Zaman İçinde Müzik

Başlangıcından Günümüze
Örneklerle
Batı Müziğinin Evrimi

Remzi Kitabevi

10 CD'lik
müzik
arşiviyle...

EVİN İLYASOĞLU

T.C.
BORNOVA BELEDİYESİ
Kütüphane Müdürlüğü

Zaman İçinde Müzik

Remzi Kitabevi

ZAMAN İÇİNDE MÜZİK / Evin İlyasoğlu

Her hakkı saklıdır. Bu yapıtın aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Zaman İçinde Müzik CD'lerindeki bütün parçalar, aksi belirtilmediği takdirde:
℗ 1987-2008 Naxos Rights International Ltd.
1. CD, 1. parça-*Premier Hymne Delphique a Apollon* ℗ 1979 Harmonia Mundi S.A.
10. CD 1, 4, 6, 12. parçalar ℗ 2008 Müzikotek
10. CD 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18. parçalar ℗ 2008 A.K. Müzik Yapım Org.

Zaman İçinde Müzik CD'leri © 2008 A.K. Müzik Yapım Org.

Editör: Egemen Berköz
Kapak: DPN

ISBN 978-975-14-1318-5

Birinci-Yedinci Basım: Yapı Kredi Yayınları, 1994-2003
8. Basım: Remzi Kitabevi, Ocak, 2009
9. Basım: Remzi Kitabevi, Nisan, 2009

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, MATSİT, 4. Cad. No: 77, Bağcılar - İstanbul
Cilt: Bulut Ciltevi, Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi
C Blok No: 267, Topkapı - İstanbul

İçindekiler

Önsöz 9
Teşekkür 10
Giriş 13
Mısır 15
Mezopotamya 15
İlkçağ Uygarlıkları 15
Çin 16
Hindistan 16
İbraniler 17
Eski Yunan 17
Roma 20
Bizans Ezgileri 21
Ambrosius ve Gregorius Ezgileri 21
Ortaçağ 21
İlk Nota Dizgesi 23
İlk Dindışı Ezgiler 24
Gezgin Şarkıcılar 24
Gotik Çağ 27
Rönesans 31
Rönesans Müziğinin Özellikleri 32
Reform 34
Altınçağ (Geç Rönesans) 35
Madrigalin Doğuşu 38
İngiltere'de Elizabeth Çağı 39
Altınçağda Çalgılar 40
Barok Dönem 43
Barok Müziğin Başlıca Özellikleri 44
Operanın Doğuşu 47
İtalya'da Opera 47
Claudio Monteverdi 48
Girolamo Frescobaldi 48
Alessandro Scarlatti 49
Fransa'da Opera 49
Jean-Baptiste Lully 49
İngiltere'de Opera 50
Henry Purcell 50
Almanya'da Opera 50
Barok Çağ İlerlerken 51
Heinrich Schütz 51
Barok Dönemde Çalgı Müziği Biçimleri 51
Heinrich Ignaz Biber 54
François Couperin 54
Dietrich Buxtehude 54
Olgun Barok Dönemi 54
Jean-Philippe Rameau 55
Georg Philipp Telemann 56
Giovanni Battista Pergolesi 56
Domenico Scarlatti 56
Antonio Vivaldi 57
Johann Sebastian Bach 58
George Frideric Handel 64
Klasik Dönemi Hazırlayan Akımlar 69
Rokoko 69
Fırtına ve Gerilim 69
Klasik Dönem 69
Mannheim Okulu 70
Aydınlanma 70
18. Yüzyıl Ortalarında Avrupa'da Önemli Merkezler 71
Melodi ve Armonide Yeni Kavramlar 72
Klasik Dönem'de Müzik Biçimleri 72
Senfoni Orkestrası 73
18. Yüzyılın Sonu 73
Kilise'de Müzik 73
Operada Yeni Soluklar 73
Christoph Willibald von Gluck 74
Ciddi Opera (Opera seria) 75
Gülünçlü Opera (Opéra-comique) 75
Opera Dışında Vokal Müzik 76
Franz Joseph Haydn 76
Haydn'ın Senfonileri 79
Haydn'ın Kuvartetleri 79
Wolfgang Amadeus Mozart 80
Çocukluk Yılları 81
Erişkinlik Dönemi 83
Son Yılları 84
Mozart'ın Sanatı 84
Mozart'ın Operaları 85
Mozart'tan Sonra Opera 89
Mozart'tan Sonra Çalgı Müziğinin Ustaları 89
Ludwig van Beethoven 90
Beethoven'ın Yaşamı 91
Beethoven'ın Müziği 92
Beethoven'ın Önemi 94
Romantik Dönem 97
19. Yüzyıl Başlarında Dünya Tarihi 97
Toplum ve Birey İlişkisi 98
Düşler Dünyası 98
Doğaya Övgü 99
Amatör Yorumcu Yerine Virtüoz Yorumcu 99
Diğer Sanat Dalları 100
Felsefede Romantik Düşünceye Doğru 101

Müzik Tekniğinde Romantizm 101
Romantizmin Bestecileri Kimlerdir? 102
Romantik Piyano 102
Senfonik Müzik 103
Oda Müziği 106
Lied 106
Koral Müzik 106
Franz Schubert 107
Schubert'in Yapıtları 109
Schubert'in Önemi 111
Schubert Zamanında Diğerleri 111
Carl Maria von Weber 111
Weber'in Yapıtları 112
Felix Mendelssohn-Bartholdy 113
Mendelssohn'un Önemi 115
Mendelssohn'un Müziği 115
Robert Schumann 116
Schumann'ın Yapıtları ve Önemi 119
Frédéric Chopin 121
Chopin'in Yapıtları 123
Niccoiò Paganini 127
Berlioz'un Yapıtları 129
Berlioz'un Müzik Tarihindeki Yeri 130
Berlioz'dan Sonra Fransız Müziği 132
Franz Liszt 134
Liszt'in Önemi ve Yapıtları 135
Johannes Brahms 138
Brahms'ın Önemi 141
Ernest Chausson 142
19. Yüzyılda Opera 143
Büyük Opera (Grand Opéra) 144
Giacomo Meyerbeer 144
Opéra-Comique 145
Lirik Opera 145
Georges Bizet 146
İtalya'da Opera 147
Gioacchino Rossini 148
Gaetano Donizetti 151
Vincenzo Bellini 153
Giuseppe Verdi 155
Verdi'nin Önemi 157
Verdi'nin Sanatı ve Yapıtları 157
Verdi'nin İzindekiler 160
Richard Wagner 160
Yaşamı 161
Wagner'in Yenilikleri ve Etkisi 165
Wagner'in Başlıca Operaları 167
Giacomo Puccini 168
Romantizmden 20. Yüzyıla Doğru 171
Post-Romantikler 171
Anton Bruckner 171
Hugo Wolf 173
Gustav Mahler 173
Mahler'in Besteleri 174
Romantik Dönem'den 20. Yüzyıla Geçerken 177
Richard Strauss 178
Richard Strauss'un Sanatı 180
19. Yüzyılda Ulusal Akımlar 182
Rusya'da Ulusçu Akımın Doğuşu 182
Mikhail Glinka 183
Beşlerden Sonra Rus Müziği 185
Sergey Rahmaninov 185
Aleksandr Skriyabin 187
Piyotr İlyiç Çaykovski 189
Çaykovski'nin Sanatı ve Etkileri 190
Avrupa'da Ulusal Akımlar 193
Doğu Avrupa 193
Bedřich Smetana 193
Antonín Dvořák 194
Dvořák'ın Sanatı 195
Leoš Janáček 196
İskandinav Ülkeleri 197
Danimarka 197
İsveç 197
Norveç 198
Edvard Grieg 198
Finlandiya 199
Jean Sibelius 199
İngiltere'de Ulusal Müzik 200
Edward Elgar 201
Frederick Delius 201
Ralph Vaughan Williams 202
Gustav Holst 203
İspanya'da Ulusal Müzik 203
Amerika'da Müzik 205
Charles Ives 208
20. Yüzyıla Giriş 211
Operada Modernizm 212
İzlenimcilik (Empresyonizm) 213
Claude Achille Debussy 215
Maurice Ravel 218
Caz Müziği 219
Caz Müziğinin Efsane Sanatçıları 220
Arnold Schönberg 224
Luigi Dallapiccola 228
Alban Berg 228
Anton von Webern 230
Yeni Klasikçilik 232
İgor Stravinski 234
Stravinski'nin Sanatı 236
Paul Hindemith 239
Folklorizm 241
Béla Bartók 242
Güney Amerika 244
Gelecekçilik 244
Fransız Altıları 247
Erik Satie 248
Francis Poulenc 248
Darius Milhaud 249
Genç Fransa Bestecileri 249
Toplum, Politika ve Müzik 252

Sergey Prokofiyev 254
Dimitri Şostakoviç 256
Yirminci Yüzyılda Opera 258
Gian Carlo Menotti 258
Hans Werner Henze 259
Luigi Nono 259
Mauricio Kagel 260
Benjamin Britten 261
Harrison Birtwistle 262
Michael Tippett 262
ABD'de Opera ve Müzikal 262
20. Yüzyılda Amerikalı Besteciler ve Elektronik Müzik 264
Edgard Varèse 264
Roger Sessions 265
Henry Cowell 265
John Cage 265
Milton Babbitt 267
Popüler Amerikan Müziğine Doğru 268
George Gershwin 268
Aaron Copland 268
Elliott Carter 270
Samuel Barber 270
Leonard Bernstein 271
Post-Webern Diziselliği 272
Olivier Messiaen 272
Pierre Boulez 274
Karlheinz Stockhausen 275
20. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Doğru 281
21.Yüzyıla Doğru 281
Witold Lutoslawski 283
George Rochberg 283
Krzysztov Penderecki 283
György Ligeti 284
Yannis Xenakis 284
Luciano Berio 285
Toru Takemitsu 286
Sofya Gubaydulina 286
Henryk Górecki 287
Alfred Şnitke (Schnittke) 287
Arvo Pärt 287
Özgür Denemeler 288
Minimalizm 289
Steve Reich 290
Philip Glass 291
John Taverner 291
John Adams 291
Michael Torke 292
Çağdaş Müziğe Yön Verenler 292
Huang Ruo 293
Türkiye'de Müzik 295
Çağdaş Türk Müziğinin Kökleri 295
Cumhuriyetle Kurumsallaşan Çoksesli Müzik 297
Türk Beşleri 297
Batı Müziğinde Türk Etkileri 298
Cemal Reşit Rey 300
Ulvi Cemal Erkin 301
Hasan Ferit Alnar 302
Ahmed Adnan Saygun 302
Necil Kâzım Akses 303
Türk Beşleri'nden Sonra 306
Bülent Arel 306
İlhan Usmanbaş 307
Ferit Tüzün 308
İlhan Mimaroğlu 308
Nevit Kodallı 309
Üçüncü Kuşak ve Sonrası 312
Cengiz Tanç 312
Yalçın Tura 313
Dördüncü Kuşak 313
Ali Darmar 314
Betin Güneş 314
Beşinci Kuşak ve Sonrası 315
Kâmran İnce 315
Aydın Esen 318
Hasan Uçarsu 318
Özkan Manav 319
Yiğit Aydın 320
Mahir Cetiz 320
Müzik Terimleri Sözlüğü 322
Kaynakça 333
Adlar Dizini 337

Önsöz

Gözle görülmeyen, elle tutulmayan, maddesi olmayan bir sanat dalıdır müzik. Çağlar boyu insanoğlunu iyi gününde neşelendirmiş, kötü gününde avutmuş; tarihin her diliminde şarkısıyla, dansıyla, çalgısıyla onun iç dünyasına zenginlikler sunmuştur. Müziğin binlerce yaşındaki büyülü değneği omzunuza dokunduğunda sizi gündelik kaygılarınızdan arındırıp yüce duygularla donatır. Bu donanım bir özgürlüktür. Kendinize özgü olabilme özgürlüğü. Kendi düş gücünüzle kanatlanıp uçabilme özgürlüğü...

Alman Romantizmi'nin ünlü şairi Heinrich Heine'ye göre "Sözün bittiği yerde müzik başlar". Müzik, coğrafyası ya da tarihi ne olursa olsun, insanlığın ortak dilidir. Seslerle düşünme sanatıdır, kulağın gözüdür.

Müzik tarihi kitaplarında, tarihin derinliğinden yaşadığımız güne dek müziğin biçimleri, yapısı, çalgıları, ülkelere göre değişen özellikleri ve bestecilerin yaşam öyküleri anlatılır. Elinizdeki kitabı diğer müzik tarihi kitaplarından farklı kılan başlıca özellik, tarihiyle birlikte müziğin sesini de sunmasıdır.

Zaman İçinde Müzik'in 1994'teki ilk baskısı Burhan Karaçam'ın öncülüğünde, Yapı ve Kredi Bankası'nın 50. yıldönümü için hazırlanmıştı. 2008'de Remzi Kitabevi'nin yayını olarak 8. baskısıyla yeniden dünyaya geldi ve Remzi Kitabevi'nin de 80. kuruluş yıldönümü kutlamalarına katılmış oldu.

Bu kitap için çalışmaya başladığım 1991'de bugünkü teknik olanaklardan yoksunduk. Bilgisayar gelişmiş bir yazı makinesi gibi kullanılıyordu, internet dünyasının kapıları henüz açılmamıştı, görsel ve işitsel gereçler çok yetersizdi, müzik örneklerini derlemek çok zordu. Aradan geçen on dört yılda yazdığım kimi CD ekli 12 kitap, yurt içinde ve dışında verdiğim konferanslar, hazırladığım radyo-televizyon programları ve gazete-dergi yazılarım da benim birikimimi artırdı. Bunun sonucu olarak, ilk yedi baskısında neredeyse 40 bin kişiye ulaşan ve 2004'ten bu yana piyasada bulunamayan *Zaman İçinde Müzik* kitabımın 8. baskısı tümüyle yenilenmiş ve güncellenmiş olarak çıkıyor. Kitabın içeriği baştan sona gözden geçirilerek genişletildiği gibi, 20. yüzyıl bölümü yeniden düzenlendi, Türk müziği bölümü baştan yazıldı ve 21.yüzyıl yeni bir bölüm olarak eklendi.

Kitabın en önemli özelliklerinden biri olan *kutu içi metinler* de yeni baskıda artırıldı ve zenginleştirildi. Kutularda, müziğin derinlerde kalmış bilgileri öne çıkmakta; biçimler, teknikler, terimler ya da müzik tarihindeki kimi olaylar mercek altına alınmakta.

Zaman Dizinleri

Bu baskıdaki en önemli yeniliklerden biri '*zaman dizini*'dir. Kitabın akışı yerleştirilen zaman dizini bölümleri müzik sanatının gelişmesine koşut olarak, tarihin akışı içinde insanı çevreleyen tüm olguları zaman dilimleri içinde sunuyor: Böylece, siyaset, buluşlar, savaşlar, salgınlar, ekonomi, politika, bilim, edebiyat, plastik sanatlar, mimari, sinema sanatı ve felsefe başlığı altında sosyoloji, psikoloji, deneme dalları da müziğe koşut olarak izlenebiliyor. Türk tarihine ilişkin olaylar 1923'e dek genel dizinler arasında yer alırken, 1923'ten günümüze Türkiye Cumhuriyeti başlığı altında birleşiyor.

CD'lerde 12 Saati Aşan Müzik

Kitaba ekli 10 CD'de toplamda 12 saati aşan müzik örnekleri yer alıyor. Bu örnekler binlerce yıllık bir yolculuğu kapsıyor ve kitabın akışına koşut olarak zamandizinsel bir sıra izliyor. İlk CD Antik Çağlar'dan başlayıp Ortaçağ ve Rönesans'ı içeriyor, Barok Dönem'in renkleriyle son buluyor. İkinci CD Olgun Barok Dönem'den J.

S. Bach'ın temel yapıtlarıyla başlayıp Klasik Dönem'e uzanıyor. Üçüncü CD Mozart ve Beethoven ile Klasik Dönem'den Romantizm Dönemi'ne geçiş köprüsü. Dördüncü CD Erken Romantizm'in bestecileriyle örülü. Beşinci CD'de Romantizm Dönemi doruğa tırmanıyor. Altıncı CD, 19. yüzyılın romantik operasında yol alıyor, Bizet'le başlayıp Puccini'yle son buluyor. Yedinci CD'de 19. yüzyıl sonundaki Geç-Romantiklerle birlikte Ulusçular da seslerini duyuruyorlar. Sekizinci CD'de ulusçu bestecilerin değişik ülkelerden yükselen sesi sürerken 20. yüzyıla adım atılıyor. Dokuzuncu CD, 20. yüzyılı tüm renkleriyle sunup 21.yüzyılın yeni deyişlerine dek uzanıyor. Onuncu CD ise Cumhuriyet'ten bu yana gelişen çağdaş Türk müziğinin bir panoraması: Cemal Reşit Rey'le başlayıp Türk Beşleri'ni ve ardından gelen kuşakları, bugün dünyanın çeşitli köşelerinde sesini duyuran genç Türk bestecilerini tanıtıyor.

Naxos Etiketi

Sekizinci baskının önemli bir özelliği de CD'lerin ünlü NAXOS firması tarafından sunulmuş olmasıdır. Böylece 157 yapıtın örneklendiği müzik demetinde teknik açıdan belirli bir nitelik elde edilmiştir. CDler gerek değişik başlıklar, gerekse yeni yorumcularla önceki baskılardan neredeyse tümüyle farklıdır. Müzikler, bulabildiğimiz en eski örneklerden günümüzün en son çalışmalarına dek, kitaba koşut olarak zamandizinsel bir akış içinde sunulmuştur. NAXOS'ta bulunmayan Eski Yunan müziği Harmonia Mundi'den sağlanmış, Türk bestecilerinin örnekleri de özel kayıtlardan alınmıştır.

CD'lerdeki örnekler müzik tarihindeki dönemlerin başlıca özelliğini tanıtan anahtarlardır. Okur, bu örneklerden yola çıkarak, dilediği çağın ya da bestecinin yapıtlarıyla kendi müzik kitaplığını zenginleştirebilir.

Kitabın sonunda yer alan *Müzik Terimleri Sözlüğü* de bu baskı için geliştirildi. Metnin akışı içinde geçen müzik sanatına özgü, yabancı kaynaklı terimler kadar onları tamamlayan terimler de eklendi. Bu baskıda kitabın en sonundaki *Dizin*'de ise yalnız besteciler değil, kitapta adı geçen tüm tarihi kişiler yer alıyor.

Zaman İçinde Müzik, müziğe yakınlık duyan ve önceki bilgilerini belli bir çerçevede değerlendirmek isteyen ya da ilk kez klasik müzikle tanışanlar için, sözüyle ve sesiyle aralanmış bir kapıdır.

Zaman İçinde Müzik, her çağın müziğini kendi zamanı içinde değerlendiren ve duyuran bir müzik kılavuzudur.

Teşekkür

Zaman İçinde Müzik çalışmamın sekizinci kez gün yüzüne çıkmasına büyük destek sağlayan Remzi Kitabevi'ne, özellikle Erol Erduran'a; kitabın yeniden yapılanmasını sağlayan ve karmaşık görsel tasarımı gerçekleştiren Ömer Erduran'a; yayınevi, yazar ve editörler arasındaki eşgüdümü yürüten Öner Ciravoğlu'na; sayfa düzenini oluşturup binbir zorluğu yenerek kitabı yayına hazırlayan Hatice Taş'a; editörlüğü titizlikle üstlenen Egemen Berköz'e; Zaman Dizinleri'ne katkıda bulunan, mimarlık tarihinde Prof. Dr. Doğan Kuban'a, sanat tarihinde Prof. Dr. Semra Germaner'e, ekonomik ve toplumsal olaylarda Prof. Dr. Eyüp İlyasoğlu'na, felsefede Prof. Dr. Bedia Akarsu ve Yrd.Doç. Dr. Yıldız Silier'e, psikolojide Prof.Dr.Güler Fişek'e, caz tarihinde Sadettin Davran'a, sinema tarihinde Alin Taşçıyan'a; CD'lerin gerçekleşmesinde emeği geçen Naxos yetkilileri Herbert Tischler ve Dr. Wolfgang Ruso'ya ve Şefik Büyükyüksel'in desteğine, Hungaroton'dan Klara Kotroezo'ya; CD'lerin editörlüğünü bilgelikle gerçekleştiren Can Karadoğan'a; müzik yayın haklarını sağlayan A. K. Müzik yetkilileri Kerim Selçuk ve Murat Özatila'ya, Müzikotek'den Zeynep Atiker'e teşekkürlerim sonsuz.

Ve en özel teşekkürüm, kitabın yenilenmiş baskısını merakla bekleyen, beni yüreklendiren sevgili okurlarıma...

Evin İlyasoğlu
Ağustos 2008

Zaman
İçinde Müzik

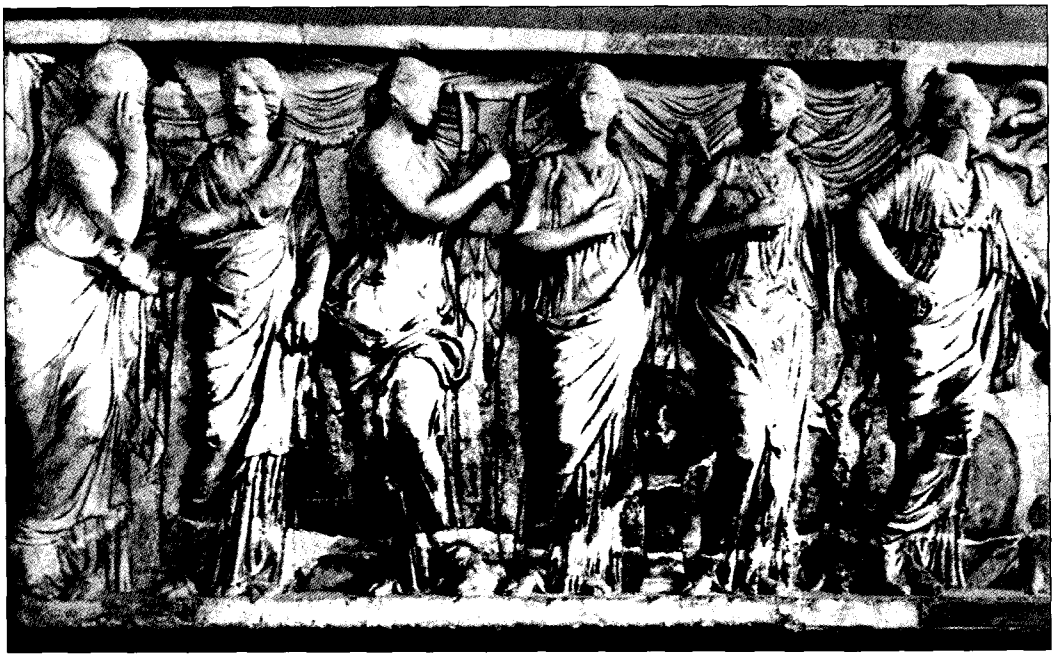

Giriş

Sanatın tarihi, insanın tarihiyle yaşıttır. Müzik ise içinde barındırdığı ritm öğesiyle, belki de sanat dallarının en eskisi olarak kabul edilmelidir. İlkçağ düşünürleri, müziğin temelini içinde yaşadığımız evrenin doğal ritmik düzenine ve uyumuna bağlamışlardır. Ay, güneş, gezegenler, gece-gündüz, mevsimler, her biri belli bir ritim içinde devinen, belli bir uyum sergileyen nesneler ve olaylardır. Ayrıca insan bedeninin yapısı, işleyişi de müzikteki gibi ritim ve uyum öğelerini taşır. Bu nedenle, ilk ve ortaçağda, estetik biliminde uyum kavramıyla ilgili pek çok kitap, sanatın hangi konusunda olursa olsun *Müzik* başlığını almıştır. Platon ve Aristoteles gibi Eski Yunan felsefecileri, müzikle matematiğin ilişkisini vurgularken tarih boyu nice felsefeci, müziğin, maddeden arınan ve doğrudan insan ruhuyla birleşen en yüce sanat olduğunu savunmuştur.

Bugün karmaşık bir sanat dalı olarak uzun yılların eğitimini ve emeğini gerektiren müzik sanatı, sanat dalları arasında en ilkel ve en temel güdülerden kaynaklanmış olanıdır. İlk insanın doğa seslerini yansıtması, kendi sesini rüzgârın, denizin, kuşun sesine benzetmesi, ezginin doğması yolundaki ilk adımlar olmuştur. Önce doğayı yansıtmak için sesini yükselten insanoğlu, sonra yalnızlığını unutmak, doğa güçlerine tapınmak için mırıldanmaya başlamış, korkusunu yenmek için çığlıklar atmış, daha sonra da ruhsal değişimine göre kimi neşeli, kimi hüzünlü ezgiler yaratmıştır.

Yerleşik toplumsal düzene geçildiğinde müzik, büyüleyici, hastaları iyileştirici ve toplum içinde uyarıcı işlevler kazanır. Müziğin savaş öncesinde kabileyi coşturup yüreklendiren karakteri, kuşaktan kuşağa destanlarla, baladlarla bilgi taşıyan araç haline dönüşür. Savaş çığlıkları giderek askeri marşlara dönüşmüş, tapınma sırasındaki ezgisel mırıltılar, dinsel ilahileri doğurmuştur. İlk ezgiler ya tanrısal kutlama törenlerine ilişkindir ya da tanrılara yakın, güçlü kahramanlara övgüdür. Müzik sanatı, tarihin akışı içinde giderek düşünce ve imge gücünü uyarmış, her çağda, her kültürde kendine özgü bir üslup, o toplumun gereksiniminden doğan bir anlatım yolu bulmuştur. Örneğin; Kara Afrika'da vurmalı çalgı geleneğinin kaynağı, uzak boyların dağlar ötesin-

Viyana Sanat Tarihi Müzesi'nden Musa'lar.

den birbirleriyle haberleşme yöntemlerinde aranmalıdır.

İnsanoğlu kendi sesini kullanabilmeyi, nesneleri birbirine vurup ses yaratabilmeyi ve bir hayvan kemiğine üfleyip sesini gürleştirmeyi başardığında müzik de tarihini yazmaya başlamıştır. İlk çalgı insanın kendi sesidir. Sonra el çırparak, ayağını yere vurarak ezgisini süslemiştir. Çalgıların tarih sırasına bakılırsa, insanın ilk buluşu, kendi sesini büyütmek için yaptığı bir alet olmalıdır: Kamıştan bir düdük ya da işlenmiş bir deniz minaresi gibi. Aynı zamanda davul, kastanyet gibi vurmalılar da el çırpmanın, ayak vurmanın yarattığı ritim gücünü pekiştirmek için doğmuştur.

Antik çağlarda dansıyla, çalgısıyla her çeşit törenin baş konuğu olan müzik, Ortaçağ Avrupa'sının Kilise güdümündeki ortamında dünyasal coşkudan uzak, 1000 yıl geçirir. Önceki dönemin ezgilerine eşlik eden çalgılar yasaklandığı gibi, önceki gelenekleri çağrıştıran belgeler de yok edilir. Böylece Ortaçağ'dan önceki müziğin, çalgıların ve dansların varlığını diğer sanat dallarının tanıklığıyla öğreniriz: Bir mağara duvarındaki kurban töreninde halka halinde dans eden insanlar, bir vazo üstündeki kabartmada lir çalan kadın, bir freskte tefler, flütler ve davullarla kutlanan tanrısal şölen, bize çağlar öncesindeki müziğin varlığını bildirir.

Tarih içindeki müziği öğrenebilmemiz için bize ışık tutan belli başlı kaynakları şöyle özetleyebiliriz: Müzikçilerin ve çalgıların görsel belgeleri; müzik üstüne yazılan kuramlar ve bilgiler; örenlerde bulunan çalgılar ya da çalgı kalıntıları. Notaya benzer işaretlerin çözülmesi ya da babadan oğula geçerek korunmuş ezgilerin incelenmesi de bize müziğin kaynakları hakkında bilgiler vermektedir. Böylece müziğin binlerce yıl eğlencede; dinsel törenlerde ve eğitimde kullanıldığını da öğreniriz.

MÜZİK SÖZCÜĞÜNÜN KÖKENİ

Eski Yunancadan gelen "musike" sözcüğü, Yunan mitolojisindeki esin perileri olan "Muse" sözcüğünün kökünden kaynaklanır. "Muses", Türkçede Musalar ya da Müzler olarak anılır. Müzik (music) sözcüğü Müz'e ait, Müz'e yaraşır bir sanat anlamındadır. Müzlerin babaları tanrıların kralı Zeus, anneleri ise Mnemosyne (hafıza-bellek)'dir. Her birisi dans edip şarkı söyleyerek yaratıcı düşünceyi sunarken, hastaları iyileştirir, karanlık düşünceleri uzaklaştırırlar. Tanrı Apollon ise onların piridir.

"Dokuz eş yürekli kızdır bunlar, Ezgiler söylemektir bütün işleri../Dokuz tanrısal kızı ulu Zeus'un/ Klio, Euterpe, Thalia, Melpomene/Terpsikhore, Erato, Polhymnia, Urania ve hepsinin başı sayılan Kalliope./İşte budur Musa'ların insanlara verdiği/ Musa'lardan ve okçu Apollon'dan gelir yeryüzündeki ozanlar ve çalgıcılar. Nasıl Zeus'tan gelirse krallar." (Hesiodos, Theogonia, Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü.)

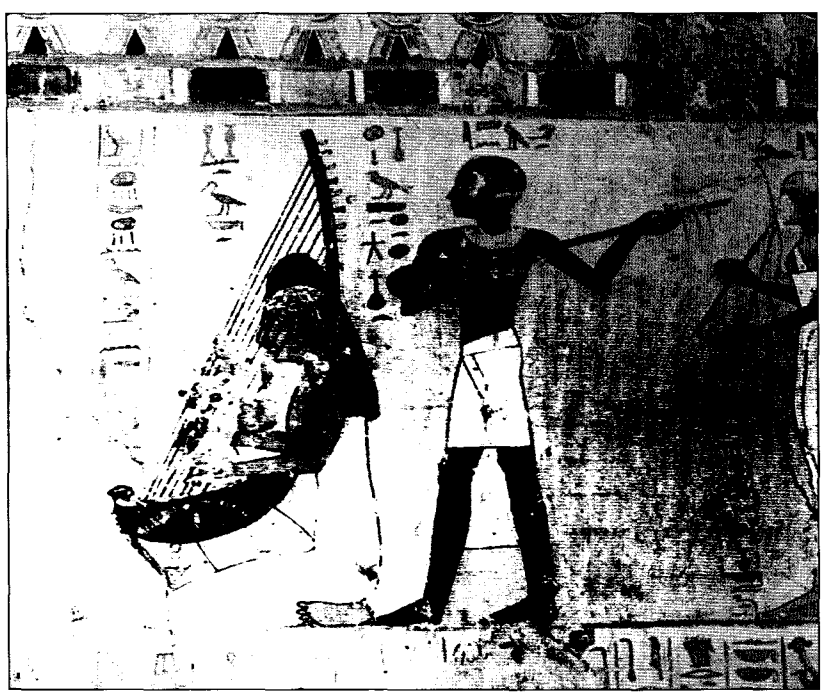
İlkçağ uygarlıkları

Mısır

İ.Ö. 4000'lere uzanan Mısır uygarlığı, üç ayrı döneme ayrılır. Eski Krallık, orta Krallık ve Yeni Krallık adı verilen bu dönemlerde tarımda, politikada, yönetimde, bilimde, eğitimde, edebiyatta, mimari ve görsel sanatlarda büyük aşamalar yapılmıştır. Mısır tarihinde müziğin önemini, kazılarda bulunmuş çalgılardan, tapınak duvarlarındaki resimlerden öğreniyoruz. Mısırlıların gelişmiş bir dans kültürü olduğu, özellikle kadınların şarkı söyleyerek dans ettikleri de belgeleniyor. Tanrı Osiris'in ölümünü ve yeniden doğuşunu kutlayan törenlerde rahiplerle halkın bir arada dans ettiği, bu dansların şarkılarla, çalgı eşliğinde ve dramatik olarak yorumlandığı biliniyor. Özellikle üçüncü hanedan döneminde büyük bir zenginliğin doruğuna ulaşan Mısır'da müzik, daha karmaşık ve canlı bir nitelik kazanır. Büyük şölenlerin fresklerinde rastladığınız kadınlardan oluşan müzik toplulukları bize, Mısır'da çalgı çalmanın kahraman erkeklere değil, nazlı kadınlara yaraştığını düşündürür. Mısırlılarda müzik, gizemli çağrışımlar yaptığı kadar gündelik yaşamın da bir parçası ve eğlence aracıdır. Başta flüt ve arp olmak üzere; davul, def, darbuka, sistron gibi vurmalı çalgılar; çifte flüt, trompet gibi üflemeliler ve üçgen arp, çitara gibi telli çalgılarla, su basılarak işleyen org (hydralius), eski Mısır'ın önemli çalgılarıdır. Bu arada, Mısır flütünün özelliklerine bakarak, eski Mısır müziğinin geniş ses aralıklarına dayandığı da ileri sürülmektedir.

Mezopotamya

Orta Asya'da Dicle ve Fırat ırmakları arasında kalan bereketli topraklar, uygarlığın beşiği olarak tanımlanır. Sümerler, (İ.Ö. 4000-2300) Güney Mezopotamya'da, mimari, matematik ve astronomi dallarında öncü olmuşlardır. Mezopotamyalılar, site devletleri, rahip kralları, sulama yöntemleri, altın ve gümüşten değerli eşyaları, kil tabletlere ve papirüse yazıp sakladıkları tılsımlı ilahileriyle yaygın bir uygarlık yaratmışlardır. Daha sonra Akadlar, Asurlar ve Babil Krallığı bu topraklarda Sümer uygarlığını sürdürmüş, ticarette, savaşçılıkta ve bilimsel gelişmede büyük ilerlemeler gösterilmiştir. Sümer ve Asur

Eski Mısır'da bir kral mezarı kabartması. Müzisyenlerin öbür dünyada kralı eğlendireceğine inanılırdı.

kabartmalarında santur benzeri iki değnekle çalınan bir çalgıya ve bağlama türündeki saplı çalgılara rastlanır. Lir, üçgen arp, çitara, çifte flüt, kamış düdükler, def, sistron ve davullarla sonradan ortaya çıkan trompetler, hemen hemen ortak çalgılardır. Bütün bu uygarlıklarda müzik, hem dinsel tapınma törenlerine özgü gizemli bir güç taşır, hem de şarap ve aşk gibi dünyasal zevklerin sesidir.

Çin

Çin'de müzik ve müzik düşüncesi, dünya görüşüne ilişkin bir felsefe olarak biçimlenmiştir. İ.Ö. 3000'lere kadar uzanan Çin kültüründe müzik, kalbin sesi ve evrenin imgesi olarak görülür. Beş ses üstüne kurulu (pentatonik) gam dizisinde hiçbir nota bir diğerine bağımlı olmadığından müzik tümcesi, notaların sıralanışına göre anlam kazanır. Pentatonik ezgi, beş sesten herhangi biriyle başlayıp herhangi biriyle son bulabilir. Batı müziğindeki gibi mutlaka tonik notaya dönmek söz konusu değildir. Eski Çin çalgıları, davul, zil, sistrum, bambu flüt, ağız orgu ve çeşitli gonglarla çanlardan oluşur. Konfüçyüs (İ.Ö. 551-478) müziğin toplum düzenindeki yerine ve eğitimdeki önemine değinmiştir. Sonradan Yunan felsefeci Platon da müziğin aynı yöndeki işlevinden söz eder. Batı, Ortaçağ'ı yaşarken ve ilk çokseslilik adımlarını atarken, aynı dönemde Çin'de de çokseslilik örneklerinin başladığı ileri sürülür. Çin tapınaklarında ve saraylarında büyük bir koronun ve sayısı üç yüze varan orkestra çalgılarının varlığından söz edilir. Ayrıca Çin tiyatrosunda müzik, olayları ve perdeleri birleştirici bir öğe olarak kullanılmıştır.

Hindistan

İ.Ö. 2000'lere doğru ortaya çıkan Hint müziği, tarihsel akışta Çin müziğinin hemen ardından gelir. *Veda* adlı dört kutsal kitaptan biri olan *Samaveda*, dünyanın en eski notaya alınmış ezgilerini kapsar. Hindistan'da sonraları oldukça karmaşık bir müzik kuramı gelişmiş, melodi çizgisini simgeleyen *raga* adlı ses dizileriyle ritmi belirleyen *tala* adlı ritmik kalıplar, doğaçlamayı yönlendirmiştir. *Raga,* makam benzeri bir dizidir. Her *raga*'nın bir ruh durumunu yansıttığı ileri sürülür. Günün belli saatlerinde çalınması yasak olan *raga*'lar olduğu gibi, belli mevsimlerde, belli saatlerde çalınması gereken *raga*'lar da vardır. Hint müziği yarım sesten küçük aralıkları içerir. Hintlilerin en eski ve geleneksel çalgısı *vina*'dır. Yedi telli, armudi gövdeli, mızrapla çalınan bir çalgıdır. Bir çeşit tambur olan *şikara*, iki telli, gümüş ve bakır perdeleri olan ve yayla çalınan bir çalgı; *sitar*, gitara benzeyen mızraplı bir çalgıdır. *Rebab* ise yaylı çalgıya benzer ve yine mızrapla çalınır. Üflemeli çalgılarından en ilginci *ramsinga* adlı büyük

Hint prensi eğleniyor.

bir borudur. Ağırlığından ötürü bir telle tavana asılarak çalınır. Vurmalı çalgılar arasında en gelişmiş olanı, *kinneri* adlı resimler ve oymalarla süslü, Batı'nın *glockenspiel*'ine benzer, tokmaklı bir çalgıdır. Ayrıca büyük davullar, nakkare, boyuna asılan davul, dümbelek, darbuka, çıngırak ve ziller de Hint müzik geleneğinin çalgılarıdır.

İbraniler

Mezopotamya'dan göç eden İbraniler, Akdeniz kıyısında Mısır ve Asur arasındaki geçiş yolu üstünde yerleşik bir konuma kavuştuklarında, çevrelerindeki tüm uygarlıkların edebiyatı, yasaları, şarkıları ve dinsel törenlerinin etkisinde kalmışlar; edebiyata özen gösterdiklerinden her şeyi yazıya dökmüşler ve bugün elimizdeki pek çok eski bilginin kaynağını oluşturmuşlardır. İbraniler için müzik, tümüyle dinsel törenlere, tapınmaya ilişkin bir kavram olarak yalnız tapınakta yer alır. Okunan metinler, özgün Babil ve Mısır şiirlerine dayalı ilahilerdir. Bu ezgiler *antifon* (*antiphon*) olarak adlandırılan bir biçimde düzenlenmiştir. *Antifon*'larda dinsel lider, rahip veya haham, her dizenin yansını söyler, halktan oluşan koro geri kalanı tamamlar; ya da baştaki kişi ilk tümceyi sunar, koro onu yineler. Bunlar aynı zamanda toplu nakaratlar olarak bilinir. Ortaçağın başlangıcında *Ambrosius Ezgileri* gibi pek çok *yalın ezgi* örneği, *antifon* geleneğini sürdürmüştür.

İbranilerde aynı zamanda danslar ve dünyasal müzik de gelişmiştir. İşçi şarkıları, ağıtlar ve kutlama ezgileri, tarihte ilk kez bu toplumda görülür. İbrani çalgıları Mısır ve Asur çalgılarının benzeridir. *Kinnor* adlı on telli arp, uda benzeyen *nebel*, santurun atası olan *pesanterin*, savaş ve dinsel törenlerde etkin olan içi boş, boynuzdan yapılmış *şofar* adlı borular, tulum ve kaval gibi üflemeli çalgılarla, bugünkü tefin atası olan *tof* ile bronz ziller, bu müziğin başlıca çalgılarıdır.

Eski Yunan

Batı müziğinin tarihine ait yazılı en eski belgeler Antik Yunan'a dayanır. Ege ve Küçük Asya'da yaygınlaşan bu uygarlık üç dönemde incelenir: Arkaik Yunan, Altın Çağ ve Hellenistik Çağ. İ.Ö. 7. yüzyıla dek uzanan bu uygarlıkta doğaçlama danslar ve spor oyunlarıyla seçkinlerin düzenlediği şenlikler önem kazanmıştır. Şenliklerde tanrıların ve yarıtanrıların yaşamındaki olaylar, pandomimdanslar, çalgı eşliği ve şarkılarla dile getirilir.

Eski Mezopotamya'dan üfleme ve vurma çalgıcılar

Müzik, önceleri tümüyle dinsel içeriklidir. Erkek korolarından ve teksesli ezgilerden oluşur. Çalgı insan sesine eşlik ettiğinde, koro aynı sesi ya da bir oktav üstünü seslendirir. Batı uygarlığında bulunan en eski nota belgeleri ~İ.Ö. 138'e dayanan Delfi kentindeki Apollo ilâhileridir. İkinci grup Delfi ilâhileri (~İ.Ö. 128) Delfi oyunlarındaki erkekler korosu için bestelenmiştir. Eski Yunan'da çalgıların birleşmediği, tek tek yalın bir düzende seslendirme yapıldığı dikkati çeker. *Aulos, flüt* ve *çitara* en eski eşlikçi Yunan çalgılarıdır.

Hellenistik kültürün mimari yapıtları, heykelleri ve edebiyat örnekleri günümüze dek korunduğu halde, müziğinin sesine ilişkin neredeyse hiçbir örnek kalmamıştır. Rönesans'tan bu yana yapılan çalışmalarla papirüs yazılarını, kil tabletleri ve mağara duvarlarındaki resimsel kalıntıları inceleyen müzikbilimciler nota benzeri işaretlerden ürettikleri sesi, Eski Yunan uygarlığının müziğine yaraştırmışlardır. 1/1

1/1-ESKİ YUNAN MÜZİĞİ DELPHIQUE-APOLLON

Eski Yunan'da müzik, dans, şiir, dinsel törenler birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak bilinir. Antikçağ'da yaşamış Anadolu ozanı Homeros, İlyada ve Odysseia destanlarında müziği, tanrısal bir uyarı, insan kişiliğini etkileyen bir güç olarak gösterir. Kimi müzik biçimleri de mitolojik kişilerle özleşmiştir. Örneğin: Apollon ve Dionisos törenlerine göre müzik biçimleri, çalgılar ve müzik çağları oluşur.

Eski Yunan'da müziksel düşüncenin gelişimini etkileyen filozofların başında Sisamlı Pythagoras (Pisagor) (İ.Ö. 5-6) gelir. Müziksel uyumu matematik formülleriyle dile getiren bu felsefeci, farklı büyüklükte çanlarla bir skala düzeni yaratmış, bir çekiçle vurduğu çanların tınılarında bir oktav aralığının 2:1 orana, beşli aralığın 3:2 orana, dörtlünün 4:3 orana ve tam notaların da 9:8'e eşdeğer ol-

Antik Çağ Zaman Dizini

MÜZİK

İÖ 4000 Mezopotamya'da Zil, Simbal ve boru gibi ilk metal çalgılar; Mısır'da lût ve çifte aulos çalgıları

İÖ 3500-3000 Mezopotamya'da ilk kutsal şarklar

İÖ 2500 Ur şehrinde yapılmış arp, lir ve benzeri çalgılar

İÖ 2300 Mezopotamya'da Euheduanna'nın ilahileri

İÖ 2000 Çin'de taş gong, küre flüt, zil çalgıları; Mısır'da vurmalı çalgılar ve lir

İÖ 1800 Babil'de ilk müzik yazıları

İÖ 1680-1200

İÖ 1600-1150

İÖ 1500 Hititlerde arp, lir, gitar ve trompet çalgıları

İÖ 1500-1000 Çin'de kanun benzeri tün, pan flüt çalgıları

İÖ 1400-1250 Babil notasıyla tamamlanan ilk kompozisyonlar

İÖ 1000 İran ve Mezopotamya'da santur çalgısı

İÖ 1000-256 Çin'de çıngıraklar dizisi, ağız orgu ve yan flüt çalgıları

İÖ 950 İsrail'de Süleyman tapınağında ayinler

İÖ 500 Konfüçyüs'ün eski müzik kitaplarını derlemesi

İÖ 490 Pisagor'un müzik teorisi: *Ses Müziği ve Aralıklar*

İÖ 350 Platon'un müzik ve matematik teorileri

İÖ 330 Aristoksenus: *Armonik Elemanlar*

İÖ 128 2. Delfi ilahileri: Delfi oyunları için

İÖ. 4000 İÖ. 3000 İÖ. 2000 İÖ. 1000 0

APOLLON VE DİONİSOS TÖRENLERİ

Apollon, güneş, okçuluk, akıl ve kehanet tanrısıdır. Simge çalgısı olan çitara telli bir çalgı olup, lirin gelişmiş şeklidir. (Sonradan arpa veya lire benzeyen Pektis *ve* Magadis, *aşk şarkılarına eşlik çalgısı olarak çitara örneğinden yapılmıştır.) Apollon'un müziği, dingin ve huzurlu etkiler doğurur. Şiirsel biçimler ve müzikteki Klasik Dönem, Apollon törenlerinden esinlenmiştir. Öte yandan, Dionisos, şarap ve taşkın coşkunun tanrısıdır. Esrikliğin, dansın, yaşamdan zevk almanın simgesidir. Çalgısı* aulos, *çifte kamışlı, zurna benzeri bir üflemeli çalgıdır. Törenlerinden tiyatro sanatları türemiş, ve Romantik Dönem esinlenmiştir.*

Agostino di Duccio, Apollon.

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
~İÖ 4000	Mısır, Sümer ve İndus uygarlıklarının başlangıcı	
~İÖ 3500-3000	Sümerler çivi yazısını, Mısırlılar hiyeroglifi icat etti	
~İÖ 3150	Mısır'da I. Hanedanlık döneminin başlangıcı	
~İÖ 2500	Babil Krallığı başladı	Ur şehrinde kral mezarlarının yapımı
~İÖ 2000	Latin'lerin ataları İtalya'ya geldi	
~İÖ 1680-1200	Anadolu'da Hitit dönemi	
~İÖ 1600-1150	Akdeniz'de Miken dönemi	
~İÖ 1500	Fenikeliler alfabeyi icat etti	
~İÖ 1500-1000	Çin'de Şang Hanedanı dönemi	
~İÖ 1400-1250	Efes kenti kuruldu	Girit'te Knossos Sarayı
~İÖ 1279	Mısır'da II. Ramses tahta geçti	
~İÖ 1274	Hititlerle Mısır arasında Kadeş Savaşı; Kadeş Antlaşması	
~İÖ 1000		Kudüs'te Süleyman Tapınağı
~İÖ 1000-256	Çin'de Çu Hanedanı dönemi	
~İÖ 900-800		Homeros: *İlyada* ve *Odysseia*
~İÖ 753	Romus ve Romulus Roma şehrini kurdu	
~İÖ 624		İlk felsefeci sayılan Thales doğdu
~İÖ 551	Çin'de Konfüçyüs doğdu	
~İÖ 500		Heraklit'in değişim felsefesi
~İÖ 490	Pheidippides'in "Maraton" koşusu	Pisagor öldü
~İÖ 442		Sofokles: *Antigone*
~İÖ 430		Atina, Akropol'de *Parthenon* (Mimarlar: Ictinus ve Callicrates); Ksenophon: *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*
~İÖ 408	Bizans şehri Atinalılar tarafından ele geçirildi	Euripides: *Orestes*
~İÖ 399		Sokrates'in gençleri kışkırtmak suçundan yargılanması ve idamı
		Praksiteles: *Hermes ve Çocuk Dionysos* heykeli
~İÖ 347		Platon: *Devlet*
~İÖ 330		Aristoteles: *Poetika*
~İÖ 300	Öklid: *Elemanlar* (ilk geometri kitabı)	*Epidauros Tiyatrosu* (Mimar: Polykleitos)

duğunu kanıtlamıştır. İşte bu sekizli ve dörtlü aralıklardan oluşan ses dizisi, sonraları Pisagor gamı adıyla anılmıştır. Pisagor'u izleyenler bu oranları tek telden oluşan bir çalgı *(monochord)* üstünde denemişler, böylece tüm bir müzik sisteminin doğru tonlanması *(entonasyon)* sağlanmıştır. Pisagor'cular bu oranları ses dünyasında olduğu kadar evrende de yönetici bir güç olarak görürler. Platon (İ.Ö. 384-322) ruhun da aynı müziksel oranlardan oluştuğunu savunur. Pisagor ve Platon'a göre müzik, sanatın bir dalı olduğu kadar matematik dünyasının da bir dalıdır. Ortaçağ Avrupa'sında Pisagor öğretisini izleyenler, müzik sanatının gelişme çizgisine önemli katkılar sağlamışlardır. Platon, müziğin daha da derin etkilerinden söz eder. Örneğin, müziğin eğitimdeki yerine değinir. Aristo'ya göre müzik doğrudan ruhsal tutkuları dile getirmektedir: Huzursuzluğu, mutluluğu, yürekliliği sergiler. Kötü müzik dinlemeye alışanın kişiliği de kötü yolda gelişecektir. Bedenin disiplini için beden eğitimi gerektiği gibi, beynin disiplini için de müzik gereklidir. Müziğin kişiliği etkileme olayına *ethos* denir. Müzik kuramı üstüne yazıları günümüze dek ulaşan Aristoksenus (İ.Ö. 4. yüzyıl) da Pisagor ve Aristo'nun öğretisini izlemiştir. *Armonik Elemanlar* adlı üç ciltlik çalışmasında Antik Yunan'daki ses sistemi ve aralıklar hakkında açıklamalar yapmıştır.

Yunan müziğinin ses örnekleri ortaçağa taşınamamış olsa da Yunan müzik düşüncesi ve kuramı, Batı kültüründe yüzyıllar boyu derin izler bırakmıştır. İ.Ö. 7. yüzyıldan 2. yüzyıla dek Yunanistan'da aristokrasi ege-

Demir Çağına (İ.Ö. 1. yy.) ait bir kazan üzerindeki savaşçıları ve çalgıları gösteren kabartma. Romalıların, bu törenlerden etkilendiği bilinmektedir.

mendir. Bu dönemde Yunan tiyatrosunun ve lirik şiirin (lir eşliğinde okunan şiir) gelişmesi, şenliklerin ve dansın önem kazanması, müzik biçimlerinin ve çalgıların da gelişmesine yol açmıştır.

Yunan müziğinde aynı sanatçının çalıp söylediği *monodi*'lere; eşliksiz koro şarkılarına ve danslara eşlik eden çalgısal müzik biçimlerine rastlanır. Bu biçimler sonradan Rönesans bestecilerine örnek olacaktır.

Bugün Batı müziğinin dayanağı olan yedi-nota dizisinin *(heptatonik skala)* geçmişi İ.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanır. Bu ses dizileri, *(mod*lar) adlarını ülkenin çeşitli yörelerinden alırlar: Frikya, Dorya, Lidya gibi. Ses dizilerinin uyumu çitara ve lir gibi telli çalgıların belli uyum düzenlerinden kaynaklanır. Eski Yunan'da her bir modun insan ruhu üstünde özel bir etkisi olduğuna inanılır. Örneğin, Dor dizisi, savaşta ve barışta mükemmel insanlara yaraşan bir mod olarak nitelenmiştir.

Roma

Roma'da müzik, öncelikle askeri törenlerde kullanılmıştır. Savaşlarda etkin olması ve savaşçıları yüreklendirmek için gürültülü çalgılar icat edilmiştir. Örneğin, trompet ve korno çeşitleri gibi. Flüt de Romalılar için kutsal sayılan bir çalgıdır. Ayrıca çalgı sayısı artırılarak büyük sesler elde edilmeye çalışılmıştır. Birçok Roma imparatoru ve diktatörü, müzik koruyucusu ve yorumcusu olarak bilinir. Öte yanda Romalılar müziğin sanatsal yönüne, tarihsel gelişimine hiçbir katkıda bulunmamışlardır. Roma müziğine ilişkin en eski belge, Romulus'un Cecina'lıları yenmesinin kutlandığı törenlerde görkemli ilahiler okunduğunu anlatan bir yazıttır. Roma İmparatorluğu'nun son döneminde ve Hıristiyanlığın ilk döneminde yetişen Aziz Augustine (354-430) ve Boethius gibi önemli felsefeciler müzik kuramına büyük katkılarda bulunmuşlardır.

BOETHIUS

Romalı bir Hıristiyan olan Severinus Boethius (~475-524), Ortaçağ başlarının en etkin kuramcılarındandır. Aristo'yu Yunancadan Latinceye çevirmiştir. De institutione musica *adlı kitabında Pythagoras ve Platon'un felsefelerinden yola çıkıp müzik ve matematiğin ayrılmazlığına, müziğin insan karakterine etkisine ve eğitimdeki yerine değinir. Müzik sanatını üç düzeyde inceler: 1) Alt düzey:* Musica Instrumentalis *-İnsan sesinin ve çalgıların duyurduğu müziktir. 2) Orta düzey: Musica Humana-Hem fiziksel, hem de ruhsal olarak yorumlanan müziktir. Beden ve ruh arasındaki uyumlu ilişkinin aynasıdır ve sayısal yasalara dayalıdır. 3) Üst düzey:* Musica Mundana-*Gökyüzünün müziğidir. Gezegenler, yıldızlar, dünya, mevsimler, aylar ve yıllar bir uyum içinde devinirler. Her bir gezegenin devinimi bizim işitemediğimiz bir ses üretir. Ne yazık ki insan kulağı bu kutsal sesleri duyabilmekten yoksundur.*

Ortaçağ

Ortaçağ, Hıristiyanlığın gelişme yıllarından 15. yüzyıl başlarına dek etkisini sürdüren geniş bir dönemi kapsar. Bu dönemin Karanlık Çağ olarak da anılması, kilisenin bağnaz egemenliğinde, dünyasal zevklerden yoksun bırakılmış, araştırma, keşfetme, kendini ve çevresini tanıma özgürlüğü elinden alınmış insanın, yalnız ölümden sonrasına hazırlık yapması gereken kutsal bir ortama güdümlenmiş olmasındandır. Ortaçağ, bin yılı aşkın bir süre, Antikçağ'la Rönesans'ın arasına girmiş ve müziğin sürekliliğini kesmiştir. Hıristiyan Katolik Kilisesi'nin ilk papazları, kilise içine çalgısal müziğin girmesini yasaklarlar. İlkçağ'a ait müzik, putperestliği ve dünyasal zevkleri çağrıştırmaktadır. Çalgılar, danslara eşlik amacıyla kullanılmıştır. Oysa kilisede en kutsal çalgı insanın kendi sesi olmalıdır. Müzik, teksesli, kutsal, Tanrı'ya adanmış, duaları kolay ezberletmeye yarayan, ayinlere tılsımlı bir ortam katan araçtır. Böylece kendilerinden önceki müziği yasaklayıp, var olan nota benzeri belgeleri de yok eden Ortaçağ papazları, yüzyıllar boyunca müzik sanatını kilise koroları ve teksesli ilahilerle kendi egemenlikleri altında tutmuşlardır.

Belgelere göre Antikçağ'la Erken Ortaçağ (Hıristiyanlıktan öncesi ve Hıristiyanlığın ilk yüzyılları) arasındaki müziğin benzer özellikleri şunlardır: Her ikisi de yalnız melodi çizgisinden oluşan, teksesli yapıdadır. Her ikisi de belli bir metne dayalıdır (Antikçağ'da şiir ya da tiyatroya; Ortaçağ'da İncil'e) ve büyük ölçüde doğaçlamadan yararlanarak çalınıp söylenirler. Antikçağ'dan Ortaçağ'a aktarılan bir başka karakteristik de müzik sanatının doğa dizgelerine ilişkin özellikleriyle insan düşünce ve davranışındaki etkinliğidir.

Hıristiyanların Erken Ortaçağ'daki ilk ayinleri, Mezopotamya'dan ve İbrani geleneğinden kaynaklanan antifon yöntemini sergiler. Antifonal seslendiride iki koro yer alır; ikinci koro ezgiyi bir oktav üstten yineler. Küçük Asya'dan, Asurlulardan kaynaklanan ilahi okuma şekli Bizans ve Milano yoluyla tüm Avrupa ve Afrika'ya yayılmıştır. Elimizdeki en eski ilahi belgesi Mısır'da bulunmuş 3. yüzyıldan kalma bir papirüstür. Bu nota benzeri belgede söz Eski Yunanca olduğu halde, melodinin Doğu kökenli olduğu ileri sürülmektedir.

Bizans Ezgileri

Doğu'daki Hıristiyan kiliselerinde mutlak bir yönetim birliği kurulamadığından, her biri kendine göre ayrı tören biçimleri geliştirmiştir. Bizans İmparatorluğu 324'te Konstantin tarafından kurulmuş; 330 yılında Birleşik Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan edilmiş ve 395 yılındaki bölünmeden sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak Türklerin 1453'te İstanbul'u fethine kadar 1000 yıl egemenliğini sürdürmüştür.

Bizans ayin müziği Birinci Jüstinyen'in 527'de taç giymesiyle yerleşik bir geleneğe kavuşur. Bizans ezgileri tekseslidir, makamsaldır ve bağımsız ritimlerle donanmıştır. Bu ezgiler, Ortodoks Yunan, Rus ve Doğu Ortodoks kiliselerindeki müziğin temelidir. Nota simgeleri yerine ses düzeyini gösteren işaretler kullanılmıştır. Önceleri kiliseye yalnız org girmesine izin varken, sonradan Noel gecelerinde üfleme ve vurmalı çalgıların da kullanıldığı belgelenmiştir.

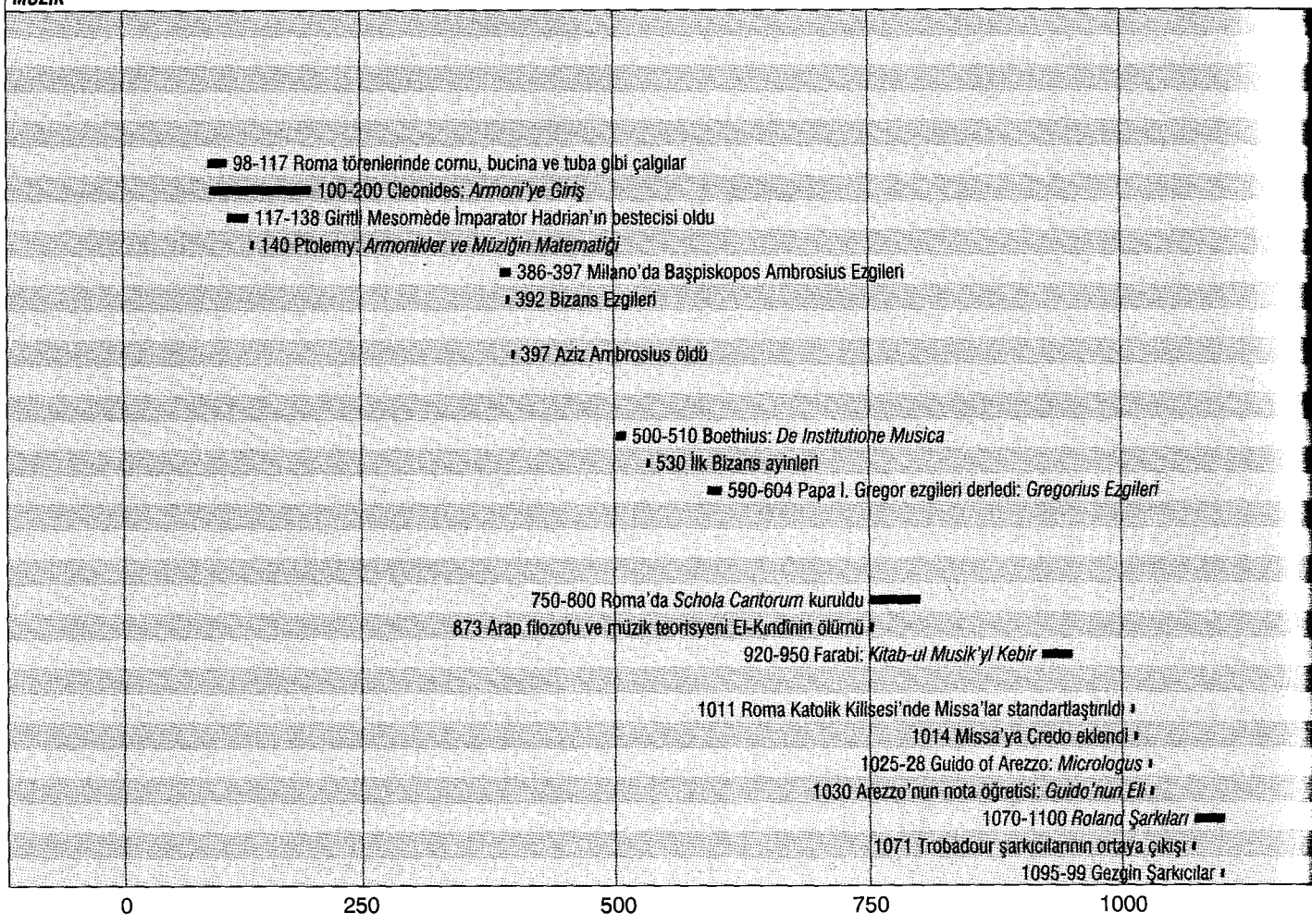
Ambrosius ve Gregorius Ezgileri

Hıristiyanlığın ilk üç yüz yılında Batı'ya aktarılan ezgiler, tümüyle Doğu müziği özellikleriyle bezelidir: İbranilerin sinagog törenleriyle Yunan *mod*'ları, ilk *yalın ezgi*'lerin (*plain - chant / plain song*) temelini oluşturur. *Melizmatik* (tek hecede çok nota) yöntemle olu-

Aziz Ambrosius'un Milano'daki kilisesi.

İlkçağ Sonu ve Ortaçağ Zaman Dizini

şan pasajlar doğaçlamaya açık kapı bırakırken, yarım ve çeyrek ses aralıklı Doğu makamları, ezgilerin temelidir. 4. yüzyıla dek ezgilerin hiçbir gelişme göstermediği, saflığını koruduğu saptanmıştır. İ.S. 325'te Konstantin, Hıristiyanlığı Roma'nın resmi dini olarak tanıyınca dinsel törenlerde, ayinlerde Yunanca yerine Latince kullanılmaya başlanır.

4. yüzyılda Milano başpiskoposu Aziz Ambrosius (340-397), Katolik ilahilerinin düzenlenmesinde Bizans ve İbrani geleneğindeki tekniklerle halk ezgilerini harmanlamıştır. Bizans ilahilerindeki Eski Yunan modlarına dayalı yapıyı, İbrani geleneğindeki antifonal şarkı söyleme yöntemiyle birleştirir. Anti *(karşı)* ve phone *(ses)* sözcüklerinin birleşiminden oluşan antifon yönteminde, iki ayrı koronun karşılıklı ve dönüşümlü olarak şarkı söylemesi ayinin etki gücünü artırmaktadır. Aziz Ambrosius böylece, Katolik Kilisesi'nin düzenli ilahi okuma yöntemini kurmuş olur.

Hıristiyan dünyasında tören müziğinin biçimlenmesi ve belli bir yöntemde birleşip kesinliğe kavuşması, *Gregorius Ezgileri*'nde kendini bulur. 6. yüzyılda Roma'da Papa olan Aziz Gregorius (540-604), o güne dek yaygınlaşmış tüm ilahileri derleyip halk ezgilerinden arındırır ve ciddi bir dinsel müzik geleneğinin yerleşmesine öncü olur. *Schola Cantorum* adıyla erkeklerin ve erkek çocukların eğitildiği bir müzik okulu kurar. *Neuma* adlı alfabe harflerinden oluşan nota imleriyle ilahileri yazdırtıp kalıcılığı sağlar. Çeşitli Hıristiyan kiliselerine eğitimli şarkıcılar gönderip törenlerde aynı ezgilerin okunmasını sağlayarak müziğe birleşik bir kimlik kazandırır. 16. yüzyıla dek tüm Batı müziğinin temel esin kaynağı olan bu ezgiler, *yalın ezgi (plain - chant / plain song)* adını taşır. Ortaçağa özgü ses müziği biçimleri, bu yalın ezgilerin çatısında kurulmuştur. *Gregorius Ezgileri*'nin başlıca teknik özellikleri, teksesli bir melodi çizgisinde, Latince sözlere dayalı, eşliksiz

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
İÖ 51	Kleopatra Mısır tahtına geçti	
İÖ 27	Augustus Roma İmparatorluğu'nu kurdu	Agrippa Roma Pantheon'unu inşaya başladı
İÖ 18		Horace: *Ars Poetica*; Nimes, Fransa'da Roma Tapınağı: *Maison Carree*
İÖ 6-4	Hz. İsa doğdu	
27-36	Hz. İsa çarmıha gerildi; Budizm Çin'e ulaştı	
98-117	Roma İmparatorluğu'nun yükselişi	
100-200		İngiltere'de Hadrian surlarının inşası
386-397	Vizigotların Güney Avrupa'ya yayılması	
392	İmparator Theodosius Hıristiyanlığı resmi din ilan etti	
395	Thedosius Batı ve Doğu Roma imparatorluklarını ayırdı	
401		Aziz Augustine: *İtiraflar*
480	Clovis I, Frank Kralı oldu	Milano'da *San Lorenzo Maggiore* kilisesinin yapılışı
500-510	Japonya'da Budizm yaygınlaştı; Metal at nalı icat edildi	
530	Aziz Benedict iktidarı	I. Justinien *Ayasofya* Kilisesi'ni yaptırdı (Isidoros ve Anthemios)
590-604	Papa I. Gregory'nin iktidarı	
622	Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti	
632	Hz. Muhammed öldü; Çin'de ilk kâğıt para tedavüle çıktı	
711	Tarık bin Ziyad Cebelitarık'ı geçti; İspanya'da Endülüs devleti kuruldu	
750-800	Abbasi Devleti'nin kuruluşu ve yükselişi	Hindistan'da *Shore Tapınağı*
920-950	Bizans İmparatorluğu'nun yükselişi	
980	Kahire'de El-Ezher Üniversitesi kuruldu	
1011		Hindistan'da Hindu *Brihadeeswarar Mabedi*
1025-28	İbn-i Sina: *Tıp Kanunları* (14 cilt ansiklopedi)	
1070-1100	Bologna, Paris ve Oxford üniversiteleri kuruldu	
1071	Selçuklu komutanı Alpaslan Malazgirt'te Bizanslıları yendi	
1095-99	Birinci Haçlı Seferi; Küdüs Krallığı kuruldu	

erkek korosu için, belli bir ritmik düzeni olmayan, bugünkü majör-minör gam dizisinden farklı, makamsal bir yapıda oluşlarıdır. Bu ezgiler, ölümden sonrasını düşündüren nesnel bir tavırla ve metnin içeriğindeki kutsallığı yansıtan bir ağırbaşlılıkla okunmalıdır. Sesin içinde dinginlik ve güven duygusu yatmalıdır. İçten, derin duygular vermeli ve huzurlu bir ortam getirmelidir. 1/3

İlk Nota Dizgesi

El yazması olarak korunmuş en eski *Gregorius Ezgileri* 9. yüzyıldan kalmadır. Önceden, kuşaktan kuşağa, kulaktan kulağa taşınan ezgiler, giderek *neuma*'ların harften simgeye dönüşmesiyle kalıcı belgelere geçirilmiştir. Toscana'da Arezzo katedralinin rahibi Guido, 1030 yılında koro çocuklarına duaları ezberletmek için bir yöntem bulur: Her yeni sesin bir öncekinden daha yüksek başladığı bir halk ezgisi öğretir. Sonra bunu Latince ve dinsel içerikli bir metne çevirir. Eli-

1/3-GREGORIUS EZGİSİ

Guido'nun eli.

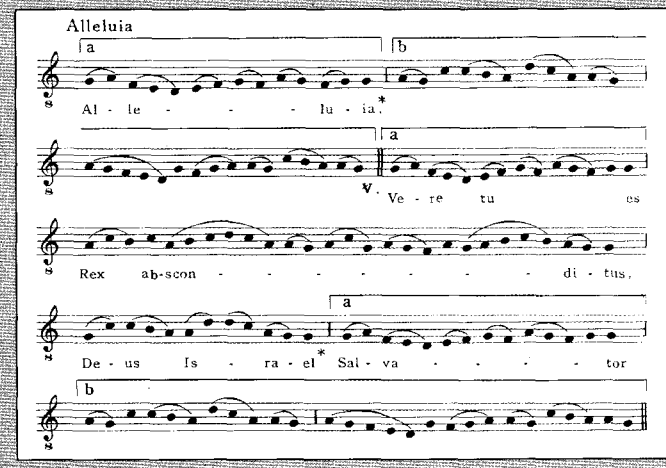
nin parmaklarındaki girinti ve çıkıntılara metnin ilk hecelerini yazar. Böylece bir gam dizisinin sekiz notasını birden sergilemiş olur: **Ut**queant laxis (**ut** sonradan Do notasına dönüşecektir), **Re**sonare fibris, **Mi**ra gestorum, **Fa**muli tourum, **Sol**ve polluti, **La**bi reatum, **Sa**ncte Ionnes (sonradan **si** olacaktır). Bu yöntem müzik tarihinde Guido d'Arezzo'nun eli olarak anılır. Ayrıca seslerin birbirine orantısal incelik ve kalınlıklarını göstermek için her biri ayrı renkte porte çizgileri kullanmıştır. Önceki nota benzeri simgeleri, *neuma*'ları derleyip belli bir dizgeye yerleştiren, böylece nota ve porte kavramını müzik tarihine getiren kişi Guido d'Arezzo'dur.

İlk Dindışı Ezgiler

Ortaçağ'da müzik yapma, müzikle ilgilenme olayı tümüyle Kilise'ye bağlıdır. Ancak *Gregorius Ezgileri* giderek popüler hale gelmiş, çocuklar okulda ve oyunda bile bu ezgileri söyler olmuştur. Kutsal müzik artık gündelik yaşamın bir parçasıdır. Öte yandan Kilise'nin dışında, dünyasal konulara bağlı müzik de halk arasında gizliden gizliye yayılmaktadır. Notaya alınmış en eski müzik örnekleri dinsel olduğundan, dindışı müziğin ilk belgelerine 11. yüzyıldan önce rastlanmaz. Konusu dinsel olmayan ilk dindışı ezgiler yine Kilise kalıplarının ve aynı havanın içinde bestelenmiştir. Müziğin yapısı değilse de konusu değişebilmiştir. Bu ezgilerin yanı sıra dindışı *monodi*'lerde dünyasal konular, kendi çalgısıyla kendine eşlik eden şarkıcılar tarafından söylenmektedir. Çalgı da, insan sesi de aynı notaları teksesli *(monophonic)* yapıda söyler. Bu yöntem sonradan melodinin her notasına uyumlu bir nota ekleyerek, birden çok ses'e *(hetere-phoni)* dönüşür ve bu yöntem çokseslilige *(polyphony)* bir adım olarak kabul edilir.

Gezgin Şarkıcılar

11. yüzyılla 13. yüzyıl arasında Avrupa derebeylerinin şatolarında, kalelerinde şarkı söyleyip şiir okuyan gezgin ozanlar *(minstrels)* yavaş yavaş, Kilise baskısından kurtularak, dünyasal konulu ve yaşama sevinciyle

Missa'nın Alleluia bölümüne örnek.

MİSSA (messe, mass), *Ortaçağ'ın başlıca ayin müziği biçimidir. Törende en son okunan dua olduğundan, sözlük anlamı "tören sona erdi, gidebilirsiniz"dir. Katolik Kilisesi'nde ekmek ve şarabın kutsanma ayininde söylenen bu müzik, solistler ve koro tarafından seslendirilir. Güftenin bölüm başlarındaki ilk sözcükleri,* missanın başlıca bölümlerinin adlarıdır: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus ve Agnus Dei. *İbranilerden kalan* Hallelujah *(yaşasın Yehova)* missanın en coşkulu bölümüdür. Missa'larda notayla söz, üç yoldan uyuşur: *Melizmatik (tek heceye çok nota düşmesi), silabik (her heceye karşılık bir nota) ve neumatik (neuma yazısına bağlı olarak). Tarih boyunca pek çok besteci,* missa *biçiminde müzik bestelemiştir. Johann Sebastian Bach'ın* Si Minör Missa'sı *ya da Beethoven'ın* Missa Solemnis'*i kilise törenine eşlik etmeye elverişli olmayan yapıtlardır. Bu anlamda müzik tarihinde* missanın bir vokal biçim olarak gelişmesi *16. yüzyıla dek sürer. 17. yüzyılda orkestranın eklenmesiyle yeni ve büyük bir müzik biçimine dönüşür, daha sonra da pek çok besteciye esin kaynağı olur.*

CARMINA BURANA *adlı metinler Beuron'da 13. yüzyıldan kalma bir Benedikten manastırında bulunmuş el yazmalarıdır. Dindışı dünyadan, şehvet, kadın, içki, sarhoşluk, delikanlının dizginlenemez coşkusu gibi zamana göre ahlak dışı sayılan konuları içerir.* Goliards *adı verilen, henüz yemin etmemiş öğrenci papazların üniversiteden üniversiteye gezip derlediği Latince, eski Almanca ve eski Fransızca dillerindeki ezgilerdir. Carl Orff, 1930'da, bu ezgileri Latince metniyle büyük orkestra, koro ve solistler için 25 bölümlü bir sahne kantatı olarak besteleyip üne kavuşturur.*

12-14. yüzyılda Benedikten papazlarına ait neumalar.

yüklü ezgiler ortaya çıkarmışlardır. Bunlar bir çeşit saz şairi, âşıktır. İnsanların henüz kentten kente gidip gezme olanağı yokken, ortaçağın gezgin ozanları, bir anlamda bugünün medya gücüne sahiptirler. Bu gezgin ozanlar değişik yörelerde (Kuzey-Güney Fransa, İngiltere ve Almanya gibi) ve değişik dönemlerde ayrı isimlerle anılırlar: *Goliard, jongleur, gleemen, troubadour, trouvère, minnesinger, meistersinger* gibi. Tümünün de ortak konusu, ulaşamadıkları gizemli bir aşkı, müzik ve sözlerle dile getirmektir. Hem çalarlar, hem söylerler, hem şiir okur, hem de dans ederler. Kimi bedenine taktığı zillerle çalgısına bir boyut daha katar; kimi de müziğin eşliğinde hokkabazlık, soytarılık yapıp tek kişilik eğlenceli bir oyun sergiler *(jongleur)*. Şiirlerinde artık Latince değil, kendi yerel dil ve lehçeleri geçerlidir. Bunlardan *Langue d'oc* olarak adlandırılan bir yöresel dil, bugün hâlâ Güney Fransa'nın kimi köylerinde kullanılır. *Troubadour,* ezgi ve şiir yaratıcısı anlamına gelmektedir. *Troubadour*'ların dünyasını zenginleştiren olay, Haçlı Seferleri'yle Avrupa'ya taşınan Arap müziği ve çalgılarının etkisidir. İspanyol-Fas karışımı yorumlar bu şövalye çağında özellikle dikkati çeker. Çalgıları *arp, lavta* ve *fiddle*'dır. Müzik biçimleri ise zamanın şiir biçimlerinden alınmıştır ve *ballade, virelai, rondeau* gibi adlar taşır. Adam de la Halle, ~1250-1290 yılları arasında yaşamış, adını ve müziğini bildiğimiz en eski *troubadour*'dur. 1/4

Beş telli oval fidel. Fidel, *keman gibi yayla çalınan her çeşit halk çalgısına* fidel (Fiedel) *adı verilir.* Vielle *adıyla da anılan bu çalgı Rönesans'taki viyol'un ön biçimi ve bugünkü kemanın atasıdır. Gustav Mahler (1860-1911),* Dördüncü Senfoni'*sindeki keman solonun, bir fidel gibi çalınmasını öngörür.*

FARABİ (~870-950)

Türkistan'ın Farabi kentinde doğan İslam filozof ve müzik teorisyeni El-Farabi, Ortaçağ sonunda Antik-Yunan kültürünü en iyi tanıyan düşünür olarak bilinir. Felsefe, sosyal bilimler ve sanat üzerine yazdığı kitapların yanı sıra, 9. yüzyıl ortasından, 10. yüzyıl başına dek Kitab-ul Musiki'yi Kebir (Büyük Müzik Kitabı) başlıklı bir eser yazmıştır.

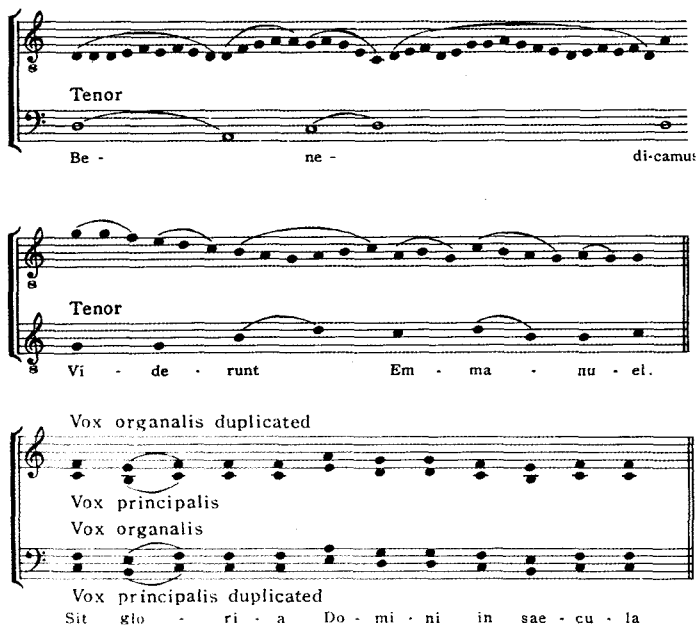
Lorenzo Costa. Konser (Viyol ve lüt)

Gotik çağ

9. yüzyıl sonunda, Batı Frankdar'ın kuzeyinde ortaya çıkan *Musica Enchiriadis*, ses ve çalgı müziğini üç bölümde ele alır: Önce yalın ezgi, sonra ezginin bir oktav (sekizli) aralığında ikinci bir sesle çiftleşmesi; sonra da üç, dört ve beşli aralıklarda bir başka sesin koşut çizgilerle katılması. Bu uyumlu şarkı söyleme biçimine de insan seslerinin org benzeri bir yapılaşmayla çoğaldığı düşünülerek *organum* adı verilmiştir. Org, 7. yüzyıldan sonra Kilise'ye girmiş ve insan seslerine eşlik ederek müziğe derinlik kazandırmıştır. Diğer anlamıyla *organum*, seslerin birbirlerine uygunluklarına göre düzenlenmiş olmasıdır. *Organum* yöntemiyle birden fazla ses anlayışı gelişmeye başlar. İlk deneylerde sesler, *cantus firmus* (temel ses) olarak adlandırılan *Gregorius Ezgisi*'ne koşuttur. Bu temel ses "tutan" anlamındaki *tenor* (tenere'den) sözcüğüyle adlandırılır. Ardından mutlaka bu çizgiye koşut kalmak kuralı kalkar ve ikinci ses diğer yönde yol alabilir. Örneğin, yalın ezgi inerken, eklenen ses çıkıcı olabilir. Sonra da ikinci ses giderek temel sesin altında değil, üstünde de yer alabilme özgürlüğüne kavuşur. İngiltere ve Fransa'da birbirlerine üçlü aralıkla bağlanan ikiz şarkılar gelişir. Zamanla içinde hiç *Gregorius Ezgisi* olmayan ve dindışı metinlerden oluşan *conductus* adlı ilk özgür biçimler ortaya çıkmaya başlar.

12. yüzyıldan 13. yüzyıla doğru müziği ve sanatı filizlendiren merkezler, şato, Kilise ve üniversite çevreleridir. Görsel sanatlarda derinlik ve perspektif olayının gündeme gelmesi, müzikte de benzer deneyleri etkiler. Müziğe derinlik kazandıran iki ya da daha çok sayıda ezgi çizgisinin *organum* yöntemiyle eşzamanlı olarak birleşmesi müzik sanatının perspektif kazanmasına ilk adımlardır. Çalgı ve insan sesinin aynı ezgiyi seslendirdiği *heterephony* de çokseslilige atılan bir adım olmuştur.

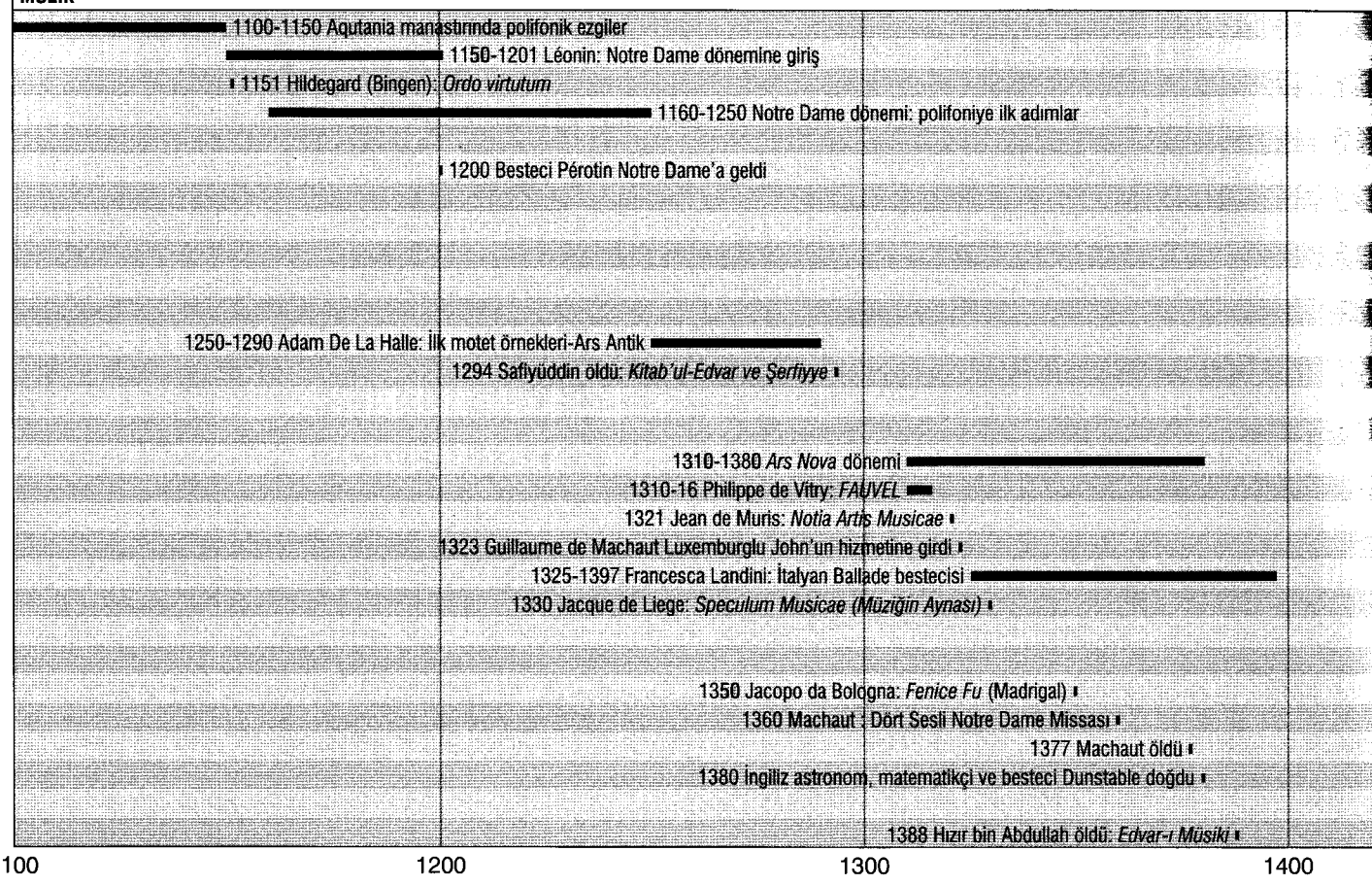
Çokseslilığin *(polyphony)* gelişme süreci ortaçağı izleyen ve Rönesans'a varan Gotik dönem içinde üç aşamada gerçekleşir: Notre-Dame Dönemi, Eski Sanat Dönemi *(Ars Antiqua)* ve Yeni Sanat Dönemi *(Ars Nova)*. Mimaride göğü delercesine yükselen sivri kuleleri, geniş tabanlı ve vitray süsleme-

Organum örneği.

Gotik Zaman Dizini

MÜZİK

li katedralleri; büyük alanlarıyla anılan Gotik Çağ, müzikte de aynı döneme adını verir (1140-1440). Kilise 12. yüzyılda ilk kez polifonik müziği koşullu olarak kabul etmiştir: Çoksesle gelen süslemeler, tapınma törenindeki ciddiyeti incitmemelidir. Dinsel müzikte çokseslilik Paris'teki Notre-Dame Katedrali'nde başlar. Notre-Dame, aynı zamanda tüm Avrupa müzik devriminin ilk kalesidir. 1140-1250 yılları arasında bu kilisenin çevresine toplanan müzikçiler, iki önemli besteci yetiştirir: Léonin (~1135-1201) ve onun öğrencisi olan Pérotin (~1160-1205). Gotik Çağ'da çokseslilığın ilk gelişme gösterdiği bu dönem, *Notre-Dame Dönemi* olarak adlandırılır. 1/5

𝄞 **1/5-GOTİK ÇAĞ'DAN ORGANUM ÖRNEĞİ**

Notre-Dame Dönemi'ni izleyen Eski Sanat Dönemi, 12. yüzyılın ortasından 13. yüzyılın ortasına dek uzanır. Sonraki çağın yenilikçi aydınları tarafından bu çağa Eski Sanat adı verilmiştir. Bu dönemde ritim öğesi belli bir düzene oturtulur ve ölçülü ritim için yeni bir notalama dizgesi oluşur. 13. yüzyılın en önemli *vokal* müzik biçimi motet, bu dönemde ortaya çıkar. Dünyasal müzik besteleyen *troubadour*'lar da dinsel örnekler verirler. Örneğin: Adam de la Halle (~1250-1290) her iki alanda çokseslilığe öncülük edip ilk motet örneklerini sunmuştur. 13. yüzyıl ortasından 15. yüzyıl ortasına kadar uzanan dönem Yeni Sanat dönemidir.

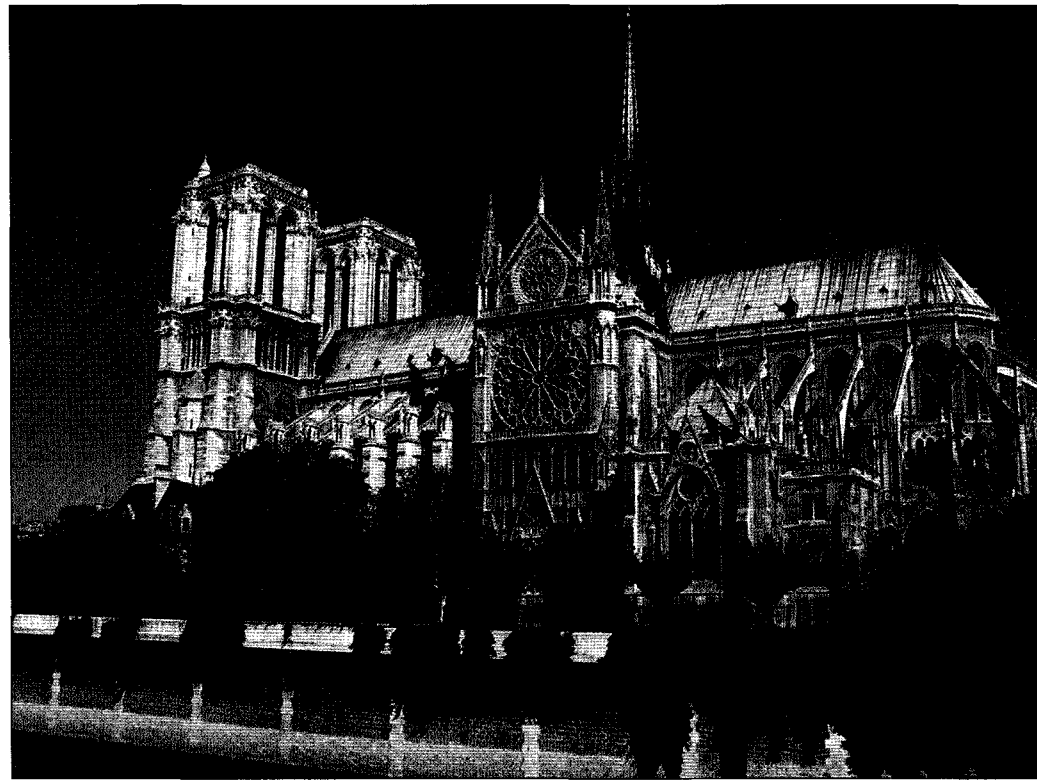
14. yüzyılda artık kilisenin tutuculuğuna dayanamayan besteciler geçimlerini sağlamak için saraya sığınmaya başlarlar. Böylece Fransa'da 14. yüzyılda gelişen müzik, dindışı özellikler taşır. Teknik açıdan armonik düzen belli bir tonal merkez oluşturmaya; ritmik çeşitlenmeler de zenginleşmeye başlar. Motet, artık iyiden iyiye güncel konuları içeren bir biçim olmuştur. Siyasal tartışmalar ve çeşitli törenlerde etkindir. Bu arada yeni biçimler de ortaya çıkar: *Ballade, rondeau, virelai, caccia, madrigale* (16. yüzyılın vokal madrigaliyle karıştırılmamalı), üst iki devingen sese karşı yavaş adımlı bir alt, tenor sesten oluşan biçimlerdir. Yeni Sanat Dönemi'ne özgü bir ritim kalıbı doğar: *İzoritim.* Notalar değişse de aynı ritmik hücre-

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1100-1150	2. Haçlı Seferi	
1151	Muhammed al-İdrisi: *Coğrafya*	
1187	3. Haçlı Seferi; Hattin Savaşı; Selahaddin Eyyubi Kudus'ü geri aldı	
1200	Cengiz Han Moğol İmparatorluğu'nu kurdu	
1204	4. Haçlı Seferi; Haçlılar Bizans'ı istila etti, Latin İmparatorluğu'nu kurdu	
1206		Nasrettin Hoca doğdu
1207		Mevlâna doğdu
1215	İngiltere'de Magna Carta imzalandı	
1240		Yunus Emre doğdu
1294	İngiltere'de Edward I, model parlamentoyu topladı	
1299	Osmanlı Devleti kuruldu	
1306		Giotto di Bondone: Padua-Arena freskleri
1310-16	Avrupa'da kıtlık, milyonların ölümü	
1321		Dante öldü: *İlahi Komedya*
1323		Ockham: *Summa Logicae*
1347-50	Kara ölüm veba Avrupa nüfusunun üçte birini yok etti	
1348-52		Boccaccio: *Decameron*; İstanbul'da Galata Kulesi
1350		Pisa Kulesi ve Katedrali; Floransa'da Campo Meydanı
1360	Krakow Üniversitesi kuruldu	
1380	Gezgin İbn Batuta öldü: *Rihlet-ü İbn Battuta*	
1387		Chaucer: *Canterbury Hikâyeleri*
1388	Sırp-Osmanlı Kosova Savaşı	Granada (İspanya) *Elhamra Sarayı*

nin yinelenmesidir. Günümüzde *minimal* yöntem olarak adlandırılan ritmik tekdüzeliğin temeli, 14. yüzyılın bu gözde yapısı olan izoritmik kalıplardır. Guillaume Dufay, Philippe de Vitry ve Guillaume de Machaut, melodik çizgiye aldırmaksızın, parçaya bütünlük kazandırmak amacıyla bu ritmik düzeni kullanırlar. Bu arada *kanon*, çokseslilığın gelişmesinde bir başka teknik araç olarak doğar: İkinci sesin ilk sesi yankılamasıdır. 14. yüzyıl İtalyan müziğinde önemli bir yer tutar.

Yeni Sanat Dönemi'nin en önemli iki bestecisi Philippe de Vitry (1291-1361) ve Guillaume de Machaut'dur (~1300-1377). Guillaume de Machaut hem Ortaçağ'ın şövalyelik ruhuna uygun hem de 15. yüzyılın Rönesans yeniliklerine açılan besteler yapmıştır. Dinsel yapıtlarının başında *Notre-Dame Missası* gelir. Dındışı pek çok moteti, yüzün üstünde Fransızca şarkısı vardır. Machaut'nun müziği tıpkı Giotto (1266-1337)'nun resimleri gibi dinsel simgecilikten insancıl sıcaklığa uzanan bir adımdır.

MOTET, *Ortaçağ'daki katı bağnazlığın çözülmeye başlamasının simgesidir. Üç ayrı sesin üst üste üç ayrı dilde şarkı söylemesi, bir yerde mutlak bağlı olunması gereken* Gregorius Ezgisi*'nin tenor bölümünün yok olmasına, öte yanda ritmik kalıpların aşılmasına yol açar.* Motet *ile birlikte müzikçiler de eski sanata* (ars antiqua) *sırt çevirip, yeni sanata* (ars nova) *bakmaya başlarlar.* Motet*'in içindeki Latince ses, Kilise'ye övgü olsa da, yerel dilde söylenen ikinci ses Kilise'yi yerebilir. Aynı* motet*'in içinde dinsel metinle dindışı metin, bir arada okunabilir. Çoksesli, eşliksiz koroyla* (a cappella) *söylenen* motet*'in yapısı, Dante (1265-1321)'nin* İlahi Komedya*'sına benzetilir. Dış çerçevede dinsel ortaçağ biçimi, içerikte dinsel ve dindışı yaşamın kesitleri bir arada yer almaktadır. 14. yüzyılda* motet*, diğer çoksesli biçimlerle birlikte yapısal gelişme gösterir. 15. ve 16. yüzyılda dinsel yönü ağırlıklı bir biçim olarak gelişir. J. S. Bach'ın* motet*leriyle bu vokal biçim, doruğa varır.*

Notre-Dame Katedrali

Philippe de Vitry (Bkz: Rönesans) Paris'te Sorbonne'da çalışmış, birkaç Fransız kralına danışmanlık yapmış, bir asker gibi savaşmış, bir diplomat olarak Avrupa saraylarında gezmiş ve Yeni Sanat Dönemi'yle özleşmiş bir bestecidir. *Fauvel*, Philippe de Vitry'nin müziklediği bir taşlamadır. Kral 4. ve 5. Philippe'lerin yaşamlarını ve Avignon'daki yüce Papa sarayının çöküşünü alaya alır. Paris'te 1310-1316 arasında yazılan *Fauvel*'in yazarları, saray görevlileridir. Harflerin her biri toplumun bir başka kötü alışkanlığını simgelemektedir: Dalkavukluk, nekeslik, döneklik, kötülük, kıskançlık, korkaklık ve şeytanlık sözcüklerinin baş harfleriyle türetilen isim, kargaşalar içindeki toplumun simgesel kahramanı olarak yüceltilir, sözde saygı duyulan bir yaratık haline getirilir.

Yeni Sanat Dönemi, bağnazlıktan Rönesans'ın yaşam coşkusuna doğru bir geçiştir. Bu dönemde pek çok yapıt, doğaya ilişkin (pastoral), önceki dönemlere göre daha hafif karakterde ve şiire dayalı özdedir. Caccia (kovalama, avlanma) tıpkı kanon gibi üst seslerin birbirini yansıttığı bir türdür. Genelde üçüncü bir ses, bu kovalamada yer almaksızın kendi bölümünü yavaşça sürdürür. Dinsel parçalardaki en alt sesin önemi, dindışı parçalarda en üst sese geçmiştir. Floransa'da Francesco Landini (~1325-1397), başta org olmak üzere birkaç çalgıdaki ustalığı, güzel şarkı söylemesi ve şiirleriyle bu dönemin en bilge sanatçısı olarak değerlendirilmiştir. Sayıları yüzü aşan ballade biçiminde 2 ve 3 sesli çalışmalarında dans adımlarının coşkusunu ve neşeli ezgilerini duyurur. Jacopo da Bologne (1340-1360) Fenice Fun adlı ünlü madrigaliyle İtalya'daki Ars Nova akımının öncülerindendir.

İngiltere'de *Yeni Sanat*'ın en önemli bestecisi John Dunstable (~1390-1453)'dır. Ortaçağ değerleriyle Rönesans sanatını birleştiren köprü bestecilerden biridir. Fransız ve İtalyan müzikleriyle kaynaşmış, zamana göre karmaşık bir teknikte lirik ezgiler kullanmıştır.

Rönesans

Rönesans, Batı tarihinin en coşkulu dönemlerinden biridir. 15. ve 16. yüzyıllarda coğrafi keşifler, bilim, görsel sanatlar ve edebiyat, büyük gelişmeler gösterir. Günümüzde geçerli pek çok kavramın tohumu, Rönesans'ın zengin dağarcığından fışkırmıştır. Rönesans, sözlük anlamında *yeniden doğuş* demektir. Ortaçağ'ın karanlığından sıyrılıp önceki parlak dönemin, Eski Yunan ve Latin biliminin ve sanatlarının yeniden keşfedilmesi, yeniden doğmasıdır. Bilimde, felsefede ve sanatta olduğu kadar insanın güncel yaşamında da büyük yeniliklerin yer aldığı; yaşama sevincinin, coşkunun her sanat yapıtına yansıdığı dönemdir. Müzik tarihinde 1450'lerden 1600 başlarına kadar uzanan zaman dilimini kapsar. Kilise'nin bağnaz baskısından kurtulmaya çalışan insan, bu dünyanın yalnız ölümden sonrası için bir hazırlık evresi olmadığını, bugünün de yaşamaya değer olduğunu algılar. Sanatçı artık kişisel duygularını dile getirmenin, kendini ve çevresini sorgulayabilmenin özgürlüğünü tatmaktadır. Ortaçağ'ın ağırbaşlı, soğuk anlatımına karşın, sıradan insanın duyguları, güncel zevkleri ve doğallığı sıcak bir anlatımla gündeme gelir.

Diğer sanat dallarında olduğu gibi müzikte de doğalı yansıtan, akıcı, dans adımları içeren bir stil gelişir. Dans müziği, danslara eşlik eden çalgılar, dansın coşkusunu duyuran güçlü ritim ve dinsel yapıtlarda olduğu kadar dindışı yapıtlarda da zenginleşen armonik yapı, Rönesans'ın başlıca özellikleridir.

Güzel sanatlarda Rönesans'ın beşiği İtalya'dır. Resim, mimari ve heykel gibi dallarda İtalya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde Leonardo da Vinci (1452-1519), Michelangelo (1475-1564), Rafael (1483-1520), Tiziano (~1490-1576), Bellini'ler (1429-1507), Botticelli (1445-1510), El Greco (1541-1614); edebiyatta Shakespeare (1564-1616), Montaigne (1533-1592), Cervantes (1547-1616), Marlowe (1564-1593) gibi isimler yetişmiştir. Fen bilimlerinde Kopernikus (1473-1543), Kepler (1571-1630), Kolomb (1451-1493) ve Macellan (1480-1521)'ın keşifleri Yeniçağ'a yeni ufuklar açmıştır. Ortaçağ sonlarında Giotto'nun resimlerinden, Dante'nin yazılarında Petrarca (1304-1374) ve Boccaccio (1313-1375)'nun görüşlerinde birleşen insanı yüceltme tutkusu müziği de etkiler. Ancak müzikte Rönesans'ın beşiği İtalya değildir.

Giotto'nun okulundan: Aziz Francis'e saygı.

Müzikte Rönesans Burgonya ve Flaman bestecileriyle başlamıştır. (Bugünkü Belçika, Lüksemburg, Kuzey Fransa ve Hollanda). Burgonya okulunun en önemli bestecisi *Guillaume Dufay* (~1400-1474)'dir ve 15. yüzyılda gelişen çoksesli şanson (*chanson*)'ların ustasıdır. Dufay, Dunstable'le müzikteki Rönesans'ın ilk bestecileri sayılırlar. Franko-Flaman asıllı *Binchois* (~1400-1460), şansonlarında daha halka yakın bir müzik dili kullanmıştır. 1/6

1/6-DUFAY-CHANSON

Kilise güdümünden uzaklaşma ve dünyevi yaşama karşı ilgi, edebiyatta Dante'nin *İlahi Komedya*'sı; Boccaccio'nun *Decamerone*'u, Chaucer'in *Canterbury Hikâyeleri* gibi başyapıtlarla sanatı yönlendirmiştir. Modern resmin babası kabul edilen Giotto, donuk kutsal resimler yerine canlı figürler çizmeye başlamıştır. Yine İsa-Meryem konulu, kutsal içerikli resimler yapar, ancak bu kez doğal ortamda çizdiği kutsal figürlere daha etten kemikten bir anlatım katar. Resimde perspektif olayının zenginliğini keşfeden Giotto, müziği de etkilemiş, müziğe derinlik getiren çoksesli tekniğe esin kaynağı olmuştur.

Rönesans Müziğinin Özellikleri

Dönemin egemen ruhu, insancıldır. Rönesans sanatçısı Kilise ve imparatorun otoritesinden kurtulma çabalarındadır. Öznel duygularını sıcak bir dille anlatan bir biçem geliştirir. Ortaçağ'ın yalnız cennete hazırlanan ortamı yerine bu dünyanın yaşamaya, keşfedilmeye değer olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. İnsan olmanın kendine özgü bir soyluluğu ve değeri vardır. Bu dans müziklerini ve dindışı şarkıları gündeme getirir. Öte yandan Kilise için bestelenen dinsel müzik de, zenginleşen teknikle, daha bilge ve derin duyguları yansıtmaya başlamıştır.

Çokseslilığin gelişmesi, birkaç ses ve çalgının bağımsızca ve uyumlu akışı karmaşık bir armoni yapısı gerektirir. 15. yüzyılın örnek müziği, benzer yapıda ve benzer renkteki birbirine eşit dört sesten oluşur. Rönesans'ın sonraki yıllarında her sesin ayrı özelliği gözetilir. *A cappella* korolar büyük önem kazanır. Çalgı eşliği olmaksızın sırf insan sesinden oluşan koro yapıtlarında armonik doku yoğunlaşır. Sesin niteliğindeki özellik, uyuşumlu oluşudur. Dramatik duyguları anlatmak için yarım ses aralıklı gelişim *(kromatizm)* kullanılır. Rönesans müziğinde iki çeşit ritim kalıbına rastlanır: Birincisi dans müziğiyle gelişen, devingen ve karmaşık ritimler; diğeri tekdüze akış içindeki *izoritmik* yapı.

15. yüzyıl başlarında vokal müzik, yörelere göre özellik taşımaz; uluslararası tek tip ve bir örnek biçimlerde yazılmaktadır. Rönesans'la birlikte, 15. yüzyılın ortasında, her ulusun kendine göre özel şarkı biçimi ortaya çıkar: İngiliz halk şarkısı olan *karoi (carol)*, danslara eşlik eder. *Şanson (chanson)*, Fransızların çoksesli aşk şarkılarıdır. *Lied*, Almanların aşk şarkılarıdır. *Frottola* ise İtalya'da ünlenmiş, Floransa karnaval şarkısıdır. Bu arada Rönesans moteti tüm seslerin aynı metni söylediği, birleşik bir biçime dönüşmüştür.

Rönesans'ın yaşam sevinci dansları, danslar da çalgıları artırır. Böylece çalgılar için ve çalgı toplulukları için bestelenen müzik doğar. Çalgılar artık yalnız insan sesine eşlik etmek için ya da eksik insan sesini tamamlamak için kullanılmaz. Bu dönemde çalgısal müzik vokal müzikten bağımsız bir konuma kavuşmuştur. İlk çalgısal biçim *estampie*'dir. Çalgı müziği, Rönesans'tan Barok döneme doğru *vokal* müzik kadar önem kazanmaya başlar. Yeni biçimler arasında, adlarını danslardan alan çalgı müzikleri oluşur: *Rondo, virelai* gibi izlek (tema) ve çeşitleme yönteminin ilk filizleri *fantasia, ricercare* ve *canzona* gibi biçimlerle tomurcuklanır. Madrigal ve şanson gibi *vokal* biçimler için bestelenen müziğin de çalgılara uyarlandığı, sırf çalgı müziği haline dönüştüğü görülür. Dans müziği de solo çalgı ya da çalgı topluluğu için bestelenmeye başlanır. *Pavan, galliard* ve *passamezzo* gibi danslarla dans müzikleri, aynı adı taşır.

Davut Peygamber'in müzikçileri tapınak merdivenlerinde. 1490'dan Flaman resmi.

Meryem Ana'nın çevresinde çalgı çalan melekler, 1415.

Çalgılara gelince, onlar da çağın coşkun tınılarını sunmak üzere zenginleşmiştir. Yeni çalgılar icat edildiği gibi, eski çalgıların da sesleri büyütülmüş, zamana göre değişikliğe uğramıştır. Klavyeli çalgılardan *org* (tuşları olduğu halde hava basıldığından üflemeli çalgı sınıfında anılır); *regal* (portatif org), *klavsen*, *klavikord* ve *virjinal* gözdedir. *Fidel*, *lavta* ve *arp*'ın yanında *flüt, blokflüt, yan-flüt, schawm* (obuanın atası), *kornet, trompet, sacbut* (trombonun en eski şekli) ve vurmalı çalgılar takımı yer alır. Büyük davullar, ziller, üçgenler ve küçük davullarla tefler, hep danslara eşlik eden, ritmi güçlendiren çalgılardır. Rönesans müziğinin karakteristik ses yapısı, çalgıların homojen tınısıdır. Bu nedenle çalgı ailelerini gruplaştırıp *konsort*'lar kurarlar. *Konsort* (*consort*) adı verilen topluluklar, tek çalgı ailesinden, örneğin viyol ya da blokflütten oluştuğu gibi, üfleme ve yaylıların birleşiminden de oluşabilirler. 1/7

Rönesans'la gelen bir büyük yenilik, 15. yüzyılın ortasında Almanya'da matbaanın icat edilmesidir. Nota basımı ilk kez 1501'de Venedik'te Giovanni Petrucci tarafından yapılır. Petrucci yirmi beş yıl içinde elli ciltlik çalgı ve ses müziğinin notasını basar. Londra, Paris ve Almanya'da gelişen nota basımıyla değişik yörelerde bestelenen müzik yapıtları geniş kitlelere ulaşma olanağı bulur.

Josquin Desprès (1440-1521) ve Johannes Ockeghem (1410-1497), *musica reservata* yöntemine özen göstermiş iki önemli bestecidir. Desprès Fransa'da doğmuş, 12. Louis'nin sarayında koro çalıştırmıştır. Geleneksel saf şarkı yapısıyla yeni bağımsız deyişi bir arada kullanır. Zamanında müziğin Michelangelo'su olarak tanınmıştır. 1/8

1/8-DESPRES-MİSSA L'HOMME ARME

Jacob Obrecht (1457-1505) missalarıyla ünlü Flaman bestecidir. 1487'de Ferrara dükünün davetlisi olarak altı ay İtalya'da kalmış, müziğiyle etkili olmuştur. Nicolas Gombert (~1495-1560) Desprez'le Palestrina arasında kalan en ünlü Rönesans bestecisidir. Franko-Flaman asıllıdır. Polifonik stili gelişkin bir şekilde uygulamıştır. Johannes bir Franko-Flaman bestecisidir. Bestelerini sabit bir *yalın ezgi*'nin yapısına oturtmamış, özgürce esinlenip katı sınırları yıkabilmiş, ayrıca tüm sesleri eşdeğer kullanabilmiştir. Metnin anlamını açıkça yansıtma kay-

MUSİCA RESERVATA *(Korunmuş Müzik): Müzikle güfteyi birleştirme sanatı Rönesans'ın önemli özelliğidir. Sözcüklerle resim yapma sanatı olarak da anılan bu işleme, müziğin güftesini en açık şekilde anlaşılır kılar. Çok sayıda melodi, metnin anlamını gölgeleme tehlikesi doğuracağından tek bir melodi çizgisi armonize edilir. Müzik, kendi varlığını geriye çekerek metnin anlamını öne çıkarır. 16. yüzyılda önemi artan bu yöntem, dramatik anlatımı güçlendirmiş, madrigal ve opera gibi vokal yapıtlarda güfte-beste uyumuna ışık tutmuştur.*

1/7-RÖNESANS DANSLARI

VİYOL AİLESİ

Viyol (viol) *çeşitli boyutlarda yapılan bir tür Rönesans çalgısıdır. Yaylı bir çalgı olan viyol, Rönesans'tan başlayarak pek çok değişim ve gelişim göstermiş, daha sonraki yüzyıllarda ise yerini bugünkü keman ailesine bırakmıştır.*

İlk ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle birlikte, viyolün ilk kez 16. yüzyılın ikinci yarısında, İspanya'da, telleri parmakla çekilerek çalınan bir çalgıya (vihuela) *"yay" eklenmesiyle doğduğu sanılmaktadır. Kullanılmaya başlandıktan yaklaşık yüzyıl içinde viyolün biçimi pek çok değişikliğe uğramıştır. Ayrıca çalgının tellerinin sayısı da ülkeden ülkeye değişmektedir.*

Viyol ailesindeki viyollerin küçük boyutta olanları dizlerin üzerinde, daha büyük boyutta olanları ise dizlerin arasında tutularak çalınır. Byrd'den Purcell'a kadar çok sayıda besteci, viyol ailesi için muhteşem yapıtlar yazmışlardır. Günümüzde ise bu yapıtların seslendirilmesinde viyol yeniden kullanılmaya başlanmıştır.

Başlıca viyol çeşitleri: viola bastarda, lyra viol, viola d'amore, viola da braccio *(kol viyolası)*, viola da gamba *(bacak viyolası)*, viola pompora.

gısı homofonik (*homophonic*) bir ritim çeşidi bulmasına yol açmıştır. Ockeghem'in *Missa Prolationium*'unda kanon yöntemi kullanılmıştır. Josquin ve Ockeghem'in izindeki diğer Rönesans bestecileri, Flaman asıllı Heinrich Isaac (~1450-1517) ve Fransız Clément Janequin (~1485-1558) ve John Taverner (~1490-1545) olmuştur. Janequin, *Le bataille de Marignan* (1515)'da savaş efektleri yaratmış, kılıç sesleri ve askerlerin naralarını müzikte yansıtmıştır.

Reform

1517 yılında Martin Luther (1483-1546) Almanya'da gerçekleştirdiği reformla Katolik Kilisesi'nden ayrılır ve Protestan Kilisesi'ni kurar. Reformdan önce tüm Katolik ayinlerinde Latince metin okunmaktadır. Luther ilk iş olarak özgün metni Almancaya çevirtir. Sonra Almanca metinler eski, bildik şarkıların melodisine uyarlanır. Bu arada her ülke kendi dilinde konuşmaya, dua etmeye ve kendi dilinde şarkı söylemeye başlamıştır. Luther Kilisesi'nin müzik dünyasına en önemli katkısı *koral* adlı ilahi biçimini getirmek olmuştur. Fransa'da *psalm*, İngiltere'de *anthem* olarak anılan bu biçim saf şarkıdan köklenip gelişmiştir. Almanya'daki Luther Kilisesi'nin müziği 18. yüzyılda Johann Sebastian Bach'ın besteleriyle doruğa ulaşacaktır. İngiliz müziğinde de etkisini hemen gösteren Reform, Thomas Tallis ve William Byrd gibi bestecileri ortaya çıkaracaktır. (Bkz: Elizabeth çağı.)

Reform, İtalya gibi Katolik ülkelerde Karşı-Reform'la sonuçlanmıştır. Kuzey İtalya'da 1545-1563 arasında toplanan bir kurul (trend konsülü) Kilise'deki gevşekliğe karşı önlemler alma çabasındadır. Müzik konusunda da yakınmalar vardır: Çokseslilığin ve halk ezgi-

1585'lerde Yorkshire Giling şatosundan bir tablonun kesiti: Viyol, çitara ve lavta çalan müzikçiler.

lerinin Kilise'ye girmesiyle kutsal ortam bozulmaktadır. Çoksesli bir koroyla kalabalık çalgılar topluluğu, kutsal metnin anlaşılmasını olanaksız kılacaktır. 1562'de Papa, yalın ezgi geleneğindeki sınırlı kalıplara dönmeyi ve eski Kilise kurallarının uygulanması gereğini duyurur.

Öte yanda, Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525-1594), altı sesli Missa Papae Marcelli'yi besteleyip yayınlayarak çokseslilliğin sözcükleri anlamakla bir ilintisi olmadığını, böylesine bir *missa*'nın hâlâ kutsal nitelikli olabileceğini savunur. Çokseslilliğin yalnızca bir teknik, yapıta anlam kazandırma yöntemi olduğunu ileri sürer. Palestrina, sayısı yüzü aşan missa, 375 motet, pek çok dinsel içerikli madrigal ve ilahi bestelemiştir. Yaklaşık yüz kadar da dindışı vokal müzik yapıtı, madrigalleri vardır. Dinsel içerikli yapıtlarındaki karanlık renkler onun Ortaçağ geleneğine bağlılığını gösterir. J. S. Bach'tan önce müzik tarihinde hiçbir besteci, Palestrina kadar adını duyurmamıştır. Bu arada aynı yıllarda İtalya'da yaşayan Gioseffo Zarlino (1517-1590) da Aristoksenus ve Rameau arasındaki en önemli kuramcıdır. Kontrpuan üstüne bilgiler geliştirmiştir. "Le istitutioni harmoniche" en önemli yapıtıdır. 1/9

Palestrina'nın çağdaşı Orlando di Lasso, ya da Franko-Flaman adıyla Roland de Lassus (1530-1594) birkaç ulusal biçemi birleştirmiştir: İtalyan ezgisinin anlatımcılığını, Fransız metin-müzik bağlantısının ustalığını, Flaman ve Alman müziklerindeki çokseslilliğin zengin boyutunu bir araya getirir. Lassus'un bestelerinde söz ve müziğin dramatik ve duygusal birleşimi, onun canlı imge gücünden doğar. *Motet*'leri, *madrigal*'leri, *kutsal missa*'ları ve *pasyon*'larıyla Lassus örnek bir Rönesans bestecisidir.

İspanya, İtalya'daki Karşı-Reform hareketini yürekten destekler. Kilise'nin geleneksel kalıplara bağlı kalması, müzikte yenilikler aramaması gerektiği savunulmaktadır. 16. yüzyıl başında bu ülkenin en büyük bestecisi Tomas Luis de Victoria (1548-1611)'dır. Palestrina gibi iki koro için çoksesli moteti *Stabat Mater*'i yazarak kutsal içeriği hâlâ koruduğunu ortaya koyar. Victoria'nın bağımsız ritim anlayışı, geniş melodi çizgileri, bir sonraki kuşağı etkiler. Bu arada İspanya'da filizlenen *tonos humano* adlı dindışı şarkılar, nakaratları ve renkli dramatik anlatımlarıyla ilginçtir. Juan Hidalgo (1600-1685)'nun *tonos humano*'ları Röneans coşkusunu, yaşama sevincini taşır. 1/10

Giovanni da Palestrina

Altınçağ (Geç Rönesans)

Müzik çağlarını katı kurallarla, keskin çizgilerle bir diğerinden ayırmamız olanaksızdır. Gotik dönemin son diliminde Rönesans özellikleri bulurken, Rönesans olarak adlandırdığımız 1450-1600 arasındaki yıllarda, bir sonraki çağın Barok özelliklerine rastlayabiliriz. 15. yüzyılın ikinci yarısı, müzik tarihinde Geç Rönesans ya da *Altınçağ* olarak anılır. Altınçağ'daki belirtiler Barok müziğin ilk dönemini muştular. Bu dönemde müzikteki en önemli olay İtalyan bestecilerinin egemenliği ele almış olmasıdır. Artık müzik de, mimari, resim, heykel gibi İtalyan sanatçılarının Rönesans'ına katılmıştır. Dindışı müzik gelişerek, Kilise müziği kadar önem kazanır. Bu çağ, dramatik müziğin ortaya çıktığı, madrigal ve *masque* gibi vokal dramatik biçimlerin çağıdır. Ve yolculuğumuz, bizi çağın sonundaki *opera*'nın doğuşuna dek götürecektir.

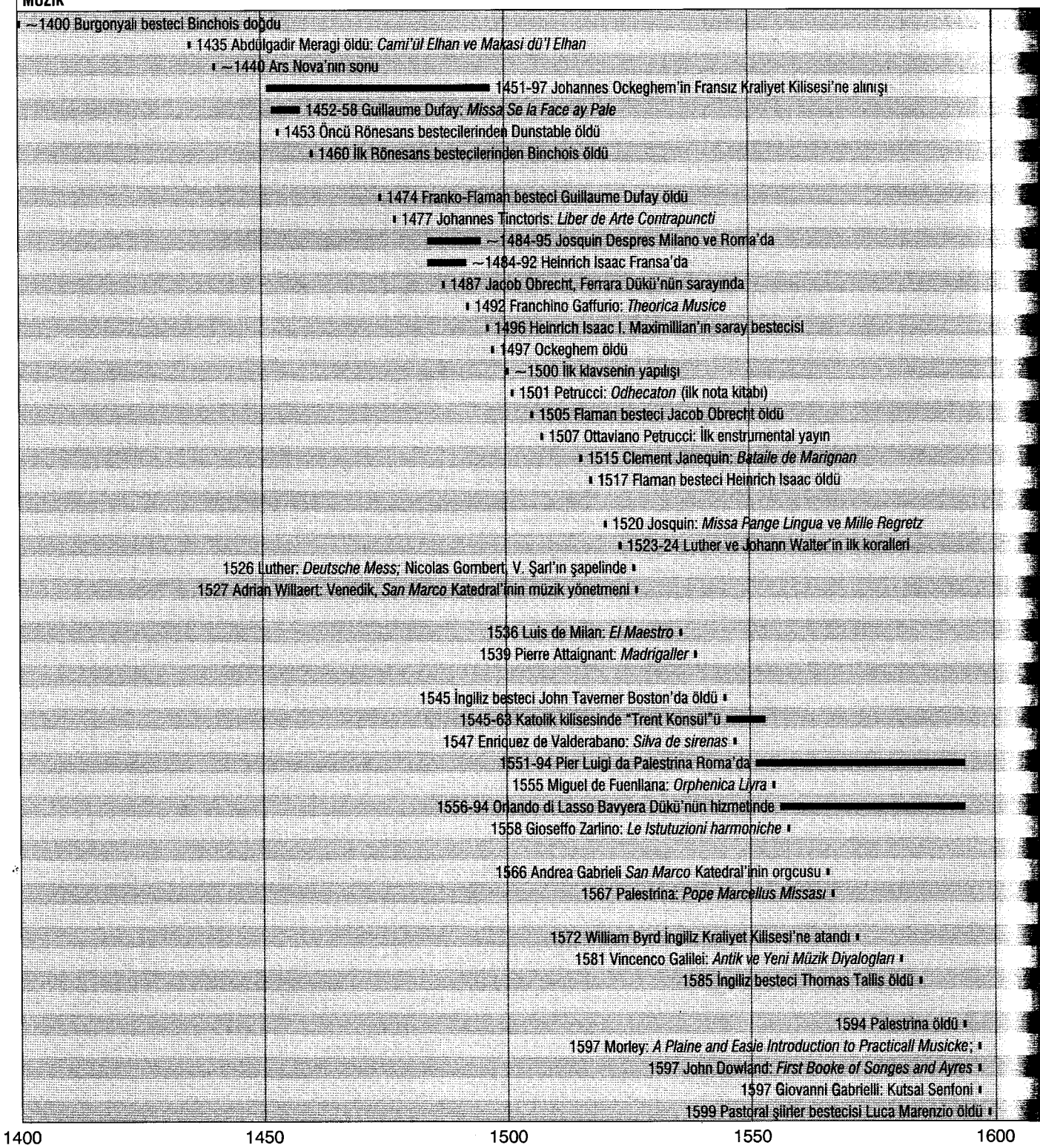
16. yüzyılın ilk yarısında İtalyan kiliselerinde, özellikle Roma ve Venedik'te görev yapan Franko-Flaman besteciler, Fransız şansonundaki melodik çizgi ve yalın çokseslilik özelliğini İtalyan müziğine taşımışlardır. 1527'de Venedik'te San Marco Kilisesi'nin müzik yönetmeni olan Belçikalı Adriaan Willaert (~1490-1562) burada pek çok İtalyan müzisyen yetiştirmiştir. Venedik, 16. yüzyılda ticarette ve sanatta doruğa tırmanmış, zengin bir kenttir. San Marco Kilisesi ise Vene-

1/9- PALESTRINA-MİSSA PAPAE

1/10-İSPANYOL RÖNESANS MÜZİĞİ

Rönesans Dönemi Zaman Dizini

MÜZİK

dik müzik yaşamının merkezi olmuştur. Andrea Gabrieli (1510-1586) ve yeğeni Giovanni Gabrieli (~1555-1612) bu dönemin San Marco'dan yetişen ünlü müzikçileridir. Andrea Gabrieli 1566'dan ölümüne dek San Marco'da orgculuk yapmış; 1571'de Osmanlı Donanması'nın İnebahtı yenilgisi üstüne bir kutlama müziği bestelemiştir. Giovanni Gabrieli, *Festive Motet*'inde üç müzik grubu kullanmıştır: Birincisi *a cappella* özel-

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE-BİLİM
~1400	Avrupa'da ekonomik büyüme hızlandı	
~1440	Gutenberg matbaayı icat etti	Donatello: *Davut heykeli*
1451	Fatih Sultan Mehmet tahta çıktı	Medici ailesinin önderliğinde Floransa Rönesans'ın merkezi oldu
1453	Fatih'in İstanbul'u fethi; Bizans İmparatorluğu sona erdi	
1460		Floransa Katedrali (Mimar: Arnolfo di Cambio)
1470		Atik Sinan: Fatih Camisi
1474		İstanbul'da Çinili Köşk yapıldı
~1484-92	İspanya'da Engizisyon dönemi başladı	
1492	Osmanlılar Yahudileri himayelerine aldılar; Colomb Amerika'yı keşfetti	Vatikan'da *Sistine Chapel* açıldı
1496		Michelangelo: *Pieta ve Bacchus heykelleri*
1497-99	Vasco de Gama'nın Afrika-Hindistan Seferi	
~1500	Pedro Alvarez Cabral Brezilya'yı keşfetti	
1501	İspanyollar Amerika'ya zenci köleler getirmeye başladı	Erasmus: *Deliliğe Övgü*
1505		Leonardo da Vinci: *Mona Lisa*; Michelangelo: *Davut* heykeli, Floransa
1507		Yakup Şah: *Beyazıt Camisi*
1515	Piri Reis ilk dünya haritasını çizdi; Macellan Mikronezya'yı keşfetti	Rafael: *Sistine Madonna*
1517	Luther Protestan Devrimini başlattı	Thomas More: *Ütopya*
1519	Macellan son dünya turuna başladı	
1520	Kanuni Sultan Süleyman tahta geçti; Papa, Luther'i aforoz etti	
1526	Osmanlılar Mohaç Savaşı sonucunda Macaristan'ı ele geçirdiler	
1527	Medici ailesi Floransa'dan kovuldu	
1534	İngiliz Kilisesi Vatikan'dan ayrıldı; Osmanlılar Bağdat'ı ele geçirdi	Machiavelli: *Prens* yayınlandı
1536	İngiltere'de VIII. Henry karısı Anne Boleyn'i idam ettirdi	Michelangelo: *Piazza del Campidoglio*'yu yaptı
1539	De Soto Amerika'nın içlerine girdi	
1543	Kopernik: *Göksel Kürelerin Donanımı Üstüne*	
1547	VIII. Henry Trinity Kolej'ini kurdu; Korkunç Ivan Rus Çarı oldu	Mimar Sinan: *Şehzade Camisi*
1551-94	Osmanlılar Tripoli'yi ele geçirdi	
1555		Nostradamus: *Kehanetler*
1556	Tarihte bilinen en büyük deprem Çin'de oldu	
1558	İngiltere'de I. Elizabeth tahta geçti, Protestanlığı geri getirdi	
1565	Patatesin Amerika'dan Avrupa'ya gelişi	
1566	Kanuni Sultan Süleyman öldü, Yavuz Sultan Selim tahta geçti	Osmanlılar Mostar Köprüsü'nü inşa etti
1570		Paladio: *Mimarlığın Dört Kitabı*
1572	Abraham Ortelius ilk dünya atlasını yayınladı	Montaigne: *Denemeler*
1581	Sir Francis Drake denizden dünyayı dolaşarak geri döndü	Mimar Sinan *Selimiye Camisi*'ni bitirdi
1587		Marlowe: *Tamburlaine*; El Greco: *Orgaz Kontunun Cenazesi*
1594		Shakespeare: *Romeo ve Juliyet*
1597	IV. Henri Fransız Protestanlara kısmi özgürlük verdi; Tycho Brahe astronomi deneylmlerini açıkladı	Francis *Bacon Denemeler*'in ilk cildini yazdı
1599	Boris Godunov Rus Çarı oldu	Londra Globe Tiyatrosunda ilk kayıtlı temsil

liğinde, çalgı eşliği olmayan korodur. İkincisinde solo sesler org eşliğinde söyler. Üçüncü grup ise yalnız çalgı topluluğundan oluşur. Bu düzenleme şekli, Barok dönemin çalgılarla insan sesi arasında denge kurma hazırlığıdır. Tüm Avrupa ülkelerinin önceden Flaman müzik okuluna olan bağlılıkları, artık İtalyan dünyasına kayar. 17. yüzyıl başında her ülke, kendi üslubunu geliştirmeye başlar ve böylece ulusal stiller doğar.

Madrigalin Doğuşu

1501'de Venedik'te Petrucci müzik basıp yayınlamaya başlar. Önceleri missalar, motetler ve İtalyan *frottola* şarkılarını basar. *Frottola*'da üst ses insan sesidir, alt sesler çalgı eşliğidir; ya da eşliksiz koroyla söylenir. Genelde *silabik* söylenen bu şarkılarda şarkıcı, *mellzmatik* doğaçlamalar yapmakta özgürdür. *Frottola* halk ezgilerini içermez. Fransız şansonuna karşı bir tepki olarak "soylu müziği" niteliğindedir ve saraylarda etkindir. *Frottola*'nın dinsel karşılığı *lauda*'dır. *Lauda*'nın ezgileri, dindışı müzikten alınmıştır, sözleriyse dinsel içeriklidir. Dört sesli düzendedir. Birinci ses *a cappella* olup, diğerleri çalgılardan oluşur. Aynı yıllar basılan Petrarca'nın şarkı gibi okunan *canzoniere* adlı şiirleri, tüm İtalyan sanatçılarını etkiler. Floransa ve Roma'da besteciler *canzoniere*'lerl önceleri *frottola* biçiminde bestelemeye çalışırlar. Oysa *frottola*'nın tekdüze, yalın ve yüzeysel yapısı, bu derin aşk şiirlerini yansıtmakta yetersiz kalır. Daha duygusal, dramatik anlatımı içeren bir çerçeve gerekmektedir. Böylece, Petrarca'ın aşk şiirlerini seslendirmek üzere *madrigal* biçimi ortaya çıkar. Bu çağdaki madrigal sözcüğü 14. yüzyıldaki *madrigal* ile karışmamalıdır. Önceki, nakaratlarla söylenen yalın bir şarkı türüdür. 16. yüzyıl madrigalinde nakarat ya da eski müzik öğelerinden herhangi biri yer almaz. Madrigal sözcüğünün matrix (anadilinde) veya mandra (koyun ağılı) ya da mateialis (özgür biçim) sözcüklerinden türemiş olabileceği söylenir. İlk İtalyan madrigalleri, 1520'lerde bestelenmiştir. Madrigal, dindışı konuları içeren bir biçim olarak ortaya çıkmış ve öyle gelişmiştir. İçeriği, aşk, taşlama, alegori, yergi, şehvet gibi çeşitli dünyasal konulardan oluşabilir. Madrigallerin çoğu duygusaldır ve şiirin ritmini, müzikle yansıtırlar. Gündelik yaşamın her kesitine girebilirler: Örneğin bir münazara öncesi ya da bir diploma töreni ardından madrigal söylenebilir. Giderek, her tür sosyal toplantıda madrigal söylemek zamanın modası halini alır. Başlangıçta 3-7 ses arasında çalgı eşliği olmadan söylenen madrigaller, eksik sesi tamamlamak üzere bir çalgıyla destek bulmaya başlar. Böylece eşlikli madrigallere yol açılmış olur. Madrigal 16. yüzyılda daha karmaşık bir yapıya bürünür ve çeşitlenir. Orlando di Lasso, 16. yüzyıl ortasındaki en önemli madrigal bestecisidir. Luca Marenzio (1553-1599), *pastoral şiirleri*'yle çağın sonuna doğru dikkati çeker. Palestrina, aslında dindışı olan bu biçimi yapısal niteliğiyle Kilise'ye taşır. Orazio Vecchi (1550-1605) ilk kez *madrigal-komedileri*'ni besteler. Bu komedilerde dişi karakter rolü, *falsetto* (erkek şarkıcıların seslerini incelterek komik hava yaratması) tekniğiyle söylenir. Aslında ilk madrigaller için sahneleme, dekor, kostüm gibi tiyatro öğeleri gerekmezken, Vecchi'nin *commedia deil'arte* geleneğinden yararlanmasıyla kostümler gündeme gelmiştir. İtalya'nın Rönesans sonundaki en ünlü madrigal bestecisi Venosa Prensi Carlo Gesualdo'dur (1560-1613). 1/11

16. yüzyılın son yıllarında İtalyan besteciler daha hafif, eğlenceli müzik yazma peşine düştüklerinde, sahne sanatlarıyla birleşen, dramatik yolla bir öyküyü anlatan, değişik kostümlerle izleyenin düş dünyasını genişleten neşeli yapıtlar ortaya çıkar. *Balleti* başlıklı, "fa-la" nakaratıyla süslü şarkılar dans müziği benzeridir. *Villanelle,* ya da *canzonetta* olarak adlandırılan Napoliten köylü

1/11-GESUALDO: DEUS REFUGIUM ET VIRTUS

GESUALDO: BİR KATİL BESTECİ

Venosa Prensi Carlo Gesualdo, Rönesans'ın son döneminde yürekli yenilikleriyle dikkati çekmiş bir bestecidir. Çarpıcı kromatik yöntemiyle müziğe dramatik bir anlatım katarken, şaşırtıcı armoniler kullanmıştır. Müzik dili güfteyi en güzel yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. Metindeki acı ve mutsuzluğu dile getiren sözcükleri anahtar seçip sık sık yinelemesi müziksel açıdan bütünlük yaratır. Gesualdo'nun müzik tarihindeki ünü, yalnız özgün yapıtlarından kaynaklanmaz. Napoli'nin en eski ve soylu ailelerinden birinin çocuğu olarak doğmuştur. 1590 yılında karısını ve onun sevgilisini, söylentiye göre ardından da ikinci oğlunu ve kendisine engel olmak isteyen dadıyı veya kayınpederini de öldürünce tüm İtalya'da büyük bir skandal yaşanır. Dört yıl kendini toplumdan uzaklaştırır ve ikinci kez d'Este ailesinden Prenses Eleonora'yla evlenir. Bir süre sonra onun da kendisini üvey kardeşiyle aldattığını keşfeder ve rahip olan bu üvey kardeşi boğdurtur. Bu arada 6 madrigal kitabı ve 3 ciltlik dinsel yapıtlarını bastırır. Gesualdo'nun son dönem çalışmalarındaki yoğun kromatizm ve cesur armonik yürüyüş, kendinden 250 yıl sonra yaşayan Wagner'in yapıtlarını çağrıştırır. Stravinski gibi birçok 20. yüzyıl bestecisini de etkileyen Gesualdo, yaşadığı dönemde karmaşık besteleme tekniğinden ötürü kendi zamanında pek anlaşılamamıştır. Alfred Shnittke, 1993'te Gesualdo adlı bir opera bestelemiştir.

şarkıları, uyumlu, uçarı ve yalın, madrigal tipinde şarkılardır. Madrigal, 16. yüzyıl sonunda İtalya'nın sınırlarını aşıp Münih, Prag, Viyana gibi Avrupa'nın çeşitli kentlerine yayılır. Ancak İtalya'dan sonra madrigalin ikinci anayurdu olarak anmamız gereken ülke, İngiltere'dir. İngiltere'de madrigal, daha uçarı bir kimlik kazanmıştır.

İngiltere'de Elizabeth Çağı

İngiltere'de gerek VIII. Henry döneminde, gerekse Elizabeth Çağı'nda müzik, aydın kitlenin ve toplumsal yaşamın bir parçası olarak gelişir. Sir Philip Sidney, Edmund Spenser, William Shakespeare, Ben Johnson, John Donne ve Francis Bacon gibi edebiyatçıları yetiştiren toplum, müzik dalında da William Byrd, Thomas Morley, Orlando Gibbons, Thomas Weelkes ve John Dowland'ı yetiştirmiştir. Kraliçe Elizabeth, İngilizleri her konuda destekleyen, sanatı koruyan, yeniliklere açık bir yöneticidir. Kendisi de şarkı söyler, dans eder ve özellikle iyi bir *virjinal* (*virginal*) yorumcusudur. Kraliçenin 1603'teki ölümünden sonra da 17. yüzyıl sonuna dek İngiliz bestecileri müzikte aynı parlak dönemi sürdürmüşlerdir. Bu nedenle Elizabeth Çağı, kraliçenin yaşam yıllarını aşan bir döneme yayılır.

Kilise, Katolik Roma egemenliğinden Reform'un etkisiyle kurtulup, İngiliz Kilisesi'nin kurallarını uygulamaya başlayınca müzik, *anthem*'lerde, sabah ve akşam dualarına eşlik olarak yer alır. Christopher Tye, Orlando Gibbons, William Byrd ve Thomas Tallis tarafından pek çok *anthem* bestelenmiştir. Mezmurlar için bestelenen müzik de oldukça dokunaklıdır. Thomas Tallis bu bestecilerin başında gelir. Tallis'in *Lamentations of Jeremiah* başlıklı koro çalışması, bu dönem Protestan müziğinin başyapıtlarından biridir. *Spem in Alium* başlıklı 40 bölümlü motetin, Kraliçe Elizabeth'in 40. doğum günü onuruna, 1573'te bestelendiği sanılmaktadır.

Elizabeth Çağı'nın büyük başarısı dindışı vokal müziktedir. Her fırsatta bir araya gelip şarkı söylemeyi seven İngilizler, kilise dışında da eğlenceli ortamlarda şarkı söylemeyi gelenekleştirirler. Zamanın iyi eğitilmiş aydını, aynı zamanda çok iyi bir müzisyen olmalıdır. Bir madrigalde sıradan insan gibi değil, müzik teorisini bilen bir müzisyen gibi yer almalıdır. İtalyan müzikçileri hem VIII. Henry'nin, hem de Kraliçe Elizabeth'in sarayında görev yapmışlar, aynı yıllarda İtalyan madrigallerinin nota ve sözleri de basılıp çoğaltılarak İngiliz müzikseverlere dağıtılmıştır. İngiltere'de madrigalin büyük önem kazanması şiirden kaynaklanma özelliğindendir. Thomas Morley, 1593'te *Üç Ses İçin Küçük Kısa Şarkılar* başlıklı bir *canzonetta* besteler. Bu İtalyan tipi şarkılar, Morley'nin o güne dek yazdığı çatık kaşlı, ağırbaşlı dinsel yapıtlarıyla taban tabana zıt, hafif, dans adımları içinde coşkulu parçalardır. Tiyatroya, sahneye ilgi arttıkça sahne müziğinin de ölçütleri değişir. Her tiyatronun küçük bir müzik topluluğu oluşur. Shakespeare, oyuncular kadar müzikçilerin de yer almasını da öngörür oyunlarında. *On İkinci Gece, Hamlet, Size Nasıl Geliyorsa, Fırtına,* hep içinde müzik olan oyunlarıdır. Bu oyunlar için yazılan müzik, tiyatro müziğinde fon oluşturmaktan öte, o oyuna özgü olayları ve duyguları yansıtır. ● 1/12

Giacomo Franco, Venedik'te Dans, 1626.

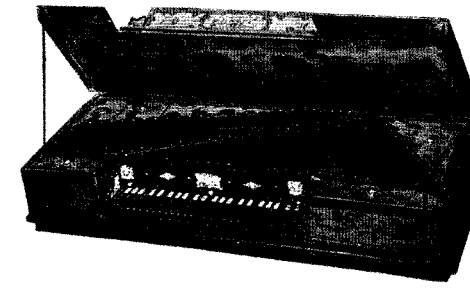
Thomas Weelkes, Morley'nin izinde yürüyerek canlı bir armoni yapısı oluşturur ve şarkıladığı şiirin konusunu müziğinde resimler. Morley ve Weelkes İtalyan "fa-la" nakaratını İngiliz madrigaline uyarlarlar. Sokak satıcılarının bağırtısı bile bu madrigallere renk katmıştır. John Wilbye (1574-1638), yazdığı iki albüm dolusu madrigalde şiirsel duyarlılığıyla biçime yenilikler getirmiştir. Orlando Gibbons klavyeli çalgılar ve konsortlar için yazdığı parçalar kadar madrigal ve motetleriyle de ünlüdür. İngiltere'de madrigal besteciliği, 1612'den sonra bir düşüş göstermeye başlamıştır.

𝄞 **1/12-DOWLAND: COME AGAIN**

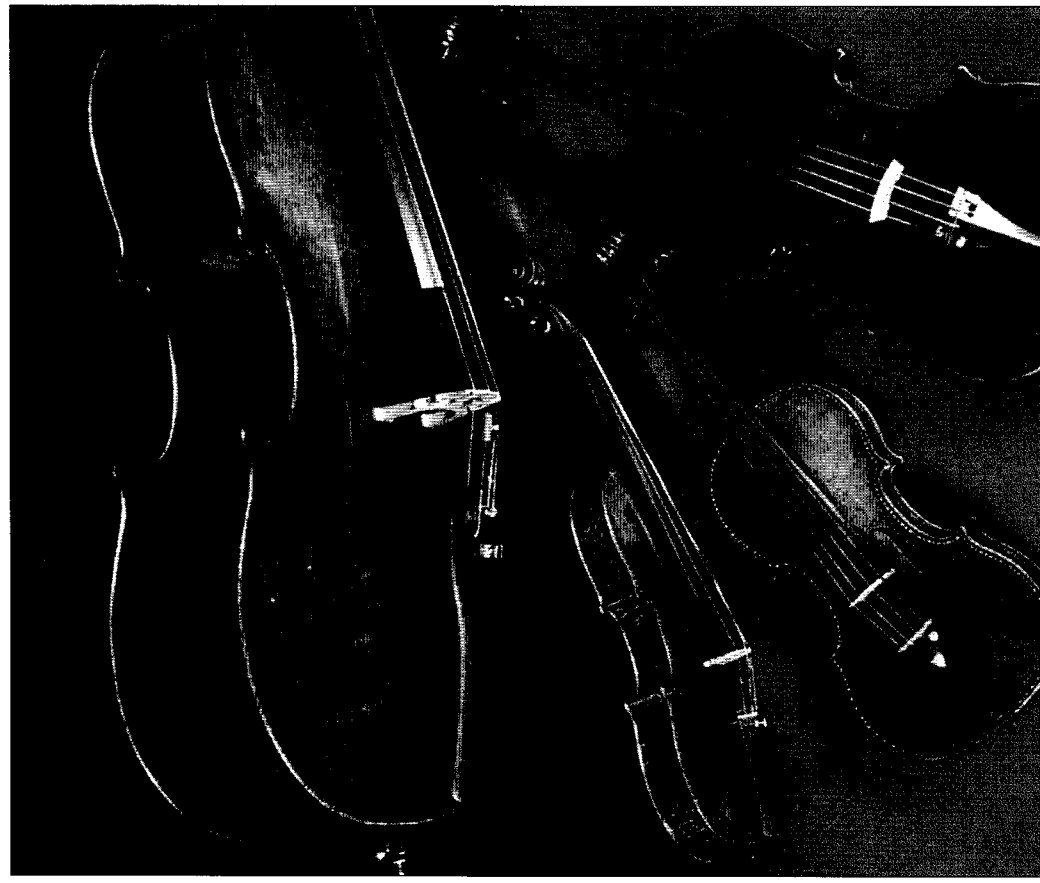
Altınçağda Çalgılar

Rönesansın son döneminde çalgılar da, çalgılar için yazılan müziğin tekniği de gelişme içindedir.

Klavyeli çalgılar: 12. yüzyılda As-ya'dan gelme iki çalgı, *timpanon* ve *psalterion*, klavsen ailesinin ve piyanonun kökenini oluştururlar. Psalterion tellerin çekilmesi yoluyla, mızrapla çalınan bir çalgıdır. (Kanun bu çalgının gelişmişidir.) Timpanon, teller gerili bir tahta kutudur ve bu tellere tahta tokmaklarla vurularak ses üretilir. Türk müziğindeki *santur*'un atasıdır. Çalgıların telleriyle aynı sayıda tuş eklenerek klavye mekanizması oluşmuş, böylece timpanon *klavikord*'a psalterion da *epinet*'e dönüşmüştür. Klavsen, virjinal, epinet, klavikord gibi klavyeli çalgılar, bazı yörelerde birbiriyle karışır. Klavikord titreşime dayanan, parmakla tuş üstündeki dokunuşun duyarlılığına göre ses üreten bir çalgıdır. Bu nedenle iyi ailelerin genç kızları klavikorddaki titreşim yeteneklerine, dokunuşun duyarlılığına göre değerlendirilirlermiş. Klavikordda, tuşların sonuna diklemesine yerleştirilmiş bir bakır çubuğun tele vurarak ses çıkarması sağlanır. Sesin uzamasını kesmek için bir de ses söndürücü çuha takılır. Parmak tuşta kaldığı sürece ses uzar, kalktığı anda çuhanın inişiyle titreşim kesilir. Epinette, dik bir tahta çubuk tuşların sonuna yerleştirilir, çubuğun yan tarafına kuştüyünden bir mızrap bağlanmıştır. Tuşa basılınca yukarı kalkan tahta çubuk, mızrabın tele dokunmasını sağlar ve sesi üretir. 16. yüzyılda, epinetin bir çeşiti olan *virjinal*, İngiltere'nin gözde klavyeli çalgısı olarak değerlenir. Virjinal çalmada piyanistik bir ustalık gerekir. Virjinal bestecileri ilk kez kırık akorlar kullanmış, hızlı çalınmak üzere pasajlar bestelemişlerdir. Virjinal, dikdörtgen bir çerçeve içinde klavyeye paralel uzanan

1550'lerden bir İtalyan epineti.

Tarihi çello, viyola ve keman örnekleri.

KEMAN

Kemanın kökeni, Asya'da "rebec" adıyla bilinen çalgıya dayanır. Ortaçağ'da ise yayla çalınan her çalgı "keman-violin" adını almıştır. 16. yüzyılda, soprano ses rengiyle Fransız işi, 4 telli küçük keman ortaya çıkmış, 17. yüzyılda keman ustası ailelerle tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Keman, 1520'den başlayarak, Kuzey İtalya'da, Milano'daki yapımcılarla bugünkü şekline ulaşmıştır. Bilinen ilk ustalardan bazıları, Brescia'dan yetişmiştir: Giovanni Giacomo della Corna (~1484-1530), Zanetto de Michelis da Montechiaro (~1488-1562), gibi. Brescia'da oluşan Cremona keman yapım okulunun başlıca ustası Gasparo da Salò (1540-1590)'dur. Onun en önemli öğrencisi de Giovanni Paolo Maggini (1580-1632)'dir. Ünlü keman ailelerinin başında gelen Amati ailesi, Antonio Amati (1555-1640?), Girolamo Amati (1556-1630) ve Girolamo'nun oğulu Nicola (1596-1684)'dan oluşur. Nicola'nın en önemli öğrencileri de Girolamo Amati II (1649-1740), Andrea Guarneri (1626-1698), G. B. Rogeri (1666-1696), Francesco Ruggieri (1645-1700) ve Paolo Grancino (1655-1692) olarak bilinir. Hatta büyük usta Antonio Stradivari (1644-1737)'nin de Nicola'nın öğrencisi olduğu sanılmaktadır. Stradivari yaşamı boyunca 1000 kadar keman yapmış, 1700'den sonra yaptığı kemanlar "altın çağ" ürünü olarak değerlendirilmiştir. Strativarius etiketi taşıyan kemanların paha biçilmeyen özelliği, ağacın seçimi, verniklenip cilalanma tekniği ve çalgının her parçasında olağanüstü bir titizlikle çalışılmış olmasıdır. Stradivari'den sonra en önemli keman yapımcısı Giuseppe Guarneri "del Gesù" *(1698-1744)'dur. Gaetano Pugnani (1731-1798) adlı bir kemancı-besteci onun çalgılarını ünlendirmiş; Paganini* Canon'unu *bir Guarnerius kemanla çaldıktan sonra, daha güçlü bir ses hacmine sahip olduğu gerekçesiyle bir süre bu kemanlar Stradivarius'un yerine geçmiştir. Stradivarius kemanlar bugün tarihin en değerli çalgıları olarak başköşeye yerleşmiştir.*

Keman, önceleri ritmik canlılığıyla danslara eşlik eden bir çalgı olmuştur. 1600 başlarında orkestra topluluğu içindeki özelliğini kazanır. Orkestranın çekirdeğini oluşturan temel grup keman ailesidir. Dört tel üzerine düzenlenen çalgı (sol-re-la-mi), orta do'nun altındaki sol'den dört oktav yukardaki sol'e kadar ses yelpazesine sahiptir. Keman ailesinin orkestra içindeki üyeleri, soprano sesiyle keman; alto ses rengiyle viyola, tenor ses rengiyle viyolonsel (çello) ve bas ses rengiyle kontrbas'tır. Monteverdi 1608'de Orfeo operasında, orkestraya ilk kez iki keman katar. Tancredi ve Clorinde'nin Savaşı *adlı operasında ise* pizzicato ve tremolo *yaptırdığı kemanlarla dramatik anlatım yaratır. Keman için yapıt yazmış bestecilerin başında, Corelli, Torelli, Tartini, Vivaldi, Veracini, J. S. Bach, Pugnani, Viotti, Geminiani, Mozart, Beethoven, Paganini, Brahms, Kreutzer, Bruch, Çaykovski, Kreisler, Enescu, Bartók gibi büyük adlar sayılabilir.*

tellerden yapılmış, 4 oktav ses genişliği olan bir çalgıdır.

Fantasia ve *canzona* gibi biçimler, klavyeli çalgılara da uygulanır. Gerek klavikord, gerekse epinet ses yoğunluğu güçsüz çalgılardır. Altınçağda bu çalgıların sesini güçlendirmek amacıyla her nota için iki tel takılır. Epinetin değişikliğe uğraması, *klavsen*'i doğurur. İki klavyeli klavsen, bu çalgının bir aşamasıdır. Klavikord 18. yüzyıl başında yerini piyanoya bırakır. Zamanla tüm klavyeli çalgılar, piyano gibi hem hafif, hem de güçlü sesleri duyurabilen bir çalgının gölgesinde kalmışlardır.

Telli çalgılar: *Lavta*, tıpkı klavyeli çalgılar gibi önceleri şarkılara eşlik etme görevindedir. Sonradan Rönesans'ın akışı içinde solo çalgı olarak kimliğine kavuşur. Lavta için *fantasia (fantezi)* ve *çeşitlemeler* bestelenir. Lavta şarkıları ise başlı başına bu çalgı için yazılmış sözsüz şarkılardır. İngilizlerin *ayre* adını verdikleri şarkılar insan sesi en üstte, lavta alt seslerde olmak üzere çalınan bir tür oluştururlar. John Dowland *ayre* bestelerinin uzmanıdır. *Çitara, gitar, arp, viyol ailesi* ve çağ sonunda üne kavuşan keman ailesi, telli çalgılardandır.

Tahta üflemeliler: Flüt, yan flüt, *schawm* (obuanın ilkel şekli), *curtal* (fagotun ilk şekli);

Bakır üflemeliler: Trompet, *sacbut,* kornet, doğal korno;

Vurmalı çalgılar: Türklerin Avrupa'ya tanıttığı ve deve sırtında taşınan kös gibi davullar, üçgen, ksilofon, v.b. dönemin çalgı yelpazesini tamamlayan türlerdir.

Rubens, Mari Medici'nin Eğitimi, 1622.

Barok dönem

Barok Çağı'nın başlangıç tarihi, birçok kaynağa göre 1580 ve 1600 olarak; sona erme tarihi de Johann Sebastian Bach'ın ölüm yılı olan 1750 olarak belirlenir. Kimi müzik tarihçileri bu çağı üç evreye bölerek, *Genç, Orta* ve *Olgun Barok* şeklinde inceler. Kimileri de *Erken* ve *Olgun Barok* olarak ikiye ayırır. Müzik tarihinde Barok Çağı, Rönesans özelliklerinden yola çıkarak, yüz elli yıllık bir akış içinde armoni tekniğinin mükemmele kavuştuğu; kantat ve opera gibi sahne sanatlarının filizlendiği, senfonik orkestraların ilk tohumlarının atıldığı, Vivaldi, Handel ve J. S. Bach'ın yetiştiği renkli dönemdir.

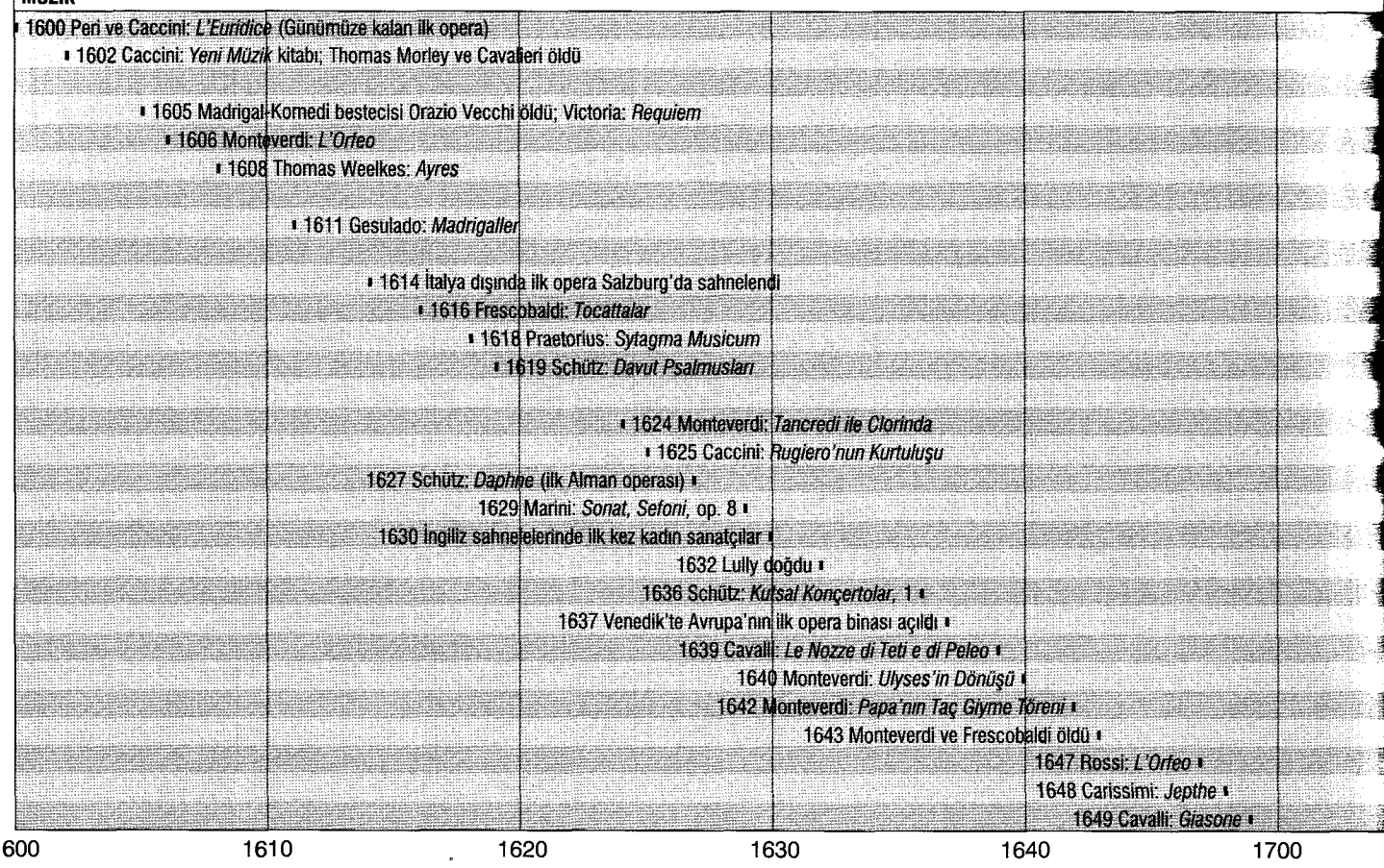
Tarih boyunca değişik alanlardaki insanların yaratıcı eylemleri, birbirlerini etkilemiştir. Müzisyen ressamdan, felsefeci bilimsel araştırmalardan, edebiyatçı mimari yeniliklerden ve her biri bir diğerinden yararlanmıştır. Her çağda olduğu gibi Barok Çağı'nda da müzik, kendi çağdaş sanatlarıyla, mimariyle, edebiyatla, resimle ve hatta felsefe ve bilimsel araştırmalarla benzer özellikler taşır.

Barok müzik İtalyan bestecilerin dünyasından doğar ve onların egemenliğinde gelişir. 16. yüzyıl ortasından 17. yüzyıl ortasına dek İtalya, Avrupa'nın en önemli müzik merkezlerini barındıran ülkedir. Venedik, Floransa, Napoli ve özellikle dinsel müzik bestecileri yetiştiren Roma ayrı ayrı birer merkezdirler. Avrupa'nın tüm yörelerinden müzik öğrencileri, eğitim için bu dönemde İtalya'ya akmaktadır. İtalyan müziğinin yüzyıl süren egemenliğine karşı, 17. yüzyıl ortalarında, Fransa'nın da ulusal müziği gelişmeye başlar. 1680'den sonra Jean-Baptiste Lully, Fransız biçemini ortaya koyar. Almanya Otuz Yıl Savaşları'nda (1618-1648) yorgun düştüğünden, ancak Barok dönemin son diliminde büyük besteciler yetiştirir ve Johann Sebastian Bach gibi bir isimle Barok Çağ, Almanya'da doruğa ulaşır. İngiltere'de Kraliçe Elizabeth ve Kral I. James dönemlerinin parlak günleri, içsavaş ve Cromwell Cumhuriyeti'yle (1642-60) sönmüştür. 17. yüzyılın sonuna doğru İngiliz müziğinde özgün bir kıpırtı belirse de genellikle İtalyan etkisindedir. Yalnız İngiliz müziği değil, ulusal müziğini oluşturmaya çalışan zamanın tüm bestecileri de İtalyan etkisinden kurtulamazlar. Lully, ulusal Fransız müziğini yazsa da İtalya doğumlu bir bestecidir. Almanya'da Bach ve Handel gibi Olgun Barok bestecileri de İtalyan müziğine

BAROK DEYİNCE

„ Barok deyimini ilk kez 1746'da Fransız felsefecisi Noel-Antonio Puluche (1688-1761) kullanır. İki ünlü kemancının yorumunu tartışırken birinin stili için "Denizin üstünde kolayca erişebileceği pırlantalar dolanıyor, o ise denizin dibindeki biçimsiz (eğri büğrü) incileri (barokları) aramakla uğraşıyor" şeklinde bir eleştiri yapar. Barok, "biçimsiz inci" (barroco) sözlük anlamıyla İspanyolcadan Fransızcaya geçmiş bir terimdir. 18. yüzyılın ikinci yarısındaki sanatçılar, 1600-1750 arasında güzel sanatlar ve müzik dünyasının ürettiği her türlü yapıtı, fazla karmaşık, aşırı süslü, abartılı, düzensiz ve zevksiz olduğunu belirterek küçük düşürmek için "Barok" nitelemesini kullanmışlardır. Bir sonraki çağın, Klasizim'in sanatçısı dengeli, düzenli ve doğal bir sanat anlayışının peşindedir. 1768'de Jean-Jacques Rousseau Müzik Sözlüğü'ne şöyle bir giriş yapar: Barok müzik sık sık ton değiştirmesi, uyuşumsuz ve karmaşık armoni yapısı, yapay melodileriyle dengesi zor kurulan, hareketi sınırlı bir müziktir. Oysa, 17. yüzyıl başından 18. yüzyıl ortasına dek yazılan müzik, ne diğer çağlardan daha biçimsiz, ne aşırı düşlemsel, ne abartılı, ne karmaşık, ne de eğri büğrü bir inci benzeridir. Ancak sanatın tüm dallarında Barok, bu çağa özgü bir başlık olarak günümüze dek taşınmıştır. Barok müzikteki duygusal abartı, aynı dönemin mimari yapıtlarıyla karşılaştırılabilir. Bu dönemde kocaman, devasa alanların ve süslü katedrallerin yapıldığı, aşırı süslemeye önem verildiği görülür. Örneğin: Roma'daki San Pietro meydanı ve katedrali, Barok dönemin ürünüdür. Ayrıca, heykelci Gianlorenzo Bernini (1598-1680), zamanın tüm alanlarını ve kiliselerini süslü heykelleriyle bezer. Müzikteki süslemeler de dönemin şatafatlı mimarisinin benzeridir.

Erken Barok Dönem Zaman Dizini

çok şey borçludur. Barok dönemin sonunda tüm Avrupa'da uluslararası ortak bir müzik dili oluşsa da, bu dil İtalyan kökenli olma özelliğini korumaktadır.

Rönesans'la birlikte Kilise sınırlarının dışına taşan sanatçılar, dış dünyada yeni destekler, yeni sanat koruyucuları ararlar. Artık yalnızca Saray ve Kilise arasında bölünmeleri gerekmez. Soylu aileler sanat koruyucusu olarak bestecilere maaş bağlar, orkestra besler ve operaevleri açarlar. Fransa'da 14. Louis'nin sarayı, İngiltere, İspanya, Almanya ve küçük İtalyan kentlerinde papalar, imparatorlar ve krallar, müziğe destek olurlar. İtalya'da Mantua'nın yöneticisi olan Gonzaga ailesi, Monteverdi'ye iş verir. Scarlatti, Corelli, Handel gibi besteciler Roma çevresindeki prensliklerde iş bulurlar.

Diğer sanat dallarının Barok dönem ustalarına gelince: Edebiyatta, İngiltere'de John Donne ve John Milton (1608-1674), İspanya'da Cervantes (1547-1616), Fransa'da Corneille, Racinne ve Molière (1622-1677), resimde öncülüğü götüren Hollanda'da Rubens (1577-1640) Rembrandt (1606-1699) gibi ünlü ressamlar, İspanya'da Velasquez ve Murillo, İtalya'da mimar Borromini ve heykeltıraş Bernini (1598-1680) Barok sanatın ustalarıdır. Bunların yanı sıra felsefede Bacon, Descartes, Leibnitz, Spinoza (1632-1677) gibi filozoflar yetişirken, bilimde Galileo teleskopuyla gökyüzüne açılır; Kepler ve Newton yerçekimi yasalarını bulurlar. Bu bilim adamları, bugünkü modern düşüncenin ve bölümün temelini atmışlardır.

Barok Müziğin Başlıca Özellikleri

Barok dönemin müziğini anlatmak için seçeceğimiz ilk sözcük karşıtlık (kontrast) olmalıdır. Bu müziğin her öğesinde karşıtlık oluşur: *Sonorite*'de (ses dolgunluğu), yapıtın yürüyüşünde, ritimde, anlatımda ve ruhsal derinlikte. Ses dolgunluğunda karşıtlık, çalgı topluluğunu ikiye bölerek elde edilir. Bu yöntem konçerto geleneğinin ilk adımıdır. Karşı karşıya getirilmiş ayrı tınıdaki çalgılar, sözlük anlamının da içerdiği gibi birbirleriyle savaşacaklardır. Olgun Barok dönemindeki konçertolar, solo çalgı ve orkestra topluluğunun karşıtlığından doğmuştur. Tüm Barok beste-

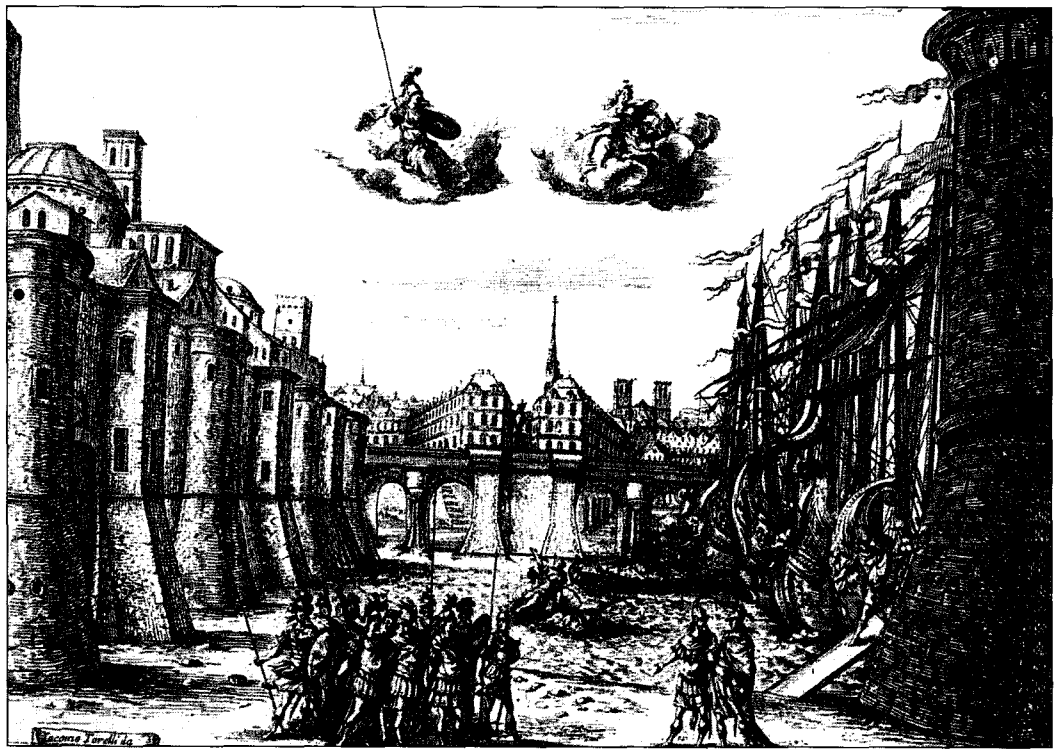
TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1600		
1602	İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth öldü	Shakespeare: *Hamlet*
1604		Shakespeare: *Kral Lear*
1605		Cervantes: *Don Kişot* (1.cilt)
1606	Zitvatorok Antlaşması'yla Osmanlı-Avusturya savaşı sona erdi	
1608	Kanada, Quebec şehri kuruldu	
1609	Johannes Keppler astronomi kanunlarını açıkladı: *Yeni Astronomi*	Shakespeare: *Soneler*
1611	İncil'in Kral James çevirisi	Rubens: *Çarmıhtan İndiriliş*
1613	Rusya'da Romanof Hanedanlığı kuruldu	
1614	Napier logaritmik cetveli yaptı	
1616		*Sultan Ahmet Camisi* (Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa)
1618	Almanya'da 30 yıl savaşları başladı	
1619		
1620	Hıristiyan hacılar, *Mayflower* gemisiyle ABD'ye geldi	Bacon: *Novum Organum*
1624	Kardinal Richelieu Fransız başbakanı oldu	Bernini: *Davut* heykeli
1625	Jean-Baptiste Denis ilk kan naklini gerçekleştirdi	Vatikan'da *St. Peter Basilikası* yapıldı
1627		
1629	II. Charles İngiliz Parlementosu'nu feshetti	Rubens: *Hürriyeti Kutsamanın Alegorisi*
1630		Rembrandt: *Lazarus'un Yükselişi*
1632	Katolik Kilisesi'nin Galileo'yu suçlamaları	
1636	ABD'de Harvard Koleji kuruldu	
1637		Descartes: *Felsefenin İlkeleri*
1639		
1640	Portekiz, İspanya'dan bağımsızlığını ilan etti	İlk İngiliz kadın yazar Aphra Behn doğdu
1642	İngiltere'de iç savaş;	Velasquez: *Cüce Francisco Lezcano*; Rembrandt: *Gece Bekçisi*
1643	XIV. Louise Fransa tahtına çıktı; Pascal'ın ilk mekanik hesap makinesi;	
1647	Toricelli barometreyi icat etti	
1648	*Westphalia Barışı*'yla 30 yıl savaşları sona erdi	Şah Jahan *Taç Mahal*'i yaptırdı
1649	İngiliz Kralı I. Charles'in idamı; Avrupa'da veba salgını	Tibet'te *Potala Sarayı*

cileri geniş düşünce ve duyularını, en canlı şekilde müzikle anlatmak istemişlerdir. Coşkuyu, kahramanlık duygularını, derin düşünceyi, gizemi, arzuları, tutkuyu anlatmak için karşıtlıklardan yararlanmışlardır.

Ses düzeyinin alçalıp yükselmesiyle (gürlük) müziğin ifade kazanması Barok dönem boyunca gelişir. Ses gürlüğündeki hareketleri gösteren işaretler de ilk kez bu çağda ortaya çıkar. Ortaçağ'da ve Rönesans'ın ilk yarısında ses şiddeti tekdüze bir karakteristik taşır. Rönesans olgunlaştıkça, kişinin nesnel anlatımdan öznele yönelmesi; Barok dönemde ise, bir sonraki Klasik Çağ'daki kadar olmasa da, pianoyla forte arasındaki ses merdiveni anlatım olanaklarını genişletir.

Rönesans'ın ideal ses anlayışı, bağımsız seslerin yarattığı çokseslilik ilkesine dayalıdır. Barok dönemin ideal sesi ise, temel bir bas ve süslü bir tiz sesin, yalın bir armoni aracılığında birleştirilmesinden doğar. Besteciler, bas ve tiz seslerin, iki temel melodi çizgisi gibi yazılması ve bas sesin gücünün, belirli bir çalgıyla artırılmasını, uzamasını öngörmüşlerdir. Barok dönemde, *basso continuo* (*sürekli-bas*) olarak anılan bu öğenin gerekliliği, Olgun Barok bestecilerinin armoniyi zenginleştirmeleriyle ortadan kalkar. Barok müziğin özelliği olan sürekli-bas çalgıları, lavta, klavsen, org ya da gitardır. Sürekli bas, müziğin Rönesans tekniğinden Klasik dönem tekniğine doğru yolculuk ettiği yalın, çizgisel melodi yapısından armonik derinliğin zenginliğine doğru yol aldığı kalın bir çizgidir.

Barok dönemde armoni öğesindeki aşama kadar, *kadans* (durgu) ve ritim öğelerinde de gelişme görülür. Önceki çağlarda müzik tümcesinin sonuna varıldığını belirten güçlü bir durak duygusu yoktur. Ses, havada yüzer gibidir. Barok dönemyle birlikte bir kapanış tümcesi, birbirini izleyen armonilerin getirdiği, sözün sonunu belirten güçlü bir durgu, *kadans* doğmaya başlar. Yeni kontrpuan anlayışı Rönesans'ınkinden çok farklıdır. 17. yüzyılda kontrpuan, sürekli-bas çalgısının yönlendirdiği doğrultuda çeşitli melodi çizgilerinin birleşmesidir. Armonik akorların belirli bir çerçeveye bağlı yürüyüşü öngörülmektedir. Armonilerin belirlenmiş olma-

Seine nehrinin kurumuş yatağında tanrıçalar ve mitologya kahramanları: Athena, Hera, Thetis, Odysseus, Diomedes.Paris'te 1645'te Petit Bourbon Tiyatrosu'nda oynanan La Finta Pazza için sahne tasarımı. J. Torelli da Fano: Gravür.

sı ve altta temiz bir doku oluşturması, bestecilere giderek uyuşumsuz akorları rahatça kullanabilme fırsatı verir. 17. yüzyıl başında uyumsuz akorlar deneysel olarak kullanılır. Çağın sonunda ise artık belli bir tonal sistemin parçası haline gelen uyumsuzluk, amaçlı olarak dramatik anlatıma katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde yarım aralıkların (kromatik dizinin) kullanımı da önceleri rastgele, sonradan belli bir disiplin içinde, özellikle Frescobaldi gibi klavsen bestecilerinin doğaçlamalarında yer alır. Bugün bize tanıdık gelen *Majör* ve *Minör* ses dizileri, böylece doğmuştur. Bir kompozisyonun içindeki tüm armoniler, tonik notanın üstüne kurulan üçlü akorla ilişkili olarak düzenlenir. Geçici olarak ton değiştirmek *(modülasyon)* temel tonik notanın üstünlüğünden ödün vermemek koşuluyla kabul edilebilir. Rameau'nun *Traité de l'harmonie* kitabında (1722), bu sistemin kuramsal biçimlenmesi tamamlanmıştır. Uygulamada ise Majör-Minör ses sistemi 1680'lerden beri kullanılmaktadır.

Ritmik özellikler de armonik yapıya bağlı olarak gelişir. Rönesans'la ortaya çıkan ve metnin canlı anlatımını öngören *musica reservata* yöntemi, Barok dönemin kantat ve operalarında geliştirilerek kullanılır. Barok müzik bestecileri, vokal müzikte sözlerin iyice anlaşılması adına konuşma dilinin vurgularını müziğe aktarırken zaman zaman abartırlar. Çalgı müziğinde dans müziğinin adımları kullanılmaktadır. Ritimdeki değişim Descartes'ın *ikilik* (*dualisme*) felsefesinden etkilenmiştir. Bir yanda ölçüye bağlı düzenli bir ritim, öte yanda ölçüsüz, özgür bir ritim kullanılmaktadır. Bu iki çeşit ritim peş peşe kullanıldığında etkin bir karşıtlık yaratılmış olur.

Çalgı müziği, Barok ile birlikte kendine özgü biçimlere kavuşur. Rönesans sonunda yalnız çalgılar için bestelenen, insan sesinden arınmış müzik biçimleri ortaya çıkar. Örneğin: *canzona, ricercare* ve *toccata* gibi. Ses müziğiyle çalgı müziği teknikleri arasındaki karşılıklı değiştirim de Barok müziğin özelliklerindendir. *Vokal müzik*'te en belirgin karşıtlıklar *monodi* biçiminde yer alır. Bir çeşit solo şarkı olan *monodi*'de süslü bir vokale lavta veya klavsen gibi bir sürekli-bas eşlik eder. Şarkı söyleyen insan sesi, güfteden ve sözcüklerin ritminden ipucu alır, bu özü çeşitleyip süsler. Öte yanda ağır adımlarla eşlik eden çalgının tekdüze hareketi, bu devingen vokal çizgiye karşıtlık oluşturur.

Barok bestecisinin ana amacı, müziği *dramatik* anlatımın bir parçası kılmak, dramatik anlatımı müziğe katmaktır. Önceden Gesualdo ya da Gabrieli'nin ses topluluklarıyla sunduğu müzik, Barok dönemin gelişkin armonisi sayesinde, ses solosu ve bir çalgı eşliğiyle verilebilir. Sonoriteyi kalabalık seslerle elde etme kaygısı yerine, müziğin armonik zenginliği, az sesle dengeli bir sonorite sağlayabilir.

Operanın Doğuşu

Floransa'da Kont Giovanni Bardi'nin sarayında toplanan bir grup aydın, Rönesans'ın etkisiyle Eski Yunan'daki müzikli dramları yeniden canlandırmak çabasına girişir. *Camerata* adlı bu grubun içinde şairler, besteciler, şarkıcılar ve çalgıcılar yer almaktadır. Operanın ilk adı *Drama per musica*'dır. Eski Yunan'da Euripides ve Sofokles'in klasik tragedyalarındaki korolardan yola çıkarlar. Sonra ortaçağdaki dinsel dramların, Kilise sınırlarını aşıp dindışı öğelerden etkilenmesiyle *mystère* adlı oyunlar ortaya çıkar. Oyun öncesinde çalgı topluluğu bir giriş müziği çalar; ayrıca sahneye çıkan her yeni karakter müzik eşliğinde duyurulur. Böylece tiyatro, koro ve çalgıların bir araya geldiği ortamlar yaratılır. 13. yüzyıl başındaki pastoral komedilerle (örneğin Adam de la Halle'nin *Robin ve Marion* adlı oyunu) halk ezgileri tiyatronun içine katılmış, *Troubadour*'lar da şarkılarında dramatik anlatım kullanmışlardır. Rönesans tiyatrosunda pek çok Yunan tragedyası oynanmış; oyunların başına ve sonuna şarkı söyleyen bir koro konması gelenek olmuştur. Daha önemlisi, tragedyaların perde aralarında yer alan *intermezzo* adlı zengin bölümler, koro, solistler ve geniş bir çalgı topluluğunu gerektirir. Zamanın pek çok ünlü madrigal bestecisi, başlı başına bir müzik biçimi haline gelen intermezzo için besteler yapmıştır. Konusunu doğadan alan pastoral şiirler ve madrigal komedileri de operanın öncüleri arasındadır.

Opera sözcüğünün İtalyancada sözlük anlamı "eser"dir. Önceki müzikli oyunlarda olduğu gibi operada müzik, oyuna sonradan eklenmiş bir öğe değildir. Operanın müziği, metin ve sahnelemeyle kenetlenmiş bir öğedir. Barok opera önce *monodi*'nin düzeninden yola çıkar. İlk operalar reçitatiflerden oluşur. Reçitatifte konuşma dilinin ritimsel özelliği ve güftenin anlamı, müzik öğesinden öndedir. Daha sonra ise *arya (aria)* biçiminin akıcı müziği önem kazanmıştır.

Opera bugünkü tanımıyla, solistleri, korosu, orkestrası, kostümü, sahnesi, ışığı, dramatik oyunuyla müziğe uyarlanmış tiyatrodur. Wagner, Romantik Dönem'in sonunda tüm sanat dallarını birleştiren eser olarak operayı *Gesamtkunstwerk* şeklinde tanımlamıştır.

ARYA (ARİA), *belli bir kalıp içinde, orkestra eşliğinde söz ve müziğin birleşimidir. Opera, kantat ve oratoryada arya'nın yeri çok önemlidir. Söylem ve biçim açısından arya'nın 17. yüzyıl başından beri gösterdiği gelişme, operanın bir sahne biçimi olarak gelişmesinin benzeridir. Barok dönemde operaseverler sırf ünlü bir arya'yı ve solistini dinlemek için operaya gitmeye başlarlar. Bugünkü assolist, yıldız şarkıcı (prima donna) geleneği buradan kaynaklanır. Çalgısal müzikte de arya biçimine rastlanır: Konçerto Grosso'larda, süit'lerde, diğer bölümlerin tersine dans niteliği taşımayan ezgisel bir parçadır. Aryozo (Arioso) ise, Barokla gelen, "arya-benzeri" anlamında reçitatif ve arya arasındaki ezgidir. Besteciler arya'larda giderek bildik halk ezgilerini kullanıp müziği opera içinde alımlı bir hale getirirler. 18. yüzyılda önem kazanan A-B-A kalıbındaki "da capo" arya, Bach'ın ve Handel'in kantatlarında ve operalarda kullanılan başlıca biçimdir. "Da capo"nun özelliği ilk bölümün yinelenmesidir. 19. yüzyılla iki bölümlü ve daha dramatik arya biçimleri doğar. Bunların ilk bölümü ağır, ikincisi hızlı tempolarda düzenlenir, soliste yer yer bir başka karakter ya da koro katılabilir.*

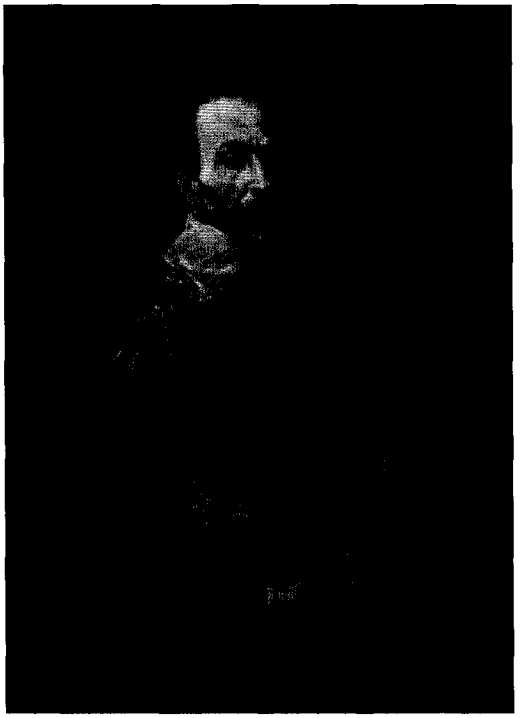
İtalya'da Opera

Tarihte ilk opera, 1597'de Floransa karnavalında oynanan, Rinuccini'nin şiirsel metni üstüne Peri'nin müziklediği *Dafne*'dir. Ancak bu operadan çok küçük bir bölüm günümüze kalmıştır. 1600 yılında Jacopo Peri (1561-1633) ve Giulio Caccini (~1550-1610) tarafından *Euridice* adlı bir mitolojik-pastoral oyunun müziklenmesiyle ortaya çıkan opera, bu türün elimizdeki en eski örneğidir. Fransa Kralı IV. Henri'yle Medici ailesinin kızları Marie'nin evlenme töreninde ilk kez halk önünde temsil edilir. Librettosu, yine şair Ottavio Rinuccini'ye aittir. Opera, parlak ve zengin bir eğlence aracı olduğundan hem Kilise, hem de soylular tarafından çok büyük bir coşkuyla benimsenir. Aynı yıl Emilio de Cavalieri (~1550-1602), Roma'da ilk dinsel operayı sahneler: *Ruh ve Bedenin Piyesi*. Opera sahnesine sonradan eklenen bale, sahne efektleri, zengin çalgı topluluğu, dekor ve ışık derinliği, bu türe yeni anlamlar kazandırmış, 19. yüzyılın görkemli yapıtlarına yol açmıştır.

Kilise, opera tekniğini oratoryo türünde kullanmış ya da dinsel konulu operalar sahnelemiştir. Barok dönemde *oratoryo*, kutsal konuların, koro ve solistler tarafından orkestra eşliğinde söylenmesidir. Dekor, kostüm ve sahneleme öğeleri yoktur. İtalyan operası 17.

yüzyıl başında Monteverdi'nin yapıtlarıyla ünlenmiştir. Monteverdi operaları armoni, melodi ve orkestra renkleriyle metindeki dramatik özelliği canlandırırlar. Besteci, dramatik madrigali *Tancredi ile Clorinda'nın Savaşı*'nda (*Combattimento di Tancredi e Clorinda*) doğal sesleri kullanarak insan duygularının müzikteki eşdeğer anlatımını arar. Savaşan silahların sesini orkestra çalgılarında duyarız.

1/13-MONTEVERDI: MADRİGAL "OHIME CH'IO CADO"

Claudio Monteverdi

Claudio Monteverdi

(1567-1643)

Monteverdi, 16 yaşında iyi bir org ve viyol yorumcusu olarak ün yapar. Aynı yıl kutsal konulu madrigallerini yayınlar. Mantova Dükü'nün hizmetine girdiğinde viyol çalıp danslara eşlik eder ve madrigallerde şarkı söyler. Peri'nin operasını Floransa'da duyunca 1607'de *Orfeo* adlı ilk operasını yazar. Aynı yıl eşi, ardında üç çocuk bırakarak ölür. Cremona'ya döner. *Arianna* operasını yazar. 1610, dinsel içerikli müzik yılıdır. 1613'te Venedik'te San Marco Kilisesi'ne koro şefi olur. 1625'e dek operalar dönemidir. 1630'da Avusturya askerleri Mantova'yı işgal eder; Monteverdi'nin on iki operası ve birçok yapıtı, bu karışıklıkta yiter; aynı yıl Venedik'te de veba salgını olur. Üst üste yaşadığı acılar, bestecinin kendini dine adamasına yol açar. 1638'de sekizinci madrigal kitabı ardından, *Odysseus'un Dönüşü* adlı operası ortaya çıkar. Madrigalleri kırk yıllık bir zaman dilimine yayılmıştır. Yeni madrigal stili, Monteverdi'yle özdeştir. Monteverdi'nin tüm yapıtları vokal müzik içindir.

MONTEVERDİ'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar ve Dramatik Madrigaller: Orfeo'nun Masalı (La favola d'Orfeo, 1607); Arianna (yalnız Arianna'nın Yakınması bölümü günümüze kalmıştır, 1608); Odysseus'un Dönüşü (Ritorno d'Ulisse in patrla, 1640); Poppea'nın Taç Giymesi (L'incoronazione di Poppea, 1642); Tancredi ve Clorinda'nın Savaşı (Combattimento di Tancredi e Clorinda, 1638). Madrigaller-dokuz kitaptan oluşur (1583-1651) **Diğer Dindışı Vokal Yapıtları:** Müziksel scherzi, kanzonetler. **Kutsal Vokal Müzik:** Vesperler (1610); Missalar (1650); Selva morale e spirituale (1641). **1/13**

17. yüzyılda Monteverdi'nin yapıtlarıyla ünlenen İtalyan operası, onun iki çağdaşı, Luigi Rossi (1567-1653) ve Francesco Cavalli (1602-1676) ile stilize bir hale dönüşür ve yapaylaşır. Cavalli, eğlenceli ve melodik operalarında ses ustalığını gözetmiş ve daha sonraki *castrato* egemenliğine kapıları açmıştır. Müziksel dil ve biçimin stilize olması, müzik yoğunluğunun solo sesteki tek melodi çizgisine dayanması, yeni bir moda yaratır. Bu yeni moda, İtalyan *güzel şarkı söyleme* (*bel canto*) geleneğinin temelidir. *Bel canto* söylemek, 18. yüzyıl Napoli operasında geliştiğinden *napoliten* adını alır. Alessandro Scarlatti (1660-1725) *napoliten*'in kurucusu olarak bilinir.

İlk dönem Barok bestecilerin çoğu aynı zamanda Geç Rönesans ya da altınçağ olarak andığımız dönemin sanatçılarıdır: Carlo Gesualdo, Giovanni Gabrieli (Bkz: Rönesans) gibi. Claudio Monteverdi, Giulio Caccini (1545?-1618), Giacomo Carissimi (1605-1674), Girolamo Frescobaldi ve Antonio Cesti (1623-1669) Erken Barok bestecileri olarak sınıflanır.

Girolamo Frescobaldi

(1583-1643)

İtalya'da Erken Barok döneminin önemli bir bestecisi ve orgcusudur. Çağdaşı Monteverdi'nin vokal müzikteki ününü çalgısal müzikte korumuştur. Özellikle kendinden sonraki Alman bestecileri etkilemiş; J. S. Bach onun yapıtlarını incelemiş ve çalışmıştır. Ferrara'da doğmuş, yaşamını Roma ve Floransa'da geçirmiş, 1608'den ölümüne dek San Pietro Kilisesi'nin orgculuğunu yapmıştır. Zamanın her müzik biçimine göre klavyeli çalgılar için yapıt üretmiştir: Ricercare, füg, canzona, fantezi, kapriç-

CASTRATO GELENEĞİ

18. yüzyıla kadar sahneye kadın çıkması, koro içine bile kadın sesi alınması yasaktır. Kadın rolleri için, sesi çatlamadan hadım edilmiş erkeklerin sesinden yararlanılır. Çocuk soprano ya da castrato *olarak bilinen bu sesler oğlan çocuğu sesinin saflığını ve güzelliğini korurlar. Göğüs kafesi ve ciğerler geliştiği için sonuçta çok güçlü bir ses elde edilir. Ses rengi kadın sopranoya ya da kontraltoya benzese de daha güçlü, daha duygusal, şehvetli bir tona ve inceliklı, parlak bir tekniğe sahiptir. Bu uygulama ilk kez 1565'te Roma'da Sistine Kilisesi'nin korosu için yapılır. 1574'ten sonra Münih'te olağanlaşır. 16. yüzyıl İtalya'sında her operanın bir yıldız* castrato *sanatçısı vardır.* Castrato *tüm opera çevrelerinde aranan sanatçıdır. Pek çok opera bestecisi gibi Mozart'ın da özel bir* castrato *için yazdığı roller vardır. Son derece popüler olan* castrato'*lar çok yüksek maaş alırlar. 19. yüzyılda bu gelenek yok olmaya yüz tutar. Yine de Meyerbeer ve Rossini'nin kimi operalarında birkaç* castrato *rolü vardır. Tarih boyunca en ünlü* castrato'*lar, Senesino (1680-1750), Farinelli (1705-83), Cafarelli (1710-83) ve Velluti (1780-1861)'dir. Son* castrato *Alessandro Moreschi 1922 yılında ölmeden önce birkaç plak yapar. Böylece bizlere bu geleneğin ses örneği kalmış olur.*

yo ve toccatalar yazmıştır. Yapıtlarında Barok döneme özgü dramatik anlatım, süslemeler ve armoniklerin üstünde ustalık gösterisi yer alır. Hemen tüm yapıtları, bestecinin yaşamında basılmış ve Avrupa'nın sanat merkezlerine dağılmıştır. J. S. Bach, yüz yıl sonra Frescobaldi'nin org ve klavsen yapıtlarını çalışmıştır.

Alessandro Scarlatti

(1660-1725)

İtalyan operasında Napoliten stilini yaratan bestecidir. Roma'da Carissimi'nin öğrencisi olmuş; Napoli sarayında müzik direktörlüğü yapmıştır.

Opera sanatına en büyük katkısı, dramatik anlatımı özgürleştirmek olmuştur. *Teodora* (1693) adlı operasında "da capo" arya şeklini ilk kez o kullanmıştır. İtalyan opera uvertürünün ve eşlikli reçitatiflerin örneğine de ilk kez bu bestecinin yapıtlarında rastlarız. *Mitridate Eupatore* (1707) en önemli operası kabul edilir. Scarlatti'nin özendirdiği opera besteciliği akımı, Kilise çevrelerini öfkelendirmiştir. 115 operası arasından 70'i günümüze kalmıştır. Ayrıca oratoryolar, missa, motet, madrigal ve kantatlar da bestelemiştir.

Fransa'da Opera

İtalyan operaları 17. yüzyıl boyunca Avrupa'nın her köşesinde sergilenir. Buna karşılık, başta Fransa olmak üzere diğer ülkelerin kendi ulusal operalarını ortaya çıkarmaları zaman alır. 1760'lara dek Fransızlar opera türünü bir türlü benimseyememiştir. En sonunda 14. Louis'nin emriyle Jean-Baptiste Lully (1632-1687), ilk Fransız operasını besteler. İçinde solo, koro, zengin orkestra çalgıları ve danslar yer almaktadır. Lully'nin Molière'le tarihi işbirliği sonucunda *comédie-ballet* geleneği doğmuştur. Lully, o güne kadar şarkılı girişi olan operalara çalgısal giriş getirip, opera uvertürünün temel biçimini üç bölümlü yapıda kurmuş, böylece Klasik Dönem'in senfonisine ışık tutmuştur. 18. yüzyılın ortasına kadar yazılan Fransız operalarının iki özelliği vardır: Birincisi mutlaka renkli bir bale bölümü bulunması, ikincisi de klasik Fransız tragedyalarıyla (Racine, Corneille gibi) ilişkili olması gereğidir.

Jean-Baptiste Lully

Jean-Baptiste Lully

(1632-1687)

1646 yılında İtalya'dan Fransa'ya göç edip, 1652'de on dört yaşındaki Fransa Kralı XIV. Louis'ye keman dersi vermek üzere sa-

ray hizmetine girer. Sonradan kralın da dansçılar arasında yer aldığı saray dansları ve baleler besteler. Kralın özel orkestrası olan *Les Petits Violons du Roi*'yı düzenler. Müzik yeteneği, organizatörlüğü ve hırsıyla 1662'de kral ailesinin baş müzisyenliği görevine atanır. 1663-1671 arasında Molière'le işbirliği yapması *Kibarlık Budalası* (1670) gibi komedi türünde yapıtlar doğurur. *Kibarlık Budalası,* 1600'lerde bir süre İstanbul'da kalan bir Fransız büyükelçisinin anılarına dayanır; hayal ürünü Türkçe ve benzeri sözcüklerle bezenmiş bir güldürüdür. 1672'de Fransız operasını geliştirmek için tüm yetki Lully'ye verilmiştir. O da komedi-bale'den *trajedi-lirik* türüne yönelir. Trajedi-lirik, Lully'nin tüm operaları için geçerli bir terimdir. Metin yazarı Quinault'yla ortak çalışmaları sonucu, on dört yılda sayısı yirmiyi bulan opera üretir. Lully'nin kendine özgü yüksek düzeyli yorum standardı, günün Avrupa'sına ölçüt oluşturmuştur. Fransızcayı müziğe uyarlamış, kuru reçitatiflere orkestra eşliğinde yeni bir yorum getirmiştir. En başarılı yıllarında garip bir kaza sonucu ölmesi yıllarca anlatılmıştır: O zamanlar müzik topluluğunu yönetmek için bugünkü gibi şeflerin ellerinde değnek olmadığından şefler, nota yazılı büyük kartonlardan oluşan bir ruloyu yere vurarak tempoyu verirlermiş. Lully de böylesi ağır bir ruloyu yanlışlıkla ayağına vurarak yaralanmış ve bir türlü kapanmayan yara, kangren olup ölümüne yol açmış!

JEAN-BAPTISTE LULLY'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar (16): Cadmus ve Hermione (1673); Alceste (1674); Armide (1686). **Komedi-Baleleri (14):** Kibarlık Budalası (Le Bourgeois Gentilhomme, 1670); Sevda Hekimi (L'amour médecin, 1665). **Dinsel Koro Müziği:** Te Deum; motetler. Bale ve dans müzikleri. 1/14

1/15-PURCELL: DIDO VE 2. SAHNE AENEAS.

1/14-LULLY-MOLIERE: LES COMEDIES-BALLETS / SEVDA HEKİMİ

İngiltere'de Opera

İngiltere'de opera, 17. yüzyılda soyluların, eğlencesi olarak Fransız saray balesinin benzeri, *masque (maske)* adlı oyunlarla başlar. *Masque*'lar da *intermezzo* ve *mister* oyunlarından kaynaklanır. *Masque*'ın içinde şiir, şarkı, dans, dekor, kostüm, çalgılar ve sahne oyunu yer alır. Konular alegorik veya mitolojiktir. Oyuncuların yüzlerine değişik maskeler takmaları, bu türe adını vermiştir. John Blow'un (1646-1708) *Venus ve Adonis* (1681) adlı yapıtı, bilinen en eski *masque*'tır. İngiltere Kralı II. Charles Fransa'da izlediği Lully'nin operalarına hayran kalmış ve kendi saray orkestrasından Fransızlarınkine benzer yapıtlar istemiştir. Henry Purcell (1659-1695) kralın emrini hemen uygulamış, İtalyan ve Fransız stillerini bir araya getirerek İngiliz tarihinin ilk operası *Dido ve Aeneas*'ı bestelemiştir.

Henry Purcell

(1659-1695)

Zamanının en önemli İngiliz bestecisi olduğu gibi ölümünden sonra da 200 yıl kadar İngiltere'de besteci yetişmediğinden bu ünü sürmüştür. Purcell, müzik çalışmalarına babasıyla başlar, krallık bandosu müzisyenleriyle sürdürür. 1679'da Westminster Abbey'e orgcu olarak atanır. Yirmi yıla yakın bir süre içinde her tür için özgün ve alımlı müzikler besteler. Kilise müziği, *anthem*'ler, motetler, taç giyme törenleri için müzikler, org, klavsen ve çalgı toplulukları için besteler; 100 kadar solo şarkı; kraliçeyi, soyluları veya azizler günlerini kutlamak için çeşitli parçalar, oda müzikleri, trio sonatlar bestelemiştir. Çokseslilığin gelişmesi ve armonik kusursuzluğa varmak için çeşitli deneyler yapmış, ses kitlelerinin karşılıklı dengesini araştırmıştır. Operaları, *masque*'ları ve yarı-opera olarak adlandırılan, müzikle konuşmanın yer değiştiği dramlarında tiyatroyla müziği ustalıkla birleştirmiştir.

HENRY PURCELL'IN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Dido ve Aeneas (1683). **Sahne müzikleri:** King Arthur (1691); The Fairy Queen (1692); The Indian Queen (1695). **Dinsel Koro Müziği:** Anthem'ler, Te Deum ve Jubilate; **Çalgı Müziği:** Yaylı çalgılar için fanteziler, sonatlar, klavyeli çalgı parçaları. 1/15

Almanya'da Opera

Alman bestecileri, operada Venedik ve Fransız stillerinden etkilenmişlerdir. Hamburg Alman operasının en önemli merkezidir. Avrupanın ilk operaevi 1637'de Venedik'te açılmış, ikincisi de 1678'de Hamburg'da yapılmış ve 1738'de yanmıştır. Almanya'da opera, okul piyesleri ve Almanca solo şarkılarla başlar. 1700'lerde opera sözcüğünün Almanca karşılığı *singspiel* (şarkılı oyun)'dir. Müzikli bir tiyatro oyununda reçitatifler, yerini karşılıklı konuşmalara bırakmıştır. Alman şarkılı oyunları, Fransız gülünçlü operasının benzeridir. Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma* operası, şarkılı oyun türünde yazılmıştır.

Reinhard Keiser (1674-1739), Hamburg operası için sayısı yüzü aşan opera bestelemiş ve bu dönemin en ünlü Alman opera bestecisi olmuştur.

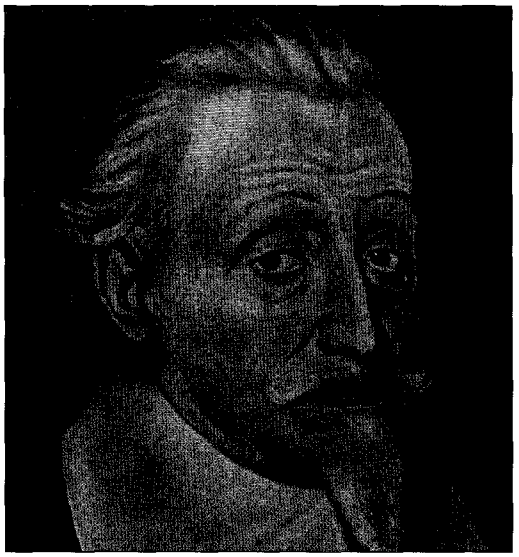
Barok Çağ İlerlerken

Heinrich Schütz

(1585-1672)

Monteverdi'nin Kuzey Avrupa ülkelerindeki benzeridir. Schütz de salt vokal müzik bestelemiştir. Ancak yapıtlarının çoğu dinsel içeriklidir. İtalya'ya giderek Giovanni Gabrieli ile çalışma fırsatı bulduğundan İtalyan vokal tekniğini çok iyi öğrenir. Aslında Schütz mutsuz bir sanatçıdır. Zamanında Almanya'da Otuz Yıl Savaşları vardır. Evlendikten altı yıl sonra eşini, ardından iki kızını yitirmiştir. İş bulmada zorluk çeker, bulduğu işlerde kötü koşullarda çalışır. Schütz'ün basılı ilk yapıtı, İtalyan madrigalleridir. Bunlarda çalgı eşliği yoktur. Armonik yapılarındaki disonans anlatım ve kontrastlar, Barok döneminin özelliğidir. 1627'de ilk Alman operası olan *Dafne*'yi tamamlar, ardından da *Orfe* (1638) ortaya çıkar. Bu iki operanın da notaları bugün kayıptır. Pek çok dinsel motet yazmış, bunlara Kutsal Konçertolar veya Kutsal Senfoniler adını vermiştir. İlk büyük Alman bestecisi kabul edilen Schütz, çok ünlü bir org yorumcusu olduğu halde hiç çalgısal yapıt bestelememiştir.

HEINRICH SCHÜTZ'ÜN YAPITLARI: Pasyonlar: Aziz Matta (1666); Aziz Lukas, Aziz Yuhanna. Noel Oratoryosu (1664); Kutsal Senfoniler (1629-1650); Kutsal Konçertolar (1636-1639); Davud Psalm'ları (Mezmurlar, 1619-1628); Dafne operası (1627); İtalyan madrigalleri (1611).

Heinrich Schütz. Adı bilinmeyen bir ressamın tablosu, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'nden.

Barok Dönemde Çalgı Müziği Biçimleri

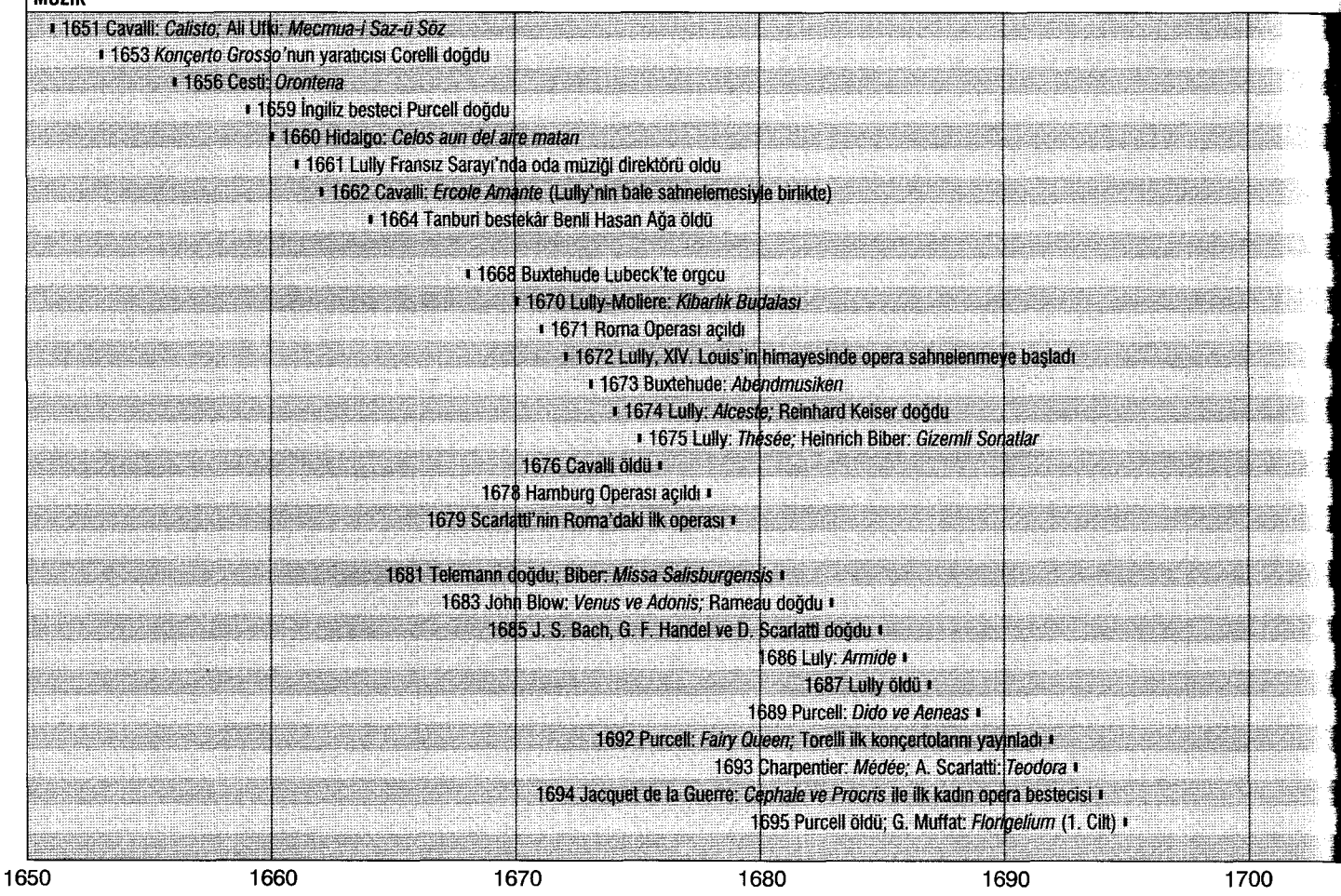
17. yüzyılın ilk günlerinde vokal müzik, *monodik* şarkılara yenilik getirdiği halde çalgı müziği eski Rönesans geleneğini sürdürmektedir. Giderek *monodik* ilkeler çalgı müziğine uyarlanır. Süreklibas çalgı gruplarına aktarılmıştır. Çağın temel çalgı biçimlerinden biri *ricercare* olarak doğar. *Ricercare*, bölmesiz, sürekli akan, işlemeli bir *füg* veya *kanon* yapısındadır. Sözlük anlamı "araştırma"dır. İtalya'daki adı *ricercare, fantasia* veya *capriccio*; İngiltere'deki adı *fancy*'dir. 18. yüzyılda yerini, füg biçimine devreder. J. S. Bach'ın *Müziksel Sunular*'ı (*Das Musikalische Opfer*) *ricercare*'dan yola çıkan en güzel örnektir.

Konçerto grosso (Büyük konçerto), Barok dönemde çalgı topluluğu için yazılmış en önemli biçimdir. İki ses kitlesinin karşı karşıya gelişi, küçük bir yaylı çalgılar grubuyla daha kalabalık bir grubun değiştirimle çalmasıdır. Bir yanda solocular bölüğü *(concertino),* öte yanda büyük çalgı topluluğu (*ripieno* ya da *grosso* bölüğü) yer alır. Bu tür, genişletilmiş bir *trio sonata* grubuyla daha büyük bir topluluğun söyleşisinden kaynaklanmıştır. Konçerto grosso biçimini ilk uygulayan 1700'de Corelli olmuştur. Bu dönemin konçerto grossoları genelde altı bölümlüdür ve birbirini izleyen bölümler, bir diğerine karşı tempodadır. Bu yapı hemen hemen süit biçimidir. **1/16**

1/16-CORELLI: KONÇERTO GROSSO-COURANTE

Konçerto, Sözlük anlamında, karşıtlık, zıtlık taşıyan İtalyanca bir sözcüktür. Tek çalgının çalgı topluluğuna karşı durması, ondan ayrılıp kendi ses rengini duyurması ve yine toplulukla birleşmesi anlamını içerir. Barok dönemin başlıca özelliği olan karşıtlık ilkesinin solo-tutti (solist ve orkestra) arasındaki örneklenmesidir. İlk kez 1602'de Lodovico Viadana (1564-1645) motetlerine concerti ecclesiastici başlığını vermiştir. Sonra bunlar kilise konçertoları (concerti da chiesa) olarak gelişmiş; 17. yüzyılda vokal oda konçertoları (vocal concerti da camera) ortaya çıkmış ve bu biçim, ilk kez Giuseppe Torelli (1658-1709) tarafından çalgı müziğine uyarlanmıştır. Monteverdi'nin 7. Madrigal Kitabı ses için olduğu halde "Konçerto" adını taşır. İlk kez tek çalgının toplu çalgılara karşı getirilmesiyle, bugünkü anlamında yazılan konçerto, J. S. Bach'ın klavsen konçertosu'dur. Brandenburg Konçertoları'nda ise oda müziği topluluğuna karşı bir veya birkaç solist vardır ki bunlar konçerto grosso tarzının örneğidir. Solistin topluluktan ayrılıp kendi us-

Orta Barok Dönem Zaman Dizini

talığını sergilediği kadans bölümü de ilk kez G. F. Handel'de görülür. Kadans temelde doğaçlamaya dayalıdır. Tarihte birçok konçertoya sonradan, değişik besteciler, hatta yorumcular, kadans'lar yazmışlardır. Konçerto'lar genellikle üç bölümden oluşur: Canlı bir giriş, ağır tempodaki ikinci bölüm ve yürük tempoda parlak bir final. Barok dönem konçerto'sunda solo ve orkestranın karşıtlığı işlenmiştir. Klasik dönem konçertosunda solo ve topluluk arasında karşılıklı bir anlayış, uyumlu bir söyleşi egemendir. Romantik dönem konçertosunda ise solist de, orkestra da kendi sözlerini kabul ettirmek adına büyük bir savaş verirler.

Sonat, bölümleri olan bir çalgısal biçimdir. "Kantat" şarkı olarak söylenen; "sonat" çalgıyla çalınan anlamındadır. Önceleri kilisede çalınmak için dört bölümlü, "sonata da chiesa" ve sarayda ya da soyluların konaklarında çalınmak üzere, dans adımlarıyla bezenmiş "sonata da camera" adıyla iki tip sonat ortaya çıkar. Barok sonat'ta üçten altıya kadar bölümler vardır. İlk Barok sonat'lar tek veya iki çalgı içindir. Olgun Barok dönemindeki "trio sonata", iki çalgı ve bir sürekli-bas'ı içerir. Bölümler hızlı-ağır-hızlı olmak üzere bir diğerine karşıt tempodadır. Torelli, keman konçertoları için hızlı-ağır-hızlı (allegro-adagio-allegro) tempo düzenini getirmiştir. Sonat biçimi, Barok orkestra yapıtlarına da uyarlanmış; üç bölümlü ve aynı tempo düzenini koruyan senfonik yapıtlar için de senfoni ya da konçerto yerine bazen sonat denmiştir. Arcangelo Corelli (1653-1713), solo ve trio sonat'larıyla sonat'ın bölüm sayısını ve bölümlerin sürelerini standart bir ölçüye bağlamıştır. Klavyeli çalgılara sonat biçimini uyarlayan ilk besteci, Almanya'da Johann Kuhnau (1660-1722), İtalya'da ise Domenico Scarlatti (1685-1757) olmuştur. 1/17

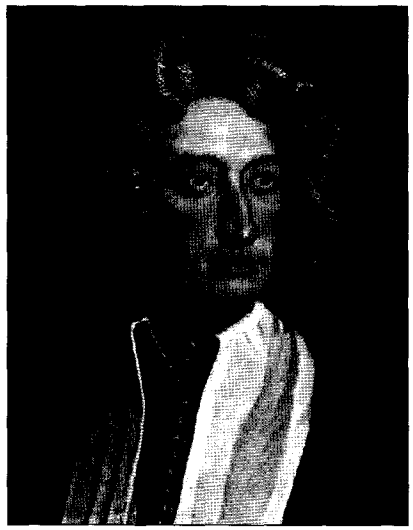
Süit (demet), her biri değişik ülkelerin dansı olan, aynı müzik tonundaki küçük bölümlerin, karşıt tempolarla art arda dizilmesidir. Ortaçağdaki ikili dans demetleri, Rönesans lavtacılarının dansları demetleyip çalmaları, Ba-

𝄞1/17-TORELLI: TROMPET KONÇERTOSU 4. BÖLÜM

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1651	Güney Afrika'da Cape Town şehri kuruldu	Thomas Hobbes: *Leviathan*
1656	Berlin'de ilk günlük gazete yayına başladı	Rembrandt iflas dilekçesi verdi
1662		Vermeer: *Müzik Dersi*
1664	Newton yerçekimi deneylerine başladı	Molière: *Tartuffe*
1666	Londra'da vebadan 100 bin kişi öldü	Vermeer: *İnci Küpeli Kız*; John Milton: *Kayıp Cennet*
1668	Portekiz bağımsızlığına kavuştu	Molière: *Cimri*
1671	Rahip Dom Perignon şampanyayı icad etti	John Milton: *Cennet'in Yeniden Elde Edilişi*
1675	İngiltere Kralı II. Charles Greenwich Kraliyet Gözlemevi'ni yaptırdı	
1678		Spinoza: *Etika*
1679	İngiliz Parlementosu *Habeas Corpus* (İnsan Hakları) yasasını çıkardı	Karacaoğlan öldü
1680		Paris'te *Comédie Française* açıldı
1681	Evliya Çelebi Seyahatnamesi	Şair Nedim doğdu
1683	Osmanlıların Viyana Kuşatması ve geri çekilişi; Viyana'da ilk kahvehane	
1687	Isaac Newton: *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri*	
1689	I. Petro Rus Çarı oldu	
1692	Salem, ABD'de "cadı avı" başladı	Locke: *İnsan Zihni Üzerine Bir Deneme*
1693		Londra'da ilk kadın dergisi *The Ladies Mercury* yayınlandı
1694	İngiltere Merkez Bankası kuruldu	
1699	*Karlofça Anlaşması*, Osmanlı Devlet'inin ilk büyük toprak kaybı	

rok süitinin temelidir. Solo çalgı için örnek bir Barok süitin bölümlerinde bir *prelüd*'ün ardında temel olarak *allemande, courante, sarabande* ve *gigue* yer alır. Araya bir çift *menuet* genellikle, *gavotte* ve *arya* da eklenebilir. 19. yüzyılda bir operanın çalgılarla özetini yapmaya; daha sonra bir film müziğinin parlak bölümlerini özetlemeye de *süit* adı verilir. Örneğin: *Batı Yakası Hikâyesi*'nin süiti gibi.

Tema ve çeşitleme yöntemi, Barok dönemin başından sonuna doğru gelişme gösteren bir tekniktir. Rönesans bestecisinin en büyük sorunu, yapıtı başından sonuna belli bir bütünlük içinde koruyabilmektir. Barok bestecisinin temayı çeşitleyip zenginleştirme yönteminde aynı tema, tanıdık bir yüzle karşımıza çıkar. Değişik giysilerle tanınmaz bir hale gelmez. Yinelenen tanıdık motiflerle yapıt bütünlük kazanır. Bir sonraki çağın, Klasik Dönem'in bestecisi ise, yapıtın armonik bütünlüğüne güvendiğinden ana temayı çeşitlerken değişik giysilerle, zor tanınır bir halde karşımıza çıkarabilir. Çeşitleme, bir anlamda doğaçlamadır. Bu tarzda yazılan parçalara *toccata, fantezi, koral prelüd, prelüd* adı verilmiştir. *Füg, partita, passacaglia*, Barok olgunlaştıkça ortaya çıkan yeni çeşitleme biçimleridir.

Arcangelo Corelli

KANTAT, *Barok Dönem'in başlamasıyla ortaya çıkan, operanın yanı sıra bir başka vokal müzik biçimi daha vardır:* Kantat. *Orta Barok döneminde gözde bir biçim olarak Kilise'de ve din dışı çevrelerde seçkinleşir. Kantat, önceleri monodi olarak, lavta eşliğinde söylenen herhangi bir madrigal gibi ortaya çıkmış, arya ve reçitatiflerin değiştirimi, birden çok çalgının eşliği, birden çok solonun yer almasıyla gelişmiştir. Olgun Barok bestecileri ise bu türe bir de koro eklemişlerdir. Kantatın metni, dramatik bir öyküdür. Süresi 15 dakika civarındadır. Reji, kostüm ve dekoru gerektirmez. Bir oda içinde ya da kilisede oynanmak üzere düzenlenmiştir. 17. yüzyılın sonuna doğru en usta kantat bestecisi Alessandro Scarlatti (1660-1725)'dir. Giderek daha dramatik bir kimlik kazanan kantat biçimine Handel,* İtalyan Kantatları'yla *(1741) örnek vermiştir. J. S. Bach ise sayıların 300'ü bulan dinsel kantat ve birçok dindışı konulu kantat bestelemiştir. Eğlenceli* Kahve Kantatı *(1732) bazen minyatür opera gibi oynanır.* Kahve Kantatı, *o günlerde artan kahve tutkusuyla alay etmektedir. 19. yüzyıl kantatları J. S. Bach'ın örneklerinden kaynaklanmıştır ve çoğu dinsel içeriklidir. 20. yüzyılda kantat özgün kurallarından ayrılmış, değişik bir kimliğe bürünmüştür. Örneğin: Stravinski'nin* Düğün Kantatı *gibi.*

𝄞 1/18-F. COUPERİN: ÇANLAR

𝄞 1/19-SCHÜTZ: DAVİD MEZMURU

Heinrich Ignaz Biber
(1644-1704)

Bohemya asıllı bir Avusturyalı kemancı ve bestecidir. Pachelbel ve J. S. Bach'ın çalgısal yapıtlarına temel olmuştur. 1684'te Salzburg'da müzik yöneticisi olmuş ve ölünceye dek yirmi yıl bu görevde kalmıştır. Keman sonatlarının yanı sıra oda müziği yapıtları, konçerto ve operalarıyla, serenatlarıyla ün yapmıştır. Zamanının diğer bestecilerinin tersine, Barok müziğin süslemelerine çok fazla itibar göstermemiştir.

François Couperin
(1668-1733)

18. yüzyılın ilk otuz yılında Fransa'nın en yetenekli bestecisi olarak gündemdedir. Bu Parisli bestecinin babası ve amcası da orgcu ve klavsencidir. Kilise ve saray çevrelerine org ve klavsen dersleri vermiş, her iki çalgı için de pek çok yapıt bestelemiştir. Ancak Couperin'in hüneri Fransız oda müziği ve klavsen müziği kavramına getirdiği yeniliklerde yatar. İtalyan ve Fransız bestecilerin klavsen yapıtlarındaki başlıca farklar şöyle sıralanabilir: Fransızlar daha çok dans adımlarına yatkın ve süslemelerle zenginleşmiş bir dil kullanırken, İtalyanlar güçlü, sert ritimli, parlak ve teknik niteliği üstün yapıtlar yazmaktadır. Couperin, Fransızların ayrıntıya önem veren titizliğiyle parlak İtalyan ustalığını birleştirir. Sayısı 225'e varan klavsen parçalarında betimleyici özellikler kullanmış; kişi, ruhsal durumlar, bitki, hayvan, okul gibi somut olay ve kişileri müziğiyle resimlemiştir. Ayrıca oda müziği yapıtları da vardır. 1/18

Dietrich Buxtehude
(1637-1707)

17. yüzyılın sonunda en önemli Lutherci bestecilerden biri olan Buxtehude, Almanya doğumlu bir Danimarkalıdır. Org yorumculuğundaki ustalığı kadar besteleriyle de ünlenmiştir. "Gece Müziği" başlığı altında halka açık kilise konserlerini gelenek haline getirmiştir. 120 kadar kutsal içerikli vokal yapıt; org için koraller, prelüd ve toccatalar, klavsen süitleri yazmıştır. J. S. Bach onun org çalışını dinleyebilmek için Arnstad'dan Lübeck'e kadar 320 km yolu yürüyerek gitmiştir. 1/19

Olgun Barok Dönemi

18. yüzyılın ilk yarısını kapsayan (1700 -1750) Olgun Barok (veya Geç Barok) yapıtları Barok dönemin önceki kuşaklarından tümüyle farklıdır. Müzik yapısı tutarlılık, geniş bir soluk ve denge kazanmıştır. Gelişen besteleme tekniğinde, yapıtın özü güçlenmiş ve dış çizgileri belirginleşmiştir. Tümcelerin sonundaki kadansların (karar noktalarının) sistematik kullanımı net ve güçlü bir ton duygusu izlenimi getirir. Motiflerin içindeki her kadans, müziğin bütünündeki birlikteliği korur.

Belli bir tona bağlı müzik kurgusunda diziye adını veren ses, dizinin ekseni olan ses "tonik" notadır. Tonal müzikte tonik'ten bir oktav (sekizli) uzaklıktaki diğer tonik'e sıralanan, tam ve yarım seslerden oluşan diziye "diyatonik" adı verilir. Yarım seslerden oluşan ve her derecesi bir nota sayılan diziye "kromatik" adı verilir. Kromatik gamın 1. derecesi tonik (eksen), 2. derecesi tonik üstü, 3. derecesi mediant (orta), 4. derecesi altdominat, 5. derecesi dominat, 6. derecesi üst dominat, 7. derecesi sensibel olarak adlandırılır.

Diyatonik gam da majör ve minör olarak ikiye ayrılır. Majör'de 2 tam, bir yarım, 3 tam,

bir yarım sesler sıralanır; minör'de 1 tam, 1 yarım, 2 tam, bir yarım, 2 tam sesler sıralanır.

Tonal müzik, bir merkez (tonik) çevresinde kurulu, melodik ve armonik uyum içinde yazılan, belirli bir tonaliteye bağlı olan müziktir.

Pentatonik skala ise 5 notalı bir dizi olup piyanonun siyah tuşlarının karşıtıdır. Halk müziğinde, Doğu ve Uzakdoğu müziklerinde kullanılır.

Ton duygusu 17. yüzyıl boyunca gelişme gösteren bir armoni tekniği olup 18. yüzyıl sonunda doruğa varmış, 19. yüzyıl sonunda geçirdiği sürekli değişiklikle 20. yüzyıl bestecilerine tondan kaçış adına yeni bir anlayış getirmiştir.

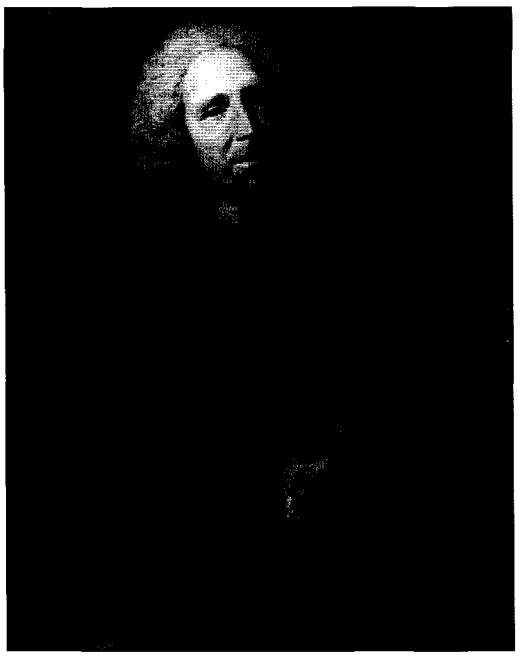
Olgun Barok müziğinin dengesi, stil, teknik ve ifade arasındaki ilişkide korunur. Bu dönemde müziğin akışı, melodik ve ritmik güçlere bağlıdır. Barok Çağ'ın başında ayrı birer dal olarak incelenen kilise, tiyatro ve oda müziği biçimleri, artık birbiriyle kaynaşmıştır. Erken ve Orta Barok, deneysel çağlar olarak kabul edilir. Olgun Barok ise bu deneylerin meyvelerini toplar.

Bu dönemde dört ayrı ülkeden dört büyük besteci ortaya çıkar: Fransa'da Jean-Philippe Rameau; İtalya'da Antonio Vivaldi; Almanya'da Johann Sebastian Bach (1685-1750) ve İngiltere'de Alman asıllı George Frideric Handel. Ayrıca Johann Pachelbel (1653-1706), Domenico Scarlatti, Georg Muffat (1653-1704), Benedetto Marcello (1686-1739), Telemann, Francesco Geminiani (1687-1762) gibi besteciler de Olgun Barok dönemini zenginleştirmişlerdir.

Johann Pachelbel (1653-1706) Nuremberg'in en ünlü bestecisidir. Venedik etkisini sürdürerek o da çifte koro için yapıtlar üretmiştir. Pachelbel, J. S. Bach'ın öncülerinden Johann Kuhnau, (1660-1722) Friedrich Wilhem Zachou (1663-1712) veya Dietrich Buxtehude gibi Lutherci Kilisesi'nin önemli bestecilerinden biridir. Pachelbel'in 78 koral prelüdünden öte, bugün onu hâlâ ünlü kılan yapıtı, aslı üç keman ve sürekli-bas için yazılmış, *Canon ve Gigue*'dir. Bu yapıt, Kari Münchinger'in orkestra uyarlamasıyla güncelliğini korur. Bach'ın örnek aldığı İtalyan besteci Tommaso Albinoni (1671-1751) de çok az yapıtıyla günümüze ulaşmıştır. Bach, Albinoni'nin bazı temaları üstüne fügler yazmıştır. Albinoni'nin ünlü *Adagio*'su ise, onun motifleri üstüne 1926'da Remo Giazotto (1910-1998) tarafından yazılmış bir pastiş'tir.

TONALİTELER VE ÇAĞRIŞIMLAR

Bir gam dizisinin sekiz notasına ilişkin Minör ve Majör tonlar kimi yakıştırmaları çağrıştırmıştır: Örneğin Do Majör, (hiçbir arıza taşımayan dizi), düz, açık ve beyaz rengi çağrıştıran bir tondur. Do Majör tonu, açık sözlü, neşeli hem de ince düşünceli bir ruhsal duruma yakıştırılmıştır. Si Bemol ve Do Diyez gibi arızalar alan Re Minör ise, mor rengi çağrıştıran, ünlü requiem *ve oratoryoların yazıldığı tondur. Tutkulu, gizemli, huzurlu ve soylu bir ruhsal durum yansıttığı söylenmiştir.*

Rameau'nun J.A. Aved tarafından yapılmış yağlıboya tablosu.

Jean-Philippe Rameau

(1683-1764)

18. yüzyılda Fransa'nın en önemli bestecisi ve müzik kuramcısıdır. Sahne yapıtları ve klavyeli çalgılar için yazdığı bestelerle ünlüdür. İlk öğretmeni olan babası, eğitim için İtalya'ya yollamış, Rameau birkaç ay Milano'da kalıp Fransa'ya dönmüştür. 1722'de Paris'teki yerleşik düzenine geçmeden önce çeşitli kasabaların kiliselerinde orgculuk yapar. 1727'den 1753'e dek zengin patronu Le Riche de la Pouplinière'in gözetiminde kalır. Rameau, zamanın felsefecileri D'Alembert ve Rousseau'yla kıran kırana müziksel tartışmalara girmiştir. 1722'de *Traité de l'harmonie* (Armoni Kitabı) adlı yapıtını yayınlar. 1733-57 arasında en önemli sahne yapıtlarını besteler: *Hippolyte ve Aricie* (1733); *Castor ve Pollux* (1737); *Dardanus* (1739) ve *Zerdüşt* (1749); *Les Indes galantes* adlı komedi-balesi (1735) ve lirik komedisi *Platée* (1745), Lully'nin izindedir. Rameau'nun müziğindeki

karmaşık armoni dokusu, orkestranın sahne yapıtlarındaki önemli rolü, Klasik Dönem operasının, Gluck'un öncülüğünü yapar. Bestecinin klavsen parçaları, üç kitap halindedir (1706-1724). Bunların dışında motetleri, kantatları ve oda müziği yapıtları vardır. Rameau, balolar, partiler, şölenler ve festivaller için de müzikler bestelemiştir. Ziyafet müzikleri yapıtları arasında ayrı bir yer tutar. Operalarındaki egzotik sahneler, zengin koro, dans ve betimleyici orkestra müziği, sanatının başlıca özellikleridir. Bir kuramcı olarak tüm armoninin melodiden kaynaklandığını savunmuştur.

Pigmalion balesini 1748'de bestelemiştir. 1/20

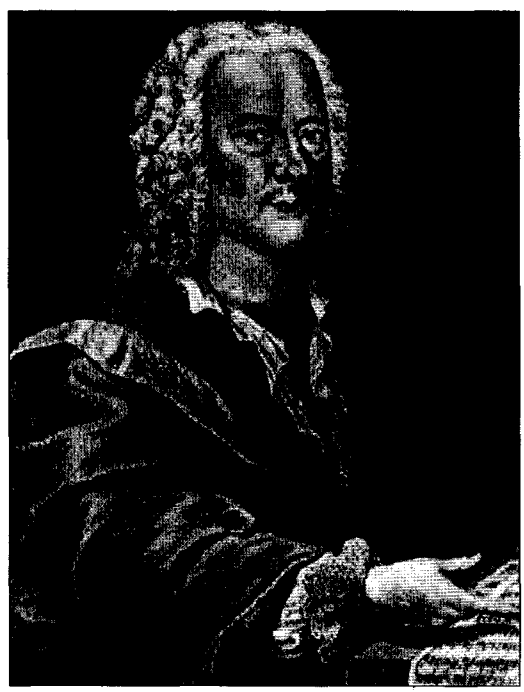
1/20-RAMEAU: PIGMALION BALESİ UVERTÜRÜ

1/21-TELEMANN: ZİYAFET MÜZİĞİ

Georg Philipp Telemann

(1681-1767)

Yaşamı boyunca orgculuğu kadar Alman ya'nın da en büyük bestecisi olarak tanınmıştır. Öylesine verimlidir ki yapıtlarının sayısını kendisi de hiçbir zaman bilememiştir. Handel, Telemann için: "Sekiz bölümlü bir moteti herhangi birisinin mektup yazması kadar kolay besteleyebilir" der. Müziği kendi kendine öğrenmiş, Leipzig Üniversitesi'nde Temel Bilimler okumuştur. 1720'den ölümüne dek Hamburg'un beş büyük kilisesinde müzik yönetmenliği yapmıştır. Çok gezip değişik ülkelerin müzik stillerini kendi müziğine aktarmıştır. J. S. Bach'ın yakın arkadaşı olmuştur. Bach'ın hiç denemediği opera dalında da beste yapmış ve Bach'ın dolaşmadığı diyarları gezmiştir. Telemann'ın müziğinde Olgun Barok döneminin ince işlemesinden çok, yalın, melodik bir anlatım vardır. En çok ünlenen yapıtları *Sofra Müziği* (1733) olarak adlandırdığı ziyafet müzikleridir. Zamanın Alman müziğini çok fazla etkilediği söylenemez, ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yapıtları daha sık çalınmakta ve kayda alınmaktadır.

Georg Philipp Telemann

Telemann'ın inanılmaz üretkenliği, 12 döngülü kantat, büyük sayılara varan oda müziği yapıtları, konçertolar, klavsen ve org parçaları, 40 opera ve 600 kadar orkestra süiti doğurmuştur. Ayrıca Pergolesi'nin *Hanım olan Hizmetçi (La Serva Padrona)* adlı komik operasının benzeri *Pimpinone*'yi Pergolesi'den 8 yıl önce, 1725'te bestelemiş tir. 1/21

Giovanni Battista Pergolesi

(1710-1736)

Napolili bir bestecidir. Kısacık yaşamında özellikle komik opera dalındaki yeteneğiyle dikkati çeker. 1733'te yazdığı *Il prigomer superbo* bugün unutulmuştur, ancak onun intermezzosu olan *Hanım Olan Hizmetçi*, hâlâ ününü korur. 1729'da yazdığı *Stabat Mater*, erkek soprano ve erkek alto sololarını, koro ve orkestrayı gerektirir. Genç yaşta veremden öldükten sonra ona ait olmayan birçok yapıt Pergolesi'ye yakıştırılmıştır. Stravinski, *Pulcinella* balesinde Pergolesi'nin bir yapıtından yola çıktığını söylediği halde kaynağın gerçekten Pergolesi'ye ait olup olmadığı hep tartışmalı kalmıştır.

Domenico Scarlatti

(1685-1757)

Napolili bir bestecidir ve Alessandro Scarlatti'nin oğludur. Yaşamının çoğunu Lizbon ve Madrit'te geçirmiştir. D. Scarlatti'nin 550 adet klavsen sonatının her biri üç dört dakikalık ve tek bölümlüdür. Parlak bir ustalık gerektiren, klavyenin tümüne yayılan ve çok hızlı tempoda çalınması öngörülen, başdöndürücü sonatlardır. Çoğunda İspanyol etkisi göze çarpar.

Babası Alessandro Scarlatti'nin opera dünyasına getirdiği özgürlüğü Domenico Scarlatti de tuşlu çalgı müziğine getirmiştir. Yeni teknikler de geliştirmiştir, örneğin, çapraz eller, çok hızlı yinelemeler gibi. Aynı zamanda missa, kantat, Stabat Mater gibi dinsel ses müziği de bestelemiştir. Yapıtları R. Kirkpatrick tarafından derlenmiştir ve K. sayısıyla kataloglanır.

Antonio Vivaldi'nin 1723'te F.M.La Cave tarafından yapılmış portresi.

Antonio Vivaldi

(1678-1741)

Barok Çağ'ın temel bestecilerinden biridir. Konçerto biçiminin gelişmesine hizmet etmiş, 500'ü aşkın konçerto bestelemiştir. Özellikle "Mevsimler" adlı keman konçertosu nice müzikseverin gözdesi olmuştur. Babası bir kemancıdır. Sağlıksız bir çocuk olduğundan genç yaşında (1703) papaz olması uygun bulunmuştur. Kızıl saçlarından ötürü "kızıl saçlı papaz" olarak anılır. 1704-1740 arasında yetim kızlar için müzik okulu olan *Ospedale della Pietà*'da besteci, şef ve öğretmen olarak görev yapar. O dönemin müzik okulları, yetim ve evlilik dışı doğan çocukları korumak amacıyla kurulan dinsel yuvalardır. Gezginlerin yazdıklarından öğrendiğimize göre Pietà'nın konserleri çok gözdedir, tıka basa dolu salonlarda yapılmaktadır. Kırk kadar müzisyen kızın katıldığı konserleri bir gezgin, "Melekler gibi şarkı söyleyip her çalgıyı çalıyorlardı" şeklinde anlatır. Vivaldi'nin pek çok konçertosu 13-18 yaş arasındaki bu çocukların yeteneğine göre yazılmıştır. Babası operaevleri yönetimiyle uğraştığından Vivaldi de opera dünyasına girer. Bu alanda hem beste yapar, hem de yönetmenlik. Avrupa'nın birçok kentinde opera sahneler, kendi operalarını yönetir. 1713'ten başlayarak 1739'a dek kırk beş opera yazmıştır. Bunların birçoğu Venedik için, diğerleri Kuzey İtalya, Roma ve Prag içindir. Venedik sahnelerinde o dönemde en çok yapıtı oynanan besteci olduğu söylenir. Ülke sınırı dışına taşan ünü, onun uluslararası bir müzik dili kullanmış olduğunun kanıtıdır. 1735-1738 arasında Pietà'yı ihmal edip başka kentlerde yaşadığı gerekçesiyle işine son verilir. 1740'ta sevgilisi, şarkıcı Anna Giraud'yla Avusturya'ya gider, 1741'de Viyana'da öldüğü zaman arkasından pek fazla yas tutulmadığı, kibirli, haris ve geçimsiz biri olduğu söylenmiştir. Vivaldi'nin müziği ölümünden sonra yüz yıl kadar unutulmuş, ancak müzik tarihine bıraktığı derin izler ilk kez J. S. Bach'ın araştırmalarıyla gündeme gelmiştir. J. S. Bach, Vivaldi'nin birçok keman yapıtını klavyeli çalgılara uyarlamıştır. 1920'den bu yana Vivaldi'nin yapıtları özenle incelenmekte, kayda alınıp seslendirilmektedir. 1/22

𝄞 1/22-VİVALDİ: MEVSİMLER: KIŞ

Vivaldi bugün genellikle bir orkestra müziği bestecisi olarak tanınmaktadır. Yaşamı boyunca Amsterdam'da basılmış olan yapıtları kırk sonat ve yüz konçertodur. Özellikle konçertoları yeni ezgiler, ritmik canlılık, solo ve orkestra topluluğu arasındaki renk bağdaşması, dramatik gerilim ve biçim netliği açısından çok alımlıdır. Konçertolarının üçte ikisi solo keman ve orkestra için yazılmıştır. Çello, flüt ve fagot, mandolin ve *viola d'amore* (aşk viyolası) solosu için konçertoları da vardır. İki keman solosu için yazdığı konçertoları, tipik birer Olgun Barok yapıtıdır: Üst sesteki iki solocuya eş görev verilmiştir. Vival-

VİVALDİ'NİN RESİMSEL MÜZİKLERİ

Vivaldi bazı konçertolarında müzikle resim yapmıştır. En ünlüsü olan Op.8 grubundan Dört Mevsim'*de mevsimlerin her biri, kendi özellikleriyle resimlenir. Keman solo ve yaylı çalgılar orkestrasının yer aldığı on iki konçertodan ilk dördünde her bölüm üç küçük bölmeye ayrılır ve kendi içinde bir konçerto biçimini tamamlar. Op.8 konçertoları* Armoni ve Buluşun Yarışı *olarak bir alt-başlık alır. Vivaldi her mevsime birer açıklayıcı sone koymuştur. Gökgürültüsü, hasat zamanı, buzdaki kayganlık, baharda öten kuşlar, bu yapıtın çalgılarla dile gelen sahneleridir. Vivaldi'nin* Mevsimler'i *Beethoven'ın 73 yıl sonra yazacağı* Pastoral Senfoni'*sinin ilk ışığıdır. Vivaldi'nin diğer betimleyici çalışmaları arasında* Saka Kuşu *(flüt konçertosu),* Gece *(fagot konçertosu);* Denizde Fırtına ve Şüphe *gibi yapıtlar da vardır.*

di'nin konçertoları, başta ve sondaki hızlı bölümler arasına yerleştirilmiş bir ağır bölümden oluşur. Ancak Vivaldi, müzik tarihinde ağır bölüme de diğer bölümler kadar önem veren ilk bestecidir. Ağır bölümünde uzun soluklu bir şarkı yer alır. Biçimdeki yalınlığı, açık ve belirgin ezgileri ve *homofonik* dokusuyla *Klasik-öncesi* (*pre-klasik*) senfoni geleneğini hazırlar. 1/23

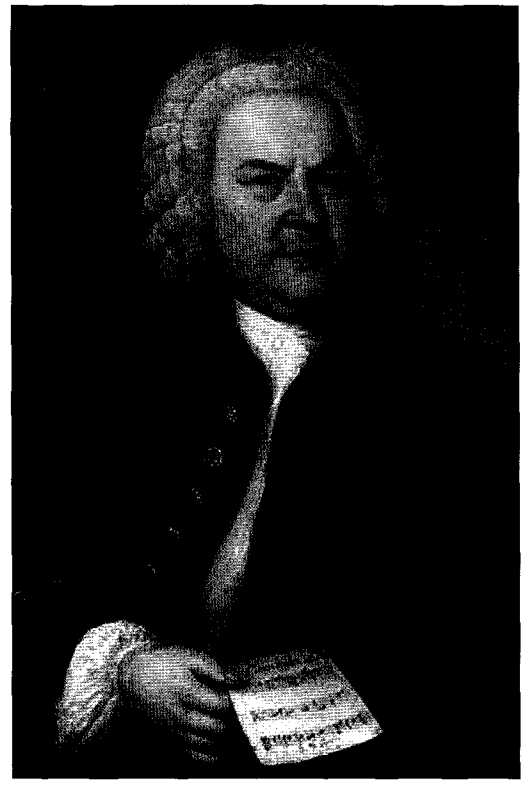
1/23-VİVALDİ: "FIRTINA" (FLÜT KONÇERTOSU)

Vivaldi'nin bestecilikteki verimliliği inanılmaz boyutlardadır. Tam doksan dört opera yazdığı söylenir. Bunlardan ancak on dokuzu, son zamanlarda bulunup ortaya çıkarılmıştır. Dindışı kantatlar, motetler, kilise korosu için ezgiler, oratoryolar ve missalar da yazmıştır. Missalarından en ünlüsü *Zafer Missası*'dır.

Vivaldi'nin çalgı müziği üstündeki etkisi, kendisinden yüz yıl önceki Corelli'nin etkisine benzer. 500'ü aşkın olduğu sanılan konçertolarından bazıları "orkestra konçertosu" olup "sinfonia" başlığını taşır. Olgun Barok dönemden Klasik Çağ'a geçişin en önemli köprülerinden biridir. Klasikçiler, onun solo çalgıya verdiği dramatik rolü, kendi konçertolarında geliştirmişlerdir. Kısa temalar, net biçim anlayışı, ritmik canlılık ve müziksel fikirlerin sürekli akışı, başta J. S. Bach olmak üzere pek çok besteciye örnek oluşturur.

Olgun Barok bestecilerinin elinde, kendilerinden önceki kuşaklardan aktarılan klasikleşmiş yapıtlar olmadığı için her biri sürekli bir şeyler üretmek, kendi geleneğini yaratmak durumunda kalmışlardır. Vivaldi'nin Pietà'da durmadan konçerto besteleme çabası, Bach'ın her pazar günü için bir kantat yetiştirme çabası, daha önceden bu biçimlerin gelişmemiş oluşundandır. Klasik dönem, Barok dönemin birikimini, onu izleyen Romantik dönem, Barok ve Klasik dönemin birikimini kullanırken, 20. yüzyıl, tüm dönemlerin kalıtı üstüne kurulacaktır.

VİVALDİ'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: 45'ten fazla opera. Orlando finto pazzo (1714); Teuzzone (1719); Giustino (1724); Dorilla in Tempe (1726); Orlando Furioso (1727); Farnece (1727); l'Olimpiade (1734); Griselda (1735), Bayazıt (1735); Rosmira (1738). **Konçertolar:** Keman konçertoları (yaklaşık 230), 70 orkestra konçertosu, 80 kadar ikili ve üçlü konçertolar, "l'Estro armonico, op. 3 (1712); La Stravanganza, op. 4 (1713) Mevsimler, op. 8; fagot, çello, obua ve flüt konçertoları. **Oda Müziği:** Keman, çello, trio sonatları, oda müziği topluluğu için sonatlar. **Kutsal Koro Müziği:** Missa, Kyrie, Gloria, Magnificat, Salve regina, Stabat Mater, "Juditha triumhans" (oratoryo) ve 40 kadar solo kantat.

Haussmann'ın J. S. Bach portresi, 1746.

Johann Sebastian Bach

(1685-1750)

Batı müziği tarihinin temel taşıdır. Pek çok yorumcu, sabah uyandığında önce Bach çalarak güne başlar. Eğer Bach'tan bu yana tüm müzik tarihi yok olsa bile onun yapıtlarını inceleyerek bugüne nasıl varıldığını, iki yüz elli yıla yakın zamanda müziğin nasıl bir yön almış olabileceğini kestirebiliriz. 20. yüzyılın sonlarında uzaya fırlatılan bir kapsüle insanlığın temel öğelerinden örnekler yerleştirilmiş ve Bach'ın müziği de insanı simgeleyen bir örnek olarak bunların arasında yer almıştır. Müzik tarihçileri onun ölüm tarihi olan 1750 ile Barok Çağ'ın kapandığını ve Klasik Çağ'ın başladığını kabul ederler. Ölümüyle "çağ kapatan" Bach ise öldüğü günlerde ancak usta bir orgcu ve memur bir besteci olarak bilinir. Zamanının diğer bestecileri, Avrupa içinde birçok müzik merkezini dolaşmış, değişik akademilerde, çeşitli müzik adamlarıyla, bestecilerle tanışmış, değişik ortamlarda operalar ve konserler dinleme fırsatı bulmuşlardır. J. S. Bach ise yaşamı boyunca Almanya sınırından hiç dışarı çıkmadan, ancak yakın çevresindeki bestecilerle yetinmiş, ama her ülkenin stilini çalışıp kendi müziğinde özümlemeyi başarmıştır. İtalyan sonat ve konçertosuna, Fransız süit ve uvertür biçimine örnekler vermiş, Alman geleneğini de katarak kendi dehasıyla

tüm müzik kültürlerini birleştirmiştir. Yaşamının büyük bir kısmını Lutherci Kilise'ye hizmetle geçirdiğinden yapıtlarının çoğunu kilise kantatları, oratoryolar, missalar, pasyonlar, motetler ve org müziği oluşturur. Eserlerinin 1000'den fazlası günümüze kadar ulaşmıştır. Yaşamı süresinde besteciliğinden çok, iyi bir org yorumcusu olarak ünlenmiştir yapar. Hiç opera bestelemediği halde, dramatik yoğunlukla müziksel renklerin ustaca birleştiği kantatları, zamanın nice operasından daha başarılıdır.

J. S. Bach, kendinden sonraki her çağda öncü olmuş, her çağın müziğine yol göstermiştir. Bir sonraki çağın bestecilerinden Mozart ve Beethoven ona büyük saygı duymuş, onun yapıtlarıyla büyümüş olsalar da Bach'ın müziğinin gerçek değeri 19. yüzyılda ortaya çıkar. 1802'de J. N. Forkel, Bach'ın ilk biyografisini yayınlar. 1829'da *Aziz Matta Pasyonu*'nun Mendelssohn tarafınan bulunması ve onun yönetiminde Berlin'de seslendirilmesi, bestecinin diğer yapıtlarının da araştırılmasına yol açar. 1850'de Bach Derneği kurulur ve tüm yapıtlarının basılması 1900'e dek sürer.

Başta Schumann ve Brahms olmak üzere Romantik Çağ bestecileri ve onların izindeki tüm besteciler, Reger, Busoni, Hindemith, Stravinski, Villa Lobos, Şostakoviç, Schönberg ve nice 20. yüzyıl bestecisi, Bach'ı incelemiş, ondan esinlenmiştir. Günümüzde caz ve pop müziğinde bile Bach'tan alıntılar yer almaktadır. Bob James ve Pekineller'in *synthesizer* dünyasına uyarladıkları Bach'ın ikili ve üçlü piyano konçertoları, bu çalışmalara en iyi örneklerdir.

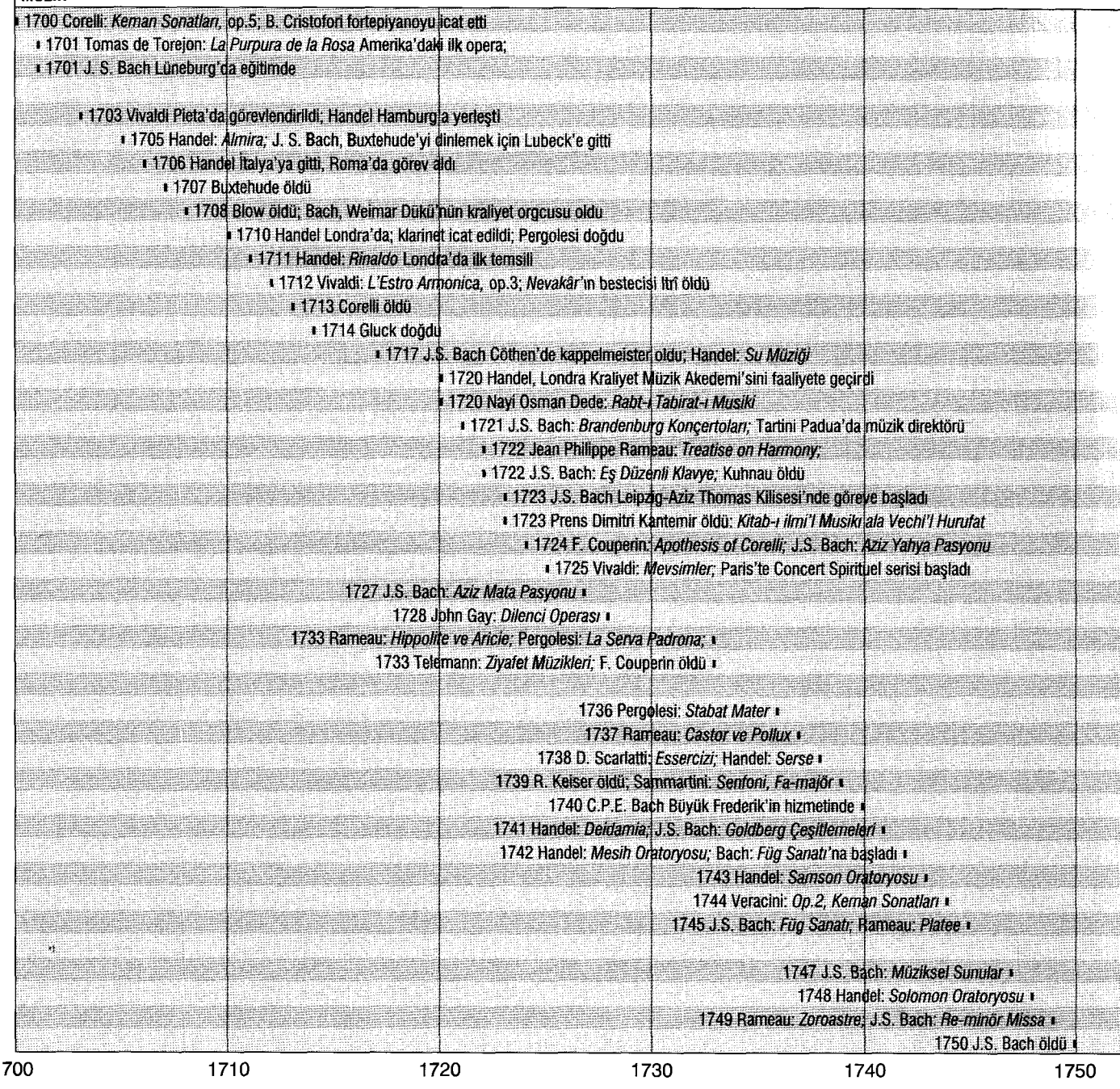
Johann Sebastian Bach, 21 Mart 1685'te Orta Almanya'da Eisenach'da dünyaya gelir. Dokuz yaşındayken ana ve babasının iki ay içindeki ölümü üzerine 1695'te ağabeyi Johann Christoph'un yanına, Ohrdruf'a taşınır. 1700'e kadar orada kalıp orgcu olan ağabeyinden klavyeli çalgılar yorumunu öğrenir. Bu arada eski bestecilerin yapıtlarını örnek alarak kendi kendine besteleme yöntemleri geliştirir. 1700'de Lüneburg'da St. Michael kilisesinin korosuna katılır. 1703'te Arnstadt'ın Yeni Kilise'sine orgcu olur. Bugün elimizde Bach'tan kalan en eski org besteleri bu dönemde yazılmıştır. 1705'te, 68 yaşındaki ünlü orgcu Buxtehude'nin, orgunu ve öğütlerini dinlemek üzere 320 km yolu yürüyerek Lübeck'e gider. Üç ay kaldıktan sonra Arnstadt'taki işine isteksizce döner. Kilise yetkilileri Bach'ın kutsal konulu müziğe aşı-

BACH AİLESİ

Bach Ailesi, 1540 dolaylarında Macaristan'dan göç edip Kuzey Almanya'nın Thuringia bölgesine yerleşen Veit Bach'ın (ölümü 1619) torunlarıdır. Bu aile 1580'den başlayarak 19. yüzyıla dek pek çok meslekten müzisyen çıkarmıştır. Tam 53 Bach isminin, orgcu, koro yöneticisi ya da şehir bandosu üyesi olarak kaydı vardır. J. S. Bach'ın babası olan Johann Ambrosius Bach (ölümü 1695), şehir bandosunda görevlidir. Johann Sebastian onun sekiz çocuğunun en küçüğüdür. İlk müzik derslerini keman, viyola ve org yorumcusu olan babasından alır. Bach'ın tüm kardeşleri, kuzenleri ve yeğenleri de müzikçidir.

J. S. Bach'tan sonra onun oğulları da müzik dünyasının ünlüleri arasına girerler: Carl Philipp Emanuel (1714-1788), Bach'ın beşinci çocuğu ve üçüncü oğludur. Büyük Friedrich'in sarayında klavsencilik yapar. Sonat biçiminin gelişmesine katkıda bulunarak, Klavyeli çalgılar için 200'den fazla sonat besteler. Sayıları 50'yi aşan sinfonia ve konçertosu, 22 pasyonu, oratoryoları ve şarkıları vardır. Johann Christian (1735-1782), İngiltere'ye yerleştiğinden İngiliz Bach olarak anılır. 1754'te İtalya'ya gider, ardından Katolik olur; üç perdelik İtalyan tarzı operalar besteler. 1763'te ilk Londra operası olan Orione'yi *sahneler ve Kraliçe Charlotte tarafından baş müzisyen olarak atanır. Bu arada İngiltere'ye gelen genç Mozart'a bir baba gibi davranmış, yeni icat edilen piyanoyu tanıtmıştır. Johann Christian Bach'ın yapıtlarındaki melodik zenginlik Mozart, Haydn ve Beethoven'ı etkilemiştir. 13 operasından başka sinfoniaları, uvertürleri, 40 kadar piyano konçertosu, sonatları ve oda müzikleri vardır. Johann Christoph Friedrich (1732-1795), Bach'ın on altıncı çocuğu ve dokuzuncu oğludur. 14 senfonisi, klavyeli çalgılar için besteleri, oratoryoları, kantatları ve* Die Amerikanerin *adlı bir operası vardır. Wilhelm Friedemann (1710-1784) Bach'ın ikinci çocuğu ve en büyük oğludur. Aynı zamanda en gözde çocuğudur. Dresden Kilisesi'ndeki orgculuğu süresince günün en önemli orgcusu olarak görülür. Yaşamının son yirmi yılında hiçbir işte sürekli kalmaksızın ara sıra org konserleri verir, babasının biyografisini yazan Forkel'le dostluk kurar, ona babasının bazı yapıtlarını kendininmiş gibi satar. Aslında org ve klavsen konçerto ve sonatlarında kendine özgü bir kimliğe sahiptir.*

Olgun Barok Dönem Zaman Dizini

rı süslemeler getirdiğini ve görevinden uzun süre uzak kaldığını öne sürerek işine son verirler. 1707'de Mühlhausen'de orgculuğa başlar ve kuzeni Maria Barbara'yla evlenir. Buradaki tutucu Kilise çevresi de Bach'ı dinsel müziğe fazla yenilik ve karmaşa getirmekle suçlar. Yıl sonunda Weimar'a gider ve dokuz yıl kalacağı saray orgculuğu görevine başlar. Weimar, org için yazdığı eserlerin verimli bir dönemidir. Prelüd ve fügleri, bildik koral ezgiler üstüne yazdığı koral prelüdleri Buxtehude'den esinlenmiştir. Bu dönemde altı çocuğu olur. Bunların ikisi ilerde ünlü birer besteci olacak Carl Philipp Emanuel ve Wilhelm Friedemann'dır. Ancak burada da sorumluluğu artırıldığı halde bir türlü müzik yönetmenliği yetkisi verilmez. En sonunda 1717'de Cöthen Sarayı'nda istediği işi bularak Prens Leopold'ün hizmetine girer. Bu arada org üstüne uzmanlaştığından çeşitli yörelerden yeni yapılan orgları incelemesi için çağrılar almaktadır. 1720'de yi-

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1700		Racine öldü
1701	I. Frederik Prusya krallığını kurdu Yale Üniversitesi (Connecticut Koleji olarak) kuruldu	
1702	Londra'da ilk günlük gazete *The Daily Courant* yayına başladı	
1703	Rus Çarı Büyük Petro St. Petersburg şehrini kurdu	
1705	Isaac Newton: *Optikler*	
1706	William Jones "π" (Pi) matematiksel sembolünü buldu	
1708		Londra'da St. Paul Katedrali açıldı
1710	Meissen, Almanya'da ilk porselen fabrikasını açtı	
1711	VI. Charles Kutsal Roma İmpoaratoru tacını giydi	
1712	Newcomen pistonlu motoru yaptı; ilk başarılı buharlı makine yapıldı	
1714	İngiltere'de I. George kral oldu; Fahrenheit, cıvalı termometreyi yaptı	Leibniz: *Monadoloji*
1717	New Orleans şehri kuruldu	Jane Austen: *Emma*
1720		Daniel Defoe: *Robinson Crusoe;* Levni: *Surname-i Vehbi* minyatürü Watteau: *"Gilles"*
1722	Afganlılar İran'ı istila etti; Safevi Hanedanlığı sona erdi	Leonardo da Vinci: *Le Zite 'ngalera* Daniel Defoe: *Moll Flanders*
1725	Casanova doğdu	Roma'da *İspanyol Merdivenleri* (Mimar: Alessandro Specchi)
1727	II. George İngiltere kralı oldu	Gainsborough doğdu; J. *Swift: Gulliver'in Yolculukları*
1728	Vitus Bering, Bering Boğazı'nı keşfetti	III. Ahmet Çeşmesi
1733	John Kay dokuma tezgâhı için uçan mekiki icat etti	Voltaire: *Felsefi Mektuplar*
1735	Downing Street 10 no'da oturan ilk başbakan Robert Walpole oldu	
1736	Nadir Şah Pers İmparatoru oldu	
1737	Tuscany'de Medici iktidarının sonu; Louvre Sarayı'nda ilk sürekli sergi	
1739		Hume: *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*
1740	Frederick Prusya Kralı, Maria Theresa Kutsal Roma imparatoriçesi oldu	Marquis de Sade doğdu; Richardson: *Pamela*
1741	İngiliz kuvvetleri, İspanya'yla savaş sonrası Küba'yı ele geçirdi	
1742	Andres Celcius Santigrad ısı ölçeğini icat etti	
1743	Bankacılık hanedanını kurucusu Rotschild doğdu	
1746	Princeton Üniversitesi kuruldu	Francisco Goya doğdu
1747	Ahmet Şah Afganistan'ı kurdu	
1748		Montesquieu: *Kanunların Ruhu*
1749		Henry Fielding: *Tom Jones*

ne böyle bir geziden döndüğünde eşini ölmüş ve gömülmüş bulur. Ardında dört çocuk (iki çocuğu önceden ölmüştür) bırakmıştır. Bir yıl geçmeden korist Anna Magdalena Wilcken'le evlenir. Yeni eşi Bach'a 13 çocuk daha doğuracaktır. Bunlardan da ikisi (Johann Christoph Friedrich ve Johann Christian) ünlü besteciler olmuştur. Anna Magdalena adlı iki ciltlik klavyeli çalgılar albümü, Bach'ın klavsen öğretmek amacıyla eşine yazdığı çalışmalarıdır (1722-1725).

1722'ye dek yaşadığı Cöthen yılları Bach'ın en mutlu dönemidir. Keman konçertoları, *İngiliz* ve *Fransız Süitleri, Brandenburg Konçertoları, Eş Düzenli Klavye* (24 Prelüd ve Füg), I. Kitap, hep bu iyimser dönemin ürünleridir. Genç Prens Leopold müziksever ve yeniliklere açık bir patron, aynı zamanda bir Kalvinist olduğu için Bach burada daha çok dindışı eserler yazmıştır. Çünkü Kalvinizm mezhebinin törenlerinde müziğin çok az yeri vardır. Ancak Prens'in evlendiği yeni eşinin,

St. Thomas Kilisesi, Leipzig

hizmetlilerle arkadaşlık etmesinin yakışık almayacağı görüşünde olması onun müziğe ilgisini de azaltır. Ne de olsa müzisyenler de sarayın hizmetlileridir. Bach da kendine yeni bir iş aramaya başlar. 1723'te Leipzig'de koro ve müzik yöneticisi olarak St. Thomas Kilisesi'ne atanır. Böylece tüm kentin müzik yönetmeni, koro öğretmeni ve bestecisi olmuştur. Her pazar çevre kiliselerine konuya göre, azizler günü, bir düğün ya da cenaze töreni için bir kantat yetiştirmekle yükümlüdür. Böylece 300 kadar dinsel kantat çıkar ortaya. Bach, ölünceye dek, bu görevde kalacaktır.

BRANDENBURG KONÇERTOLARI

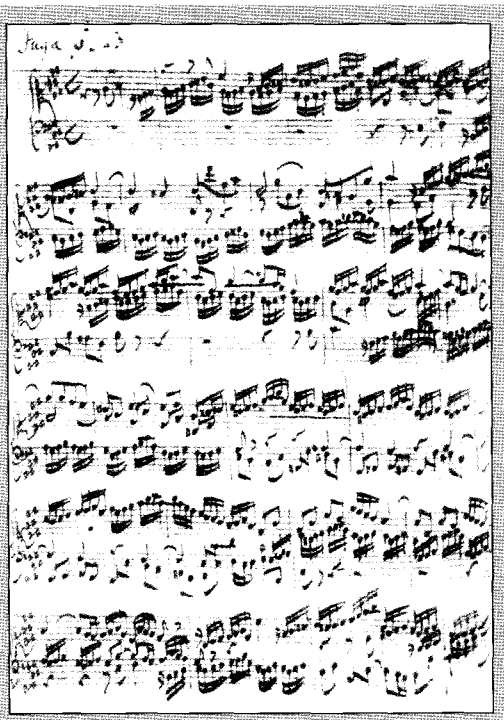
Johann Sebastian Bach 1721 yılında Brandenburg Margrave'i Christian Ludwig'e adadığı altı konçerto grosso besteler. Ancak hiçbir zaman Margrave için seslendirilmediği söylenir. Bunların her biri değişik çalgı birleşimleri içindir ve Vivaldi'nin Mevsimler *konçertolarının yapısını örnek almıştır.* Brandenburg*'ları bir bakıma orkestra konçertosu olarak da adlandırabiliriz.*

1990 yılındaki Almanya'nın birleşmesi kutlamalarında Brandenburg kapısı önünde bu yapıt seslendirilmiştir.

1727'de ünlü *Aziz Matta Pasyonu*'nu yazar. 1741'de Berlin ve Dresden'e gider. *Goldberg Çeşitlemeleri* adıyla 30 çeşitlemeden oluşan en uzun klavsen yapıtını yazar. Başdöndürücü, parlak bir teknik gerektiren, kontrpuan yapısında derin bir felsefe taşıyan bu çalışmayı genç bir klavsen öğrencine yazdığı sanılır. 1745'te *Füg Sanatı*'nı bestelemeye başlayarak yalın bir temanın, füg ve kanon yöntemleriyle, "ayna benzeri" tersten okunarak, çevrilerek, değiştirilerek, nasıl çeşitlendirilip zenginleştirebileceğini kanıtlar. Bu çeşitlemeler ölümünden sonra başka besteciler tarafından tamamlanmıştır. Bach'ın füg sanatını ortaya koyduğu bir başka yapıt da *Müziksel Sunular*'dır. 1747'de Berlin gezisinde, büyük oğlu Carl Philipp Emanuel'in patronu, aynı zamanda usta bir flütçü ve besteci olan Kral Büyük Friedrich ona bir tema verir. Kralın temasını süsleyerek çeşitleyen Bach, orgla bile çalınabilecek 6 sesli bir füg oluşturur. Bir dizi kanonla birleşen trio sonat (flüt, keman ve süreklibas) flütçü kralı sevindirmek için yazılmıştır. Son yapıtı olarak bildiğimiz 1749 tarihli *Si Minör Missa*, kilise törenlerinde yorumlanmak amacıyla yazılmamıştır. Süresi törenlere göre çok uzundur. Bach bu missada geleneksel biçimden yola çıkmış, yalın ezgi çerçevesini kullanmış, ortaçağ ve Rönesans'la kendinden önceki Ba-

EŞDÜZENLİ (İYİ DÜZENLENMİŞ) KLAVYE İÇİN PRELÜD VE FÜGLER

J. S. Bach, klavsen veya klavikord gibi zamanın tuşlu çalgıları için yazdığı 24 Prelüd ve Füg'ü *iki defter halinde tamamlar. Birincisi Cöthen yıllarında (1722) ikincisi Leipzig yıllarında (1744) ortaya çıkar. Her defter 24 prelüd ve 24 füg içerir ve özetle "48" şeklinde bir başlık almıştır. Kromatik akış içinde her bir tuş için Majör ve minör tonlarında birer pelüd ve füg yazmıştır. O güne kadar varolan tuşlu çalgıların akort sorununu yenmek için klavyenin eş düzenli olması (tampere) temelinden yola çıkmıştır. "Tam tampere" sistemde (wholtemperiert) tuşlu çalgıların yaylı çalgılarda duyulan doğal koma farklarından arındırıldığını ve net bir akort sistemine ulaşıldığını kanıtlar. Zamanında alıştırma kitabı olarak kullanılan 48 prelüd-füg, yorumcu ya da teknik açıdan eğitilen çalışmalardır.*

Bach'ın el yazısı.

rok dönemleri özetlemiştir. Belki de yaşamının son yılında, müziğiyle kendi yaşamöyküsünün bir özetini yapmıştır.

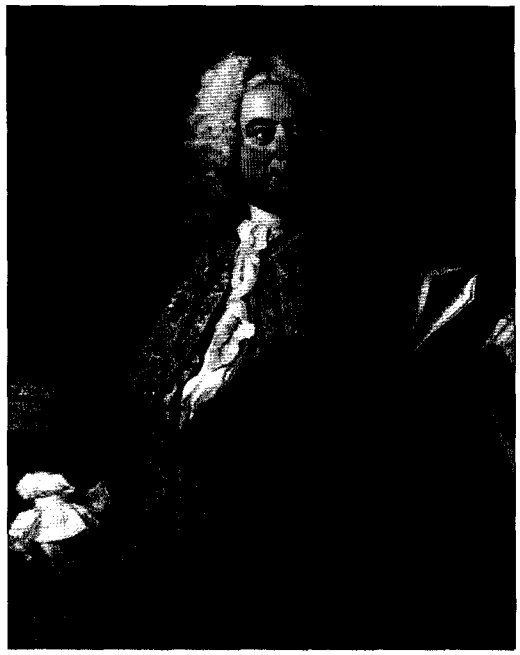
Genç yaşından beri mum ışığında ya da ay ışığında çalışarak diğer bestecilerden nota kopya etmesi, aynı zor koşullarda kendi bestelerini yazması gözlerini zayıflattığından 1749'da görme duyusunu iyice yitirir. Ameliyat uzun bir süre sonuç vermez, ölümünden on gün önce birden görmeye başlasa da ani bir felçle, 28 Temmuz 1750 günü, 66 yaşında ölür.

JOHANN SEBASTIAN BACH'IN BAŞLICA YAPITLARI: **Kutsal koro müziği:** Johannes Pasyonu (1724); Aziz Matta Pasyonu (St. Matthäus Passion, 1727); Noel Oratoryosu (1734); Si Minör Missa (1749); Magnificat (1723); Üç yüze yakın kilise kantatı; motetler, korallar, şarkılar ve aryalar. **Din Dışı Vokal Yapıtları:** 30 kadar kantat; Kahve Kantatı (kaffekantate, 1735); Köylü Kantatı (Bauemkantate, 1742). **Orkestra Müziği:** Brandenburg Konçertoları, 1-6 (1721); 4 orkestra süiti (1725-1731); klavsen konçertoları, keman konçertoları, sinfonialar. **Oda Müziği:** Solo keman için 6 sonat ve partita (1720); 6 çello süiti (1720); Müziksel Sunular (Das Musikalisches Opfer, 1747); flüt sonatları; trio sonatlar. **Klavsen Yapıtları:** Kromatik Fantezi ve Füg (1720); Eş Düzenli Klavye (Wohltemperierte Klavier) – 48 Prelüd ve Füg (2 kitap, 1722, 1744); 6 İngiliz Süiti (1724); 6 Fransız Süiti (1724); 6 Partita (1731); İtalyan Konçertosu (1735); Fransız Uvertürü (1735); Goldberg Çeşitlemeleri (1741); Füg Sanatı (Die Kunst der Fuge, 1745); envansiyon, süit, dans, toccata, füg ve kapriçyolar. **Org yapıtları:** 600'den fazla koral prelüd; konçerto, prelüd, füg, toccata, fantezi ve sonatlar. **2/1-6**

Arnstadt'daki kilisede Bach'ın çaldığı orgun oturma yeri.

2/1-J. S. BACH: PRELÜD VE FÜG No. 1, DO MAJÖR
2/2-J. S. BACH: BRANDENBURG KONÇERTOSU No. 2, FA MAJÖR
2/3-J. S. BACH: KAHVE KANTATI- "ARYA"
2/4-J. S. BACH: KEMAN PARTİTASI, No. 3, Mİ MAJÖR MENUET 1, 2
2/5-J. S. BACH: ORG İÇİN TOCCATA VE FÜG, RE MİNÖR
2/6-J. S. BACH: MİSSA, Sİ MİNÖR "GLORİA"

Thomas Hudson'un yaptığı George Frideric Handel portresi, Hamburg, Devlet ve Üniversite Kitaplığı.

George Frideric Handel

(1685-1759)

Johann Sebastian Bach'la iki ortak yazgıyı paylaşır: Birincisi aynı yılda, 1685'te, doğmuş olmalarıdır. İkincisi ise her ikisinin de yaşamlarının son yıllarında görme duyularını yitirişidir. Handel'in çağdaşlarından Bach, İtalyan ve Fransız geleneklerini Lutherci birikimle kaynaştırırken; Rameau Fransız geleneğine sahip çıkmakta, Vivaldi ilerici İtalyan müziğinin temelini atmaktadır. Handel ise hiçbir ülkenin ulusal biçemini simgelemez, müzik tarihine zamanının uluslararası nitelikli bestecisi olarak geçer. Yapıtlarında Alman ağırbaşlılığı, İtalyan tatlı dili ve Fransız görkemiyle İngiliz koral geleneği birleşir. Kırk iki yaşından sonra İngiliz vatandaşı olduğundan adının da Almanca Georg Friedrich Haendel yerine İngiliz diline uygun şekliyle George Frideric Handel olarak yazmaya başlar. Handel müzik tarihine opera, oratoryo, kantat ve düet gibi, daha çok vokal müzik örnekleriyle geçmiştir. Zamanında hiçbir bestecinin ulaşamadığı kadar yaşamı sırasında uluslararası üne kavuşmuş ve ölümünden sonra da ününü kuşaktan kuşağa korumuş, şanslı bir bestecidir.

Georg Friedrich Haendel, 23 Şubat 1685'te Almanya'nın Halle kentinde dünyaya gelir. Babası bir berber-cerrahtır. Oğlunun hukuk okumasını istemektedir ve müzisyen olmasına karşı çıkar. Küçük Haendel'in müziğe ilgisi gizliden gizliye büyür, tavanarasında bulduğu bir klavikordda sessizce kendi kendine çalışmaya başlar. Çevreden gelen öğütlerle babası, Zachou'dan ders aldırmaya razı olur. Zachou, Halle'nin en büyük kilisesinde müzik yönetmeni, orgcu ve bestecidir. Onun yönlendirmesiyle Haendel org, klavsen, obua ve keman çalmayı öğrenir. Kontrpuan temelini, çağdaş Alman ve İtalyan müzik stillerini çalışır. 1702'de Halle Üniversitesi'nin Hukuk Bölümü'ne girer. Aynı zamanda kilise orgcusu olarak görev alır. Bir yıl sonra Hamburg'un opera yaşamına katılır. O zamanlar bir operaevi ve canlı müzik yaşantısı olan Hamburg, genç müzisyenler için çok çekici bir merkezdir. 1706'ya dek burada kalarak Mattheson ve Keiser gibi ünlü opera bestecileriyle dostluk kurar. On dokuz yaşında yazdığı ilk operası *Almira* hemen sahnelenir. 1706-1710'a kadar yaşamını İtalya'da geçirir; Roma, Floransa, Napoli ve Venedik'te ileri gelen besteci ve müzik koruyucularıyla tanışır. Corelli Scarlatti'ler en iyi dostları olur. Bu dönemin başlıca ürünleri, motetler, İtalyan kantatları, bir oratoryo ve *Agrippina* adlı operadır. Haendel dindışı olan İtalyan kantatlarında İtalyan diline uyan yeni bir melodi akışı geliştirir. Bu deyiş onun operalarındaki başarısının başlıca nedenidir.

Yirmi beş yaşında Hannover'e müzik yönetmeni olarak gittiğinde artık besteci olarak bir deyişi vardır. Ancak bu görevi çok kısa sürer. Bu arada İngiltere'ye gidip *Rinaldo* adlı operasını sahneleyerek büyük ilgi toplar. Londra'da tiyatro dünyası yeni canlanmaktadır. Ama opera henüz tanınan bir tür değildir. *Rinaldo*'nun ilk yorumu olay yarattığı halde İtalyanca olması İngilizleri kızdırır. Bu arada Haendel görev yeri olan Hannover'e döner, Prenses Caroline için düetler yazar ve İngilizce öğrenir. 1712'de Hannover valisi olan patronundan belli bir süre için izin isteyerek yine Londra'ya gider ve yaşamının sonuna dek oraya yerleşir.

SU MÜZİĞİ

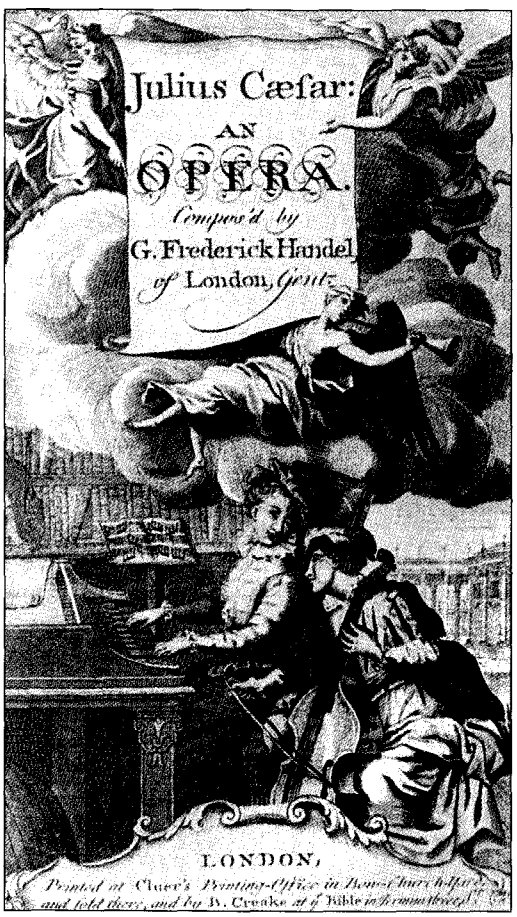
Üç bölümlü bu yapıt, bir konçerto grosso biçimindedir. Kral I. George'un Thames nehrindeki partisi için yazılmış bir serenat olduğu söylenir. İlk bölümde kornolar ve yaylı çalgıların obualarla görkemli ve soylu yürüyüşü yer alır. Sanki kralın fanfarlarla nehir üstünde selamlanmasını yansıtır. İkinci ve üçüncü bölümler daha çok oda müziği havasındadır. Flütün ve trompetlerin şenliğe katılmaları, dans adımlarıyla ilerleyen müziğin bir tören kutlamasına dönüşmesini sergiler.

HANDEL'İN ÖDÜNÇ ALDIĞI MÜZİKLER

Yaşamı boyunca sık sık başka müziklerden alıntılar yapıp kendi bestelerine katmasıyla ünlüdür Handel. Kendi eski yapıtlarından temalar ve bölümler alıp yeni yapıtlarına kattığı gibi, başkalarının motiflerini, temalarını ve hatta yapıtlarından bölümleri bile yeni bir çerçeve içinde kullanmayı kendine hak görmüştür. Kendisinin bu yönde eleştirilemeyeceğini, çünkü ona özgü bir imzayla yapıtı yeniden doğurup ortaya çıkardığını savunur: Örneğin Rinaldo, *İngiltere'ye ilk gidişinde kararsızca yazılmış bir operadır. Ve içinde daha önce İtalya'da yazdığı yapıtlardan alıntılar vardır. Diğer bestecilerden Keiser, Telemann, Muffat ya da Carissimi ve daha bir dolu ismi, Handel'in yeni yapıtlarında izlemek olasıdır. Özellikle 1737'den sonraki bestelerinde,* Saul *ve* İsrael in Egypt*'te değişik kaynaklardan alıntılar vardır. Handel aktardığı temaları baştan işlemiş, geliştirmiş ve yeni bir giysiyle sunmuştur. Sonuçta ortaya çıkan yapıtın bütünlüğü ve yüceliği, bugün Handel'i bir hırsız olarak anmamızı kesinlikle engeller.*

Haendel İngiltere'ye ikinci gidişinde, Lord Burlington adındaki sanat koruyucusu bir ünlü kişinin evinde kalır ve günün birçok edebiyatçısıyla dost olur. Kendini İngiliz Sarayı'na kabul ettirmeye başlamıştır. *Te Deum* ve *Jubilate* gibi dinsel besteler yapar. 1713'te Kraliçe Anne'e yazdığı övgü (kaside) için ödüllendirilir. Bir yıl sonra Kraliçe ölür ve Hannover'deki patronu I. George, İngiltere'nin kralı olur. Söylentilere göre bu eski patronun gönlünü yeniden kazanabilmek için Haendel, onun Thames nehri üzerindeki bir partisini kutlamak üzere *Su Müziği*'ni besteler. Haendel'e çifte maaş getiren bu *konçerto grosso*, tarihe bıraktığı en ünlü çalgı yapıtı olmuştur. Haendel hâlâ İtalyan stilinde yazmaktadır. Bir yandan da koral müzik gibi İngiliz müziğinin karakteristik yönlerini araştırır. 1717'de Chandos Dükü'nün Londra dışındaki malikânesinde sürekli bestecilik görevi alır. 1720'ye dek hem dinsel içerikli, hem de dramatik müzikler besteler. Dinsel yapıtları arasında 11 de *Chandos Anthem*'i vardır. Bunlar Purcell geleneğini, İtalyan melodisinin güzelliğini ve Anglikan Kilisesi'nin dünyaya bağlı görüşünü sergiler. Aynı dönemde ilk İngiliz oratoryosu *Esther* ile *Acis ve Galatea* operalarını besteler.

1720-1728 arasında Londra'ya İtalyan opera topluluklarını getirmek için kurulan Kraliyet Müzik Akademisi'nin yöneticisi olur. Ve Handel (artık adını İngilizceleştirmiştir) bu dönemde *Jül Sezar* gibi en güzel operalarını besteler. Kral II. George'un taç giyme töreni için 1727'de yazdığı *anthem, Zadok the Priest,* o günden beri her taç giyme töreninde çalınmaktadır. 1730'da İtalyan tipi operaların modasının geçtiğini görerek bir yenilik arar. Artık İngilizce olarak oratoryolar yazmalıdır. Bestelediği 26 oratoryo bundan sonraki İngiliz müziğini yıllarca etkileyecektir. 1741'de altı hafta içinde bestelediği *Mesih (Messiah)* ilk kez 1742'de Dublin'de yorumlanır. Yalnız Handel'in yapıtları arasında en çok çalınıp sevileni değil, tüm İngiliz müzik dünyasında en çok sevilen koral yapıt olarak tarihe geçer. *Mesih*, İsa'nın doğmadan önceki, dünyadaki ve ölümünden sonraki yaşamını *Tevrat* ve *İncil*'e dayanarak öyküleştirir. Özellikle *Rejoice* ve *Hallelujah* bölümlerindeki ritmik canlılık, koronun yarattığı etki, Handel'in artık yalnız küçük, varlıklı bir sınıfı değil, daha geniş halk kitlelerini de coşturabildiğini kanıtlar. Londra'daki yorumu izleyen Kral II. George, *Hallelujah* bölümünde kendini tutamayarak ayağa fırladığından bugün bile bu bölümün ayakta dinlenmesi gelenek halini almıştır. Öte yandan son bö-

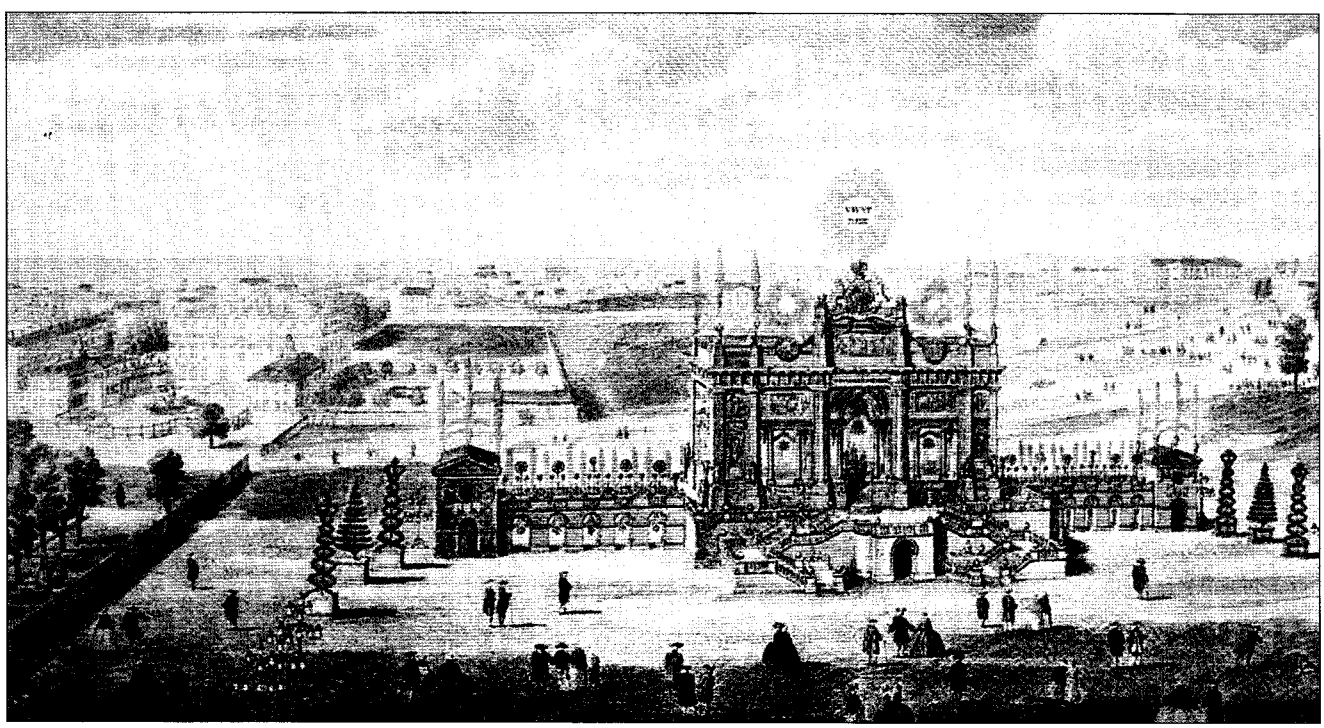

Handel'in Jül Sezar operasının başlık sayfası.
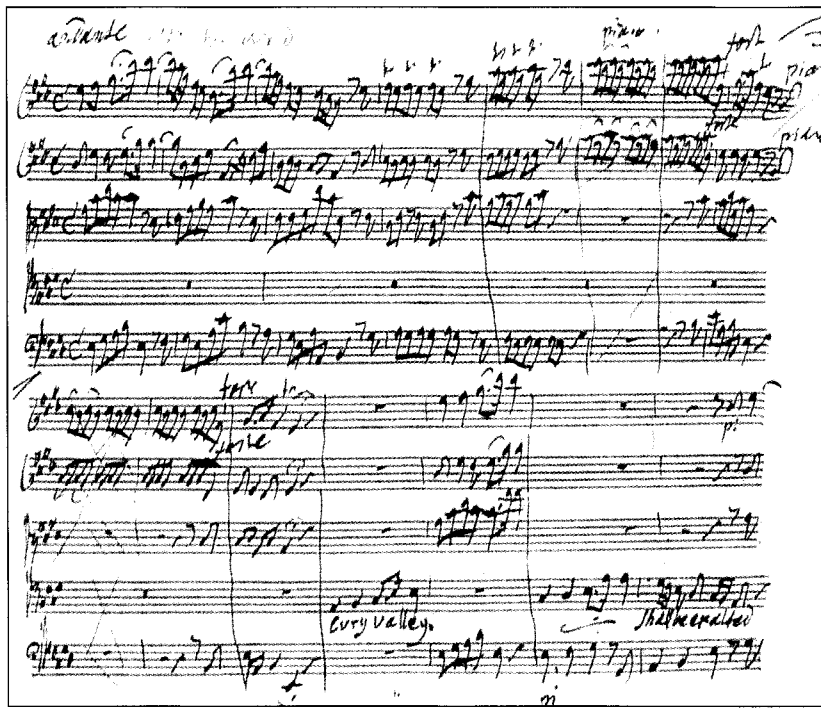
lümde çok kez yinelenen "Hallelujah" sözcüğünün fazla coşkulu oluşu da kilise otoritelerini kızdırmıştır. Hatta oratoryoyu kaba ve bayağı olarak adlandırmışlardır. Handel daha geniş kitleye seslenebilmek amacıyla bundan böyle dinsel içerikli oratoryolar ya da oratoryo tipi mitolojik operalar besteler. Her oratoryosunda *İncil*'den bir öykü anlatmakta ve solistler öykünün kahramanlarını canlandırmaktadır. Bu oratoryo ruhlu operalar bazen kiliselerde seslendirilebildiği gibi çoğu zaman tiyatro sahnelerinde yer almaktadır. Çünkü hâlâ zaman zaman Kilise otoriteleri, kalabalık bir orkestranın fazla dünyasal olduğunu, kilisenin kutsal havasını bozduğunu savunurlar. Handel bu tür oratoryolarının sonuncusu olan *Jephtha*'yı 1751'de yazar. Ayrıca oratoryolarının arasında bir org konçertosu yorumlamayı gelenek haline getirmiştir. Bu yoldan yazdığı org konçertolarının sayısı 16'yı bulur. Org konçertolarının solo bölümleri ise Handel'in o andaki doğaçlamasının ürünüdür.

Handel hiç evlenmemiş, hakkında hiçbir aşk söylentisi de çıkmamıştır. Resimlerinden anladığımız kadarıyla oldukça iri yapılı, yemeye ve içmeye düşkün bir sanatçıdır. En büyük merakı, içinde Rembrandt tablolarının da yer aldığı özel resim koleksiyonuyla ilgilenmek ve saatlerce klavsen çalmaktır. Klavseninin çok çalınıp aşınmaktan tuşlarında delikler açıldığı söylenir. Zekâsı ve esprileriyle çevresinde sevilip sayıldığı, zamanın diğer müzisyenlerinden üstünlüğü sayesinde müziğinden para kazanabildiği ve rahat bir yaşamı olduğu bilinir. Handel 1753'te görme duyusunu iyice yitirir. Konserlere katılmakta, org çalmayı sürdürmektedir. Önceleri belleğine güvenir, giderek doğaçlama yapmaya başlar. Son yıllarında yalnız yaşamayı yeğ tutar, çevreden kendini çeker. Nisan 1759'da 74 yaşında öldüğü zaman cenazesine binlerce Londralının katıldığı söylenir. Mezarı Westminster Abbey'dedir.

Handel bugün İtalyan tipi operalarından çok İngiliz tipi oratoryolarıyla tanınmaktadır. Sayıları 40'ı aşan operası, 30'un üstünde oratoryosu vardır. Onu bir orkestra müziği bestecisinden çok vokal müzik bestecisi olarak anmaktayız. Oysa başta *Su Müziği* olmak üzere, yazdığı konçerto grossoları, süitleri, konçertolarıyla oda müziğine önemli katkısı olduğu gibi, özellikle klavsen için yazdığı pek çok yapıtıyla da çalgı müziğine yeni bir soluk getirmiştir. Handel'in müzik tarihindeki önemi her şeyden önce Olgun Barok müziğine katkıları ve 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra filizlenen Klasik Dönem'in ilk ışıklarını yakmasıdır. Koro yapıtlarının görkemi, gerek ses, gerekse çalgı müziğinde Barok Dönem'in karşıtlık ilkesini uygulayışı, melodi ve armoni anlayışındaki netliği, ayrıca oratoryolarıyla orta sınıfa seslenmesi, Handel'i bir sonraki Klasik Dönem'e bağlayan etkenler-

Handel, 1749'da Havaifişekler adlı yapıtını Aix-la- Chapelle için yazar.

Handel'in Mesih Oratoryosu'ndan Every Valley aryasının girişi. Bestecinin el yazısı.

dir. Kimi ayrıntılarda Handel'in daha sonraki çağın romantizmini bile haber verdiği söylenebilir: Örneğin operalarında doğayı betimlemesi, dramatik sahneleri müziğiyle resimlemesi, 19. yüzyılın Romantik bestecilerinde gördüğümüz özelliklerdir. Handel'in *Mesih* oratoryosu yazılmamış olsaydı, Mozart'ın *Requiem*'i, Haydn'ın *Adem ve Havva* veya *Yaratılış Oratoryosu*, Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'si ve Romantik bestecilerin nice oratoryo ve requiem gibi korolu yapıtları ortaya çıkabilir miydi?

HANDEL'İN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: (40'tan fazla operası vardır) Almira (1705); Agrippina (1709); Rinaldo (1711); Silla (1714); Jül Sezar (Giulio Cesare in Egitto, 1724); Rodelinda (1725); Orlando Furioso (1733); Ariodante; Alcina (1735); Berenice (1737); Serse (1738); Deidamia (1740). **Oratoryolar:** (30'dan fazla oratoryosu vardır) Esther(1732); Acis ve Galatea (1718, 1732); Athalia (1736); Alexander's Feast (1736); Saul (1739); Israel in Egypt (1739); Mesih (1742); Samson (1743); Semele (1743); Belshazzar (1744); Judas Maccabaeus (1746); Joshua (1747); Solomon (1748); Jephtha (1751). **Diğer Vokal Müzikleri:** Chandos için 11 anthem, taç giyme törenleri için 4 anthem; Te Deum ve Jubilate (1713), 100'den fazla İtalyan kantatı; Kraliçe Anne'in doğumgünü için kaside (1713); 9 Alman Aryası (1729); triolar, düetler ve çeşitli şarkılar. **Orkestra Müziği:** Su Müziği (Water Music, 1717); 6 konçerto grosso (1734); 12 konçerto grosso (1740); Music for Royal Fireworks (1749); org konçertolan, süitler, uvertürler. **Oda Müziği:** Trio sonatlar, blokflüt, flüt, keman, obua sonatlan. **Klavsen Yapıtları:** Süitler, dans bölümleri, aryalar, prelüdler, chaconne'lar ve fügler. "Harmonious Blacksmith" (Uyumlu Demirci Ustası)-1720'de yazdığı 5. Klavsen Süiti'nin ilk seti olan arya ve çeşitlemelerdir. ● 2/7-8

2/7-HANDEL: SU MÜZİĞİ-MENUET

2/8-HANDEL: MESİH ORATORYOSU'NDAN "HALLELUJAH"

Kare piyano çevresinde müzikçiler.

Klasik dönem

Müzik tarihinde genel olarak, 18. yüzyılın ortası olan J. S. Bach'ın ölüm tarihi 1750'den başlayarak Ludwig van Beethoven'ın ölüm tarihi 1827'ye kadar geçen dönem, Klasik Dönem olarak tanımlanır. Klasik Dönem, operada Gluck'un devrimi, Haydn, Mozart ve genç Beethoven'ın müziğe sundukları yeni solukla kendini gösterir. Orkestra ailesinin kurulduğu, senfonik yapıtların filizlendiği, piyanonun sesini duyurmaya başladığı, müzik yapısında dengenin, biçimin iyice sağlamlaştığı; sonatın, kuvartetin yalın bir anlatımla geniş halk kitlelerine seslendiği ve her zaman geçerli olan müziğin bestelendiği çağdır. Belki müzikte *Klasik Dönem* yerine *klasik stil*'den söz etmek daha doğru olacaktır. Çünkü günümüze dek hiç güncelliğini yitirmeyen bu biçemi her dönemde işleyen besteciler olmuştur.

Klasik Dönemi Hazırlayan Akımlar

Rokoko

18. yüzyılın başlarına uzanırsak Klasik Dönem'i hazırlayan öğelerin ortaya çıkmakta olduğunu görebiliriz. Barok Dönem'den Klasik Dönem'e geçerken bazı ara akımlar gözlenir: Örneğin 1726-1775 arasında Paris'te gözde olan Rokoko akımı gibi. Fransa'da XV. Louis (1715-74) döneminde soyluların değer verdiği bir akımdır. Rokoko stilindeki bir yapıtın hafif, zarif, oldukça yapay, eğlenceli, zeki, kolay anlaşılır, hemen parlayan cilalı ve süslü nitelikleri vardır. Ciddi ve uzun yapılardan çok, küçük biçimler için bestelerdir. Barok Dönem'in karmaşık kontrpuan yapısına, aşırı süslemelerine başkaldıran ilk harekettir. Çok süslü melodileri kısa tutmak, yalın bir armoniyle sıradan cümleleri desteklemek amacındadır. Lully'nin son operalarında dramatik yoğunluğun azalıp müziğin öne çıkması, Rameau'nun baleli operalarında tiyatro özelliğinden çok müzik ve dansın yer alması, giderek daha çabuk eğlendiren, kolayca anlaşılabilir müzik biçimlerinin özlendiğini gösterir. *Ciddi opera*'nın (*opera seria*) sahneleri arasındaki gülünçlü intermezzolardan filizlenen *opera buffa,* komik opera stili de bu dönemin ürünüdür. Pergolesi'nin *Hanım Olan Hizmetçi* (1733) adlı intermezzosu bu hareketin öncüsüdür. Çalgı müziğinde Rokoko, en çok klavsen ve oda müziklerinde geçerli olmuştur. François Couperin ve Jean-Philippe Rameau bu akımın başı çeken bestecileridir. Her ikisi de klavsen yapıtlarındaki ince, kısa, alımlı ve yalın ezgileriyle seçkinleşir. Johann Christian Bach oda müziklerinde Rokoko biçemini kullanır ve Klasik Dönem'i hazırlar. Mozart'ın ilk gençlik senfonileri de Rokoko stilindedir. Rokoko aynı zamanda mimarlık dalında da kendini gösterir. Geniş kavisler, zarif bir etki yaratmak amacıyla yapılmış süslemeler, ev içlerindeki ince işlemeli süsler ve aynı incelikteki ev eşyaları da bu stilin etkisindedir. Resimde de etkin olan Rokoko, önceki dönemin büyük tabloları yerine minyatür gibi işlenen ince ayrıntıları getirmiştir. Gösterişli, nazik (*galant*) sözcüğü, bu dönemin yenilikçi, şık ve sofistike niteliklerini çağrıştırır.

Fırtına ve Gerilim

1750'lerde Alman kültür yaşamı, bir yandan Fransızların Rokoko akımı, öte yandan yüz elli yıldır Avrupa'yı yönlendiren İtalyan tekniğinin etkisindedir. Almanların kendilerine özgü müzik stilleri, Klasik Dönem'le birlikte gelişir. Alman edebiyatında, adını Klinger'in (1752-1831) romanından alan *Fırtına ve Gerilim* (*Sturm und Drang*) akımı 1770'lerin derin duyarlığını simgeler. Ön-Romantizm olarak da nitelenen bu duyarlı stil (*empfindsamer stil*), sezgi ve duyguyu, her şeyin temeli olarak görür. Goethe ve Schiller'in de başlangıçta bu akımdan etkilendikleri bilinir. Müzikte Almanların duyarlı biçemi, bir anlamda Fransızların yapay süslemelerle işlenmiş Rokoko'suna başkaldırır. Almanlar, her bir müzik cümlesinin yoğun duygularla ağırlaştığı bir anlatımı yeğlerler. Bu anlatımcı dil, orta sınıfın sanatıdır. Süslü değil yalın, hatta kabadır. Fırtına ve Gerilim akımının bestecisi,

Barok duyarlılığını korumuş, karşıtlık ilkesini her öğeye abartarak uyarlamıştır: Tempolarda, ses dinamiğinde, armonilerde, modülasyonlarda, kromatizmi kullanışta ve temalarda hep zıtlıklardan yararlanmıştır. Zamanın gözde çalgısı klavikorddur. Klavikordda yorumcu tuşların üstünde parmağını titreterek ne denli derinden ses elde edebilirse, o denli duyarlı olduğunu kanıtlar. Alman müziğinde öznel duygusallık modası 1760-80 arasında doruğa varır.

2/10-K. STAMITZ: KONSERTANT KUVARTET-RONDO

Başta Haydn'ın 35, 38, 39 ve 59 numaralı senfonileri olmak üzere, Cari Philipp Emanuel Bach, Johann Stamitz ve Christian Cannabich'in yapıtları bu dönemin tipik örnekleridir. Bu ara dönemin aşırı duyarlılığı, Klasik Dönem bestecilerinin öz ve biçim arasında kurdukları dengeyle denetim altına alınır; ancak aynı duygusallık, 19. yüzyılın Romantik akımının temelini atmış olur. 2/9

2/9-HAYDN: SENFONİ No. 39-MENUET

Mannheim Okulu

1742'de Güneybatı Almanya'nın Palatinate eyaletinin başına Carl Theodor geçer. Yörenin merkezi Mannheim'dır. Bu zengin valinin en büyük tutkusu müziktir. Sarayına zamanın en ünlü besteci ve yorumcularını toplar. Müzik tarihinde *Mannheim Okulu* olarak anılan stil, bu çevrenin müzik etkinliklerinden doğmuştur. Mannheim Orkestrası'nın kurucusu, Bohemyalı besteci ve kemancı Johann Stamitz (1717-1757)'tir. Çalgısındaki ustalığıyla başkemancılığa getirilmiş ve Mannheim'daki orkestra üyelerini seçmekle görevlendirilmiştir. Stamitz daha 40 yaşına varmadan ölür ama ardında zamanın tüm bestecilerini etkileyecek ve senfoni biçimini yeni çağa sunacak bir orkestra geleneği bırakır. Stamitz, 50 kadar senfoni bestelemiş, orkestra içindeki çalgıların tınılarını denemiştir. Mannheim Orkestrası'nın her bir üyesi, zamanın ünlü bir bestecisi olduğu gibi çalgısının usta bir yorumcusudur. Kendi orkestraları için yazdıkları zor bestelerde kendi yetenek ve ustalıklarına güvenirler. Özellikle ses gürlüğündeki ustalığıyla ünlenen orkestrada büyük forteler, birdenbire küçük, piano seslere dönüşebilir. Küçük bir arı vızıltısından gökgürültüsüne kadar ses büyütme yetenekleri vardır. Dinleyicinin, ilk kez duyduğu böylesi güçlü bir orkestra sesinden ürküp forte pasajlarda ayağa fırladığı söylenir. J. Stamitz, Vali'nin avcılarından av boruları, trompetler, çevredeki asker bandosundan da davullar toplar. Bu orkestra, tarihte ilk kez yaylı ve üflemeli çalgıları bir araya getirir. Avrupa'nın her köşesinden müzikçiler gelip Mannheim Orkestrası'nın sonoritesine ve ses dinamiğindeki ustalığına hayran kalırlar. Mozart da bu orkestrayı dinlediğinde ilk kez karşılaştığı klarinetin melankolik sesine hayran olur. Mannheim Orkestrası'nın diğer ünlü üyeleri: Kari Stamitz, Xavier Richter ve Christian Cannabich'tir. Mannheim'lı bestecilerin senfonik yapıtları, Haydn-Mozart stilinin hazırlık evresidir. 2/10

Aydınlanma

18. yüzyılın en önemli ve en karmaşık akımı *Aydınlanma* (*The Enlightenment*)'dır. Çağın ilk yarısında Newton ve Descartes gibi bilim adamlarının katkılarıyla köktenci ve hümanist ülküler öne çıkmış, gizemsel ve batıl inançların üstesinden gelmiştir. Bu dönemde Kilise'nin yapaylığına karşı bir ayaklanma başlar. Dinde doğallık önem kazanır. Metafizik düşünce yerine sağduyu egemen olmalı, doğallık tüm kalıpları yenmelidir. Bireysel özgürlük otoritenin yerini almalıdır. Adam kayırma, yerini eşit haklara bırakmalıdır. Aydınlanmanın havası, dünyasal, deneysel, şüpheci, özgürlükçü, eşitlikçi, pratik ve ilericidir. İngiltere'de Locke ve Hume, Fransa'da Montesquieu ve Voltaire, bu akımın öncüleridir. Rousseau'nun insandaki doğa ve doğallık içgüdüleri üstüne görüşleri, 18. yüzyıl sanat ve edebiyat dünyasına yön vermiştir. Rousseau'ya göre besteleme eylemi: "Ezgileri bulma ve onlara uyumlu bir armoniyle eşlik etme sanatıdır". Ve yalınlıktan yana olduğunu da şu örneklemeyle açıklar: "İki ezgiyi aynı anda söylemek tıpkı daha güçlü olabilmek uğruna iki ayrı konuşmayı aynı anda yapmaya benzer." Rousseau gibi doğallıktan yana olan diğer düşünürler de Barok Dönem'in bestecilerini fazla karmaşık olmakla, müziğin temel amaçlarını unutmakla suçlarlar. Onlara göre müzikteki temel amaç, dinleyicinin duygularına hemen seslenebilmek ve onu mutlandırmaktır.

Aydınlanma çağında birey, başlangıç noktası olduğu gibi, araştırmanın ve sonucun da tek ölçütüdür. Böylece tüm örgütler, bilim, sanat, din ve tüm kurumlar bireye hizmet etmelidir. İnsan yaşamı sanatlarla donanmalıdır. Sıradan insana seslenebilen kültür etkinlikleri düzenlenmelidir. Böylece eskiden salt soylulara ait olan sanat ve kültür dünyasında artık orta sınıf da yer almaya başlar. Yalnız dinleyici olarak değil, aynı za-

manda yorumcu olarak da orta sınıfın beğenisi ve yeteneği gözetilmektedir.

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Anayasasının ilanı, çağın sonundaki Fransız Devrimi, bu çağın önemli toplumsal olaylarıdır. Bilimsel buluşlar, endüstri devrimi ve doğallığa övgü, orta sınıfın doğması, sanatı da yeni bir çağa yöneltecektir.

18. yüzyılda müziği anlamak için toplumsal yaşama da göz atmak gerekir. Her şeyden önce 18. yüzyılın ikinci yarısı kozmopolit bir çağdır. Aynı zamanda insanın birey olarak değerlendiği, insancıl düşüncelerin öne çıktığı bir dönemdir. Uluslararası kardeşlik önem kazanmıştır. Seçkin insanlar yerine genel halk kitleleri önemlidir. Sıradan insan, gündelik yaşamıyla sanata yansımalıdır. İlk kez soyluların saraylarından başka geniş konser salonlarında halk konserleri yapılır. Yalnız özel olarak eğitilmiş, seçilmiş yorumcular değil, amatör müzikçiler de bu seslendirmelerde yer almaya başlar; çünkü müzik yalınlaşmıştır. Nota yazısı hemen herkesin anlayabileceği kolaylıkta nitelikler taşımaktadır. Bu çağ, nazım biçiminden çok nesir çağıdır. Çünkü düzyazı, daha kolay anlaşılabilir ve şiir gibi imgelerin karmaşık dünyasında boğulmaz. Düzyazıda netlik, güzel bir tat, orantı ve incelik öndedir. Müziğin görevi de doğayı olduğu gibi ve zarif bir anlatımla yansıtmak; gerçeğin güzel seslerini duyurmaktır. 18. yüzyıl sonundaki kuramcılara göre müzik, uyumlu seslerle duyguları kamçılayan ve herhangi bir kalıbı örnek almaksızın, kendi doğal akışı içinde güzel olan bir sanat dalıdır. Hiçbir zaman aşırı süsleme ya da şaşırtmaca yoluyla değil, duygularına doğrudan seslenerek dinleyiciyi coşturmalıdır. *Aydınlanma* felsefesi, Klasik Dönem'in büyük bestecileri Haydn ve Mozart'ı hazırlamıştır.

18. yüzyıl ortasında ve sonundaki ideal müzik, uluslararası bir dil sergilemeli ve eğlendirdiği kadar soylu olmalıdır. Derin duyguları zarifçe dışavurmalıdır. Teknik karmaşayı yenip doğal konuma ulaşmış olmalıdır. Sıradan duyarlı bir kulağa seslenebilecek kadar yalın olmalıdır. 1770-1830 arasında yazılan bu müzik, Klasik Dönem'in müziğidir.

18. Yüzyıl Ortalarında Avrupa'da Önemli Merkezler

1740'tan sonra Almanca konuşulan ülkelerin başlıca sanat merkezleri, Mannheim, Viyana ve Berlin'dir. Mannheim'da **Johann Stamitz'**in öncülüğüyle kurulan orkestra, tüm Avrupa'ya yeni ufuklar açar. Viyana'da **Georg Matthias Monn** (1717-50), **Georg Christoph Wagenseil** (1715-77), **Florian Leopold Gassman** (1723-74) ve **Michael Haydn** (1737-1806), gibi besteciler, Viyana'ya özgü lirizm ve nükteleriyle tanınırlar. Bu besteciler, Mozart'ın ilerdeki nükteli müziğine ve aynı zamanda dinsel içerikli çalışmalarına öncülük ederler. Berlin'deki müzisyenler Kral Büyük Friedrich'in çevresinde toplanmıştır. Friedrich'in, kendisi de bestecidir. **Johann Gottlieb Graun** (1703-71) ve **Cari Philipp Emanuel Bach,** Berlin çevresinin en önem-

KLASİK NE DEMEK?

Eski Yunan ve Roma sanatındaki klasikleşmiş geleneği yeniden yaratmaya çalışmak, klasik değerleri örnek alıp, aynı kusursuzlukta, yüzyıllar boyu değerini koruyan, güncelliğini yitirmeyen yapıtlar ortaya koymak anlamına gelmektedir. 18. yüzyılın sonuna doğru sanatçılar tıpkı Rönesans'ta olduğu gibi yine Eski Yunan klasiklerine eğilmişler, onların değerlerini kendilerine ölçüt almışlardır. Bu arada 1748 yılında bulunan Pompei kalıntıları sanatçılara önemli bir esin kaynağı olur. Klasik tarih, mitoloji ve felsefe, opera konusu olarak etkinleşir. Eski çağların klasik kültürü kusursuz olarak tanımlandığından, herhangi bir şeyin "klasikleşmiş" olduğunu söylemek onun kendi benzerleri arasında bir örnek oluşturacak kadar mükemmel olduğunu anlatır. Klasik nitelemesi yalnız sanat alanında değil, herhangi bir gündelik konu için de geçerlidir. Modası geçmeyen bir klasik tayyör, her dönemde değerini korumuş klasik bir otomobil markası gibi. Klasik orantı, doğal denge, abartıya kaçmayan, tartışılmaz bir doğrunun oranlarını içerir. Müzik tarihçileri genelde 1750-1820 arasında yazılan yapıtları, Barok Dönem'i izleyip, Romantik Dönem'i doğuran çağı, Klasik olarak tanımlarlar. Bu dönem tüm bestecilerin, bir müzik parçasının nasıl inşa edileceğini araştırdıkları dönemdir. Çerçeve nasıl kurulmalı, yapı nasıl sağlam olmalıdır? Müzik tonları arasındaki denge, yapıtın bölümleri arasındaki denge nasıl korunmalıdır? Gluck, Haydn, Mozart ve genç Beethoven, Klasik Dönem'in başlıca besteciledir.

Müzikte Klasik sözcüğü, bir başka anlamla da "hafif müzik olmayan" müzikleri kapsar. Hafif müziğin her dönemde zamanının koşullarına göre bir moda yaratıp geçici bir karakter taşıması, ciddi müziğin, Klasik sözcüğüyle nitelenmesine ve tanımlanmasına neden olmuştur.

li bestecileridir. Londra'da **Johann Christian Bach,** 1764-1965'te senfonilerin ünlü bestecisi olmuştur; aynı zamanda yeni bulunan piyanoyu halk önünde çalarak tanıtmakta; piyano için sonatlar, konçertolar yazmaktadır. Londra'nın bu dönem senfoni müziğindeki önemli bir isim de **William Boyce** (1711-79)'tur. Parisli bestecilerin bu dönemdeki en önemli buluşu, bir senfonik yapıta iki ya da üç solist sunarak *Konsertant Senfoni* biçimini geliştirmektir. Paris'te İtalyan asıllı **Giovanni Giuseppe Cambini** (1746-1825), konsertant senfonileriyle ünlenmiştir. Bu kentte senfoni biçimine örnek veren en önemli isim Belçika asıllı **François Joseph Gossec** (1734-1829)'tir. Paris Konservatuvarı'nın ilk müdürlerinden olan Gossec sonraları komik opera dalında ün yapar.

Melodi ve Armonide Yeni Kavramlar

18. yüzyılın yeni müziğine geçerken Barok Dönem'e göre melodi ve melodik çizgi kavramında bazı değişiklikler yaşanır. Barok tekniğinde besteci bir temayı duyurur ve yapıtın sonuna dek çok katı olmayan karşıtlıklarla sürdürür. Her ne kadar çeşitlense de aynı tema tanıdık giysilerle karşımıza çıkacaktır. 18. yüzyılın ikinci yarısında besteciler, aynı bölümün değişik bölmeleri içinde karşıtlıklar oluşturmaya başlarlar: Hatta temanın kendi içinde bile karşıtlık yaratabilirler. Böylece müziksel fikir sürekli bir değişim geçirmeye başlar. Tema her karşımıza çıkışta yeni giysilere bürünmüştür, yeni bir anlam taşımaktadır. Bu arada armonik ritim daha net ve Barok yapıtlara göre daha ağır tempodadır. Ancak önceki yılların stiline göre daha akışkan adımlarla ilerler.

Klasik Dönem'de Müzik Biçimleri

Klasik Dönem'de gelişme gösteren en önemli çalgı müziği biçimi *sonat*'tır. Bu dönemde yaratılan en önemli biçim ise, önceki yılların *senfonia*'sından farklı olan *senfoni*'dir. Solo konçertolarda yeni ortaya çıkan *piyano* gündeme gelir ve piyano için konçertolar yazılmaya başlanır. Senfoni kadar önemli bir biçim de dört çalgı için yazılan yaylı çalgılar *kuvarteti*'dir. Opera ise Gluck ve Mozart'ın yapıtlarıyla yeni bir boyut kazanmıştır.

𝄞 **2/11-BOCCHERINI: KENTET, G. 450-MENUET**

Sonat, Klasik dönemin en önemli çalgı müziği biçimidir. Sonat biçimi senfoni, konçerto ve oda müziğinde de kullanılmıştır. *Klasik sonat* biçimi 3 veya 4 bölümden oluşur: Sonatın birinci bölümü kendi içinde, *serim, geliştirme ve yeniden-serim* kurgusundadır. Bölümler çabuk-yavaş-çabuk tempodadır. İlk bölümde temayı oluşturan malzeme karşıt armonilerle sunulur. İkinci bölüm bir *lied* havasında olup aynı malzemeye yeni temalar eklenerek değişik yoğunluk kazanılır. Üçüncü, özetleme bölümü, birincinin yinelenmesidir ama bu kez temel bir armonik değişikliğe uğramıştır. Klasik Dönem'de piyano sonatları kadar piyano ve keman sonatları, *duo sonatlar* da önem kazanır. Duo sonatlarda keman ve piyano eşit değerdedir. Bir de üç çalgının aynı yapı içinde birleştiği (örneğin keman piyano ve sürekli bas) *trio sonatlar* yazılmıştır.

Oda müziğinde sonatlardan sonra kuvartet en gözde biçimdir. Kuvartetlerde, genelde yaylı çalgılar olmak üzere, dört çalgı yer alır: Birinci keman, ikinci keman, viyola ve çello; ya da keman, viyola, çello ve kontrbast. Sürekli-bas görevini Barok Dönem'de bir klavyeli çalgı üstlenmiştir. Bu nedenle ilk oda müziklerinde mutlaka klavsen, klavikord gibi bir klavyeli çalgı bulunur. 1720'lerde besteciler, armonik yapıyı tüm çalgılar arasında bölüştürmeyi başardıklarından tempoyu yönetmek için sürekli-bas ya da herhangi bir klavyeli çalgı gereği ortadan kalkar. İlk kez sürekli-basın yer almadığı kuvarteti **Alessandro Scarlatti** yazar. Mannheim Okulu'nun geliştirdiği kuvartet biçimi keman ağırlıklıdır. Birinci keman yönetici roldedir. Aslında bir yaylı çalgılar kuvartetinde hiçbir çalgı diğerini bastırmaz. Haydn, senfonide olduğu gibi bu türün de öncüsüdür.

Luigi Boccherini (1743-1805) yaşamının çoğunu İspanya'da geçirmiş bir İtalyandır. Avusturya'da, Paris'te ün yapmış ve en sonunda İspanya'ya yerleşmiş bir çellisttir. İspanya'ya kapanıp, Avrupa'daki diğer akımlardan arındığı için, kendi birikimi üstüne bu ülkenin halk müziğinden de esinlenir: Gitar tekniğine benzer bir teknik, senkoplu ritimler kullanır. Tarihte halk önünde ilk kez yaylı çalgılar kuvarteti çalan besteci Luigi Boccherini olmuştur. Boccherini, Haydn'ın stiline çok yakındır. 20 senfoni, 4 çello konçertosu, 60 trio, 91 kuvartet ve 154 kentet yazmıştır. ● 2/11

Klasik Dönem'le birlikte oda müziğinin de yeni biçimleri gelişir. Toplumun yeni yapısına göre şekillenen türlerdir bunlar. Bahçede, sokakta, açık havada çalınmak üzere, eğlencelere eşlik eden, neşeli, nükteli, canlı müzik biçimleri doğar. Bunlar *Viyana serenadı, divertimento, kasasyon, notturno* gibi Ba-

SENFONİ

"Bir arada ses veren" anlamına gelen senfoni sözcüğü Yunanca kökenlidir. Klasik dönemin "senfoni"sine kapıları açan diğer müzik biçimleri opera uvertürü, konçertolar, kilise sonatları ve orkestra süitleri olmuştur. Sonat formunda yazılan senfoni önce üç, sonra dört bölümden oluşmuştur. İlk bölümü "sonat allegrosu" yapısını taşır. İkinci bölüm adagio ya da andante gibi ağır bir tempoda ve lirik bir anlatımdadır. Üçüncü bölüm menuet veya gigue gibi bir danstır. Üçüncü bölüm, Beethoven'in senfonileriyle scherzo adını alır. Dördüncü bölüm ise hızlı tempoda, çoğunlukla rondo biçimindedir. İlk senfoni İtalya'da Milano ve Lombardia dolaylarındaki besteciler tarafından yazılmıştır. Giovanni Battista Sammartini (~1700-1775) ilk senfoni bestecilerinden birisidir. Senfoni daha sonra kuzeye yayılmış, Almanya, Fransa, Avusturya ve İngiltere'deki örnekleriyle zenginleşmiştir. Mannheim Orkestrası senfoninin büyük ustası olmuştur. Klasik dönemde ise 107 senfonisiyle Haydn, senfoninin babası olarak bilinir.

rok orkestra süitiyle Klasik senfoni arasında köprü oluşturan hafif türlerdir.

Senfoni Orkestrası

18. yüzyılın senfoni orkestrası bugünkünden çok daha küçüktür. 1760-1780 arasında, Haydn'ın orkestrasında 25 yorumcu yer alır. Bu topluluk, yaylı çalgılar, flüt, 2 obua, 2 fagot, 2 korno ve bir de klavsenden oluşur. 1780 yılında bile Viyana'da bir orkestrada 35'ten fazla üye yoktur. Bu ilk orkestralarda temel çalgılar yaylılardır ve üflemeliler onların sesini çiftlemek, güçlendirmek için kullanılır. Çağın sonunda üflemeliler de kendine özgü bir yer edinir.

18. Yüzyılın Sonu

Klasik Dönem, Haydn-Mozart dönemidir. Onların yarattığı müzik dili, onların stili, tekniği ve ortamıdır. Beethoven, Klasik ve Romantik Dönemler arasında bir köprü olarak tanımlanır. Bazı kaynaklarda Haydn, Mozart ve Beethoven, Klasik Dönem'in üçlüsü olarak karşımıza çıkar.

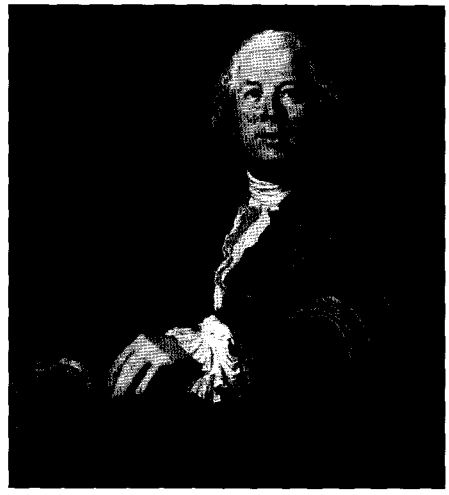
Haydn ve Mozart çok iyi anlaşan, birbirlerinden etkilenen iki can dosttur. Haydn'ın müzik yeteneği çok geç yaşlarda kendini gösterir. Mozart ise daha üç dört yaşında parlak yeteneğini kanıtlamıştır. Denir ki, "Eğer Haydn, Mozart gibi 35 yaşında ölseydi, adı bugün zor anılırdı." Bu iki besteciyi hazırlayan ortam şöyle özetlenebilir: Orta sınıf büyümektedir. Orta sınıf yalın dansları, yalın ezgileri kısa ve kolay akılda kalan müziği yeğ tutar. Danslar da şekil değiştirir. Örneğin: Barok dönemde *menuet* uyumlu adımlarla süslü bir dansken, 18. yüzyıl ortalarında daha kaba, açıkyürekli, dalgalanan bir hareket haline dönüşür. Danslar, şarkılar ve marşlar, 18. yüzyıl sonunda Avusturya'da bestelenen yapıtların ortak paydası olmuştur. Klasik Dönem müziğinin başlıca özelliği, öz ve biçim arasında kurduğu dengedir. Bu konuda Mozart, Haydn'dan da öteye giderek, özdeki ifadeyi kusursuz bir yapıyla birleştirmiştir.

Kilise'de Müzik

Dönemin bireysel ve dünyasal havası, başta opera ve tiyatro olmak üzere, din müziğini dindışı müzik stilleriyle uzlaşmaya zorlar. Kiliseye, orkestrası, solistleri, *da capo* aryaları ve *reçitatif* ile opera girer. İtalya'da zamanın dinsel missa, motet ve oratoryoları bile opera havasında yazılmaktadır. J. S. Bach'tan sonra Lutherci Kilise'nin müziğinde düşüş gözlenir. 1750'den sonra yazılan kimi oratoryolar, opera türünün üstün etkisine başkaldırı niteliğindedir. Bu dönemin en popüler oratoryosu olan, **Carl Helnrich Graun** (1704-1759)'un *İsa'nın Ölümü* oratoryosu (1755), ancak 1800 başlarına kadar önemini korur, sonra unutulur. İngiltere'de ise Handel'in ardından hiçbir besteci oratoryo yazma yürekliliğini gösteremez. **Maurice Greene** (1695-1755) ve **Samuel Wesley** (1766-1837), birkaç dinsel beste yapmıştır. Klasik çağda Haydn ve Mozart'ın dinsel yapıtlarında, tutucu ve yenilikçi güçlerin alışverişi sonucu hâlâ Kilise geleneği korunur.

Operada Yeni Soluklar

18. yüzyılın ortalarında birçok besteci, operada bir devrim yapılması gereğini duymaktadır. Değişen toplumun değişen koşullarına göre bir opera olmalıdır. Özellikle Paris'te insanların daha güncel konuları sahnede izleyeceği, kendi dillerinde ve karakterlerinde bir opera türü denenir. Konuları hafif ve gülünçlüdür. Daha geniş bir halk kitlesine seslenmeyi amaçlar.

Christoph Willibald von Gluck

Christoph Willibald von Gluck
(1714-1787)

Operada ilk devrimi gerçekleştiren Christoph Willibald von Gluck'tur. Gluck, tüm Klasik Dönem boyunca geçerli olan uluslararası bir opera türü yaratır. Bohemya'da doğmuş, ilk müzik eğitimini Çekoslovakya'da görmüş, İtalya'da Sammartini'nin öğrencisi olmuştur. Londra ve Almanya'da orkestra şefi olarak görev almış, Viyana'da saray besteciliği yapmıştır. 1756'da Papa tarafından Altın Mahmuzlu Şövalye rütbesine değer bulunur. 1773'te Paris'te, eski öğrencisi Marie Antoinette'in hizmetine girer.

Gluck'un ilk yapıtları İtalyan ciddi operası (opera seria) türündedir. Bu arada *opera seria*'nın başarısız yönlerini de saptamıştır. Aynı zamanda Rameau ve Handel'in etkisiyle kendini geliştirir. İtalyan operasında mutlaka bir reform gerektiğini savunur. 1762-1770 yılları arasında yazdığı üç başyapıtla reformcu amaçlarını kanıtlar: *Orfeo ve Euridice; Alceste; Paris ve Heiena.* Bu operalarında İtalyan melodi güzelliğini, Alman ciddiyetini ve Fransız lirik trajedisinin görkemini kendi reformcu anlayışıyla birleştirir. Gluck'un reformunda başlıca amaç, şiiri (güfteyi) yine odak noktası yapmak, müziği şiirin hizmetine sunmak, solistin ses güzelliğini sergilemesi için şiiri bozmasına izin vermeyerek vokal süslemeleri, yapay uzatmaları, yinelemeleri ortadan kaldırmak; yaşanan anın, yalın ve doğal güzelliğini dramatik yönüyle değerlendirmektir. Böylece İtalyanların ayrı bir olay olarak gördükleri uzun aryalar, Gluck'un operasında yeniden şekillenmiş, yapıtın akışıyla tümleşmiştir. Ayrıca, perde açılmadan önce orkestranın seslendirdiği uvertür bir *sinfonia* yapısında olup, operanın müziksel özeti olmalıdır. Gluck'a göre bu reformlar müziğe "güzel bir yalınlık" getirmektedir. Bu "güzel yalınlık" felsefesi de Klasik Dönem operasının özelliği olmuştur. Gluck, Fransız besteci **Etienne Méhul**'ü (1763-1817); İtalyan bestecilerden **Luigi Cherubini** (1760-1842) ve **Gaspare Spontini**'yi (1774-1851), Avusturya'dan **Mozart**'ı etkilemiş; bir sonraki yüzyılda **Berlioz** ve **Wagner**'in çalışmalarına ışık tutmuştur.

GLUCK'UN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: (40'dan fazla) Artaserse (1741); Orfeo ve Euridice (1762); Alceste (1776); İfigenya Aulis'te (Iphigénie en Aulide, 1774); Armide (1777); İfigenya Tauris'te (Iphigénie en Tauride, 1778). **Diğer:** Don Juan balesi; şarkılar, dinsel vokal müzik, oda müziği yapıtları. **2/12-13**

2/12-GLUCK: KUTSAL RUHLARIN DANSI

2/13-GLUCK: ORPHÉE OPERASINDAN "J'AI PERDU MON EURYDICE"

ORFEO VE EURIDICE OPERASI

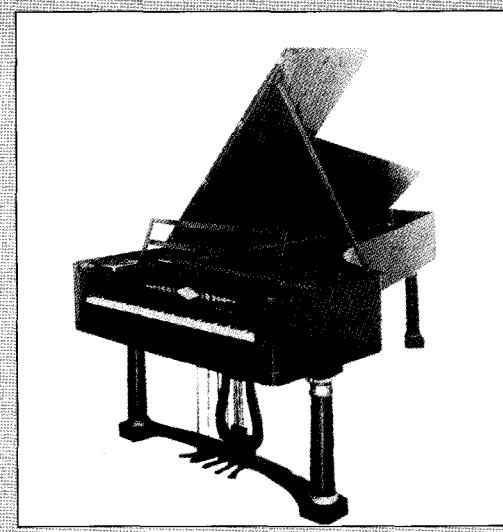
Zamanının diğer örneklerinden çok farklı bir operadır. Metni 18. yüzyılın ünlü İtalyan yazarı Ranlero di Calzabigi *(1714-1795)'ye aittir. Diğerleri gibi konuyu karmaşıklaştırıp geliştirmek yerine, yalın ve içten bir aşk ortamında sunar. Güzel sesi, ses cambazlıklarını gerektiren uzun ve süslü da capo aryaları yoktur. Arya ve resitatiflerin değişiminde orkestranın ördüğü arka doku, müzikte kopukluğu önleyip yapıtın bütününe birliktelik getirir. Korolara insanın çeşitli yönlerini simgeleyen roller verilmiştir. Yas tutanlar, kutsal ruhlar, cinler gibi.*

İlk perde, Euridice'nin gömütü başında, yaslılar korosuyla açılır. Ölen eşi için ağlayan Orfeo'ya Zeus'tan bir haber ulaşır: Ölüler ülkesine gidip Euridice'yi getirebilecektir. Tek koşul, yeryüzüne çıkana dek dönüp onun yüzüne bakmamasıdır. Orfeo lirini kapar ve ölüler ülkesine doğru yola koyulur. İkinci sahne tümüyle Orfeo'nun yeraltı dünyası, Hades'e inişine ayrılmıştır. Cinleri güzel müziğiyle yumuşatıp Tartare Kapısı'nı açtırır. Elysée çayırlarında mutlu ruhların dansı biterken Euridice görünür ve Orfeo'nun liri eşliğinde onun peşine düşer. Üçüncü sahnede Orfeo Euridice'yi yeryüzüne doğru götürürken, kendisinin yüzüne bakmadığından, onu artık sevmediğinden yakınan Euridice, huzursuz gün ışığına çıkmaktansa ölüler ülkesinin huzurlu ortamına dönmeyi yeğ tutar. O an Orfeo, Zeus'a verdiği sözü tutamaz, dönüp eşinin yüzüne bakar ve onu bir kez daha yitirir. Üstüne kapanmış ağlarken tanrılar Euridice'yi yeniden canlandırır ve birleşmeleri koronun kutlaması, balenin şenliğiyle tümleşir. Her şey aşkın yenilmez gücünü kutlamaktadır.

PİYANO

"Yumuşak, gürültüsüz" anlamına gelen bu sözcükle andığımız çalgının asıl adı İtalyanca piano-forte'*dir. Piyano olarak kısaltılmış şekliyle adlandırdığımız çalgı, tellere vurulan tokmaklar mekanizmasına dayandığı için vurmalı çalgı sınıfına girer. Sözlüklerde kısaca pf olarak yazılır. Bu çalgıya* forte ve piano *gibi karşıt gürlükte iki nitelemenin bir arada yakıştırılması, sert sesler kadar yumuşak sesleri de ayrıcalıkla duyurabilme yeteneğindendir. Piyanodan önceki klavyeli çalgılar (klavsen, klavikord gibi) ses gürlüğünü yükseltip alçaltma yeteneğinden yoksundur. Piyano ise hem* piano *(yumuşak), hem de* forte *(güçlü) sesleri duyurabilir.*

1689-1700 yıllarında Floransa'da Bartolomeo Cristofori *(1655-1731) tarafından yapılan 4 oktavlık ilk piyano, "Yumuşak ve sert sesleri duyurabilen klavsen" olarak adlandırılır. 1726'da Alman org ustası Silbermann'ın yaptığı iki piyano, J. S. Bach'a sunulur. Bach, 1746'da Kral Friedrich'in Potsdam'daki sarayında bu çalgıyla bir konser verir. İlk piyanolar uzun süre klavsen görünümünü koruyan kare biçimi çalgılardır. Mekanizmasını değiştirip bugünkü biçimine yaklaştıran Avusturyalı Stein (Steinway) ve Amerikalı Behrent olmuştur. Bugün konsol ya da duvar piyanosu dediğimiz şekli, 1800'lerden sonra ortaya çıkar. Johann Christian Bach, Carl Philipp Emanuel Bach, Mozart, Clementi ve Cramer'le yeni çalma teknikleri gelişir. Beethoven kendi fırtınalı duygularındaki dinamik değişkenliği yansıtabilmek için özel mekanizma öngörür ve ilk kez sesleri uzatmaya yarayan pedaldan yararlanır. 1780'den sonra piyanonun gündeme gelmesiyle birden klavsen gözden düşer. Kapaklarının üstü ve içi yağlıboya tablolarla süslenmiş klavsenlerin, Fransız Devrimi'nde burjuva çalgısı olarak nitelenip giyotin tahtasına dönüştürüldüğü söylenir. Romantik Dönem bestecilerinin karmaşık imgelerini duyurabildiği için Romantizmin en gözde çalgısı piyano olur. Chopin, Schubert, Schumann, Mendelssohn, Brahms, Liszt ve Rahmaninov gibi nice besteci, piyanonun tüm olanaklarını kullanırken kendi ustalıklı yorumlarına göre mekanizmanın da gelişmesine yol açmışlardır. 19. yüzyıl boyunca solo çalgı özelliğini korumuş, 20. yüzyılda orkestranın herhangi bir çalgısı olarak da kullanılmış ve vurmalı yönü önem kazanmıştır.*

Beethoven'a Nanette von Streicher tarafından armağan edilen piyano.

Ciddi Opera (Opera seria)

Yeni İtalyan operası giderek Avrupa sahnelerine egemen olur. *Opera seria* ise Aydınlanma çağında müzik biçimlerini ve yeni müzik dilini şekillendiren aynı etmenlerin ürünüdür: Açık, kolay anlaşılır, mantıklı, doğal, uluslararası dile sahip olmalı ve dinleyene zevk vermelidir. İtalyan operasında odak noktası, aryalardır. Orkestranın uvertür dışında şarkıcılara eşlik etmekten öte pek etkinliği yoktur. Resitatifler bir klavsen eşliğinde sunulur. Şarkıcılar arasında ünlü castratolar yer alır. Pergolesi, gülünçlü intermezzolarıyla tanındığı halde ciddi opera türünde de örnekler vermiştir. Çağın sonuna doğru gerçek reform başlar operada. Bestecilerin tümü daha doğal bir ortam ister. Özde derin bir anlatımcılık, müziksel kaynaklarda ise çeşitlilik öngörürler. Arya ve resitatiflerin değiştirimiyle olay daha hızlı akmaya başlar. Orkestra, yapıtın bütününde önem kazanır. Koro yeniden belirir. Bu dönemde Johann Christian Bach, reformun getirdiği özellikleri içeren 12 opera besteler.

Gülünçlü Opera (Opéra-comique)

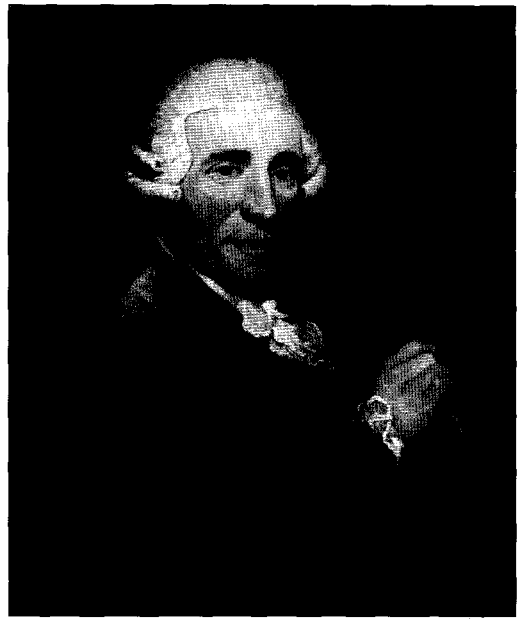
Kahraman ve mitolojik kişiler, düşlemsel ortamlar yerine tanıdık sahneler, bildik, güncel karakterler sunan türdür. Libretto (opera metni) yerel dildedir. Müzik de yerel renkleri çağrıştırır. Gülünçlü opera, değişik ülkelerde değişik biçimler alır. Önce trajik İtalyan operasına bir başkaldırıdır. İtalya'da en önemli örnek *intermezzo*'lardır. Bunlar ciddi operanın sahneleri arasına yerleştirilmiş müzikli komik oyunlar niteliğinde ortaya çıkmışlardır (Bkz: Pergolesi). Viyana'da *buffa* geleneği, çağ boyunca sürer. Sonradan Mozart,

gülünçlü, ciddi ve duygusal dramayı geniş kitlelerin benimseyeceği bir müziksel stilde birleştirecektir. Fransa'daki ulusal hafif opera türü, *opéra-comique* olarak adlandırılır. Bildik ezgiler, yalın bir yapıda ve eğlenceli bir ortamda sunulur. *Opéra-comique,* Fransız Devrimi süresince, Napolyon döneminde ve hatta Romantik Dönem'de bile Fransa'da geçerliliğini korur. **François André Dancan-Philidor** (1726-1795) ve **André Ernest Modeste Grétry** (1741-1813) Fransa'da komik operanın başlıca bestecileridir. İngiltere'de ise *ballad opera* türü gündeme gelir. *Dilenci Operası*'nın (Begger's Opera) (1728) sahnelenmesinden sonra ilgi çeken bu tür, popüler ezgileri, baladları ve ünlü operalardan bildik aryaların parodisini içermektedir. İngiltere'de Thomas Arne başlıca *ballad opera* bestecisidir. Almanya'da *singspiel* (şarkılı oyun) geleneği sürmektedir. *Singspiel,* 1700'de opera adını alır. 1800'lerde 18. yüzyılın *singspiel*'leri Alman şarkılarıyla kaynaşır, halk ezgilerine dönüşür.

Mozart, Klasik operayı kusursuz bir yapıya kavuşturur. Melodik yeteneği, dramatik önsezisi, çalgılar ve solistlerin sesleri arasındaki dengede gösterdiği ustalık, bu çağın tarihini yazmıştır (Bkz: Mozart'ın operaları).

Opera Dışında Vokal Müzik

Opera dışında vokal müzik solo şarkılar, kantatlar ve dindışı koro müziği, her ülkenin kendi bünyesinde gelişir. *Alman lied*'i bu tür şarkıların en önemlisidir. Çünkü bir sonraki Romantik akımın en gözde vokal biçim *lied* olacaktır. 1736'da ilk *lied*'ler Leipzig'de basılır: *Die singende Muse an der Pleisse*. Bunlar, önceden var olan bir müziğe uyarlanmış sözler ve parodilerdir. Berlin'de başlıca şarkı bestecileri **J. J. Quantz** (1697-1773) ve **C. P. E. Bach**'dır. Berlin liedlerinin *silabik* olması ve halk ezgisi renklerini taşıması öngörülür. Bu özellikler *Sturm und Drang* akımının duyarlı felsefesinden kaynaklanmaktadır. Dönem sonuna doğru Berlin'in ileri gelen *lied* bestecileri, **Peter Schulz** (1747-1800) ve **Friedrich Reichardt** (1752-1814) olmuştur. Reichardt aralarında Goethe'nin dizeleri de bulunan 700'den fazla *lied* bestelemiştir. Bu *lied*'ler klavsen veya o sırada ortaya çıkan piyano eşliği için yazılmaktadır. Birçok *singspiel* bestecisi, aynı zamanda *lied* bestecisidir. Schubert, 1822'de Romantik Dönem'e sunacağı *lied*'leri bestelemeye başladığında arkasında yıllar boyu işlenmiş bir geleneğin zenginliği vardır.

Haydn'ın İngiliz ressam Thomas Hardy tarafından 1791-92'de yapılmış portresi.

Franz Joseph Haydn

(1732-1809)

Müzik tarihinin en uzun yaşayan bestecilerinden "Baba Haydn", Klasik dönemin senfoni ve yaylı çalgılar kuvarteti geleneğini yerleştiren, büyük koral yapıtlarıyla her dönemde ölçüt olmuş bir sanatçıdır. Yaşadığı yıllar, Bach'ın, Handel'in döneminden Beethoven'a dek uzanır. Bu süre içinde müziksel biçimlerin geçirdiği büyük değişimlere tanıklık edecek, daha ötesi, bu değişimleri yönlendiren başlıca kahramanlardan biri olacaktır. Haydn'ın zamanında müzik, toplumun beğenisi, isteği doğrultusunda şekillenen bir sanat dalıdır. Gerek hizmetinde bulunduğu prensliklerin soylular çevresi, gerekse konserlerini dinleyen geniş halk kitlesi, bestelerinin özünü ve yapısını etkiler. Besteci, yapıtını üretirken dinleyicisine keyif vermeyi, ona güzel duygular sunmayı gözetmelidir.

Haydn, Avusturya'nın Rohrau bölgesinde bir arabacının oğlu olarak dünyaya gelir. Ailede müzikle uğraşan kimse yoktur, ama babası müzik hayranıdır. Altı yaşındaki oğlunun müzik yeteneğini keşfedip Hainburg Müzik Okulu'nda eğitime başlatır. Henüz sekiz yaşındayken güzel sesini dinlemeye gelen Viyana'daki St. Stefan Kilisesi'nin koro şefi, onu korosuna katar. Sesi çatallaşana dek, dokuz yıl bu koroda söyleyen Haydn, aynı kilisede keman ve org çalmayı öğrenir. On sekiz yaşından sonra artık koroda söyleyemediğinden küçük orkestralarda görev alıp müzik dersi vererek, müzik eşlikçiliği yaparak yaşamını kazanır. 1755'te meslekten müzik-

çi olan tek öğretmeni Porpora'yla tanışır. Porpora, Haydn'a şarkı söyleme tekniği ve besteleme yöntemleri kadar İtalyanca da öğretir. Bu arada onu Viyana'nın ileri gelen müzikçileri ve müziğe ilgi duyan çevresiyle tanıştırır. Haydn, 1759'da Kont Morzin'in Bohemya'da, Lukavec'teki şatosunda müzik yönetmenliğine başlar. 1761'e dek süren bu görev sırasında ilk besteleri de filizlenir. C. P. E. Bach benzeri klavsen ve piyano parçaları, dinsel çalışmalar ve birkaç *divertimento* (eğlence müziği). 1760'ta Maria Keller'le evlenir. 1761'de Prens Paul Anton Esterházy'nin Eisenstadt'daki sarayında başladığı görev, ona yaşamı boyunca hizmetinde kalacağı Esterházy ailesinin kapılarını açar. Haydn prensin on beş müzikçisini yönetmekle, topluluğa yeni besteler sunmakla ve müzik kitaplığını düzenlemekle yükümlüdür. 1762'de Prens Anton'un ölümüyle Haydn'ın besteciliğini destekleyen, müzik hayranı Prens Nikolaus başa geçer. Haydn, artık her hafta iki opera ve iki konser yönetmelidir. Bu nedenle sürekli yeni besteler yetiştirmek durumundadır. Yaşamı boyunca yazdığı 25 operasının çoğu, 107 senfonisinden 85'i, 83 yaylı çalgılar kuvartetinin çoğu, 1761 ile Prens Nikolaus'un ölüm tarihi olan 1790 arasının ürünüdür. Bu arada birçok oda müziği yapıtında *baryton* adlı viyol benzeri bir çalgı kullanmıştır. Çünkü Prens Nikolaus *baryton* çalar ve onun da oda müziklerinde yer alması için Haydn, sonradan adı bile unutulan bu çalgı için sayısı 150'yi aşan beste yapmak durumunda kalır. Bu dönemde yazdığı operaların çoğu, zamanın ünlü Venedikli yazarı **Carlo Goldoni**'nin (1707-1793) güldürüleri üstünedir. Artık Haydn'ın ünü yalnız Viyana'ya değil, tüm Avrupa'ya yayılmıştır ve Esterházy Sarayı'nın konser ve operaları dilden dile dolaşmakta, saraya ziyaretçi yağmaktadır. Haydn her çeşidinden yeni bir şeyler üretmek için çırpınışları sırasında yazdığı bir korno konçertosu için şu notu düşer: "Uykumun arasında yazıldı".

1768-1774 arası Haydn'ın Fırtına ve Gerilim akımına kapıldığı, yeni stil ve biçim arayışında olduğu yıllardır. Minör tonlarda, duyarlı ve tutkulu yapıtlar besteler. *Veda Senfonisi* ve *Güneş Kuvartetleri* (Op.20) bu dönemin ürünleridir. Esterházy Sarayı'na gelen pek çok sanatçıyla tanıştığı halde Haydn'ın içinde uzaklara gitme özlemi yatmaktadır. Özellikle operanın beşiği olan İtalya'ya, canlı birer müzik merkezi olduğunu işittiği Paris'e, Londra'ya! Ancak Prens Nikolaus onun hiçbir yere ayrılmasına izin vermez. Yurtdışından, Avrupa'nın değişik köşelerinden ısmarlanan yapıtları da yetiştirmektedir: Örneğin *6 Paris Senfonisi* (1784), Napoli kralının ısmarladığı konçertolar (1786) gibi. Bu arada 1785'te Mozart'la tanışır. Yaşamları boyunca iyi bir dostluk ve karşılıklı alışveriş içinde kalırlar.

1790'da Prens Nikolaus'un ölümüyle Haydn'a yüksek bir emeklilik ödentisi kalır. Yeni prens hiç müzik meraklısı değildir. Haydn'a bir müzik direktörü gibi davranır ama tüm müzik topluluğunu da dağıtır. Böylece Haydn artık dilediği gibi beste yapmakta ve geziye çıkmakta özgürdür. Londra'dan ünlü emprezaryo Johann Peter Solomon'un (1745-1815) çağrısını değerlendirir. Elli dokuz yaşındaki besteci için dilini bilmediği bu ülkeye gitmek büyük bir maceradır. Haydn, 1791 yılının ilk günü Londra'ya varır ve orada on sekiz ay geçirir. Gerek Londralılar, gerek saray çevresi ve gerekse üniversite çev-

YARATILIŞ ORATORYOSU

Haydn'ın üstün sanatçılığını sıradan insan yönüyle birleştirir. Sanatın karmaşık güzelliği doğallıkla içiçedir. Yaratılış Oratoryosu *müzik tarihinde Handel ile Wagner arasında bir köprü oluşturur. Onca yıl bestelediği senfonilerin birikimi, Viyana geleneği ve Handel etkisiyle* Mevsimler Oratoryosu, *bestecinin olgunluk dönemini duyurur. İkinci İngiltere gezisinde konser organizatörü Solomon, Haydn'a Milton'un* Kayıp Cennet'i *üstüne şair Thomas Lindley tarafından yazılmış Yaratılış başlıklı bir metin verir. Haydn, Viyana'ya dönüp Baron van Swieten adlı diplomat ve amatör bir müzisyen olan bir dostundan bu metni kısaltmasını ve Almancaya çevirmesini ister. Altmış dört yaşındaki besteci 1797 yılı boyunca bu oratoryoyu tamamlayabilmek için her gün Tanrı'sına yakarıp biraz daha güç diler. Bu oratoryo, dünyanın yaratılışını, Adem ve Havva'nın öyküsünü, müzikle anlatır. İlk bölüm cansız dünyadan başlayıp ilk canlı yaratıkların ortaya çıkışıdır: "Ve ışık ve denizin kükreyişi ve kuşların uçuşu ve çayırların çiçeklenmesi." İkinci bölümde yaratıkların, hayvanın ve insanın canlanması betimlenir: "Güvercin sesi, solucanın sürünüşü, aslanın yürüyüşü". Üçüncü bölüm Adem ve Havva'nın yeryüzüne gelişi, aşkın kutlanması ve Tanrı'ya şükrandır. Koro, her bölümün sonunda yapıtı doruğa tırmandıran bir görkem taşır. Örneğin: İlk bölümün sonundaki neşe ve utkuyu yücelten: "Cennet, Tanrının şanını dile getiriyor!", bu oratoryonun unutulmaz doruğudur.*

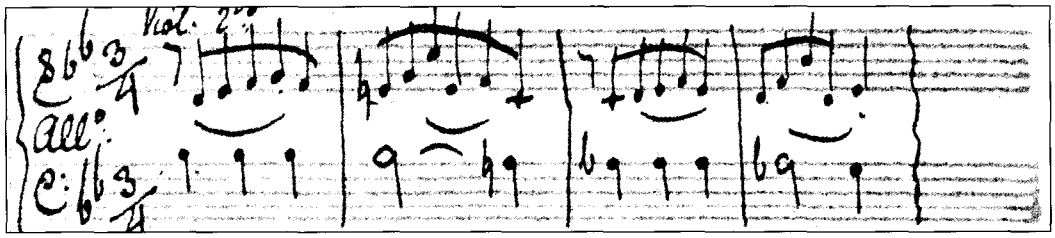
resi, Haydn'ı sevgi ve saygıyla sararlar. Oxford Üniversitesi kendisine onursal doktora verir. Londra'nın canlı müzik yaşamı ve konserlerden elde ettiği gelir, onu mutlu etmiştir. 1792'de Viyana'ya döner ve o yıl genç Beethoven'a ders vermeye başlar. Beethoven, Haydn'ın bestelerine hayrandır; oysa kişiliklerindeki farklılık nedeniyle bir türlü anlaşıp dostluk kuramazlar. 1794'te Solomon'un bir başka konser dizisine çağrısı üzerine yeniden Londra'ya gider. Bu ikinci gezi birincisinden de başarılıdır. Haydn'ın *Londra Senfonileri* (No.93-104) başlığını verdiği 12 senfonisi bu türün en başarılı örnekleridir. *Sürpriz Senfonisi*, ikinci, ağır bölümünde "uyuklayan hanımları uyandırmak için" davulun birdenbire vurulan sesiyle ünlenmiştir. *Saat Senfonisi*'nin ikinci bölümündeki tik-tak temposu bu adın nedenidir. *Mucize Senfonisi* ise ilk çalınışının alkışı sırasında dinleyicilerin üstüne düşen kocaman bir avizenin kimseyi incitmemiş olmasından bu başlığı almıştır ve bu dizinin sonuncusu *Londra Senfonisi*'dir.

1795 yazında Haydn, zengin ve mutlu bir adam olarak Viyana'ya döner. Artık uluslararası düzeyde tanınan ve sayılan bir bestecidir. Esterházy Prensi Anton ölmüş ve Prens II. Nicholas müziğe daha meraklı çıkmış, Haydn'ı yeniden çağırmıştır. Haydn artık saray müzikçiliği işlerini başkalarına devredip kendini tümüyle besteciliğe adar. Prensin dinsel müziğe yakınlığı nedeniyle 1796-1802 yılları arasında 6 missa bestelemiştir. Bu arada gönlüne yakın bir büyük yapıtın peşindedir: Yaratılışın öyküsü! *Yaratılış Oratoryosu* gerçekten de Haydn'ın müzik tarihine armağan ettiği bir başyapıttır. Hemen ardından Baron van Swieten'ın işbirliğiyle, James Thomson'un *Mevsimler* adlı şiirinden esinlenen (ya da "şiiri üzerine") bir oratoryo besteler. Oratoryo'nun 1801'deki ilk yorumlanışı büyük başarıdır. Her iki oratoryo da insanın doğal yaşamdaki saf yönlerini, doğallığın güzelliğini anlatmaktadır. Haydn'ın son kez halk arasında görünmesi 27 Mart 1808 tarihinde, *Yaratılış*'ın bir grup üniversiteli amatör sanatçı tarafından yorumlandığı konserde olur. 31 Mayıs 1809 günü öldüğünde Napolyon'un orduları Viyana'yı bombalamaktadır. Haydn'ın cenazesi, kalabalık Fransız generallerinin arasında, Mozart'ın *Requiem*'i ile kaldırılır. Ölümünden sonra, Klasik Stil'in yaratıcısı olarak müzik tarihine geçer. Her zaman kökeninin halk olduğunu belirterek, bilgiçlikten, soyluluk taslamaktan uzak durmuştur. Bu alçakgönüllü ve içten tutumu yapıtlarına da yansır.

Haydn, bir harika çocuk değildir. Yorumcu ve besteci olarak mesleğe geç sayılacak yaşlarda başlar. Kalıcı yapıtlarını otuz yaşından sonra besteler. Eğer Haydn da Mozart gibi 35 yaşında ölseydi, bugün onu müzik tarihinin sayfaları arasında anmamız çok zor olurdu. Haydn'ın yapıtları Amerikalı kataloğcu Anthony van Hoboken tarafından HOB sayılarıyla düzenlenmiştir: Örneğin HOB.

A. Menzel'in Flüt Konseri adlı tablosu.

Haydn'ın bir senfonisinin kendi elyazısıyla girişi.

100 sayılı *Askeri Senfoni*'sinin, içerdiği pek çok vurmalı çalgıdan ötürü, Türk mehter müziğinden etkilendiği düşünülür. 2/14

Haydn'ın Senfonileri

Haydn, müzik tarihinde senfoninin babası olarak tanımlanır. Haydn'dan önceki senfoniler, opera uvertürü olan *sinfonia*'dan türemiş üç bölümlü, Klasik Dönem öncesi biçimlerdir. Haydn, senfoni biçimine yeni boyutlar getirmiştir. Haydn'ın 1760-1770 arasındaki senfonileri çok bölümlüdür. Sonunda senfoni giderek dört bölümlü olarak yerleşir. Örnek bir klasik Haydn senfonisinin dört bölümdeki tempoları: I. Allegro; II. Andante moderato; III. Menuet ve Trio; IV. Allegro. İkinci, ağır bölüm, genellikle temel tonun paralel minör tonunda yazılır. Her klasik senfonisinde mutlaka bir menuet ve trio bölümü vardır ve bu bölümde Haydn özellikle üflemeli çalgıları kullanarak ses renklerinin yeni birleşimlerini denemiş, dans temposuna zamanın *divertimento*'larına benzeyen bir canlılık getirmiştir. Senfoninin ilk iki bölümdeki ağırbaşlılığını *menuet*'nin havası hafifletir. Haydn 1760'lardan sonra senfonilerinin son bölümüne yeni bir biçim oluşturur: İlk bölümden daha kısa, allegro, presto gibi hızlı bir tempoda, rondo veya sonat biçiminde, 2/4'lük ve coşkulu bir final yazar. Haydn senfonilerine koyduğu isimlerle onları dinleyiciye daha alımlı kılmayı amaçlar. Ancak, birçok senfonisinin ismi özgün olarak Haydn tarafından verilmemiş, sonradan yakıştırılmıştır. *Fırtına ve Gerilim* etkisindeki karanlık, fırtınalı ve umutsuz duyguları anlatan senfonileri, *Yas, Veda, Ateş, Tutku* gibi başlıklar taşır. *Veda Senfonisi* bestecinin coşkulu bir finali olmayan tek senfonisidir: Çalgıcılar ağır ağır nota sehpalarının üstündeki mumu üfleyip çalgılarını bırakarak birer ikişer sahneden ayrılırlar.

Haydn'ın Kuvartetleri

Haydn'ın yaylı çalgılar kuvartetleri amatör müzikseverlerin bir araya gelip düzenledikleri müzik akşamları için yazılmıştır. Dört çalgıya da eşit rol dağıtan Haydn, bu yapıtları alımlı kılmak için hep yenilikler denemiştir. Kullandığı biçim aslında tıpkı senfonilerinin biçimine benzer; tek farkı senfonilerdeki ağır giriş yoktur. Dört bölümden oluşan kuvartetlerde ilk ve son bölüm canlı, ikinci bölüm ağır ve üçüncü bölüm *menuet* gibi bir dans temposundadır. Ağır bölümde birinci keman genel olarak süslü motiflerle temel ezgiyi bezer. Son bölüm ise çoğu zaman bir füg niteliği taşır. Haydn'ın yaylı çalgılar kuvartetleri setler halinde yazılmış ve basılmıştır. Besteci özellikle oda müziklerini, her zaman tanıdık kişilerin, bildik çevrelerin yorumu için besteler; eğer hiç tanımadığı bir çevreden kendisine yapıt ısmarlanmışsa mutlaka yorumlayacak kişilerin yetenek ve niteliğini araştırırmış. Bu nedenle kuvartetlerinde de her çalgı partisinin belli bir kişinin karakterine göre yazıldığı söylenir. 2/15-16

HAYDN'IN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: (11 tane) La Canterina (1766); Il Mondo della Luna (1777); L'isola disabitata (1779); La fedeltà premiata (1780), Armida (1783). Ayrıca 5 kukla operası vardır. **Oratoryolar:** Son Yedi Söz (Die sieben letzten Worte unseres Erlösers am Kreuz, 1796); Yaratılış (Die Schöpfung, 1798); Mevsimler (Die Jahreszeiten, 1801). **Koro Müziği:** 14 Missa (1750-1801). **Solo Vokal Müzik:** Solo kantatlar (Arianna Naxos-1789); vokal kuvartetler, triolar, kanzonetler ve İngiliz halk ezgileri uyarlamaları. **Senfoniler:** (106 tane) No.6 Sabah (Le Matin) No.7 Öğlen (Le Midi) No.8 Akşam (Le Soir, 1761); No.22 Filozof (The Philosopher, 1764); No.45 Veda (Farewell, 1772); No.49 Tutku (La Passione, 1786); No.59 Ateş (Feuer, 1778); No.73 Av (La Chasse, 1781); No.82-7 Paris Senfonileri, No.92 Oxford (1789); No.93-104 Londra Senfonileri: No.94 Sürpriz (Surprise, 1791); No.100 Askeri (Military) No.101; Saat (Clock, 1794); No.104 Londra (1795). **Konçertolar:** Çello konçertoları-Do Majör (1765); Re Majör (1783); Klavsen (piyano) konçertoları-Sol Majör ve Re Majör (1765); 8 org konçertosu. Keman konçertoları no.1-3 (1765); Konsertant Senfoni (1792). **Yaylı Çalgılar Kuvartetleri:** (70 tane) Op.20 No.1-6 (1772); Op.33 No.1-6 (1781); Op.50 No.1-6 (1787); Op.54 No.1-3 (1788); Op.55 No.1-3 (1788); Op.64 No.1-6 (1790); Op.71 No.1-3 (1793); Op.74 No.1-3 (1793); Op.76 No.1-6 (1797); Op.77 No.1-2 (1799); Op.103 (tamamlanmamış) (1803). **Diğer Oda Müzikleri:** 32 piyanolu trio. Baryton için triolar, yaylı çalgılar trioları, üflemeliler için beşliler. **Klavye için Yapıtlar:** 52 sonat (1761-94); çeşitlemeler (1793).

2/14-HAYDN: MEVSİMLER ORATORYOSU'NDAN "KIŞ."

2/15-HAYDN: İMPARATOR KUVARTETİ Op. 76, No.3, FİNAL

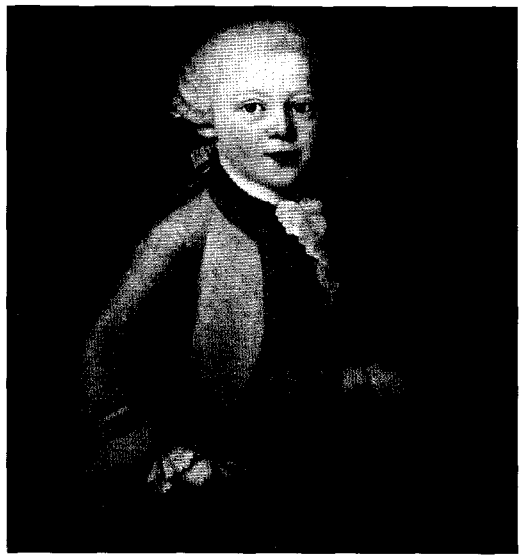
2/16-HAYDN: RE MAJÖR ÇELLO KONÇERTOSUNDAN RONDO

ORKESTRA VE ŞEFİ

Orkestra (senfoni) çalgı topluluğudur. Senfoninin sözlük anlamı "birlikte ses vermek"tir. Önceleri yalnız insan sesine eşlik etmek üzere kullanılan çalgı toplulukları, Rönesans'la birlikte kendileri için yazılan yapıtlara kavuşur. Barok Dönem'de daha geniş topluluklar için müzik üretilir. Bugünün oda orkestraları doğar. Bu dönemin senfonisi, biçim olarak opera uvertürlerinden çıkmıştır. 18. yüzyıldan önceki çalgı topluluklarını sürekli-bas yorumcusu yönetir. Birçok Barok yapıt bugün de aslına uygun olarak, şefsiz ve başkemancının yönetimiyle çalınmaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısından sonraki senfonik yapıtlar için daha kalabalık orkestralar gerekir. Haydn'ın senfoni orkestrası, ikili orkestradır. Yaylı çalgılar, iki obua, iki korno temeldir. Bu orkestrada iki flüt, iki fagot, iki trompet, tek çalgıcının çaldığı iki davul ve yeni bulunan klarinetten de iki tane yer alır. Artık sayısı artan çalgılar arasında, bir köşede oturup topluluğa tempo sunmaya çalışan sürekli-bas yorumcusunu görüp izlemek zorlaşır. Böylece topluluğun başına bir şef geçer. Hem yapıtın karmaşıklaşan tekniğine, armonik zenginliğine göre çalgılara giriş vermek, hem de kalabalık sahnede tempoları net bir şekilde göstermek üzere orkestranın önünde yer alır. Orta Barok döneminde ortaya çıkan ilk şefler, sokak bandolarındaki gibi, orkestraya sırtı dönük dururlar ve büyük bir karton rulo veya sopayla yere vurarak tempo verirler. Orkestra şefinin bugünkü konumunu alması 18. yüzyılın ikinci yarısındadır. Orkestrada çalgı sayısı Romantik Dönem'de artmış, Berlioz ve Mahler'in senfonilerinde yüz kişinin üstüne çıkmıştır. Bu sayıya göre konser salonlarının sahneleri de genişletilmiştir.

FİLARMONİ VE SENFONİ ORKESTRALARI FARKLI MIDIR?

Filarmoniyle senfoni arasında çalgı topluluğu açısından hiçbir yapısal fark yoktur. Filarmoni, Yunanca "phil" (dost) sözcüğünden türer. Tıpkı filatelist (philatelist-pul dostu) örneğinde olduğu gibi "filarmoni" de armoni dostu, müziksever anlamına gelir. 20. yüzyılla birlikte New York, Londra gibi kentlerde oluşturulan Filarmoni Dernekleri kendi adlarını verdikleri orkestralar kurmuş ve maddi olarak desteklemişlerdir. Bugün de belli bir sponsor tarafından desteklenen orkestralar ve "filarmoni orkestrası" adını almaktadır.

P. A. Lorenzoni'nin Mozart Gala Giysileriyle başlıklı tablosu. Yedi yaşındaki Mozart, Schönbrunn Sarayı'ndaki gala konseri için dikilen giysileriyle.

Wolfgang Amadeus Mozart

(1756-1791)

Çağlar boyu üstünlüğü tartışılmamış, eşsiz bir besteci adı sorarsanız, alacağınız yanıt Wolfgang Amadeus Mozart'tan başkası olamaz. Müzik tarihinin hep dâhi çocuğu olarak kalan Mozart kadar adından çok söz ettirmiş, üstüne bu kadar çok yazı yazılmış, film ve tiyatro konusu olmuş bir başka besteci daha yoktur. Yapıtlarındaki insan sevgisi, pırıltılı huzur, yalnız ruhsal bozuklukları değil, fiziksel hastalıkları da onarmakta. Bugün ileri tıp merkezlerinde, ameliyat sonrası nice hastaya Mozart müziği dinletiliyor. 1956'da doğumunun 200. yılını kutlayanlar, hemen otuz beş yıl sonra 1992'de ölümünün 200. yılında, son olarak da 250. doğum yıldönümünde Mozart'ı andılar. 2006'da dünyanın her köşesinde ve elbet Türkiye'de de Mozart yılı olarak değerlendirildi, her yerde Mozart çalındı. Mozart 20. yüzyılın bu son dilimine bir başka mucize olarak ışık saçtı. Gelişen medyanın baş konuğu oldu. Çikolatadan düğmeye, likörden T-shirt'e, neler Mozart'ın adını taşımadı ki! Her yapıtı seslendirildi; günlerce haftalarca her ortamda, her ülkede Mozart dinlendi. Besteci sanki yeniden keşfedildi.

Mozart, kısacık yaşamına sığdırdığı 600'den fazla yapıtla insanlığa kocaman bir hazine sunmuştur. Nüktesi, çocuksu coşkusu, yalınlığı, hemen dinleyiciyi kavrayıveren tılsımı ve tüm çocuksuluğunun ardındaki derin düşüncesi, onu nice besteciden ayrıcalıklı kılar. Gerek özel yaşamında, gerekse içinde yaşadığı tarih diliminde karanlık günler

geçirir ve bunların hiçbirini müziğine yansıtmaz. Bu nedenle, nice besteci müziğini bir otobiyografi gibi kullanırken, Mozart'ın müziği katıksız, saf müziktir. Ne parasız günlerini, ne ateşli hastalığını, ne de tırmanmakta olan Fransız Devrimi'nin hırçın etkilerini anlatır müziğinde. Tüm etkilenmeler, onun zamanından ileri bir teknikle dokuduğu bestelerinin derinliklerinde kendini gösterir.

Johannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus Mozart, 27 Ocak 1756 tarihinde Salzburg'da dünyaya gelir. Bu adlardan ilk ikisi, doğduğu güne rastlayan azizin adıdır. Ön ad olarak annesinin babası olan, sağlık ve sosyal yardım işleri komiseri Wolfgang Nikolaus Pertl'in adı verilir. Theophilus (veya Gottlieb-Tanrının sevgilisi) adı, vaftiz babası olan belediye meclisi üyesi, tüccar Johann Theophilus Pergmayr tarafından konmuştur. Daha sonra Mozart bu son adı Amadé ve Amadeo olarak değiştirir. Kendisi hiçbir zaman Amadeus adını kullanmamıştır.

Babası Leopold Mozart (1719-1787) örnek bir Aydınlanma müzikçisidir. Hem beste yapar, hem de keman çalar. 1737 yılında, doğup büyüdüğü Augsburg'dan ayrılarak Salzburg'a felsefe okumaya gelmiş, bakaloryasını aldıktan sonra kendini asıl ilgi alanı olan müziğe adamıştır. Sürekli araştıran, bilim ve sanatta yenilikleri izleyen, aydın bir kişidir. Küçük Mozart doğduğu sırada Leopold, Salzburg Sarayı'nın orkesta yönetmen yardımcısıdır. Aynı yıl keman çalma kuramı üstüne yazdığı *Violinschule* adlı kitabı yayınlanmıştır. Mozart'ın annesi Anna Mari Pertl, iyi koşullarda yaşamış bir burjuva ailesinden gelmektedir. Mozart doğduğunda annesi 35, babası 36 yaşındadır. Ailenin ilk çocuğu, Mozart'ın 4 yaş büyük ablası Maria Anna'dır. Mozart onu Nannerl (Annie) diye çağırır. Leopold, her iki çocuğunun da harika çocuk yeteneklerine sahip olduğunu küçük yaşta keşfeder ve onların tüm eğitimlerini özel olarak üstlenir: Keman ve klavyeli çalgılar çalmayı, Latinceyi, müzik kuramını ve gerekli genel kültür bilgilerini öğretir. Çocuklarının müzik dehalarını sergilemek üzere Avrupa'nın çeşitli merkezlerine geziler düzenler. Gerek geziler sırasında, gerekse evdeki yaşamlarında Leopold, kendi işini, bestecilik kariyerini bir yana bırakıp sürekli çocukların eğitimiyle ilgilenir. Aslında Leopold Mozart'ın zamanının önemli bir bestecisi olduğu, Haydn'a yakıştırılan *Oyuncak Senfonisi*'ni onun bestelediği söylenir. *Av Konçertosu*'nda çeşitli av boruları ve kornolarla köpeklerin havlaması, silahların patlaması ve avcıların coşkuları dile gelir.

Mozart ailesinin yaşamını, baba ve oğul Mozart'ların çeşitli kişilere ve birbirlerine yazdıkları, birer belge niteliğindeki mektuplardan öğrenmekteyiz. Çok iyi bir gözlemci olan Mozart, küçücük yaştan beri yaptığı gezilerden pek çok kişiyi aklında tutar. Güçlü belleğinde sakladığı bu tipleri sonradan operalarındaki kahramanlarına dönüştürür. Mozart'ın Tanrı vergisi büyük yeteneğinin yanı sıra, babasının iyi bir öğretmen, aydın ve organizatör olması da çok önemlidir. Mozart'ın zamanında her besteci çevresini eğlendirdiği ölçüde övgü toplamıştır. Mozart da patronlarına, prenslere, kontlara, imparator ve krallara yaranmak için, onların adına adadığı yapıtlar bestelemiştir. Ayrıca arkadaş partilerine, yakın çevresinin doğum günlerine, bahçe eğlencelerine ve çeşitli törenlere de bir çırpıda besteler yazmıştır. Bu nedenle *divertimento, cassation, serenade* gibi biçimler ve dans türleri geliştirmiştir. Ünlü *Küçük Bir Gece Müziği* de bu tür bir serenattır. 3/1

Mozart, hemen her yapıtını bir sipariş üstüne yazmış, ama hep ideal bir dinleyici kitlesi ve çok yetenekli bir yorumcu topluluğu düşlemiştir. Kafasının içine bir anda hücum eden müziksel düşünceleri bir çırpıda yazabilmesi, her an, her ortamda, gürültü, kalabalık demeden besteleme sürecine girebilmesi, sanki kısa ömrüne pek çok şey sığdırma kaygısındandır. Haydn, beste yapmaya oturduğu zaman esin perisi gelsin diye uzun uzun dua edermiş. Oysa Mozart, kafasının içinde doludizgin dolanan esin tohumlarını nasıl dizginleyemediğinden yakınırmış. Üstelik her yapıt, parçacıklar halinde değil, tümüyle doğar Mozart'ın kafasında. Herhangi bir ortamda, örneğin bilardo oynarken aklına gelen bir fikri gülüp oynayarak, şakalaşarak, çevresinden kopmadan kafasında geliştirebildiğini yakın çevresi anlatırmış.

Mozart, kendi üstünlüğünün farkındadır. Çevresindekilerin onunla eşdeğer zekâ ve yeteneğe sahip olmadığını acı deneylerle öğrenmiştir. Entrikaları tanımayacak kadar saf bir yüreği, çıkarlarını korumayı bilmeyen çocuksu yönü, ölüm döşeğine kadar taşıdığı özellikleri olmuştur.

3/1-MOZART: KÜÇÜK BİR GECE MÜZİĞİ ALLEGRO K. 525

Çocukluk Yılları
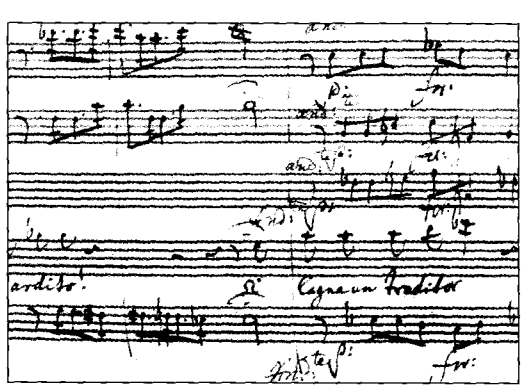
Wolfgang Amadeus Mozart, gelmiş geçmiş en parlak harika çocuktur. Üç yaşında klavsen çalar, beş yaşında ilk *menuet*'sini besteler, dokuz yaşında senfonileri vardır.

MOZART'IN PİYANO SONATLARI

Mozart, doğuştan dehasıyla virtüoz piyanistir. Henüz dört beş yaşındayken tuşlarda gösterdiği hüner dillere destan olmuştur. Mozart'ın zamanında piyano, çalgı olarak henüz klavsen, klavikord, fortepiyano, hammerklavier gibi geçiş dönemindedir. Onu piyanoyla ilk tanıştıran ve ilk piyano sonatlarına örnekler veren Johann Christian Bach'tır. Mozart'ın piyano için yazdığı on yedi sonat, çağlar boyu tüm piyano öğrencilerinin başyapıtı olmuştur. 1775'te Münih'te yazdığı ilk altı sonat (K.279-284); 1777-78'de Mannheim ve Paris'te yazdığı üç sonat (K.309-311); 1778'deki K.330-333 grubu; ve kendinden sonraki bestecilere, özellikle Beethoven'a ışık tutan son sonatları (K.494, K.533, K.570, K.576)'dır. Bunlarda şarkı gibi yazılmış temaları ve değişik kültürlerin biçemlerini bir araya getirişi dikkat çekicidir. Yer yer karamsar, minör tondaki değişleri, kromatik dramatizmiyle Fırtına ve Gerilim akımını; yer yer incecik nakış gibi işlemeleriyle Rokoko akımını (Galant stil) duyurur. Sonatların yapısı genellikle İtalyan opera uvertürü tarzında olup, Allegro-Andante-Presto tempoları içinde üç bölümlü olarak bestelenmiştir.

Mozart, piyano sonatlarının dışında piyano için fanteziler, çeşitlemeler ve rondolar yazmış; ayrıca aynı klavyede dört el çalınmak üzere ve iki ayrı piyanoda çalınmak üzere düet ve sonatlar bestelemiştir.

Ablasıyla birlikte çeşitli kentlerde verdikleri konserler, herkesin büyük ilgisini çeker. Gezilerin ilk durağı Münih ve Viyana'dır. Sonra Fransa, İngiltere, Hollanda ve İtalya. Bütün bu merkezlerde Wolfgang değişik insanlar tanır, bestecilerle tanışır, o çevrenin müziğini dinler. Böylece ilerdeki üslubunu oluştururken İtalyan, Fransız ve Alman stillerini biriktirip kendi süzgecinden geçirecektir. İlk gezilerde iki kardeşin dört-el klavye çalması ve küçük Wolfgang'ın inanılmaz doğaçlamaları herkesi büyüler. Bu arada usta bir keman yorumcusu olarak da kendini kanıtlar. 1762 yılında Viyana sarayında İmparatoriçe Maria Theresa ve İmparator I. Francis'in önünde çalarlar. 1763-1766 arasındaki gezilerde Almanya'da ve Paris'in Versailles Sarayı'nda yeteneklerini kanıtlarlar. Londra'da yine sarayda çalıp Kral ve Kraliçe'nin övgüsünü kazanırlar. Londra'da Johann Christian Bach bir ikinci baba gibi davranır Wolfgang'a. O sıralarda hasta olan babasının yerine onunla ilgilenir, dönemin ünlü müzisyenleriyle ve yeni ortaya çıkan piyanoyla tanıştırır. Mozart, bu Londra gezisinde bugün bir kısmı yitmiş olan ilk senfonilerini yazar. 1765'te dokuz yaşında yazdığı dört-el piyano düetini de ablasıyla yaptığı gezilerde çalmıştır.

Mozart'ın Cosi Dunque (K. 432) adlı yapıtının el yazısı. (1783)

1764'te Paris'te ilk yapıtları yayınlanır: Klavye ve keman için 4 sonat. 1768'de ilk operası olan *La finta semplice*'yi Viyana için besteler. Ama on iki yaşındaki bir çocuğun operasını sahnelemekten kaçınırlar. Opera, bir yıl sonra Salzburg'da oynanır. Aynı yıl Mozart, Salzburg'daki saray orkestrasına birinci kemancı olarak atanır. Bu mevkiye atanmak parasal olmaktan çok onursal bir olaydır. Tam bu sıralarda bir aile dostu için *K.66 Missa*'sını besteler. Bir ay sonra baba oğul, bir yıl kalacakları İtalya'ya giderler. Böylece Salzburg'daki görevini aksatmaya başlar. Roma'da Allegri'nin *Miserere*'sini ilk duyuşta hemen notaya alması hayretler uyandırır. Bu gezide Milano için *Mitridate, Rè di Ponto* gibi operalar besteler. Sonraki İtalya gezilerinde Milano için iki opera daha yazar: *Ascanio in Alba* (1771) ve *Lucio Silla* (1772).

1772-1773 yıllarında İtalya'ya üçüncü gezisini yapar. Ancak 1772'de Mozart'ların gezilerine göz yuman Salzburg piskoposu ölmüştür; yerine gelen kişi önceleri Mozart'a hoşgörülü davransa da uzun süreli yokluğundan ve inatçı tavrından rahatsız olur. Onu küçük bir ücretle birinci kemancı olarak tutar. Mozart, işini yitirmemek için gezilerinin arasında Salzburg sarayı için dinsel yapıtlar ve birçok senfoni besteler. Genç bir bestecinin geniş ufukları için Salzburg çok sınırlı bir ortamdır. Amacı Salzburg dışında daha iyi bir iş bulmaktır. 1777'de yeni bir gezi için izin alır. Bu kez annesiyle Almanya ve Fransa'ya gider. İlk durakları Mannheim'dır. Buradan bir türlü ayrılmak istemez, çünkü Mannheim Orkestrası üyelerinden birinin kızı olan on beş yaşındaki Aloysia Weber'e âşık olur. Babası

mektuplarıyla onları yönlendirmektedir ve derhal Paris'e gitmeleri gerektiğini yazar. Paris'te büyük bir acı yaşar: Annesi hastalanıp ölür (1778). Büyük acısı bir yandan, yalnızlığı öte yandan, yine de onun bestecilik üretimine engel olmaz. Hemen aynı yıl, *Paris Senfonisi*, keman, klavye sonatları, flüt ve arp konçertoları ve bir dizi çeşitleme besteler. Dersler vermekte, yayıncılarla tanışmakta, yapıtlarını yorumlatmayı başarmaktadır. Ancak geleceğe güvenle bakmasına yetecek şeyler değildir bunlar. Yine Mannheim üstünden Salzburg'a geri döner. 3/2

Erişkinlik Dönemi

Annesinin Paris'teki ölümünden sonra yeniden Salzburg'a dönünce saray orgculuğuna atanır. 1780'de Münih'in bir opera ısmarlaması moralini düzeltir. *Idomeneo*'yu (1781) besteler. Bu arada ünlü *Coronation* missasını yazar. Ancak Salzburg'daki yeni piskopos Colloredo'yla bir türlü geçinemez ve en sonunda işine son verilir.

Mozart bunun üzerine Viyana'ya yerleşir. Öğretmenlik ve bestecilik yaparak geçinmektedir. Bu arada Weber ailesi Viyana'ya taşınmış, Aloysia da bir tiyatrocuyla evlenmiştir. Babası hiç istemediği halde Mozart, Aloysia'nın annesi ve diğer kardeşleriyle aynı evi paylaşmaya başlar. Bir yandan da saray operası için *Saraydan Kız Kaçırma* operasını besteler. Bu operanın ilk sahnelenişini (1782) izleyen günlerde Aloysia'nın kız kardeşi Constanze Weber'le evlenir. Babası bu evlilik yüzünden Mozart'ı hiç bağışlamamıştır. 1783'te karı koca Salzburg'a gidip Mozart'ın hiçbir zaman tamamlanmamış olan *Do Minör Missa*'sının bölümlerini yorumlarlar. Bu missa, Constanze Weber'le evlendiği için Tanrıya sunduğu şükrandır. Salzburg'daki dinletide Constanze, soprano soloyu söyler.

Hans Hansen'in 1802'deki tablosu: Constanze Mozart, Constanze bu dönemde ölen kocasının yapıtlarını yayınlatmak için uğraşmaktadır.

3/2-MOZART: PİYANO KONÇERTOSU No. 21, K.467, DO MAJÖR-ROMANZA

Mozart, artık tanınan, kendisine eser ısmarlanan, konserleri olay yaratan bir sanatçıdır. Önceleri usta bir kemancı olarak tanınırken şimdi önemli bir piyanist olarak parlamaktadır. 1780'li yıllarda ortaya çıkan birçok piyano konçertosu, Barok biçeminde, üç bölümlü olarak yazılmıştır. Bu konçertoların pek çoğu ve yaylı çalgılar kuvartetleri sevgili dostu Haydn'a adanmıştır. İmparator II. Joseph, 1787'de ona düşük bir ücretle de olsa saray bestecisi olmayı kabul ettirir. Ama saraydan umduğu gibi çok sayıda eser siparişi gelmez. Bu sıralarda en büyük başarısı Viyana operası için yazdığı *Figaro'nun Düğünü* (1786) operası olur. Bütün bu başarılara karşın yine de geçim sıkıntısı içindedir.

PİYANODA DÖRT-EL

Tek klavye üstünde iki kişinin, dört-el olarak çalması Elizabeth çağından kalma bir gelenektir ve ev toplantılarında, müzik akşamlarında çok tutulan bir gösteridir. Bu yorum şekli, sosyal ortamı ısıtmakta, aynı çalgıda iki kişinin paylaştığı coşkuyu dinleyicilere aktarmaktadır. Mozart, henüz küçücük bir çocukken kendinden dört buçuk yaş büyük ablasıyla aynı klavyede dört-el çalarak büyük ilgi toplamıştır. Böylece ilk piyano düetlerini (elimizdeki en eskisi dokuz yaşında bestelediği K.19'dur), klavyeyi ablasıyla paylaşmak için yazmıştır. Sonradan öğrencileri ve sevgilileri için aynı piyanoda çalınmak üzere düetler ve sonatlar yazdığı gibi, iki ayrı piyanoda, düo olarak çalınmak için sonatlar ve konçertolar besteler. Mozart'ı izleyen Schubert de müzik akşamları için piyano düetleri yazmıştır. Aynı klavye üstünde ellerin çapraz olan ataklarında Schubert'in birlikte çaldığı sevgilileriyle oynaşmayı amaçladığı söylenir.

19. yüzyılda yazılan büyük senfoniler, Avrupa'nın her yanında çalacak büyük orkestralar olmadığından, bestecisi tarafından ya da Liszt gibi bir başka besteci tarafından sonradan iki piyanoya dört-el uyarlamaları yapılmıştır. Böylece büyük orkestranın sesleri piyanonun tuşlarında dört-el yorumuyla sunulabilmiştir.

Bazı yapıtlar da özgün olarak dört-el için bestelenip sonradan orkestra uyarlamaları yapılmıştır (Stravinski'nin Bahar Ayini gibi.)

Constanze'nin hastalıkları ve bitip tükenmeyen istekleri için para yetiştirmelidir.

Son Yılları

1787'de *Saraydan Kız Kaçırma*'yı ve *Figaro*'yu yönetmek üzere Prag'a gider. Büyük bir coşkuyla karşılanır ve Prag operasından bir sipariş alır: *Don Giovanni* operası. *Figaro*'dan sonra Mozart'ın ünü azalmaya başlar. Soylular ve saray çevresi onun müziğinde fazla devrimci düşünceler olduğundan yakınırlar. Günün diğer bestecileri, örneğin, Dittersdorf ya da Wanhal gibi, daha hafif ve anlaşılır müzik bestelemesini isterler. Mozart bu arada borç içindedir. 1784'te mason locasına üye olmuştur. Locadan bir arkadaşı, Michael Puchberg, onu borçlarından kurtarır.

Don Giovanni'den sonra Mozart'ın ileriye hep umutla bakan iyimser yönü yitmiştir. Kendi içine kapanır. 1788'de yazdığı son üç senfoni, notalarını çoğaltamadığından, seslendirilme olanağı bulamaz. Öğrenci sayısı da çok azalmıştır. 1789'da Dresden'e bir gezi yapar. Aziz Thomas Kilisesi'nde Bach'ın orgunda çalar. Ardından Berlin'e gidip Prusya Kralı'na sunmayı düşündüğü 6 kuvartetin ancak 3'ünü verebilir. Döndüğünde İmparator'dan gelen bir opera isteği yine yüreklendirir Mozart'ı: *Cosi fan tutte* böyle doğar. Böylesi neşeli ve gülünçlü bir operanın onca umutsuz ve yoksul koşullar altında ortaya çıkışı inanması güç bir mucizedir. Aynı zor günlerde, yedi hafta içinde son üç senfonisini (Mi Bemol Majör, Sol Minör ve *Jüpiter*) ve bir dizi kuvartetini besteler.

1791 yılının ilk yarısı, mason dostu Schikaneder'in işbirliğiyle, *Sihirli Flüt* operasını yazmakla geçer. Temmuz ayında bu çalışma garip bir habercinin kendini tanıtmak istemeyen patronundan gelen bir siparişle kesintiye uğrar: Bir ölüm duası yazması istenmektedir. Hem de yüklü bir ücret karşılığı! Mozart'ın sağlığı gittikçe bozulduğundan, bu *requiem*'i kendi ölümü için bestelercesine bir duyguya kapılarak kabul eder. Bu arada II. Leopold Bohemya kralı olmuştur ve tahta çıkışını kutlamak üzere Mozart'a bir opera ısmarlar: Metastasio'nun çok kullanılmış bir metni olan *La Clemenza di Tito*'yu bestelemesi öngörülmüş ve Mozart'a yalnız iki hafta süre tanınmıştır. Öğrencisi Süssmayr'ın yardımıyla verilen sürede biten operanın Prag'daki ilk temsili çok başarılı değildir.

Sihirli Flüt operası da aynı yıl içinde tamamlanıp 30 Eylülde Viyana'da sahnelenir. Mozart, iyice güçsüzleşmesine, sürekli ateşlenmesine karşın, *Requiem*'i büyük bir gayretle ölüm döşeğinde yazar. Öğrencisi ve dostu Süssmayr'a, *Lacrimosa*'nın sonuna dek dikte ettirir, geri kalanı taslak halinde bırakarak 5 Aralık günü ölür. Söylentilerdeki gibi kasten zehirlenmemiş, böbreklerindeki bir rahatsızlık nedeniyle ölmüştür. Fırtına ve yağmurdan cenaze törenine kimsenin katılmadığı, ölüsünü birkaç mezarcının Viyana dışındaki St. Marx adlı bir yoksullar gömütüne attığı söylenir.

Mozart'ın Sanatı

Pek çok bestecinin ürünlerini, yaşamı içinde zamandizinsel dönemlere ayırarak inceleriz: Gençlik, orta yaş ve olgunluk dönemleri gibi. Ve nice bestecinin 35 yaşına dek geçen zamanını ancak gençlik dönemi olarak ele aldığımızı düşünürsek, 35 yaşında ölen Mozart'ı belki de hep genç kabul etmemiz gerekecektir. Bu nedenle çocukluk, ilk gençlik yılları derken orta yaşına bile değinmeden, birdenbire "son yılları" diye bir ayrım yapmaktayız. Belki ancak son üç yılı için daha bir derinleşen felsefesinden, yer yer daha fazla kendini gösteren melankolik renklerinden söz edilebilir. Mutlu, mutsuz, sevdalı, tutkulu, düşkün, yoksul, borçlu, hastalıklı, her ortamda aynı düzeyde, aynı nitelikte müzik üretmiştir. Gerek çocukluk yıllarında, gerekse erişkin döneminde yalın ve nükteli anlatımı, güçlü ritmik yapısı ve bu coşkunun altına gizlediği derin, koyu bir felsefe, müziğinin özellikleri olmuştur. Mozart'ın melankolisi, karamsarlığı ne Çaykovski'ye benzer, ne Chopin'e, ne de Beethoven'a. Kendini iyice gizlemiş bir hüzündür bu, ama en yaşam dolu pasajların altında bile sezilir. On dört yaş ürünü bir senfoniyle ölüm döşeğindeki *Requiem*'i, benzer yalınlıkla derin düşünceyi bir arada taşır. "Bu besteci bir delikanlı kadar genç, bir yaşlı kadar bilgedir. Hiçbir zaman yaşlanmaz, modern de olmaz. Gömülebilir, fakat hep canlı kalır." (R. Angermüller, çev. A. Cemal.)

Mozart her müzik biçimi için örnekler vermiş ve her biçimi kusursuzluğa ulaştırmıştır. Çağdaşları onu karmaşık duygularla yüklü bulmuşlar, anlaşılması zor olarak nitelemişlerdir. Çevresindeki soylular, önceki Rokoko akımının hafif ve yüzeysel deyişine alışık olduklarından, Mozart'ın derin düşüncesini anlayamamış, çağının ötesinde yaşadığını kavrayamamışlardır. Çağdaşları Mozart'ı, doğayı betimlemediği, yaklaşmakta olan Romantik akımın doğaya övgüsüne kapı açmadığı için de eleştirirler. Oysa Mozart, kuş se-

si, deniz uğultusu, fırtına izlenimi duyurmasa da insan doğasını yansıtmıştır müziğine. 1915'ten sonra ruhbilimsel araştırmalar geliştikçe Mozart'ın müziğindeki insan doğası daha iyi görülür olmuştur. Mozart, insan doğasını acımasızca eleştiren bir ruhbilimci olarak nitelenmiştir. İnsanoğlunun kalbindeki sevgiyi en duyarlı biçimde işleyen, sonraki kuşaklara bir sevgi kozası bırakan bir bestecidir o.

Mozart, Klasik kalıbın öz ve biçim dengesini özenle korur. Fransız Rokoko akımının zarif, güleç ve süslü anlatımını; Mannheim Orkestrası'nın dengeli çalgı birleşimini, İtalyan şan geleneğindeki güzel şarkı söyleme (*bel canto*) anlayışını, Alman edebiyatından esinli Fırtına ve Gerilim akımının içedönük karamsarlığını, Bach ve Handel'in Barok birikimiyle birleştirmiş ve bütün bunların üstüne kendi dehasını eklemiştir. Haydn'la birlikte büyük senfoni biçimini yerleştirir. Opera dünyasına yeni kapılar açar. Kuvartet ve konçerto dağarcığını klasikleştirir ve gelenekselleştirir. Operalarıyla, opera tarihinde yeni bir dönem açar. Mozart, Haydn'ın olgun dönem müziğine, Beethoven'a, Schubert'e, Mendelssohn'a Brahms'a ve günümüze dek pek çok besteciye ışık tutmuştur.

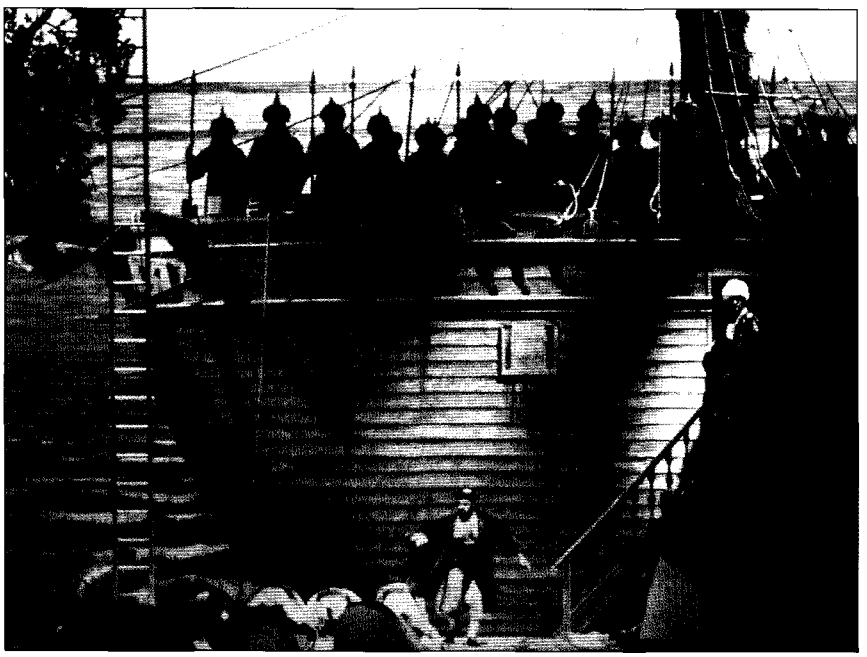
Mozart'ın yapıtları zamandizinine ve temalarına göre bir Avusturyalı bilim adamı ve Mozart hayranı olan Ludwig von Köchel (1800-1877) tarafından derlenmiştir. Örneğin, son yapıtı *Requiem*'in Köchel sayısı *K.626*'dır.. 3/3

Mozart'ın Operaları

Mozart'ın müzik tarihine yaptığı en önemli katkılardan birisi opera besteciliği olmuştur. Opera, tür olarak Mozart'la yepyeni boyutlar kazanmıştır. Mozart'ın da temel tutkusu operalarında yatar. On bir yaşından başlayarak yaşamının son yılına dek zamanın her tür operasına örnek vermiştir. Kutsal konulu oratoryolardan pastoral dramlara, şarkılı oyunlara, serenatlara, komik operadan ciddi operaya dek bestelediği yapıtların sayısı yirmi biri bulur.

Bu daldaki ilk çalışması üç perdelik bir "kutsal dram" olan *İlk Emrin Günahı*'dır. On bir yaşındaki Mozart bu çalışmanın ancak ilk perdesini yazmış, ikinci ve üçüncü perdeler Michael Haydn (1737-1806) tarafından tamamlanmıştır. Yine on bir yaşında bestelediği üç kısa perdeyi içeren şarkılı oyun türündeki *Apollo ve Hyakinthos,* ilk gençlik operası olarak sayılabilir. Tek perdelik şarkılı oyun Bastien ve Bastienne, çocukluk dönemi operaları arasında en çok oynanan olmuştur. *Sözde Saf Yürekli Kız,* Goldoni'nin bir metnine dayalı ve tipik bir İtalyan komik operası karakterindedir. *Pontus Kralı Mitridate,* Racine'in bir trajedisi üstüne kurulmuş konusuyla on dört yaşındaki bestecinin ilk ciddi opera deneyimidir ve Milano'da ilk oynandığında büyük başarı kazanmıştır. *Askanio Alba*'da, iki perdelik hafif bir pastoral operadır. *Scipione'nin Rüyası* tek perdelik bir dramatik serenat olup Viyana başpiskoposunun taç giyme töreni için bestelenmiş olabileceği

3/3-MOZART: SARAYDAN KIZ KAÇIRMA UVERTÜRÜ K. 384

Saraydan Kız Kaçırma 1988 Salzburg Festivali.

si, deniz uğultusu, fırtına izlenimi duyurmasa da insan doğasını yansıtmıştır müziğine. 1915'ten sonra ruhbilimsel araştırmalar geliştikçe Mozart'ın müziğindeki insan doğası daha iyi görülür olmuştur. Mozart, insan doğasını acımasızca eleştiren bir ruhbilimci olarak nitelenmiştir. İnsanoğlunun kalbindeki sevgiyi en duyarlı biçimde işleyen, sonraki kuşaklara bir sevgi kozası bırakan bir bestecidir o.

Mozart, Klasik kalıbın öz ve biçim dengesini özenle korur. Fransız Rokoko akımının zarif, güleç ve süslü anlatımını; Mannheim Orkestrası'nın dengeli çalgı birleşimini, İtalyan şan geleneğindeki güzel şarkı söyleme (*bel canto*) anlayışını, Alman edebiyatından esinli Fırtına ve Gerilim akımının içedönük karamsarlığını, Bach ve Handel'in Barok birikimiyle birleştirmiş ve bütün bunların üstüne kendi dehasını eklemiştir. Haydn'la birlikte büyük senfoni biçimini yerleştirir. Opera dünyasına yeni kapılar açar. Kuvartet ve konçerto dağarcığını klasikleştirir ve gelenekselleştirir. Operalarıyla, opera tarihinde yeni bir dönem açar. Mozart, Haydn'ın olgun dönem müziğine, Beethoven'a, Schubert'e, Mendelssohn'a Brahms'a ve günümüze dek pek çok besteciye ışık tutmuştur.

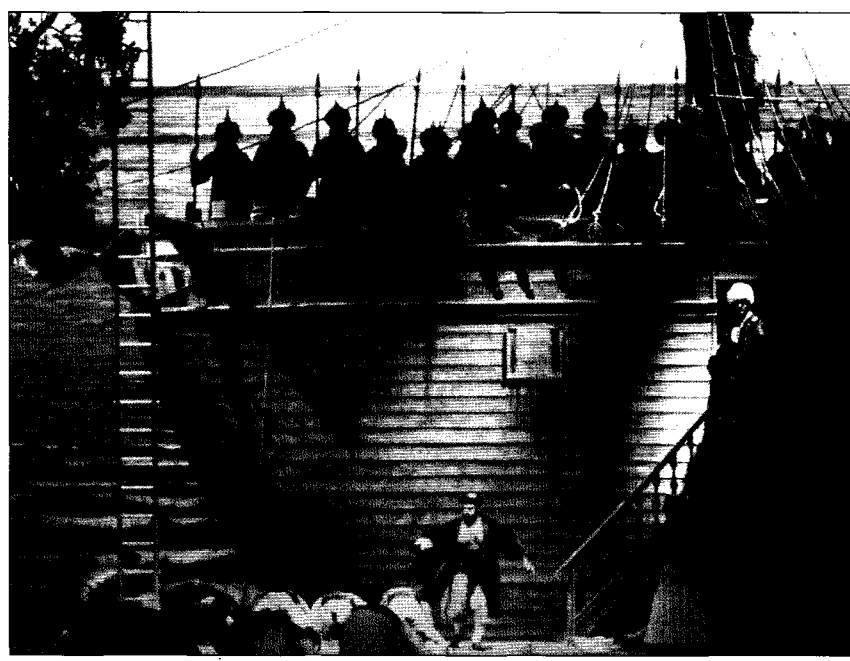
Mozart'ın yapıtları zamandizinine ve temalarına göre bir Avusturyalı bilim adamı ve Mozart hayranı olan Ludwig von Köchel (1800-1877) tarafından derlenmiştir. Örneğin, son yapıtı *Requiem*'in Köchel sayısı *K.626*'dır.. 3/3

Mozart'ın Operaları

Mozart'ın müzik tarihine yaptığı en önemli katkılardan birisi opera besteciliği olmuştur. Opera, tür olarak Mozart'la yepyeni boyutlar kazanmıştır. Mozart'ın da temel tutkusu operalarında yatar. On bir yaşından başlayarak yaşamının son yılına dek zamanın her tür operasına örnek vermiştir. Kutsal konulu oratoryolardan pastoral dramlara, şarkılı oyunlara, serenatlara, komik operadan ciddi operaya dek bestelediği yapıtların sayısı yirmi biri bulur.

Bu daldaki ilk çalışması üç perdelik bir "kutsal dram" olan *İlk Emrin Günahı*'dır. On bir yaşındaki Mozart bu çalışmanın ancak ilk perdesini yazmış, ikinci ve üçüncü perdeler Michael Haydn (1737-1806) tarafından tamamlanmıştır. Yine on bir yaşında bestelediği üç kısa perdeyi içeren şarkılı oyun türündeki *Apollo ve Hyakinthos,* ilk gençlik operası olarak sayılabilir. Tek perdelik şarkılı oyun Bastien ve Bastienne, çocukluk dönemi operaları arasında en çok oynanan olmuştur. *Sözde Saf Yürekli Kız,* Goldoni'nin bir metnine dayalı ve tipik bir İtalyan komik operası karakterindedir. *Pontus Kralı Mitridate,* Racine'in bir trajedisi üstüne kurulmuş konusuyla on dört yaşındaki bestecinin ilk ciddi opera deneyimidir ve Milano'da ilk oynandığında büyük başarı kazanmıştır. *Askanio Alba*'da, iki perdelik hafif bir pastoral operadır. *Scipione'nin Rüyası* tek perdelik bir dramatik serenat olup Viyana başpiskoposunun taç giyme töreni için bestelenmiş olabileceği

3/3-MOZART: SARAYDAN KIZ KAÇIRMA UVERTÜRÜ K. 384

Saraydan Kız Kaçırma 1988 Salzburg Festivali.

sanılmaktadır. *Lucius Sulla* Romalı diktatörü konu alan ciddi İtalyan operası türünde olup yazıldığı yıl Milano'da sahnelenmiştir. Sözde Bahçıvan, eğlenceli oyun "drama giocoso" olarak bir alt başlık taşır; on yıl sonra yazacağı *Figaro'nun Düğünü* operasının bir ön çalışması gibidir. Pietro Metastasio'nun (1698-1782) metni üstüne altı haftada yazdığı iki perdelik *Çoban Kral,* dramatik kantat olarak nitelenmiş bir ciddi opera'dır.

Mozart, *Çoban Kral'*dan sonra beş yıl opera yazmaya ara verir, bu türde ortaya çıkan ilk çalışması da *Saraydan Kız Kaçırma'*nın ön taslağı olan, tamamlamadan bıraktığı, Zaide operasıdır. Bundan sonraki *Idomeneo,* Mozart'ın operada olgunluğa yöneldiği ilk adımdır. Gluck'un reformcu tarzında, korolar, az sayıda resitatif, soylu melodik aryalar, bale, toplu solistler, orkestraya özgü parçalar ve dramatik etkinlik sergiler. *Opera seria* geleneği izlense de Mozart'ın gündelik yaşamdan seçtiği tipler, inandırıcı karakterleri oluşturur. *Kandırılmış Damat,* iki perdelik bir opera *buffo'*dur. Onu izleyen Emprezaryo ise Alman geleneğinde bir şarkılı oyundur.

Bütün Kadınlar Böyle Yapar (Cosi fan tutte) altı karakterin de baş oyuncu olarak aynı önemde işlenmesi ve renkli grup şarkılarıyla dikkat çeken keyifli bir opera buffo'sudur.

Figaro'nun Düğünü için, tarih boyu yazılmış en gülünçlü ve akıcı opera olduğu söylenir. Dört bölümlük buffa operada zeki bir metin üstüne köpük gibi zarif bir müzik yerleşmiştir. *Don Giovanni* Prag için yazılmış operadır. *Drama giocoso* olarak bilinen bir çeşit gülünçlü opera, ciddi karakterler içinde sunulur. Oyunun sonunda yaşayan karakterlerin sahne önüne gelip dinleyiciye kısadan hisse vermeleri ortaçağdaki *ahlak oyunlarını* andırır. Solistlerin ciddi tavrının ardından akan güleç müzik iki ortamı birleştirir. *Bütün Kadınlar Böyle yapar (Cosi fan tutte), Figaro'nun Düğünü* ve *Don Giovanni* şair Lorenzo da Ponte'nin (1749-1838) yazdığı librettolarla gerçekleşmiş ve üçü de Mozart'ın başyapıtları olmuştur.

Sihirli Flüt, Emanuel Schikaneder'in (1751-1812) metni üstüne yazılmıştır ve bir İngiliz pandomimi havasındadır. Sahnede iyi ve kötünün kişileştirilmesi bir *ahlak piyesini* andırır. Sıradan insanın üstündeki doğaüstü güçlerin etkinliği sergilenir. Viyana soylularına sunulan renkli bir peri masalıdır bu: Eski Mısır'da İsis ve Osiris piramitlerinin yakınında geçer. Almanca oluşu Viyanalılara gerçekle gerçeküstünün birleşimini daha iyi anlatmak içindir. Resitatiflerin yerini müziksiz konuşmalar alır. Bir taşlama, *comedy burlesqeu* havasındadır. Bu operada halk ezgileri, popüler şarkılar, marşlar, hünerli bir koloratur soprano ve glockenspiel gibi bir çalgı kullanılarak renkli bir ortam yaratılmıştır. Mozart'ın yaşamının son yılı olan 1791'de diğer senfonileri ve Requime'ini yazarken iki opera birden tamamlaması hayretler uyandıran bir başarıdır. *Sihirli Flüt*'le birlikte aynı yıl bestelediği diğer operası da *Titus'un Merhameti'*dir. Metastasio'nun metnine dayanan bu ciddi

MOZART'TA TÜRK ETKİLERİ

Klasik dönemde kuşkusuz Türk adını müzikte en çok duyuran besteci Mozart'tır. Sonat, konçerto, opera ve balelerinde Türk vurmalı çalgılarını ya da renklerini kullanmıştır. Mozart'ın Türk ve Yakındoğu müziğine ilgi duymasının başlıca nedeni yakın arkadaşı Angelo Soliman'ın etkisinde kalmış ya da kendinden önceki Gluck ve Handel gibi bestecileri dinlemiş olmasıdır. 1772'de yazdığı Lucio Silla*'nın bale sahnesinde kullandığı motifleri,* K.219 *no'lu keman konçertosunun Rondo bölümünde yinelemiştir. 1775'te yazdığı bu Türk konçertosunun finalinde, çifte ritim kurgusunda yarattığı marşı zarif bir rondoyla birleştirmiştir. Yine* Lucio Silla*'dan kaynaklanan, unutulmuş balesi* Saray Kıskançlıkları (Le Gelosie del Seraglio), K.109 *katalog numarasını taşır. Mozart'ın yarım kalmış Türk konulu iki operası vardır.* Kahire Kazı (L'Oca del Cairo), K.422 *(1783), Varesco'nun bir metni üzerine yazılmıştır, Türk ülkesine benzer bir yerde geçer, komik opera niteliğindedir.* Zaide *operası* K.344 *(1779),* Saraydan Kız Kaçırma*'nın ilk şeklidir. Bu arada* K.331 *(1778)* La Majör Piyano Sonatı*'nın son bölümüne* Alla turca *başlığı altında bir rondo yazar. Sol el bir mehter davulunun tokmakla vuruşunu, sağ el de mehterdeki zillerin etkisinde düşlem dolu ince bir ezgiyi işler.*

Saraydan Kız Kaçırma (Die Entführung aus dem Serail), K.384 *(1782), üç perdelik bir şarkılı oyundur. Komik opera niteliğindedir ve özgün biçimi Almanca yazılmıştır. Gottlieb Stephani'nin Bretzner metnine dayalı librettosu kullanılmıştır. Mozart, babasına yazdığı bir mektupta, bu operanın uvertürünü ve finalindeki koro müziğini Türk motifleriyle donatacağını söyler. Osmin tiplemesi, eski bir İstanbul yalısını mekân olarak alması, davullar ve zillerle mehter bandosu etkisini yaratması, bu yapıtı* Türk Operası *olarak ünlendirmiştir.* 3/4

3/4-MOZART PİYANO SONATI K.331 "ALLA TURCA"

REQUIEM (Ölüm Duası)

Mozart'ın ölüm döşeğinde, son dakikalarına kadar yazdığı, tamamlayamadan taslaklarını bıraktığı Requiem'in gizemli bir ortamda ısmarlanışı günümüze dek tiyatro oyunlarına ve sinema filmlerine çekici bir konuyu oluşturmuştur. Gerçekte Rimski-Korsakov'un Mozart ve Salieri *adlı operasında yakıştırıldığı gibi Mozart, can düşmanı besteci Salieri tarafından zehirlenmemiştir. Patronunun adını gizli tutan bir haberci,* Requiem'in *bestelenme sürecini gelip gidip izler, ona göre ödeme yapar. Bu gizli patronun, büyük olasılıkla Kont Walsegg-Stuppach olduğu sanılmaktadır. Stuppach, hemen Mozart'ın ardından ölen karısı için bu* Requiem'i *kendi bestesiymiş gibi yönetir. Halen Stuppach'ın Viyana'daki kütüphanesinde Mozart'ın* Requiem *notalarının Stuppach imzalı kopyaları olduğu bilinmektedir.*

Mozart son soluğunda Lacrimosa'yı yazmaktadır. Geri kalan bölümler onun taslaklarına göre öğrencisi Süssmayr tarafından tamamlanır. Mozart, din konusunda bağnazlıktan uzak, kalıplardan arınmış bir bestecidir. Hiçbir zaman kilise bestecisi olarak sınıflanamaz. Requiem'de *yarattığı kutsal ortam, yine de bir tapınma töreni havasında değildir. Ölüme bir dost gözüyle bakar; insanın en yakın ve gerçek dostu olarak yaklaşır.* **3/6**

3/6-MOZART: REQUIEM K.626 "LACRIMOSA"

opera türündeki yapıtı bestecinin on sekiz gün içinde tamamladığı söylenir.

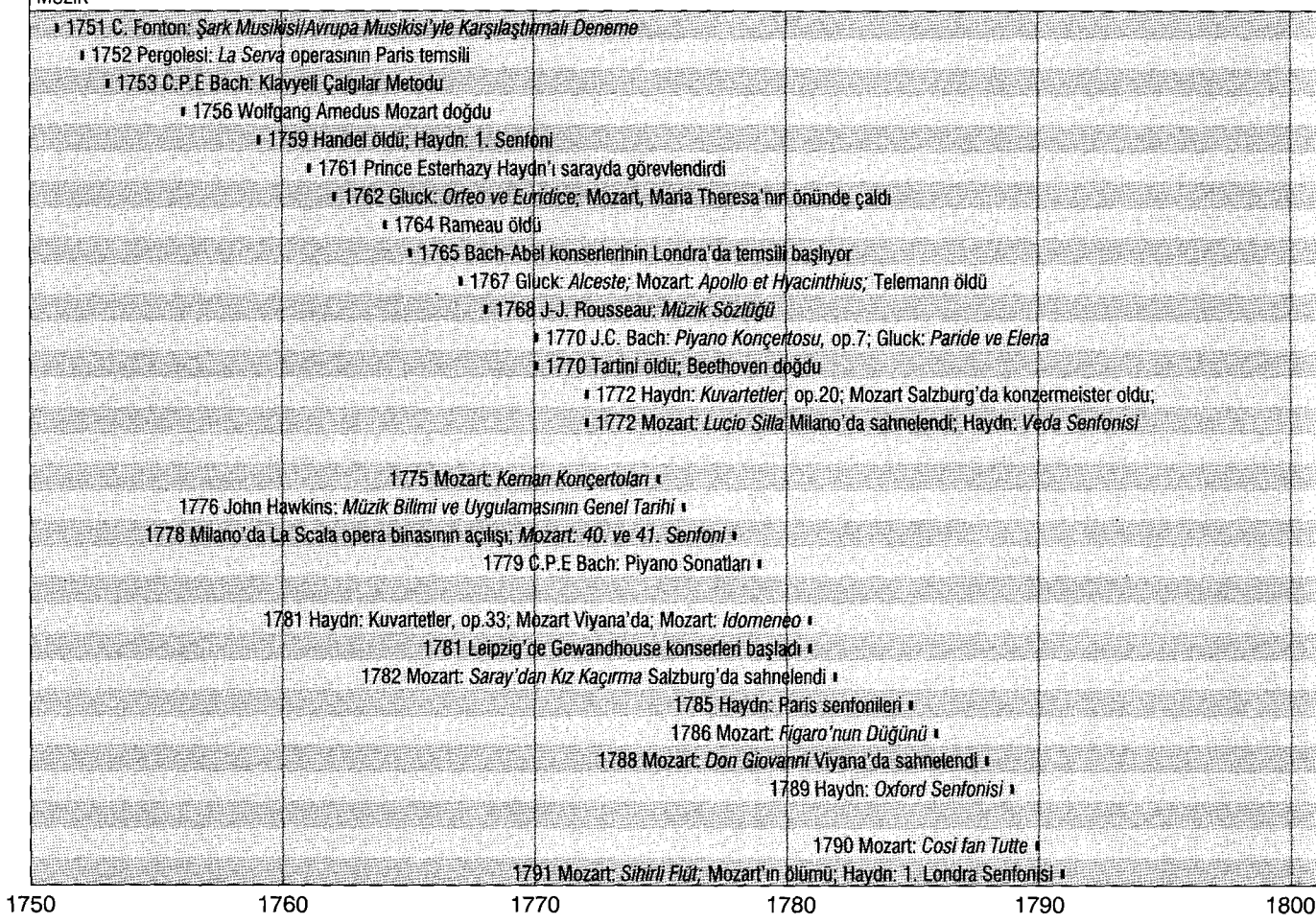
On sekizinci yüzyılın ciddi İtalyan operası uzak zamanların yüce kahramanlarını konu alırken, gülünçlü İtalyan operası da gündelik yaşamın sıradan saçmalıklarını sahneye getirmektedir. Komik operanın gereçlerinden biri tüm karakterleri bir araya toplayıp birbirlerine karşı şarkı söyletmektir ki, Mozart da bu yöntemi *Figaro*'da kullanır. Bestecinin opera alanındaki yapıtları İtalyan ve Alman operaları olarak iki gruba ayrılır. Yalnız dil olarak değil, stil olarak da ülkelere göre yazılmıştır. *Sihirli Flüt* ve *Saraydan Kız Kaçırma* onun Alman operalarıdır. Almanya'da ve Avusturya'daki dinleyicilere kendi dillerinde bir eğlence sunmak amacını gütmüştür. *Şarkılı Oyun* geleneğine dayanan bu yapıtlarda resitatif yerine müziksiz konuşmalar yer alır. Öte yanda *Cosi fan tutte, Figaro'nun Düğünü* gibi operaları da tüm metnin şarkı halinde söylendiği, İtalyan dilinde yazılmış İtalyan stilindeki operalarıdır. **3/5**

3/5-MOZART SİHİRLİ FLÜT'TEN "DER HOLLE RACHE"

MOZART'IN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: İlk Emrin Günahı (Die Schuldigkeit des ersten Gebotes K.35, 1767), Apollo ve Hyakinthos (K.38, 1767), Bastien ve Bastienne (K.50,1768), Sözde Saf Yürekli Kız (La finta semplice K.196, 1769), Pontus Kralı Mitridate (Mitridate re di Ponto K.87, 1770), Askanio Alba'da (Ascanio in Alba K.111, 1771), Scipione'nin Rüyası (Il sogno di Scipione K.126, 1772), Lucius Sulla (Lucia Silla K.135, 1772), Sözde Bahçıvan (La finta giardiniera K.196, 1774), Çoban Kral (Il re pastore K.208, 1775), Zaide (K.344, 1780), Idomeneo (K.366, 1780), Saraydan Kız Kaçırma (Die Entführung aus dem Serail K.384, 1782), Kahire Kazı (L'oca del Cairo K.422, 1783), Kandırılmış Damat (Lo sposo deluso K.430, 1784), Emprezaryo (Der Schauspieldirektor K.486, 1786), Figaro'nun Düğünü (La Nozze di Figaro K.492, 1786), Don Giovanni (K.527, 1787), Bütün Kadınlar Böyle Yapar (Cosi fan tutte K.588, 1790), Sihirli Flüt (Die Zauber Flöte K.620, 1791), Titus'un Merhameti (La Clemenza di Tito K.621, 1791). **Koro ve Vokal Müzik:** (18 tane Missa)-Missa Brevis (K.49, 1768); Missa Dominicus (K.66, 1769); Sanctissimae Trinitatis Onuruna Missa (K. 167, 1773); Missa Longa (K. 262, 1775); Taç Giyme Töreni için Missa (Coronation K. 317, 1779); Missa Solemnis (K. 337, 1780); Ölüm Duası (Requiem Mass, K. 626, 1791-ölümünden sonra tamamlanmıştır). **Diğer Şarkılar:** Regina Coeli (soprano, koro ve orkestra K. 127, 1772); Vesperae solennes de Confessore (K. 339, 1780); Kyrie (K.341,1781); Ave verum corpus (motet, K. 618, 1791); Exultate, jubilate (motet, soprano ve orkestra için, K.165, 1773). **ORKESTRA YAPITLARI: Senfoniler:** (41 tane senfoni). No.1-13 -gençlik dönemi senfonileri (1771-1773). No.14-30 Salzburg Senfonileri (1771-1775). No.31-38-geç dönem senfonileri (1781-1791); No.39, 40, 41 (1788); "Paris" (No.31, K.297, 1778); "Haffner" (No.35, K.385, 1782); "Linz" (No.36, K.425, 1783); "Prag" (No.38, K.504, 1786); No.39 (K.543, 1788); No.40 (K.550, 1788); "Jüpiter" (No. 41, K.551, 1788). **ODA ORKESTRASI: Kasasyonlar:** "Kırsal Danslar" (K.123, 1770); La Battaile (K.535, 1788); Alman Dansları (K.509, 1787). **Serenatlar:** No.2 "Kontretanz" (K.101, 1776); No.3 "Antretter" (K. 185, 1773); No. 4 "Colloredo" (K. 203,1774); No. 5, (K.204, 1775); No. 6 "Serenata Notturna" (K. 239, 1776); No. 7 "Haffner" (K. 250, 1776); No. 9 "Posthorn" (K. 320, 1779); No.10-Üfleme Çalgılar İçin (K.361, 1784); No.13, "Küçük Bir Gece Müziği" (Eine kleine Nachtmusik, K. 525, 1787); Müzikal Şaka (Ein musikalischer Spass, K.297b, 1778). **Divertimentolar:** No.7 (K.205, 1773); No.10 (K. 247,1776); No.11 (K.251,1776); No.15 (K. 287,1777); No.17 (K. 334, (1779). **KONÇERTOLAR: Piyano Konçertoları:** No.1-4 Erken konçertolar. (Diğer: 21 tane) No.15 (K.450, 1784); No.17 (K.453, 1784); No.18 (K.456, 1784); No.19 (K.459, 1784); No.20 (K.466,1785); No.21 (K.467, 1785); No.22 (K.482,1785); No.23 (K.488, 1786); No.24 (K.491,1786); No.25 (K.503, 1786); No.26 (K.537, 1788); No.27 (K.595, 1791). **İki Piyano için Konçerto:** No 10 (K.365, 1778); **Üç Piyano için Konçerto:** No.7 (K.242, 1776). **Keman Konçertoları:** No.1 (K.207, 1773); No.2 (K.211,1775); No.3 (K.216,1775); No.4, K.218, 1775); No.5 (K.219, 1775); Keman ve Viyola için Senfoni Konser-

Klasik Dönem Zaman Dizini

MÜZİK

tant K.364 (1779). **Korno Konçertoları:** No.1 (K.412, 1791), No.2 (K.417, 1783), No.3 (K.447, 1784-1787), No.4 (K.495, 1786); **Fagot Konçertosu** (K. 191,1774); **Arp ve Flüt Konçertosu** (K. 299, 1778); **Obua Konçertosu** (K. 314, 1778); **Klarinet Konçertosu** (K.622, 1791); **Flüt Konçertosu** No.1 (K. 313, 1778); **Flüt Konçertosu** No.2 -obua konçertosundan uyarlama (K.314, 1778); **Flüt ve Orkestra için Andante** (K. 315, 1778); **Obua, Klarinet, Korno ve Fagot İçin Senfoni Konsertant** (K. 297b, 1778). **ODA MÜZİĞİ: Beşliler:** Yaylı Çalgılar: No.1 (K. 174, 1773); No.2 (K.406, 1786); No.3 (K. 515, 1787); No.4 (K. 516, 1787); No.5 (K. 593,1790); No.6 (K. 614, 1791); Klarinetli Beşli (K. 581, 1789); Piyano ve Üflemeli Çalgılar Beşlisi (K. 452,1784); Kornolu Beşli (K. 407, 1782). **Dörtlüler:** Yaylı Çalgılar: (23 tane). Gençlik döneminden 13 tane: (1770-1773); Haydn Dörtlüleri (6 tane) (1782–1785): No.14 "İlkbahar" (K.387, 1782); No. 17 "Av" (K.458, 1784); No.19 "Uyuşumsuz" (K.465,1785); No.20 "Hoffmeister" (K. 499, 1786). Prusya Dörtlüleri: (K. 575, 589, 590, 1789-1790); "Quartetti Milanesi" (K. 80 ve K.155-160, 1770-1773); Flütlü Dörtlüler: (K. 285, 285a, 285b, 298, 1777–1778); Obua Dörtlüsü (K. 370, 1781); **Piyanolu Dörtlüler:** No.1 (K. 478, 1785); No.2 (K. 493, 1786); **Üçlüler:** Klarinet, Viyola ve Piyano için Üçlü "Kegelstatt" (K.498, 1786); **Piyanolu Üçlüler:** No.1 (K. 254,1776); No.2 (K. 496,1786); No.3 (K. 502,1786); No.4 (K.542,1788); No.5 (K.548,1788); No.6 (K. 564, 1788); **Yaylı Çalgılar için Üçlüler:** K. 563, 1788; K. 404a 1788. **İkililer:** Keman Sonatları: Çocukluk döneminden (16 tane) No.1-16 (1763-66); Olgunluk döneminden (17 tane) No.17-36 (1778-88). Keman-Piyano Çeşitlemeleri; Yaylı çalgılar için ikililer. **Piyano Sonatları:** (18 tane) 1774-1789; Rondolar; Fantaziler; Çeşitlemeler (15 tane). **Dört el Piyano için Düetler:** K. 19d, 1765; K. 381 / 123a; K. 358 / 186c; K. 497; K. 521. **İki Piyano İçin Sonat:** K. 448 / 375a; İki piyano için füg; K. 426. **Org için Fügler:** K. 153 (375f); K. 154 (385k); K. 399 (385i); K. 401 (375e).

LUDWIG VON KÖCHEL (1800-1877)

Avusturyalı bitkibilimci ve madenci. Büyük bir Mozart hayranı olarak bestecinin yapıtlarını zamandizinsel ve tematik düzene göre derlemiştir. Her birine de bir Köchel numarası vermiştir. K.1'den başlayan sıralama K. 626'ya dek uzanır. Köchel sayısı bazen K, bazen KV olarak belirtilir.

	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1751	Diderо ve arkadaşları *Encyclopedia*'yı yayına hazırlamaya başladı	Thomas Grey: *Ağıt*
1752	Benjamin Franklin şimşeğin elektrik yüklü olduğunu ispat etti	
1755		J. J. Rousseau: *İnsanların Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*
1756	Lizbon depreminde 100,000 kişi öldü	
1759	British Museum açıldı	Voltaire: *Candide*
1761	Madame Tussaud doğdu; III. George İngiltere Kralı oldu	Samuel Richardson öldü
1762	Büyük Katerina Rusya İmparatoriçesi oldu	Rousseau: *Toplum Sözleşmesi*
1764		Hoggart öldü; Voltaire: *Felsefe Sözlüğü*
1765	James Watt buhar makinesini icat etti	Paris'te *Magdelena Kilisesi*'nin yapımına başlandı
1767	Londra Kraliyet Sanat Akademisi kuruldu	
1768	Osmanlı-Rus savaşı başladı, Kafkaslar ve Kırım Rusya'nın eline geçti	
1772	Carl Wilhelm Scheele "oksijen"i keşfetti	
1774	Küçük Kaynarca Anlaşması, Kırım bağımsız oldu; XVI. Louis tahta çıktı	Goethe: *Genç Werther'in Acıları*
1775	Amerikan İç Savaşı başladı	Beumarchais: *Sevil Berberi*
1776	Amerikan Kolonileri, İngiltere'den bağımsızlıklarını ilan ettiler	Adam Smith: *Ulusların Zenginliği*
1780	Avusturya Kraliçesi Maria Theresa öldü; II. Joseph İmparator oldu	
1781	Dünyanın ilk ticari bankası Bank of America kuruldu; İspanyollar Los Angeles şehrini kurdu	Schiller: *Haydutlar*
1785		Beumarchais: *Figaro'nun Düğünü*; Schiller: *Neşeye Övgü*
1788	Avrupalıların Avusturalya, Sidney şehrine yerleşmeleri	Goothe: *Egmont*; Kant: *Pratik Aklın Eleştirisi*
1789	Fransız İhtilali başladı; ABD Anayasası yürürlüğe girdi; George Washington ilk ABD Başkanı oldu: III. Selim tahta çıktı	İlk Amerikan romanı, William Hill Brown: *Duygudaşlığın Gücü*
1790	Avusturya'da II. Joseph öldü; II. Leopold imparator oldu	Kant: *Yargı Gücünün Eleştirisi*
1791	Amerikan İnsan Hakları yasası kabul edildi; *The Observer* yayınlandı	Thomas Paine: *İnsan Hakları*

Mozart'tan Sonra Opera

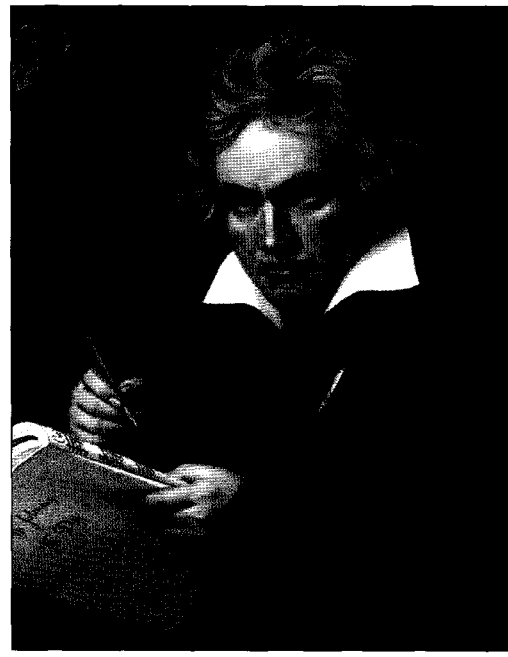
Barok dönemde ve Klasik dönemde İtalyan müzisyenler, Avrupa'nın her sarayında görev almışlardır. İtalyanca Avrupa'daki tüm saray operalarının dili olmuştur. Böylece hemen her ülkenin müzik yaşamında İtalyan müziğinin etkisi yaygınlaşmıştır. Mozart'ın Alman operaları İtalya'da hiçbir zaman büyük övgü almaz. Ancak, onun Alman operalarından sonra, Avrupa'da İtalyan operasının egemenliği yerini Avusturya ve Almanya'ya bırakmaya başlar, Alman ulusal operasının Romantik çağdaki öncüsü Weber'e dek bu durum sürer.

Mozart'tan sonra İtalya'da ise ciddi opera izleyicisi artık daha insancıl ölçütlere indirgenmiş bir *opera buffa*'nın peşindedir. **Giovanni Paisiello** (1740-1816), sonradan Rossini'nin de kullanacağı metin üzerine yazdığı, eğlenceli *Sevil Berberi* operasıyla ün yapar. Napoli kökenli bir besteci olan **Domenico Cimarosa** (1749-1801), *Gizli Evlilik* adlı komik operasıyla tüm İtalya'da ve Rusya'da tanınır. **Baldassare Galuppi** (1706-85) Venedikli tiyatro yazarı **Carlo Goldoni**'nin (1707-93) gülünçlü metinlerini kullanır. Goldoni, commedia dell'arte'deki doğaçlama oyunlarını yazılı güldürülere dönüştürmüştür. **Niccolò Piccinni** (1728-1800) *La buona figliuola* ile ünlenir. Ve bütün bu gülünçlü opera bestecileri, güncel insanın sıradan karmaşasını işledikleri yapıtlarıyla ciddi operayı görkemli tahtından indirirler.

Mozart'tan Sonra Çalgı Müziğinin Ustaları

18. yüzyıl sonlarında İtalyan müzikçiler yalnız opera alanında değil, çalgı müziğinde de Avrupa'nın her köşesinde etkindir. Almanya, Avusturya, İngiltere, İspanya, Portekiz ve Fransa'da bile İtalyan bestelerini ve yorum tarzını yayarlar. **Muzio Clementi** (1752-1832), yaşamının çoğunu İngiltere'de geçirmiş İtalyan asıllı bir klavsencidir. Piyano için yaptığı besteler, çalgının gelişmesine ve piyanistin teknik ilerlemesine yol açan çalış-

malardır. Piyanodaki parlak tekniği yaratan, çalgının tınısını zenginleştirmek için yapımıyla da yakından ilgilenen, Beethoven'ın ve Chopin'in piyanistliğine ışık tutan bir bestecidir. Bu dönemde Paris'te piyano yapımıyla ünlenen **Ignaz Pleyel** (1757-1831) ise Avusturya asıllı bir bestecidir. İlk kez müziğin ticaret yönüyle ilgilenmiş, nota basımını ve çalgı yapımını profesyonelleştirmiştir.

Ludwig van Beethoven
(J.K. Stieler'in tablosu)

Ludwig van Beethoven
(1770-1827)

18. yüzyılın 19. yüzyıla kavuştuğu günlerde müzik tarihi, Ludwig van Beethoven'ın sesiyle bir deprem sarsıntısına uğrar. Beethoven, Klasik Dönem'in hazinesini Romantik Dönem'in kaynaklarına aktaran bir köprüdür. Klasik Dönem müziği Beethoven'la doruğa tırmandığı kadar yeni bir çağa, Romantik Dönem'e doğru kimlik değiştirmeye başlar. Kimi tarihçi Beethoven'ı Klasik Dönem'e yaraştırır, kimi tarihçi için Romantizm'in başlangıcıdır. Hatta kimileri, onu iki dönemi birbirine bağlayan yüce bir anıta benzetirler. Beethoven'ı Klasik ya da Romantik olarak sınıflandırmaktansa kendine özgü bir dönemin sanatçısı olarak görenler de vardır. Bu son görüşle Beethoven Çağı olarak adlandırılan dönem, 1790'dan, onun ilk yapıtlarından, 1830'a, ölümünden üç yıl sonrasına dek uzanır.

Beethoven'ın gençlik günlerinde Fransız Devrimi (1789) ve devrimin yaydığı yeni düşünceler Avrupa'yı sarsmaktadır. George Washington Amerikan cumhurbaşkanı olmuştur (1792). Haydn, sanat yaşamının doruğundadır; Mozart'ın ölüsü bilinmeyen bir gömütte yatmaktadır. Önceki çağa göre toplumun değerleri değişmektedir. Ülkesinde ve dışarda değişen güçler her sanatçı gibi Beethoven'ın yapıtlarına da yansır. Sanatçı toplum içinde yeni bir kimlik kazanmıştır: Artık toplumun hizmetlisi değil, yapıtlarıyla toplumun sesini haykıran bir kahramandır. Besteci, tarihin akışını, kendi özel duygularını da katarak müziğinde işlemeye koyulur. Örneğin: Beethoven, başlangıç yıllarında Napolyon'a olan hayranlığıyla üçüncü senfonisine *Bonaparte* adını verir. Hemen ardından, Napolyon'un diktatörlüğe tırmanışından dehşet duyarak senfoninin ilk sayfasındaki adamayı yırtar ve yeni bir başlık oluşturur: "*Eroika* (*Kahramanlık*) senfonisi: Büyük bir adamın anısına." Ayrıca, 1815'teki Waterloo Savaşı'nın etkisiyle *Wellington'un Zaferi*'ni besteleyip savaşın seslerini duyurur.

Beethoven'ın müziğindeki güçlü dinamizm, ateşli dışavurum ve duygusal yoğunluğa dayanarak, onun müzik tarihini bir bombardıman gücüyle sarstığı söylenir. Ancak her yapıtında baştan sona böylesi kamçılayıcı ve ateşli coşkudan söz etmek doğru olmaz. Yer yer Romantizm'in ince alay *(ironi)* anlatımında duyurduğu nükteli anlatım, Haydn-Mozart kadar güleç ve nükteli olmasa da, yapıtlarına sıcak bir deyiş katar.

Yirmi sekiz yaşında başlayan sağırlığı giderek ağırlaşmış ve 1820'de işitme duyusunu iyice yitirmiştir. İç kulakla duyduğu müziğin esin kaynağı kendisidir. İyi eğitimi ve üstün yeteneği, sağırlığın besteleme sürecini kesmesine izin vermez. Ancak dış dünyanın seslerinden, başkalarının müziğinden koptukça kendi iç dünyasında yoğunlaştığı için, besteleri giderek daha karmaşık ve zor anlaşılır hale dönüşür. Kimseleri duymadıkça içe dönük ve alıngan bir kişilik geliştirir. Çevresinden kuşkulanmaya, yakın dostlarından bile uzaklaşmaya, hatta saldırgan olmaya başlar. Son dönem yapıtlarındaki eksantrik kişilik, sağırlığın ağır baskısı sonucudur.

Beethoven'ın not defterleri, notalama taslakları ve karalamaları çok ünlüdür. Köylerde, ormanda ve kasaba dışında uzun yürüyüşler yaptığı; aklına gelen düşünceleri küçük notlar halinde yazdığı bilinir. Gün ışırken ya da gecenin karanlığında beste yapmayı sevdiğini söyler. Almanya doğumlu İngiliz besteci Sir Julius Benedict onunla 1823'teki ilk karşılaşmasını şöyle anlatır: "Kısa boylu şişmanca bir adam. Kırmızı yüzü, gür kaşları, bıçak gibi

bakışlarıyla etkileyici bir görünüşü var. Ayak bileklerine kadar uzanan kara bir cüppe giymiş. Beyaz saçları geniş omuzlarında dalgalanıyor. Ve o dehşet verici kahkahası! Sanki Kral Lear'la karşılaşmış gibi oldum."

Beethoven'ın müziği, kendinden önceki hiçbir bestecide olmadığı kadar iç dünyasındaki öznel duyguların doğrudan dışavurumu izlenimini verir. Kişisel duygularını, içinde yaşadığı dönemin izlerini müziğiyle yansıtmak, Romantik akıma kapıları açan bir yoldur. Romantik besteci yapıtın biçiminden çok içeriğindeki özle ilgilenecektir. Öz de öznel olabildiğince romantiktir.

Beethoven'ın Yaşamı

Ludwig van Beethoven 16 Aralık 1770'te Almanya'nın Bonn kentinde dünyaya gelir. Dedesi Ludwig, Köln valisinin saray müzikçilerinden, babası Johann da koro üyelerindendir. İlk müzik derslerini veren babası oğlunun üstün yeteneğini keşfedince onu ikinci bir Mozart gibi yetiştirmek ister: Uzun saatler piyano çalışmaya zorlar, odaya kapatır, gereğinde döver ve cezalar uygular. Ancak Beethoven'ın dehası Mozart'ınkinden farklıdır. Piyano, viyola ve org çalmayı öğrenir ve ilk kez sekiz yaşında halk önünde çalar. On yaşına bastığında babası onu, daha ciddi bir eğitim gerektiği düşüncesiyle sarayın orgcusu Christian Gottlob Neefe'e (1748-1798) götürür. Neefe, Beethoven'a müzik kuramı ve kompozisyon dersleri verir. On üç yaşında orgculuk yapmaya başlar. On yedi yaşında Viyana'ya gider ve Mozart'a çalar. Mozart bu çocuğun çok parlak bir geleceği olduğunu söyler. Ancak, Mozart'la çalışma fırsatını bulamaz. Annesi ölüm döşeğinde olduğu için yine Viyana'ya döner. Babasının alkol bağımlılığı nedeniyle iki erkek kardeşini (Cari 1774-Johann 1776) geçindirmek zorunda kalır. Kilisede ve tiyatrolarda viyola çalarak para kazanır.

1792'de Viyana'ya giderek Haydn'la çalışmaya başlar. İki yıla yakın birlikte çalıştıkları sürede ayrı yapıdaki kişilikleri nedeniyle birbirleriyle uyum sağlayamadıkları söylenir. Beethoven zamanın ünlü bir opera bestecisi olan Johann Schenk (1753-1836) ve önemli bir kompozisyon öğretmeni olan Georg Albrechtsberger (1736-1809) ile çalışmalarını sürdürür. İtalyan opera bestecisi Antonio Salieri (1750-1825) de bir süre Beethoven'a öğretmenlik yapar.

Viyana'daki ilk günlerinde Bonn'dan gelen maaşıyla geçinir, ancak 1794'te Fransız orduları Ren bölgesini işgal edince bu para kesilir. Babası ölünce kardeşleri de onunla birlikte yaşamaya Viyana'ya göç etmişlerdir. Beethoven piyano dersi vererek, konserlerinden gelir derleyerek ve yapıtlarının basılı notalarını satarak geçinmeye çalışır. 3/7

3/7-BEETHOVEN: AY IŞIĞI SONATI Op. 27, No. 2 1.BÖLÜM

Bu arada kendini Viyana'da parlak bir piyanist olarak tanıtmıştır. 1795'te ilk kez bir piyano konçertosunu (katalogda ikinci olarak gösterilen, aslında ilk yazılandır) çalar. Ve hemen ardından üç piyano triosu ve üç piyano sonatının notaları basılır. Yeni ortaya çıkan piyanonun olanaklarını denemekte, iç dünyasının dizgine vuramadığı fırtınalı duygularını bu çalgıda sergilemektedir. Bu arada bir süre Prens Lichnowski'nin konutunda kalır. Prens, Beethoven'a ilk kez, 1796'da bir konser turnesi düzenler: Prag, Dresden ve Berlin. Beethoven 13 numaralı sonatını *(Pathétique)* Prens'e adar.

Beethoven, 1802'de işitme duyusunu iyice yitirmeye ve bundan kurtulamayacağını anlamaya başlayınca ağır bir bunalıma girer. Müziksel açıdan karşılaşacağı zorluklardan çok, toplumdan kopacağını anladığı için sarsılmıştır. Bir besteci olarak notaya baktığı anda müziği kafasında duymakta, beynine üşüşen esinleri iç kulağıyla düzenleyip notaya dökebilmektedir. Oysa bir piyanist olarak felaket başlar: Artık değişik sahnelerde alkış toplayamayacak, şef olarak yapıtlarını yönetemeyecektir! Ayrıca ders vermesi de olanaksızdır. Böylece sosyal yaşamının sona erdiğini fark eder. Kendini insanlardan çekip iç dünyasına kapanır. Viyana soyluları onun hem dostları, hem de işverenleridir. 1809'da Prens Kinski, Prens Lobkowitz ve Arşidük Rudolph, Viyana'da yaşaması koşuluyla ona yıllık gelir bağlarlar.

Beethoven'ı içine düştüğü bunalımdan kurtaran yine kendi iradesidir: "Bestelemem gerektiğini sezdiğim tüm yapıtları ortaya çıkarmadan bu dünyadan çekip gitmek yok!" diye bir karar alır ve yeniden savaşa koyulur. Bu savaş, müziğine kahramanca yansır. *Eroica* senfonisini, *Fidelio* operasını, *İsa Zeytin Dağında* başlıklı oratoryosunu ortaya çıkarır. Artık besteci olarak yeni bir boyut kazanmış, fırtınalı, yoğun bir yazı stili oluşturmuştur.

Beethoven'ın yaşamındaki ikinci ağır bunalım, adı hiçbir zaman açıklanmayan (yakın bir dostunun eşi olduğu sanılan) sevgilisinden ayrılmasıyla patlak verir. 1812'de Beethoven'ın ona yazdığı ve "Ölümsüz aşkım" diye seslendiği mektuplar, bu konuda bizleri aydınlatır. Hep ulaşamayacağı kadın-

lara âşık olmuş, sonuçta aldığı yaralar onu uzun süre etkilemiş ve müziğinin akışını kesmiştir. Beethoven'ın erişilmez aşkın peşinde koşması, Romantik sanatçının yazgısına örnektir.

Sağırlığı arttıkça küçük defterler edinir ve çevresindekilerle yazışarak konuşmaya başlar. 1825'te kardeşi Carl'ın ölümünden sonra dokuz yaşındaki yeğeni Karl'ın vesayetini alabilmek için uzun süre uğraşır.

Son kuvartetini 1826'nın güzünde bitirir. Aynı yıl genç yeğeni Karl'ın intihara kalkışması Beethoven için yeni bir bunalım yaratır. Yeğeniyle birlikte kardeşi Johann'ın evinde birkaç hafta geçirirler. Beethoven aralık ayında evine döndüğünde hastadır. Üç ay hasta yatar, doktorların elinden bir şey gelmez. 26 Mart 1827 günü fırtınalı bir havada, gök gürlerken ölür. Cenazesine on binlerce kişi katılır. Mezarı Viyana'nın Merkez Mezarlığı'ndadır (Central Friedhof).

3/8-BEETHOVEN: KEMAN SONATI "İLKBAHAR" Op.24, No. 5-3. BÖLÜM

Beethoven'ın Müziği

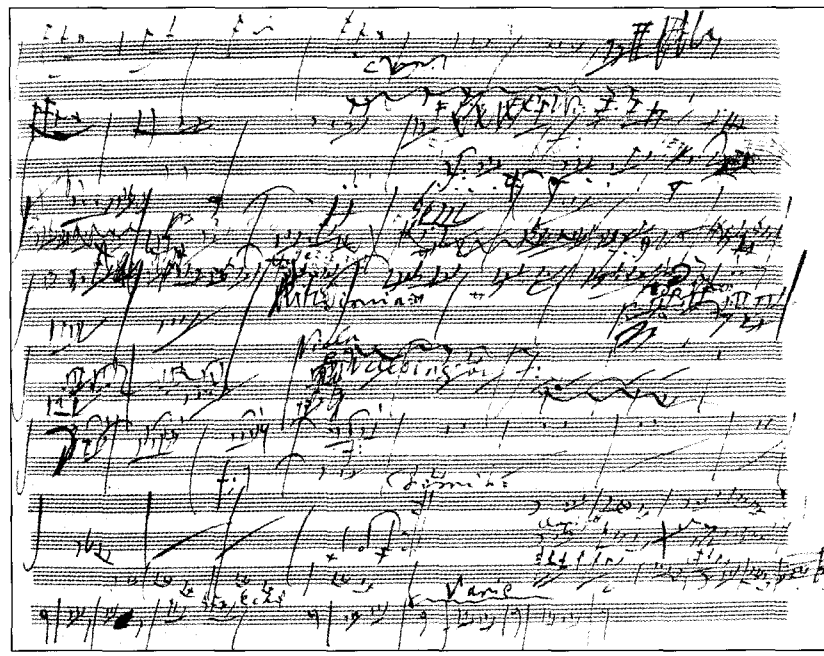
Beethoven'ın yapıtlarını üç dönemde incelemek gelenek haline gelmiştir: Gençlik, orta yaş ve olgunluk dönemleri. Fransız besteci Vincent d'Indy (1851-1931) bu dönemlere Taklit, Dışa Dönüş ve Yansıtma başlıklarını vermiştir.

Gençlik Dönemi (1795-1802): Haydn ve Mozart'ı örnek aldığı dönemdir. Piyano yapıtları henüz doğal bir coşku içindedir. Beethoven'ın piyano biçemi Haydn'a olduğu kadar Jan Ladislav Dussek (1760-1812) ve Clementi'ye de pek çok şey borçludur. Bu ilk dönemdeki yapıtları henüz Klasik yapıyı taşımakta ama Romantik öze yaklaşmaktadır. *Op.2,* grubundaki ilk üç piyano sonatı, *Op.7, 10* ve *13* numaralı sonatların her biri üç bölümlü Klasik yapıda ve Haydn-Mozart çizgisindedir. İlk üç sonat Haydn'a adanmıştır. *Op.18* grubundaki ilk altı kuvarteti de Haydn etkisindedir. Bestecinin ilk dönemine ait diğer oda müziği yapıtları *Op.1 Piyano Triosu; Op.12 Üç Keman Sonatı, Op.5 İki Çello Sonatı; Op.20 Septet*'tir. İlk senfonisi 1799'da yazılmıştır. Dokuz senfonisi arasında en Klasik olanıdır. Tümüyle Haydn örneğine dayanır. 1802'de yazılan *İkinci Senfoni,* bestecinin ikinci döneminin eşiğindedir. Senfonilerdeki dans havalı *menuet* bölümü ise onun yapıtlarında kamçılayıcı bir *scherzo*'ya dönüşmüştür. *Scherzo* ve final bölümünde Beethoven'ın güçlü enerjisi belirgindir. *İsa Zeytin Dağında* adlı oratoryosu ve *Prometheus'un Yaratıkları* balesi bu dönemin ürünleridir. **3/8**

Orta yaş dönemi (1803-1816) en verimli yıllarıdır. Sağırlığını kabullenip yazgısına kahramanca karşı koyabildiğini kanıtlamak peşindedir. Geniş boyutlu yapıtlarda etkileyici bir anlatım dili, dramatik bir karakter oluşturur. *Eroika* senfonisi (no.3), *Fidelio* operası (1803-1805), *Waldstein* (1804) ve *Appassionata* (1804) sonatları hep dramatiktir. Beethoven'ın korkuları yenen kahramanca haykırışını duyurur. 1806'dan 1812'ye dek

BEETHOVEN'IN PASTORAL SENFONİSİ, *betimleyici içeriğiyle kendinden sonraki Romantiklere ışık tutan başlıca yapıtlarından biridir. Bu senfoniye Beethoven açıklayıcı bir başlık daha ekler: "Köy yaşamını anımsama"; betimleyici özellik, sesle resim yapmaktan çok, duyguların dışavurumudur. Her bölüme verdiği başlıklar aslında müzikle resim yapma özelliğindedir. Belki de Beethoven dinleyicinin ayrıntılı bir betimleme beklememesi için bu açıklamayı yapmıştır. Doğayı, köy halkını, halk danslarını, fırtınayı, şükran duygularını dile getirir. Tanrısal kutsanmanın doğayla özdeşleşmesi, insanın Tanrısına teşekkürüyle biraz da dinsel bir öz taşır. Beş bölümlük* Pastoral Senfoni*'nin ilk bölümüne doğayla insan arasındaki yumuşak ruh yapısı yansır, doğa betimlemesi yoktur. İkinci bölümde kuş sesleri ve dördüncü bölümde gök gürültüsüyle doğanın sesleri müzikte duyurulur. Üçüncüden beşinci bölümün sonuna dek bölümler birbirine bağlıdır. Beethoven her bölüme bir alt başlık vermiş ve uzun açıklamalarla tempoları yönlendirmiştir: Birinci bölüm, "Köye varınca uyanan neşeli duygular", Allegro ma non troppo temposundadır. İkinci bölüm, "Derenin yanındaki sahne", andante molto mosso temposundadır. Üçüncü bölüm: "Köy halkının mutlu toplantısı", allegro'dur ve yine allegro tempoda olan Fırtına bölümüyle birleşir. Bu yapıtın fırtına sahnesinden sonra zamanın bestecileri arasında fırtınayı müzikle betimlemek moda haline gelmiştir. Fırtınayı izleyen "Çobanın şarkısı" (allegretto), halkın fırtınadan sonra Tanrıya şükran dolu duygularını dile getirir.*

Beethoven, Pastoral Senfoni*'sinin ilk üç bölümünde temel klasik orkestrayı kullanır. Üçüncü bölümde trompetler, dördüncüde davullar katılır. Fırtınanın coşkusunu duyurmak için pikkolo flüt ve fazladan iki trombon eklenir. Fırtınanın dehşetini çello ve kontrbaslarda titreşen notalardan duyarız. Huzur dolu bir ortamda kornonun ılık sesiyle senfoni sona erer.*

Beethoven'ın Pastoral Senfoni'sinin taslakları.

süren bu yiğitçe ortam, bir yandan da tanrısal bir huzur ortamıyla örtüşür. Beethoven'ın bu dönemdeki piyano sonatları üç değil, dört bölümlüdür. Piyano yapıtları da daha parlak, virtüozlük gerektiren bir tekniktedir. Piyano konçertolarından üç, dört ve beşinciyi art arda besteler.

Eroika ile başlayan senfoniler zinciri, *Sekizinci Senfoni*'ye dek bu dönem içinde yer alır. *Eroika* (*Op.55*), bir kahramanlık destanı gibidir. Görkemli anlatımı, ikinci bölümdeki cenaze marşının askeri havası, son bölümdeki atletik ve neşeli adımlarla yaşanan zafer sevinci, bu yapıtta bestecinin dinamizmini sergiler. *Dördüncü senfoni (Op.60)*, üç ve beşin görkemli anlatımları arasında kalan Klasik üsluplu, zarif, neşeli bir yapıttır. *Beşinci senfoni (Op.67)*, belki de müzik tarihinde dinleyeni en çok etkilemiş, ünlü girişinden en çok alıntı yapılmış senfonidir. *Beşinci Senfoni*'de ana tema olan dört nota, Beethoven'dan sonra kaderin kapıya vuruşu olarak yakıştırılmıştır. Bu ana tema senfoninin her bölümünde egemendir. Daha derin etkinlik, daha gürültülü sesler kazanmak için besteci kalabalık bir çalgı topluluğu öngörmüştür. Altıncı, *Pastoral Senfoni (Op.68)*, doğanın fırtınasına karşın huzur dolu, gizemli bir dünya yaratır. **3/9**

Yedinci (Op.92) ve *Sekizinci (Op.93)* senfoniler aynı yıl, 1812'de yazılmıştır; dünyasal değerlerin, insanın kendi coşkusunun, öz gücünün kutlanmasıdır. *Yedinci* ve *Sekizinci Senfoni*'lerinden sonra Beethoven anıtsal yapılar kurmayı yavaşlatır.

Bu dönemin önemli ürünlerinden bir bölümü de orkestra uvertürleridir. Beethoven hep ardından operalar yazmayı düşlediği uvertürler yazar. Bunlardan ancak *Fidelio*'nun operası gerçekleşir ve uvertürü *Leonora* başlığıyla (ilk düşündüğü isim) konser programlarının dağarcığına girer. *Egmont* ve *Coriolan* uvertürleri, büyük senfoni biçiminin birer özeti gibidir. Tek *Keman Konçertosu, Razumovski Kuvartetleri*; *Op.47* ve *Op.96 Keman Sonatları; Op.97 Trio,* bu dönemin ürünleridir. *Op.59* kuvartet dizisinden üçünü o sıralarda (1806) Viyana'daki Rus Büyükelçisi Kont Razumovski'ye adar ve her birinde Rus halk ezgilerinden temalar sunar. **3/10**

3/10-BEETHOVEN: RAZUMOVSKİ KUVARTETİ Op. 59, No. 1 SON BÖLÜM

Beethoven bu döneminde her türlü müziksel biçimden yararlanabilmeyi kendine hak tanır. Kendine özgü biçeminde, kendi müzik dilini dilediğince özgür kullanabilir. Eksantrik davranışları, çevrede dikkat çekmektedir. Viyana'nın en soylu aileleriyle dostluk kurar. İşverenlerini mutlu etmek gibi bir kaygısı yoktur. Haydn ve Mozart dönemi artık sona ermiştir: Ne işverenin sarayında bir hizmetli üniforması giyebilir, ne de aşçı ve uşaklarla aynı sofraya oturtulabilir. Beethoven'ın hamileriyle ilişkisi çok değişiktir. Hiçbir zaman onların isteği doğrultusunda beste yazmaz, kendi içinden gelen biçimi onlar için değiştirmez.

3/9-BEETHOVEN: PASTORAL SENFONİ, Op. 68 "FIRTINA"

Olgunluk dönemi (1816-1827) besteleri, dramatik gösteriden uzak, içedönük yapıtlardır. 1813-1814'teki yapıtları pek çarpıcı nitelikte değildir. 1815, Beethoven için oldukça

mutlu sayılabilecek bir yıldır: Parasal durumu düzene girmiştir. Yapıtları övülmekte, çalınmakta, Viyana içinde olduğu kadar dışında da tanınmaktadır. Ancak sağırlığı ruhsal durumunu iyice etkilemiştir. Artık en yakın dostuna bile kuşkuyla bakar; kimsenin arkadaşlığını istemez. Dış dünyayı yıllardır duymadığı için belleğindeki sesler iyice arınmış ve yoğunlaşmıştır. Bu dönemin ilk örnekleri bir dizi şarkıdır *(Op.98)*. Piyano sonatları artık bestecinin içe dönük imgelerini dile getiren deneysel özellikler taşır: *Piyano Sonatı Op.101* (1816), *Op.106* (1818) gibi. Piyano için yazdığı *Diabelli Çeşitlemeleri*'nde tema ve çeşitleme tekniğine yenilikler getirir: Her çeşitlemede yeni anlam katmanları bulur. Son beş piyano sonatı da bu öbeğe girer.

3/11-BEETHOVEN'IN DOKUZUNCU SENFONİ'SİNİN SON BÖLÜMÜNDEN, Op. 125

Başta yaylı çalgılar kuvartetleri *(Op.127, 130, 131, 132, 135)* (1824-1826) olmak üzere, Beethoven, son dönem oda müziği yapıtlarında üç ya da dört bölümle sınırlanan klasik biçime bağlı kalmaz. Çeşitleme ve füg yapısını yeğ tutar. Art arda dizilmiş aralıksız yedi bölüm bile kullanabilir.

Son döneminde, orta dönemindekine benzer ilginç bir şahlanma ve kahramanca coşkuyla ortaya çıkan başyapıtları, Beethoven'ın doruğa tırmanışını sergiler: *Op.106, Hammerklavier Sonat*'ı, *Missa Solemnis'i ve 9. Senfoni'si*, üçüncü dönem biçemi olan derin düşüncenin yansımalarıdır. Besteci, huzurlu, dingin bir meditasyon derinliğinde, önceki dönemlerin yerinde duramayan, tutkulu dışavurumunun üstesinden gelmiştir. Müziksel dili daha soyutlaşmış ve yoğunlaşmıştır. Yeni bir *sonorite* (ötüşüm) arayışındadır. Yalın halk ezgilerinin altında derin bir felsefe sergileyen geçitler, soyut bir *archaism* (eskillik), bestecinin kendine özgü çözümlemeye varışıdır. *Dokuzuncu Senfoni,* ölümsüz insan mutluluğudur. Schiller'in *Neşeye Övgü* başlıklı şiirine uzun yıllar hayranlık duyan Beethoven, uluslararası kardeşlik konusunu, orkestraya kattığı koro ve solistleriyle, coşkuyla vurgulamıştır. Son bölüm, senfoninin önceki bölümlerini çağrıştıran temalarla yüklü büyük bir çeşitlemedir. **3/11**

Beethoven'ın Önemi

Beethoven hiç kimseyi mutlu etmek için beste yazmadığı gibi, bestelerini de bir gösteriş olarak değil, iç dünyasının gereksinimi olduğu için üretmiştir. Onun son yapıtlarını ancak birkaç çağdaşı anlayabilmiştir. Uzun yıllar *Op.135* gibi yaylı çalgılar kuvartetleri anlaşılmaz, garip bir müzik olarak nitelenmiş, yorumlanmasından kaçınılmıştır. Oysa Beethoven için artık kalıplar, biçimsel özel-

RESİTATİF
Ey dostlar, bu ezgilerle
Değil de, daha güzelleriyle
Ve neşelilerle verelim elele!

NEŞEYE ÖVGÜ
Ey neşe, Tanrının o güzel kıvılcımı,
Elysium'un güzel kızı,
Ateşten başımız sarhoş,
Varıyoruz kutsal mekânına şimdi!
Yine kavuşturmakta sihrin,
Alışkanlıkların ayırmış olduklarını;
Bütün insanlar kardeş olmakta,
Dokunduğun yerde yumuşak kanatlarınla.

Kim yaratabilmişse mutluluğunu,
Bir dostun dostu olmanın,
Kim kavuşabilmişse bir güzel kadına,
Katılsın aramıza sevinç çığlıklarıyla!
Evet – ve kim diyebilmişse yeryüzünde
Tek bir ruha benimdir diye!
Ve kim başaramayıp kalmışsa yolda,
Ağlayarak çekip gitsin uzaklara.

Neşedir bütün canlıların emdikleri,
Doğanın bereketli göğüslerinden,
Bütün iyiler ve bütün kötüler
Onun gül kokan izlerinden giderler.
Öpücükler sundu bize ve üzümler,
Bir de ölesiye sınanmış bir dost,
Tırtıllar bile tattı şehvetin zevkini,
Ve başmelek şimdi beklemekte Tanrının eşiğini.

Neşenin güneşlerinin uçması gibi
Gökyüzünün o görkemli yollarında,
Koşun, ey dostlar, siz de yaşamlarınızla,
Zafere koşun bir kahraman misali.

Sarılın birbirinize ey insanlar!
Dünyayı sarsın bu öpücükler!
Kardeşler – yıldızlarla dokunmuş çadırlarda,
Mutlaka yaşamaktadır sevgi dolu bir baba.

Yere çöküyorsunuz, öyle mi, insanlar?
Yaradan kimdir, söyle ey dünya!
Ara onu yıldızlı çadırların üzerinde,
Mekânı vardır herhalde yıldızların ötesinde.

F. Schiller'in Neşeye Övgü şiirinden çeviren: Ahmet Cemal

likler önemli değildir. Giderek yapıtın içeriğinde anlatmak istediği gerçeği, özü, kendine özgü yoğun bir dille yansıtmaktadır.

Bestecinin ilginç bir yönü de otuz yıl boyunca, durmadan, tükenmeden hep eşit zaman aralıklarında yapıt üretmiş olmasıdır. Ne bunalımları, ne de zor yaşam koşulları, besteleme sürecini engelleyebilmiştir.

Beethoven'ın, kendinden sonraki kuşaklarda etkisi hemen görülür: Örneğin *Yedinci Senfoni*'sini Schubert'in *Do Majör Senfoni*'sinde, Mendelssohn'un *İtalyan Senfonisi*'nde, Berlioz'un *Harold İtalya'da* adlı yapıtında, Wagner'in *Do Majör Senfoni*'sinde duyabilirsiniz. *Dokuzuncu Senfoni* ise Bruckner, Brahms, Berlioz ve Mahler'in yapıtlarında derin izler bırakmıştır.

Programlı senfonileri *(No. 3, 6, 9)* Romantik çağın senfonik şiir geleneğine kapıları açmıştır. Diğer senfonileri ise, Klasik kalıplara bağlı kalan bestecilere yol gösterecektir. Beethoven'ın kendi yazgısıyla savaşması ve müziğiyle yaşama tutunması da kendinden sonra Wagner gibi birçok besteciye örnek olmuştur.

WoO

Beethoven'ın Opus numarası vermediği yapıtlarına, Alman müzikbilimcisi Georg Kinsky tarafından 1955'te yapılan sıralamaya göre WoO sayısı verilmişti. WoO, "Werke ohne Opuszahl - Opus numarası olmayan yapıt sözcüklerini simgeler. Örneğin Sihirli Flüt Operası'ndan "Bei Männern, welche hiebe fühleu" düeti üstüne çello ve piyano için yazdığı yedi çeşitleme WoO46 numarasını taşır. Piyano için "Andante Favori" WoO57; "Ecossaises" WoO83; "Bir İsviçre Şarkısı Üstüne 6 Kolay Çeşitleme" WoO64 olarak belirlenmiştir. "W" harfi bazı kaynaklarda "opus" olarak simgelenir.

BEETHOVEN'IN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Fidelio, Op.72 (1805, 1806 ve 1814'te yeniden düzenlenir.) **Koral Müzik:** Missa Solemnis Re Majör Op.123 (1819-1823); Do Majör Missa Op.86 (1807); İsa Zeytin Dağında oratoryosu (Christus am Ölberg) Op.85 (1803); Koral Fantezi, Op.80 (1808). **Senfoniler:** No.1, Do Majör Op.21 (1800); No.2 Re Majör Op.36 (1802); No.3 Mi Bemol Majör Op.55 Eroika (1809); No.4 Si Bemol Majör Op.60 (1806); No.5 Do Minör Op.67 (1808); No.6 Fa Majör Op.68 Pastoral (1808); No.7 La Majör Op.92 (1812); No.8 Fa Majör Op.93 (1812); No.9 Re Minör Op.125 Koral (1824). **Konçertolar:** 5 piyano konçertosu: No.1 Do Majör Op.15 (1798); No.2 Si Bemol Majör Op.19 (1795), No.3 Do Majör Op.37 (1801); No.4 Sol Majör Op.58 (1806); No.5 Mi Bemol Majör Op.73 İmparator (1809); Keman konçertosu: Re Majör Op.61 (1806); Piyano-keman-çello için Üçlü Konçerto Do Majör, Op.56 (1804). **Uvertürler ve Tiyatro Müziği:** Prometheus Op.43 (1801); Coriolan Op.62 (1807); Leonora uvertürleri: No.1,2,3 Op.138 (1805-6); Egmont Op.84 (1810); Atina Harabeleri (Die Ruinen von Athen) Op.113 (1811). **Yaylı Çalgılar Kuvartetleri:** Op.18:1-6 (1798-1800); Op.59 Razumovski kuvartetleri (1806); Op.74 Arp (1809); Op.95 (1810); Op.127 (1824); Op.132 (1825); Op.130 (1826); Op.133, Grosse Fuge (1826); Op.131 (1826); Op.135 (1826). **Piyano Müziği:** 32 piyano sonatı: No.8 Pathétique Op.13 (1799); No.14 Ayışığı (Moonlight) Op.27, No.2 (1801); No.21 Waldstein Op.53 (1804); No.23 Appassionata (1805); No.26 Veda Sonatı (Farewell) Op.81 a (1810); No.29 Hammerklavier Op.106 (1818); Diabelli Çeşitlemeleri Op.120 (1823); çeşitlemeler, bagateller. **Diğer Oda Müziği Yapıtları:** Arşidük Piyano Triosu Op.97 (1811); Yaylı Çalgılar Kenteti; Piyanolu Kentet; Piyano-keman sonatları: Op.24 İlkbahar Sonatı (Spring, 1801); Op.47 Kreutzer Sonat (1803); Üflemeli çalgılar Sekizlisi (1793).Tenor ve piyano için şarkılar (Uzaktaki sevgiliye-An die ferne Geliebte) Op.98 (1816).

ONUNCU SENFONİ VAR MI?

Beethoven'ın tuttuğu notlar, yazdığı nota taslakları, ölümünden sonra bir onuncu senfoni bırakmış olabileceği söylentilerine yol açmıştır. Bir zamanlar ona sekreterlik yapan Anton Schindler, 1844'teki açıklamasıyla, Dokuzuncu Senfonisi'*ni tamamladığında Beethoven'ın hasta yatağından kendisine "Onuncu senfonimin taslakları hazır" dediğini belirtir. Ayrıca bir başka sekreteri, Karl Holz da onuncu senfoninin ilk bölümünü Beethoven'ın kendisine piyanoda çaldığını ileri sürer. Böylece bulunan her taslak bu yeni senfoniye ait olabileceği kuşkusuyla araştırılır. Uzmanlar ancak 1960'lardan sonra daha sistematik bir incelemeye koyulurlar, bestecinin 8000 sayfadan fazla ve değişik yerlerde bulunan el yazısı notalarını toplayıp değerlendirirler. Tartışmaları Barry Cooper adlı bir Beethoven uzmanı 1988'de ortaya çıkardığı 10. Senfoni başlıklı compact disc ile daha da alevlendirir. Eldeki taslakları bestecinin yöntemlerine göre birleştirerek, aradaki boşlukları onun tekniğiyle doldurarak bir sonat biçiminde ve tek bölüm halinde yazar. İçinde* Ay ışığı Sonatı'*nın ve* Dokuzuncu Senfoni'*nin de izleri olan bu parçanın bir Beethoven yapıtı sayılamayacağı, çıkan tartışmalarda ağırlık kazanan görüş olmuştur.*

Delacroix'nın Barikatlarda Özgürlük tablosu.

Romantik dönem

Müzikte Romantik Dönem, 19. yüzyılı baştan başa kapsayan ve 1830'lardan 20. yüzyılın başlarına kadar uzanan müzik akımıdır. Schubert, Chopin, Schumann, Liszt, Berlioz, Verdi ve Wagner'in çağıdır bu. Ancak hemen şunu da eklemek gerekir ki Romantizm, her çağda her sanatçıyla yaşanmıştır; ama 19. yüzyılda sanat yapıtlarına daha yoğun ve abartılı biçimde yansıdığından bu dönemin kimliği olup çıkmıştır. Romantik, her çağda, günümüzde bile, romantiktir. Yoğun bir düş gücü ve imgeler içinde uçan, ulaşamayacağının peşinde koşan, kendine acıyan, anlaşılmamaktan yakınan ve ruhsal dalgalanmalarını yapıtlarına yansıtan sanatçıdır. Önceki dönemin sağlam yapıya, öz ve net anlatıma önem veren bestecisi, yerini yeni bir besteci tipine devretmiştir: Bir türlü sözünü bitiremeyen, yapısal çerçevelerle düşüncelerini sınırlamaktan kaçınan, denge ve oran uğruna yapıtın özünü yitireceğinden korkan, iç dünyasının karmaşasını sanatına yansıttıkça tekniği de karmaşıklaşan sanatçı tipine. 19. yüzyılın sonlarına doğru filizlenen *Ulusçuluk, Post-Romantizm* ve *İzlenimcilik* akımları da köklerini *Romantizm*'den alırlar.

Romantik sözcüğünün kökeni *romans*'tan (*romance*) gelir. Ortaçağ'da kahramanları ve kahramanlık öykülerini dile getiren Latince kökenli şiir ya da düzyazı türündeki edebiyat yapıtları, *roman* adını alır. Örneğin: *Kral Arthur Romanları* gibi. 18. yüzyılda bu sözcük, uzak, masalsı, düş dolu, olağanüstü, imgesel çağrışımları yapar. İçinde yaşadığımız gerçek dünya yerine idealimizdeki dünyanın nitelikleridir bunlar. Doğal güzelliğe imge ürünü, olağandışı özellikler eklenmektedir.

Romantizm, önceki 18. yüzyıldaki Klasik Dönem'in kuralcı sınırlarına karşı bir başkaldırı olarak nitelenebilir. 18. yüzyılda sanat, belli bir toplum katının eğlencesi için üretilir. 19. yüzyılda ise bestecinin, kendini anlatma gereksiniminden doğar. Romantik üslup, sanatı ve çevresi arasındaki karşıtlığı çözebilme çabasındaki sanatçının anlatım yoludur. Romantik besteci, öznel duygularının dışavurumu olan yapıtında armoni ve çalgı renklerinin zenginliğiyle dramatik seslenişe büyük önem verir. Özün en çarpıcı şekilde ortaya çıkması için biçimdeki kusursuzluk kaygısını bir yana bırakmıştır. Ancak bu durum, yapısal bütünlüğe özen gösterilmediği anlamına gelmez. Bu arada sanatçılar 12. yüzyılın Gotik sanatına ilgi duyarlar. Çünkü Gotik'te simetri yerine düzensiz çizgiler geçerlidir. Böylece Klasik Dönem'in Eski Yunan anıtlarındaki kusursuzluğu öngören, düzenli, bakışımlı sanatı, Romantiklerde yerini Gotik sanattaki gibi içten gelen bir haykırışa bırakmıştır.

Yine de örnek bir Romantik besteciden söz etmek, onu belli bir kalıp içine sokmak, tipik Romantik besteciyi tanımlamak olanaksızdır. Aynı şekilde tipik bir Romantik senfoni, Romantik roman ya da resim de tanımlanamaz. Çünkü Romantik sanatçının özünde yatan karmaşık kişilik, sanatına belli bir giysi biçmez, değişkenliği de birlikte getirir.

Duyguları çok yoğun yaşayan Romantik sanatçı, savaşımının sonunda düş kırıklığına uğradığını fark edince karamsar bir dünyaya dalar. Karamsarlık alıp başını gittiğinde ruh hastalıklarına bile yol açar. Örneğin, *hiççilik* felsefesinin *(nihilisme)* intihara varan çılgınlığı gibi. Goethe'nin *Genç Werther*'i böyle bir boşluğa düşer. Öte yandan operalardaki bunalım sahneleri artar. Bellini operalarında, Wagner'in *Uçan Hollandalı*'sında, Puccini'nin *Madam Butterfly*'ında olduğu gibi.

19. Yüzyıl Başlarında Dünya Tarihi

18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın ilk yarısında dünyanın toplumsal yapısı, büyük bir değişim geçirir. 4 Temmuz 1776'da Boston'da (Kuzey Amerika), on üç koloninin Büyük Britanya İmparatorluğu'nun egemenliğine başkaldırıp bağımsızlığına kavuşması, Amerikan Bağımsızlık Hareketi'ni doğurur. Thomas Jefferson'un John Locke'un felsefesinden kaynaklanan "Doğal Haklar" kuramı, Aydınlanma Çağı'na ışık tutmuştur. 1789'daki Fransız Devrimi'yle yönetici sınıfın değişmesi ve burjuvazinin iktidara ortak oluşu, tüm Avrupa krallıklarını tedirgin etmiştir. Fransa'yla

Delacroix'nın karakalem Mefisto'su. Berlioz'un Faust'un Lanetlenmesi adlı yapıtından esinlenmiş.

diğer Avrupa ülkeleri arasında 1790'lardan 1815'e dek süren savaşlar Avrupa'da karmaşa yaratmıştır. Müzik tarihinde Romantik Dönem başladığında, dünyanın siyasal görünümü şöyle çizilebilir: Amerika Birleşik Devletleri Andrew Jackson'un başkanlığında katılımcı demokrasi düşüncesini yerleştirmektedir. Rusya'da Çar I. Nikoia'nın monarşisindeki baskı rejimine karşın, Puşkin, Gogol, Turgenyef gibi edebiyatçılar yetişmekte, Mikhail Glinka'nın öncülüğünde Rus müziği Batı'ya açılmaktadır. Avusturya'da Prens Metternich diplomatik yoldan verdiği savaşla merkeziyetçiliği savunarak özgürlükçü demokrasiye karşı durmaktadır. Fransa'da ülkenin son kralı Louis Philippe baştadır (1830-1848). İngiltere'de IV. William'ın ölümüyle 1837'de tahta geçen Kraliçe Victoria 1901'e dek başta kalacaktır. Bu arada, 1765'te Watt'ın buhar makinesini buluşuyla başlayan Endüstri Devrimi Avrupa'ya yayılmış, kimya, madencilik ve çeşitli mühendislik mesleklerini ortaya çıkarmıştır. Adam Smith (1723-1790), *Ulusların Zenginliği* başlıklı kitabını yayınlayıp modern ekonomi biliminin kurucusu olmuştur. 1830'da buharla işleyen ilk lokomotiflerle demiryolları doğmuş, böylece yöreler ve ülkeler arası ulaşım, iletişim artmıştır. Büyük kentler gelişmeye, sanayileşmeye başlamıştır. Artık küçük kasabaların, köy yaşamının sessizliği yerine büyük kentlerin hızlı ve gürültülü yaşamı gündemdedir. Romantik sanatçı politik çalkantılardan ve toplum sorunlarından uzak durur. Beethoven, *Koral Senfoni*'siyle tüm insanlığı birleşmeye, kardeşliğe çağırmıştır. Oysa mekanikleşen 19. yüzyıl toplumunda sanatçı yaşamın gerçeklerinden kaçmayı, kendi sanatına sığınmayı yeğ tutar. Uluslararası, ortak kuralları sanata uygulamaktansa, ulusal ve özel bir sanat yaratmak peşindedir.

Toplum ve Birey İlişkisi

Beethoven'la sanatçı, toplum içinde yeni bir işlev kazanmıştır: Sanatçı artık soylu aileler, prenslikler gibi küçük toplulukların hizmetlisi değil, yapıtlarıyla geniş kitlelerin sesi olan bir kahramandır. Tarihin akışını, kendi özel yaşamı gibi müziğine işleyebilir. 19. yüzyılda toplum ve birey ilişkisi, besteciyle dinleyicisinin ilişkisine benzer. Özel müzik koruyucuları ortadan kalkar; konser kurumları ve festivaller artar. Özenle eğitilmiş küçük bir dinleyici kitlesi, yerini eğitimsiz bir orta sınıf dinleyicisine bırakır. Besteci, bir yandan küçük kitlenin istekleri doğrultusunda, sınırlı zevklere göre beste üretmekten kurtulmuş, dilediği özgürlüğe kavuşmuştur; öte yandan hiç tanımadığı geniş bir kitleye seslenebilme kaygısına düşmüştür. Şimdi yükselen kişiler politikacılar, generaller bankerler ve sanayicilerdir. Bu insanların sanata ayıracak çok zamanları yoktur. Besteci ve yönetici kitle arasında derin bir uçurum oluşur. Dinleyenine hiçbir zaman ulaşamadığını düşünen besteci, esin kaynaklarını kendi iç dünyasında aramaya başlar. Müziğini hemen kavrayan bir dinleyici kitlesi bulamadığından, onu elbet günün birinde değerlendirecek, şimdilik düşlerinde yaşattığı ideal bir kitle için beste yapmaya koyulur.

Düşler Dünyası

Romantizm, "tanımlanamayan düşgücü" olarak nitelenmiştir. Bilimde, bilgide yeni yöntemlerin getirdiği gerçeklere tepki olarak sanat, sınırların ötesinde, düşlere dalabileceği bir şeyler aramaktadır. Doğaüstü, bilinçsiz imgeleri, köktenciliğe, mantıksallığa yeğ tutar. Örneğin: Berlioz, *Fantastik Senfoni*'sinde olağanüstü düşlerini yansıtır.

Eğer sınırsızlık, soyutluk, gerçek dünyadan uzaklaşma gündemdeyse, müzik, sanat dalları arasında bu tanımı en iyi üstlenecek olandır. Ses ve ritimden oluşan temel öğeleri, elle tutulur dünyadan uzak, kendi soyutluğu içindedir. Böylece Romantik sanatçının belki de kendini en iyi anlatabildiği, yoğun duygularını en rahat yansıtabildiği sanat dalı, müzik olmuştur. Alman filozof He-

gel (1770-1831), *Estetik Dersleri*'nde güzel sanatları sınıflandırırken maddeden arındıkça ruhla örtüşmesi açısından müzik ve şiiri en yüce sanat dalları olarak ele alır.

Romantik çağın temel ruhu idealist olduğu kadar dünyasaldır. Hiçbir ünlü besteci, Kilise'ye hizmet için dinsel yapıt üretmemiştir. Örneğin: Beethoven'ın Romantik özellikler taşıyan son dönem yapıtlarından *Missa Solemnis*, bir dinsel törene eşlik etmek için yazılmamıştır. Berlioz'un *Ölüm Duası* da öyledir. Bu dönemde Rönesans'ın Kilise müziği yeniden ilgi görür ve incelenmeye değer bulunur.

Aydınlanma Çağı'nda, 1780'lerde ortaya çıkan *Fırtına ve Gerilim* ya da *Duyarlılık* akımı, yaklaşmakta olan Romantizm'in ilk habercisidir. (Bkz: Haydn.) Çağ sonunda Ortaçağ'a, Gotik mimariye özlem, uzak çağlara olduğu kadar uzak yörelere ilgiyi de artırır. Örneğin: Uzakdoğu'nun gizemi, sanata egzotik bir hava getirir. Opera konuları mitolojik çağlardan esinlenmekte, Ortaçağ tarihinde, destanlarda ilginç karakterler aranmaktadır.

Doğaya Övgü

Kentleşmenin dışında kalan doğanın saflığı övülmekte, sanayileşmenin, örgütlenmenin, kalabalık kent yaşantısının getirdiği bunalımdan kaçan sanatçı, doğaya sığınmaktadır. Doğa, en güvenli sığınaktır. Doğaya övgü, resimde, şiirde ve müzikde özel bir yer tutar. Besteciler doğa seslerini, doğa özelliklerini notalarına aktarırken müzikle resim yapmayı Romantik dönemin bir geleneği haline getirirler. 18. yüzyıldaki gibi yalnız güzelliğine tapınılan bir doğa değil, olduğu gibi her yönüyle, fırtınası, kışı, dikeni, bulutu, korkunç mağaraları, dev dalgası, yırtıcı hayvanlarıyla doğa sanatın her dalında işlenmektedir. Ve bu gizemli güç yanında, insanın varlığı küçülmektedir. William Wordsworth (1770-1850) şiirlerinde doğadan ayrı düşen insanoğlunun bunalımını duyurur.

DÜNYA ÇOKTUR BİZE
Dünya çoktur bize, er geç
Kazanır harcar, tüketiriz güçlerimizi
Az şey görürüz Doğa'da bizim olan;
Yitirdik gönüllerimizi, kötü nimet!
Aya göğsünü açan deniz;
Rüzgârlar, tüm saatlerde uğuldayan
Ve şimdi demet olan, uykulu çiçekler gibi;
Bunun için, her şey için, uymaz olduk;
Coşturmuyor bizi, –Büyük Tanrı!
Bir pagan olsaydım, aşınmış inançla besli,
Durup bu güzelim çayır üzerinde,
Bakışlarım daha az umarsız olabilirdi
Görebilirdim denizden yükselen Proteus'u
Ve koca Triton'un duyabilirdim bahar süslü
borusunu

Wordsworth'ten Çeviren: Prof. Önay Sözer

Amatör Yorumcu Yerine Virtüoz Yorumcu

Klasik dönemde her iyi ailenin, her soylu ailenin üyeleri birer çalgı çalarak yetiştirilir. Bu gelenek lavtadan klavsene, klavikorda, sonra da piyanoya geçerek çağlar boyu sürmüştür. Amatör müzikçiler için ünlü besteciler özel olarak beste yazar. 19. yüzyılda ise artık ne amatörlerin çalacabileceği kolaylıkta yapıt bestelenmektedir, ne de amatörler, bestecinin karmaşık tekniğini çözebilecek

HALK KONSERLERİ

Bugünkü anlamda para verilip bilet alınarak geniş bir salonda dinlenen ilk halk konserleri, 1672'de John Banister adında bir İngiliz kemancı tarafından düzenlenir. Londra'da, City Tavern'da bir dizi konser yapılır. 1764'te Spring Gardens'ta düzenlenen Bach-Abel konserleri; 1775'te Haydn'ın iki konserine sahne olan Hanover Square Rooms'un açılışı, İngiltere'de konserlerin bir yaşama biçimine dönüşmesine yol açar. 1813'te Londra Filarmoni Derneği'nin kurulması, promenad konserleri modası ve 1895'te Henry Wood'un BBC desteğiyle Queens Hall'da başlattığı konser dizileri, bugün Londra'da Royal Albert Hall'da yapılan konserlerin öncüleridir. 1721'de Hamburg'da abonmanlı konserler başlar. 1725'te Paris'te ünlü Concert Spirituel dizileri gündeme gelir. 1743'te başlatılan Leipzig Gewandhaus'un programları, yerleşik diziler halinde gelenekleşir.

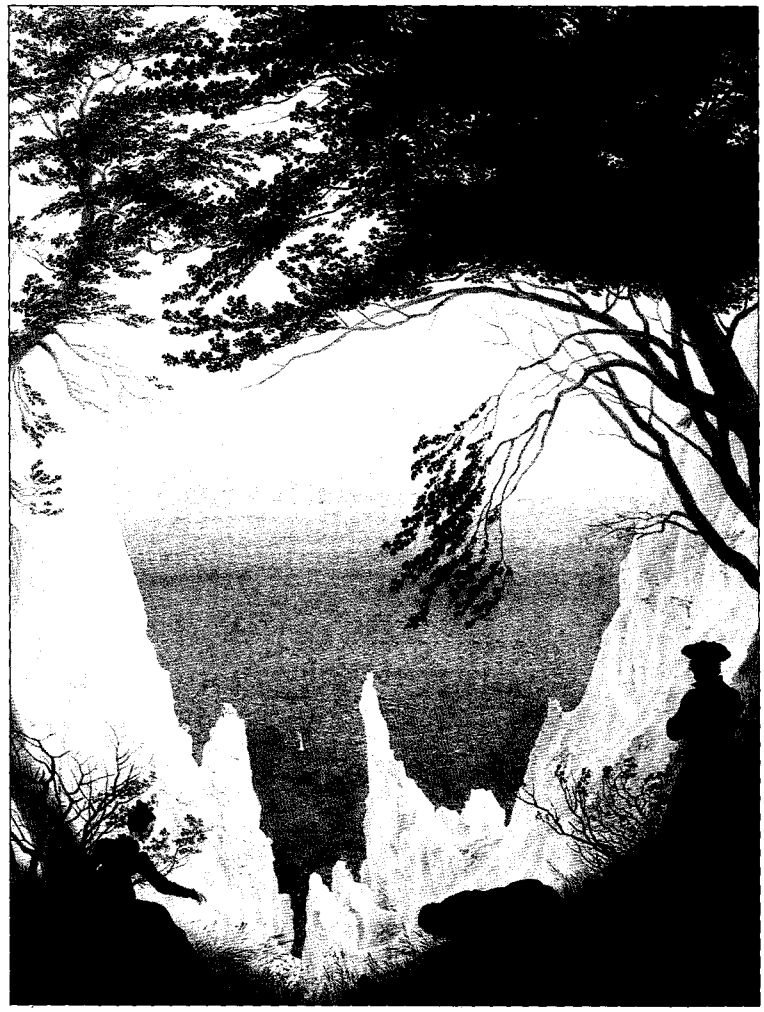
19. yüzyılın ilk çeyreğinde konser salonlarının sayısı çok azdır. Büyük konser salonlarının yapılmasına iki açıdan gerek duyulur. Birincisi artık yalnız soylulardan oluşan küçük dinleyici kitlesi yerini orta sınıfın geniş halk kitlesine bırakmıştır. Kalabalık dinleyici için büyük salonlar gerekmektedir. İkincisi, Romantik Dönem'de bestelenen müzik daha çok çalgıyı, geniş orkestrayı, dolayısıyla büyük sahneyi gerektirmektedir. Salonların akustik donanımı da ayrı bir sorundur. Çağ sonunda Wagner'in Bayreuth'da kendi operalarının sahnelenmesi için yaptırdığı opera binası, tarihsel bir anıt olarak günümüze kalmıştır.

beceridedir. Böylece çalgısının ustası olan virtüoz yorumcular ortaya çıkar. Besteciler, iç dünyalarının karmaşasını anlatmak için armoni ve kontrpuan kurallarını zorlamakta, çalgıların tını sınırına varmaktadır. Romantiklerin yorumculuğu Bach ya da Mozart zamanının virtüoz yorumculuğuna benzemez. Chopin'in, Liszt'in ve Paganini gibi şeytana benzer bir besteci-yorumcunun harikalar yaratan çalış tekniği, dönemin ölçütü olmuştur. Bu besteciler çalgılarının olanaklarını çok iyi tanıdıklarından, kendi parlak yetenekleriyle çalgının sınırlarını zorlayan besteler yaparlar. Bütün bu parlak yorumlar büyük konser salonlarında, her çeşit insanın dinlediği ortamda gerçekleşmelidir.

Diğer Sanat Dalları

19. yüzyılın Romantik müziği, edebiyat ve plastik sanatlardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Her şeyden önce şiirle müziğin yakın ilişkisi, tüm ülkelerde, tüm kuşaklarda kendini gösterir. Özellikle Schubert ve Schumann'ın *lied*'lerinde şiirin özündeki duygusallık, müzikle sese dönüşür. Chopin, piyanonun şairi olarak anılır ve küçük, ince piyano parçalarıyla şiirsel bir ortam yaratır. Sonradan Richard Wagner, edebiyatın müzikteki önemini, kendi yazdığı opera librettolarında sesle sözün uyumunda anlatacak, giderek tüm sanat dallarını birleştiren *müzikli dram*'larını yazacaktır.

Fransız edebiyatında 1789 devriminden sonra ilk Romantikler, edebiyatı karşıdevrimci fikirleri için bir araç olarak kullanırlar. François-René de Chateaubriand (1768-1848) ve genç Victor Hugo (1802-1885) gibi. Sonradan Hugo da liberal kesime katılır. Honoré de Balzac (1799-1850), Théophile Gautier (1811-1872), Alexandre Dumas (1802-1870), Alfred de Musset (1810-1857) ve Alphonse de Lamartine (1790-1869) gerçeği duygularla algılamayı ve imge oyunlarını, yapıtlarına yansıtırlar. İngiltere'de şövalyeleri ve tarihsel konularıyla Sir Walter Scott (1771-1832), destanlarıyla Lord Byron (1788-1824), lirik şiirleriyle

Caspar David Friedrich'in Romantik Dönem'in değerlerinden kaynaklanan Doğaya Övgü tablosu.

Percy Bysshe Shelley (1792-1822); soneleriyle John Keats (1795-1821), lirik baladlarıyla William Wordsworth (1770-1850) ve Samuel Taylor Coleridge (1772-1834) Romantizmi desteklerler. Alman şairi Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), *Faust*'ta ölümsüzlüğü arayan şeytanı anlattığında pek çok sanatçı kendine uygun bir esin kaynağı bulmuştur. Örneğin, resimlerinde Eugène Delacroix (1798-1863); *Faust* Operası'nda (1859) ile Gounod'nda, Goethe'den esinlenmişlerdir. Goethe ve Schiller gibi ön Romantiklerden başka Heinrich Heine (1797-1856) ve Mörike gibi yazarlar, Alman Romantizmini simgeler. Amerika'da serpilen doğa ötesi, *aşkın felsefe (transcendantal)* akımının gizemli gücü Ralph Emerson'la Henry Thoreau'nun yapıtlarında dile gelir. Rusya'da Aleksandr Puşkin (1799-1837), Mikhail Lermontov (1814-1841) Romantik akımın başlıca temsilcileridir.

Resim sanatında Romantizm, insanın karabasanlarını, öznel dünyasındaki derin duygularını çizmektedir: İçinde yaşadığı zamandan kaçan sanatçı, içinde yaşadığı mekândan da kaçtığını resmiyle göstermektedir. Görüntüler arasında sisli gökyüzü, yıkık bir Gotik katedral, dingin bir anı olarak tablonun bir köşesinden başını uzatan küçük bir köy, mitolojik öyküler, destansı savaş sahneleri yer alır. Francisco Goya (1746-1828); John Henry Fuseli (1741-1825), William Blake (1757-1827), müziği etkileyen başlıca ressamlardır. Paris yakınlarındaki Barbizon kasabasında toplanan bir grup ressam da doğa resimleriyle tüm sanatçıların ilgisini çeker: Jean-François Millet (1814-1875), Théodore Rousseau (1812-1867) gibi. Beethoven'ın *Pastoral Senfoni*'si, Wagner'in *Sigfried*'i, Mendelssohn'un *İskoç Senfonisi*, Çaykovski'nin *Manfred Uvertürü*, Schumann ve Post-Romantiklerin doğayı betimleyen senfonileri doğa ressamlarının müzikteki uzantısıdır. İngiliz ressam William Turner (1775-1851) da, derin atmosferli resimleriyle Romantizmi etkiler.

Felsefede Romantik Düşünceye Doğru

Romantik felsefe, Kant metafiziğinden kaynaklanır; Hegel'in *eytişimsel* (diyalektik) felsefesindeki tarihin sürekliliği kavramıyla özdeşleşir; Shopenhauer'in çağ bunalımını açıklayan kuramıyla perçinlenir; Nietzsche'nin bireysel yaşamdan kaçışı, ölüme ve intihara övgüsü ve üstün insanı arayışıyla abartılır.

Müzik Tekniğinde Romantizm

Romantik akımın müziğini, kendinden önceki çağlardan ve kendinden sonraki çağdan ayıran başlıca özellikler şöyle sıralanabilir: Uzun, duygulu müzik cümlelerinin anlatımcı niteliği; uyuşumlu (konsonan) aralıklara dayalı geniş atlamalar; renkli bir armoniye ve çalgılama yapısına önem verme; ritimde özgürlük; biçimde katı kalıplardan arınmışlık; ses paletinin ayrıntılarını (nüans) duyurabilmek için yeni çalgılar yaratmaya kadar varan arayışlar; tonalitenin, müziğin temel düzeni olarak yayılması. Klasik bestecinin gözettiği denge, oran ve ılımlı yaklaşımın yerini Romantik müzikte abartı, düşlem ve coşku alır. Klasikçinin biçimi özü yönetirken, Romantiğin özü biçime karar verir.

Romantik müzikte melodi ve ritim anlayışını özetlersek, uzun, kesintisiz melodik çizgilerin ve iki çeşit ritmik kalıbın kesiştiği çapraz ritimlerin egemen olduğunu söyleyebiliriz.

Tempo ve nüans işaretlerini belirten sözcükler de karmaşıklaşır ve çoğalır. Yalın bir *allegro* temposu yerine, anlaşılamıyacağından korkan Romantik sanatçı *allegro*'nun ölçüsünü kendine göre şöyle niteleyebilir: *molto allegro non troppo*. Aynı şekilde gürlük (dinamik) işaretleri de güçlenmiştir. Daha önce basit bir forteyle güçlü çalma öngörülürken *ffff* ya da tersine *ppp* gibi abartılı işaretlemelerle yorumcuya yol göstermekte, gürlük öğesinde geniş özgürlük tanıdığını belirtmektedir.

Klasik armonide belli bir ton doğrultusunda yol alan müzik, parçanın sonunda yine baştaki temel tona döner. Klasik biçimde en baştaki motifin en sonda yinelenmesine yeniden-serim *(réexposition)* adı verilir. Romantik armonide ise müziğin dokusu daha yoğundur. Melodik çizgi yoğun ses kitlesinin üstünde, havada yüzercesine yol alır. Müzik sona yaklaşır gibi olup birkaç kez yeniden düşlere dalar, ana temadan yeniden uzaklaşır. Kadans, durak noktası, Klasik biçimdeki bir yapıt için çok yalın ve belirgindir. Oysa Romantik yapıtta akorlar gerilim içinde kadansı oluştururlar ve bir türlü parçanın sonuna, durak noktasına varılamayan bir duygu egemen olur. Klasik besteci yapıtını yazmaya oturmadan biçimini tasarlamış, armonik yapıyı, giriş, gelişme ve durak noktası-

nı belirlemiştir. Romantik besteci için böylesi kalıplar söz konusu olmadığından içinden geldiği gibi dalgalanıp duygularını aktardığı sürece sözünü uzatabilmektedir. Armonik dokuda uyuşumsuz akorlardan kaçınılmaz. Uyuşumsuz sesler kromatik aralıkların yardımıyla dramatik bir anlatım sunar. Tonalite kavramı da genişletilmiştir. Bir tondan diğerine hazırlıksız geçişlere yine dramatik etkinlik uğruna göz yumulur. Majör tonlar yerine minör tonları kullanmak, özellikle büyük senfonilerde, daha gizemli bir ortam yaratmaktadır. Ayrıca minör tonun içinde kromatik aralıklara ve değişken armonilere daha kolay yer verilebilmektedir. Önceki dönemden C. P. E. Bach, Haydn ve Mozart, minör tonları kullanıp Romantizme hazırlık yapan bestecilerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış senfonilerin yüzde yetmişi minör tondadır.

Romantik müziğin sonoritesindeki özellik, katıksız, saf sese yöneliştir. Sonoritede tatlı ve huzurlu bir ses yoğunluğu yaratma çabası, çalgı ve insan sesinde yeni tını arayışlarına yol açar.

Romantizmin Bestecileri Kimlerdir?

Beethoven'ın müziği Klasik-Romantik akımları birbirine bağlar. Beethoven'ın çağdaşları, ilk katıksız Romantikler kuşağı olarak bilinir. Örneğin: Jan Ladislav Dussek (1760-1812), Ludwig Spohr, Carl Maria von Weber, Franz Schubert ve Rossini gibi. Bu bestecilerinin tümünün de 1830'larda ölümüyle, ikinci kuşak Romantikler ortaya çıkar. 1803-1813 doğumlu olan ve kendilerini 1830'larda tanıtmaya başlayan bestecilerdir bunlar. Meyerbeer, Berlioz, Donizetti, Bellini, Chopin, Paganini, Glinka, Liszt, Mendelssohn, Schumann, Verdi ve Wagner gibi. 1850'de bu bestecilerin de çoğu ölmüştür ya da stilini değişmektedir.

Liszt ve Wagner'in müziği, yapısal, çalgısal ve armonik renkleri geliştirerek geleceğin müziğini duyurur. Öte yanda Schumann'ın Klasik biçim yapısına dönmesi, Brahms'ın yapıtlarında da sürecektir. Dvořák, César Franck, Saint-Saëns ve Çaykovski, Schumann ya da Brahms'ı, sonat ve senfonilerinde izlerler. Bruckner, Brahms, Franck ve Çaykovski 1890'da, Geç Romantizm'in sona ermekte olduğu dönemde ölürler. Post-Romantik besteciler arasında modern müzikle doğrudan bağ kuranlar da vardır: Fauré, Grieg, Mahler, Rimski-Korsakov gibi bestecilerden sonra Wagner'i izleyen Hugo Wolf, Liszt'i izleyen Skriyabin; Brahms'ı izleyen Max Reger ve Rahmaninov, Richard Strauss gibi besteciler, bir türlü Romantik akımı bırakamazlar. 20. yüzyıl başında Debussy, Charles Ives, Janáček, Ravel, Schönberg, yeni çağın çeşitli yeniliklerinin bulucuları oldukları halde yine Romantik müzik kökenlidirler.

Romantik Piyano

Romantik çağın gözde çalgısı, piyano olmuştur. Romantik bestecinin tüm fırtınalı, hırçın duygularını en güzel anlatan çalgıdır. Piyanonun en küçük sesten en büyük sese dek ses gürlüğüne karşı duyarlılığı, bestecinin ruh durumundaki değişkenlikler için elverişlidir. Piyanonun en zengin edebiyatı bu çağda gelişmiştir. Piyano için minyatür yapıtlardan dev konçertolara dek her biçimde beste yapılır. Ayrıca oda müziğinde de piyanolu biçimler gelişir: Piyanolu üçlüler, piyanolu beşliler gibi.

Piyano çalma tekniği açısından 19. yüzyılda başlıca üç okul ortaya çıkar: 1) Clementi öğrencilerinin zarif, duyarlı ve temiz çalma yöntemleri; 2) Gottschalk'ın gösterişli ve etkileyici çalma yöntemi; 3) Liszt ve Rubinstein gibi besteci-piyanistlerin, teknik ve yorumda virtüoziteyi gözeten parlak yöntemleri. Ancak bu çağın üstün besteci ve piyanistleri gösterişten ve duyguları sömüren salon müziği yapmaktan kaçınmışlardır. Örneğin: Schubert, Schumann, Mendelssohn ve Brahms gibi.

Romantik piyano müziğine gelen Chopin'in deyişiyle *rubato çalma* tekniği, zamanın sanatçısının duygusallığını aktaran bir anlatımdır. Piyanist, bir an için verilen ölçüyü bırakır ve kendi içinden gelen bir zamanlamayla çaldıktan sonra yine tempoya döner. *Rubato*, zamanı esnetmek anlamındadır. Bestecinin yorumcuya tanıdığı bir soluk alma özgürlüğüdür. Sonradan Liszt'in de kullandığı bir tekniktir. *Rubato* dengeli yapıldığı zaman dokunaklı, şiirsel bir anlatım getirir. Fazla abartılmış rubatolar, yapıtı özünden saptırabilir.

Birçok Romantik piyano müziği yapıtı küçük dans biçimlerinden oluşan lirik parçalardır. Konçertolar, fanteziler, sonatlar ve çeşitlemeler ise, piyano için yazılan daha uzun soluklu biçimlerdir. Schubert'in *Impromptü, Moment musical* ve *sonatları*; Mendelssohn'un *Sözsüz Şarkıları* ve piyano konçertoları; Schumann'ın konçertosu ve demet halinde yazılmış *etüdleri, fantezileri, Kelebekler, Karnaval* gibi dizileri; Chopin'in

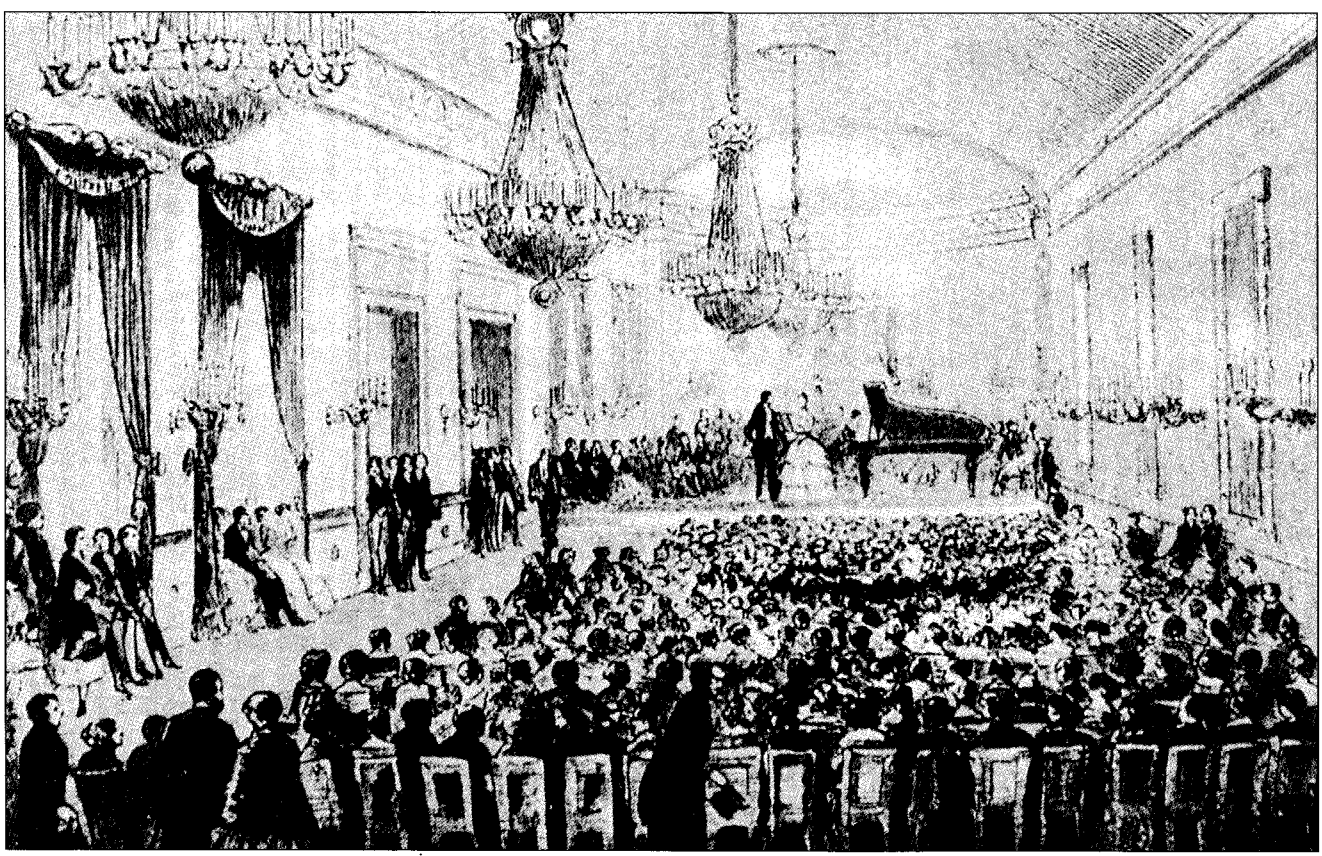
iki konçertosu, *noktürnleri, impromptüleri, valsleri, baladları, prelüdleri, mazurka, scherzo, barkarol, polonez* ve *sonatları*; Liszt'in iki piyano konçertosu, *Macar Dansları, prelüdleri, etüdleri, sonat* ve *fantezileri*; Brahms'ın konçertoları, çeşitlemeleri, *rapsodileri, kapriçyoları, intermezzoları, valsleri* ve *sonatları*, Romantik Dönem'in piyano müziğine sunduğu başlıca biçimlerin örnekleridir.

Senfonik Müzik

Beethoven'ın senfonileri, 19. yüzyıl senfoni yapısının temel kaynağı olmuştur. Bir grup, *Dördüncü, Yedinci* ve *Sekizinci Senfoni*'den yola çıkmış, saf katıksız müzik ilkesini sürdürmüştür. Bunlar Klasik biçimi koruyan bestecilerdir. Senfonilerine hiçbir betimleyici başlık, açıklama koymamışlar, opus sayısını yeğ tutmuşlardır: Schubert, Mendelssohn ve Brahms gibi. Bir grup, *Üçüncü, Beşinci, Altıncı* ve *Dokuzuncu Senfoni*'yi örnek alıp programlı müzik yazmış, uzun açıklamalar ve betimleyici başlıklar koymuşlardır. Bu besteciler, Klasik senfoninin geleneksel biçimine bağlı kalmazlar: Berlioz, Liszt gibi. Her iki biçimden de esinlenip kimi senfonisini programlı, kimini Klasik kalıplarda besteleyenler ise Schumann, Bruckner gibi bestecilerdir. Romantik Dönem'de orkestra için yazılan müzik, klasik senfoniler, programlı senfoniler, konser uvertürleri, senfonik süit, senfonik çeşitlemeler ve solo konçertolar olarak incelenebilir.

Klasik senfoni, Mannheim Okulu ve Haydn-Mozart geleneğiyle yayılan bir Alman-Avusturya ürünüdür. Önceleri üç, sonradan dört bölümlü olan ve saf müzik ilkesine bağlı orkestra yapıtlarıdır. Romantik dönemin senfonisi, tema birliğini gözetir. Tıpkı Beethoven'ın *Beşinci Senfoni*'sinde olduğu gibi bir tohumun filizlenmesi, belli bir temanın çeşitlenmesi tekniğine dayanır. Bölümleri birbirine bağlamak, dinleyicinin kulağına tanıdık temayı anımsatmak amacıyla aynı müziksel fikir, çeşitli giysiler içinde yinelenir. 19. yüzyılın Klasik biçimli senfonileri, Schubert, Schumann, Mendelssohn, Brahms, Mahler ve Bruckner tarafından yazılmıştır.

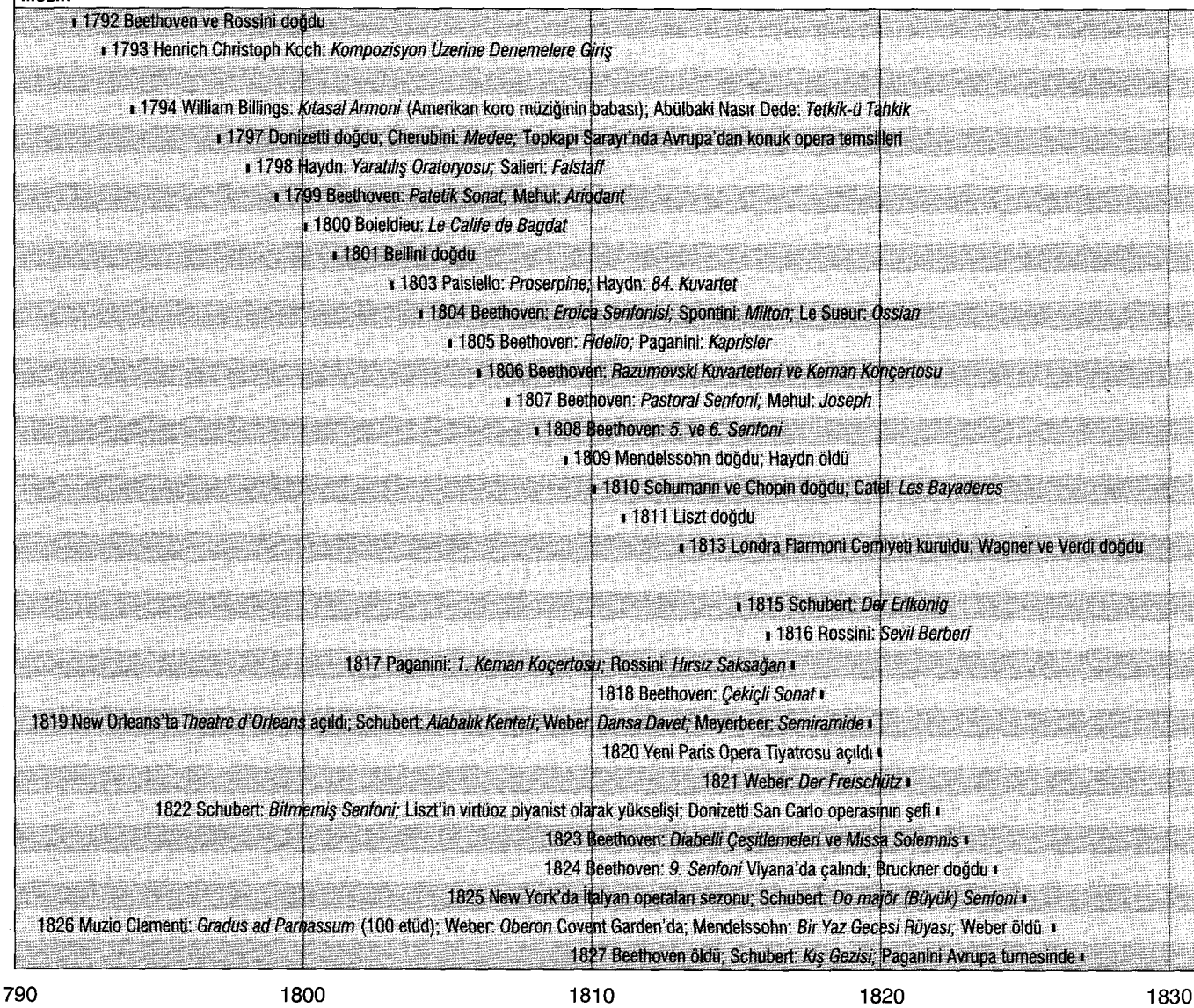
Programlı senfoni biçimi, çalgıların güçlerinin araştırıldığı ve onlardan elde edilen dramatik anlatım olanaklarıyla bestecinin şiirsel iç dünyasının birleştirildiği bir ortamda doğar. Vokal müzikten çok çalgı için yazılan müziğin daha dramatik olduğu ve Romantik ruhu çalgıların daha iyi anlattığı düşünülür. 1790-1910 arasında çalgıların tınıla-

Eski Pleyel Salonu'nun 1838'deki görüntüsünü sergileyen tablo.

Erken Romantik Dönem Zaman Dizini

MÜZİK

rı araştırılmakta, yeni yapılan çalgıların olanakları denenmektedir. Romantik besteci iç dünyasındaki çatışmaları çalgıların renkleriyle dile getirmeyi, insan sesi için beste yapmaya yeğ tutar. Opera ya da konser şarkılarına, anlatımı güçlendirmek için geniş bir orkestra eşliği yerleştirir. Çalgılar için yazılan müzik, söz boyunduruğundan, metin kaygısından kurtulup saf müzik olacağı için değerlidir. Öte yandan *lied* biçiminin şiirle şarkıyı birleştiren lirik ortamı da Romantik sanatçıyı etkilemektedir. *Lied*'in şiirsel içeriğiyle senfonik yapıtların dramatik ruhu birleşip *programlı müzik* adıyla yeni bir biçimde çözümlenir: *Programlı müzik*'ler, çalgı topluluğu için yazılmış, şiirsel, betimleyici, öyküleyen bestelerdir. Amaç, 18. yüzyıl müziğinde olduğu gibi müziksel öğelerle metni yansıtmak ya da doğa seslerini müzikte duyurmak değildir. Dinleyicinin imge gücüne sunulmuş bir anlatım tekniğidir söz konusu olan. Yapıtın programı, konusu, bestecinin süzgecinden geçtikten sonra yepyeni bir şekle bürünüp dinleyicinin kulağına ulaşır. Böylece besteci, sözcüklerin anlatamadığı içeriği soyutlayarak müziksel dile çevirmektedir. Beethoven'ın *Pastoral Senfoni*'siyle başlayan *programlı müzik*'ler, Romantik Dönem'in hemen her bestecisinin denediği bir gelenek olmuştur. Dinleyici için bir sahneyi, resmi, şiiri, öyküyü ya da bir karakteri müzikle birleştirerek dinlemek, müziği baştan sona izleyebilmek açısından bir kolaylık sayılabilir. Artık çalgılarla *saf müzik* yaratmak yerine *prog-*

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1792	Fransa'da Cumhuriyet ilan edildi; New York Borsası açıldı	
1793	Askeri reform, Nizam-ı Cedid ordusu kuruldu	
1793	Kral XVI. Louis ve Marie Antoinette idam edildi	
1797	Napoleon Venedik Cumhuriyeti'ni ele geçirdi; Alois Senefelder litografi'yi icat etti	
1800	Ingenhousz fotosentezi buldu; Volta elktrik pilini üretti	Washington'da *Beyaz Saray* yapıldı
1801	İngiltere ve İrlanda birleşerek, Birleşik Krallığı kurdular	
1803	ABD, Fransızlardan Louisiana'yı satın aldı	
1804	Napolyon Fransa İmparatoru, I. Francis Avusturya İmparatoru oldu	Schiller: *Wilhelm Tell*
1805	*Lord NelsonTrafalgar* Savaşı'nda Fransız-İspanyol donanmasını yendi	Turner: *Gemi Enkazı;* Wordsworth: *Prelüd Bitti*
1806	Kutsal Roma İmparatorluğu çöktü	
1807	İngiltere'de esir ticareti yasaklandı; Fulton ilk ticari buharlı gemiyi yaptı	Hegel: *Tinin Görüngübilimi*
1808	Kabakçı Mustafa isyanı; II. Mahmut tahta çıktı	
1810	Berlin Üniversitesi kuruldu	
1813		Austen: *Gurur ve Önyargı*
1814	Napolyon yenildi, Elbe'ye sürgün edildi; Viyana Kongresi yapıldı	
1815	Napolyon Fransa'ya döndü ve Waterloo Savaşı'nı kaybetti	Goya: *Witches' Sabbath;* Lord Byron: *Stanzas of Music*
1816	Sauerbor bisikleti yaptı	
1818	Karl Marx doğdu; İlk buharlı gemi Atlantik'i aştı	Mary Shelley: *Frankenstein*
1819		Schopenhauer: *İstenç ve Tasarım Olarak Dünya*
1820	İngiltere'de Brighton Pavyonu tamamlandı; Liberya kuruldu	Washington Irving: *Rip Van Winkle*
1821	Faraday elektromanyetiği keşfetti	
1824		Byron öldü; Puşkin: *Boris Godunov*
1825	İngiltere'de sürekli yolcu taşıyan ilk buhar lokomotifli demiryolu yapıldı	
1826		Şinasi doğdu; J.F. Cooper: *Mohikanların Sonu*
1827	Uruguay kuruldu; *Tasvir-i Efkâr* gazetesi	Londra'da *Marble Arch*'ın yapımı başladı; Heine: *Liedler Kitabı*

ramlı müzik'te besteci, iç dünyasının dramını yansıtabilmektedir.

Bu nedenle örnek bir 19. yüzyıl senfonisi, programlı senfoni biçimindedir. Bazen besteci, içerikteki öyküyü notasının başında uzun uzun anlatır. Bazen fazla bir açıklama yapmadan dinleyicisinin imge gücüne bırakır. Teknik açıdan *programlı senfonilerde* baş gösteren sorun, yapıtın başından sonuna dek bütünlüğü sağlamaktır. Müziksel tutarlılığı yaratmak için *programlı müzik* bestecileri kendilerine göre yöntemler geliştirirler: Berlioz'un *Idée fixe* adını verdiği ısrarlı motif yinelemesi, Liszt'in *motto teması* adını verdiği aynı temanın zaman zaman belirmesi, Wagner'in kişi, yer ya da olayla özdeşleşip müziksel çağrışım yarattığı *leitmotif*'i, César Franck'ın *döngüsel (cyclic)* biçimi, yinelenen imgelerle yapıta bütünlük getiren araçlardır.

*Programlı müzik*ler, giderek *senfonik şiir* biçimini ortaya çıkarmıştır. Senfonik şiirler tek bölümlü, geniş soluklu, uzun yapılardır. Belirli bir öyküyü ya da bir resmi, müzikle betimlemek amacını güderler. Liszt, senfonik şiirin babası olarak bilinir. Sonradan Richard Strauss bu biçimin ustası olur.

Konser uvertürü tek bölümlü, bağımsız bir biçimdir. Uvertürün sözlük anlamı *açılış*'tır ve bir müzikte operanın, oratoryonun ya da bir tiyatro yapıtının açılış müziği olarak tanımlanır. Ancak konser uvertürü kendi başına bir biçimdir ve ardından bir başka sanat olayına doğrudan bağlanmaz. Konser program-

larının başında çalınması gelenek olmuştur. Yapı olarak opera uvertürüne benzer. Sonat biçiminin hızlı-yavaş-hızlı temposundadır. Bu çağdaki başlıca özelliği de programlı senfoniler gibi betimleyici nitelikte olmasıdır: Weber'in *Oberon Uvertürü*, Mendelssohn'un *Fingal Mağarası Uvertürü* gibi.

Senfonik süit, süit biçiminin Romantik Dönem'e uyarlanmış, genişlemiş şeklidir. Küçük dans yapısında ve aynı tondaki parçaların bir demet içinde birleşmesiyle oluşur. Büyük senfoni orkestrası için yazılır. Grieg'in *Peer Gynt Süiti* gibi. *Senfonik çeşitleme* biçimi de tema ve çeşitleme yönteminin 19. yüzyılda büyük orkestraya uyarlanmış şeklidir. Brahms'ın *Haydn'ın Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler*'i gibi.

Solo konçerto, Barok dönemden beri geçerliliğini koruyan bir biçimdir. Ancak bu dönemde solist ve orkestra topluluğunun karşıtlığı, iki ayrı ses kitlesinin tınılarındaki denemeleri doğurmuştur. Klasik konçertoda solist ve topluluk arasında karşılıklı bir anlayış, bir diğerini tamamlama, uyum sağlama çabası vardır. Romantik akım ise konçerto yapısına yeni bir kimlik getirir. Bu dönemde solistin hünerini sergilemesi, virtüozlük önem kazandığından, solist orkestrayla yarışır, parlak tekniğini sunmak amacıyla orkestra topluluğuyla savaşır bir hale gelir. Bu çağda en çok piyano ve keman için konçertolar bestelenir. Çünkü Romantik bestecinin duygularını en güzel dile getiren çalgılar piyano ve kemandır. Konçerto yapısındaki değişikliklerden biri de, Klasik konçertonun bitişinde başta sunulan motife dönerek *yeniden serim* (*réexposition*) yapılması yerine, solistin parlak bir kadansıyla yapıtın tamamlanmasıdır. Böylece solist, Romantik konçertonun sonunda kahramanca bir utkuya varmanın dramatik etkinliğini sergiler.

Oda Müziği

Oda müziği Klasik Dönem'in, *senfoni* Romantik Dönem'in ürünüdür. Romantik Dönem'de de oda müziği dalında en verimli olan besteciler, Klasik ilkelere bağlı kalanlar olmuştur. Schubert ve Brahms gibi. Bu dönemin senfoni dağarcığına önemli yapıtlar veren Berlioz, Liszt gibi besteciler hiçbir oda müziği yapıtı bestelememişlerdir. Piyano gözde çalgı olduğu için hemen her oda müziği topluluğuna bu dönemde piyanonun eklendiği görülür. Schubert'in ilk dörtlüleri müzik akşamlarında yakın arkadaş çevresiyle çalınmak üzere yazılır. Bestecinin *Alabalık Beşlisi* ise tüm Romantik Dönem'in en ünlü oda müziği yapıtı olmuştur. Üçlü, dörtlü, beşli, altılı yedili ve sekizli topluluklarda, zamanın senfonik yapısının izleri de vardır: Betimleyici olma ve yoğun duygusallık yine egemendir. Bu arada küçük salonların müziği olarak bilinen, adı üstünde *oda müziği*, artık büyük konser salonlarının sahnelerinde çalınmaktadır. Bu nedenle hem çalgıların ses rengi çeşitlenmiş, çalgılar daha güçlü ses verebilir hale getirilmiş, hem de armonik yapı daha yoğunlaşmıştır.

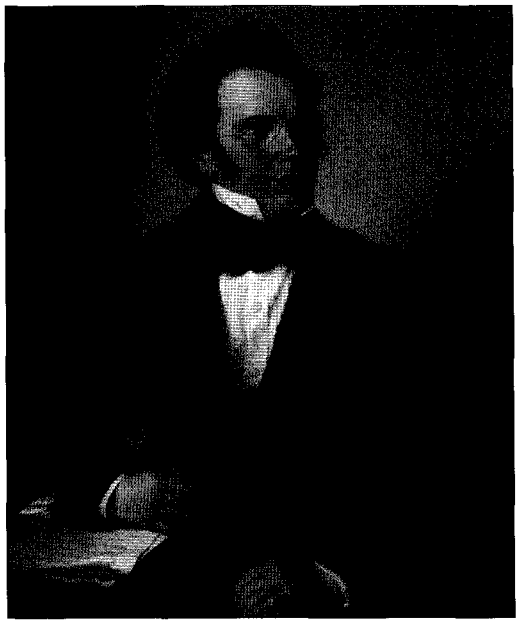
Lied

Lied, şiir dizelerinin piyano eşliğinde şarkıya dönüşmesidir. Şarkının şiirle evliliğidir. İlk kez Rönesans ruhuyla ortaya çıkar. Çoksesli dindışı şarkılar olarak Fransa'da *şanson*, İtalya'da *frottola* ve Almanya'da *lied* vardır. *Lied*, Almanların baladlardan esinlendiği sanat şarkısıdır. *Balad* ise, halk şiirlerinin belli bir ezgiyle okunmasıdır. Romantik Dönem'de bir yandan çalgı müziğiyle kendini daha iyi anlattığına inanan besteci, öte yandan insan sesindeki yakınlık ve içtenlik nitelikleriyle *lied*'i bu dönemin en gözde vokal biçimi yapmış, böylece şiirle şarkının birleşimindeki dokunaklı ortamı gündeme getirmiştir.

Lied aynı zamanda çalgı müziğindeki lirik temaların esin kaynağıdır. Piyano için yazılan birçok biçim, kökünü *lied*'in şiirselliğinden almıştır. Örneğin: *Prelüd, intermezzo, noktürn* ve *sözsüz şarkı* gibi. Brahms, Schubert, Schumann, R. Strauss ve Hugo Wolf, Romantik çağın *lied* ustalarıdır. *Lied*'e eşlik eden piyano, şiirin içeriğindeki dramatik etkinliği yansıtmalıdır. Örneğin: Schubert'in *lied*'lerinde piyano değirmeni, dereyi, fırtınayı dramatik anlatımıyla betimler.

Koral Müzik

Koro, operalarda geniş bir yer tutmaya başlar. Aynı zamanda senfonilerde de yer alır. Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'sinden sonra birçok korolu senfoni yazılmıştır. *Requiem* ve oratoryolarda geniş korolar kullanılır. Ancak bu dönemin bestecisi romantik duyguların koro gibi insan sesi kullanarak değil de, orkestra çalgılarıyla daha iyi anlatılacağına inanır. Oratoryolardan Mendelssohn'un *Elijah*'sı, Berlioz'un *İsa'nın Çocukluğu* başlıklı oratoryosu ünlüdür. *Requiem*'lerden Brahms'ın *Bir Alman Requiem'i*, Berlioz'un *Requiem*'i, Bruckner'in *Te Deum*'u, Verdi'nin *Requiem*'i, Romantik Dönem'in başyapıtlarıdır.

Franz Schubert

Franz Schubert

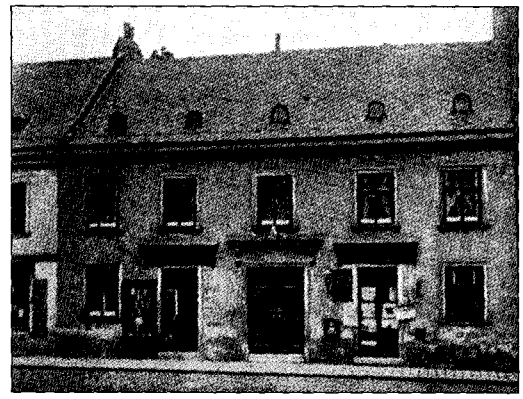
(1797-1828)

Schubert, 19. yüzyılın en büyük bestecilerinden ve gelmiş geçmiş en duyarlı şarkı yazarlarından biridir. Otuz bir yıllık yaşamına sığdırdığı sekiz senfoni, pek çok şarkı, oda müziği yapıtı ve piyano parçalarıyla Romantik ruhun ilk temsilcilerinden biridir. Mozart'tan bile kısa yaşayan bu Avusturyalı, çok erken yaşta bestecilik olgunluğuna ermiştir. *Lied*'leri, *Bitmemiş Senfoni*'si ve *Alabalık Beşlisi*'yle müzik tarihinde unutulmaz bir yer almıştır.

Franz Peter Schubert, Çek asıllı bir babayla Polonyalı bir anneden 31 Ocak 1797 günü Viyana'da dünyaya gelir. Dört erkek kardeşin en küçüğüdür. Babası ona keman çalmayı öğretir, sonra da en yakın kiliseye gönderip org öğrenmesini ister. Oysa küçük Schubert'e kilise orgcusunun öğretecek pek bir şeyi yoktur. Sanki her şeyi önceden bilmektedir. On bir yaşında saray korosuna girer. Aynı zamanda ilkokul müzik öğretmeni olabilmek için eğitim görür. Okul orkestrasının başkemancılığını ve ara sıra da yönetmenliğini üstlenir. 1810'da sarayın müzikçisi Antonio Salieri ile çalışmaya başlar. 1812'de annesi ölür. Bu arada ilk yapıtlarını ortaya çıkarmaktadır: Şarkılar, piyano parçaları ve kardeşleriyle babasının da çalabilmesi için yaylı çalgı dörtlüleri. 1813'te ilk senfonisini yazar ve bir opera bestelemeye kalkışır. 1814'te okulu bırakıp öğretmenliğe başlar ve kendini tümüyle müziğe adar. Goethe'nin *Faust*'undan esinlenip yazdığı *Gretchen Çıkrık Başında* adlı şarkısı ilerde bu dalda ne denli başarılı olacağını muştulamaktadır. 1815'te bir okula müdür olur. Aynı yıl içinde besteleme hızı artar: 150 şarkı, 2 senfoni, piyano parçaları, iki missa, dört küçük opera besteler.

Schubert küçük yaştan beri ailesi ve yakın çevresiyle müzik yapmayı sevmektedir. İlk gençlik yıllarında bestelediği her yeni yapıtı dostlarıyla paylaşmayı, hemen onlara duyurmayı gelenekleştirir. Bu nedenle, 1826'dan sonra kendi evinde dost çevresini topladığı müzik geceleri düzenler. *Schubertiad* adı verilen bu toplantılarda önce danslar ve popüler şarkılara piyanosuyla eşlik eder, ardından yeni yapıtlarını çalıp duyurur. Dostları, sanata ilgi duyan, öğrenmek tutkusu olan ve bohem yaşamı seven orta sınıf gençleridir. Schubert'e Schwammerl (tombul mantar) adını vermişlerdir. Giderek bu toplantıların ünü büyür. Çünkü Johann Michael Vogl adlı ünlü bir bariton Schubert'in piyanosu eşliğinde onun şarkılarını söylemeye başlamıştır. Bu arada sürekli şiir okumakta, şarkılarına konu oluşturacak dizeleri araştırmaktadır. Goethe gibi ünlü ozanlar olduğu kadar, hiç adı duyulmadık ozanlar da onun lied dünyasına girer. Tek koşul, müziğe uyum sağlayacak söz dizisini ve imge gücünü yaratmış olmasıdır.

1717 yine son derece verimli bir yıldır Schubert içiin. Yine birçok şarkının yanı sıra keman, piyano sonatları, *Beşinci Senfoni*'si ortaya çıkar. 1818'de ve 1824'te iki yaz Kont Johann Esterházy'nin çocuklarına Macaristan'da, Zseliz'deki konutunda müzik dersleri verir. 1818-1820 arasındaki yıllar, bestecinin gençlik döneminden orta dönemine geçiş yıllarıdır. Artık ünü iyice yaygınlaşır. Tiyatro oyunları için yazdığı müzik, ayrıca şarkılı oyunlar, kalıcı değerleri olmasa da ona geçici ün getirir. Aynı yılın yazında bariton Vogl ile birlikte Viyana'nın 90 mil dışında, Steyr adlı bir kasabaya çağrılırlar. Burada Schubert'e bir piyanolu beşli ısmarlanır. Sonuç: *Alabalık Beşlisi*'dir. Bu arada Schubert'in arkadaş çevresi genişlemektedir. Politikacılar, saray memurları, ressamlar, şancılar ve tiyatrocular *Schubertiad*'lara katılmaktadır. Ancak nedense bestecinin yapıtlarını basmakta basımevleri çok ağır davranırlar. Bu dönemin emek verilmiş operası *Alfonso ve Estrella*'yı sahnelemek için de opera kuruluşları pek güç harcamaz. Rossini'nin parlak operalarıyla halkı çekmek varken, Schubert gibi yerel bir bestecinin dramatik öğeden

Schubert'in doğduğu ev, Viyana.

yoksun, peş peşe dizili şarkılardan oluşan yapıtı ne denli alımlı olabilir? 3/12

MÜZİK 3/12-SCHUBERT: SENFONİ NO. 8. İLK BÖLÜM GİRİŞİ

1820'lerden sonrası Schubert'in piyano ve orkestra yıllarıdır. Piyano için *Gezgin Fantezisi*, dostlarıyla aynı klavyeyi paylaşmak üzere yazdığı piyano düetleri, birçok sonat, vals ve dans, *Bitmemiş Senfoni*'yle birlikte bu yılların ürünüdür.

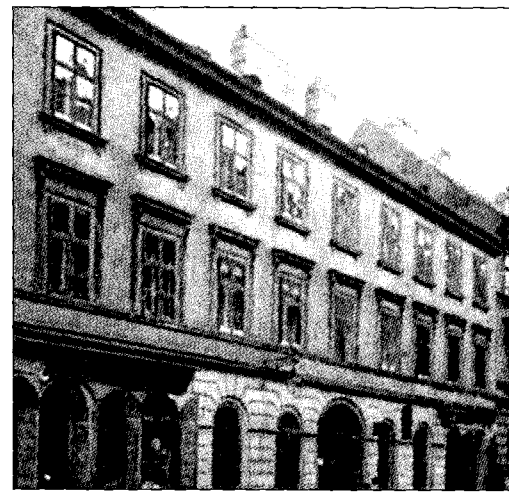
1822'de Schubert'in yaşamındaki felaket başlar. Genelevlerden frengi kapmıştır. Bundan böyle bazı tedavi yöntemleriyle iyileşmiş gibi görünse de ölüm nedeni yine frengi olacaktır. Böylece 1823'ten sonrası, bestecinin yeniden ailesinin yanına dönmesiyle başlayan son dönemidir. Artık yayıncılar onun yapıtlarını basmak için yeterince ünlü olduğunu kabul etmişlerdir. Yine opera girişimlerinde bulunur, ölümüne dek hiç seslendirilmeyen *Fierrabras*'ı yazar. 1824'te, Esterházy'lerden dönüşünde hastalanıp hastanede yattığı söylenir. Yine de çalışmaktadır. *Güzel Değirmenci Kız* başlıklı 18 şarkılık *lied* demetini tamamlar. Doğanın insan yaşamındaki yeri, şiirin dizelerinde olduğu kadar piyanonun dramatik eşliğinde de yansır. *Wohin*'de bir derenin akışını anlatan sözler piyanoyla betimlenmektedir. 3/13

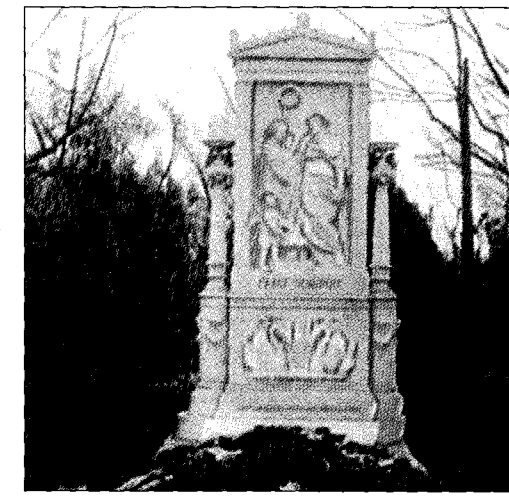
MÜZİK 3/13-SCHUBERT: ALABALIK BEŞLİSİ'NDEN 4. BÖLÜM. D. 667

1825 yazını Kuzey Avusturya'da geçiren Schubert *Büyük Do Majör Senfoni*'sini bu dönemde besteler. Bu senfoni, opus sayısı olarak kimi zaman dokuzuncu, kimi zaman yedinci sırayı alır. Ne yazık ki Schubert bu senfoninin çalındığını da duyamamıştır. Yapıt 1837'ye dek kardeşi Ferdinand'da kalmış, sonra Schumann'ın eline geçmiş ve ilk kez 1838'de Mendelssohn yönetiminde kısaltılarak seslendirilmiştir.

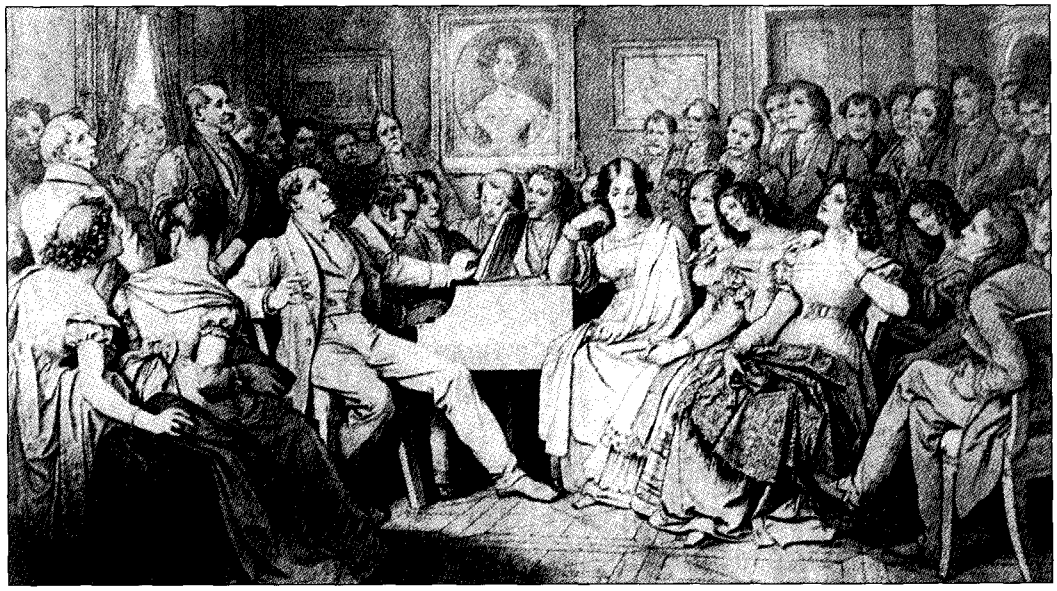
1825'te Viyana'ya gelen Schubert, yapıtlarının basımından biraz para kazanmaya başlar. 1826'dan sonra yazdığı oda müzikleri, iç dünyasının huzursuzluğunu yansıtır: Sürekli değişen ruh durumu; sıkça tonalite değişimleri ve yaylı çalgıların tremololarıyla duyulur. Aynı huzursuz ve karamsar ortam, *Kış Gezisi* başlıklı *lied* demetinde de yer alır. Şarkıların çoğu gizemli minör tondadır. Şiir de müzik de, soğuk ve karanlık ortamda yol alan yalnız adamın öyküsünü anlatmaktadır. Bestecinin dostları bu denli karamsar şarkılardan kaygı duyup onun ruhsal sağlığının da bozulduğunu düşünürler.

Aynı yıl, 1827'de Schubert, Beethoven'ın cenazesine bir meşale taşıyıcısı olarak katılır. 1828'in başlarında piyanolu trioları, yaşam dolu *Impromptü*'leri ve *Moment musical*'leri yayınlanır. Bu arada Filarmoni Derneği tarafından ilk ve son kez tümüyle onun yapıtlarına ayrılan konser, Schubert'e iyi bir gelir sağlar. Eylül ayında kardeşiyle birlikte bir eve taşınır. Hızla beste yapmaktadır. *Kuğu Şarkıları*, yeni bir senfoninin taslakları, piyano sonatları ve *Yaylı Çalgılar Beşlisi* peş peşe doğar. 19 Kasım 1828'de yaşamının ve kendi "kış gezisinin" sonuna gelmiştir. Viyana Merkez Mezarlığı'nda, Beethoven'ın yanına gömülür.

(SOLDA) Schubert'in öldüğü ev, Viyana. (SAĞDA) Schubert'in mezarı, Viyana.

Schubertiad adı verilen Schubert toplantıları.

Schubert'in yapıtları bir Viyanalı müzikbilimci olan Otto Erich Deutsch (1883-1967) tarafından derlenmiş ve Deutsch sayıları almıştır. Örneğin: *Bitmemiş Senfoni, D.759* sayısını taşır.

Schubert'in Yapıtları
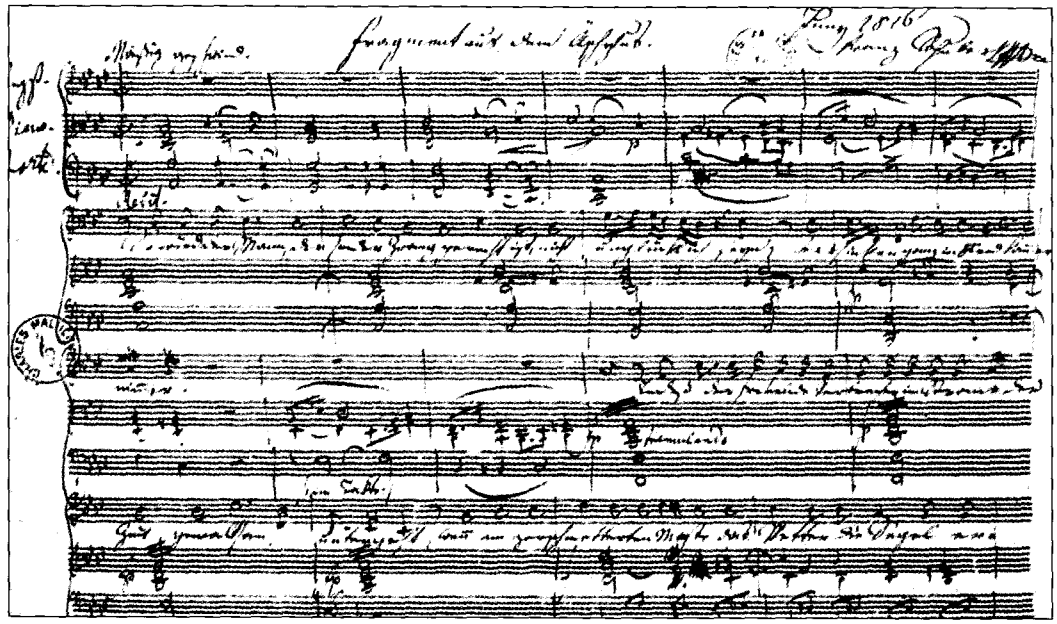
Lied'ler: Genç yaşlarında başlayıp yaşamının sonuna dek 634 *lied* besteleyen Schubert, diğer yapıtlarında olduğu gibi, *lied*'lerinde de duygusal bir melodi çizgisi ve uyumlu bir armonik doku gözetmiştir. Piyano ve ses, şiirin içeriğini açıklamak üzere eşit işlevdedir. Goethe'nin şiirlerine yazdığı şarkılardan başka ozan Wilhelm Müller'in dizelerine yazılan iki ayrı *lied* demeti vardır: *Güzel Değirmenci Kız* (1823) ve *Kış Gezisi* (1827). Schubert'in ölümünden sonra basılan 12 şarkılık demetse, *Kuğunun Şarkıları*'dır. Birçok oda müziğini ve piyano yapıtını da *lied*'lerindeki temaların esiniyle bestelemiştir.

Piyano yapıtları: Piyano edebiyatını besleyen pek çok yapıtı olduğu halde Schubert, hiç piyano konçertosu yazmamıştır. Küçük, içten piyano parçaları, *Müzikli Anlar* (*Moments musicaux*) ve *Impromptu*'lerle, valsler, marşlar ve dansları içerir. Bu kısa ve alımlı piyano besteleri, kendinden sonraki pek çok romantik besteciye örnek olmuştur. Daha geniş biçimdeki piyano yapıtları, *Gezgin Fantezisi;* iki piyano için *Fa Minör Fantezisi*'ni çalabilmek için piyanist usta bir tekniğe sahip olmalıdır. Özellikle *Gezgin Fantezisi* piyanistin parlak tekniğini gerektirir. Bir sonat gibi dört bölümden oluşur, ancak bölümler birbirine bağlıdır. Sonatlarının çoğu Haydn ve Mozart etkisindedir. Dış yapı olarak Klasik biçime bağlıdır. Son dönem sonatları, Beethoven'ın ateşli anlatım tekniğini anımsatır. Ancak *Üçüncü Sonat,* Si Bemol Majör olanı, artık tüm etkilerden kurtulmuş, Schubert'e özgü lirik kişiliğe kavuşmuştur. Aynı zamanda armonik etkinliğe ve piyanonun çalgı olarak dokusuna büyük özen gösterilmiş olan bu sonat, bestecinin piyano dağarcığına sunduğu bir başyapıttır.

Oda müziği yapıtları: Schubert'in oda müziği yapıtları, tüm yapıtları arasında ayrı bir yer tutar. Yakın çevresini düşünerek bestelemiş, arkadaş ortamının içtenliğini gözetmiştir. Dörtlülerin ilk örneklerinde yine Haydn-Mozart etkisi vardır. 1816'da yazdığı *Mi Majör (D.353)* dörtlüsüyse kendi biçemine kavuşur: Sıcak bir sonoriteyle net bir melodi çizgisi kaynaşmıştır. Gençlik döneminin en popüler oda müziği yapıtlarından olan *Alabalık Beşlisi*, adını bestecinin bir şarkısından alır. Bu şarkının melodisini Schubert, beşlinin *scherzo* ile final bölümü arasına bir *andantino* olarak yerleştirmiş, tema ve çeşitlemeler olarak işlemiştir. Özellikle dördüncü bölümünde dingin bir temanın çeşitlenmesi, kıvrak armoni, parlak teknik gerektiren piyano pasajları ve tümüyle bir alabalığın suya dalıp çıkıp yüzmesini yansıtan devingenlik, bu yapıtı ölmezliğe kavuşturmuştur. ● 3/14

Bestecinin oda müziğindeki olgunluk dönemi 1819 yılıyla başlar. *Do Minör Allegro*'su *(D.703),* hiçbir zaman tamamlanmayan bir dörtlünün ilk bölümü olarak kalmıştır. *La Mi-*

MÜZİK 3/14-SCHUBERT: WOHİN LİED: GÜZEL DEĞİRMENCİ KIZ

Schubert'in 1816'da bestelediği Aeschylus adlı yapıtının el yazısı bir bölümü.

nör Dörtlü (D. 804), yoğun bir acıyı dile getiren karamsarlıktadır. Bu dörtlünün teması bestecinin *Rosamunde Uvertürü*'nde ve *Op.142,* 3 numaralı *Impromptu*'sünde de yer alır. *Re Minör Dörtlü* (D.810) ateşli ortamıyla bir orkestra gürlüğü duyurur. Yine bestecinin bir şarkısından alınan *Ölüm ve Genç Kız* (*Der Tod und das Mädchen*) teması bu dörtlünün ikinci bölümünü oluşturur ve tüm yapıt, bu tema üstüne örülen zengin bir imgelemin ürünüdür. Klarinet çalan bir kont tarafından ısmarlanan üfleme ve yaylılar için *Sekizli (D.803),* neşeli, rahat bir yapıttır. Beethoven'ın *Op.20 Yedili*'sine benzeyen 6 bölümlü bir divertimento havasındadır. Schubert'in oda müziğindeki doruk noktası *Do Majör Yaylı Çalgılar Beşlisidir (D.956)*. Yaşamının son yılında bestelenen ve geleneksel dörtlüye ikinci çellonun eklenmesiyle oluşan bu beşli, derin bir lirizm, yoğun bir kontr-puan dokusu taşır. Uzun melodi çizgileri ve armonik zenginliği de son dönem piyano sonatlarını andırır.

Senfonileri: Schubert'in ilk altı senfonisi yapısal açıdan oda müziği havasındadır ve Haydn-Mozart Klasizmi'ne ya da genç Beethoven'la Cherubini gibi Erken Romantizm öncülerine benzese de, içerik olarak besteciye özgü yeniliklerle örülüdür. *Sekizinci (Bitmemiş) Senfoni* armonik zenginliğiyle dikkat çeker. *Büyük Do Majör Senfoni*'si, *(Opus 9,* ya da *Opus 7) Bitmemiş Senfoni*

BİTMEMİŞ SENFONİ

Gerçek anlamda, öz ve biçim yönünden Romantik olarak tanımlanan ilk senfoni, Schubert'in Bitmemiş Senfoni'*sidir.*

Müzik tarihinde pek çok bitmemiş senfoni vardır. Schubert'ten başka Çaykovski, Mahler, Elgar ve Şostakoviç de bitmemiş senfoniler bırakmışlardır. Ancak bu başlık hemen Schubert'in 8 numaralı, Si Minör Senfoni'*sini çağrıştırır. Bitmemiş senfonilerin bazıları bestecinin ömrü yetmediği için yarım kalmıştır, bazılarını da besteci kendi isteğiyle yarım bırakmıştır. Örneğin: Schubert, Bitmemiş Senfonisi'nden sonra kocaman bir Dokuzuncu Senfoni'yi tamamlamıştır. Öte yandan, bestecinin 7 numaralı Mi Majör senfonisi de tamamlanmamıştır.* Sekizinci Senfoni'*nin iki bölümü tamamlanmış ve scherzo bölümü taslaklar olarak kalmıştır. 1823'ten sonra ortaya çıkan frengi hastalığı da pek çok yapıtındaki kötümser renklerde belirdiği gibi, bu senfonisiyle daha fazla uğraşmasını engellemiş olabilir. Ya da Schubert bu senfonideki ilk iki bölümün görkemine eşdeğer eşin perileri bulamadığından sonraki bölümlerini yazmamayı yeğ tutmuştur. Belki de bir borç karşılığı Hüttenbrenner ailesine vermiş, onlar da bu haliyle Schubert'in ölümünden 33 yıl sonraya, 1865'teki ilk yorumlanışına dek saklamışlardır.*

Sekizinci Senfoni'*nin karanlık girişindeki çello ve kontrbasların koyu rengi, kemanların melodiyi sürüklemesi, obuayla klarinetin havada yüzen uçarılığı yapıta baştan sona bir gizem ve şiirsellik getirir.*

kadar önemlidir. Sonuçta bestecinin senfonilerinin sayısı sekizdir. Senfoni tekniğinde orkestranın çalgı renklerini çok iyi değerlendiren Schubert, kendine özgü bir biçem geliştirmiştir. Hiçbirinde betimleyici bir program yer almaz. Her bir senfonisinde özgün, kulakta kalıcı nitelikte ezgiler vardır. Kimi bir çellonun koyu sesinde, kimi kemanların soprano tizliğinde, kimi klarinetin ya da obuanın gizeminde bir ezgi, alıp götürür dinleyeni. Zengin renk paleti Schubert'in senfonilerindeki romantik özü yansıtır. 3/15

Schubert'in Önemi

Schubert, bir Romantik-Klasikçi olarak nitelenir. Bu tanımın nedeni, bestecinin iç dünyasındaki romantizmle Haydn-Mozart-Beethoven geleneğini birleştirmesidir. Konçerto dışında her tür için yapıtı olan, üretken bir bestecidir. En başarısız olduğu alan operadır. Haydn gibi Schubert de kötü librettolardan yola çıkmış, müziksel açıdan da bu konuları iyi uyarlayamamıştır. Hiçbir zaman belli bir işverene sırtını dayamamış, eşinin dostunun yardımıyla ve bestelerinin basılı notalarını satarak geçinmiştir. Belli bir çalgının virtüozü olarak konser solistliği yapmadığından yaşamı boyunca yakın çevresinin dışında pek tanınmamıştır. Yapıtlarının çoğu da büyük konser salonları yerine küçük bir salonda, eş dost topluluğunda çalınmak üzere yazılmıştır.

Schubert ne öğrenci yetiştirmiş, ne de bir akım geliştirmiştir. Zarif melodileri ve zengin armonisiyle yarattığı ortamın etkisi Romantizm boyunca kendinden sonraki her bestecide görülür. 1828'deki büyük orkestra ve koro yapıtları Bruckner'in çıkış noktası olmuştur. Oda müzikleri ve piyano parçaları, Schumann, Brahms ve Dvořák'a ışık tutmuştur.

SCHUBERT'İN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Alfonso ve Estrella, D.732 (1822); Fierrabras, D.796 (1823). **Operetler:** Claudine von Villa Bella, D.239 (1815); Die Zwillingsbrüder, D.647 (1819). **Tiyatro Müzikleri:** Büyülü Arp, (Die Zauberharfe) D.644 (1820); Rosamunde, D.797 (1823). **Orkestra Yapıtları:** Senfoni No.1, D.82 (1813); No.2, D.125 (1814); No.3, D.200 (1815); No.4, D.417 (1816); No.5, D.485 (1816); No.6, D.589 (1818); No.7 (sayısız) (1821); No.8-Bitmemiş-D.759 (1822); No.9-Büyük Do Majör-D.944 (1825). Ayrıca büyük orkestra için uvertürleri, dansları, menuet ve rondo'ları vardır. **Oda Müziği:** 15 yaylı çalgılar için dörtlünün en ünlülerinden biri Ölüm ve Genç Kız (Der Tod und das Mädchen) başlıklı Re Minör, 14 no'lu dur. D.810 (1824); Piyanolu beşlilerinden Alabalık Beşlisi (Die Forelle) D.667 (1819); Klarinetli Sekizlisi D.803 (1824); Piyanolu üçlüler; Keman piyano sonatları; küçük konsertant parçalar. **Piyano Yapıtları:** 21 piyano sonatından Do Minör (1828); La Majör (1828); Si Bemol Majör (1828); Gezgin Fantezisi (Wanderer Fantasia, 1822); Müzikli Anlar (Moments Musicaux, 1828); Impromptu'ler, danslar. **İki-Piyano Yapıtları:** Grand Duo Sonatı, Do Majör (1824); Fantasia, Fa Minör (1828); çeşitlemeler ve marşlar. **Şarkıları ve Şarkı Demetleri:** Yaklaşık 600'den fazla şarkısı vardır. Güzel Değirmenci Kız (Die schöne Müllerin) dizisi (1823); Kış Gezisi (Winterreise) dizisi (1827); Kuğunun Şarkıları (Schwanengesang) dizisi (1828); Gretchen Çıkrık Başında (Gretchen am Spinnrade, 1814); Erlkönig (1815); Gezgin (1816); Ölüm ve Genç Kız (Der Tod und das Mädchen, 1817); Alabalık (Die Forelle, 1817). **Dinsel Koro Müziği:** 7 missa müziği; 30 kadar dinsel korolu yapıt.

MÜZİK 315-SCHUBERT: MÜZİKSEL ANILAR OP. 94, D. 780

Schubert Zamanında Diğerleri

Schubert, Romantizm'in kapılarını açtığına göre aynı etkinliği gösteren çağdaşları kimlerdir? İçerik olarak yeni bir duyarlılık, ancak biçim olarak Klasisizm'in kalıpları içinde ürün veren birçok Alman besteci sayılabilir. Başta J. N. Hummel (1778-1837), Ludwig Spohr (1784-1859) ve Carl Maria von Weber olmak üzere.

Carl Maria von Weber

Carl Maria von Weber

(1786-1826)

Romantizm'in ilk kuşağındandır ve gerçek Alman operasının ilk büyük bestecisidir. Müzisyen bir ailenin çocuğu olarak Kuzey Almanya'da dünyaya gelir. Annesi ve babası gezgin bir opera kumpanyasının sanatçıları olduğundan küçük yaşta çok gezmiş, değişik kentlerin müziğini tanımıştır. İlk temel müzik derslerini Joseph Haydn'ın kardeşi, Michael Haydn'dan alır. Henüz on iki yaşında ilk operasını besteler: *Aşkın ve Şarabın*

Gücü. On dört yaşında yazdığı ikinci operası, *Das Waldmädchen*, Freiberg'de sahnelenir. On sekiz yaşında Breslau'da (şimdi Polonya), müzik yönetmeni olarak göreve başlar. 1807'de Stuttgart sarayında iş bulur. Bu arada müzikte yapmak istediği reformlara karşı çıkılmaktadır. Ardından Heidelberg, Münih, Düsseldorf gibi Almanya'nın pek çok kentinde müzikçi olarak çalışır. 1811'de Münih'te iki klarinet konçertosu, bir fagot konçertosu ve *Abu Hassan* adlı komik operasını besteler. 1813'te Prag Operası'na müzik yönetmeni olduktan sonra yaşamı düzene girer. Tutkulu bir Alman vatandaşı olarak Alman operasında İtalyan etkisinden kurtulmayı özlemektedir. *Der Freischütz* (1821) operası, Weber'e büyük bir başarı getirir. Weber *Euryanthe* operasını bestelediği sırada verem olduğunu ve fazla zamanı kalmadığını öğrenmiştir. 1825'te Londra'dan gelen bir çağrıyı, İngilizler için bir opera bestelemeyi, bir yıllık gecikmeyle kabul eder. Londra'da sıcak karşılanır, ancak hastalığı giderek artmaktadır. Metnini İngilizce olarak yazdığı *Oberon* (*Perilerin Kralı*) operasını ilk kez 12 Nisan 1826'da Covent Garden'da yönetmesi büyük coşkuyla karşılanır. Ancak sağlığı iyice zayıflayan Weber Londra'da, evinden ve ailesinden uzakta, Haziran 1826'da ölür.

Weber'in Yapıtları

Weber, alımlı melodileri ve zengin orkestra renkleriyle operaya yeni bir boyut getirmiştir. Başta Wagner olmak üzere tüm Alman opera bestecileri, Weber'in etkisinde kalırlar. Yedinci operası *Der Freischütz* düşler içindeki gizemli ortamıyla örnek bir Erken Romantik operanın özelliklerini taşır: Orman ve av konusu, orman masalı, şeytan ve onun oyununa gelmeyen yiğit savaşçı... Geniş koro, komik ve garip karakterler, valsler, danslar ve güzel melodileriyle bugün bile ilgi toplayan bir yapıttır. Der *Freischütz*'ün Viyana'daki başarısından sonra besteciye benzer özellikte bir opera daha ısmarlanır. Bu kez aynı başarıya ulaşamayan *Euryanthe* (1823) ortaya çıkar. Son operası *Oberon*, bir İngiliz şarkılı oyunu olarak yazılmıştır. *Oberon*'da konu, *absurd* (saçma) ve olağanüstü ayrıntılarla süslenmiştir. Weber'in her üç operasının uvertürü de birbirinden güzel melodileriyle konser programlarının dağarcığında yer alır.

Weber, kendisi de usta bir konser piyanisti olduğundan piyano yapıtlarında virtüozite gözetir. İki piyano konçertosu (1810 ve 1812), piyano ve orkestra için *Konser Parçası* (*Konzertstück*) (1821) ayrıca, 4 piyano sonatı, dansları ve çeşitlemeleri vardır. Birinci sonatının son bölümü *sonsuz devinim* (*perpetuum mobile*) şeklinde bir ivme getirir müziğe. *Konzertstück*, üçüncü bir piyano konçertosu gibidir; dört bölüm birbirine bağlı yazılmıştır. Bölümlerin birbirine bağlanması ve yapıtın tek bölüm gibi çalınması Romantik Dönem konçertolarında çok rastlanan bir özelliktir. Weber'in bölümleri birleştirmesi, Liszt'in sonatlarını ve piyano konçertolarını da etkilemiştir. Schubert de aynı formu *Gezgin Fantezisi*'nde kullanır.

Weber'in uvertürleri, oda müzikleri, şarkıları ve tiyatro müzikleri de zamanın özelliklerine, Erken Romantizm'e, uygundur. En sevdiği çalgı klarinet için yazdığı konçerto, bu çalgının dağarcığındaki başyapıtlardandır. 4/1

MÜZİK 4/1-WEBER: DANSA DAVET

DANSA DAVET

Weber'in piyano dağarcığına sunduğu ritmik, resimsel, parlak teknik gerektiren parçaları yapıtları arasında ayrı bir yer tutar. Dansa Davet *(1819) bu piyano parçaları arasında en ünlüsüdür. Notanın başındaki açıklaması,* Re Bemol Majör Parlak Rondo'*dur. Piyano için yazılmış bir konser valsidir. Girişi, genç ve çekingen bir delikanlının yavaşça genç kıza yaklaşıp "Bu dansı bana lütfeder misiniz?" şeklindeki sorusuna benzer. Kızın hafifçe nazlandığı, aralarında kısa bir söyleşi geçtiği düşünülebilir. Dans pistine çıkınca baş döndürücü bir vals temposu, alımlı ezgisiyle çekip götürür. Sonunda delikanlı damına nazikçe eşlik ederek yerine götürür ve ayrılır.*

18. yüzyılın son yıllarında vals, yeni ve ateşli bir dans olarak moda olmuş, gözüpek dansçıları yüreklendirmiştir. Weber, valsi, dans salonlarının çılgın dansı olarak değil de, ilk kez saygın ve görkemli bir dans olarak sunar. Daha sonra Lanner ve Strauss ailesi gibi Viyanalılar da Weber'in görüşünü benimseyerek valsi saygın bir dans olarak ele alırlar.

Dansa Davet *1841 yılında Berlioz tarafından orkestraya uyarlanmıştır. Bugün konser programlarında, özgün şekli olan piyano solo yerine orkestra uyarlamasını daha çok dinlemekteyiz. 20. yüzyıl başında aynı yapıtı Diyagilev, Rus Baleleri dizisinde* Le Spectre de la rose'*un müziği olarak kullanmıştır.*

Felix Mendelssohn-Bartholdy

Felix Mendelssohn-Bartholdy
(1809-1847)

Bugüne dek şu ünlü *Düğün Marşı*'yla kim bilir kaç kişi evlenmiştir? Taa 1826'dan bu yana! Alman Romantik bestecisi Mendelssohn'un bu görkemli marşı Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası* adlı oyununa yazdığı müziğin içinde yer alır. Yöresel başlıklı senfonik yapıtlarının (*İtalyan Senfonisi, İskoç Senfonisi, Fingai Mağarası Uvertürü* gibi) betimleyici özelliğiyle; imge zenginliği, lirik anlatımı, keman, piyano konçertoları, piyano için *Sözsüz Şarkılar*'ı ve oda müzikleriyle klasik kalıplardaki Romantik ruhun bestecisidir. Müzik tarihine, kendi parlak bestelerinin yanında, J. S. Bach'ın yapıtlarını kazandırması da ayrı bir katkıdır.

Jakob Ludwig Felix Mendelssohn-Bartholdy, 3 Şubat 1809'da Hamburg'da dünyaya gelir. Ünlü Yahudi filozof Moses Mendelssohn'un torunu ve banker Abraham'ın oğludur. 1812'de aile Hamburg'dan Berlin'e taşınır. Genç Felix, yetenekli bir piyanist olan kız kardeşi Fanny ile ilk piyano derslerini annesinden alır. Sonradan Ludwig Berger ve Carl Friedrich Zelter gibi zamanın ünlü öğretmenleriyle çalışır. Henüz on iki yaşında 6 senfonisi, koro parçaları, piyano yapıtları ve tiyatro için müzik denemeleri vardır. On iki yaşına göre çok olgun bir çocuk olarak ünlü ozan Goethe'yle tanıştırılır. Weimar'daki bu karşılaşmada Goethe yetmiş iki yaşındadır ve aralarında yakın bir dostluk doğar. Felix'in on iki yaş yapıtları henüz Klasik örneklere bağlıdır. Yine de her birinde kendine özgü bir deyiş, öznel bir kimlik ve parlak bir teknik görülür. On altı yaşında Paris'e gider. Zamanın saygın opera bestecisi Luigi Cherubini (1760-1842) ona mutlaka müziği meslek edinmesini öğütler. On yedi yaşına bastığında ünlü uvertürü *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nı yazmıştır ve 12 senfonisi vardır. Yaylı çalgılar sekizlisi için yazdığı oda müziği yapıtı Goethe'nin *Faust*'undan esinlenmiştir. 4/2

MÜZİK 4/2-MENDELSSOHN: BİR YAZ GECESİ RÜYASI'NDAN "DÜĞÜN MARŞI"
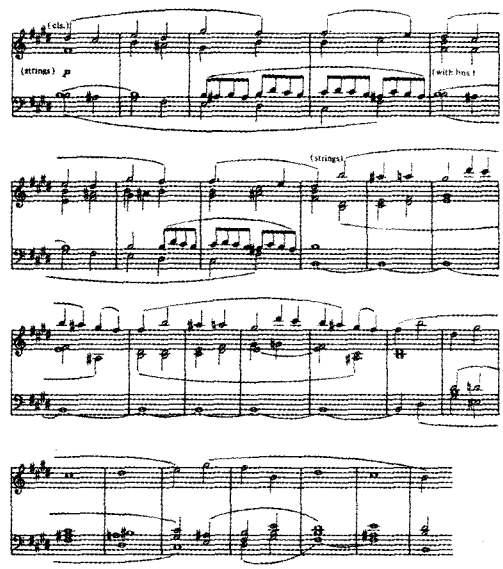
1825 yılında Yahudi asıllı Mendelssohn ailesinin tümü Hıristiyanlığı kabul edip Lutherci Kilise'nin kurallarına göre çocuklarını da vaftiz ettirmiş ve Protestan olduktan sonra Bartholdy soyadını almıştır.

Mendelssohn'un büyük şansı, varlıklı bir aileden gelmesi ve aile çevresinin filozoflar, edebiyatçılar, düşünürlerle yakın ilişkide olmasıdır. Babasının evinde sürekli toplanan bu kişilerden çok şey öğrenir. Müzikle felsefenin derin düşüncesini birleştirebilen yeteneği, yapıtlarındaki Romantik imgeleri zenginleştirir. 1829'da J. S. Bach'ın *Aziz Matta Pasyonu*'nun notalarını bulur. Toparladıktan sonra öğretmeni ve Berlin Korosu Derneği'nin başkanı Zelter'e götürür, çaldırmasını ister. Zelter'in kabul etmesiyle, 1829'da, Bach'ın kendi yönetimindeki ilk seslendirilişinden tam yüz yıl sonra, *Aziz Matta Pasyonu* Mendelssohn'un yönetiminde yeniden yaşama döner.

Şair Goethe'nin Tischbein tarafından yapılmış portresi.

Mendelssohn'un Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'nden bir bölüm.

MÜZİK 4/3-MENDELSSOHN: SÖZSÜZ ŞARKI "BAHAR ŞARKISI", Op. 62/6

Mendelssohn'un yirmi yaşına dek olan tüm gezileri Almanya içindedir. Almanya dışında ilk kez Londra'ya, oradan da İskoçya'ya gider. Aynı zamanda amatör, ama çok iyi bir ressam olduğu için bu yörelerin resimlerini yapar; müziksel izlenimini ise *İskoç Senfonisi* ile *Fingal Mağarası Uvertürü*'nde duyurur.

Mendelssohn, 1830'da İtalya'ya gider: Venedik, Roma, Napoli gibi müzik tarihinde önemli yeri olan kentleri dolaşır. İtalya, parlak güneşi, duru göğüyle birçok kuzeyli sanatçı gibi Mendelssohn'un da hayranlığını kazanmıştır. *İtalyan Senfonisi*'ni bu esinle yazar. Bu senfoninin finali, bir Napoli dansı olan *salterello* biçiminde, kıvrak ve neşelidir.

Bach'ı tanıtıp tekrar gündeme getirdiği gibi, o yıllarda Almanya'da pek çalınmayan Handel'i de Almanlar'a tanıtmayı görev edinmiştir. 1833'te Düsseldorf'a müzik yönetmeni atanınca ilk işi Handel'in oratoryolarını seslendirmek olur. 1835'te Leipzig'in Gewandhaus Orkestrası'na şef olur. Burada Schubert'in, Mozart'ın ve yakın dostu Schumann'ın senfonilerinin ilk seslendirilerini yönetir. "Tarihi Konserler" dizisi düzenleyerek Bach'tan kendi dönemine kadar tüm bestecilerin unutulmuş yapıtlarını bulup çaldırır. 1840'ta Prusya Kralı'nın çağrılısı olarak Berlin'e gider. Kral müzik sanatında yenilikler yapmayı amaçlamaktadır. Mendelssohn, Berlin gezisinde yorumlanmak üzere gençlik ürünü olan *Bir Yaz Gecesi Rüyası* başlıklı uvertürünü genişletip, Shakespeare'in oyunundaki diğer sahneleri de müzikle donatır.

1837'de Fransız Protestanlarından bir rahibin kızı olan Cecile Jeanrenaud ile evlenir. Beş çocukları olur ve mutlu bir yaşam sürerler. Mendelssohn, Leipzig Konservatuvarı'nı 1842-1843 yıllarında yeniden düzenler ve dünyanın her yerinde adı geçen, Amerika'dan bile öğrenci çeken, örnek bir müzik okulu haline getirir. Bu dönemin en önemli yapıtları, *piyanolu üçlüleri,* Beethoven geleneğindeki *yaylı çalgılar dörtlüleri* ve Romantik keman konçertolarının ilki olan *Keman Konçertosu*'dur (1844). Bu konçertoda Mendelssohn, şiirsel dilini, kemanın rafine sesine uyarlamış, orkestraya lirik melodiler yazarak solo ve orkestra arasında tatlı bir ortam yaratmıştır. 4/3

Bu sıralarda önemli bir piyanist ve şef olarak yoğun bir şekilde Avrupa turnelerine çıkmaktadır. Özellikle İngiltere'de, Kraliçe Victoria'nın ve Prens Albert'in gözde bestecisi olarak özel bir kabul görür. İngiltere için Handel biçeminde bestelediği *Elijah Oratoryosu*'nun 1846'da bestecisinin yönetiminde Birmingham'daki ilk seslendirilişi büyük bir başarı olur.

1847'de kendisi İngiltere'deyken sevgili kız kardeşi Fanny'nin Mayıs ayında ölümü üzerine büyük bir şok geçirir. Aynı yılın yazında karanlık renkler içeren Fa Minör bir yay-

FİNGAL MAĞARASI UVERTÜRÜ

Mendelssohn, 1829 Ağustosunda buharlı bir gemiyle İskoçya kıyılarına yaptığı geziden çok etkilenir. Die Hebriden veya Fingal Mağarası *başlıklı yapıtında da İskoçya'nın Staffa adasından esinlenmiştir. Yapıt, ilk kez 14 Mayıs 1832'de yirmi üç yaşındaki bestecisinin yönetiminde seslendirilir. Kız kardeşi Fanny'ye yazdığı bir mektupta kendi yapıtını şöyle eleştirir: "Keşke salt doğa güzelliğini betimleyen bir müzik olacağına tüm geziyi anlatan bir müzik yazabilseydim. Gezinin gerçeklerini, yani ölü balıkları, martıları ve yağ kokusunu anlatabilseydim!" Yapıtta dinleyici için etkileyici bir deniz ve fırtına izlenimi verilmiştir. Orkestra Klasik ikili biçimindedir. Görüntüleri resimlerken geleneksel bir uvertür biçimi kullanılmıştır.*

Besteci Fingal Mağarası Uvertürü'*nü 1830'da Roma'da tamamlar. Yeterli bulmadığından bir yıl bekletir ve sonunda Londra'da yayınlatır.*

Fingal Mağarası Uvertürü'ndeki deniz düşlemi ve İskoçya imgesiyle Wagner'in Uçan Hollandalı *operasındaki konular ilintilidir.*

lı çalgılar dörtlüsü besteler. Aşırı çalışmaktan ve yaygın kanıya göre veremden zayıf düşerek aynı yılın 4 Kasım günü ölür.

Mendelssohn'un Önemi

Mendelssohn, üstün değerlere sahip bir sanatçı olarak müzik tarihine geçmiştir: İyi bir ressamdır, edebiyat üstüne zengin bilgi sahibidir. Parlak bir besteci, usta bir piyanist, iyi bir viyolacı ve olağanüstü bir org yorumcusudur. Orkestra şefi olarak topluluğun esin kaynağıdır. Çevresindeki bestecilere kucak açması kadar unutulmuş bestecileri de gün ışığına çıkarması, onu yüceltmiştir. Çok güçlü bir müziksel belleğe sahiptir. Konservatuvarlara, eğitim sistemine getirdiği yeniliklerle nitelikli müzikçi yetiştirmeyi ve halkın beğeni ölçülerini yükseltmeyi amaçlamıştır. Müzik tarihindeki diğer bestecilerle kıyaslanırsa, mutlu aile düzeni, parasal sıkıntı çekmemesi, zamanında değerinin bilinmesi, ailesi nedeniyle aydın bir çevreye kolayca girmiş olması, işinin kolay olduğu yolunda eleştirilmesine neden olmuştur. Oysa, rahat koşulları bir yana, bestelerindeki lirik, şiirsel ortam, yaratıcı orkestra renkleri ve melodik coşkusu, Mendelssohn'u Bülow'un dediği gibi "Mozart'tan sonra en kapsamlı besteci" olarak müzik tarihine kabul ettirmiştir.

Mendelssohn'un müziğini ayrıcalıklı kılan, bilge yanı ve içinde yaşadığı ortamı doğru değerlendirebilmesidir. Yoğun bir duyarlılığa yönlendiren özellikleri, canlı *scherzo*'larında, destansı havasında ve müziksel deniz görüntülerinde izlenebilir. Müziği, orta sınıf Almanya'sının 1848 Devrimi'nden önceki değerlerini ve İngiltere'nin Erken Victoria dönemini yansıtır. Sonradan solcular tarafından fazla burjuva olmakla; Wagner'ciler tarafından da Yahudi kökenli olmakla suçlanmıştır.

Mendelssohn'un Müziği

Mendelssohn, opera dışında zamanın tüm müzik biçimlerine örnek vermiştir. En önemli senfonileri Lutherci inançla yazdığı *Reform Senfonisi*, pırıltılı *İtalyan Senfonisi* ve destansı *İskoç Senfonisi*'dir. *Programlı uvertürler*'i, Romantik Dönem'in senfonik şiir tarzına örnektir. *Keman Konçertosu,* bu çalgı için yazılmış en görkemli konçertolardan biridir. On altı yaşında yazdığı *Yaylı Çalgılar Sekizlisi, Dörtlüleri, Piyanolu Üçlüleri* ve *Çello-Piyano Sonatı,* oda müziği tarihinin en güzel örnekleridir. 4/4

FANNY MENDELSSOHN HENSEL

Felix Mendelssohn'un kız kardeşi Fanny (1805-1847), ağabeyi kadar yeteneklidir ve onun kadar özenli bir müzik eğitimi almıştır. Dört yüzden fazla yapıtı vardır. Ressam Wilhelm Hensel'le evlenmiştir. Yapıtlarının yayınlanmasına babası ve ağabeyi karşı çıkmışlardır. Çünkü o günlerde, onun sınıfından bir hanımın müzikle uğraşması uygunsuz kabul edilmektedir. Günümüzde Fanny Mendelssohn adı artık ağabeyi Felix'in gölgesinden kurtulmuştur. Şarkıları, piyano parçaları konserlerde yer almakta ve CD'lere kaydedilmektedir.

SÖZSÜZ ŞARKILAR

Mendelssohn'un en ünlü piyano yapıtları "Lieder ohne Worte" (Sözsüz Şarkılar) demetidir. Kırk sekiz kısa parça, sekiz defter içinde toplanmıştır. Her birisi özel bir ruh halini sergileyen örnek Romantizm çalışmalarıdır. Tıpkı bir lied gibi, melodi ve onun eşliği incelikle işlenmiştir. Bu şarkılar son derece duyarlı ve yüksek anlatım gücüne sahiptir. Besteci için müziğin anlatım gücü hiçbir zaman sözcüklerle anlatılamayacak kadar üstündür.

Mendelssohn'un 1836'da suluboya çizdiği Leipzig Gewandhaus resmi. Altında Cherubini'nin Ali Baba adlı yapıtının notaları yer alıyor.

MÜZİK 4/4-MENDELSSOHN: KEMAN KONÇERTOSU Op. 64, 3. BÖLÜM

Mendelsshon'un piyano müziği yapıtları genelde unutulmuştur. *Sözsüz Şarkılar* eğitim amacıyla kullanılmıştır. *Ciddi Çeşitlemeler* Beethoven'la Brahms arasındaki köprüyü çizer. Bu kısa piyano yapıtları, yeni bir piyanist tipi ortaya çıkarır: Ev içlerinde düzenlenen müzik akşamlarının küçük konser piyanistleri. *Piyano Konçertosu* ise değerini, daha çok 20. yüzyılda bulmuştur. *Org Sonatları,* Bach'tan bu yana yazılmış en önemli org parçalarıdır. Bestecinin koral müziği, Bach etkisindedir, özellikle *Aziz Matta Pasyonu*'ndan çok etkilenmiştir. *Aziz Paul Oratoryosu*, Bach tipinde Lutherci koraller içerir. *Elijah* ise Handel'den esinlendiği, seçkin bir yapıttır.

MENDELSSOHN'UN BAŞLICA YAPITLARI: Senfonik Yapıtları: Yaylı çalgılar için yazılmış erken dönemden 13 senfoni. Senfoni No.1, Op.11 (1824); No.2, Op.52 (1840); No.3, Op.56-İskoç (Scottish, 1830-1842); No.4, Op.90-İtalyan (1833); No.5, Op.107-Reform (1832). Uvertürler: Ruy Blas Uvertürü, Op.95 (1839); Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü (A Midsummer Night's Dream) Op.21 (1826); Fingal Mağarası Uvertürü (Fingals Höhle) Op.26 (1832); Sakin Deniz ve Mutlu Yolculuk Uvertürü (Meeresstille und Glückliche Fahrt) Op.27 (1832); Güzel Melusina (Die schöne Melusine) Op.32 (1833). **Konçertolar:** Piyano Konçertoları No.1 (1831); No.2 (1837); Keman Konçertosu (1844); Parlak Kapriçyo, Op.29 (1834); Serenad ve Allegro giocoso, Op.43 (1838); Yaylı çalgılar ve Piyano için Konçerto Op.post. İki Piyano için Mi Majör Konçerto (1823); İki piyano için La Bemol Majör Konçerto (1824); Keman ve Yaylı Çalgılar için Re Minör Konçerto. **Oratoryolar:** Aziz Paul, Op.36 (1836); Elijah, Op.70 (1847) **Oda Müziği:** Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, No.1, Op.12 (1829); No.2, Op.13 (1827); No.3,4,5, Op.44 (1838); No.6, Op.80 (1847); Mi Minör Kapriçyo (1843); Piyanolu dörtlüler: No.1, Op.1 (1822); No.2, Op.2 (1823); No.3, Op.3 (1825); Fa Minör Keman Sonatı, Op.4; Piyano ve Çello için Konsertant Çeşitlemeler, Op.17 (1829); Yaylı çalgılar beşlileri: No.1, Op.18 (1831); No.2, Op.87 (1845). **Piyanolu Üçlüler:** No.1, Op.49 (1839); No.2, Op.66 (1845). **Piyano Parçaları:** Sözsüz Şarkılar, 8 cilt (1829-45); kapriçyolar, sonatlar, çeşitlemeler, fanteziler. **Şarkılar:** Piyano ve şan parçaları; eşliksiz koro şarkıları. **Org için Yapıtları:** Prelüd ve fügler, Sonatlar, çeşitlemeler. **Tiyatro Müzikleri:** Camacho'nun Düğünü (Die Hochzeit des Camacho, komik opera), Op.10 (1825); İlk Walpurgis Gecesi (Die erste Walpurgisnacht) Op.60, (1831-1842); Bir Yaz Gecesi Rüyası (A Midsummer Night's Dream) Op.61 (1843); Oğul ve Yabancı (Die Heimkehr aus der Fremde) operet, Op.89 (1829); Lorelei-bitmemiş opera (1847).

Robert ve Clara Schumann

Robert Schumann

(1810-1856)

"Romantiklerin en romantiği" olarak tanımlanan Robert Schumann, müziğinde romantizm öğelerinin tümünü duyurmuştur: Özel dünyasındaki iniş çıkışlar, Clara'ya aşkı, kendini Ren nehrine atması ve bir akıl hastanesindeki acıklı ölümüyle tipik bir Romantik sanatçının özelliklerini sergiler. Öznel anlatımı, düş gücü, piyanonun olanaklarını ustaca kullanması, orkestra paletinin zenginliği, simgeleri ve betimleyici özelliğiyle Romantizmin hem ince duyarlılığını, hem de ele avuca sığmayan fırtınasını duyurmuştur. Robert Schumann, besteciliğinin yanı sıra usta bir piyanist, orkestra şefi ve müzik eleştirmenidir. Piyano yapıtları, senfonileri, *lied*'leri ve oda müzikleriyle Romantik müzik tarihinin başlıca bestecilerindendir.
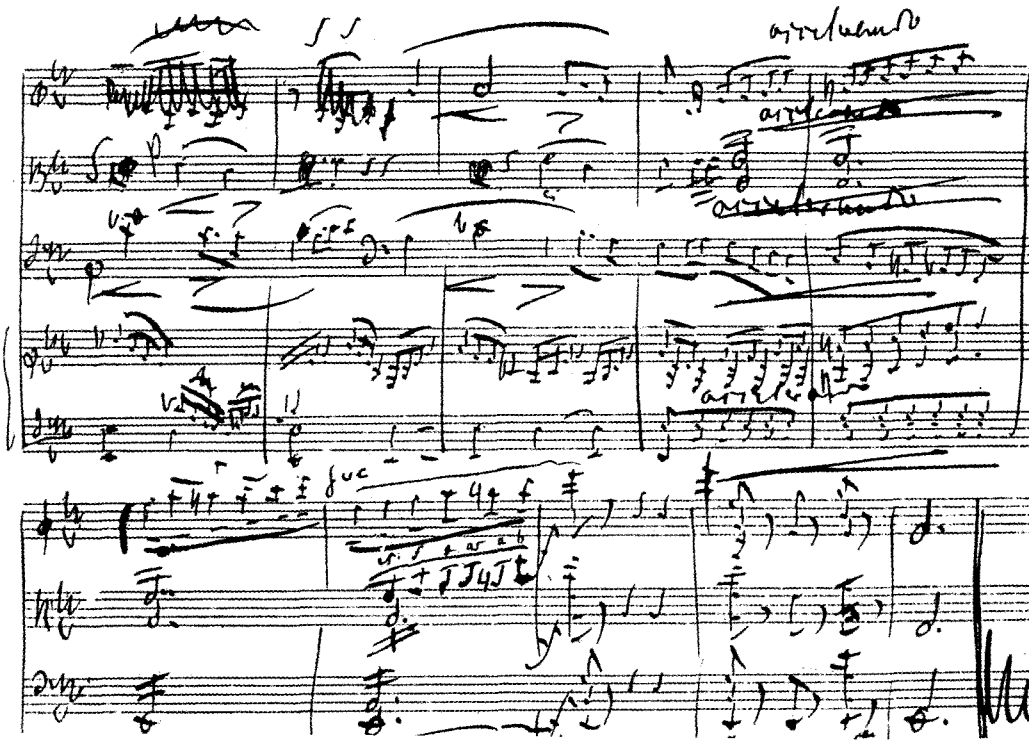
8 Haziran 1810'da Almanya'nın Saksonya bölgesinde, Zwickau'da dünyaya gelir. Yazar olan babası, bir yayınevi ve kitap dükkânının sahibidir. Schumann zamanın edebiyatçıları arasında serpilir. Küçük yaşta şiir ve makale yazmaya başlar. J. P. F. Richter'in (1763-1825) romanlarındaki duyarlı ve alaycı yaklaşıma hayrandır. Henüz ilkokul yıllarında piyanoya yeteneğini de kanıtlamış ve ilk bestelerini yapmaya başlamıştır. Edebiyata olduğu gibi müziğe de tutkuyla yaklaşır. Şiire, romana ve tiyatroya olan yakınlığı, sonraki yıllarında müzikle söz arasında kuracağı titiz dengeye yardımcı olacaktır. Babası öldükten sonra annesinin isteği üzerine 1828'de Leipzig Üniversitesi'ne hukuk okumaya gider.

Ancak çevredeki müzik etkinlikleri öylesine çekici gelir ki, derslere pek girmediği, zamanını müzikçiler ve edebiyatçılarla geçirdiği söylenir. Ünlü piyano öğretmeni Friedrich Wieck'ten (1785-1873) piyano dersleri almaya ve onun evinde yaşamaya başlar. Aynı yıl, (1828-1829) piyano için *Kelebekler* başlıklı dizinin ilk parçalarını ve birkaç *lied* bestelemeye koyulur. Bu arada, Wieck, (sonradan Schumann'ın karısı olacak) dokuz yaşındaki kızı Clara'yı bir piyano virtüozü olarak yetiştirmektedir. Clara tüm Almanya'da konserler vermekte, orkestralarla konçertolar çalmaktadır. Küçük yaşına karşın ünlü bir piyanist olmuştur.

Schumann, 1830'un ilkbaharında Heidelberg'e taşınır. Heidelberg Üniversitesi'nde Justus Thibaut adlı bir hukuk profesörünün müzik estetiği üstüne yaptığı çalışmalar ilgisini çeker. Ancak hâlâ hukuktan çok müzikle ilgilenmekte ve annesini müzisyen olabileceğine inandırmak istemektedir. Öğretmeni Wieck'e, annesine bir mektup yazdırır. Wieck bu mektupta Schumann'ın sıkı bir disiplin altında çalıştığı sürece iyi bir piyanist olacağına inandığını belirtir ve meslek olarak müziğe yönlenmesi için annesinin onayını ister. Schumann, aynı yılın sonbaharında yine Wieck'in konutuna taşınır. Bu kez daha ciddi yöntemlerle müzik kuramı ve piyano çalışmak amacındadır. Wieck ise kendini kızını yetiştirmeye adamıştır. Zamanının çoğu kızıyla birlikte Avrupa turnelerinde geçmektedir. Bu nedenle Schumann ile ancak bir iki ay çalışabilirler. Bu nedenle, Schumann'ı kompozisyon alanında kendi kendini yetiştirmiş bir besteci olarak kabul edebiliriz.

Bu arada Schumann'ın sağ elinin dördüncü parmağında bir zayıflık başlar ve bir süre sonra parmağını oynatamaz olur. Eli sakatlanınca da piyanistlik geleceğini unutmak zorunda kalır. Bu konuda çeşitli söylentiler vardır. Schumann'ın 1828-29'da frengi kapmış olabileceği ve aldığı ilaçların zamanla böylesi bir zedelenmeye yol açtığı ya da o sıralarda parmaklarını güçlendirmek için kullandığı ve dördüncü parmağı bağlayıp diğerlerini çalıştıran bir aygıt nedeniyle sakatlandığı söylenmektedir. Sonuçta piyanistlik düşlerini bir yana bırakır; bestecilik ve yazarlıkta yoğunlaşmaya başlar. Bu arada Berlioz, Chopin, Mendelssohn ve Moscheles (1794-1870) gibi zamanın gözde besteci ve yorumcularıyla bir araya gelmekte, kompozisyon ve biçim kuramı üstüne tartışmalar yapmaktadır.

İlk basılan bestesi, piyano için *Abegg Çeşitlemeleri*, bir genç kızın adındaki harflerin nota karşılıklarıyla bir tema oluşturur. (La, Si Bemol, Mi, Sol, Sol). Aynı yıl, 1831'de bir

Schumann'ın 1842'de yazdığı Op.47, piyano kuvartetinin sonu.

MÜZİK 4/5-SCHUMANN: ARABESK, Op.18

İLK KEZ ARABESK

Müzik tarihinde arabesk terimini ilk kez kullanan belki de Robert Schumann olmuştur. Arabesk sözcüğü, sanat tarihinde Arap tarzında akıcı mimari ve süsleme öğelerini tanımlamak amacıyla kullanılır. Schumann'ın Op.18 Arabesk'*i 1839'da piyano için yazılmış ve başına "zarif ve hanımlar için" alt başlığı eklenmiştir. Minör tonda, alımlı ve lirik ezgilerle süslü, kısacık bir yapıttır. Süslü müzik cümleleri de arabesk cümle olarak nitelenebilir. Arabesk terimi daha sonra bale yapıtlarında bir figür olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1900'lerin başlarında Debussy de kimi piyano yapıtlarına arabesk başlığını vererek Arap dünyasının gizemine göndermeler yapar.*

senfonik bölüm ve diğer küçük piyano parçaları doğar. 1834'te *Carnaval* başlıklı piyano parçalarının oluşturduğu demet, yine aynı fikirden kaynaklanmıştır: O sıralarda Wieck'in on yedi yaşındaki piyano öğrencisine âşık olan Schumann, kızın oturduğu Asch adlı küçük Bohemya kasabasının harflerini notaya uyarlar (La, Mi Bemol, Do ve Si). Ernestine von Fricken adlı bu kızla evlenmeyi tasarlarken, 1835'te Wieck'in on altı yaşına gelen kızı Clara'ya ilgi duymaya başlar ve Ernestine'i bırakır.

Schumann, 1834'te müzik yazarlığına soyunur. Bugün bile hâlâ yayını süren *Yeni Müzik Dergisi*'nin editörü olur. Yazılarında çok değerli saptamaları olduğu gibi, dengeli bir eleştirmen olmadığı, çok kişisel yargılara vardığı da söylenir. Chopin ve Brahms gibi yetenekleri hemen keşfedip parlatmaya çalışmıştır. Schubert'in *Büyük Do Majör Senfoni*'si ve Berlioz'un *Fantastik Senfoni*'si üstüne çıkan yazıları, tarihsel değer taşır. Schumann, *Çocuk Sahneleri, Kreisleriana ve Fantezi Parçaları* gibi karakter sıralaması yaptığı mozaik yapıtlarını bestelemeyi sürdürür. Bu sıralarda annesinin ve yakın dostu Ludwig Schunke'nin ölümleri onu son derece sarsar. Bu arada Clara'yla evlenebilmek için büyük bir savaş vermektedir. Clara'nın babası Wieck, kızının Schumann ile evliliğine kesinlikle karşıdır. Kızını alıp uzaklara götürür ve görüşmelerini yasaklar. 1837'de bir araya gelip evlenme kararı alsalar da ayrı yerlerde yaşamaları (Schumann Viyana'da Neue Zeitschrift topluluğuyla bir dönem geçirir, Clara Dresden'dedir) ve babanın karşı durması, hatta hukuksal engellemelere kalkışması nedeniyle 1840'a dek bu iş gerçekleşemez. Yargı kararıyla evlenmelerinden sonra da Wieck, kızı ve damadıyla dört yıl görüşmez. 4/5

Schumann'ın yaşamındaki en büyük değişim, evlenir evlenmez kendini gösterir. 1840 yılının mutluluk ürünü olarak, sayısı 150'yi bulan şarkı besteler. Bunlardan bazıları yine kişisel yaşamından kaynaklanan simgeleri içerir. Clara'yı anlatan *Bir Kadının Yaşamı ve Aşkı* başlıklı *lied* dizisiyle kendi aşkını anlatan *Bir Şairin Aşkı* adlı *lied* dizisini yazar. 1841 Schumann'ın daha büyük yapıdaki çalışmalarının, senfonilerinin yılıdır. İlk senfonisi Mendelssohn tarafından yönetilir ve sıradan bir ilgi görür. Clara onu senfonik yapıtlar için yüreklendirmektedir. İki senfoni daha besteledikten sonra Clara'ya piyano ve orkestra için bir bölüm yazar. Bu parça, 1845'te ikinci ve üçüncü bölümlerini de eklediği ünlü *Piyano Konçertosu*'nun ilk bölümüdür.

1842, Schumann'ın oda müziği yılı olur. Yaylı çalgılar için dörtlüler, piyanolu oda müzigi yapıtları besteler. Özellikle piyanolu beşlisinde, bir piyanist-besteci olarak çalgının olanaklarını tümüyle ortaya çıkarır. Bu sıralarda Clara, ünlü bir piyanist olarak konser turnelerini sürdürmekte, Schumann ise onun gölgesinde kalmanın alınganlığını yaşamaktadır. Clara'yla birlikte gitmektense evde kalıp beste yapacağını söyler, oysa yalnız kaldığı zaman büyük bunalımlar yaşar.

1843 bestecinin koro müziğine eğildiği yıldır. *Faust*'un bölümlerine müzik yazar. Bu arada Mendelssohn'un kendisine Leipzig Konservatuvarı'nda bulduğu öğretim üyeliğinden de istifa eder. Clara'nın Rusya'daki uzun bir konser gezisine katılır. Bu gezi sonucu ağır bir bunalıma girer, bunalım nöbetleri geçirir. 1844'te daha huzurlu bir ortam bulmak için Dresden'e taşınırlar ve beş yıl orada yaşarlar. Bu arada sekiz çocukları olmuştur. Clara, kocasını, tedavi ettirmek ve besteciliğini ilerletmek için uğraşmaktadır. 1845'in sonunda da, onun Piyano Konçertosu'nun ilk seslendirisini gerçekleştirir. Bu dönemin ürünleri, birkaç koro yapıtı, çocuklar için müzik, oda müziği parçaları ve *Genoveva* operasıdır. Schumann artık dergideki editörlüğünü bırakmıştır. 1849'da orkestra şefi olarak Düsseldorf'tan çağrı alır. Temmuz 1850'de *Genoveva*, Leipzig'de sahneye konur. Fazla bir başarı sağlamaz; müziğinin güzelliğine karşın dramatik öğelerinin yetersizliği nedeniyle bugün de çok az sahnelenen bir operadır.

1850'nin Eylül ayında Düsseldorf'a taşınırlar. İlk aylar Schumann için çok verimlidir: *Çello Konçertosu* ve *Ren Senfonisi* gibi başyapıtlarını bu dönemde besteler. Ancak şef olarak çalışmalarını savruk bulan yönetim, orkestra ve koro üyelerinin kendisinden hoşnut olmadıklarını bildirir. 1852-1853 sağlığının iyice bozulduğu, ruhsal çöküntü yıllarıdır. 1853 yazında yine yaratıcı bir döneme girmiş ve o sıralar yirmi yaşındaki Brahms, ailenin en yakın dostu olmuştur. Ancak Schumann'ın giderek ağırlaşan bunalımı, görevini sürdürmesine engeldir. 1854'te sanrılar (halüsinasyonlar) görmeye başlar. Şubat ayında kendini Düsseldorf'taki bir köprüden Ren nehrine atarak intihara kalkışır. Kurtarıldıktan sonra Bonn yakınlarında bir akıl hastanesine kaldırılır ve yaşamının son iki buçuk yılını orada geçirir. Mektup yazacak ve azıcık beste yapacak kadar iyileşse de aşırı duygulandığı için Clara'yla görüşmesi yasaklanır. Sonraları Clara'yı da, yakın dostları Brahms ve Joachim'i de tanıyamaz hale gelir. 29 Temmuz 1856'da da Bonn yakınlarında, Endenich'teki bu hastanede ölür.

Clara Josephine Schumann (1819-1896) eşinin ölümünden sonra tam 40 yıl piyanist olarak Avrupa'daki turnelerini sürdürür, dersler verir ve Schumann'ın yapıtlarını çalarak ve bastırarak her yerde tanıtır. Clara'nın piyano tekniği, virtüozite gösterişine kaçmadan yapıtın derinliğinde yatan anlamı öne çıkaran bir tekniktir. Konserlerinde Schumann'ın yanı sıra Bach, Mozart, Beethoven, Chopin ve Brahms'ın yapıtlarını da çalar. Kocasının ölümü ardından sonsuz bir yas tuttuğu ve hep kara giysilerle sahneye çıktığı bilinir. 1853'ten sonra Brahms'la yakın dostluğu uzun yıllar sürmüştür. Clara Schumann da piyano için konçerto, oda müziği yapıtları, ayrıca şarkılar yazmıştır.

Schumann'ın Yapıtları ve Önemi

Robert Schumann, şiirden çok iyi anlayan, şiirsel bir imge gücü olan ve yapıtlarında şiirselliği duyuran bir bestecidir. Heine'nin ve Eichendorff'un şiirlerini *lied* olarak bestelemesi, Byron'un *Manfred* adlı tiyatro yapıtına yazdığı müzik, onun yazınla ilişkisinin kanıtıdır. Ayrıca müzik yazılarındaki alımlı biçemi, adı unutulmuş besteciler kadar, Chopin, Brahms gibi geleceğin bestecilerini ortaya çıkaran ilginç kalemi, onun bir edebiyatçı ve eleştirmen olarak da yaratıcı gücünü kanıtlar.

Schumann, piyano müziğinin eşsiz yaratıcılarından biri olarak müzik tarihine geçmiştir. Şiirsel piyano parçalarında Klasik yapıyla Romantik anlatım iç içedir. Bu yapıtlarda piyanistin gösterişli, parlak tekniğini değil, yapıtın içindeki şiirsel özelliği sergilemesini öngörür. Piyano için yazdığı bestelerde çalgının gürlük duyarlılığını kullanmıştır. *La Minör Piyano Konçertosu* 1841'te yazdığı bir fanteziden kaynaklanır. Dört yıl içinde iki bölüm daha eklemiş ve yapıt ilk kez 1845'te Dresden'de, Ferdinand Hiller yönetiminde ve Clara Schumann'ın solistliğinde seslendirilmiştir. Erken Romantizm döneminin konçertosu, solistin kendi yeteneklerini sergilemesine açık, orkestrayı arka planda bırakan özelliktedir. Oysa Schumann bu yapıtta Klasik Viyana geleneğindeki orkestra ve solo arası diyalektik bağı gözeterek bir çığır açmıştır. Yapıta baştan sona bestecinin Romantik ruhu egemendir. *La Minör Piyano Konçertosu* coşkulu, alımlı, açık, anlaşılır ve etkileyici bir müzik diline sahiptir. İkinci bölüm, birçok Romantik konçertoda olduğu gibi bir *attacca* ile üçüncüye bağlanır. 4/6

MÜZİK 4/6-SCHUMANN: PİYANO KONÇERTOSU SON BÖLÜM, Op. 54

Schumann'ın piyano için yazdığı büyük boyutlu diğer yapıtları *Do Minör Fantezi* (1836) ile *Senfonik Etütler*'dir (1837). Üç piyano sonatından en alımlısı, *Sol Minör İkinci Sonat*'ıdır. Baştan sona yeni buluşlarla örülü bir tazelik içerir (1838). Geri kalan piyano parçaları mozayiğimsi bir yapıdadır ve *Kelebekler, Karnaval, Çocuk Sahneleri*, *Kreisleriana* gibi başlıklar taşır. Bunların bir bölümü, kendi çocuklarını eğitmek amacıyla yazdığı piyano parçalarıdır. 1842'den sonraki piyano bestelerinde J. S. Bach'ın etkisi gözlenir.

Schumann eleştiri yazılarında ve kimi yapıtlarında kendi kişiliğindeki ikilemi simgeleyen iki ad kullanır: *Eusebius* ve *Florestan*. Bazen de bilge karakteri *Master Raro*, iki karşı ucu dengeler. Yapıtlarında *Eusebius* ruhu öne çıktığı zaman, nazik, zarif, ince ve derin düşüncesini yansıtıyor demektir. *Florestan* ise ateşli, atak, başkaldıran yönüdür. Kimi yazısını Florestan imzasıyla, kimini de Eusebius imzasıyla yayınlar. Hatta sonradan, Schumann'ın İkizler burcunda olduğu ve çifte kişilik taşıdığı için bu karakterleri yarattığı da söylenmiştir. Bestecinin düşlere dalan, dingin, içedönük yönüyle atak, konuşkan, huzursuz yönü çelişmektedir. *Senfonik Etüdler*'in ateşli notalarında her şeye başkaldıran Florestan sezilir. *Karnaval*'da ise bu isimlerle birlikte başka isimler de bölüm başlığı olarak karşımıza

çıkar. *Karnaval*'daki diğer isimler, onun özel yaşamındaki karnavalın geçit töreni gibi sıralanmıştır. *Kelebekler*'de iki karşıt ucu dengeleyen bilge karakter *Master Raro* da çıkar karşımıza.

Schumann, *lied*'lerini Mendelssohn'un özendirmesiyle bestelemeye başlar. Clara'ya olan aşkı da şiirle şarkıyı birleştirme hevesini kamçılamıştır. Goethe gibi büyük şairler kadar adı duyulmamışların dizelerini de kullanır. *Lied*'lerinde piyano ve şan ilişkisi Schubert'in tekniğine göre daha da yakındır. Bazen ses ve piyano, bir düet havası içine girer, sözlerin anlatamadığını piyano anlatmaya başlar. Vokal müzikte ve oda müziği yapıtlarındaki taze, canlı ve lirik özellikler, orkestra çalışmalarında da görülür.

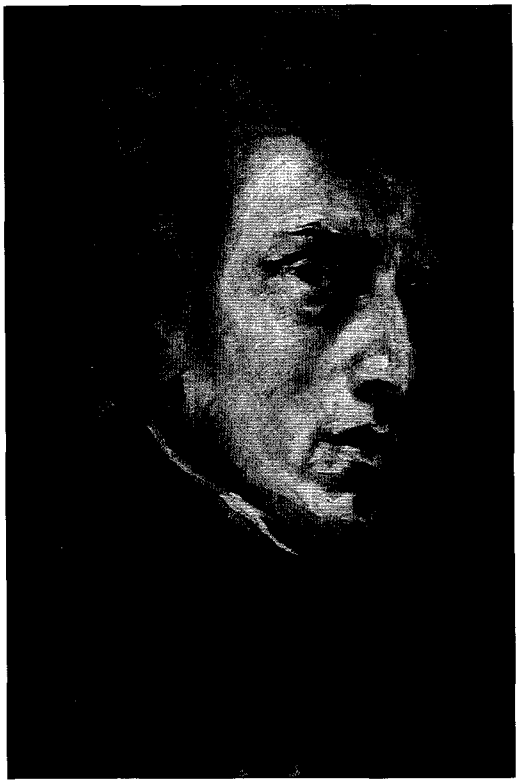
MÜZİK 4/7-SCHUMANN: İLKBAHAR SENFONİSİ, 4. Bölüm, Op. 38

Schumann ilk senfonisini 1841 yılında yazmış, sonradan dördüncü olarak sıralanan ikinci senfonisine de aynı yıl başlamıştır. İlk basılanlardan biri olan *İlkbahar Senfonisi* her bölümünde betimleyici başlıklar alır: *Baharın uyanışı, Baharın veda etmesi*, gibi. *İkinci Senfoni*'si (1845-1846) diğerleri arasında en klasik yapıda olanıdır. Bestecinin bunalımlı döneminde, kulağında çınlayan, hep Do Majör tonundaki trompet seslerinden yakındığı sıralarda yazdığı bu yapıt, Do Majör tondadır ve baştan sona trompeti duyurur. Üçüncüsü *Ren Senfonisi* başlığını taşır. Ren nehrini, görkemli Köln Katedrali'ni ve bu katedralde yeni bir piskoposun taç giyme törenini anlatan, bir bakıma programlı bir senfonidir. *Dördüncü Senfoni*'si Do Minör tondadır, 1841'de başlanıp 1851'de tamamlanmıştır. Bestecinin Piyano Konçertosu'ndan başka çello ve keman konçertoları vardır. Çok başarılı olan *Çello Konçertosu*'ndan sonra en bunalımlı yıllarında yazdığı *Keman Konçertosu* (1853), karmaşık çağrışımlarından ve zorluğundan ötürü 1937 yılına dek çalınamamıştır.

Schumann'ın orkestra yapıtları arasında uvertürleri de önemli bir yer tutar. Byron'un *Manfred*'i için yazdığı tiyatro müziğinin uvertürü; operası dramatik açıdan başarılı olmasa da *Genoveva Uvertürü*, gibi. Schumann'ın senfonik müziğindeki ideali Beethoven'dır. Diğer Romantikler gibi resimsel betimlemelere çok yer vermeyişi, mutlak müziği öngörmesindendir. Senfonilerindeki güzellik, ayrıntılardaki Romantik ruhta yatar. Kendinden sonraki kuşağın Mahler gibi kimi bestecileri, Schumann'ın orkestra yapıtlarını yeniden yazarak hafifletmeye, akıcılığını artırmaya çalışmışlardır. Ancak bugün, bestecinin özgün yazısı, kendi doğasına uygun akışı yeğ tutulmaktadır.

Schumann'ın başlıca oda müziği yapıtları 1842'de yazılmıştır: Üç yaylı çalgılar dörtlüsü, bir piyanolu dörtlü ve bir de piyanolu beşli. Yaylı çalgılar dörtlüleri Beethoven'ın etkisini taşır. *Üçüncü Dörtlü* ağır bölümüyle derin bir Romantizm örneğidir. Piyanolu Beşlisi ise bu çalgı topluluğu için yazılmış başyapıtlardan biridir. Çello (veya keman) ve piyano için yazılmış *Halk Müziği Deyişinde Beş Parça*, son dönem çalışmalarındandır. 4/7

SCHUMANN'IN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Genoveva, Op.81 (1848). **Tiyatro Müziği:** Manfred (Byron), Op.115 (1849). **Senfonileri:** Senfoniler: No.1, Si Bemol Majör "İlkbahar"(1841); No.2, Do Majör (1846); No.3, Mi Bemol Majör "Ren" (1850); No.4, Re Minör (1841-1851). **Konçertolar:** Piyano Konçertosu, La Minör, Op.54 (1845); Dört Korno ve Orkestra için Konser Parçası, Fa Majör, Op.86 (1849); Piyano ve Orkestra için, Introduction ve Allegro Appasionata-Op.92 (1849); Çello Konçertosu, La Minör, Op,129 (1850); Keman ve Orkestra için Do Majör Fantezi, Op.131 (1853); Introduction ve Allegro-Piyano ve orkestra için- Re Minör, Op.134 (1853); Keman Konçertosu, Re Minör-post. (1853). **Uvertürler:** Genoveva (1848); Manfred (1849); Julius Caesar (Shakespeare), Op.128 (1851); Hermann ve Dorothea (Goethe), Op.136 (1851). **Oda Müziği:** Yaylı çalgılar dörtlüleri: Op.41, No.1, No.2, No.3 (1842); Piyanolu Dörtlü, Op.44 (1842); Piyanolu üçlüler: No.1, Op.63 (1847); No.2, Op.80 (1847); No.3, Op.110 (1851); Keman sonatları: No.1, Op.105 (1851); No.2, Op.121 (1851); Adagio ve Allegro-korno/keman veya çello-piyano için-Op.70 (1849); Fantezi Parçası-klarinet ve piyano için-Op.73 (1849); Fantezi Parçası-piyano, keman, çello için-Op.88 (1842); 3 Romans, Op.94 (1849); Halk müziği Deyişinde Beş Parça (Five Pieces in Folk Style)-çello veya keman ve Piyano için- Op.102 (1849); Bach'ın 6 keman partitasının piyanoya uyarlanmış şekli (1854). **Başlıca Piyano Yapıtları:** Abegg Çeşitlemeleri (Abegg Theme with Variations), Op.1 (1830); Kelebekler (Papillons), Op.2 (1831); Davidsbündlertänze, Op.6 (1837); Karnaval (Carnaval), Op.9 (1835); Fantezi Parçası (Fantasiestücke), Op.12 (1837); Çocuk Sahneleri (Kinderscenen) Op.15 (1838); Arabeske, Op.18 (1839); Viyana Karnavalı (Faschings-schwank aus Wien), Op.26 (1840); Gençlik Albümü (Album für die Jugend) Op.68 (1848); Piyano sonatları, No.1, Op.11 (1833-35); No.2, Op.22 (1833-38); No.3, Op.14 (1835-1853). **Piyano Düetleri:** 6 Impromptu, Op.66 (1848); Balo Sahneleri (Ball-Scenen) Op.109 (1851). **Koro Yapıtları:** Cennet ve Peri (Das paradies und die Peri, 1843); Faust'tan Sahneler (Scenes from Goethe's Faust, 1853). **Şarkıları:** Bir Kadının Aşkı ve Yaşamı (lied demeti) (Frauenliebe und Leben), Op.42 (1840); Şairin Aşkı (lied demeti) (Dichterliebe), Op.48 (1840); Liederkreis, Op.39 (1840); Bunlardan başka sayıları 275'i geçen şarkısı vardır. **Org Müziği:** Bach'ın adına 6 Füg, Op.60 (1845).

Delacroix'in Chopin portresi

Frédéric Chopin

(1810-1849)

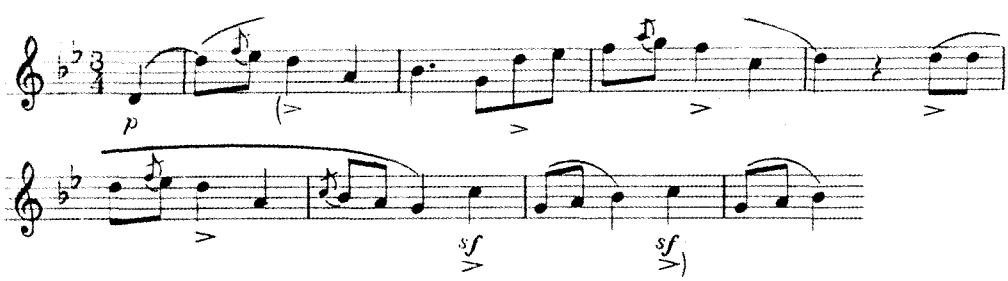
Piyano edebiyatının büyük şairi Chopin, Erken Romantik Dönem'de Paris sanat yaşamının gözdesi olan bir Polonyalıdır. Hemen tüm bestelerini yalnız piyano için yazmış, dansları ve lirik yapıtlarını büyük bir minyatürlü ustalığıyla yaratmıştır. Yapıtları romantik gerilimi korur ve Klasik Dönem'in yalın anlatımını içerir. İkinci Piyano Sonatı'nın ağır bölümü olan *Cenaze Marşı,* her çağda, her toplumda, Mendelssohn'un *Düğün Marşı* kadar etkili olmuştur. Aşırı duygulu, içedönük bir kişiliği, ince hastalığa yaraşır bir sanatçı görünümü olan Chopin sonunda veremden ölmüştür.

Frédéric François Chopin, 1 Mart 1810 tarihinde Varşova yakınlarında Wola'ya bağlı Zelazowa kasabasında dünyaya gelir. Fransız bir babayla Polonyalı bir annenin tek oğludur. Babası öğretmen olduğundan on iki yaşına dek evde özel derslerle yetiştirilir. Doğduğu günden beri çevresinde Polonya halk dansları ve şarkıları duymuştur. Mazurka, *krakowiak* ve polonezler dinlemiştir. Daha yedi yaşına gelmeden, bu bildik halk ezgilerinin ritminde küçük danslar besteler. Yedi yaşında ilk polonezi yayınlanır. 1818'de, sekiz yaşına bastığında soylu ailelerin konaklarında piyano resitalleri vermekte ve halk konserlerinde yer almaktadır. Bu arada Mozart'ın çağdaşı olan Zywny'den ders alırken, Mozart hayranlığıyla Don Giovanni'den *Là ci darem la mano Çeşitlemeleri*'ni besteler. 4/8

MÜZİK 4/8-CHOPIN: NOKTÜRN, Op. 9, No. 2

Chopin ortaokul yıllarında, (1822-1827) Varşova Konservatuvarı'nın müdüründen müzik dersleri alır. 1827-1829 yıllarında konservatuvarın öğrencisi olarak bestecilik ve müzik kuramı derslerine devam eder. Bu arada Varşova'da konser veren Paganini ve Hummel gibi müzikçiler Chopin'i çok etkiler. Varşova'nın sınırlarını aşmayı, onların yaşadığı renkli müzik ortamında yaşamayı düşler. Böylece 1828'de Avrupa'nın sanat merkezlerine doğru bir yolculuğa çıkar. Bu gezide seslendirmek üzere iki piyano konçertosu bestelemiştir. Berlin ve Viyana'ya gider; bu kentlerde ilgi görmesi, onu yüreklendirir. Ancak Avrupa'nın toplumsal huzursuzluğu her şeyi etkilemiştir. Sonraki konser turnelerini bırakıp Varşova'ya döner. Ulusal ezgi ve ritimleri, ülkesinin geleneğine bağlı bir anlayışla müziğinde duyurmaktadır. Polonya'da, ulusal müziğe gösterdiği duyarlılıktan ötürü övgüler alır.

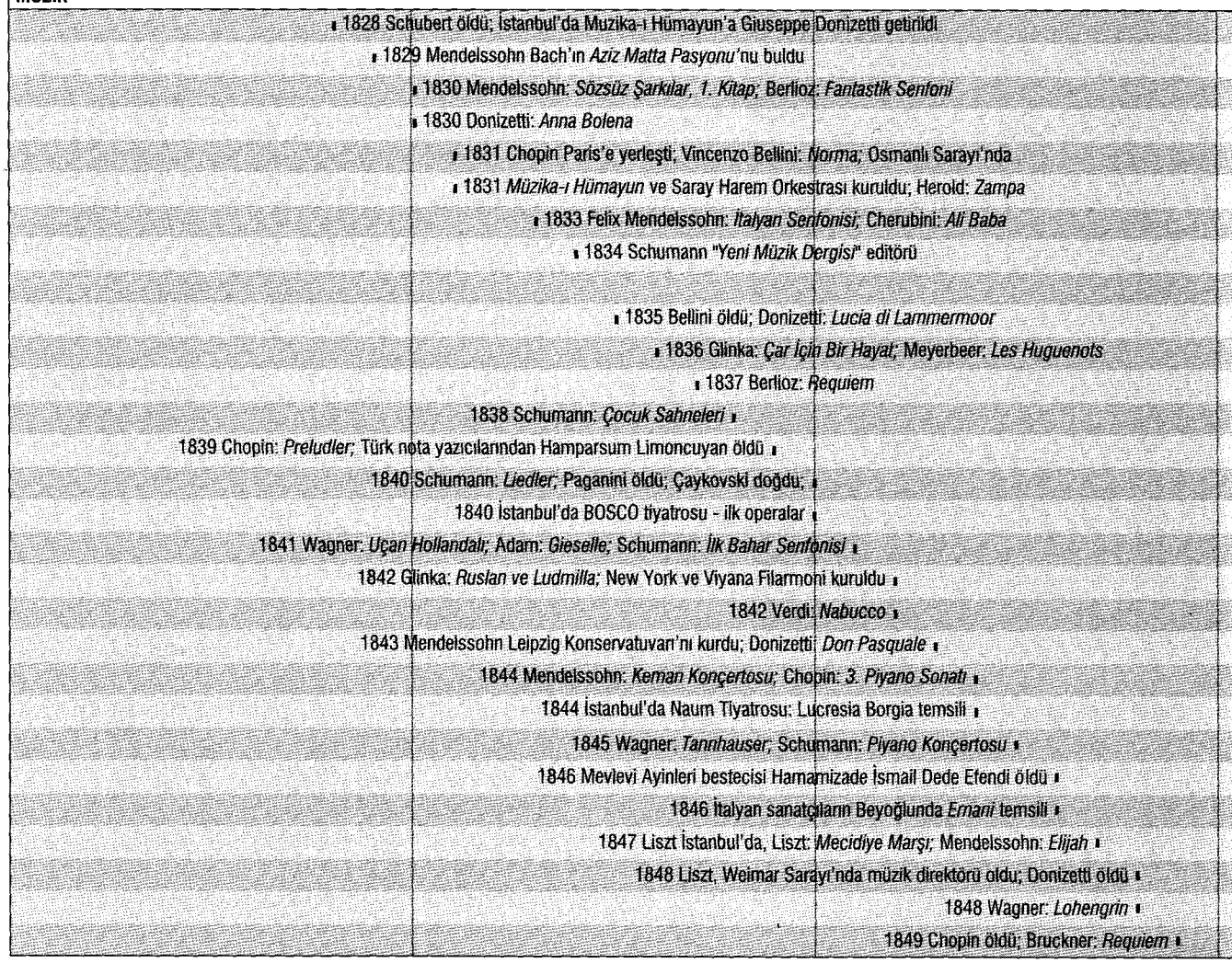
1830 yılının sonbaharında Chopin, yeni bir arayış içinde Viyana'ya gidip birkaç ay kalır ve İtalyan operaları dinleme fırsatı bulur. Burada umduğu ilgiyi görmeyince 1831'de Paris'e geçer. İlk zamanlar parasal sıkıntı çeker. Yeterince tanınmadığı için konser anlaşmaları pek kolay olmaz. 1832'de Paris'te başarılı bir konser verdikten sonra bu kentte yerleşmeye karar verir.

Chopin'in 1849'da yazdığı (no. 45) Op.67, 2 numaralı Mazurka'sı.

Romantik Dönem Zaman Dizini 1

MÜZİK

Robert Schumann 1830'da, Chopin'in, *Là ci darem la mano Çeşitlemeleri*'ni dinledikten sonra: "Şapkaları çıkarın sayın baylar, işte bu bir harika çocuk" demesi ve daha sonra "Chopin, zamanımızın en onurlu şiirsel ruhunu taşıyor" şeklindeki yazısıyla Chopin'e dikkati çeker. O zamanlar Chopin, çok iyi bir piyano öğretmeni olarak adını duyurmaktadır. Soylu çevrelerde onun öğrencisi olabilmek giderek bir ölçüt haline gelir. Kendi yapıtlarından oluşan yıllık konserler vermeyi, ara sıra da moda haline gelen Paris salonlarında çalmayı aksatmaz. İncelikli piyanistliği kadar parlak kişiliği de bu çevrelerde tutunmasını sağlar. Chopin'in konserleri ve resitalleri çok gündemde olduğu halde o, kendini bir virtüoz olarak tanıtmak istemez. Chopin'in tüm yaşamı boyunca verdiği halka açık konserlerin sayısının 30'u geçmediği söylenir. Onun rafine tekniğine, ayrıntıları gözeten inceliki piyanistliğine tanık olup dilden dile anlatanlar, onu küçük salonlarda, ev toplantılarında özel olarak dinleyenlerdir. Chopin, Paris'in seçkin sanatçı çevresine girmeyi çabucak başarmıştır. Müzisyenler, yazarlar ve ressamlarla iç içedir. Müzikçi dostları arasında Berlioz, Meyerbeer, Liszt ve Bellini başta gelir. Ressamlardan Delacroix onun portresini yapmıştır. Yazarlardan Balzac, Heine, Alfred de Musset edebiyatçı dostlarıdır. Bu arada Paris'e göç eden soylu Polonyalı ailelerle de kaynaşır, hatta birinin kızıyla aşk söylentileri de çıkar.

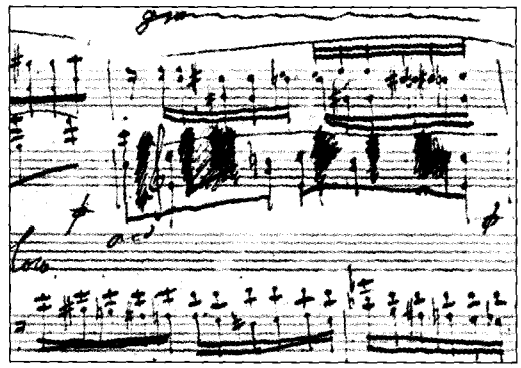
Paris yıllarının ilk ürünleri, polonezler, valsler, mazurkalar, noktürnler ve etüdlerdir. 1835'te sıla özlemiyle Polonya'ya gider ve orada bir kıza âşık olur; ancak Chopin'in sağlığını elverişli bulmayan ailesi, kızın ev-

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1828		Webster: *Amerikan Sözlüğü;* Beyazıt Yangın Kulesi
1829	Stephenson roketi icat etti; Yunanlılar, Osmanlılardan bağımsız oldular	Jean-Baptiste-Camille Corot: *Roma'da Saint-Ange Şatosu*
1830	*La Mutte de Portici*'nin sahnelenmesiyle Belçika'da ayaklanma	Delacroix: *Bağımsızlık İnsanları Yönlendiriyor;* Ziya Paşa doğdu
	Belçika bağımsızlığına kavuştu; Isaac Singer dikiş makinasını yaptı	Karl Friedrich Schinkel: Berlin *Altes Müzesi*
1831	İlk gazete Takvim-i Vekayi yayınlanmaya başladı;	
	Faraday elektromanyetik endüksiyonu buldu	
1833		Puşkin: *Yevgeni Onegin*
1834	İspanya'da Engizisyon kaldırıldı	Victor Hugo: *Notre Dame'ın Kamburu;* William Morris doğdu
		Eugene Delacroix: *Cezayirli Kadınlar*
1835	Babbage ilk mekanik bilgisayarı planladı	William Turner: *Londra Parlementosu Yangını;* Andersen: *Masallar*
1836		Charles Dickens: *Oliver Twist;* Balzac: *Vadideki Zambak*
1837	İngiltere'de Kraliçe Viktoria tahta çıktı, Viktorya dönemi başladı	İngiliz *Kraliyet Mimarlık Enstitüsü* kuruldu
1839	Osmanlı'da Tanzimat Fermanı ilan edildi; Talbot fotografı keşfetti	Delacroix: *Chopin'in Portresi;* Cézanne doğdu, İngres: *Halayıklı Odalık*
1840	Demiryolları Avrupa ve Amerika'da hızla artmaya başladı	
		Delacroix: *Haçlıların Constantinople'a Girişi*
1841		Gogol: *Palto*
1842	İngiltere, I. Afyon Savaşı'nda Çin'lileri yendi, Çin limanları açıldı	Browning: *Çanlar ve Narlar*
1843		Charlotte Bronte: *Jean Eyre*
1844	Morse telgrafın patentini aldı	Nietszche doğdu; **Kharkiv, *Ukrayna'da Uspensky Katedrali*** tamamlandı
		Kierkegaard: *Felsefi Fragmanlar*
1845		Prosper Merimee: *Carmen*
1846	Mormon'lar Utah'a göç etti	
1847	Dersaadet Bankası kuruldu	Charlotte Bronte: *Jane Eyre;* Emily Bronte: *Rüzgarlı Tepeler*
1848	Avrupa'da ihtilaller yaygınlaştı; Fransa'da 2. Cumhuriyet ilan edildi	Dickens: *David Copperfield;* Karl Marx: *Komünist Manifestosu*
1848		Comte: *Pozitivizme Genel Bakış;* Honore Daumier: *Cumhuriyet*
1849	*Kaliforniya'da altına hücum*	

lenmesine izin vermez. 1837'de Paris'e döndüğünde, Franz Liszt, Chopin'i zamanın ünlü yazarı, George Sand takma adını kullanan, Aurore Dudevant'la tanıştırır. Sand ile ilişkileri 1847'ye dek sürecektir. 1839'dan sonra Paris'te öğretmen ve piyanist olarak, yüksek ücretlerle çalışır. Ancak 1848 Devrimi ve giderek bozulan sağlığı, besteciyi öğrencisiz ve işsiz bırakır. Aynı yıl, hayranı olan öğrencisi Jane Stirling, İngiltere ve İskoçya'ya bir gezi yapması için çağrıda bulunur. Bu geziler onu yorgun ve zayıf düşürür. 1848 yılının sonunda Paris'e döndüğünde artık verem olarak tanımlanan hastalığı onu iyice yıpratmıştır. Kız kardeşi Polonya'dan gelip ölene dek ona bakar. Chopin, on bir ay içinde her gün biraz daha kötüleşir ve 17 Ekim 1849'da ölür.

Chopin'in Yapıtları

Chopin'in orkestra yapıtları, gençlik yıllarında yazdığı iki büyük piyano konçertosundan oluşur. Bir de aynı yıllar Schumann'ın övgüsünü kazanan *Don Giovanni Çeşitlemeleri,* orkestra için yazılmıştır. Piyano konçertolarından 2 numaralı olan Fa Minör, aslında ilk yazılandır (1829). Diğeri 1 numara taşıyan Mi Minör, 1830'da yazılmıştır. Birkaç şarkı, çello-piyano, flüt-piyano için kimi parçaların dışında Chopin'in tüm çalışmaları piyano üstünedir. Piyanonun ses rengini sergileyen, sonoritesini deneyen, olanaklarını kullandıran parçalar yazmıştır. Piyano yorumuna getirdiği *rubato* çalma yöntemi, tempoyu kısacık bir süre piyanistin kendi soluğuna göre ağırlaştırmasına olanak veren bir inceliktir. Dengeli uygulanan *rubato*, Romantik sanatçının ruhunu yansıtan bir duyarlılığı

Chopin'in Op.38 İkinci Balad'ının el yazısı.

sergiler. Fazla ağdalı *rubato*'lar yanlış yorum yol açabilir.

Bestecinin kısa çalışmaları iki grupta toplanır: Stilize danslar ve bağımsız lirik biçimler. Dans biçimindeki yapıtları hiçbir zaman gerçek danslara eşlik etmek için yazılmamıştır. *Mazurkalar* 3/4 lük zamanlı Polonya köy danslarıdır. Vurgu genellikle ölçünün ikinci ya da üçüncü vuruşuna düşer. *Op.68* dizisindeki *Mazurkalar*'ı, ölüm döşeğinde yazdırdığı son yapıtlarıdır. 4/9

MÜZİK 4/9-CHOPIN: ETÜD, Op.10, No. 5

Küçük lirik yapıtları arasında önemlileri *Prelüd*'ler (1836-1839; 1845) ve *Etüdler*'dir (1829-1832; 1832-1836). *Prelüd*, ardından gelecek büyük çaplı bir yapıtın ön-müziği olarak tanımlanır. Oysa Chopin'in 24 prelüdünün her biri kendi içinde tümlenen lirik piyano parçalarıdır. *Op.45, Do Diyez Minör Prelüd,* Mayorka kışında yazılmıştır. *Etüdler*'i, teknik çalışmaları güzelleştirip kuru ve sıkıcı olmaktan kurtarmak amacıyla bestelenmiştir. *Op.10* ve *Op.25* grubundaki her parçanın parmak, el veya kolu çalıştırmayı amaçlayan bir yönü vardır. *Etüdler*'de Chopin teknik egzersiz düzeyinden yola çıkıp yararlı olduğu kadar değerli bir müzik biçimi elde etmiştir. *Etüdler*'in her biri, kendi içinde betimleyici özellikler barındıran birer senfonik şiir gibidir. 4/10

MÜZİK 4/10-CHOPIN: MAZURKA, Op. 68/2, No. 47

Daha uzun biçimler arasında yer alan *Polonezler*, Chopin'i yerel toprağıyla yakınlığını yansıtan soylu danslardır. Polonya Ruslar tarafından işgal edilince yazdığı polonezler, bestecinin başkaldırısını, içten içe sıla özlemini dile getiren yapıtlar olmuştur. *Noktürnler* Romantik karakterdeki kısa piyano parçalarındandır. Noktürn, geceye ait anlamını taşır. Sağ elde duyarlı, anlatımcı bir melodi, sol elde ise ona eşlik eden arpejlerden oluşur. Chopin, noktürnlerinde piyanonun şarkı söylemesini öngörür. Sağ el, Bellini'nin *bel canto* geleneği gibi bir yöntem kullanmalı, güzel bir insan sesi gibi şarkı söylemelidir. Sol el ise o şarkıya nazikçe eşlik eden bas seslerin ördüğü kalıpları çalar. Her kalıp kendi içinde şiirsel bir birimdir. Chopin'in noktürnleri melodik salon parçalarının hafifliğinde olabileceği gibi, karamsar ve duyarlı bir atmosfer yaratan ağırlıkta da olabilir. *Ballade* ise zekice yan yana getirilmiş küçük bölümlerin, müziğin bütünlüğünde buluşmasıdır. Edebiyatta *ballade*, kahramanlık öyküleri anlatan destansı biçimdir. Piyano dünyasında da şiirsel ve dramatik bir özellik taşır. Chopin, *ballade* sözcüğünü çalgı müziğine uyarlayan ilk bestecidir. *Ballade*'larda daha geniş temalar kullanmıştır. Bu temalar Beethoven'ın piyano müziğindeki gibi gelişme göstermez, ancak her ortaya çıkışı, tümüyle veya bir bölümüyle de olsa, parçaya bütünleyici bir çerçeve kazandırır. Chopin'den sonra Brahms, Grieg, Liszt ve Fauré gibi besteciler de balad yazarlar. *Scherzo*, şaka anlamına gelen ve Beethoven'dan sonra genellikle bir senfoninin 3. bölümüne verilen başlıktır. (Klasik Dönem'de *menuet* veya üçlü olarak adlandırılan bölüm, Beethoven'la *scherzo*'ya dönüşür.) *Scherzo,* senfoninin veya sonatın en canlı, en devingen bölümüdür. Chopin piyano yapıtlarından dördüne *Scherzo* adını vermiştir. Bunlar şaka kimliğinden çok, dinç ve yoğun duygularla yüklü parçalardır. *Impromptu*, doğaçlama köküne dayalı bir müzik biçimidir. 19. yüzyılda Schubert, Chopin ve Schumann gibi besteciler, kısa çalma biçimlerine bu adı vermişlerdir. *Barcarolle*, gondolcu şarkısı ya da Venedik gondollarının süzülüşü gibi tekdüze ritimde bir çalgı müziğidir. Chopin'in *Op.60 Fa Diyez Minör Barcarolle*'ü, 1846'da yazılmıştır ve son yapıtlarından biridir. *Berceuse*, ninniyi çağrıştıran bir çalma biçimidir. Chopin, *Op.57 Re Bemol Majör Berceuse*'ünü 1844'te yazar. *Fantezi*, düşlem dolu bir yapıt anlamındadır. İmgeden imgeye uçan sanatçının düş dünyasını yansıtır. Erken Barok döneminde çeşitlemenin ilk şekli fanteziden kaynaklanır. 19. yüzyılda Schumann ve Chopin gibi besteciler, Romantik bestecinin uçarı ruh halini dile getiren kısa çalma parçalarına bu adı verirler. Chopin, *Polonya Havaları Üstüne Fantezi* veya *Impromptu Fantezisi* gibi, temanın çeşitlenmesi anlamında kullanmıştır bu biçimi. *Fa Minör Fantezisi*'ni ise 1840'da besteler. İlk *Piyano Sonatı Do Minör,* 1828 ürünüdür. Olgunluk döneminin piyano sonatları (Cenaze Marşı'nı içeren *İkinci Sonat*-1839 ve *Si Minör Üçüncü Sonat*-1844), yapısal ve armonik özgünlük gösterir. *Fa Minör Fantezi*'si Liszt'i etkileyen yapıtlarından biridir. Cho-

pin'in *Mazurka* ve *Polonezler*'i, Romantik Dönem'de ilk kez yoğun ulusallığa göz kırpan çalışmalardır. Yüzyılın sonuna doğru bestecilerin yerel renklere eğildiğini, *ulusçuluk* akımı altında birleştiklerini görürüz. *Écossaise,* kökü Polonya olmasa da bir çeşit halk dansıdır. Chopin on altı yaşında üç *écossaise* yazmıştır. 4/11

Bestecinin pek çok yapıtı, içedönük bir karakter taşır. Besteleme yönteminde önce doğaçlamadan yola çıktığı için her yapıtı, bir doğaçlama niteliği gösterir. Hemen hiçbir bestesini bitirdiğinde tam bitmiş saymaması, pek çok kez üstünden geçip yeni şeyler eklemesi de, öncelikle doğaçlamanın saflığından kaynaklanmış olmasındandır. Son şekline varana dek her işleyişinde parçayı, biraz daha virtüozite, ustalık gerektirir hale getirir. Böylece bildik temalar, parçanın başından sonuna doğru her yinelenmede biraz daha dra-

MÜZİK 4/11-CHOPIN: POLONEZ "ASKERI"

GEORGE SAND VE CHOPIN

Gerçek adı Aurore (Dupin) Dudevant olan Fransız yazar George Sand ile Chopin'i Franz Liszt, 1836 yılında tanıştırır. Chopin yirmi altı, George Sand otuz iki yaşındadır. Roman, öykü, makale ve oyunlarının yanı sıra anılarını da kaleme alan George Sand, kıvrak zekâsı ve atak fikirleriyle aydın çevrede büyük ilgi toplamaktadır. Başta evlilik kurumu olmak üzere çeşitli toplumsal kurumları sorgulayan, çağlar boyu alışılagelmiş kadın kavramına karşı çıkan, putları kıran yazılarıyla yalnız Avrupa'da değil, Rusya'da bile ünlenmiştir.

On sekiz yaşında Baron Casimir Dudevant'le evlenip iki çocuk sahibi olan Sand, mutsuz bir evlilik sonucunda kocasını bırakıp Paris'e yerleşir ve geçimini sağlamak üzere yazı yazmaya başlar. İlk romanı Indiana, *mutsuz bir kadının evlilik tutsaklığından kurtulma savaşımını anlatır.* Valentine *ve* Lélia *adlı romanları, kadınların cinsel özgürlüğü, duygusal doyumu üstüne tutkulu kitaplardır. Sand, evlilikte kadın ve erkeğin eşitliğini ideal olarak görür. Chopin'le tanıştığı yıl, kocasından resmen boşanmıştır. Erkek giysileri içinde, sigara içen görüntüsü, özgün davranışları ve takma ad olarak bir erkek adı kullanması, çevrede hayranlık uyandırır. Romanlarının tutkulu konuları kadar, zamanın ünlü sanatçılarıyla yaşadığı aşk öykülerinin söylentileri de onun ününü artırır. Örneğin: Chopin'den önce Alfred de Musset'yle iki yıl yaşamıştır. Bu ilişkinin öyküsü Musset'nin* Çağın Çocuğunun İtirafları *adlı kitabında yer alır.*

George Sand

1838-39 kışında Chopin, George Sand ve George Sand'ın iki çocuğuyla birlikte Mayorka adasına gider. Palma'nın sırtlarında bir manastıra yerleşirler. Nemli hava Chopin'in sağlığını bozar, bronşit olduğu sanılan öksürüklerini artırır. George Sand'ın Fransa'daki köy evine yerleşirler. Chopin, burada Sand'ın iyi bakımıyla geçici de olsa iyileşir ve 1839'da güç toplayarak Paris'e gidip ders vermeye başlar. Paris'te Sand'la birbirlerine çok yakın ama ayrı evlerde otururlar. 1841-46 arasında her yaz mevsimini Sand'ın köy evinde birlikte geçirirler. 1847'ye dek süren bu ilişki, Chopin'in bir aile tartışmasına karışmasıyla son bulur. Frédéric Chopin'in George Sand'la birlikte olduğu yıllar, en duyarlı ve verimli yapıtlarının ortaya çıktığı dönemdir. Sand'dan ayrıldıktan sonra birkaç vals ve mazurka dışında hemen hiç beste yapmadığı da gözlenir.

Sand'ın kadın haklarını savunan döneminden sonraki çalışmaları, gizemli Hıristiyan sosyalizmini savunan öğretici kitaplardır: Bir Fransa Turu için Rehber, Rudolstadt Kontesi *gibi.* Horace *ve benzeri kitaplarında, idealize edilmiş bir işçi sınıfı ve burjuvanın çürüyen özdekselliğini konu alır. Fransız Devrimi'nin yılmaz bir savunucusudur. 1848'de İkinci Cumhuriyet'in kurulmasına da önayak olur. III. Napolyon döneminde düş kırıklığına uğrayıp politikadan çekilir, Nohant'da dingin bir yaşamı yeğler. Doğaya ilişkin yazılarının yanı sıra, son yapıtlarında kansız devrimin savunucusudur. George Sand, Elizabeth Browning ve George Eliot gibi ilerici kadın yazarlara esin kaynağı olmuştur. Chopin, George Sand'dan ayrıldıktan sonra iki yıl içinde ölür. Sand ise 17 yıl daha yaşamış ve 8 Haziran 1876'da ölmüştür.*

matik özellik kazanır. Chopin'in tüm yapıtları akıcı bir *dokunuş* (tuşe) ve sağlam teknik gerektirir. Piyano pedalını kendi imge dünyasına uygun olarak kullanması, yapıtların armonik boyutunu zenginleştirir. Chopin'in stili tatlı geçitler, incelikli melodik süslemelerle örülüdür. Armonik buluşları, Liszt, Wagner, Skriyabin ve Debussy'yi etkilemiştir. İçinde yaşadığı zaman diliminin gözde biçimleri olan valslere ve lirik parçalara önem verdiği kadar, piyano çalma tekniğinin de kurucusu olarak çalgı üstünde geliştirici yöntemler uygulamıştır. Yapıtlarına yakıştırılan adları (*Yağmur Prelüdü, İhtilal Etüdü* gibi) kendisi değil, sonradan başkaları koymuştur.

CHOPIN'IN BAŞLICA YAPITLARI: Piyano ve Orkestra için: Konçerto No.1, Mi Minör Op.11 (1830); Konçerto No.2 Fa Minör, Op.21 (1829); "Là ci darem la mano" Çeşitlemeleri, Op.2 (1827); Andante Spianato ve Grande Polonaise, Op.22 (1831); Polonya Havaları Üstüne Büyük Fantezi, Op.13 ve Krakowiak, Konçerto Rondo, Op.14 (1828). **Oda Müziği:** Piyanolu Üçlü (1829); Çello Sonatı (1846). **Piyano sonatları:** Do Minör, Op.4 (1828); Si Bemol Minör, Op.35 (1839); Si Minör, Op.58 (1844). **Diğer Piyano Parçaları:** 4 Balad; 4 Scherzo, 27 Etüd; 25 Prelüd; 3 Impromptu; 19 Noktürn; 14 Vals; 10 Polonaise; 55 Mazurka; Bolero, Berceuse, Fantaisie-impromptu; Tarantelle, Barcarolle, Allegro de Concert, Ecossaise, Rondo ve Çeşitlemeler. **Şarkılar:** 17 Polonya şarkısı, Op.74.

MÜZİK TARİHİNDE ELEŞTİRİ

İlk çağlarda filozofların müziğin estetiği üstüne tartıştıklarını biliyoruz. Müzik tarihi ve gelişimi üstüne yazılan yazılar; besteci, yorum ve yorumcu eleştirileri ise ancak 17. yüzyılda, gazeteciliğin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkar. Konusu müzik olan ilk yayınlardan bazıları, 1722'de Hamburg'da yayınlanan Mattheson'un Critica musica *adlı dergisi; 1764'te Fransa'da yayınlanan* Journal de musique française et italienne; *1774'te İngiltere'de çıkan* New Musical and Universal Magazine *gibi dergilerdir. Tarihteki ilk profesyonel müzik eleştirmeni J. F. Rochlitz (1769-1842), Leipzig'de,* Allgemeine Musikalische Zeitung*'un editörüdür. 19. yüzyılda İngiltere'de eleştiri dünyasının ünlüleri,* The Times*'ın eleştirmeni J. W. Davison (1846-1879) ve* Athenaeum *dergisinden H. F. Chorley'dir. Viyana'da ise eleştiri alanında Eduard Hanslick, elli yıl saygınlığını korumuştur. Müzik uzmanı olmaksızın müzik yazıları yazan ilk ünlü isim 19. yüzyılın Romantik şairi Heinrich Heine'dir. Besteci-müzik eleştirmenlerinin başında ise Robert Schumann gelir.* Neue Zeitschrift für Musik *dergisinde müzik tarihine ilişkin incelemeleri ve günün yeni yeteneklerini eleştiren yazıları çok ünlüdür. Brahms, Chopin ve Berlioz gibi genç yeteneklere dikkat çektiği gibi, bugün değeri kanıtlanmış olan nice yapıtı, o sıralarda kişisel zevklerine uymadığı için karalamıştır. Schumann'ın müzik doğası üstüne yazdıkları, bugün Romantik müziğin felsefesi olarak değerlendirilmektedir.*

Berlioz, uzun yıllar Journal des Débats*'da eleştiri yazıları yazmıştır. Fransa'nın o sıralarda en ünlü eleştirmeni ise* Revue musicale*'in kurucusu olan F. J. Fetis'dir. Diğer besteci-eleştirmenlerden Weber, Wagner, Wolf, Debussy, Stravinski ve Schönberg gibi isimleri sayabiliriz. Değişik bestecileri savunan eleştirmenler arasında müzik tarihine geçen uzun tartışmalar da yaşanmıştır.*

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Boston'dan Philip Hale ve Parker; New York'tan Huneker, Krehbiel, Henderson, Downes ve Aldrich gibi isimler ünlü eleştirmenlerdir. Günümüze yakın isimlerden Gilman ve Virgil Thomson sayılabilir. İngiltere'de Bernard Shaw'un eğlenceli ve bilgece eleştirileri müzik tarihinde ayrı bir yer tutar. Newman, Cardus ve Colles gibi İngiliz eleştirmenler, Shaw'un izinde yürümüşlerdir.

Bugün müzik eleştirmeni yalnız gazete ve dergilerde yazan kişi değil, radyo ve televizyonda da müzik değerlendiren kişidir. Sürekli sayıları artan plak, kompakt disk, vb ile video yayınları için artık yalnız yorum niteliği değil, bir de ses mühendisinin değerlendirmesi önem kazanmıştır. Müzik eleştirmeni tarih boyunca her ülkede ve her ortamda aynı ikilemi yaşamıştır: Yüksek teknik bilgi donanımı olup meslekten müzisyene mi seslenmelidir, yoksa müzikten anlayan bir gazete yazarı olarak dinleyiciyi mi aydınlatmalıdır? Müzikbilim (müzikoloji) geliştiğinden bu yana yine aynı tartışma gündemdedir: Müzik eleştirmeni besteci ve yorumcuya mı yönelmeli, yoksa daha geniş bir kitleye seslenen, müziğin dışındaki insana müzik sanatını çekici kılan ve böylece müzik kurumları için destek sağlayan kişi mi olmalıdır?

Eleştirmenler için anlatılan çeşitli fıkralar arasında Sibelius'un bir sözünü anımsamak gerek: "Bunca besteci, yazar heykeli var. Siz hiç eleştirmen heykeli gördünüz mü?" Bir de eleştirmene sunulacak tek sandalyenin elektrikli sandalye olması gerektiğini ileri sürenler var!

Niccolò Paganini

Niccolò Paganini

(1782-1840)

Gelmiş geçmiş en büyük keman virtüozü olan Paganini, baş döndürücü çevikliği, son derece duygusal yorumuyla inanılmaz bir müzisyendir. Yeteneği öylesine olağanüstüdür ki, şeytanla işbirliği yaptığı inancı yayılmıştır. Teknik olarak çağının çok ilerisindedir. Bugün bile eşliksiz keman için yazdığı *24 Caprices*'i (kapris) tek resitalde seslendirecek ustalıkta kemancı sayısı çok azdır. Özellikle *24. Kapriçyo*'nun teması, üstüne en çok çeşitleme yapılmış tema olarak müzik tarihine geçmiştir. Brahms, Rahmaninov, Blacher, Lutoslawski, Şnitke, Ernst ve Rochberg gibi besteciler kendi çağlarına, kendi akımlarına göre Paganini temasını çeşitlemişlerdir. Paganini, ne Berlioz gibi büyük orkestraların bestecisidir, ne de Chopin gibi minyatür müziğin ustasıdır. Oysa tarih boyu yaşamış her türlü çalgı yorumcusunun en üstünüdür. Temelde virtüozitesi yaratıcılığa dayanır. Müziğinin dış görünüşündeki buzlu pırıltılar, Romantik armonideki sıcakkanlı yapının ters çevrilmişi gibidir. Romantik ısıyı şeytansı bir çerçeveye yaraştırır. Piyanonun gündeme geldiği, en duyarlı çalgı olarak saygı gördüğü günlerde kemanla cambazlık yapan bir besteci, büyük ilgiyle karşılanır. Bu nedenle onun keman yapıtlarını, örneğin *24 Caprices*'ini (Kapriçyo) Schumann ve Liszt piyanoya uyarlamışlardır. Liszt'in *Etudes d'exécution transcendante* adlı yapıtları, Paganini'nin çalışmalarını örnek alır, piyanoda onlara koşut gelişir. Her birinde yaratıcı enerji, parlak bir teknik, soluksuz bir yorum egemendir, ● 4/12

MÜZİK 4/12-PAGANİNİ: KAPRİS, Op.1, No. 24

Niccolò Paganini, 27 Ekim 1782'de Genoa'da doğar. Babası tersane işçisidir; aynı zamanda keman çalar ve oğluna ilk dersleri verir. Niccolò on bir yaşına geldiğinde usta bir kemancı olmuştur. Çevresindeki tüm ünlü keman öğretmenleri ona parasız ders verirler. İlk turnesini on üç yaşında yapar. Bu arada kendi yeteneğine uygun, zor yorumlanacak yapıtlar besteler. Yalnız keman değil, gitar, viyola ve mandolin de çalar. 1805-1813 arasında Lucca Prensesi'nin müzik yönetmeni olur. Paganini'nin içkisi ve kumarı da ünlüdür. Elde ettiği büyük başarılar, onu kumara ve içkiye alıştırır. Kumarda her şeyini, hatta kemanını bile yitirir. Zengin bir işadamı, ona *Guarnerius* yapımı bir keman armağan eder. Sonradan *Stradivarius* ve *Amati* yapımı kemanlara da sahip olur. Bu kemanlar onun hazinesidir. Yirmi üç yaşına geldiğinde konserlerini azaltır. 1824'te bir başka bunalıma girer. 1827'de iyileşip Avrupa turnelerine çıkar. Avusturya, Almanya, Fransa'ya gider. Paris ve Londra'da ilk sahneye çıkışı 1831'dedir. 1833'te Paris'te Berlioz'a, içinde viyola solo olan bir senfonik yapıt ısmarlar. Sonuç, *Harold en Italle*'dir. Ancak Paganini bu yapıtı hiçbir zaman seslendirmez. 1834'ten sonra konserlerini çok azaltır. Gırtlak kanserine yakalanır ve 27 Mayıs 1840 günü ölür.

Paganini'nin müziği, kendi yorumuna göre yazılmış çok zor yapıtlardan oluşur. Bu yapıtlar öylesine kıvraklık, dinamizm ve üstün bir hüner gerektirir ki halk, onun bedenine şeytanın girdiğine inanmıştır. Fiziksel görünümü de, kemikli yapısı ve sinirli davranışlarıyla, şeytansı bir imgeyi çağrıştırır.

Paganini'nin bestelerinin çoğu teknik beceri gösterisidir. Konçertoları, kaprisleri ve oda müziği çalışmaları vardır. Yapıtlarının çoğu zamanında basılmamıştır. Paganini'nin çalış tekniğindeki şeytansı tılsım, uzun yıllar çözülememiştir. Armonikleri kullanmaktaki öncülüğü, kemanını değişik tınılar elde etmek için akort edişi, yay tekniğindeki ustalığı, *staccato* (sesleri bağlamadan noktalı çalmak) ve *pizzicato* (yaylı çalgıları yayla değil, tellerini parmakla çekerek çalmak) yöntemleri Paganini'ye özgü, onun yaygınlaştırdığı ve daha önce hiç duyulmamış yeniliklerdir. Kemandaki doğru tonlaması, net ve temiz

sesleri ünlüdür. *Keman Konçertosu*'nun son bölümünde *pizzicato*'lar, en alımlı şekliyle canlanır. 4/13

MÜZİK 4/13-PAGANİNİ: KEMAN KONÇERTOSU, Op. 6, No. 1-1. BÖLÜM

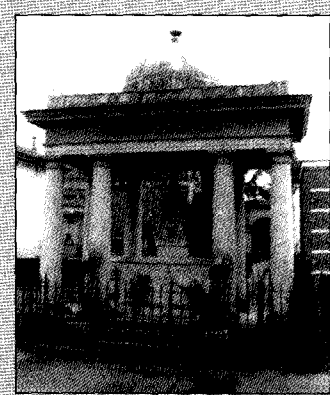
PAGANINI'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Keman konçertoları: No.1, Mi Bemol Majör (1817); No.2, Si Minör (1826); No.3, Mi Majör (1826); No.4, Re Minör; No. 5, La Minör (1830); No 6, Mi Minör (?1815). **Keman ve Orkestra için Diğer Yapıtları:** Cadıların Dansı (Le Streghe); Tanrı Kralı Korusun Çeşitlemeleri (Variations on God Save The King); "Non più mesta" Üstüne Çeşitlemeler; Tancredi Üstüne Çeşitlemeler. **Çello ve orkestra için:** İki Çello için Rossini'nin Teması Üstüne Çeşitleme. **Solo Keman için:** 24 Kapris (Caprices, 1805); Venedik Karnavalı Üstüne Çeşitlemeler (Variations on Le Carnaval de Venise); Dördüncü Tel Üstünde Üç Arya İçin Resitatif ve Çeşitlemeler (Recitative and Variations on 3 airs for the 4th string). **Oda Müziği:** 12 sonat (Keman ve gitar için); 6 dörtlü (keman, viyola, gitar ve çello için); Keman Sonatı (ikinci keman ve çello eşliğinde); Terzettolar (keman, çello ve gitar için); 3 Yaylı Çalgılar Dörtlüsü (1800-1805'.

Hector Berlioz

PAGANINI'NİN MEZARI

Paganini 58 yaşında Nice'te ölür. Ölüm döşeğinde başucuna gelen rahibin onu kutsamasını reddeder. Bu nedenle, Katolik Kilisesi cesedinin kutsal Latin topraklarına gömülmesine izin vermez. Derhal mumyalanır ve bir binanın (yağ fabrikası) bodrumunda üç yıl kadar korunur. Oğlunun çabalarıyla Kilise, doğduğu kent Genoa'ya getirilmesine ve ancak oğluna ait bir araziye gömülmesine izin verir. Çevre halkı hâlâ onun içinde şeytan taşıdığını, bu yüzden genel mezarlığa gömülmediğini söylemektedir. Bir süre sonra mezarından çıkarılıp Parma kentine götürülür. Orada da aynı söylentiler nedeniyle üç kez mezar değiştirir. En sonunda 1876'da, ölümünden 36 yıl sonra, Parma'daki Della Villetta Mezarlığı'na kesin olarak gömülür. Ve burada kendisine bir anıt mezar yapılır.

Hector Berlioz

(1803-1869)

Eğer Romantik besteci içinden gelen tüm duyguları sanatına aktaran, yapıtlarını bir günce gibi kullanan kişiyse, 19. yüzyılın en önemli Fransız bestecisi Hector Berlioz, bu akımın çok iyi bir temsilcisidir. Berlioz çevresindeki gerçek kişiler ve olaylar kadar, gerçeküstü düşlemlerini, aşk, tutku, umutsuzluk gibi çeşitli duygularını, neredeyse otobiyografik bir biçimde müziğine aktarmıştır. Büyük orkestrasıyla, kapsamlı senfonik yapıtlarıyla, melodik çizgisinin inceliği kadar armonik dokusunun zenginliği ve dramatik betimlemeleriyle modern senfoninin yaratıcısı olarak kabul edilir. *Fantastik Senfoni*'si, *Requiem*'i, *Roma Karnaval Uvertürü, Harold İtalya'da* başlıklı geniş senfonik çalışmaları ve *Troyalılar* operası Romantik müziğin kaleleri olan yapıtlardır.

Hector Berlioz, 11 Aralık 1803 tarihinde bir tıp doktorunun oğlu olarak Fransa'nın Lyon kenti yakınlarındaki Isère'de dünyaya gelir. 1821'de babası tıp eğitimi yapması için onu Paris'e gönderir. Oysa Hector çocukluğundan beri flüt ve gitar çalmış, birtakım beste denemeleri yaparak müzik dünyasına girmiştir. Anılarından öğrendiğimize göre, tıp doktorluğunun gereği olan kesip biçme işlemleri, duyarlı yapısına ters düşer. İlk opera çalışmalarında Gluck'un operalarından etkilenen Berlioz, önce özel olarak besteci Jean François Le Sueur ile çalışır. 1824'te tıp okumayı iyice bıraktığında ailesinden gelen

parasal destek de azalır. Böylece şarkı söyleyip, ders verip, yazı yazıp tüm yeteneklerini kullanarak geçinmeye çalışır. 1826'da konservatuvara girer ve Antonín Reicha gibi saygın bir kontrpuan profesörünün öğrencisi olur. 1827'de izlediği Shakespeare'in *Hamlet*'i İngilizceyi anlamadığı halde besteciyi son derece etkiler. Özellikle *Ophelia* rolündeki Harriet Smithson'a hayran kalır. Bundan böyle Harriet'i her yerde izler, peşinden koşar ve ona yaklaşabilmek için elinden geleni yapar. Bu arada birkaç kez Roma Ödülü'ne aday olur. Yapıtlarının fazla yeni ve anlaşılmaz olması gerekçesiyle reddedilir. En sonunda, 1830'da *Sardanapal'ın Son Gecesi* adlı geleneksel yapıdaki kantatıyla ödülü kazanır. Böylece hükümet çağrılısı olarak 1831'de Roma'ya gitme fırsatı bulur. Aynı yıl, beş ay içinde, ilk temel çalışması olan *Fantastik Senfoni*'yi tamamlar ve bu yapıtının esin kaynağı olan Harriet Smithson'la evlenmeyi iyice aklına koyar. 1832'de Paris'e dönünce *Fantastik Senfoni*'nin bir seslendirisine Harriet Smithson'ı da çağırmayı başarır. Konserin sonunda tanışırlar. Harriet, adına yazılan bu senfoniden pek etkilenmiş görünmese de Berlioz aşkında ısrarlıdır. En sonunda, 1833'te, onca yıl peşinde koştuğu ve ulaşamayacağını sandığı bu tiyatro oyuncusuyla (tüm çevresinin ve ailesinin karşı çıkmasına karşın) evlenir. Bir süre mutlu yaşarlar ancak 1840'tan sonra ayrı dünyaları seçerler. 1834-1840 arası, bestecinin en büyük yapıtlarını ürettiği yıllardır. Operaları, *Requiem*'i ve pek çok yapıtının yanı sıra müzik yazarlığıyla da ün yapar ve para kazanır. Tam 25 yıl müzik yazıları yazmayı sürdürmüştür. Ayrıca çalgılama ve orkestralama kuramları üstüne bir kitap da yazmıştır.

1841'de Berlioz'un Fransa'daki ünü solmaya başlar. Yeni sevgilisi şarkı Marie Recio ile Almanya turnesi yaparlar. Aynı yıl, ilk Rusya turnesini de gerçekleştirir. Bestecilığinden çok, iyi bir orkestra şefi olarak tanınmakta ve her gittiği yerde büyük ilgi toplamaktadır. 1844'te Harriet'tan iyice ayrılır. 1846'da Paris'te seslendirilen *Faust'un Lanetlenmesi* başlıklı dramatik senfonisinin 1840'da Paris'teki ilk seslendirilişi başarısızlıkla sonuçlanır. 1849'da bestelediği *Te Deum*, 1855'e dek seslendirilmez. Nedense Paris'te Berlioz'a karşı olumsuz bir tutum vardır. 1848'de tüm Avrupa'da, şef ve besteci olarak turneler yapar. Dört kez Londra'ya gider. Bu arada Paris'te ve tüm Avrupa'da devrim yaşanmaktadır. Birçok sanatçı gibi Berlioz da konserlerinin karşılığı olan parayı alamaz. 1852'de Weimar'da Liszt'le birlikte olur, Liszt onun adına bir Berlioz Haftası düzenler. *Cellini*'nin yeni bir düzenlemesini Liszt yönetir. Karşılıklı *Faust* yapıtlarını birbirlerine adarlar. Bir yıl sonra *Cellini*'nin Londra temsili yine başarısızlıkla sonuçlanır. Ancak Berlioz, aynı ortamda Beethoven'ın *Koral Senfoni*'sini yönetmenin kıvancını yaşar. Ve ilk kez Wagner'le karşılaşır. 1854'te 12 yıldır birlikte yaşadığı şarkı Marie Recio'yla evlenir. 1856'dan 1858'e dek büyük operası *Troyalılar*'ın üzerinde çalışır. 1860-1862 arasında son çalışması *Béatrice ve Bénédict*'i tamamlar.

Berlioz 1867'deki Rusya turnesinden yorgun ve hasta döner. Uzun süre hasta yattıktan sonra 8 Mart 1869'da Paris'te ölür. Yaşamının son yıllarını büyük bir acı ve yalnızlık içinde geçirir; çünkü Harriet 1854'te, ikinci eşi Marie Recio da 1862'de ölmüştür. ● 5/1

𝄞 MÜZİK 5/1-BERLİOZ: FANTASTİK SENFONİ, "BALO"

Berlioz'un Yapıtları

Berlioz, Shakespeare'in yapıtlarından olduğu gibi kendi çağdaşı olan şair ve yazarlardan da esinlenmiştir. İkinci senfonisine Byron'ın *Childe Harold*'ından esinlenip *Harold İtalya'da* başlığını vermiştir. Paganini, 20 bin frank vererek ısmarladığı ve kendisi için bir viyola solo içeren bu yapıtı solist için yeterince coşkulu olmadığı gerekçesiyle hiçbir zaman çalmamıştır. *Faust'un Lanetlenmesi*, Goethe'nin şiiri üzerinedir. Bir konser operası olarak düzenlenen bu yapıt, kimi zaman opera sahnesinde de temsil edilir. Berlioz'un şarkı demeti *Yaz Geceleri* (*Les Nuits d'été*)

Berlioz'un orkestra yönetmesini hicveden bir Alman gravürü.

şair Théophile Gautier'den kaynaklanan şarkılı bir senfonidir. Bu çalışma Mahler'in şarkı döngüsüne ışık tutmuştur.

Requiem Op.5 "Grand Messe des morts" (1837), bestecinin yüce müziksel kavramlarına örnek bir yapıttır. *Requiem* türünün belli kalıplarını, müziğin anlatım zenginliği uğruna değiştirmekten kaçınmamıştır. Napolyon'un birinci ölüm yıldönümünde bu *Requiem*'in seslendirilmiş olması da tarihi bir olaydır. Büyük orkestra, 110 yaylı çalgıyı içerir. 20 tahta üflemelinin yanı sıra 12 korno, kalabalık bir pirinç üfleme grubu, 16 vurmalı çalgı, 200'den fazla insan sesi (büyükler ve çocuklar korusu) kullanılarak büyük bir etki yaratılmıştır. Büyük salonların akustiğine meraklı olan Berlioz, *Requiem*'indeki geniş seslendiri topluluğu için geniş katedraller öngörmüştür. Salonun dört bir yanına yerleşen pirinç çalgı toplulukları ayrı bir derinlik doğurur. Dinsel bir utkuyla, Fransız ulusunun tarihini ve güncel kahramanlıklarını da duyuran bir görkemle, uluslar üstü, dinler üstü bir görkem, yapıtta birbirleriyle iç içedir.

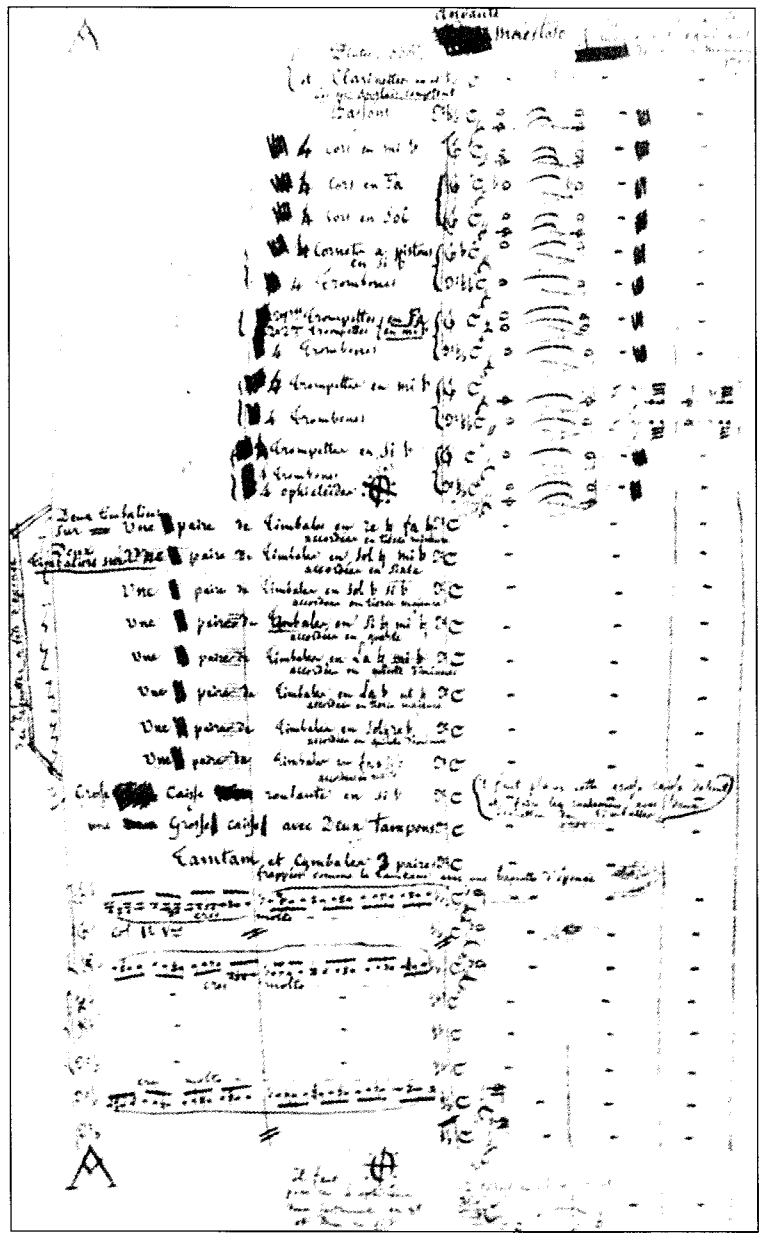
Berlioz'un Fransız hükümetinin ısmarladığı operalarındaki başarısızlık, *Requiem* ile dengelenmiştir. Çünkü operalarından *Benvenuto Cellini* (1838) ve *Troyalılar* (*Les Troyens*) (1856-1859) o günlerde başarısız ve şanssız yapıtlar olmuştur. Bestecinin büyük koro ve geniş orkestra gerektiren yapıtları, Fransa'da zamanında anlaşılamamış, hatta o sıralardaki en saygın besteci Meyerbeer'in desteğine karşın alay konusu bile olmuştur. *Benvenuto Cellini*'den bir opera uvertürü ve *Roma Karnavalı* başlıklı bir konser uvertürü üremiştir. *Roméo ve Juliette* adlı dramatik senfonisi yedi bölümlüdür; solistler, koro ve büyük orkestra için yazılmıştır. Son bölüm opera karakterindedir. *Troyalılar* operasının librettosunu, Vergilius'un *Aeneas* destanına dayanarak kendisi yazar. Opera olarak çok uzun bulunduğundan ikiye bölmek zorunda kalır: *Troya'nın Düşüşü* ve *Troyalılar Kartaca*'da. 1863'te ikinci bölümün Paris'te Lirik Tiyatro'da sahnelenmesi Berlioz'u sevindirir; ama 22 temsilin ardından kaldırılması da son derece üzer. Besteci bu operanın ilk bölümünün sahnelendiğini hiçbir zaman görememiştir. *Troyalılar*, bütünüyle ilk kez 1957 yılında Londra'da sahnelenmiştir. Bu yapıt, Gluck operasının Klasik, görkemli yapısından Meyerbeer'in *Grand Opéra* biçimine kadar pek çok özelliği kapsar. Shakespeare'in *Much Ado about Nothing* adlı oyunundan kaynaklanan *Béatrice ve Bénédict* iki perdelik bir gülünçlü operadır ve bestecinin son yapıtıdır. İlk kez 1862'de Baden Baden'de sahnelenmiştir.

Berlioz'un Müzik Tarihindeki Yeri

Berlioz'un kendi tanımıyla, *sabit fikir* (*idée fixe*) yöntemi belli bir karakteri simgelemek üzere yinelediği müziksel motiftir. *Idée fi-*

FANTASTİK SENFONİ

Tutkulu bir sanatçı, uyuşturucu etkisindeymiş gibi düşlerini betimler. Yapıt umutsuz bir aşkın peşinde koşan bestecinin ateşli düşlerle, karabasanlarla dolu uykusundan izlenimleridir. Fantastik Senfoni'*de Berlioz, İrlandalı tiyatro oyuncusu Harriet Smithson'a olan aşkını dile getirmektedir. Gelenekselin dışında, beş bölümden oluşan senfoninin ilk bölümü, Düş ve Tutku başlığını taşır: Bir yandan sevgilisine rastlamadan önce yaşamının ne denli boş olduğunu anlatırken, öte yandan sevdiğinin ona karşı buz gibi soğuk davranışını duyurur. İkinci bölümde besteci kendini bir baloda düşler: Zarif bir vals, yalnız tahta üflemeliler, korno, yaylı çalgılar ve iki arp için yazılmıştır. Sonuna doğru birden sevdiğinin uzaktan beliren imgesiyle müziğin tonu ve ritmi değişir, coşkulu vals son bulur. Orta bölüm bir kır sahnesidir. Huzurlu ortam yine sevgilinin imgesi belirince yok olur. Uzaktan duyulan bir gökgürültüsü, bestecinin iç huzursuzluğunu simgeler. Dördüncü ve beşinci bölümler, örnek romantik konuları içerir: Ölüm ve doğaüstü güçlerin etkinliği. Sevdiğini öldürdüğünü ve Napolyon görkeminde bir marş eşliğinde giyotine doğru ilerlediğini görür. Giyotin bıçağının metalik sesiyle sevgilisinin müziksel motifi aynı anda duyulur. Sonunda şeytanlar ve cadıların toplandığı Şabat töreninde sevgilinin teması, klarinetin tiz sesiyle verilir. İskeletlerin takırtısı, kemancıların tellere yayın tahta tarafıyla vurmasından yükselen bir sesle anlatılır. Berlioz'un idée fixe yöntemiyle yinelenen ve sevgilisini çağrıştıran motifi, başından sonuna onun düşüncesi ya da görüntüsüyle özleşir. 19. yüzyılın en etkili programlı senfonisi olarak ün yapan* Fantastik Senfoni, *aynı zamanda Thomas de Quincey'nin* Confessions of an English Opium Eater *adlı yapıtından esinlidir.* Fantastik Senfoni'*de çalgıların anlatım gücü ve armonik dokunun incelikleri, bir opera kadar dramatik etkinlik yaratır.*

Berlioz'un Requiem'inden Dies Irae bölümünün el yazısı. Bestecinin yoğun çalgı birleşimi yaratmasına ilginç bir örnek.

xe, Liszt'in *motto tema*, *Wagner*'in ise *leitmotif* adını verdiği yöntemin temelidir. Geniş bir senfoni içinde belli karakterleri çağrıştıran motifleri yinelemek, tanıdık temaları ortaya çıkarmak, senfonik şiirlerde bütünlüğü sağlayan başlıca etmen olmuştur. Başta *Fantastik Senfoni* olmak üzere, Berlioz, birçok yapıtında sabit fikir yöntemini kullanmıştır. Çalgıların dilini anlamakta ve onları kullanmaktaki ustalığı, neredeyse sihirli bir değneği olduğunu düşündürür. Çalgıların özelliklerini iyi tanıdığı için orkestranın anlatım yeteneğini artırmıştır. Katı kurallardan arınması, Klasik yapıdaki sınırlı biçimlere özgürlük getirir. Çağdaşları ve sonraki kuşaklar geniş orkestra paletine varmakta Berlioz'a çok şey borçludur. Örneğin: César Franck, Camille Saint-Saëns, Charles Gounod, Paul Dukas, Wagner, Liszt, Mahler, R. Strauss ve Debussy gibi.

Berlioz, senfoni, koro ve opera alanlarına hizmet vermiş bir bestecidir. Zamanın gözde çalgısı piyanoya ilgi duymamış, pek çok Romantik besteci gibi konçertolar yazmamıştır. Oda müziği alanında da hiçbir çalışması yoktur. Ancak orkestra müziğine sunduğu parlak renkler bir *post-Beethoven'cı* olarak orkestra yapısına getirdiği yeni soluk, ölümünden sonra 100 yıl, müzik dünyasını etkilemiştir.

18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında Napolyon, debdebeli, azametli ve güzel melodilerle bezenmiş bir Fransız
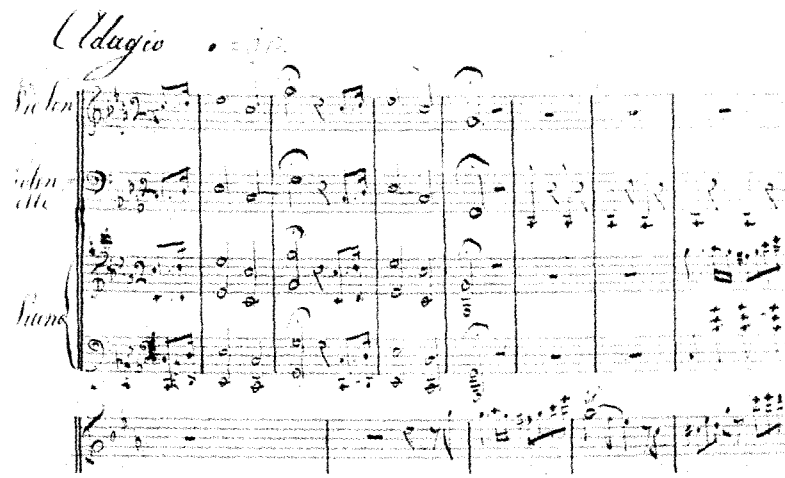
müziği özlemini dile getirmektedir. Bu tür müziğin yaratıcıları da İtalyanlar olduğundan, Fransa'ya birçok İtalyan besteci ve yorumcu çağırtmıştır. 1788'den beri Paris'te yaşayan *Cherubini,* yerel Fransız müziği karakterinde büyük yapıtlar verir: *Do Minör Requiem* (1816), *Re Minör Missa* (1811) ve *İki Gün* adlı operası, onurlu kahramanlık duyguları taşır. *Gaspare Spontini* (1774-1851) de 1803'te Fransa'ya yerleşen bir İtalyan bestecisidir. *Gluck*'un etkisinde yazdığı komik operası *La Vestale*, Prenses Joséphine'in desteğiyle 1807'de Paris Operası'nda oynanmıştır. Askeri törenlerin coşturan sahneleri, zengin orkestra, büyük dekorlar, Fransızların *Grand Opéra*'sına hazırlıktır. Ardından *Rossini* (1792-1868) *Guillaume Tell* operasıyla Paris'te *Grand-Opéra* geleneğine örnek veren bir başka İtalyan olur. Yine aynı biçemi geliştiren ve Napolyon zamanının debdebeli operalarına örnekler veren *Meyerbeer* (1792-1864), Paris'te yaşayan Berlinli bir bestecidir. İlk Fransız karakterindeki operası *Şeytan Robert*'i sahneledikten sonra Paris'in opera diktatörü haline gelir. Bellini ve Donizetti, Rossini'yi izleyen yoldadırlar. Donizetti Paris için 1840'ta *La Favorite* adlı operayı yazar. Bellini de yaşamının çoğunu Paris'te sürdürüp orada ölmüş, *I Puritani* operasını Fransız karakterinde yazmıştır. Fransa'yı 19. yüzyıl başında egemenliği altına alan İtalyan ve Alman opera bestecilerinin arasından Hector Berlioz, özgün bir Fransız olarak sivrilir. Napolyon'un istediği gibi kahramanlık duygularını coşturan doğrultuda *Matem ve Zafer* adlı büyük senfonisini yazar. Diğer yapıtlarında da görkemli orkestra-koro ve büyük sahnelerle, tarihi konuları dile getirirken bir yandan da kendi tutkularını duyurur. Böylesine kişisel duyguların müzikte yansıması, Napolyon'a hizmet eden çağdaşı İtalyanların gösteremeyeceği bir yürekliliktir. Berlioz'un müziği Rameau'dan beri özlemi duyulan Fransız stilini yaratmıştır. 5/2

MÜZİK 5/2-BERLIOZ: REQUIEM, Op. 5 "LACRIMOSA"

BERLIOZ'UN BAŞLICA YAPITLARI: Operaları: Benvenuto Cellini, Op.23 (1838); Troyalılar (Les Troyens, 1858); Béatrice ve Bénédict (1862). **Senfonik Yapıtları:** Fantastik Senfoni, Op.14 (1830); Harold İtalya'da (Harold en Italie), Op.16 (viyola soloyla) (1834); Düş ve Tutku (Rêverie et caprice) Op.8 (keman soloyla) (1839); Yas ve Zafer Senfonisi (Symphonie funèbre et triomphale), Op.15 (1840). **Uvertürleri:** Waverley, Op.1 (1828); Les Francs Juges, Op.3 (1828); Kral Lear, Op.4 (1831); Le Corsaire, Op.21 (1831); Roma Kamavalı (Le Carnaval romain) Op.9 (1844). **Ses ve Orkestra Yapıtları:** Requiem, Op.5 (1837); Kleopatra'nın Ölümü (1829); Roméo ve Juliette, dramatik senfonisi, Op.17 (1839); Faust'un Lanetlenmesi (Le Damnation de Faust) Op.24 (1846); İsa'nın Çocukluğu Oratoryosu, Op.25 (1854); Te Deum, Op.22 (1850); Yaz Geceleri (Les Nuits d'été) Op.7 (1834). **Kitapları:** Orkestra Geceleri (Kendi yaşamı ve polemikleri); Orkestralama Üstüne.

Berlioz'dan Sonra Fransız Müziği

César Franck (1822-1890), Berlioz'dan sonra Romantik senfoni alanında Fransa'nın en önemli bestecisidir. 10 Aralık 1822'de Belçika'da doğar. Müzik tarihine besteciliği kadar ünlü bir org sanatçısı ve eğitimci olarak da geçmiştir. Liège Krallık Konservatuvarı'nda okurken, on bir yaşında Belçika içinde konser turnesi yapar. 1837-1842 arasında Paris Konservatuvarı'nda eğitim görür. 1844'ten sonra Paris'e yerleşir. 1858 yılından ölümüne dek Sainte-Clotilde Kilisesi'nin orgculuğunu üstlenir. Franck'ın ünlü org doğaçlamaları, yakın çevresinden olduğu kadar

César Franck'ın 1833'te on bir yaşında bestelediği Büyük Üçlü'nün el yazısı.

ODA MÜZİĞİ, ODA ORKESTRASI, SENFONİ ORKESTRASI

Oda müziği 2 çalgıdan 8 çalgıya kadar olan topluluklarla çalınır; orkestra şefi gerektirmez. Oda müziği konser salonu yerine ev içlerinde, soyluların malikânelerinde düzenlenen dinletilerden doğmuştur. Bu küçük topluluklar için yazılan müzik, sonradan konser sahnelerinde yer almaya başlar.

Oda orkestrası: Küçük orkestradır. Yalnız yaylı çalgılardan da oluşabilir. 18-20 çalgıya kadar ulaşabilir.

Büyük bir senfoni orkestrasının çalgıları ve genel yerleşimi: Senfoni orkestrasında üflemeli, vurmalı ve yaylı çalgılar vardır. Orkestranın temeli yaylı çalgılardır. Yaylı çalgılar, orkestra şefinin çevresinde, bir yarım daire içine dizilirler. Üflemeli ve vurmalı çalgı grupları yaylı çalgıların arkasında yer alır. Bir senfoni orkestrası üflemeli çalgıların sayısına göre, ikili, üçlü ya da dörtlü orkestra olarak sınıflanır. Üçlü düzende bir orkestranın çalgılarını şöyle sıralayabiliriz:

Tahta üflemeli çalgılar: 2 flüt, 1 piccolo *(küçük) flüt; 2 obua, 1 İngiliz kornosu; 2 klarinet, 1 bas klarinet; iki fagot, 1 kontrfagot.*

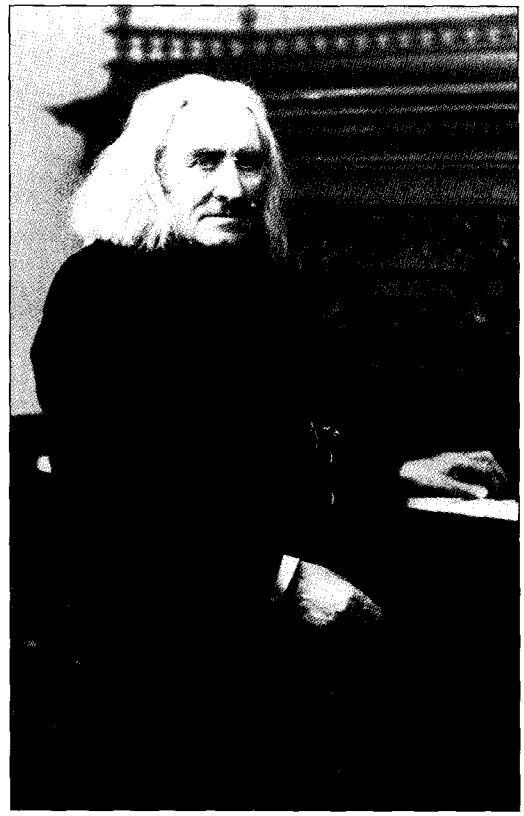
Bakır üflemeli çalgılar: 4 korno; 3 trompet; 2 tenor trombon, 1 bas trombon; 1 tuba.

Vurmalı çalgılar: Büyük davul, zil, çelik üçgen, gong, timpani, çelesta, ksilofon ve glockenspiel. *Arp ile piyano vurmalı çalgılar arasında yer alır.*

Yaylı çalgılar: 16 birinci keman; 14 ikinci keman; 12 viyola; 10 viyolonsel (çello); 8 kontrbas.

Avrupa'nın dört bir yanından dinleyici çeker. Yumuşak ve nazik kişiliğiyle sevilip sayılan bir sanatçıdır. Org çalma yöntemi Messiaen gibi bestecileri ve kendinden sonraki Fransız kuşaklarını geniş ölçüde etkilemiştir. Ancak besteciliği, uzun yıllar pek ciddiye alınmaz. 1879'da, üzerinde on yıl çalıştığı *Les Béatitudes* başlıklı oratoryosunu bitirir. Bu yapıt ölümünden üç yıl sonra seslendirilir. Tek senfonisi olan *Re Minör Senfoni*'yi altmış altı yaşında besteler; ancak yapıt, ilk yorumlanışında beğenilmez. Yaşamının son yılında yazdığı *Org için Üç Koral*, 19. yüzyılda bu çalgı için yazılmış en önemli yapıt olarak bilinir. César Franck'ın başlıca yapıtları, orkestra dağarcığında vazgeçilmez yerini alan *Re Minör Senfoni*'sinden başka piyano ve orkestra için *Senfonik Çeşitlemeler* (1885) ve piyano için *Prelüd, Koral* ve *Füg* (1884) olarak sayılabilir. Armonik yapısında büyük ölçüde Wagner'in etkisi gözlenir. *Fa Minör Piyanolu Dörtlü*'sü (1879), *Re Majör Dörtlü*'sü (1889) ve ünlü *La Majör Keman Sonatı* (1886) ile modern Fransız oda müziğinin temellerini atmıştır. Franck'ın müzik tarihine getirdiği en önemli yenilik, *cyclic form* olarak adlandırılan dönüşümlü biçimlerdir: Aynı tema yapıtın her bölümünde ortaya çıkar. Saf müzik arayışı ise Fransız izlenimcilerine, Debussy ve Ravel'e yol gösterir. C. Franck'ın büyük ölçüde etkisinde kalmış bir besteci de Ernest Chausson'dur (1855-1899). 5/3

MÜZİK 5/3-C. FRANCK: ORG İÇİN PRELÜD VE FÜG, Op. 18 "ANDANTINO"

1886'da çekilmiş bir Liszt fotoğrafı.

Franz Liszt

(1811-1886)

Zamanının en büyük, en aranan piyanisti olma özelliğinin yanı sıra iyi bir orkestra şefi olan Liszt, Romantik Dönem'e en çok yenilik getirmiş bestecilerden biridir. Armoni dili, Chopin'le Wagner arasında bir köprüdür. *Senfonik şiir*'in babası olarak bilinir. Tek bölüm içinde, değişken tempolarıyla, bir öykünün izlenimlerini aktaran senfonik şiir, Romantizm'in gözdesi ve yeni çağın habercisidir. Liszt'in, baş döndüren piyanistliği, parlak tekniğiyle zamanında piyanoyu bir müziksel gösteri aracı olarak kullandığı ileri sürülmüştür. 700'den fazla yapıt bestelemiş, *Faust Senfonisi,* piyano konçertoları ve 20 kadar *Macar Rapsodisi,* her dönemde beğenilmiştir.

Franz (Ferencz) Liszt, 22 Ekim 1811'de Macaristan'ın Almanca konuşulan bölgesinde, Raiding'de dünyaya gelir. Küçük yaşta üstün bir müzik yeteneği gösterir. İlk piyano derslerini, Esterházy Sarayı'nda görevli, amatör bir müzisyen olan babasından alır. Dokuz yaşında verdiği ilk konserlerinden sonra soylu Macar aileleri Liszt'in müzik eğitimini desteklemeye karar verirler. 1821'de ailesiyle birlikte Viyana'ya taşınır. Burada Kari Czerny ve Antonio Salieri'nin öğrencisi olur; Beethoven'ın önünde çalar ve Schubert'le tanışır. 1823'te ailesi Paris'e taşınır. Yabancı uyruklu olduğu ve yaşı tutmadığı gerekçesiyle Paris Konservatuvarı'na başvurusu Cherubini tarafından reddedilir. Bundan sonra düzenli bir piyano eğitimi görmez. Kompozisyon çalışmalarını özel olarak Ferdinando Paer ve Antonín Reicha ile sürdürür. Paris'in aydınlar çevresinde edebiyatçı ve ressamlarla dostluk kurar. Heine, Victor Hugo, Lamartine ve George Sand'la arkadaş olur. Bu arada konserler vermekte ve sağlığını etkileyecek kadar çok çalışmaktadır. 1824'te İngiltere'ye gidip yeni yapılan bir kuyruklu piyanoda üstün yeteneğini sergiler. Aynı zamanda yaşamını kazanmak için piyano dersleri verir. Hatta öğrencilerinden birine âşık olur, ayrıldıklarında müziksel etkinliklerini bir yana bırakıp dinsel konuları irdelemeye, teolojik kitaplar okumaya başlar. 1839 yılında bu durgun düzenine son verir ve var gücüyle yeniden çalışmaya koyulur. Aynı yıl Berlioz, Chopin ve Paganini'yle tanışır. 1831'de Paganini'nin keman çalışını dinlemiş ve benzer cambazlıkları piyanoda yapmayı aklına koymuştur. 1840'ta Paganini'nin keman yapıtlarını piyanoya uyarlayıp yayınlatır.

Liszt, Avrupa'da birkaç turne yaptıktan sonra 1834'te Kontes Marie d'Agoult'le birlikte İsviçre'de Cenevre'ye yerleşir. Bu beraberlikten iki kızı ve bir oğlu olur. (Kızlarından Cosima, önce şef Hans von Bülow ile, sonra da Richard Wagner'le evlenir. Blandine ise Fransa-Prusya Savaşı'nda kahramanlık göstermiş bir Fransız devlet adamı olan Emile Olivier'nin eşi olur.) 1839'da besteci ailesini Roma'ya taşır ve üçüncü çocukları bu kentte dünyaya gelir. Liszt o sıralar, İtalyan sanatında derin esin kaynakları bulmaktadır. Özellikle piyano için besteler yapar. Gezip gördüğü yerleri piyanoyla betimler: *Wallenstadt Gölü; Villa d'Esten'in Çeşmeleri* gibi. Bu parçaların çoğu Byron, Schiller gibi şairlerin dizeleriyle başlar. Sonradan bu yapıtlar, *Göçebelik Yılları* adı altında bir albümde toplanır. 1827'den 1847'ye kadar parlak bir konser piyanisti olarak dünyayı gezer. 1839-1847 yılları arasında Liszt'in konser vereceği kentlerin listesi, bir Avrupa gezi rehberine benzetilir. Para kazanmak için bu yoğun konser turnelerini yıllarca sürdürür; Avrupa'nın her köşesinde çalar. St. Petersburg'dan Güney İspanya'ya, İskoçya'dan İstanbul'a kadar onun parlak virtüozitesini tanımayan ülke ve büyük kent kalmaz.

1842 yılında Wagner'le dostluğu başlar. 1844'te Weimar kentine müzik yönet-

meni olarak atanır. Ve aynı yıl eşinden ayrılır. 1847'de Rusya'ya yaptığı bir konser turnesinde Prenses Carolyn Sayn-Wittgenstein'la tanışır. Prenses onu yorucu turnelerinden vazgeçirmeyi başarır. 1848'den sonra konser turnelerine son vererek Weimar'da Saray Tiyatrosu şefi olarak yerleşik bir yaşam sürmeye başlar; kendini hiç çalınmamış yapıtları yönetmeye ve besteciliğe adar. Weimar yılları bestecinin en verimli dönemidir. Elinin altında bir orkestra ve opera sahnesi vardır. Şef olarak Wagner, Donizetti ve Verdi'nin operalarını yönetir. *Tannhäuser*'in, *Lohengrin*'in ilk sahnelenişi Liszt yönetiminde burada yapılır. Bestecinin hemen tüm orkestra yapıtları da bu ortamda doğar. İki ünlü piyano konçertosu, *Ölüler Dansı*, *Dante* ve *Faust* senfonileri, toplam 13 senfonik şiirinden on biri Weimar yıllarının ürünüdür.

1858'de Weimar'dan istifa eder ve 1859 yılında, Prenses'le evlenmek umuduyla Roma'ya yerleşir. 1863 yılına dek Roma'da birlikte yaşarlar. Ancak Prenses'in boşanma işlemleri tamamlanmadığından Papa evlenmelerine izin vermez. Ayrıldıktan sonra Liszt kendini dinsel müzik bestelemeye verir. 1860-1870 arasında oratoryolar ve missalar yazar. *Christus Oratoryosu* da 1863'te ortaya çıkar. 1868'de Papa IX. Pius'tan Katolik Kilisesi'nde görevler alır ve bir din adamı gibi çalışmaya başlar. Papaz olmak çocukluk yıllarından kalma bir özlemdir. Yine de hiçbir zaman tam bir papaz olmaz ancak birkaç yıl din adamı olarak çalışır. 1869'da Weimar'a döner; seminerler verir. Bu arada Macaristan'da Krallık danışmanı olmuştur. 1871'de Budapeşte'de Liszt'in başkanlığında Ulusal Müzik Akademisi kurulur. 1875 yılında zamanını Budapeşte, Weimar ve Roma arasında üçe bölerek geçirir.

Franz Liszt, 1886 baharında *St. Elizabeth Oratoryosu*'nun Londra'daki seslendirisinden sonra Kraliçe Victoria tarafından kabul edilir. Bunu izleyen günlerde Bayreuth'a gider, önce torunu Daniela von Bülow'un düğününe katılır; Wagner'in Bayreuth Festivali'ni izlediği sıralarda kronik bronşiti zatürreeye çevirir ve 31 Temmuz 1886'da, 74 yaşında, ölür. 5/4

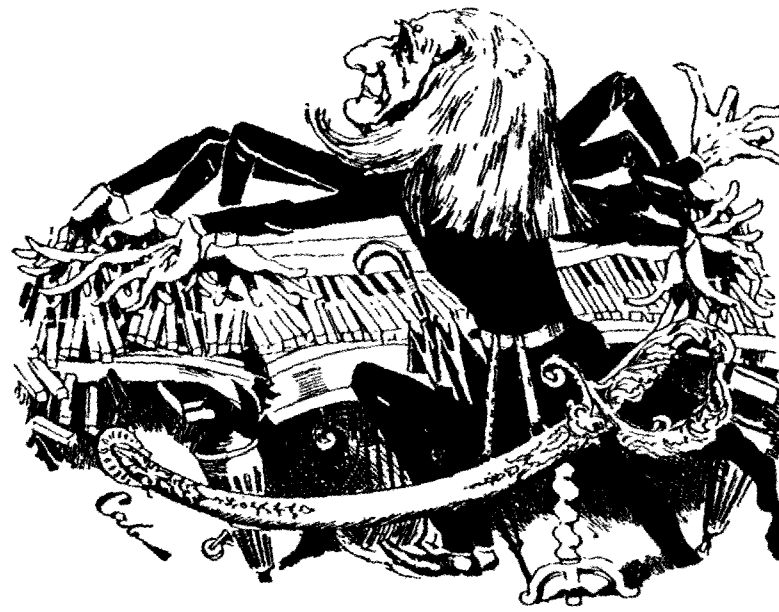
Liszt'in Önemi ve Yapıtları

Liszt, müzik üzerine düşünen, müzik felsefesine, müzikolojiye çok önem veren bir bestecidir. Yapıtlarında *seçmecilik* (*eclecticism*) yoluyla elde ettiği, özel bir üslup vardır. Ateşli ve coşkulu havasıyla Macar halk ezgilerinin ve Çingene müziğinin çocukluktan kalma izlerini, Avusturya-Alman Okulu'ndan ilk müzik öğretmenlerinin etkilerini, Paris edebiyatçılar çevresinden biriktirdiklerini ve İtalyan geleneğinden öğrendiklerini kendi potasında birleştirir. Birçok yapıtında yansıttığı karamsar ruhlu sanatçı imgesi de Byron'un yarattığı bir dramatik öğedir. Ayrıca opera jestlerini piyanist ustalığına eklemesi de Liszt'in bir başka başarılı yönüdür. Konser sahnesindeki yorum sırasında, piyanosunun başında operanın her bölümünü oynar. İlk gençlik çalışmaları olan, başka bestecilerden *transkripsiyon*'ları ve *parafraz*'ları, sonraki özgün, ateşli yapıtlarına ışık tutmuştur. Paris'teki ilk yıllarında onu en çok etkileyenler Berlioz, Paganini ve Chopin olmuştur. Bu arada Liszt'in çevresinde Berlioz'dan çok etkilenmiş bir başka piyanist-besteci daha vardır: **Alkan** (1813-1888) adıyla tanıdığımız **Charles-Valentin Morhange.** Liszt ve Busoni'nin (1866-1924) hayranlığını kazanan bu hünerli piyanist, Chopin'in de yakın arkadaşıdır. Hemen tüm yapıtları piyano için yazılmıştır ve çalgı olarak piyanonun ses rengini, teknik özelliklerini araştırmıştır. Prelüdleri, sonatları ve etüdlerinin yanı sıra bir konçerto ve bir piyano senfonisinde, piyanistin hem solist, hem de piyanodaki orkestra rolünü üstlenmesini öngörür. Romantik sanatçının tüm eğilimleri Alkan'ın piyano yapıtlarına yansımıştır. Egzotik, araştırıcı, imge gücüne açık ve büyük çaplı çalışmalardır bunlar. Aynı zamanda kendi piyanistik üstünlüğüne göre bestelenmiş olduklarından çalınmaları zordur. Başlıkları da ilginçtir. Örneğin: *Tren Yolu, Bir Papağana Cenaze Marşı* gibi.

Liszt, bir orkestra şefi ve opera yöneticisi olarak Berlioz, Wagner ve Saint-Saëns gibi bestecilerin orkestra yapıtlarının ve operalarının ilk yorumlarını gerçekleştirmiştir. Böylece Romantik bestecilerin hiç çalınmamış yapıtlarını tanıtmakla bu akımı ölümsüzleştirmiştir. Ayrıca büyük orkestra yapıtlarını piyanoya uyarlamış ve orkestrası olmayan kentlere (zamanın teyp, pikap ve radyo olmayan koşullarında) götürüp dinletmiştir. Herhangi bir çalgı ya da grup için yazılan her parçanın piyanoda çalınabileceğini kanıtlamıştır. Hatta operaların bile!

MÜZİK 5/4-LISZT: "LES PRELUDES" GİRİŞ

Liszt transkripsiyonları müzik tarihinde ayrı bir yer tutar. Bunlar arasında Bach'ın org çalışmalarından Beethoven, Mozart, Berlioz ve Schubert'in senfonilerine, Wagner'in operalarına kadar pek çok yapıt yer alır. Beethoven'ın dokuz senfonisini piyanoya

Franz Liszt, zamanının en önemli piyano virtüozüdür ve ilk kez solo piyano resitalini icat etmiştir.

uyarlamış, tüm orkestra çalgılarının renklerini piyano tuşlarında duyurabilmiştir.

Piyano yazısı Beethoven'ın orkestra yapısını aktardığı gibi, Chopin'in ince ve zarif duyarlılığını da taşır. Büyük bir piyano virtüozü olan Liszt; Chopin ve Schumann gibi çağın piyano edebiyatını zenginleştiren bestecilerin uzun yapıtlarını tüm Avrupa'da çalıp tanıtmıştır. Piyano çalma stilinde Chopin'in etkisi, lirik, melodik niteliklerde, piyanoyu çalgı olarak tüm olanaklarıyla kullanmada ortaya çıkar. Chopin'in yarattığı *rubato çalma* tekniği ve armonik yenilikler, Liszt'te de belirgindir. Paganini'nin *kapris*'lerini piyanoya uyarlarken, bestecinin kemanın sınırlarını zorladığı gibi o da piyanonun sınırlarını zorlar. Piyano yapıtlarında bombardıman eden *forte* pasajlarla hafif ve duygulu *pianissimo* geçitler yan yanadır. *Années de Pèlerinage*, 1838-1839 yıllarında yaptığı İtalya gezisinden esinlidir. Doğanın güzelliğinden çok çevresindeki sanat harikalarından, heykeller, çeşmeler, alanlardan etkilenmiştir.

Liszt, Avrupa'nın dört bir yanından ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen pek çok piyano öğrencisini yetiştirmiş, seçkin bir öğretmendir. Sınıfında, tıpkı bugünkü ustalık sınıfı çalışması gibi, öğrenciler birbirlerinin dersini dinlerler. Öğrencileri arasında Siloti, Lamond, Rosenthal ve Weingartner gibi isimler vardır. En önemli piyano dizisi *Transandantal Çalışmalar*'dır. İki piyano konçertosu da, kendi virtüozitesine göre yazılmış, ustalık gerektiren zor yapıtlardır. *Motto teması*'na yalnız senfonilerinde değil, piyano yapıtlarında da rastlanabilir. Örneğin *Si Minör Piyano Sonatı*'nın birbirine bağlı üç bölümlü yapısında yalın bir temadan yola çıkılır. O temanın doğurduğu yan fikirler, yapıtın sonuna dek değişik giysilerle karşımıza çıkarak, tanıdık temayı çağrıştırır ve böylece bütünlüğü korur.

Chopin gibi Liszt de kısacık minyatür piyano parçaları yazmıştır. *Göçebelik Yılları, Dante Sonatı, Petrarca Soneleri* gibi. Schubert'in *lied*'lerini piyanoya uyarlarken bestecinin anlatımına yepyeni bir soluk getirmiştir. Büyük orkestra için yazılmış yapıtları piyanoya uyarladığı gibi, özgün olarak piyano için yazdığı yapıtları da orkestraya uyarlamıştır. Örneğin *Macar Rapsodileri*'ni piyano için yazmış, orkestraladığında yepyeni renkler elde etmiştir. *Macar Rapsodileri*, Liszt'in en tanınmış solo piyano yapıtlarıdır. Bunlar, Macar halk ezgileri değil, popüler Çigan danslarından esinlendiği özgün yapıtlardır.

Liszt, yaşamının ortalarında Paganini'nin şeytansı ustalığını piyanoda uygularken armonik yapı ve piyanistlik tekniği açısından soluk kesen parçalar yaratmıştır. La Campanella (Küçük Çan), bestecinin "Grand Etudes de Paganini" başlıklı 6 etüdünden biridir. Parlak bir piyanist ustalığı gerektirir. Paga-nini'nin 2. Keman Konçertosu'ndan son bölümün teması kullanılmıştır. *Dante Sonatı* bu şeytansı yolculuğun ilk örneklerindendir. *Mefisto Valsi* ve *Ölüler Dansı* dinleyicide korkunç imgeler çağrıştırdığı gibi piyanistte de daha parlak bir tekniği öngören yapıtlardır. Piyano ve orkestra için *Ölüler Dansı*

bir tablodan esinlemedir. Floransalı ressam Andrew Orcagna'nın *Kara Ölüm* başlıklı tablosunun benzeri, tek bölümlü bir konser parçasıdır. Bestecinin son döneminde önce piyano için yazılmış, sonradan orkestraya uyarlanmıştır. *Ölüler Dansı*, Wagner'in *Tristan ve Isolde Uvertürü*'yle Richard Strauss'un Geç-Romantik yapıtlarına, 20. yüzyılda ise Bartók ve Stravinski'ye bağlanan bir zincirin ilk halkalarıdır.

Liszt'in son dönem piyano yapıtları çağdaşları tarafından anlaşılamamıştır. Yüzyıllardır gelişen armonik yürüyüşe karşı çıkmakta, melodik akışkanlığı kesen yoğun bir yapı sergilemektedir. Kromatik yükseltmeler, kısacık motifler içinde sık sık değişime uğrayan tonalite; yeni bir modal anlayışla kullanılan "tam ses gamları"; duruk hücreler içinde yinelenen belirli devinimler ve geniş aralıklar kullanması, son dönem piyano yapıtlarının özellikleridir. 1853'te yazdığı *Si Minör Piyano Sonatı* bu dönemin anahtar yapıtıdır. Schubert'in *Gezgin Fantezisi*'nden etkilenen aralıksız 4 bölüm tek bir tema üstüne kuruludur. Bundan böyle gösterişli bir virtüozite değil, kompozisyon yapısı daha önemlidir. Yaşamının son yıllarında artık dinleyiciye parlak bir aktör gibi seslenen besteler yerine; kendisiyle konuşan, kendi iç dünyasında besteler yapar. Tıpkı Bach'ın *Füg Sanatı*'nı, Beethoven'ın son dörtlülerini bestelemesi gibi. *La lugubre gondola* adlı ağıtsal piyano parçası da yine dramatik niteliktedir. Kromatizm ve uyuşumsuz kurgu, sonunda belli bir tona bağlı olmadan ve ölçüsüz bir şekilde biter. 19. yüzyılda hiçbir yapıtın, hatta Wagner'in *Tristan*'ının bile böylesine devrimci olmadığı ileri sürülmüştür.

Çağının çok ötesinden nitelikler taşıyan bu yapıtlar, Debussy, Ravel, Bartók ve 12 ses bestecilerinin öncüsüdür. Senfonik müziğindeki cesur armonik yenilikler, Wagner'i de çok etkilemiştir. Liszt, öylesine yürekli yenilikler yapar ki, değişken tonalite ve değişken ölçülerle 20. yüzyılın *atonal* bestecilerine ilk adımları sunmuş olur. Liszt, armoni, biçim ve piyano yazısına getirdiği yeniliklerle 19. yüzyılın en etkin bestecilerinden biri olmuştur.

MÜZİK 5/5- LISZT: "LA AMPANELLA"

Liszt'in tüm yapıtlarında gizliden gizliye var olan opera doğası, şarkılarında tüm açıklığıyla ortaya çıkar. Geniş arpejlerle çizilen Bellini geleneği, uyuşumsuz süslemelerdeki dramatik anlatım, lirik ve zarif olduğu kadar dobra, hatta kaba olabilen doruklar, şarkıları opera havasına sokar. Liszt, üç şarkısını piyanoya uyarlamıştır. Bunlar, *Petrarca Soneleri* adıyla *Années de Pèlerinage*'ın ikinci cildinde yer alır. Opera öğelerini kullandığı, *bel canto* tarzını sergilediği ilk piya-

SENFONİK ŞİİR

Liszt'in buluşu olan senfonik şiir biçimi, programlı müzik*'in devamıdır. Müziğin bir olayı öykülemesi, bir manzarayı betimlemesi, bir karakteri çizmesi yerine, ilgili konunun uyandırdığı duyguların anlatımıdır. Bestecinin neyi anlattığı, içerikteki program, yapıtın başlığından belli olur.* Orpheus, Hamlet *ve* Prelüdler, *Liszt'in en beğenilen ve en çok çalınan senfonik şiirleridir.* Senfonik şiirler*in geleneksel senfoni gibi bölümleri yoktur. Tek solukta tamamlanırlar. Şiir sözcüğü ise kökünde var olan "uyumlu yaratış" bağlamında müziğe girmiştir. Liszt geniş yapıtlarını kısa motifli temalarından üretmiş ve bu motifleri yineleyerek bütünlükler elde etmiştir. Belli temalarla özdeşleşen belli karakterler, baştan sona değişim geçirerek karşımıza çıkar. Berlioz'un* sabit fikri *veya Wagner'in* leitmotif*'i Liszt'te* motto teması *olarak doğar. Liszt bu tekniği müzik dışında, dramatik etkinlik yaratan bir öğe olarak görmez. Örneğin: Faust Senfonisi'nde ilk bölüm Faust, ikinci Gretchen ve üçüncü Mefisto başlıklarını taşır. Liszt bu yapıta* Goethe'den üç karakter çalışması *alt başlığını vermiştir. Faust teması ilk bölümde Faust karakteriyle özdeşleşirken aynı tema, ikinci bölümde Gretchen karakterinin temasıyla iç içe gelişir. Mefisto bölümünde Faust teması, aslının bir taklidi gibi çıkar karşımıza. Liszt'in iki senfonisi de* (Faust ve Dante) *senfonik şiirleri kadar programlıdır.*

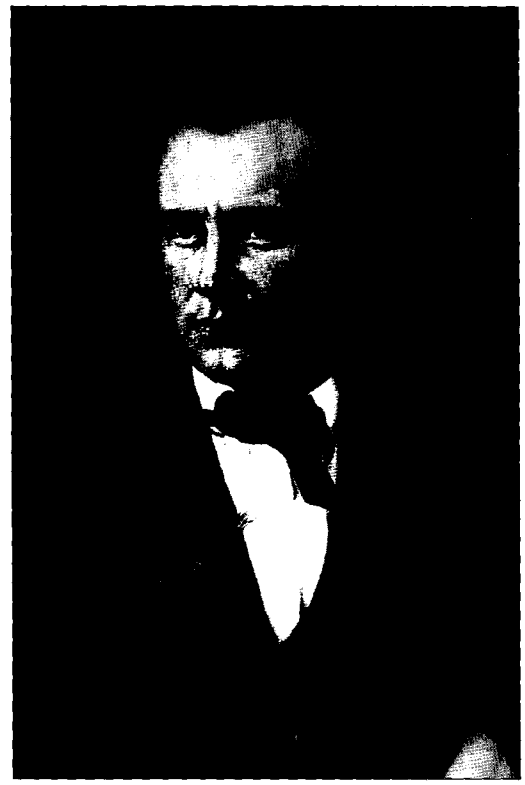
Liszt, on üç senfonik şiir *yazmıştır. Bunlar edebiyat ve resim sanatının konularına dayalıdır: Shakespeare'den* Hamlet, *Goethe'den* Tasso ve Faust, *Byron'dan* Mazeppa, *Lamartine'den* Prelüdler *gibi.* Hunların Savaşı *adlı on birinci senfonik şiiri bir Ortaçağ tablosundan esinlenmedir. 1855'te sevgilisi Prenses Carolyn Sayn-Wittgenstein Liszt'e Wilhelm von Kaulbach'ın Berlin Müzesi'ndeki büyük freski* Hunların Savaşı*'nın bir kopyasını gönderir. Liszt bu ünlü tabloyu müziğiyle yansıtmaya karar verir. Hunlar ve Romalılar arasındaki savaşı, ışık ve karanlık karşıtlığı içinde, gizemli duygularla anlatmıştır.*

no yapıtlarından *Funérailles*, 1849 Macar İhtilali'nde ölen arkadaşlarının anısına adanmış bir ağıttır. Piyanonun vurmalı çalgı özelliğini sergileyen, piyanodan bir orkestra yoğunluğu ağır bir cenaze marşı, Berlioz'un ve Verdi'nin görkemli kahramanlık duygularını andırır. Bu arada karşıt bir ezgi, İtalyan *bel canto*'su benzeri şarkısını söyler. Kromatik doku, dramatik anlatımı güçlendirir.

19. yüzyıl sonunda Almanca konuşan ülkelerde müzikçiler Yeni Müzik yandaşları ve Klasik kalıpların savunucuları olarak ikiye ayrılır. Yeni Müzikçiler, Berlioz, Liszt ve Wagner; Klasik akımcılar ise Brahms'ın temsil ettiği sanatçılardır. 5/6

MÜZİK 5/6-LISZT: PİYANO KONÇERTOSU NO. 1, 1. BÖLÜM

LISZT'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra Yapıtları: Faust Senfonisi (1854); Dante Senfonisi (1856); 13 senfonik şiir: Prometheus (1850); Orpheus (1854); Tasso (Lamento e Trionfo, 1854); Prelüdler (1854); Hunların Savaşı (Hunnenschlacht, 1857); Mazeppa (1857); Hamlet (1858). **Piyano Konçertoları:** No.1, Mi Bemol Majör (1849); No.2 La Majör (1849); Ölüler Dansı (Totentanz, 1849); Malédiction (piyano ve yaylı çalgılar orkestrası için) (1842). **Piyano Parçaları:** Gezginin Albümü (Album d'un Voyageur) 3 cilt (1835); Göçebelik Yılları (Années de Pèlerinage) 3 cilt: Birinci cilt: İsviçre, 9 parça (1852), İkinci cilt: İtalya,10 parça (1848-1861); Üçüncü cilt: 7 parça (1890-ölümünden sonra basılmış); Grandes Etudes de Paganini (1838); Consolations (1850); İki Konser Etüdü (Waldesrauschen ve Gnomenreigen, 1849-1863); Funérailles (1850); Transandantal Çalışmalar (Etudes d'Exécution Transcendante, Grandes études'ün son şekli, 1851) 3 Aşk Rüyası-Noktürn (1850); Sonat, Si Minör (1853); Mefisto Valsi No.2 (1881); No.3 ve No.4 (1885); Valses oubliées (1879-1886); Via Crucis (1865); Noel Ağacı (Weihnachtsbaum, 12 parça-1882); Macar Rapsodileri (1851-1886); Macar Dansları, baladlar, etüdler. **Transkripsiyonlar:** (Başka bestecilerden piyanoya uyarlamalar) Bach-Sol Minör Fantezi ve Füg (1839); Beethoven-Senfoniler No. 1-9 (1840); Berlioz-Les francs Juges (1845); Fantastik Senfoni (1840); Harold İtalya'da (1880); Bellini-Hexameron (1860); Paganini- La Campanella (1834); Paganini Kaprisleri Üstüne 6 Büyük Etüd (1854); Rossini-Wilhem Tell Uvertürü (1846); Schubert-54 Lied (1864); Weber-Freischütz Uvertürü. **Operalardan Piyanoya Transkripsiyonları:** Bellini-Réminiscences de Puritani (1837); Donizetti-Réminiscences de Lucia di Lammermoor (1840); Meyerbeer-Robert le Diable (1841); Mozart-Don Juan Fantezisi (1841); Verdi-I Lombardi (1860); Wagner-Tannhäuser (1864); Tristan ve İsolde (1858). **Koral Müzik:** St. Elizabeth Oratoryosu (Die Legende von der heiligen Elisabeth, 1862); Christus Oratoryosu (1867); Missa ve mezmurlara (psalms) müzik. **Şarkılar:** Ses ve piyano için 55 şarkı (1860); Jeanne d'Arc au bûcher, mezzo ve piyano için (1845).

Johannes Brahms

Johannes Brahms

(1833-1897)

Romantiklerin arasında yaşayıp, bir önceki çağın Klasik stiline bağlı kalan Alman besteci Johannes Brahms, zamanında Wagner ve Liszt'in yeniliklerine karşı tutucu olarak nitelenmiştir. Romantik kişiliğine karşın Klasik Dönem'in yapısını, müzikte Romantizm'in doruğa ulaştığı yıllarda ve onca Romantik besteci arasında, ısrarla sürdürebilmiştir. Beethoven'ın izinde yürüyen ve "mutlak müziği" savunan Brahms, senfonileri, konçertoları, *Bir Alman Requiem*'i, *lied*'leri ve oda müziğiyle 19. yüzyılın en seçkin bestecilerindendir.

Johannes Brahms, 7 Mayıs 1833'te Almanya'nın Hamburg kentinde dünyaya gelir. Hamburg operasının kontrbasçısı olan babası, annesinden 17 yaş küçüktür. İlk müzik derslerini babasından alır. Yedi yaşında ciddi öğretmenlerle piyano çalışmaya başlar ve on yaşında Hamburg'un ünlü piyanist ve bestecisi Eduard Marxsen'le kompozisyon çalışır. Yetenekli bir piyanist olarak ilk halk konserini on dört yaşında verir. Bundan sonra tavernalarda ve dans salonlarında piyano çalarak, babasının kontrbas çaldığı topluluk için düzenlemeler yaparak para kazanmaya başlar. 1850'de Macar kemancı Eduard Reményi'yle karşılaşır. Birlikte konser turneleri düzenlerler. 1853'te, Reményi'ye eş-

lik ettiği bir konser turnesinde Franz Liszt'le tanışır. Liszt, onun piyano sonatlarını ve *Si Bemol Majör Scherzo*'sunu över. Brahms, Liszt'le hiçbir zaman dost olmamış, hatta Liszt'in öncülüğündeki Yeni Müzik'i kınayan bir bildiriye imza bile atmıştır. Bu arada ünlü keman virtüozü Joseph Joachim'le (1831-1907) tanışıp dost olur. (Sonradan keman konçertosunu Joachim'e adar.) Brahms'ın Robert Schumann'la 1853'te Düsseldorf'ta karşılaşması, verimli sonuçlar doğurur. Schumann, yazılarında Brahms'ı Alman müziğinin geleceği olarak niteler, onun şarkılarını ve piyano sonatlarını yayınlatmak için uğraşır. Schumann'ın ruhsal bunalımlarında da Brahms ona yakınlık gösterir, Clara'nın yanında olur. Bestecinin 1856'daki ölümünden sonra kendisinden 14 yaş büyük olan Clara Schumann'a romantik bir tutkuyla bağlanır ve yakın bir müzik dostu olarak Clara'nın ölümüne kadar ondan ayrılmaz. Her zaman Clara'dan yeni yapıtları için görüş almış, onun eleştirilerini değerlendirmiştir. Brahms, geniş bir çevresi olduğu halde ve tıpkı Schubert gibi her zaman birine âşık olduğu halde, romantik aşk serüveninde fazla ileri gitmemiş, hiçbir zaman evlenmemiş ve büyük tutkusu olan Clara'nın yaşam boyu dostluğunu yeğ tutmuştur.
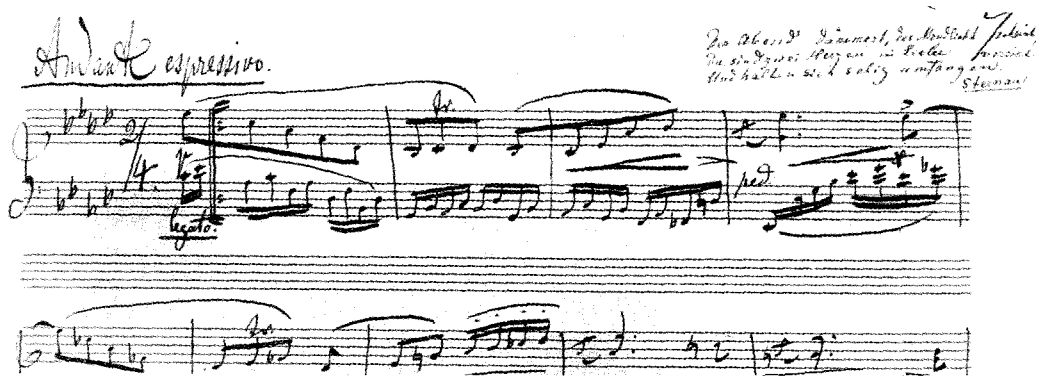
1854 yılında ortaya çıkan ilk besteleri, kendi çalgısı piyano üstünedir. Örneğin: *Fa Minör Sonat* gibi. 1857'den sonra Detmold'de yönettiği bir orkestra için *serenat* gibi küçük parçalar besteler. Bu sıralar kendini büyük orkestra için uzun yapıtlar bestelemeye hazır bulmadığından ilk senfoni denemesini iki piyano için sonat şekline dönüştürür. Daha sonra bu sonat *Re Minör Piyano Konçertosu*'nun temeli olacaktır. 1860'ta Hamburg'ta kadınlar korosunu yönettiği ve aynı zamanda piyanist olarak yaşamını sürdürdüğü sıralarda zamanın ünlü bildirisini imzalar: Bu bildiri Liszt, Berlioz ve Wagner gibi bestecilerin müzikte doğal anlatımı değiştirdiklerini, müzikle resim yaparak, öykü anlatarak saf müzik, *mutlak müzik* (*absolute*) geleneğini bozduklarını ileri sürer. Böylece Brahms ve üç arkadaşı, yenilikçilere karşı çıkan tutuculara katılmış olur. Bestecinin *Handel'in Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler* gibi önemli piyano yapıtları, bu döneminin ürünüdür. ● 5/7

𝄞 **MÜZİK 5/7-BRAHMS: PİYANO BEŞLİSİ, Op. 34 3. BÖLÜM**

Brahms, artık otuz yaşına yaklaşmaktadır ve ününü daha geniş kitlelere duyurmalıdır. 1862'de Hamburg Filarmoni Orkestrası'na şef olmayı umarken görevin başkasına verildiğini öğrenince bu kentten ayrılıp Viyana'ya gider. 1863'te Singakademie'ye koro şefi olur. Burada kaldığı bir mevsim içinde eski çağların müziğini inceleme fırsatı bulur. 1868'den sonra Viyana'ya temelli olarak yerleşir. 1872-1875 arasında Singakademie Orkestrası'nın konser dizilerini yönetir. Bu arada tek amacı beste yapmaktır. Bestecilik konusunda çok titizlendiği için sürekli Clara Schumann ve Joseph Joachim'e danışır, dolayısıyla bir çırpıda yazıp bitirmektense yapıtlarını daha yavaş ortaya çıkarır. Pek çok kez yazıp yırttığı sayfalar, son dakikada yayımını durdurduğu notalar olmuştur. Belli bir esin kaynağını nasıl biçimlendireceğine, hangi ortam içinde değerlendireceğine çok zor karar verir. Örneğin 1864'te tamamladığı *Piyanolu Beşlisi*'ne önce bir yaylı çalgılar dörtlüsü olarak başlamış, sonra iki piyanoya

BRAHMS: ROMANTİKLERİN ARASINDA BİR KLASİK

Romantizm akımındaki nice besteci, şiirsellik ve dramatik anlatım uğruna klasik biçimselliği arka plana iter. Klasik dönemin "mutlak müzik" ilkesini aşarak yapıtlarına dinleyiciyi yönlendiren başlıklar koyar. Brahms ise Romantik Dönem'in ortasında yaşadığı halde, tıpkı Haydn, Mozart gibi Klasik bestecilerin ilkesine uyar. Klasik kalıplarda yazdığı senfonilerin ayrı bir başlığı yoktur, özde Romantik ruhu taşısa da yapı olarak "mutlak müzik" türünüdür. Ayrıca Romantik besteciler oda müziğine ilgi göstermezken Brahms Klasik Dönem bestecileri gibi üçlü, dörtlü ve beşliler yazar ve bunlara Romantizm'in gözde çalgısı piyanoyu da ekler. 1850 ile 1869 yılları arasında sunduğu her yapıt, zamanın Romantikleri tarafından sürekli eleştirilir. Örneğin 1. Piyano Konçertosu ilk seslendirilerinden birinde çok ağır bir eleştiri alır. Kendilerine "Yeni Alman Okulu" adını veren bu Romantik besteciler ki başta Liszt ve Wagner gelir Brahms'ı "eski moda" olmakla kınanmaktadırlar. Aslında Brahms, Wagner'in kimi operasına hayrandır; Liszt'e de büyük bir piyanist olduğu için saygı duyar. 1860'ta, onunla aynı görüşü paylaşan arkadaşlarıyla birlikte "Yeni Alman Akımı"na karşı bir bildiri yayınlar. Ancak sadece üç imzayla yayınlanan bildiri başarısız bir atılım olarak kalır ve Brahms da bir daha yaşamı boyunca böylesi tartışmalara girmez.

Brahms'ın Op.5 Fa Minör Sonat'ından 2. bölümün girişi. Bestecinin kendi el yazısı.

uyarlamış, en sonunda piyanolu beşli haline getirmiştir. Bu yapıtta piyano, yaylı çalgılar dörtlüsünün karşısında tek başına denge oluşturur. 5/8

MÜZİK 5/8-BRAHMS: 3. SENFONİ-3. Bölüm, Op. 90

Brahms'ın Viyana'daki koro şefliği görevi onu *Bir Alman Requiem'i*ni bestelemeye yöneltir. Yakın dostu Schumann öldüğü zaman bir defterde, günün birinde bestelemeyi tasarladıklarının listesi bulunmuştur. Bunların arasında *Bir Alman Requiem'i* de vardır. Brahms, bilinç altındaki bu *requiem*'i gerçekleştirme tutkusunu da böylece yerine getirir. Uzun yıllar bu korolu yapıt üstüne çalışmış, yine nasıl biçimlendireceği konusunda karasızlıklar yaşamış ve annesinin 1865'teki ölümü üzerine bir *requiem* şekline kavuşturmuştur. Üç aşamada dinleyiciye sunduğu *requiem,* 1 Aralık 1867'de ilk üç bölümüyle Schubert'in anısına adanmış bir konserde; altı bölüm eklenerek 10 Nisan 1868'de Bremen Katedrali'nde, yedinci bölüm eklendikten sonra bugünkü haliyle 18 Şubat 1869'da Leipzig'de seslendirilmiştir. Geleneksel bir Katolik ölüm duasından çok *İncil*'den bölümlerin peş peşe dizildiği, ölüm, yas tutma, ruhun huzur bulması üstüne deyişlerden örülü bir metindir. Dördüncü bölümde yeni bir dünyaya ulaşan insanın huzuru, armonik uyumlulukta sezilir: Bu, yapıtın nazlı ve zarif orta bölümüdür. *Requiem* Latince sözcük anlamında ölüm duasıdır. Hep köküne bağlı olarak o güne dek Latince yazıldığından Brahms ilk kez Almanca metinde yazdığı bir yapıta "Bir Alman Requiem'i" adını vermiştir.

Brahms, 1872-1875 arasında Viyana Müzik Dostları Topluluğu'nun orkestrasını yönetir. Bundan sonra kendini beste yapmaya adar. Nice besteci ilk gençlik yıllarında senfoni bestelemeye başladığı halde Brahms, iyice sindirmeden senfonik yapıt bestelememiş, böylece orkestra çalışmaları 40 yaşından sonra gündeme gelmiştir. İlk iki senfonisi, anıtsal *Keman Konçertosu, İkinci Piyano Konçertosu, Trajik Uvertür*'ü ve *Akademik Festival Uvertürü* bu sıralarda bestelenir. 1876'da seslendirilen *Birinci Senfoni*'si Hans von Büllow tarafından Beethoven'ın onuncu senfonisi olarak nitelenmiştir. Bu senfoninin son bölümünde Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'sindeki *Neşeye Övgü*'nün teması duyulur. İlk senfonideki başarısı Brahms'a artık bir orkestra bestecisi olabileceği güvenini vermiştir. Böylece daha huzurlu ve zarif karakterdeki *İkinci Senfoni*'yi hemen, 1877'de yazar. Bu yıl, onun bir göl kenarında geçirdiği fırtınasız, dingin dönemidir. Dostu Joachim için yazdığı *Keman Konçertosu* da aynı yılın ürünüdür. Beethoven modeline benzeyen, ancak ilk yorumlandığında, Beethoven'ın keman konçertosunu tahtından indiren bu yapıt, kemanın orkestraya karşı verdiği bir savaşı sergiler.

Breslau Üniversitesi'nin kendisine 1879 yılında verdiği Onursal Doktora'yı kutlamak üzere *Akademik Uvertür*'ü bestelemiştir. Bu dönemde Avrupa'da tek özel orkestra kuruluşu, Saxe-Meiningen Dükü'nün 50 kişilik orkestrasıdır. Yönetmeni Hans von Büllow, Brahms'ın *Birinci Senfoni*'sini duyduktan sonra onun Beethoven geleneğini koruyan

VİYANA VALSLERİ

Brahms, oğul Johann Strauss'un çok yakın dostudur. Viyana Valsi'nin yaratıcısı Johann Strauss'ın Mavi Tuna, İmparator Valsi, Viyana Ormanlarından Öyküler *gibi ünlü senfonik valsleri, zamanın sosyetesini dalgalandıran, coşturan danslardır. Strauss ailesinden (baba ve oğul Johann ve oğul Joseph) başka, Joseph Lanner (1801-1843) de zamanın ünlü bir vals bestecisidir.*

yönüne hayran kalmış, Wagner'le olan kişisel çatışması nedeniyle ona karşı Brahms'ı desteklemeye başlamıştır. 1881 yılında Brahms'a Meiningen Orkestrası'nda dilediği gibi yenilikler deneyebileceğini, istediği yapıtı çaldırabileceğini söyler. Brahms büyük bir mutlulukla bu öneriyi kabul eder. Bu orkestra, 1881'de *İkinci Piyano Konçertosu*'nu ve 1883'te *Üçüncü Senfoni*'sini bestelerken ona büyük ölçüde destek olur. *Fa Majör Üçüncü Senfoni*'de şan sanatçısı Hermine Spies'dan esinlendiği söylenir. 1883 yazını Brahms'ın Wiesbaden'de geçirmesinin nedeni de bu sopranonun orada yaşıyor olmasıdır. Aynı yılın aralık ayında şef Hans Richter yönetiminde Viyana'da çalınan yapıt, hemen büyük ilgi toplar. Bestecinin karmaşık ruh halini simgeleyen bu senfoninin üçüncü bölümü hüzünlü, içten bir ezgiyi dile getirir. Besteci, çello ve kornoların şarkı söyleme niteliğinden yararlanmıştır. 5/9

1885'te dördüncü ve son senfonisini, 1887'de keman ve çello için *İkili Konçerto*'sunu yazar. *İkili Konçerto*'nun finali, Brahms'ın gençlik yıllarından kulağında kalan Çigan ezgileriyle örülüdür. Johannes Brahms, 1888'den sonra oda müziği ve şarkılar üzerine yoğunlaşır. Bu arada klarinetçi dostu Richard Mühlfeld için klarinete tarih boyu bestelenmiş en güzel yapıtları sunar: İki sonat, *Klarinetli Beşli, Klarinetli Üçlü*. 1891'de piyano yazısına döner. Kısa kapriçyolarını, balad ve intermezzolarını besteler. Bütün bu piyano yapıtları, yer yer ateşli, yer yer içedönük ve düşlemsel kimlikleriyle Alman Romantizmi'nin kaçınılmaz etkisini taşırlar.

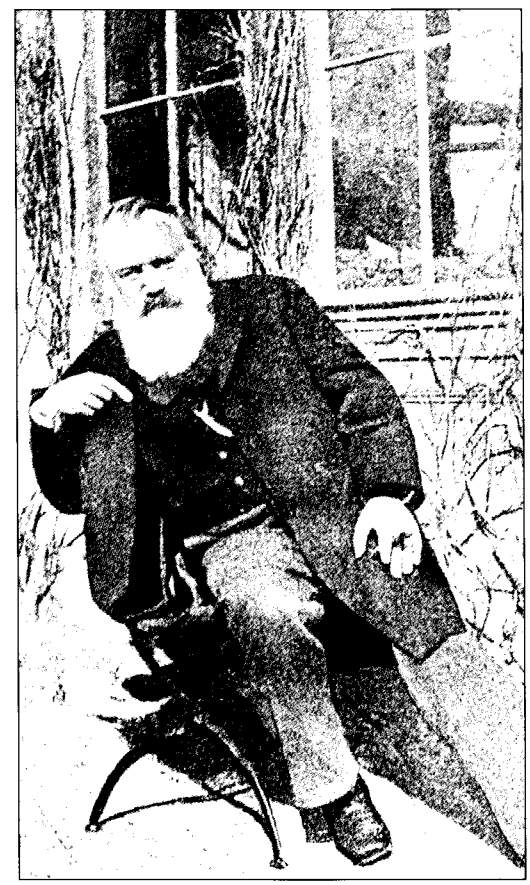
Brahms'ın son iki bestesi dinsel niteliktedir: 1896'da yazdığı İncil'den metinler üstüne *Dört Ciddi Şarkı* ve *Org için Koral Preludler*. Bu çalışmalar ölümün yaklaştığını duyumsayan bilge sanatçının karamsar, koyu renkler içindeki, aynı zamanda ölümden sonraki huzuru simgeleyen yapıtlarıdır. Brahms da babası gibi karaciğer kanserine yenik düşer ve 3 Nisan 1897 tarihinde Viyana'da ölür.

Brahms'ın Önemi

Brahms ne bir devrim yaratmış, ne de müzik alanına temel yenilikler getirmiştir. 19. yüzyılda *mutlak müzik* adına savaş veren en önemli bestecilerden biridir. Burada amacı, müziğe müzik dışı betimleyici başlıklar vermektense saf müzik, mutlak müzik bestelemenin önemini vurgulamaktır. Müzik, bir sahneyi betimlemek, bir öykü anlatmak yerine kendi doğal seslerini, olduğu gibi, bir nesneye bağımsız olarak aktarmalıdır. Bu nedenle kompozisyon ustalığı sergilemiş, özellikle çeşitlemelerinde kontrpuan tekniğini titizlikle kullanmıştır. Ayrıca bestecinin Alman halk ezgilerine düşkünlüğü de Teutonik (Eski Germen soylarına yaraşır) görkemde bir karakteri belirler. Orkestra dağarcığına kazandırdığı dört senfoni, dört konçerto, *Festival Uvertürü; Akademik Uvertür* ve *Haydn'ın Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler*, müzik tarihinin temel taşlarıdır. Dört büyük senfonisinde de dört bölümlü Klasik yapıyı uygulamıştır. Senfonilerde Beethoven ve Schubert'in uyumlu armoni anlayışını örnek almış, Liszt ve Wagner'in öncülüğündeki yeni akıma, kromatik anlatıma ilgi duymamıştır. Senfonilerine şarkı ya da koro katmamış, hiç tiyatro müziği yazmadığı gibi hiç opera denemesi de yapmamıştır. Müziğinin çoğu ciddi olduğu gibi, halk ezgilerine bağlı tabloları, Macar müziğini andıran final bölümleri, bestecinin kıvrak ve hafif müziğe eğilimli yönünü yansıtır.

MÜZİK 5/9-BRAHMS: BİR ALMAN REQUIEMİ'NDEN "WIE LIEBLICH SIND", Op. 45

Brahms'ın koro müziği, Bach'tan sonra yazılmış en görkemli Protestan Kilise müziğidir. *Lied*'lerinde ses ve piyanonun kusur-

Yaşamının son günlerinde Johannes Brahms

RAPSODİ

Kesintisiz tek bölümde yazılan bir kompozisyon biçimidir. Genelde popüler bir halk ezgisinden kaynaklanır. Eski Yunancada bir epik şiirin bölümleri anlamına gelir. Liszt'in Macar Rapsodileri, *Vaughan Williams'ın* Norfolk Rapsodisi, *Rahmaninov'un* Paganini'nin bir Teması Üstüne Rapsodi*'si ve Gershwin'in* Rhapsody in Blue *adlı piyano-orkestra için tek bölümlü yapıtı ünlüdür. Bir tema üstüne doğaçlamalarla yapılan çeşitlemeler rapsodinin içeriğini oluşturur. Brahms,* rapsodi *adını solo piyano için yazdığı küçük, minyatür yapıtlarında kullanmıştır.*

suz birliğini sağlamıştır. Besteci tüm yaşamı boyunca, 1896'ya dek şarkı bestelemiştir. *Bir Alman Requiem'i* bestecinin en geniş kadrolu yapıtıdır. Büyük orkestra, büyük koronun yanı sıra soprano ve bariton soloları yer alır. Brahms, bu *Requiem* ile kendini çağdaşları arasında artık olgun bir besteci olarak kanıtlamıştır.

Piyano yazısı virtüoz ustalığı gerektirir. Üstün yetenekli bir piyanist olan Brahms, Paganini, Handel ve Haydn'ın (iki piyano için) temaları üstüne çeşitlemeler yazmıştır. Teknik açıdan özel bir ustalık gerektiren piyano konçertolarının dışında son döneminde yazdığı 35 kadar Romantik piyano minyatürü, intermezzo, kapriçyo, balad, vals, rapsodi gibi adlar alır.

Romantik Dönem'de oda müziği yazan ender bestecilerden biri de Brahms'tır. Oda müziği Klasik Dönem'in simgesi gibi görüldüğünden, 19. yüzyılda oda müziğiyle uğraşan besteciler, *Klasik* kalıpların savunucusu olarak bilinir. Oda müziği için 24 yapıtı vardır. *2* yaylı çalgılar altılısı (*Sextet*), iki ayrı karakterdedir. *Si Bemol Majör* olan birincisi daha zarif, güleç ve Klasik dokuda; *Sol Majör* olan ikincisi daha soyut renkler içinde engin düşüncenin ağırbaşlılığındadır. 1850'ye dayanan piyanolu dörtlüleri yer yer Romantik akımın etkisindedir. Yaylı çalgılar dörtlülerinden üçü iyice Romantik öğeler taşır. Üstün düzeydeki *Piyanolu Beşli*'si ve *Klarinetli Beşli*'si (özellikle ağır bölümü) Liszt'in Macar geleneğini korur. Bunlar oda müziği dağarcığının başyapıtları olmuştur. Piyano, keman ve Waldhorn (doğal korno) için yazdığı *Op.40 Üçlü*'sü yine Romantik Dönem'in sonoritesini Klasik kalıplar içinde duyurur. İki piyano için yazdığı *Macar Dansları* bugün de popüler niteliğini korur. Max Reger, Paul Hindemith, Arnold Schönberg gibi bir sonraki kuşağın bestecilerinde Brahms'ın sanatsal dokusunun etkileri belirgindir.

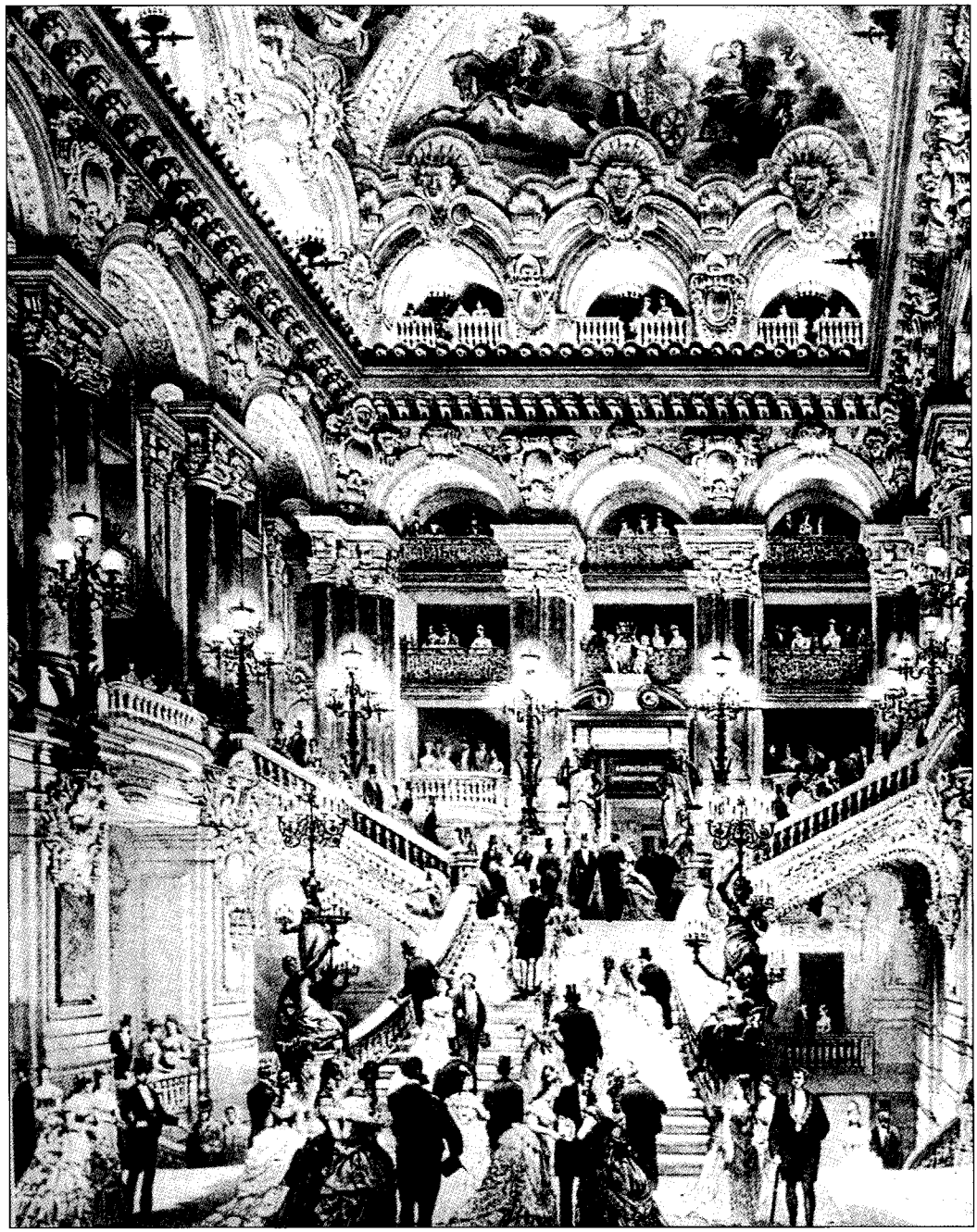
BRAHMS'IN BAŞLICA YAPITLARI: Senfonileri: No.1, Do Minör, Op.68 (1876); No.2, Re Majör, Op.73 (1877); No.3, Fa Majör, Op.90 (1883); No.4 Mi Minör, Op.98 (1885). **Konçertoları:** Piyano Konçertosu No.1, Re Minör, (1858); Piyano Konçertosu No.2, Si Bemol Majör, Op.83 (1881); Keman Konçertosu, Re Majör, Op.77 (1878); Keman ve Çello için İkili Konçerto, La Minör, Op.102 (1887). **Orkestra için Çeşitli Yapıtları:** Serenatlar: No.1, Re Majör, Op.11 (1858); No.2, La Majör, Op.16 (1875); Akademik Festival Uvertürü, Op.80 (1880); Trajik Uvertür, Op.81 (1881); Haydn'ın Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler (Aziz Antonius), Op.56/a (1873); Macar Dansları. **Koro ve Orkestra Yapıtları:** Bir Alman Requiem'i, Op.45 (1868); Alto Rapsodisi, Op.53 (1869); Rinaldo, Op.50 (1868); Schickalslied, Op.54 (1871); Triumphlied, Op.55 (1871); Gesang der Parzen, Op.89 (1882). **Oda Müziği:** 2 yaylı çalgılar altılısı, No.1, Op.18 (1860); No.2, Op.36 (1865); 3 yaylı çalgılar dörtlüsü, Op.51, (1873-1876); 2 yaylı çalgılar beşlisi (1882-1890), Piyanolu Beşli (1864); 3 piyanolu dörtlü (1861, 1862, 1875); 3 piyanolu üçlü (1854, 1882, 1886); Klarinetli Beşli (1891); 3 keman sonatı (1879, 1886, 1888). **Piyano Parçaları:** Sonatlar-No.1, Do Majör, Op.1 (1853); No.2, Fa Diyez Minör, Op.2 (1852); No.3, Fa Minör, Op.5 (1853); Scherzo, Op.4, (1851); Handel'in Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler ve Füg, Op.24 (1861); Paganini'nin Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler, Op.35 (1863); Haydn'ın Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler (İki piyano için), Op.56/b (1873); Liebeslieder Valsleri, Op.52/a (1874); Rapsodiler, intermezzolar, kapriçyolar, baladlar. **Şarkılar:** 180'in üstünde şarkı. 4 Ciddi Şarkı (1896). Org yapıtları, eşliksiz koro şarkıları.

Ernest Chausson

(1855-1899)

20 Ocak 1855'te doğan Fransız bestecisi Ernest Chausson, Geç-Romantizm'den Dışavurumculuk'a geçişi simgeler. César Franck'ın büyük ölçüde etkisinde kalmıştır. On yıl, Paris'te Ulusal Müzik Derneği'nin sekreterliğini yapar ve Debussy gibi zamanın genç bestecilerini destekler. *Si Bemol Majör Senfoni*'si, keman ve orkestra için *Poème*'i, oda müzikleri, koral yapıtları, operaları ve şarkıları, tatlı melodileri kadar melankolik bir ruh hali sergiler. Besteciliğini kanıtladığı, popüler bir döneminde bisiklet kazası geçirerek 10 Haziran 1899'da ölür. 5/10

𝄞 **MÜZİK 5/10-E. CHAUSSON: POEM, Op. 25**

1860'lardan bir gravür: Paris Operası'nın girişi.

19. Yüzyılda Opera

Romantik Dönem'in en önemli özelliklerinden biri, her ülkenin kendine özgü bir müzik anlayışı geliştirmesi, böylece kendi ulusunun renklerini taşıyan bestelere yol açılmasıdır. Dönemin başında Fransa'da yazılan operalar, aslında Fransa'ya İtalya'dan göç eden bestecilerin tekelindedir. Bir de Almanya'dan göç eden Meyerbeer gibi bir bestecinin öncülüğü gözlenmektedir. Ancak Paris'e yerleşen bu besteciler, kendi teknik birikimleriyle, o sıralarda Fransa'nın içinde bulunduğu genel havaya uygun, Fransız ulusunu yücelten görkemli duygular içinde besteler yapmaktadırlar. Aynı yıllarda İtalya'da ve Almanya'daki opera bestecilerinin kendi ülkelerinin kimliğiyle özdeş çalışmaları ise Romantik opera dağarcığının başyapıtları sayılan çalışmalarla sonuçlanır. Fransa'da Meyerbeer, Berlioz, Boieldieu, Offenbach ve Bizet gibi bestecilerle ünlenen sahne sanatları, İtalya'da Rossini, Donizetti, Bellini ve Verdi'yle doruğa tırmanır. Almanya'da ise Richard Wagner'in *müzikli dramları* başlı başına bir çığır açar.

Büyük Opera (Grand Opéra)

19. yüzyılın ilk yarısında operanın başkenti Paris'tir. Gluck'un etkisi, Fransız Devrimi'nin getirdiği değişimler ve Napolyon'un debdebeli sanat anlayışı, yeni bir opera türünün doğmasına yol açar. Kalabalık sahneler, tarihsel ve mitolojik kahramanlık konuları, bale, dans, geniş koro, zengin dekor ve alabildiğine görkemli bir müzik... Bütün bu etmenler birleşince *Büyük Opera* adını alan tür doğar. Eğitimsiz, hazırlıksız bir dinleyici kitlesine seslenen, içindeki zengin öğelerle izleyiciyi coşturan, oyalayan ve eğlendiren bir türdür bu. Bir önemli özelliği de her sözün müzikleşmiş olmasıdır. Sahnede müziksiz söyleşi yer almaz. Tüm diyaloglar resitatif halindedir. Bu akımın öncüleri, opera metin yazarı (libretist) Eugène Scribe (1791-1861), besteci Giacomo Meyerbeer ve Paris Operası'nın müdürü Louis Véron'dur (1798-1867).

Meyerbeer'in *L'Africaine* adlı operasının özgün baskısındaki başlık sayfası.

Giacomo Meyerbeer

Giacomo Meyerbeer
(1791-1864)

Meyerbeer, çalışmalarını Paris'te sürdüren bir Alman bestecidir. Jacob Meyerbeer adıyla, 3 Eylül 1791'de Berlin'de doğar. Tıpkı Mendelssohn gibi zengin bir Yahudi bankerin oğludur. Clementi'den piyano öğrenmiş, genç Weber'le yakın dost olmuştur. Bir harika çocuk olarak parlamış, daha yedi yaşında Mozart'ın piyano konçertolarını halk önünde çalmıştır. Konser piyanistliğine başlamadan önce İtalya'ya gider ve 1815'te Rossini'nin *Tancredi* operasının etkisiyle opera besteciliğine soyunur. Aynı zamanda adını da Giacomo Meyerbeer olarak değiştirir. Bundan sonra altı İtalyan operası yazar, bunların çoğu başarılı olur. Özellikle *Mısır'daki Haçlı* (1824) adlı operası ona Paris'in kapılarını açar. 1826 yılında iki çocuğunun, babasının ve yakın dostu Weber'in ölümleri Meyerbeer'i çok sarsar. Meyerbeer'in Scribe ile işbirliği yaptığı iki operası, (*Şeytan Robert,* 1831 ve *Huguénot'lar,* 1836), *Büyük Opera* türünün ilk örneklerini oluşturur. Meyerbeer, büyük meydanlardaki törenleri, kalabalık halk kitlesini simgeleyen koroyu sahnesine katar. Solo, koro ve orkestra güçlerini, olağanüstü bir ustalıkla dramatik anlatımda bütünleştirir. 1842-1849 arasında Berlin'de genel müzik direktörü olarak görev yapar. Ancak başta Wagner ve Heine gibi sanatçıların anti-semitist propagandaları onu çok yıpratır ve Berlin'den ayrılmaya zorlar. *Peygamber* (*Le Prophète*) (1849), *Kuzey Yıldızı* (*L'Etoile du Nord*) (1854) ve *Dinorah* (1859) gibi operalarından sonra Meyerbeer, 25 yıl üstünde çalıştığı *Afrikalı Kadın* (*L'Africaine*) adlı operasının provalarını izlerken hastalanır ve 2 Mayıs 1864'te Paris'te ölür. Meyerbeer'in *Büyük Opera*'sı başta Verdi olmak üzere pek çok besteciyi etkileyecektir.

Büyük Opera, Lully'nin zamanından beri Fransa'da gelişen opera anlayışının meyvesi olmuştur. 1830'larda, bu daldaki en ünlü yapıtlar: Daniel Auber'in (1782-1871) *Por-*

tiçili Dilsiz Kız (*La Muette de Portici*, 1828), Rossini'nin *Guillaume Tell* (1829) ve Jacques Fromental Halévy'nin (1799-1862) *Yahudi Kızı* (*La Juive*, 1835) adlı operalarıdır.

Tüm 19. yüzyıl boyunca *Büyük Opera* geleneği etkinliğini korur. Yalnız Fransa'da değil, Avrupa'nın diğer ülkelerinde de kendini gösterir. Örneğin: Bellini'nin *I Puritani*, Verdi'nin *Aida* operalarındaki gibi. Wagner ise *Büyük Opera* geleneğini yalın ve saf yönleriyle uygular. *Rienzi, Tannhauser, Lohengrin* ve *Tanrıların Sonu* (*Götterdämmerung*) operalarında olduğu gibi. *Büyük Opera,* 20. yüzyılda da etkinliğini korumuştur. Örneğin: Darius Milhaud'nun *Christophe Colomb* ve Samuel Barber'in *Antonius* ve *Kleopatra* operaları birer *Büyük Opera*'dır.

Opéra-Comique

Fransa'da *Grand Opéra*'yla atbaşı giden bir diğer opera türü de *opéra-comique*'tir. 19. yüzyıl boyunca bu iki türün başlıca teknik farkı, *opéra-comique*'te resitatif yerine konuşma diyaloglarının yer almasıdır. Boyut olarak *opéra-comique* daha az şarkıcı ve çalgıcıyı kapsar; daha yalın müziksel kavramlarla yazılır; konusu doğrudan sunulan yarı-ciddi bir dram veya gülünçlü bir konudur. Büyük Opera'nın gösterişli tarihsel debdebesine sahip değildir. Komik opera, yıllar boyu gündemde kalmasını, melodik ve ritmik öğelerinin doğal akıcılığına, armonik yapısının yalınlığına ve biçiminin gelenekselliğine borçludur.

19. yüzyılın başlarında komik opera iki türe ayrılır: Romantik ve komik. Aslında pek çok yapıtta bu iki özellik de bir arada yer alabilir. Birinci tür, romantik konuların, güzel melodilerin yer aldığı, duygulu ve soylu yapıtlardan oluşur. Bu türün başlıca örnekleri François Adrien Boieldieu'nün (1775-1834) *Beyaz Bayan*'ı (*La Dame blanche*) (1825), (Boieldieu, arp konçertosuyla müzik tarihinde önemli bir yer tutar); Ferdinand Hérold'un (1791-1833) *Onur Alanı* (1832) ve *Zampa*'sıdır (1831). Daniel Auber'in *Fra Diavolo* (1830) gibi tatlı melodilerle bezenmiş eğlenceli yapıtları, Paris'teki romantik *opéra-comique* türünün başlıca temsilcilerindendir. Komik opera, İtalyan *opera buffa*'sı ve İngiliz *ballad opera*'sının da etkisinde kalmıştır. *İngiliz ballad opera*'sı, John Gay ve John C. Pepusch'un (1667-1752) ortak çalışmaları olan *Dilenci Operası*'ndan (*The Begger's Opera*) kaynaklanmıştır. İçinde müzik olmaksızın konuşma söyleşilerinin yer aldığı, popüler melodilere yeni sözlerin yazıldığı, yoksul tiplerden oluşturulan karakterlerle yüksek düzeyin yaşamını irdeleyen bir opera türüdür. Komik opera, önceleri festivallerde, şenliklerde oynanan komik opera türü, *opéra bouffe*'a dönüşmüş ve operet geleneğini doğurmuştur. Eğlenceli karakterleri gülünçlü ortamlarda yakalayıp sahneye giriş çıkışın yoğunluğundan doğan bir devingenlik içinde sergiler. Müzikle bu devingen sahneyi birleştirmek ise, bestecinin özel yeteneğine bağlıdır.

1860'larda yine Paris'te ünlenen *opéra bouffe*, zeki, alaycı, esprili ve tatlı ezgilerle süslü bir türdür. (18. yüzyıldaki İtalyan *opera buffa*'sıyla karıştırılmamalıdır.) Paris'teki *opéra bouffe*'un başlıca kurucusu Jacques Offenbach'dır (1819-1880). *Orpheus Cehennemde* (*Orphée aux enfers*, 1858), *Güzel Helena* (*La Belle Hélène*, 1864), Offenbach'ın bu türe verdiği en güzel örneklerdir. Paris'e gelip yerleşen bu Alman Yahudisi, sahne yapıtlarını temsil ettirecek bir yer bulamayınca *Bouffes-Parisiens* (Parisli komikler) adıyla kendi tiyatrosunu kurup tek perdelik komik operalarını sahneler ve bu yoldan zengin olur. Paris yaşamındaki yozlaşmayı alaya alan bu eğlenceli operetler, saçmalığı ustaca kullanan sahneleriyle günümüzde de zevkle izlenmektedir. Örneğin: *Orpheus Cehennemde* operetinde Olimpos tanrılarının kan-kan dansı sahnesi gibi. Bestecinin tamamlayamadığı *Hoffmann'ın Masalları* (*Les Contes d'Hoffmann*) adlı operası ise ciddi türdeki tek çalışmasıdır. Offenbach, Fransa dışında da etkin olmuş, İngiltere'de Gilbert ve Sullivan'ın *Mikado*'suna (1885); Viyana'da oğul Johann Strauss'un *Yarasa* (1874) operetine yol açmıştır. 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar yolculuğunu sürdüren komik opera geleneği, değişim geçirerek müzikale dönüşmüş ve yeni bir canlılık kazanmıştır. (Bkz: Müzikal-Amerika).

Lirik Opera

Komik operanın romantik dalı, bir süre sonra *lyrique-opéra*'yı geliştirir. Lirik opera, *Grand Opéra*'yla komik opera arasında bir yerdedir. Tıpkı komik operadaki gibi güzel melodilerle alımlıdır. Konuları romantik, dra-

matik ve düşseldir. Genel boyutu komik operadan geniş ve Büyük Opera'dan daha küçüktür. Zamanında en beğenilen lirik operalardan biri Ambroise Thomas'nın (1811-1896) *Mignon* (1866) adlı yapıtı olmuştur. Bu türün en ünlü yapıtı ise Gounod'nun *Faust*'udur. Önce karşılıklı konuşmaların yer aldığı sahnelerle 1859'da komik opera türünde verilen temsilinden sonra diyaloglar, bestecisi tarafından müzikli resitatiflere çevrilmiştir. Fransa'da Gounod'nun izleyicisi bir sonraki kuşaktan Camille Saint-Saëns (1835-1921) olmuştur. *Samson ve Dalila* (1877) lirik opera türüne iyi bir örnektir.

Georges Bizet

Georges Bizet
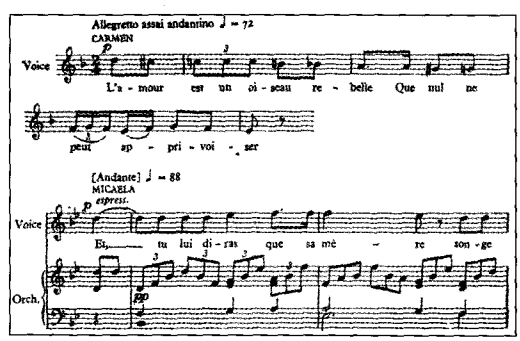
(1838-1875)

Georges Bizet, 25 Ekim 1838'de Paris'te doğmuş ve otuz altı yaşında Paris yakınlarında ölmüş bir sanatçıdır. Babası bir ses öğretmeni, annesi yetenekli bir piyanisttir. On yaşında Paris Konservatuvarı'na girer, ve müzik yaşamındaki en etkileyici müzisyen olan Charles Gounod'nun öğrencisi olur. Kompozisyon öğretmeni ise, bir süre sonra, 1869'da kızıyla evleneceği Jacques Halévy'dir. İlk bestesini on iki yaşında yapar. On yedi yaşına varmadan *Do Majör Senfoni*'sini besteler. On dokuz yaşında *Clovis et Clotilde* adlı kantatıyla Roma Ödülü'nü alır ve bir yılını İtalya'da geçirir. İtalya'dan Paris'e dönünce *İnci Avcıları (Les Pêcheurs de perles,* 1863) ve *Perth'li Güzel Kız* (*La Jolie Fille de Perth*, 1867) adlı iki opera besteler. 1872'de *Cemile*'yi (*Djamileh*) ortaya çıkarır. Her üç opera da beklenen ilgiyi görmez. 1871'de özgün biçimini piyano ikilisi için yazdığı *Çocuk Oyunları* (*Jeux d'enfants*), ilgi toplayan ilk yapıtı olur. Ardından Daudet'nin tiyatro oyunu *L'Arlésienne*'e sahne müziği yazar. *Carmen* operası da 1875'te ölümünden az önce sahnelenir ve bu ilk temsilinde diğerleri gibi başarısızlığa uğrar. Bizet, 3 Haziran 1875'te, boğazındaki bir enfeksiyon sonucu ölür. Bizet'nin erken yaşta ölümünü, sürekli başarısızlıkla sonuçlanan operalarından duyduğu üzüntüye bağlarlar. Oysa ölümünün hemen ardından *Carmen*, opera dünyasının baştacı olmuştur. Bizet, Gounod'nun yazdıklarına benzer uzun melodi tümcelerini Mozart ve Beethoven'ın Klasik biçimiyle birleştirmiştir.

Fransız operasının dönüm noktalarından biri Georges Bizet'nin *Carmen* (1875) operasıdır. İçindeki müziksiz konuşmalardan ötürü, konusu ağır ve gerçekçi bir dram olduğu halde, teknik açıdan, komik opera olarak sınıflanmıştır. Sonradan Ernest Guiraud (1837-1892), bu konuşmaları müzikli resitatifler haline getirir. Bizet'nin mitolojik veya duygusal bir konu seçmeyerek, Romantizme karşı bir akım başlatmış ve sonraki kuşağın *gerçekçi* operasına ışık tutmuştur. Libretto, Prosper Mérimée'nin gerçekçi bir öyküsünden esinlidir. Bizet, *Carmen*'le o güne dek, özellikle *Perth'li Güzel Kız* operasında sergilediği Wagner etkisini ve *Büyük Opera* türünü bir yana bırakır. Yine de *Carmen*'deki *leitmotif* kullanımında Wagner etkisi gözlenir. *Carmen*, İspanya'da geçen konusuyla Bizet'nin daha önceki yapıtlarında, örneğin *L'Arlesienne*'de de olduğu gibi, uzak ülkeleri düşlediğinden aynı zamanda *egzotik* akıma da girer. *Carmen*'in ritmik ve melodik canlılığı, zengin orkestralaması ve dramatik etkinliği olağanüstü başarılıdır. 6/1

Romantik Fransız operasına en çok katkıda bulunan bestecilerden biri de Hec-

MÜZİK 6/1-BİZET: CARMEN-HABANERA

Carmen operasından bölümler.

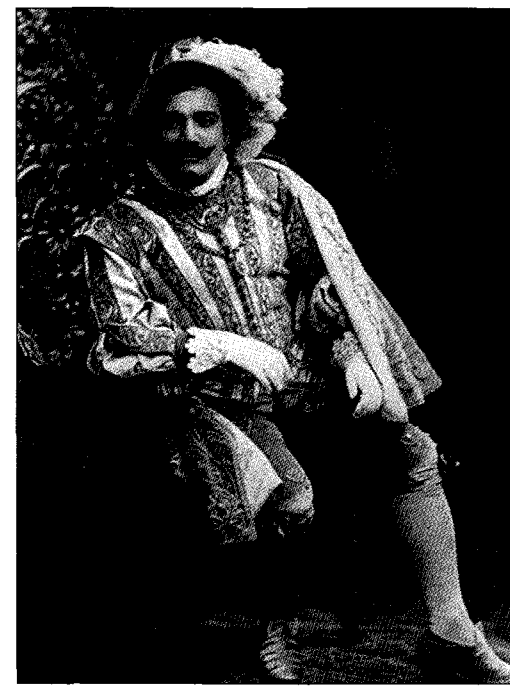
CARMEN

Georges Bizet'nin operası Carmen, ilk kez Paris'te Opéra-Comique Tiyatrosu'nda 3 Mart 1875 tarihinde sahnelenmiştir. Librettoyu Prosper Mérimée'nin romanı üstüne Henri Meilhac ve Ludovic Halévy yazmıştır.

Genç asker Don José, Sevilla'daki nöbetçi birlikte görev yapmaktadır. Burada bir çingene kızı olan Carmen'i tanır ve âşık olur. Carmen bir sigara fabrikasında çalışmaktadır ve yankesiciliğiyle tanınır. Don José, fabrika işçilerinin başkaldırıp huzuru bozduğu bir sırada Carmen'i de olaylara karıştığı gerekçesiyle tutuklatır. Sonra da baş döndürücü güzelliğine kapılıp özgür bırakır ve onun yerine kendi hapse girer.

İkinci sahnede hapisten çıkan Don José, Carmen'i Lillas Pastia tavernasında aramaktadır. Emrindeki askerleri çevreye salar. Sonra da ordudan ayrılıp bu dalaverecilер şebekesine katılır. Üçüncü sahnede Carmen'i kovalamaktan bıkmıştır. Köyüne döner ve bir zamanlar nişanlısı olan Micaela'ya gider. Ama kısa sürede döner. Bu arada, Carmen bir boğa güreşçisinin sevgilisi olmuştur. 4. Sahnede Don José Carmen'i arenanın kapısında bekler. Onunla gelmesini ister. Carmen rededince de onu öldürür.

tor Berlioz'dur. *Faust'un Lanetlenmesi* (*La Damnation de Faust*, 1846), *Benvenuto Cellini* (1838), büyük orkestra müziği eşliğinde öykü bölümlerinin sıralandığı yapıtlardır. Bestecinin en görkemli operası *Troyalılar*'dır (1858). Anıtsal yapısıyla 1830'ların *Grand Opéra*'sına benzer. *Troyalılar* operası, Rameau ve Gluck'tan yola çıkan Fransız opera geleneğini sonraki kuşaklara bağlayan bir köprüdür. Berlioz'un orkestra zenginliği ve kalabalık sahneleri, ilerde Wagner'in *Usta Şarkıcılar*'ına yol açacaktır.

Enrico Caruso 1903'te Metropolitan Operası'nda. Verdi'nin Rigoletto'sunun Dük'ü.

İtalya'da Opera

İtalyan bestecileri 19. yüzyıl başında Avrupa'nın her köşesinde etkinlik göstermektedir. İtalya için opera, artık yerleşik bir gelenek halini almıştır. 19. yüzyılda İtalyan operasından söz etmek de, bu yerleşik geleneğin gelişmesine değinmektir. İtalya bu dönemde opera açısından tutucu bir tavır içindedir. İtalyan bestecileri, Kuzey ülkelerindeki gibi yenilikler denemek ve köktenci değişimlere girişmekten yana değildir. Romantik öğeler, İtalyan operasının dokusuna yavaş yavaş işler. Bu dönemde İtalyanların müzik arenasında kendilerini gösterdikleri en önemli biçim, opera olmuştur. *Seria* ve *buffa*, 19. yüzyıl başlarına dek kalıtımsal kimliklerini korurlar. İlk değişim ciddi türde *(seria)* başlar. Francesco Algarotti'nin (1712-1764) kuramsal yazılarında söyledikleri, Gluck'un ilkelerinin benzeridir. Algarotti zamanın operasını çok sert eleştirip, geleceğin operasına ilişkin varsayımlar ileri sürer. Hatta tıpkı Wagner'in yüz yıl sonra yaptıracağı Bayreuth tipindeki opera merkezlerine değinir. Bu kuramları Niccolò Jommelli (1714-1744) Gluck'tan da önce Fransız kültürünün egemen olduğu yörelerde uygular ve lirik trajediyle ciddi opera arasında bir karışım oluşturur. Uzun aryaların atılması ve dramatik resitatiflerin kullanımını yerleştiren Jommelli'nin devrimci operası, önceleri İtalya içinde pek geçerli olmasa da opera orkestrasının yapısını etkiler. Orkestra renkleri tahta üflemeli çalgılar ve kornolarla zenginleşir; opera içinde orkestraya daha büyük görev verilir ve koronun kullanımı daha yaygınlaşır. 19. yüzyıl İtalyan ciddi operasının kurucusu Johann Simon Mayr (1763-1845), Alman asıllı bir bestecidir. Romantik İtalyan operası, temelde dört büyük isme dayalıdır: Başlangıçta Rossini; 1830-1840'lı yıllarda Bellini ve Donizetti; yüzyılın sonuna doğru Verdi.

Rossini 70 yaşında.

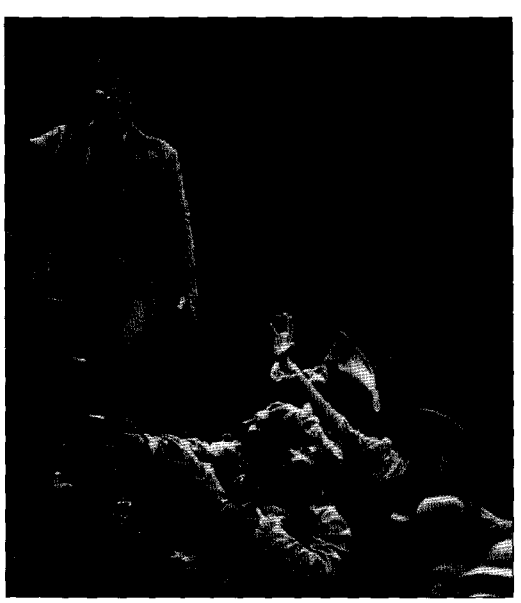
Gioacchino Rossini
(1792-1868)

19. yüzyıl başlarındaki İtalya'nın en önemli bestecisi Rossini'nin müziği, akıcı melodileri, sevimli, eğlenceli, zeki operalarıyla, zengin orkestra renkleri ve neşesiyle bugün de tazeliğini korur. Pek çok bestecinin genç yaşta öldüğü bir dönemde yetmiş altı yaşına dek yaşamış; ancak 39 opera yazdıktan sonra, otuz yedi yaşında beste yazmayı bırakıp kendini daha çok mutfak sanatına, yeni yemekler icat etmeye vermiştir. İtalyan mutfağındaki *Bistecca alla Rossini* (Rossini Usulü Biftek), bestecinin müzik dünyasındaki operaları kadar ünlüdür. Opera dağarcığına kazandırdığı *Sevil Berberi, Guillaume Tell, İpek Merdiven, Cezayir'de bir İtalyan Kızı, Hırsız Saksağan* adlı operaları birer başyapıttır. Özellikle *Sevil Berberi*, Mozart'ın *Figaro*'su ya da Verdi'nin *Falstaff*'ı ile aynı düzeydedir ve İtalyan komik operasının başlıca temsilcisidir. Uvertürleri ise sesin büyük doruklara ulaşıp alçalmasıyla orkestra dağarcığına yeni bir renk getirmiştir. 6/2

MÜZİK 6/2-ROSSINI: SEVİL BERBERİ UVERTÜRÜ

Gioacchino Rossini, 29 Şubat 1792'de, İtalya'nın Adriyatik kıyısında, Pesaro kentinde dünyaya gelir. Babası amatör bir trompetçi, annesi ise opera şarkıcısıdır. Bir süre klavsen dersleri aldıktan sonra şan ve armoni öğrenir. On yaşından başlayarak şarkı söyleyip eşlikçilik yaparak kiliselerde ve tiyatrolarda para kazanmaya başlar. On dört yaşına geldiğinde aile Bologna'ya taşınır; Rossini de burada Liceo Musicale'ye girer. Müzik kuramı ve çello dersleri alır. Tüm çalgıları başarıyla çalması, operaya büyük ilgi duyması ve daha ilk gençlik yıllarında opera denemeleri yapması, çevrenin ilgisini çeker. Dört yıl sonra opera besteciliğini meslek seçerek bu kurumdan ayrılır. Opera dünyasına ilk kez tek perdelik bir komik operayla, 1810 yılında Venedik'te adım atar. *Evlilik Senedi* adlı bu gülünçlü oyunun ardından iki yıl içinde bestelediği iki opera onu, hemen tüm İtalya'da üne kavuşturur: İlk ciddi operası *Tancredi*, gülünçlü operası *Cezayir'de Bir İtalyan Kızı*'dır. Bunların başarı ve ün kazanması üzerine tüm sanat merkezlerinden çağrı alır, yapıtlar ısmarlanır. Milano'da, La Scala'da sahnelenen *Denektaşı* adlı yapıtıyla büyük başarı elde eder. Ardından Napoli'de San Carlo Tiyatrosu'na ve Fondo Tiyatrosu'na yönetmen olur. 1815'te Napoli'nin başlıca operaevi San Carlo için İngiltere Kraliçesi Elizabeth'i konu alan bir yapıt besteler: *Elisabetta*. Bunu izleyen iki operasını Roma'da yazar: *Otello* ve *Sevil Berberi*, ilk temsillerinde beklediği tepkiyi almayan, başarısızlıkla sonuçlanan operalardır. *Otello*, Rossini'nin Shakespeare dünyasına girdiği ilk ciddi yapıtıdır. Bu operada besteci *recitativo secco*'yu (klavsen eşlikli resitatifler) bırakıp, orkestra eşlikli resitatifler yazmıştır. Bundan böyle opera tekniğine bir yenilik gelmiş olur. *Otello*'da orkestranın yanı sıra resitatiflere eşlik eden bir de piyano vardır.

Rossini, *Sevil Berberi*'nde özgün biçimiyle Beaumarchais'nin metnine dayanan ve ilk kez Paisiello tarafından aynı isimle operası yazılan, sonra da Mozart'ın *Figaro*'sunda işlenen karakterleri ve konuyu ele alır. Tarihte hiçbir komik opera, *Sevil Berberi* kadar çok sevilip sahnelenmemiştir. Beethoven ve Verdi ilk izlediklerinde bu operaya hayran kalır-

Sevil Berberi'nden bir sahne

lar. Uvertür, Rossini'nin önceki operalarının birinden kaynaklanır. Bu yapıtta Rossini, müziği de operanın komik öğelerinden biri olarak kullanmıştır. Örneğin, delice bir hızla hecelenen *patter songs* gibi. 6/3

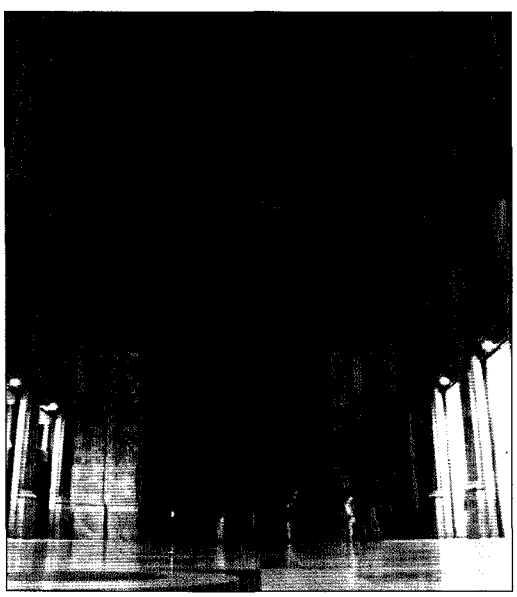
Rossini, *Sevil Berberi*'nden bir yıl sonra ünlü Sinderella masalından esinlenen *La Cenerentola*'yı besteler. 1823'te Venedik'te sahnelenen *Semiramide* adlı ciddi opera, bestecinin İtalya için yazdığı son operadır. Bundan sonra Rossini paletini genişletmiştir: Sahneler daha uzar ve yoğun bir gelişme gösterir. Müziksel doku da daha işlemeli ve süslü hale dönüşür. Çalgı sayısı artar ve koroyu daha çok kullanmaya başlar. *La Cenerentola*, 1817'de Roma'da sahnelenir. *Hırsız Saksağan* ise aynı yıl Milano'da bestelenir. Operasından çok uvertürü ünlüdür.

1822'de Napoli'deki operaevlerinin emprezaryosu Viyana'da bir Rossini Festivali düzenler. (Aynı yıl Rossini bu emprezaryonun sevgilisi olan şarkıcı Isabella Colbran'la evlenir.) Rossini'nin İtalya dışında tanınmasının başlıca nedeni *Sevil Berberi, Otello, La Cenerentola, Musa Mısır'da* ve *II. Mehmet* gibi operalarının, Viyana'daki bu festivalde İtalyan sanatçılar tarafından oynanmış olmasıdır. Bu başarının ardından Paris ve Londra'ya giden Rossini, 1824'te Paris'e yerleşir ve buradaki İtalyan Tiyatrosu'nun yöneticiliğini yapar. Burada kendisinin ve başka bestecilerin operalarını sahneye koymaktadır. Bundan sonra yazdığı iki opera da Fransızca metinlidir: *Korent Kuşatması* (1826) ve *Musa* (1827). 1828'deki *Le Comte Ory*, bir komik operadır. 1829'daki *Gulllaume Teli* ise bir Büyük Opera'dır. Schiller'in tiyatro oyunu üstüne yazılmış tarihsel bir destan gibidir. Fransız opera geleneğindeki bale ve dans öğelerinin kullanımıyla izleyiciyi oyalayan sahneler yaratmış ve kendine özgü orkestra zenginliğini operanın tümüyle birleştirmiştir. Bestecinin en iyi operası olarak nitelenen *Guillaume Tell*, Rossini'nin 39. ve son operasıdır. Rossini, artık otuz yedi yaşındadır, yeterince para kazanmıştır ve bundan sonra yıllarca sahnelenip halkı eğlendirecek yeterli sayıda operayı dağarcığa sunmuştur. Kendini böylece emekli eder. Bundan sonraki 40 yıla yakın zaman içinde iki dinsel parça (*Kısa Ciddi Missa*, 1864 ve *Stabat Mater*, 1842) ve çalgısal müzik yazar. Önce Paris'te yaşar, sonra Bologna'ya yerleşir. 1837'den 1855'e kadar orada kalır. Sağlık sorunları nedeniyle yeniden Paris'e döner. Colbran'dan ayrılmıştır ve 1830'dan beri birlikte olduğu Olymphe Péllisier'yle 1846'da Colbran'ın ölümü üzerine evlenir. Yemek yapmaya, mutfak sanatında yenilikler icat etmeye meraklı olan besteci, pişirdiği yemekleri sofrasında dostlarına ikram etmekten büyük zevk duyar. Rossini'nin sofrasından, Wagner başta olmak üzere pek çok ünlü gelip geçmiştir. Bu ortamın uzun söyleşilerinde müzik tarihinin sorunları tartışılmıştır. Son yıllarında bestelediği birkaç küçük piyano parçası ve şarkıyı, "yaşlılık günahları" olarak nitelemiştir.

MÜZİK 6/3-ROSSINI: SEVİL BERBERİ'NDEN "LARGO AL FACTOTUM DELLA CITTA"

Rossini Romantik Dönem'i, başından ortalarına kadar yaşamıştır. Ancak onun yapıtları için *Romantik* nitelemesini kullanmak yerinde olmaz. Çağdaşları gibi düşlemsel, fırtınalar estiren, derin duygular uyandıran, doğaüstü güçlerde esin arayan özellikleri yoktur. Ne Weber, ne Schumann, ne de Berlioz benzeridir yapıtları. Daha çok Klasik Dönem'in konularını almış, Spontini ve Cherubini gibi Fransız Büyük Opera türünün yaratıcıları olan İtalyan bestecilerin Klasik yapısını kullanmıştır. *Guillaume Teli*, Romantik Dönem'de filizlenen Büyük Opera türüne biçimsel açıdan bir örnek olsa da yine geleneksel kalıplar içinde bir anlatımı vardır. Bestecinin Romantik akımın yeniliklerine antipati duyduğu için erken yaşta besteciliği bıraktığı da ileri sürülür. Wagner'le müzikteki yenilikler konusunda uzun süren çatışması, sonradan kurdukları dostlukta bile sürmüştür. Ve İtalyan operasında Romantizm, ancak bir sonraki kuşak bestecilerle yeşermeye başlamıştır.

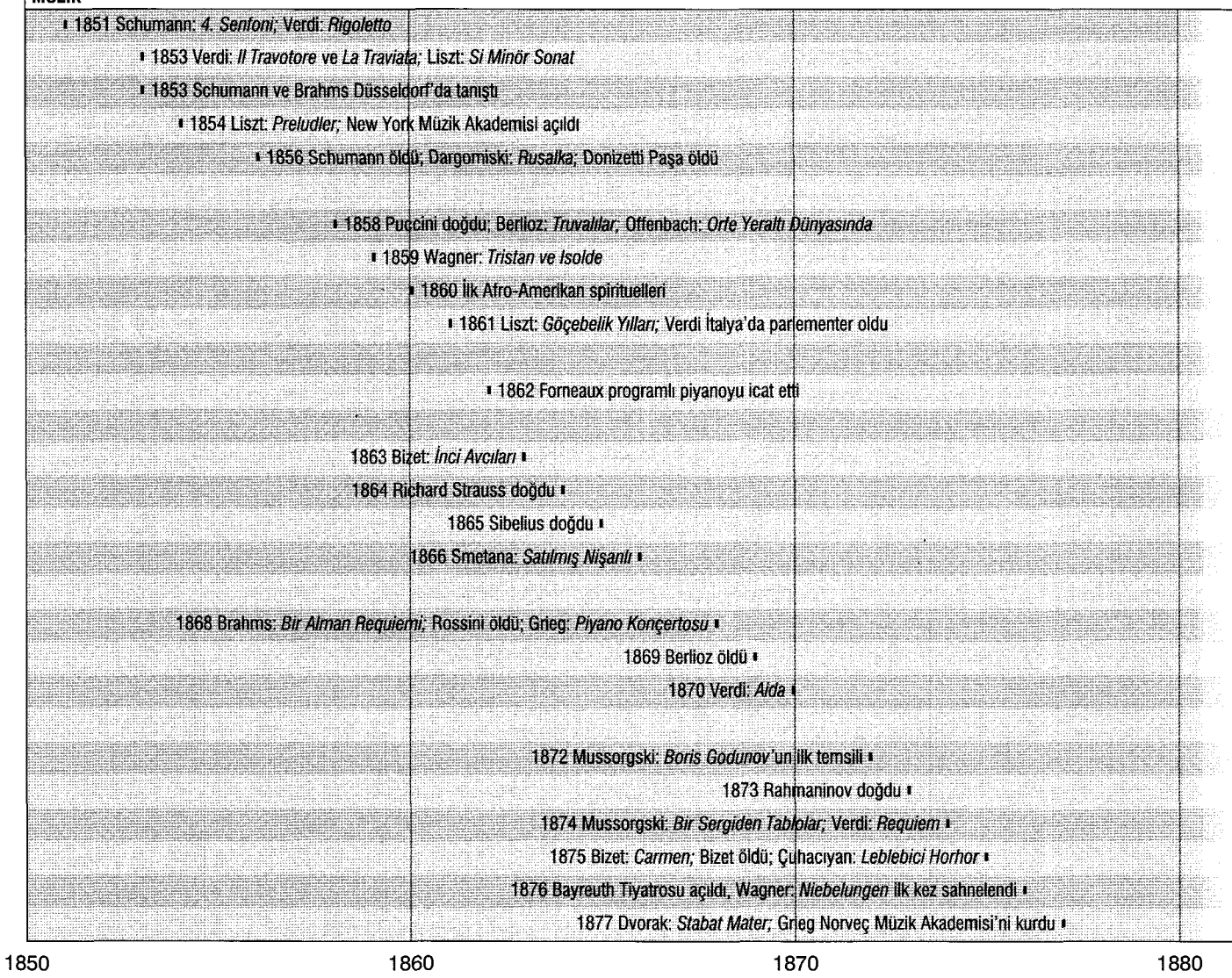
Rossini, İtalyan opera tarihinde, geleneksel İtalyan opera sanatını yüceltmiş bir bestecidir. Bu geleneğe göre opera sanatında

San Carlo Tiyatrosu (Napoli).

Romantik Dönem Zaman Dizini 2

MÜZİK

başlıca amaç, izleyiciye zevkli bir zaman geçirtmek ve onu duygulandırmaktır. Bunun için de melodik akış içinde, zekice düşünülmüş, çabucak etkileyen, uzun, duygusal ayrıntılarla oyalanmayan bir yöntem kullanılmalıdır. Rossini, şan yapma, şarkı söyleme sanatını ve opera sanatçısının ses olanaklarını da çok iyi bildiği için operalarındaki karakterlerin ses tekniğine özen göstermiştir.

Rossini'nin operaları kadar ünlü olan opera uvertürleri, bugün de konser programlarının dağarcığını süsler. Örneğin: *Hırsız Saksağan, Guillaume Tell, Sevil Berberi, Semiramide* uvertürleri zarif ezgileri, özel *crescendo*'ları ve zengin orkestralarıyla senfonik müzik edebiyatının birer parçası olmuşlardır.

Rossini, Osmanlı İmparatorluğu'ndan da etkilenmiş, *İtalya'da Bir Türk, II. Mehmet* ve *Korent Kuşatması* (II. Mehmet'in değişime uğramış şeklidir) gibi operalarında Türk müziği özelliklerinden yararlanmasa da, Türk tiplemesi yaratmıştır.

Rossini'nin İtalya'da iki önemli izleyicisi vardır: Donizetti ve Bellini.

ROSSİNİ'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Demetrio e Polibio (1806); İpek Merdiven (La scala di seta, 1812); Kumarbaz Oğul (Il signor Bruschino, 1813); Cezayir'de Bir İtalyan Kızı (L'Italiana in Algeri, 1813); İtalya'da Bir Türk (Il Turco in Italia, 1814); Elisabetta, Regina d'Inghilterra (1815); Sevil Berberi (Il barbiere di Siviglia, 1816); Otello (1816); Sinderalla (La Cenerentola, 1817); Hırsız Saksağan (La gazza ladra, 1817); Musa Mısır'da (Mosè in Egitto, 1818); II. Mehmet (Maometto II, 1820); Zelmira (1822); Semiramide (1823); Le Comte Ory (1828); Korent Kuşatması (Le Siège de Corinthe, 1826); Guillaume Tell (1829).

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1851	Birinci Expo Londra'da açıldı	Herman Merville: *Moby Dick*; Hawthorn: *Kızıl Damga*;
1852		J. S. Mill: *Özgürlük Üzerine*
1853		Nigoğos Balyan: *Ortaköy Camisi*
1854	İngiliz-Fransız-Osmanlı orduları, Rusya'ya karşı Kırım Savaşı'nı kazandı	Thoreau: *Walden*; G. Balyan: *Dolmabahçe Camisi*; G.Courbet: *Atölye*
1856	Osmanlı'da İslahat Fermanı ilan edildi; Bank-ı Osmani kuruldu	Gustave Flaubert: *Madam Bovary*; G. Balyan: *Dolmabahçe Sarayı*
1857		Baudelaire: *Kötülük Çiçekleri*
1858	İngiltere Hindistan'da kontrolu ele geçirdi	Şinasi'nin ilk şiir tercümesi *"Tercüme-i Manzume"* yayınlandı
1859		Charles Darwin: *Türlerin Kökeni Üzerine*; J.-F.Millet: *Akşam Duası*
1860	Haussmann Paris'i yeniden planlamaya başladı	*Tercüman-ı Ahval* gazetesi yayına başladı; Dickens: *Büyük Umutlar*
1861	Rusya'da kölelik yasaklandı; ABD'de iç savaş başladı;	Şinasi: *Şair Evlenmesi* (ilk tiyatro oyunu)
1861	İtalyan Birliği kuruldu, Victor Emmanuel Kral oldu; Abdülaziz tahta çıktı	
1862	Bismark Prusya başbakanı oldu	V. Hugo: *Sefiller*; Turgenyev: *Babalar ve Oğullar*, Ingres: *Türk Hamamı*
1862		Fenelon: *Tercüme-i Telemak* (Yusuf Kâmil Paşa'nın tercümesi)
1863	Kızıl Haç kuruldu; Amerikalılar İstanbul'da Robert Koleji kurdu	Sergi-i Umumi-i Osmani, E. Manet: *Kırda Yemek*
1864		G.Moreau: *Ödipus ve Sfenks*
1865	Marx: *Kapital* (1. cilt); Abraham Lincoln öldürüldü	L. Caroll: *Alice Harikalar Diyarında*; Dostoyevski: *Suç ve Ceza*
1866	Transatlantik telgraf hattı açıldı; Nobel dinamiti icat etti	Gustave Courbet: *Uyuyan Kadınlar*
1867	Avusturya-Macaristan İmparatorluğu kuruldu	Ibsen: *Peer Gynt*; Paris Evrensel Sergisi, Abdülaziz'in sergiyi ziyareti
1868	İstanbul Mekteb-i Sultani açıldı	Ziya Paşa: *Şiir ve İnşa*; E. Manet: *Balkon*
1869	Süveyş Kanalı açıldı; New York'ta Brooklyn Köprüsü yapıldı	Tolstoy: *Savaş ve Barış*; C.Monet: *La Grenouillere*
1870	Daru'l-Fünun-ı Osmani açıldı	Diyojen (Teodor Kasap tarafından çıkarılan ilk karikatür dergisi)
1871	I. William Alman devletlerini bir araya getirdi, İmparator ilan edildi	Jules Verne: *Denizaltında 20,000 Fersah*; Proust doğdu; Şinasi öldü
1872	Levi-Strauss bluejean'i üretti	E. Degas: *Dans Sınavı*; E. Monet: *Gün Doğuşu (Impression)*
1873	ABD'de ekonomik kriz, ABD dolara altın standardı getirdi	Ş. Sami: *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*, İstanbul'da ilk resim sergisi
1874		Renoire: *Tiyatro Locası*; Paris'te İlk Empresyonist sergi
1875	3. Fransız Cumhuriyeti ilan edildi; Osmanlı maliyesinin iflası açıklandı	Paris'te Opera Gariner açıldı; Pissaro: Pontaise Bahçesi
1876	II. Abdülhamid tahta çıktı; Meşrutiyet ilan edildi	Tolstoy: *Anna Karenina*; Namık Kemal: *İntibah* (Sergüzeşt-i Ali Bey)
1877	Bell telefonu icat etti	C.Monet: *Saint-Lazare Garı*

Gaetano Donizetti

Gaetano Donizetti

(1797-1848)

19. yüzyıl İtalyan operasına Romantik dönemin özelliklerini yerleştiren ilk besteci, Gaetano Donizetti'dir. Yetmiş kadar opera besteleyen Donizetti, dramatik gerilimi, melodi ve armoni çizgisindeki bütünlüğü, orkestra ve insan sesi renklerini kullanımındaki ustalığıyla operanın büyük ismi Verdi'ye kapıları açmıştır. Ciddi operayla gülünçlü opera türlerini başarıyla kaynaştıran ilk bestecidir.

29 Kasım 1797'de yoksul bir ailenin çocuğu olarak Kuzey İtalya'da, Bergamo'da dünyaya gelir. Ailesi müzikle ilgili kişilerdir. Ancak çocuklarının müziği meslek edinmesine karşı çıkarlar ve böylece Donizetti, Avusturya ordusuna katılır. Donizetti'nin müziksel yetenekleri, çalışmalarını o kent-

te sürdüren opera bestecisi Simon Mayr (1763-1845) sayesinde gelişir. İlk operalarını ordudayken izinde olduğu günlerde yazar. Mayr ile başlattığı müzik çalışmalarını Bologna'daki Liceo Filarmonica'da, Peder Stanislao Mattei ile sürdürür. 1816'da ilk operası, *Il Pigmalione*'yi tamamlar. 1818'de *Enrico di Borgogna* ortaya çıkar. 1822'de Roma'da *Zoraide di Granata*'nın sahnelenmesiyle büyük üne kavuşur. Napoli'den aldığı çağrıyla San Carlo Operası'nın yöneticisi olur. Burada on yıl içinde 22 opera besteler. Ancak ilk kalıcı operası 1830'da Milano'da sahnelenen *Anna Bolena*'dır. Bundan önce yazdığı, opera dışındaki diğer yapıtları sonradan unutulmuştur.

Kısa bir süre için Milano'da San Pietro a Maiella Konservatuvarı'nda öğretmenlik ve müdürlük yapar. 1835'te Paris'e gider ve bu kente yerleşir. Aynı yıl yazdığı *Lucia di Lammermoor*, Napoli'de büyük övgü alır. 1837'de çok sevdiği eşi, bir kolera salgınında ölür. Paris yapıtları genelde başarılı olmuştur: *Gözde* (*La Favorite*) 1840'ta büyük ilgi toplar. Hareketli ve sevimli operası *Don Pasquale* ise 1843 yılında Paris'teki İtalyan Operası'nda sahnelenir ve gülünçlü özellikleriyle çok beğenilir. Bu arada Donizetti, Viyana sarayında yarı zamanlı bir iş bulur.

1845 yılında ortaya çıkan bir beyin tümörü, Donizetti'yi başarılarının doruğundayken alt eder. Önce bunalımlar geçirir, ardından felç ve ruhsal krizler gelir. Paris'in dışında bir akıl hastanesinde tedavi görür. Bergamo'ya, doğduğu kente getirilir. Son iki yılını bilinçsiz geçirir ve 8 Nisan 1848'de elli yaşında ölür. Bazı kaynaklar, ölümüne yol açan hastalığın, frengi olduğunu söylerler.

Donizetti, opera kariyerine Rossini'nin doğal bir devamı olarak başlamıştır. Son derece verimli bir bestecidir. Yapıtlarında şancıların ses sınırlarını zorlayan bir etkinlik yaratır ve izleyicinin hoş zaman geçirmesini amaçlar. Zamanının yetenekli şancılarındaki özelliklere göre yazdığı zor şan partileri, sonradan kolaylaştırılmıştır. Örneğin: *Don Pasquale*'nin ünlü dörtlüsünü zamanın en parlak şancılarının kapasitesine göre bestelemiştir.

MÜZİK 6/4-DONIZETTI: AŞK İKSİRİ'NDEN "UNA FURTİVA LAGRİMA"

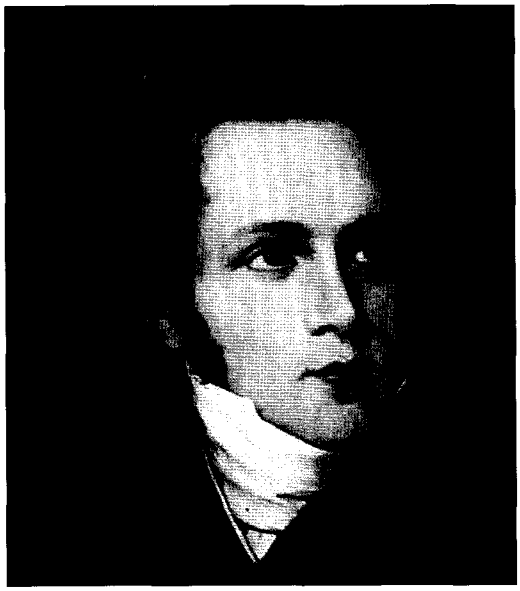
Gaetano Donizetti'nin bir özelliği de *bariton* sesinin ayrıcalığını ortaya çıkarmasıdır. Daha önce tüm erkek sesleri tenor ya da bas olarak ayrımsanırken Donizetti, Napoli yıllarında çok beğendiği bariton Giorgio Ronconi için roller yazar. Böylece baritonun ses rengi de diğer sesler kadar önem kazanmış olur.

Donizetti, Rossini'nin komik operalarına duygusal özellikler ekleyerek onları bir adım ileri taşımıştır. Örneğin: 1832'de Milano'da sahnelenen *Aşk İksiri*'nde (*L'Elisir d'Amore*) acıklı duygular içeren bir konuyu komik bir ortamda anlatmıştır. Karmaşık dramatik sahneler yaratması da sonradan Verdi'ye yol gösteren yöntemlerindendir. Örneğin: *Maria Stuarda* (1835) adlı operasında ve *Lucia di Lammermoor*'daki ünlü altılıda yüzleştirme sahneleri, gerilim taşıyan karmaşık bir yapıdadır. Lucia'nın evlendiği gece kocasını öldürdükten sonraki ünlü cinnet sahnesi, sonraki Romantik bestecileri de etkilemiştir.

Hem trajik, hem de komik opera türünün parlak bir bestecisidir Donizetti. Çoğunlukla operalarına tarihsel konular seçer. Örneğin: *Anna Bolena* (Anne Boleyn, İngiltere Kralı 8. Henry'nin eşlerinden biridir), *Lucrezia Borgia, Maria Stuarda, Belisario* ve *Catarina Cornaro* operalarında olduğu gibi. Aynı zamanda Romantik Dönem'e esin veren yazarlardan Sir Walter Scott'ın (1771-1832) çok etkisinde kalmıştır. En ünlü operalarından *Lucia di Lammermoor,* Scott'un *Lammermoor Gelini* başlıklı romanından kaynaklanır. Gülünçlü opera dalındaki başyapıtları *Aşk İksiri* (*L'Elisir d'Amore*) ve *Don Pasquale*'dir. Birçok operasını İtalyanca yazdığı gibi, Paris'te yazdıklarında Fransızca kullanmıştır. Örneğin: *Alayın Kızı* ve *Gözde* gibi. Donizetti aynı zamanda çok nitelikli bir edebiyatçıdır. *Don Pasquale*'nin librettosuna büyük katkıda bulunduğu gibi üç gülünçlü operasının librettosunu da kendi yazmıştır.

Donizetti 70 opera yazmış, ayrıca senfoniler, oda müzikleri, piyano çalışmaları, kantat ve oratoryolarla missalar ve Bellini'nin ölümü üzerine bir de *requiem* bestelemiştir. 1984'te Donizetti'nin hiç bilinmeyen bir operası Londra'da keşfedildi. Fransızca metinli operanın 1840'larda bestelendiği ve daha önce yayınlanmamış, *İki Saat İçindeki Sekiz Ay* (*Otto mesi in due ore*, 1827) adlı bir operasından kaynaklandığı sanılmaktadır. **6/4**

DONIZETTI'NİN BAŞLICA OPERALARI: Anna Bolena (1830); Aşk İksiri (L'Elisir d'Amore, 1832); Lucrezia Borgia (1833); Rosmonda d'Inghilterra (1834); Lucia di Lammermoor (1835); Gözde (La Favorite, 1840); Alayın Kızı (La Fille du régiment, 1840); Linda di Chamounix (1842); Maria di Rohan, Don Pasquale, Dom Sébastien (1843); Catarina Cornaro (1844).

Vincenzo Bellini

Vincenzo Bellini

(1801-1835)

3 Ekim 1801'de, müziğe ilgi duyan bir ailenin çocuğu olarak Sicilya'da, Catania kentinde dünyaya gelir. Küçük yaşta, besteci olan babasıyla piyano çalışmaya başlar. Henüz beş yaşındayken piyanistliği büyük övgüler alır. Altı yaşında dinsel konulu besteler yapmaya başlar. Bu arada, bir papazın öncülüğünde ilkokula ait genel bilgileri öğrenir. Böylece henüz yedi yaşındayken Latince, yeni diller, güzel konuşma sanatı ve felsefe öğrenmeye başlar. Bu arada şiire özel bir eğilimi vardır. İlk gençlik yıllarında araştırıp okuduğu şiirler sonradan operalarında etkin olacaktır.

1819'da Napoli'ye gidip Krallık Konservatuvarı'nda eğitimini sürdürür. İlk operası *Adelson e Salvini*, 1825'te konservatuvarın sahnesinde oynanır. Bu başarının sonucunda kendisine bir libretto verilir ve onu bestelemesi istenir. Besteleyince de Milano'nun kapıları önünde açılır. 1827-1833 arasında Milano'da yaşar. Bu süre içinde La Scala Operası'nın yöneticileri tarafından kendisine tanıştırılan, zamanın en önemli opera şairi Felice Romani'yle çok iyi anlaşır ve yaşamı boyunca onun librettolarını operalarında kullanır. Bellini'nin müziği, Romani'nin dizelerini teknik olarak da yansıtır. Bellini, melodinin müziğin merkezi olduğunu kabul eder. Her gün birçok melodi yazma denemesi yaparak kendini operalarına hazırlar. Böylece güzel ezgilerle yüklü bir arşivi oluşur. Hep bu ezgileri kullanacağı operaları ve onları yansıtacak dramatik ortamı araştırır, bekler. Bellini de tıpkı Rossini gibi kendi seçtiği şancılarla çalışıp onların ses yeteneğine göre roller yazmıştır operalarına.

1830'da bir mide rahatsızlığının ilk krizleri ortaya çıkar. O yazı Como gölü kıyısında geçirir. 1833'te üç operasını yönetmek üzere Londra'ya gider. Ardından Paris'e gidip kendisine verilen *Légion d'honneur* madalyasını alır. Tam evlenme hazırlıkları yaparken midesindeki rahatsızlık nedeniyle 23 Eylül 1835'te, otuz dört yaşında, ölür. Eğer Bellini bu kadar genç yaşta ölmeseydi acaba opera dağarcığına neler katacaktı sorusu her zaman sorulmuştur.

Zamanının bir aristokratı olarak nitelenen Bellini tümü de ciddi nitelikte olan on opera yazmıştır. Bunların en ünlüleri 1827'deki *Korsan* (*il pirata*), 1831'deki *Uyurgezer* (*la sonnambula*), *Norma* ve 1835'teki *Puritanlar*'dır (*il puritani*). Chopin'in noktürnleriyle bağdaştırılan melodi akıcılığı, armoni duyarlılığının yanı sıra biçemindeki lirik netlik, zarif çizgiler ve biçim özgürlüğü, Bellini'nin başlıca özellikleridir. *Norma*'daki Casta diva'nın aryasında melodi, hep soluk alacak bir nokta arar gibi gerilimi artırarak tırmanır. *Norma*'daki cinnet sahnesi de örnek bir romantizm sergiler. Ayrıca Bellini İtalyan geleneğindeki *bel canto* tekniğini bu kriz sahnelerinde kullanmakla, anlatımcılığın öncülüğünü yapmış olur. Resitatiflerde klavsen veya piyano yerine orkestra eşliği kullanır. *Norma* operası, onun başyapıtı olarak görülmüştür. Bellini'nin operalarındaki öznel duyarlılık, Romantik Dönem'in bir karakteristiğidir. 6/5

MÜZİK 6/5- BELLINI: NORMA'DAN "CASTA DIVA"

BEL CANTO

Güzel şarkı söyleme sanatıdır. Aslında yalnız müziksel açıdan değil, sesin sanatsal ve bilimsel tekniğindeki güzelliktir. 16. yüzyıl sonunda gündeme gelmiş bir terimdir. Ancak 19. yüzyıl başındaki büyük İtalyan opera bestecileriyle, Rossini, Bellini ve Donizetti ile en parlak dönemini yaşar. "Bel canto" şarkı söyleme, sesin dengeli olması, bağlı söyleme becerisi, yüksek rejisterli çeviklik, tutarlılık ve tatlı bir tını gerektirir.

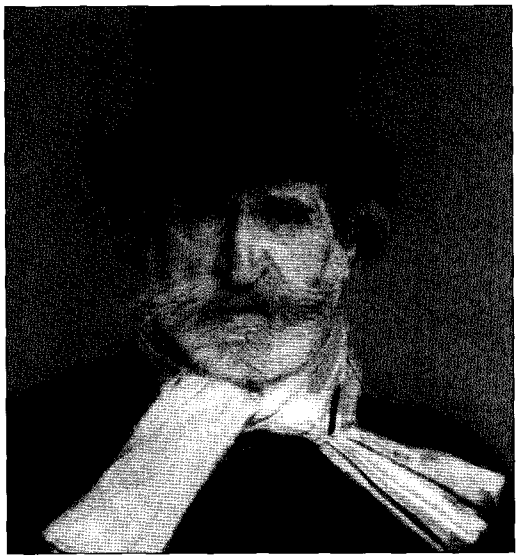
Bel canto bir öğreti, bir teknik beceridir. Sesin geniş hacimli olması değildir. Bel canto tekniğinin usta şarkıcıları Eva Turner (1892-1990) Elena Nicolai (1905-1993), Maria Caniglia (1904-1979) gibi operacılardır. Daha sonraki dönemde ise, Maria Callas (1923-1977), Joan Sutherland (d. 1926), Virginia Zeani (d. 1925) ve Leyla Gencer (1928-2008), tarihe geçmiş bel canto operacılarıdır.

OPERADA DİVA KİMDİR?

Tanrıça anlamına gelen bu İtalyanca kökenli sözcük, yeteneği ve saygınlığıyla ünlenmiş, baş kadın oyuncuya verilen addır. Bir operaevinin, bir opera kumpanyasının veya bir mevsimin divası olabilir. Yalnız operada değil, sinema ve tiyatroda da divalar vardır. Opera bestecileri tarihin her döneminde belli seslere, tanıdıkları solistlere göre roller yazmışlardır. 18. yüzyılda castrato *sesinin sanatsallığı bestecileri büyülemiş, her besteci belli bir* castrato*'nun özel ses rengine göre yazmıştır. 19. yüzyılda ise soprano kadın sesi gündeme gelir. İlk ünlenen sopranonun Giuditta Pasta (1798-1865) olduğu sanılmaktadır. Bellini, bu sopranonun sesi için* Norma *ve* La sonnambula *rollerini yazar. Sesini denetleyebilen, ses sınırlarını zorlayabilen bir sanatçıdır Pasta. Başlıca özelliği dehşet saçan ses niteliği ve sahnedeki oyun yeteneğidir. Olağanüstü bir başka yetenek de, on yıllık kariyeri içinde sesiyle herkesi büyüleyen Maria Malibran'dır (1808-1836). Bu dönemin en önemli sopranosu ise Jenny Lind'dir (1820-1887). Önce vatanı İsveç'te ünlenmiş, sonra Londra'ya gelip uluslararası düzlemde sesini duyurmuştur. Yalın, abartısız görünüşü, geniş halk kitlesi tarafından sevilmesine neden olmuştur. Sesindeki saflık ve genç kız tazeliğiyle özellikle erkek dinleyicileri büyülediği söylenir. Örnek bir diva olan, Adelina Patti'nin (1843-1919) kariyeri tam yarım yüzyıl sürmüştür.* Sevil Berberi*'ndeki Rosina rolüyle ünlenen Patti, Rossini'nin de hayranlığını kazanmıştır. Yetmiş yaşının üstünde olduğu halde sahnedeki duyarlı oyunu ve sesini dramatik kullanma sanatıyla izleyiciyi son derece duygusal bir ortama soktuğu, hatta bazı şarkılarda ağlattığı da söylenir. Lilian Norton (1857-1914) Amerikalı bir divadır. Bayreuth'a gelip Wagner operalarında ün yapmıştır. Renata Tebaldi (1922-2004) 1949-1959 arasında La Scala'nın divası, 1950-1973 arasında ise özellikle Verdi ve Puccini operalarındaki rolleriyle New York Metropolitan Operası'nın baş kadın oyuncusu olmuştur. La Scala'nın ünlü bir divası da Türk soprano Leyla Gencer (1928-2008)'dir. Donizetti ve Verdi operalarının başrollerindeki başarısı ve disiplinli kişiliğiyle seçkinleşmiştir. Diva olabilmek için yetenek, özel bir ses ve yaratıcılığın yanı sıra disiplin, özveri ve sağlam bir kişilik gereklidir.*

La Scala'nın ünlü Türk divası: Leyla Gencer

Giuseppe Verdi

Giuseppe Verdi

(1813-1901)
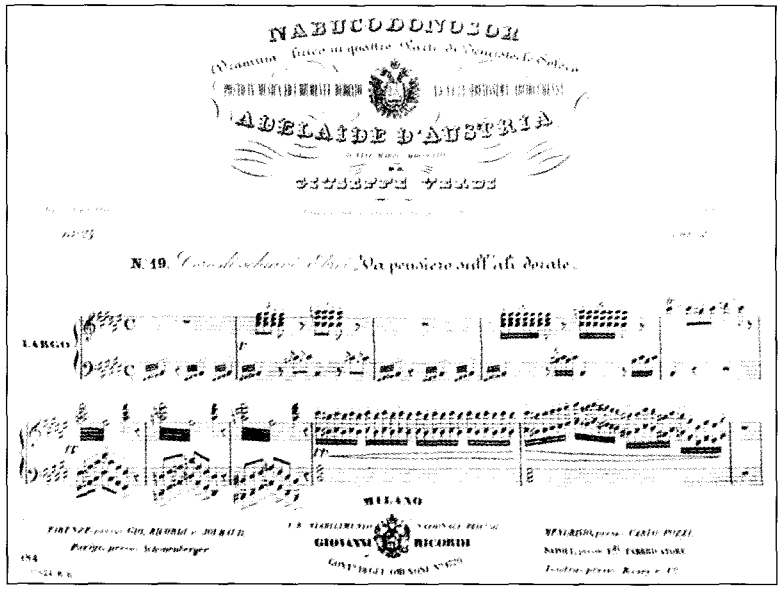
Giuseppe Verdi, Donizetti'den sonra İtalyan opera tarihini oluşturan, Romantik İtalyan operasının en önemli bestecisidir. *La traviata, Il trovatore, Don Carlos, Rigoletto, Aida, Otello, Talihin Kudreti* (La Forza Del Destino) ve *Faistaff* gibi operalarıyla her zaman gündemde kalmış bir bestecidir. Opera dünyasında bir devrim yaratmasa da güzel ve dokunaklı melodileri, dramatik etkinliği ve orkestralama zenginliğiyle opera tarihinin geleneğini zenginleştirmiştir. Ayrıca tutkulu bir yurtsever olarak sanatın siyasi gücünü kanıtlayan operaları, korolarındaki coşkulu albeni, Verdi'yi seçkinleştirir.

Yoksul bir hancının oğlu olan Verdi, 10 Ekim 1813'te, Parma yakınlarındaki Le Roncole köyünde dünyaya gelir. İlk ciddi müzik çalışmalarını Busseto kasabasının orgcusu Ferdinando Provesi'yle yapar. Verdi'yi Busseto'da Antonio Barezzi adlı bir tüccar korur, onu evinde barındırır. Sonradan bu tüccarın kızı Margherita, Verdi'nin ilk karısı olacaktır. 1832'de Milano Konservatuvarı'na başvurur. Yaş sınırını geçtiği ve iyi piyano çalamadığı gerekçesiyle kabul edilmez. Böylece Milano'da Vincenzo Lavigna'dan özel dersler alır ve 1835'te Busseto'ya dönüp orgculuk ve öğretmenlik yapar; kasabanın müzik yönetmenliğini üstlenir. Aynı yıl Margherita'yla evlenir. Bu arada ilk yapıtları birkaç kutsal koro parçasıyla kısa çalgısal parçalardır. Sahne için müzik yazma tutkusu, üç yıl sonra onu yine Milano'ya götürür. Ve ilk operası *Oberto*, 1839'da La Scala'da temsil edilir. Çok parlak bir başarı getirmese de bundan sonrası için kendisine her sekiz ayda birini tamamlanması koşuluyla üç opera ısmarlanır. Hemen ardından bestelediği gülünçlü operası *Bir Günlük Kral* (*Un giorno di regno*) başarısız olur.

Aynı yıllarda Verdi'nin yaşamında bir dizi acı olay yer alır. Önce eşi Margherita, ardından yirmi iki ay gibi bir süre içinde iki çocuğu ölür (1838-1840). Bu olaylar onun çalışmalarını aksatır, üretimini keser. Büyük bir bunalıma girer ve bestecilikten de vazgeçer. Acılarını dindirmek için Milano'da çareler ararken, 1842'de La Scala'nın müdürü Merelli, Solera'nın bir metnini getirip mutlaka ona dayalı bir opera yazmasını ister ve böylece *Nabucco*'nun bestelenmesine önayak olur. Verdi, aynı yıl içinde besteleyip sahnelediği *Nabucco* ile ilk büyük başarısını elde eder. *Nabucco* Avrupa'nın tüm kültür merkezlerinde, Amerika'nın kuzey ve güneyinde, konusu ve görkemli işlenişiyle büyük ilgi toplar. Üçüncü perdenin esirler korosu, o sıralarda Avusturya ve İspanya egemenliğindeki İtalyan kentlerinin özgürlük marşı haline gelir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra onarılan La Scala Tiyatrosu'nun 1946'da yeniden açılışında *Nabucco* temsil edilmiş, böylece yeni kurulan İtalya Cumhuriyeti'nde *Esirler Korosu*, bestelendiği günden 104 yıl, bestecinin ölümünden 45 yıl sonra yeniden gündeme gelmiştir. *Nabucco*'dan sonra Verdi, İtalya'nın tüm opera merkezlerince aranan bir besteci olur. Bu arada *Nabucco*'da *Abigale* rolünü oynayan soprano Giuseppina Strepponi'ye âşık olur ve on dört yıl birlikte yaşadıktan sonra 1859'da evlenirler. Ver-

Milano'da La Scala Tiyatrosu. Angelo Inganni'nin 1852 tarihli tablosundan ayrıntı.

Nabucco operasından koro için yazılan "Va, Pensiero"nun şan ve piyano uyarlaması.

di on beş yıl içinde 18 opera besteler. Hızlı bir çalışma temposu içindedir. Yalnız Milano için değil, İtalya'nın pek çok kenti, Londra ve Paris operaları için de siparişleri yerine getirmek çabasındadır. Bunlardan üçü en çok bilinen yapıtlarıdır: *Rigoletto, Il trovatore* ve *La traviata*.

1850'lerde Verdi artık uluslararası, önemli bir kişilik olmuştur. İtalya dışındaki ülkelerden ona ısmarlanan ve Verdi'nin tamamladığı yapıtların başında *Sicilya Akşam Ayinleri, Don Carlos, Macbeth, Kaderin Gücü* ve *Aida* gelir.

Aida'yı yazdıktan sonra Verdi, ikinci eşi Giuseppina Strepponi'yle birlikte, yarı emekli bir yaşam sürmeye başlar. 1870'lerin en büyük ürünü, bir ölüm duasıdır: *Requiem missa* (1874). Romancı ve şair dostu Alessandro Manzoni'nin anısına yazılmıştır. Bu arada, opera besteleme kariyerinin sona erdiğini düşünerek eski operalarını yeniden ele alıp işlemektedir.

Yayıncısı Ricordi'nin ısrarı ve metin yazarı Arrigo Boito'nun (1842-1918) yardımıyla Verdi iki Büyük Opera daha ortaya çıkarır: Birin-

PARLAMENTODA BİR OPERA BESTECİSİ

Ulusçuluk, Romantik İtalyan operasını etkileyen en önemli öğelerden biridir. Verdi de ilk ünlü operası Nabucco'yla başlayarak kendi ulusunun şarkı söyleme eğilimini gözetmiştir. İtalyan halkı baskı altında geçirdiği yılların dışavurumunu Verdi'nin operalarındaki konularda ve özellikle korolarındaki haykırışlarda bulur. Bestecinin operalarındaki herhangi bir karakter herhangi bir baskıya başkaldırıyorsa, halk bunu politik bir başkaldırıyla örtüştürür. Ayrıca aynı yıllarda Avrupa'nın her yerinde kabul görmeye başlayan Verdi operaları da kendi halkı için bir övünç kaynağıdır. Böylece Verdi, yurtseverlik adına bir simge olarak ulusal bir kimlik kazanmıştır. Halk, adının baş harflerini İtalya'nın birleşmesi için yaratılan bir deyişin baş harfleriyle özdeşleştirmiştir: Viva VERDI sözleri, "Vittorio Emanuele, Rè D'Italia!" (İtalya Kralı çok yaşa) sözleriyle eşdeğer olmuştur. General Giuseppe Garibaldi (1807-1882), Fransız ordularını Güney İtalya'dan, Avusturyalıları Lombardia'dan çıkararak İtalya birliğinin kurulmasını sağlamış ve en sonunda Vittorio Emanuele İtalya kralı olabilmiştir. Verdi bu birleşmenin sağlandığı 1861'de, doğduğu kent Busseto'dan seçilerek parlamentoya girer ve bir süre sonra senatör olur. 1865'te istifa eder.

Bir İtalyan vatansever Avusturya askerleri yaklaşırken duvara "Viva Verdi" yazmakta.

cisi *Otello*, ikincisi *Falstaff*'tır. Shakespeare stilindeki bu iki operanın biri trajik, diğeri komiktir. Bundan sonra birkaç kutsal şarkı yazıp kendini doğayla uğraşmaya verir. 1897'de Giuseppina ölür. Verdi de son şarkılarını tamamlar ve artık beste yapmaz. 27 Ocak 1901'de Milano'da öldüğü zaman cenazesi, *Esirler Korosu*'nun müziği eşliğinde devlet töreniyle kaldırılır ve ulusal yas ilan edilir.

Verdi'nin Önemi

Verdi, Rossini'yle başlayıp Puccini'yle son bulan 19. yüzyıl İtalyan opera bestecileri yelpazesi içinde en önemli isimdir. İlk dönem çalışmalarında bir önceki kuşağın izinde, Bellini ve Donizetti'nin dilini kullanır. Yapıtlarındaki en önemli özellik, vokal çizgidir. Arya ve resitatiflerde yalın bir çalgı eşliği kullanması; operanın akışı içinde bir parçadan diğerine geçişteki doğal akıcılığı ve sahnelerin birkaç geleneksel kalıptan oluşması ilk Verdi operalarının teknik özelliklerindendir. Aryalar, belirli ve temel bir şancı için yazılmıştır. Verdi bu geleneksel kurallara kendine özgü yeteneğini de ekler: Kulakta kalan melodiler ve özel bir coşku. Örnek bir Verdi operasında tenor ve soprano anlatıcı rollerdedir. Karşılarında bir romantik düşman vardır. *Il trovatore*'de olduğu gibi bir bariton ya da *La traviata*'daki gibi bir baba. Bu bariton rolleri, Verdi operalarının özelliği olmuştur. Operalarının bir diğer ortak yönü de son sahnede temel karakterlerden en az birinin ölmesidir.

İlk dönemindeki operalarında bazı kolay izlenebilme yollarına başvurmuş, örneğin, *Don Carlos* ve *Macbeth*'te Fransızların dans ve bale geleneğini kullanmıştır. Verdi, 1850 ve 1860'lı yıllarda geleneksel kalıplardan arınmaya başlar. Eşlikleri daha zenginleşir, müziksel geçişleri daha yumuşak hale gelir; dinleyicinin alışageldiği, beklediği olaylar değişikliğe uğrar. *Aida, Otello* ve *Falstaff* gibi yapıtlarında üstün bir opera tekniği ve ustalıklı bir orkestra eşliği kullanmıştır. Verdi, olgunluk döneminde geleneksel yapıyı daha esnekleştirmeye ve müzik eşliğini daha anlatımcı kılmaya çalışmıştır. Yine de melodisinin gücünden, melodik çizginin görkeminden hiçbir zaman ödün vermez. Verdi'nin melodik çizgileri zaman zaman bayağılaşmaya elverişli olduğu gerekçesiyle kınanmıştır.

Verdi'nin ünü, Alman çağdaşı Wagner'e göre daha az yaygındır. Romantik stili koruyan birçok besteci için Romantik opera, Verdi ve Wagner'in stilleri bir arada algılandığı sürece önemlidir. Ancak 1900'den sonra gelişen müziksel dil, Verdi'nin lirizminden çok, Wagner'in karmaşık yapısına, polifonik ve kromatik armonisine bağlıdır. Zamanın eleştirmenleri ve akademisyenleri tarafından Verdi, Wagner'e kıyasla daha tutucu olarak nitelenmiştir. ● 6/6-9

1960'lardan sonra Verdi, daha iyi değerlendirilmeye başlanır ve operaları da daha çok oynanmaktadır. Tüm yapıtları dünyanın dört bir yanında her an temsil edilmekte, operaya adımını atmamış dahi olsa pek çok kişi onun popüler aryalarını tanımaktadır. Plağa kaydı yapılmamış hemen hiçbir operası kalmamış gibidir.

Nabucco'dan *Falstaff*'a kadar Verdi'nin tüm operalarındaki ortak karakter, doğal, dünyasal, doğrudan etkileyen, dolaysız ve yalın anlatımdır.

Verdi'nin Sanatı ve Yapıtları

Requiem'i, dinsel içerikli metne dayanan birkaç müziği, bir iki şarkısı ve bir *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü* dışında Verdi'nin tüm yapıtları sahne için yazılmıştır. 26 operasından ilki 1839, sonuncusu 1893 tarihlidir. Hiçbir zaman, ne geçmiş ve gelecekle bağlarını koparmış, ne de yeni deneylere girişmiştir. Geliştirdiği incelikli teknikle İtalyan operasını, kimsenin ulaşamadığı bir doruğa yükseltmiştir. Verdi'nin Kuzey Avrupalı bestecilere göre üstünlüğü, ülkesinin kendinden önce, atalarından kalan bir opera geleneğine sahip olmasıdır. İtalyan dinleyicisi bu atasından kalma geleneği sürdürmekte, opera bestecisinin her ürettiğini dikkatle izlemektedir. Fransa ya da Almanya'da besteci ve dinleyicisi arasındaki uçurum, Romantik dönemin karakteristiklerinden birine yol açmış, sanatçıyı kendi içine dönük bir dünyada yaşamaya yöneltmiştir. Oysa İtalya'da durum böyle değildir. Bir opera bestecisi ünlendi mi her köşeden çağrılar ve eser siparişleri almaktadır.

Romantizmin İtalyan operasını etkileyen en önemli öğesi, *ulusçuluk* kavramı olmuştur. Verdi de ilk ünlü operası *Nabucco* ile başlayarak kendi ulusunun şarkı söyleme tekniğini, insan sesi yapısını ve kendine özgü yerel havalarını incelemiş; özel sorunlarını yansıtan konuları işlemiştir. Verdi bütün kalbiyle şuna inanmıştır: Her ülke kendi kültüründen fışkıran yerel müziğini işlemelidir.

Verdi Kilise'ye bağnazca bağlı, dindar bir kişi değildir. Operalarında bu tutumu belirgindir. Son zamanında yazdığı dinsel içerikli şarkılar da tinsel (ruhani) olmaktan çok dünyasal bir kimlik taşır.

𝄞 **MÜZİK 6/6-VERDİ: NABUCCO'DAN "VA, PENSİERO"**

𝄞 **MÜZİK 6/7-VERDİ: IL TROVATORE'DEN "DİE QUELLA PİRA"**

𝄞 **MÜZİK 6/8-VERDİ: AIDA'DAN MARŞ**

𝄞 **MÜZİK 6/9-VERDİ: RIGOLETTO'DAN "LA DONNE É MOBİLÉ"**

1880'de Aida operasının Paris'teki temsilini anlatan, M. Levaster'in gravürü.

Verdi'nin operaları genellikle üç dönemde incelenir. İlk grup, *Il trovatore* ve *La traviata* ile doruğa tırmanmış, ikinci grup *Aida*'nın, üçüncü grup ise *Otello* ile *Falstaff*'ın başarılarıyla önem kazanmıştır. *Falstaff* ve ilk denemelerinden biri dışında Verdi'nin tüm operaları ciddi türdedir. Konularını kendi libretto yazarları, Romantik Dönem'in ünlü şair ve yazarlarından uyarlamışlardır. Schiller, Hugo, Genç Dumas, Byron, Scribe, Shakespeare ve yakın arkadaşı şair Arrigo Boito, opera metinlerinin kaynağı olan yazarlardır. Verdi'nin bir librettoda gereğini duyduğu özellikler şöyle sıralanır: Mutlaka güçlü duygusal sahneler; karşıtlıklar ve hızlı akış. Tüm operalarında yer alan belli yapı özellikleri vardır. Örneğin: hemen tümü dört bölümden oluşur (ya dört perde, ya bir prolog ve üç perde, ya da dört bölüme eşdeğer küçük sahnelere ayrılmış üç perde). İkinci ve üçüncü perdeler kalabalık finallerle son bulur. Üçüncü perdede uzun bir düet yer alır. Dördüncü perde çoğunlukla ya bir koronun eşliğindeki yakarış ya da meditasyon sahnesiyle açılır (*preghiera*). Bu çatı, ilk çalışmalarında mutlaka yer almasa da giderek Verdi için vazgeçilmez bir çerçeve oluşturmuş, operanın tiyatro yönünü yansıtan yerleşik bir kalıp haline gelmiştir.

Birinci Dönemi: La Scala'da sahnelenen *Oberto*'yu izleyen başarısız komedisi *Bir Günlük Kral*'ın ardından, büyük başarı kazanan *Nabucco* gelir. Verdi'nin ilk opera çalışmalarının çoğu, koro sahneleriyle ünlüdür. Örneğin: *Nabucco*'daki Esirler Korosu "Va, pensiero"; *I Lombardi, Giovanna d'Arco* ve *Legnano Savaşı*'ndaki korolar gibi. *Nabucco*'dan sonra Verdi yüklü bir çalışma temposuna girer. Roma, Napoli, Venedik, Roma, Trieste ve Floransa'daki operaevleri için yapıtlar besteler. Bu arada İngiltere'den ve Paris'ten de sipariş alır. Shakespeare'in *Macbeth*'inden esinlenme *Macbeth* operasında, cadılar sahnesinde ve Lady Macbeth'in uykuda gezdiği sahnede dramatik etkinliği yükseltmiş, müzikteki anlatımla birleştirmiştir. Bu dönem operalarında, yüzyıllar boyu Avusturya-İspanya egemenliğinde yaşayan İtalyan halkına gizliden gizliye bir özgürlük çağrısı yer alır.

İkinci Dönemi: Orta dönem çalışmalarında Verdi, 1850'li yıllarla yaratıcılıkta doruğa ulaşmıştır. Çok ünlü ve çok sevilen iki operası, *Rigoletto* ile *La traviata* bu dönemin ürünüdür. Bir Victor Hugo öyküsüne dayanan *Rigoletto*, 16. yüzyıl Mantova sarayındaki kanlı olayları ele alır: Kız kaçırmalar, cinayetler, baştan çıkarmalar... *Rigoletto*'da dünyasal, hiç idealize edilmemiş, doğrudan seslenen bir müzik dili kullanılmıştır. *La traviata* (*Yoldan çıkmış, hoppa kadın*) ise coşkulu ezgileriyle ünlenmiştir. Yeni tür bir melodi anlayışı, esnek, anlatımcı, yarı resitatif havasındaki küçük aryalar, sonradan Otello'da geliştireceği stile bir hazırlıktır. *La traviata* Dumas'ın *Kamelyalı Kadın* romanından kaynaklanır. Aynı yıl yazılan *Il trovatore* (*Gezgin Şarkıcı*) Verdi'nin ilk dönem özelliklerinin bir özeti gibidir. Bu arada Büyük Opera geleneğinde iki deneme yapar. Birincisi *Sicilya Akşam*

VERDİ'NİN DOĞALLIĞI

Her şeyden önce anlatımındaki doğallık Nabucco'dan Falstaff'a dek tüm operalarının başlıca ortak paydası olmuştur. Doğal, dünyasal, doğrudan etkileyen, dolaysız bir anlatım. Oysa içinde yaşadığı zaman dilimi 19.yüzyılın Romantik ortamıdır. Sanatçılar yoğun duygularını aktarabilmek için iyice karmaşık bir dil yaratmaktadır. Verdi, bu yönüyle belki de Romantik olmaktan çok Klasik bir besteci olarak nitelenebilir. Romantiklere benzemeyen bir yönü de müziğinde doğaya kutsal bir yer ayırmamasıdır. Doğayı insan doğasıyla özdeşleştirir. Doğa, kutsal, ulaşılamaz bir olgu değildir onun için. Rigoletto'da ya da Otello'daki gibi *fırtınayı duyuran müziği,* Aida'da *yarattığı egzotik atmosfer, doğayı stilize olarak betimler. Gençliğinde uzun süre çiftçilik yaptığından doğayı çok yakından tanımıştır. Duygusallıktan arınmış olarak yaklaşır doğaya. Ona göre doğanın değerlerinden esinlenebilirsiniz, ama çoğu Romantik besteci gibi ona tapınmaya hiç de gerek yoktur.*

Operalarının geniş kitleye seslenebilmesinin bir nedeni de doğayı tanıdığı gibi her düzeyde, her çeşit insan doğasını da tanımasıdır. Böylece karakterlerini işlerken müziği de akıcılık ve içten bir anlatım kazanır. Doğallığı yapaylığa yeğ tuttuğu bir başka konu da din kavramıdır: Kiliseye bağnazca bağlılığı yoktur. Bu tutumu operalarında da belirgindir. Üçüncü perdelerdeki dua (preghiera) *sahneleri bile karakterin kendisiyle bilinç altında hesaplaşması gibidir. Requiem'i kalıplara uygun bir ölüm duası olmaktan çok, dramatik müziğiyle bir opera karakterindedir. Örneğin yapıtın en kısa bölümü olan* Sanctus, *diğer bestecilerin yazdığı ağır ve acılı ortam yerine son derece dünyasal işlenmiştir. Çocuk dansları kadar hafif ve ışıl ışıldır.*

Ayinleri'dir. Verdi bu operasında *Il trovatore* ve *La traviata*'da değinemediği yurtseverlik konusunu yeniden ele alır. Diğer Büyük Opera türündeki yapıtı ise Schiller'in aynı adı taşıyan dramından kaynaklanan, *Don Carlos*'tur. Her ikisi de ilk kez Paris'te sahnelenir. *Don Carlos* daha başarılı olur. Bundan sonra komik rollerin yer aldığı *Maskeli Balo* ve St. Petersburg için yazdığı *Kaderin Gücü* operaları ortaya çıkar. Bir ya da birkaç belirgin motifin, yapıtın değişik bölümlerinde yinelenmesi operanın bütünlüğünü sağlar. Bu yapıtlar güçlü ve güçsüz yönleriyle bestecinin on iki yıllık duraklama döneminin ürünleridir.

İkinci döneminin doruk noktası *Aida* operasıdır. Mısır'da Süveyş Kanalı'nın açılış törenleri için ısmarlanmıştır. Büyük Opera türünün kahramanlık niteliğini, müzikte ve dramatik yapıda sergiler. Canlı karakterler, olayın görkemli akışı, melodik-armonik yapının ve orkestra renklerinin zenginliği, *Aida*'yı ilk temsilinden bu yana ölümsüz kılmıştır.

Üçüncü Dönemi: Operalarına on altı yıllık bir ara verdiğinde *Requiem*'ini besteler. 1868'de Rossini'nin ölümü üzerine birkaç İtalyan bestecisinin ortaklaşa bir *requiem* yazmaları önerilmiştir. Verdi, girişi yazdığı halde katkıda bulunan başka besteci çıkmaz. 1873'te Verdi'nin çok sevgili dostu romancı ve şair Manzoni ölünce, besteci elindeki girişi tamamlayıp, Manzoni'nin anısına bir *requiem* bestelemiş olur. *Requiem,* 1874'te Milano Kilisesi'ndeki ilk yorumundan sonra La Scala'da, Londra, Paris, Viyana gibi Avrupa'nın birçok kentinde yorumlanır. Bundan sonra Verdi kendini emekliye ayırmış gibidir. Ancak yakın çevresi onun yaratıcılığının tükenmediği kanısındadır. Özellikle yayıncısı Ricordi, bir Shakespeare operası yazmasını, örneğin *Otello*'yu işlemesini önerir. Ve yine yakın dostu şair Boito ona bir *Otello* librettosu hazırlar. 1887'de La Scala'da sahnelenen *Otello*, Verdi'nin trajik başyapıtı olarak tarihe geçer. Geleneksel aryalarla kesilmeyen müziğin perdeler arası sürekli akıcılığı, yeni bir anlatım yolu getirmiştir.

1886 yılında Verdi yetmiş altı yaşındayken Boito yine ona bir Shakespeare metni sunarak kışkırtır. Besteci seksen yaşına bastığında sahnelenen bu opera, *Falstaff*'tır.

Verdi, libretisti Boito ile.

Otello'nun yapısına benzese de daha az arya, daha çok karşılıklı söyleşi yer almıştır *Falstaff*'ta. Eğlenceli, gülünçlü konusu kadar müziğin işlenişi de keyiflidir. Otello ne kadar dramatik ve lirik nitelikler taşırsa *Falstaff* da o kadar *buffa* hafifliğini sergiler. Bu son operasıyla Verdi sanki tüm bir Romantik Dönem'i, kendisi de içinde olmak üzere, hicvetmektedir. Opera Shakespeare'in "Bütün dünya bir sahnedir" sözleriyle biterken, Verdi'nin de opera kariyeri sona erer.

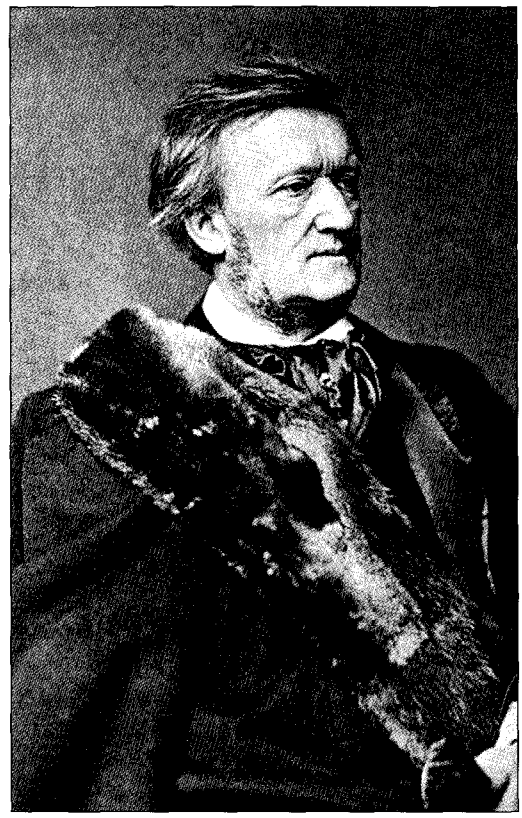
VERDI'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Operaları: Oberto (1837-1838); Bir Günlük Kral (Un giorno di regno, 1840); Nabucco (1841); Lombardiyalılar (I Lombardi alla prima crociata, 1842); Emani (1843); İki Foskari (I due Foscari, 1844); Giovanna d'Arco (1844); Alzira (1845); Attila (1845-1846); Macbeth (1846-1847); Haydutlar (I masnadieri, 1846-1847); Korsan (Il corsaro, 1847-1848); Legnano Savaşı (La battaglia di Legnano, 1848); Luisa Miller (1849); Stiffelio (1850); (Sonradan Aroldo olarak yenilenmiştir-1856); Rigoletto (1850-1851); Il trovatore (1851-1857); La traviata (1853); Sicilya'nın Akşam Ayinleri (Les Vêpres siciliennes, 1854); Simone Boccanegra (1857, 1880); Maskeli Balo (Un ballo in maschera, 1857-1858); Kaderin Gücü (La forza del destino, 1861); Don Carlos (1866, 1884); Aida (1870); Otello (1884-1886); Falstaff (1889-1893). **Korolu Dinsel Müzik Yapıtları:** Requiem (1873-1874); Quatro pezzi sacri (1889-1897); Stabat Mater (1895-1897); Te Deum (1897). Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, Mi Minör (1873). **Şarkılar.**

Verdi'nin İzindekiler

Verdi'nin son yıllardaki libretto yazarı Arrigo Boito (1842-1918) da iki opera besteler: Goethe'nin *Faust*'u üzerine *Mefistofele* ve *Nero*. Boito aynı zamanda *La Gioconda*'nın librettosunu yazmış ve 1876'da bu opera Amilcare Ponchielli (1834-1886) tarafından bestelenmiştir. Verdi'nin dramatik tekniğinden etkilenmiş, ancak onun lirizmine göre çok kaba hatlarla çizilmiş bir operadır. Yine de, yaklaşmakta olan *verismo* (gerçekçilik) akımına ışık tutmuştur. Bu operadaki *Saatlerin Dansı* balesi, operanın kendisinden daha çok ünlenmiştir.

Umberto Giordano (1867-1948), Fransız Devrimi'ni konu alan operası *Andre Chénier*'yle (1896) ünlenmiştir. Devrimci ruhu, canlı müziği ve güçlü karakter yapısı, onun da Verdi yolunu izlediğini gösterir.

Ruggiero Leoncavallo'nun *Palyaço*'su (1892); **Pietro Mascagni**'nin *Cavalleria rusticana*'sı (1890), zamanın Verdi ruhu taşıyan popüler operalarıdır. Verdi'nin izindeki en önemli besteci ise **Giacomo Puccini**'dir (1858-1924). Bkz. "Operada Gerçekçilik".

Richard Wagner

Richard Wagner

(1813-1883)

Romantik dönemin olgun çağında opera dünyasına egemen olan iki büyük isim vardır: Verdi ve Wagner. Stilleri, yöntemleri, felsefeleri, konuları birbirine hiç benzemeyen bu iki dev bestecinin ulusal kültür birikimleri de birbirinden farklıdır. Ancak her ikisinin de buluştuğu iki ortak nokta, müziğin derinliğindeki dramatik gerçeği arayış ve toplumsal dalgalanmayı müziklerine yansıtmalarıdır. Wagner'in yaratıcılığı ve fikirleri, sanat dünyasına yeni bir kapı açmıştır. O güne dek hiçbir sanatçı, Wagner kadar, insanın tutkularını ve duygularını alevlendirmeyi başaramamıştır. Tarihte İsa'dan sonra hiç kimsenin yaşamı hakkında Wagner kadar yazılıp çizilmediği ileri sürülür. Müziğine tapınacak kadar tutkun olanlar da vardır, dinlemeye dayanamayanlar da. Yahudi atalardan gelip sonradan şiddetli bir Yahudi düşmanı olması da Wagner'in ilginç yönlerinden biridir.

Alman operasının en büyük bestecisi ve 19. yüzyılın müzik tarihindeki dönüm noktası olan Richard Wagner'in önemi, temel olarak üç noktada toplanabilir: 1) Alman operasını en yüce noktaya getirmesi; 2) Müzikli dramları yaratması; 3) Özellikle olgunluk yapıtlarındaki armonik deyişle Romantik eğilimi doyuma ulaştırıp Klasik anlamdaki tona-

litenin sınırlarını zorlaması. Ayrıca Wagner'in 19. yüzyıl düşüncesi üstüne yazıları, yalnız müzik değil, edebiyat, tiyatro, politika ve ahlak üstüne görüşleri de besteciliği kadar etkili olmuştur.

Wagner için müziğin görevi, dramatik anlatımın sonuçlarına hizmet etmektir. Bu nedenle en önemli besteleri, sahne yapıtlarıdır. Operayı da, içinde tüm sanat dallarını barındıran sanat olarak tanımlamıştır.

Yaşamı

22 Mayıs 1813'te Leipzig'de, dokuz kardeşin sonuncusu olarak dünyaya gelen Richard Wagner, daha doğumuyla bazı soruları birlikte getirmiştir. Asıl babası doğumundan 6 ay sonra ölen, polis örgütünde sicil memuru Friedrich Wagner midir, yoksa annesi Johanna'nın çok yakın arkadaşı ve Friedrich'in ölümünden hemen sonra evlendiği şair, ressam ve aktör Ludwig Geyer midir? Richard Wagner, çocukluğunda müzikten çok, tiyatro ve edebiyata ilgi duyar. Ailesi Dresden'e taşınınca bir kilise okuluna devam eder; Geyer'in 1821'de ölümünden sonra ailesi 1827'de Leipzig'e döner. Richard Wagner, Leipzig'de, yüz yıl önce J. S. Bach'ın çalıştığı St. Thomas Kilisesi'nin okuluna girer.

Wagner, tiyatroya tutkusuyla 1828'de, Shakespeare ve Goethe'nin etkisinde kalan *Leubald ve Adelaide* adlı bir tragedya yazar. Bu arada Weber'in *Freischütz* operasıyla Beethoven'ın senfonileriyle *Egmont Uvertürü*'nden etkilenerek besteciliğe karar verir ve kendi kendine kompozisyon yapmanın kurallarını öğrenmeye koyulur. Richard Wagner'in tek ciddi müzik eğitimi, Leipzig kantoru C. T. Weinlig'le yaptığı ve altı aylık süren çalışmadır. 1831'de, on sekiz yaşında Leipzig Üniversitesi'ne girer. Bu dönemi, düzenli bir öğrencilikten çok başıboş yıllarıdır. Siyasal eylemlere katılır, polisle çatışır. Yirmi yaşını bitirdiğinde bütün bu coşkulu eylemleri bırakarak Würzburg şehir tiyatrosunun şefliğini üstlenir. 1830'larda küçük tiyatro kumpanyalarında orkestra şefliği yapar. 1832'de bir senfonisi Prag ve Leipzig'de çalınır. İlgiyle karşılandığı halde bu onun son çalgı müziği çalışması olur. 1833'te ilk operasını tamamlar: *Periler*. Bu opera ancak bestecinin ölümünden sonra sahnelenmiştir. 1834'te Magdeburg Tiyatro Orkestrası'nın müzik yöneticisi olur. İlk kez seslendirilen operası *Aşk Yasağı* (*Das Liebesverbot*) 1836'da Magdeburg'da sahneye konur. Tiyatro, ikinci temsili söz verdiği halde gerçekleştirmez. Bu arada topluluğun kadın oyuncusu Minna Planer'a âşık olur, peşinden Königsberg'e gider ve iki yıl sonra onunla evlenir. Bu evlilik pek başarılı yürümez, zira Minna birkaç ay sonra Wagner'i bırakıp başkasına kaçar. 1837'nin yazında Wagner Baltık kıyılarında Riga'ya orkestra şefi olur. Minna bu sırada ona geri döner. Bu arada uzun süredir tasarladığı *Rienzi*'yi Büyük Opera geleneğinde bestelemeye başlamıştır. Karı koca borç içindedirler. Alacaklılardan kaçmak üzere fırtınalı bir yolculukla 1839'da Norveç kıyılarından İngiltere'ye, oradan da Paris'e giderler.

Wagner, 1839-1842 arasındaki Paris yıllarını, anılarında "açlık yıllarım" sözleriyle nitelemiştir. Paris'te Meyerbeer'le dostluk kurar ve Berlioz'un müziğinden etkilenir. Bu sırada *Rienzi*'yi tamamlamış, *Faust Uvertürü*'nü yazmakta ve Heine'den esinlendiği *Uçan Hollandalı*'nın libretto taslaklarını hazırlamaktadır. Bu libretto tamamlandığında Paris Operası'na götürür, bir başka bestecinin bestelemesi koşuluyla metin kabul edilir; oysa Wagner, kendi besteleyeceği günü beklemeyi yeğ tutar. Meyerbeer, Wagner'i etkin kişilerle tanıştırır. Ancak Wagner'in onun

WAGNER VE YAHUDİLİK

Alman ulusalcılığını müzikte olduğu kadar felsefi yazılarında da korur. Alman sanatının tarih boyunca Fransız ve İtalyanların yapaylığına göre daha saf, doğal, doğrudan duygulara seslenen, derinlik taşıyan bir sanat olduğunu savunur. 1869'da "Müzikte Yahudilik" başlığı altında yayımlanan bir yazısıyla önceden hayranlık duyduğu iki besteciye sırf Yahudi oldukları için saldırıya geçmiştir. Bunlardan biri Meyerbeer, diğeri Mendelssohn'dur. Her ikisinin de (ki Mendelssohn küçük yaşta Yahudiliği bırakmıştır) Yahudiliğine değinmiş, ulusal köklerden yoksunluğu nedeniyle bestelerinin de otantik bir biçeme sahip olmadığını yazmıştır.

Wagner'in saf-Alman ırkını militanca koruyuşu, ölümünden elli yıl sonra, 1933'te Hitler tarafından bir Nazi öncüsü ilan edilmesine ve simgeleştirilmesine yol açmıştır. Toplama kamplarından kurtulan kimi Yahudilerin anılarında onlara sürekli Wagner müziği dinletildiği yazılıdır. Bugün, ölümünden neredeyse 125 yıl sonra, İsrail'de Wagner operası sahnelenmesi hâlâ bir tartışma konusudur.

(SOLDA) Wagner ve Cosima.

(SAĞDA) Wagner 1880'de oğlu Siegfried ile.

öğüdüne uyup yazdığı salon müzikleri hiç ilgi görmez. O da gazetecilik yapmaya başlar. Bir iki yıl içinde karı koca öylesine yoksul düşerler ki Wagner'in borçları yüzünden arada bir tutuklandığı bile olur. 1841'de *Kristof Kolomb* başlıklı uvertürü seslendirilir. Yine Meyerbeer'in aracılığıyla 1842'de Dresden Operası, *Rienzi*'yi kabul eder. 1843'te, bir yıl içinde *Uçan Hollandalı*'yı besteleyip ortaya çıkarması yaşamının dönüm noktası olur. Böylece piyasa değeri yükselen besteci, Dresden'deki Saksonya Sarayı'na iyi bir ücretle orkestra şefi olur. Bu güvenli ortamda, opera alanına yenilikler getiren *Tannhäuser* ve *Lohengrin* operalarını yazar. Dresden'de devrimci akıma katılması, tiyatroya yeni düzen getirme çalışmaları ve atak davranışları yüzünden tutuklanmak üzere aranmaktadır. Tehlikeden kurtulmak için, önce Weimar'a sığınır, Liszt'in yardımını ister; kısacık bir süre içinde Liszt'le müzikte, özellikle operada yenilik ilkeleri üstüne anlaşırlar. Sonra da İsviçre'ye kaçar. Almanya, Wagner'e tam on bir yıl yasaklanmıştır ve 1849'dan başlayarak artık sürgün yaşamı sürdürecektir.

1848, Avrupa'nın devrimler yılıdır. Wagner'in sürgün yaşamı ise sanatsal yaratıcılığına yeni bir dönem getirir. Zürih yıllarında müzik polemikleri üstüne yazıları yayınlanır; bu arada *Niebelung'un Yüzüğü* (*Der Ring*

WESENDONCK ŞARKILARI

Wagner 1852'de Düsseldorflu bir ipek tüccarı olan Otto Wesendonck'la tanışır, 1857'de onun çağrısıyla eşi Minna ile birlikte Zürih'te kent dışında bir villanın bahçesindeki köşkte onların konuğu olur. Wagner'in yoğun yıllarıdır. Aynı yaz içinde Parsifal*'in taslaklarını tamamlamış,* Siegfried*'in ilk perdesini yazmış,* Tristan ve Isolde*'ye başlamıştır. Bu arada Otto'nun eşi Mathilde Wesendonck'la (1828-1902) tutkulu bir aşk yaşamaya koyulur. Mathilde'yi aşkıyla ve şiirleriyle kendisine bir esin perisi olarak kabul eder ve onun beş şiirini, onların konuğu olduğu aylarda, lied olarak besteler.* "Traume-Düşler" *adlı şiirin keman ve orkestra uyarlamasını da yaparak Mathilde'nin doğum gününde 28 müzikçi çağırtıp penceresinin altında çaldırtır. Wagner yalnız Mathilde'nin şiirlerini bestelemekle kalmaz; Mi Bemol Majör Piyano Sonatı'nı (1853) ve Die Walküre Operası'nın prelüdünü (1856) de Mathilde'ye adar. Kasım 1857-Nisan 1858 arasında yazmakta olduğu* Tristan ve Isolde operasının *ikinci sahnesinde yer alan tutkulu, hatta erotik aşk sahneleri, Mathilde'le ilişkisinin yansımasıdır. Wagner kendini Tristan yerine koymuş, operanın kadın kahramanı Isolde'yi de Mathilde'le özdeşleştirmiştir.* Träume *adlı lied de ikinci perdedeki aşk düetinin esin kaynağıdır.* Wessendonck Liedleri*'nin bugün konserlerde yer alan orkestra düzenlemesini Wagner'in öğrencisi, şef Felix Mottl yapmıştır.*

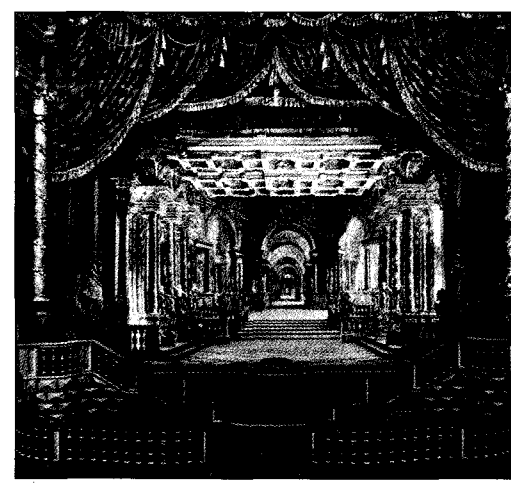
des Nibelungen) dizisini bestelemeye koyulur. Bir ara Paris'e gider ve orada daha önce Dresden'den tanıdığı bir kadına âşık olur. Bu sıralarda, Liszt, Weimar'da *Lohengrin*'in ilk temsilini yönetir. Wagner, bu temsilde bulunamamıştır. Yapıtının gördüğü ilgi üzerine Liszt'in Wagner'i tanıtmak amacıyla yaptığı açıklamalar ve yazdığı yazılarla Weimar, onun reformcu sanat anlayışının merkezi durumuna gelir. Böylece yüreklenen Wagner, yeni opera biçimlerini ve müzikli tiyatro kavramını irdelemeye başlar. Kendini opera sanatının doğası üstüne incelemeler yapmaya adar. 1849'da *Sanat ve İhtilal*; 1850'de *Geleceğin Sanatı;* 1851'de *Opera ve Dram* başlıklı kitaplarını yazar. Ayrıca Mendelssohn ve Meyerbeer'e saldırdığı, takma adla yayınlanan *Müzikte Yahudilik* adlı kitap da aynı yıl ortaya çıkar. Artık siyasal konularla ilgilenmeyi bırakmış, Feuerbach'ın etkisinde felsefi düşüncelere dalmıştır. Bir süre de Hıristiyanlığa karşı bir tutum benimser.

Wagner'in bu yıllarda (1849-1859) Zürih'in müzik yaşamında etkin bir rolü vardır. Ancak daha önemlisi, yepyeni ve büyük bir kavramın peşinde olmasıdır: Bu yeni kavram, mitolojik konulu bir opera yazma fikrinden kaynaklanır. *Siegfried*'in kahramanlık öykülerini konu alır. Önce ölümünü, sonra gençliğini işlemeye koyulur *Siegfried*'in. Sonuçta *Tanrıların Sonu* (*Götterdämmerung*) ve *Siegfried* ortaya çıkar. Ardından öykünün daha öncesini ele alan *Die Walküre* ve onu izleyen *Ren Altını*'nı *(Das Rheingold)* yazar. Bütün bu operalar için önce düzyazıda bir taslak hazırlar, sonra nazım şekline ya da librettoya dönüştürür. Sonra da opera metnini ters yönde işleyerek bütünler. Oysa müziği besteleme yöntemi, baştan sona, ileriye doğrudur. Wagner'in bu yöntem içinde ayrıntıları işlemesi uzun zaman almıştır. Örneğin: *Ren Altını*'nın ilk bölümüyle *Tanrıların Sonu*'nun son bölümü arasına yirmi yıllık bir zaman dilimi girer. (Bu dört yapıt, *Nibelung'un Yüzüğü* dizisi adı altında tamamlanmıştır.) *Tristan ve Isolde* ile *Nürnberg'in Usta Şarkıcıları* da bu İsviçre yıllarının ürünüdür. Wagner *Tristan*'ı, o sıralarda İsviçreli işverenlerinden bir ipek tüccarının karısıyla yaşadığı aşk macerasının etkisinde yazmıştır. Yüzük (*Der Ring des Nibelungen*) dizisini çok uzun bulan yayıncılar ona daha kısa operalar bestelemesini önermektedirler. Böylece gerek *Tristan,* gerekse *Usta Şarkıcılar,* dizinin akışını kesen, araya giren kısa operalar olurlar. Bu kısa operaları bir an önce yazıp sahnelemesinin başlıca nedeni, her zamanki gibi borçlarını ödeyebilmek için, para gereksinimi olmasıdır.
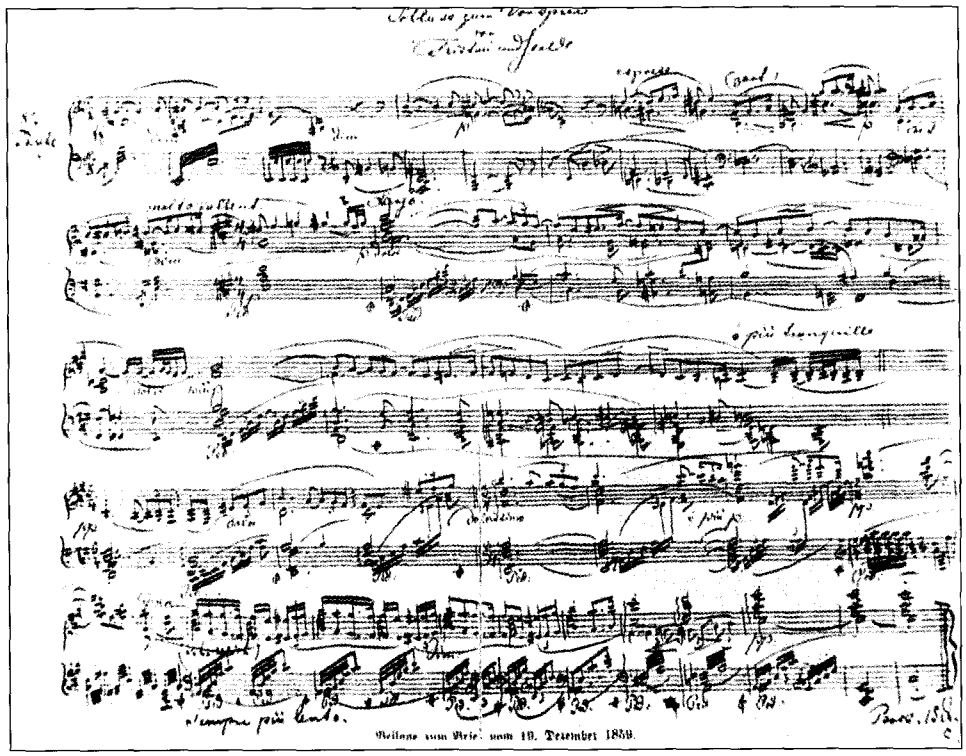
1850'li yılları İsviçre'de geçirirken 1858'de en yakın dostlarından Otto Wesendonck'un eşi Mathilde Wesendonck'a âşık olunca Minna'yla zaten kötü giden evliliği iyice kopar. 1859'da yine Paris'e yerleşir. 1860'ta Minna, Wagner'i terk eder. Aynı yıl, *Tannhäuser*'i Fransız zevkine göre değiştirmekle uğraşır. Yapıtın yeni versiyonu 1861'de sahnelendiğinde büyük bir politik tartışma patlak verir. Almanya'ya yeniden girmesini gündeme getiren bir olaydır bu. 1862'de Minna'yla Wagner resmen ayrılırlar. Wagner 1859-1860 yıllarında Londra, Viyana ve Rusya'da konserler yönetmek üzere birçok geziye çık-

BAYREUTH FESTİVALİ

Her yıl, Almanya'nın Bavyera yöresinin Bayreuth kasabasında Wagner Festivali düzenlenmektedir. Wagner uzun yıllar böyle bir festival binası yaptırmayı planlamış, akustik açıdan kusursuz olabilmesi için inceden inceye hesaplamıştır. Kendi operalarının, özellikle Nibelung'un Yüzüğü *başlıklı dört operalık dizisinin temsili için her yıl burada bir festival düzenlenmesini öngörmüştür. Bina 1876'da Hans Richter'in yönettiği* Yüzük *dizisiyle açılmıştır. 1882'de* Parsifal *ile başlayarak Bayreuth'ta her yıl düzenli festival geleneği yerleşmiştir. Bayreuth binasındaki kapalı orkestra çukuru, mükemmel akustik koşullar, 1800 kişi alan salon, o tarihler için büyük yeniliktir. Bir kez Beethoven'ın* Dokuzuncu Senfoni*'si çalınmış, onun dışında Wagner'den başka hiçbir bestecinin operası bu binada oynanmamıştır. Wagner'in ölümünden sonra Bayreuth'un yönetimi eşi Cosima'ya, sonra da bugüne dek, torunlarına ve torun torunlarına kalmıştır.*

Eski Bayreuth Operası'nın sahnesi

Tristan ve Isolde'nin piyano notası.

mıştır. Bu arada genel aftan yararlanarak Almanya'ya döner.

Bu sıralarda Bavyera sarayının eşcinsel olarak tanınan on sekiz yaşındaki, eksantrik kralı II. Ludwig, Wagner'i Münih'e çağırır. Bestecinin yapıtlarına ve kuramlarına hayrandır. Onu tüm borçlarından kurtarıp belli bir gelir ve huzurlu bir ortam sağlayacağına söz verir. 1864 yılının yazında Wagner Münih'e taşınır. Bundan böyle yirmi yıl kadar Ludwig'in Wagner'e desteği sürecektir. Ludwig tüm olgun yapıtlarının temsil edilmesine ve bestecinin düşündeki operaevinin yapılmasına da olanak yaratır.

Ancak Bavyeralı politikacılar Wagner'in saraydaki bu etkinliğinden kaygı duyarlar. Ayrıca Bavyera parasıyla Bayreuth'ta bir de opera binası inşa etmektedir. Bu arada Cosima'yla olan ilişkisi büyük bir skandala yol açar. Cosima, Liszt'in kızı ve ünlü şef Hans von Bülow'un karısıdır. Hans von Bülow da Wagner'in ricası üzerine Ludwig tarafından saray müzisyeni yapılmıştır. Ertesi yılın Nisan ayında Bülow *Tristan ve Isolde*'nin ilk temsilini yönettiği gün Cosima'yla Wagner'in ilk kızları dünyaya gelir, adını Isolde koyarlar. Vaftiz töreninde Wagner, vaftiz babası olarak yer alır, böylece çevreye ve Ludwig'e karşı söylentileri önlemeye çalışır. Yıl sonunda Kral II. Ludwig, çalkantılara dayanamayarak Wagner'den Münih'i terk etmesini ister.

Wagner ve Cosima, 1866'da, Luzern gölünün kıyısındaki Tribschen'e taşınırlar ve iki yıl içinde evlenirler. İsviçre'deki dönemde Wagner'in politik ve felsefi görüşleri yine değişime uğrar. *Hükümet ve Din, Alman Sanatı ve Alman Politikası, Sanat ve Din* gibi kitapları yayınlanır. 1868'de *Usta Şarkıcılar*'ın Münih'teki ilk gösteriminde Wagner, Kral II. Ludwig'le aynı locada oturarak temsili izler. Wagner, artık Alman ulusçuluğunun ateşli bir savunucusu olmuştur. "Çeşitli ırklar arasında en katıksız kalanı Germen ırkıdır... Kurtuluş ancak sanatın kılavuzluğunda gerçekleşir... Sanat yapıtı, dinin canlı bir simgesidir" gibi görüşleri benimser.

WAGNER VE NİETZSCHE

Ünlü Alman filozofu Friedrich Nietzsche (1844-1900) uzun süre Wagner'e hayranlık beslemiş, ve bu hayranlığını Tragedyanın Doğuşu *ve* Richard Wagner Bayreuth'ta *başlıklı yapıtlarında dile getirmiştir. Ancak son operası* Parsifal'*in 1882'de sahneye konduğu akşam Nietzche bu hayranlığını yitirdiğini belirtmiş ve birdenbire Wagner'e karşı cephe almıştır. Çünkü, Nietzche'nin görüşlerinin tam tersine, Parsifal, Hıristiyanlığa dayalı bir inanç üzerine kuruludur. Nietzche, Wagner'in öldüğü yıl, 1883'te "Wagner'den Ayrılış" adlı bir yazıyla bunu açıklamıştır.*

1872'ye dek Tribschen'de yaşarlar. Bu arada Cosima, Wagner'e iki çocuk daha doğurur ve kendini kocasına adar: Yaşamöyküsünü kaleme alır, günce tutar, onun tüm gereksinimlerini yerine getirir. Besteci, ilk oğlu doğduğunda *Siegfried Idyll* başlıklı bir senfonik yapıt bestelemiştir. Bu sıralarda *Yüzük* dizisinin üçüncü operasını tamamlamaktadır. İlk ikisi 1869 ve 1870 yıllarında Münih'te sahnelenmiştir. 1872'de dördüncüsünün, *Tanrıların Sonu*'nun taslaklarını hazırdır. 1874'te Bayreuth operaevinin inşaatı yapımıyla uğraşır. 1876'da Ludwig'in yardımıyla Bayreuth'taki festival tiyatrosu ve Wagner ailesinin uzun yıllar yaşadığı villa tamamlanır. Aynı yıl tüm *Yüzük* dizisinin ilk temsili Bayreuth'ta yapılır. Bayreuth hemen, Wagner'in yapıtlarını ve felsefesini tanıtan bir merkez haline gelir.

1882 yılında son operası *Parsifal*'in Bayreuth'taki ilk gösteriminden sonra Richard Wagner, ailesiyle birlikte kışı geçirmek üzere gittiği Venedik'te 13 Şubat 1883 günü bir kalp krizi sonucu ölür.

SİMGECİLİK (Sembolizm)

19. yüzyıl sonunda ortaya çıkıp 20. yüzyıl başı sanat dallarını etkileyen Simgecilikte (Sembolizm) geniş kavramlar yalın öğelere indirilerek belli işaretlerle açıklanır. Başta Mallarmé olmak üzere birçok simgeci şair Wagner'in "leitmotif" tekniğini şiirine aktarmıştır. Leitmotif, belli bir konuyu, belli bir karakteri simgeleyen, dinleyici için kılavuz görevindeki müziktir. Leitmotiflerin sık kullanımı yapıttaki tümelliği sağlar. Ünlü simgeci şairlerden Baudelaire, Verlaine, Mallarme'nin şiirleri yirminci yüzyıl başında Debussy gibi izlenimci besteciler tarafından bestelendiğinde, Wagner'den etkilenmiş olan şiirdeki simgecilik akımı yeniden müziğe dönmüş olur. Simgeci estetikten yararlanan bir başka besteci de Aleksandr Skriyabin olmuştur.

Wagner'in Yenilikleri ve Etkisi

Wagner, 19. yüzyılda yalnız Alman müziğinin değil, tüm düşünce ve sanat dünyasının önemli bir ismidir. Örneğin, şiir sanatında da müzikte olduğu gibi üst düzey bir yeri vardır. Tüm operalarının manzum librettolarını kendisi yazmıştır. Müzik tarihindeki diğer bestecilere göre Wagner'in müzik eğitimi standardın altındadır. Ancak zamanının bestecilerini ve stillerini büyük bir açık yüreklilikle taklit etme yeteneği de her bestecinin sahip olamadığı bir hünerdir. Beethoven'ın temel tavırları ve orkestra sonoritesi ilk çalgısal yapıtlarında, örneğin, 1832'de yazdığı *Do Majör Senfoni*'sinde yansır. Operaya başladığında Alman Romantiklerinden Weber'in, İtalyan stilinden Rossini ve Bellini'nin, Büyük Opera'yı denerken Meyerbeer ve Spontini'nin etkisindedir. Ezgi yapısında Schubert'in *lied*'leri, Schumann'ın fantezileri ve Liszt'in senfonik şiirlerinin işlenişi vardır. *Uçan Hollandalı, Tannhäuser* ve *Lohengrin* ile artık kendi stili yerleşmeye başlamıştır.

Daha sonraki operalarında masalsı ve mitolojik kaynakları kullanması, arya ve resitatif arasındaki karşıtlığı azaltması, yaklaşmakta olan, Wagner'e özgü drama türünün habercileridir. *Sürekli müzik* kavramı da ilk kez Wagner operalarında zengince ortaya çıkar. Senfonik orkestra, tüm üyeleriyle operanın yanında yer alır. Her sahnede ve perdede orkestranın taşıdığı motifler, temalar, su damlacıkları gibi yapıtın tümüne yayılır ve bütünlüğü sağlar. 1850'deki tezinde savunduğu "müzikli dramın" öncü ilkeleri, *doğalcılık* (*naturalism*) ve dramatik *gerçekçilik* (*realism*)'tir. Böylece Wagner, müzik, şiir, plastik sanatlar ve sahne sanatlarının bir sentezini sunduğunu ileri sürerek, tüm sanatların birleştiği bu yeni türe *Gesamtkunstwerk* adını vermektedir. Metin –ki Wagner her zaman librettosunu kendisi yazmıştır– yoğun, bağımsız ölçüde ve yaratıcı olmalıdır. Dizi sonlarındaki uyak, aynı zamanda müziğin uyumunu gözetmelidir. Vokal çizgideki açık uçlu melodi, orkestra eşliğiyle desteklenmelidir. Müzik, belli motiflerin yinelenmesiyle bir tümelliği korumalıdır. Belli motifler, kimi karakterlerle, eşya, düşünce ya da olaylarla özdeştir. *Leitmotif* adı alan bu etiketler, tanıtım, hatırlatma motifleridir. Dinleyici belli bir karakterle belli bir motifi operanın sonuna dek özdeş bilecek ve o karakterin yokluğunda dahi müziksel motifle karakteri çağrıştıracaktır. Bir bakıma yönlendirici müzik motifleridir bunlar.

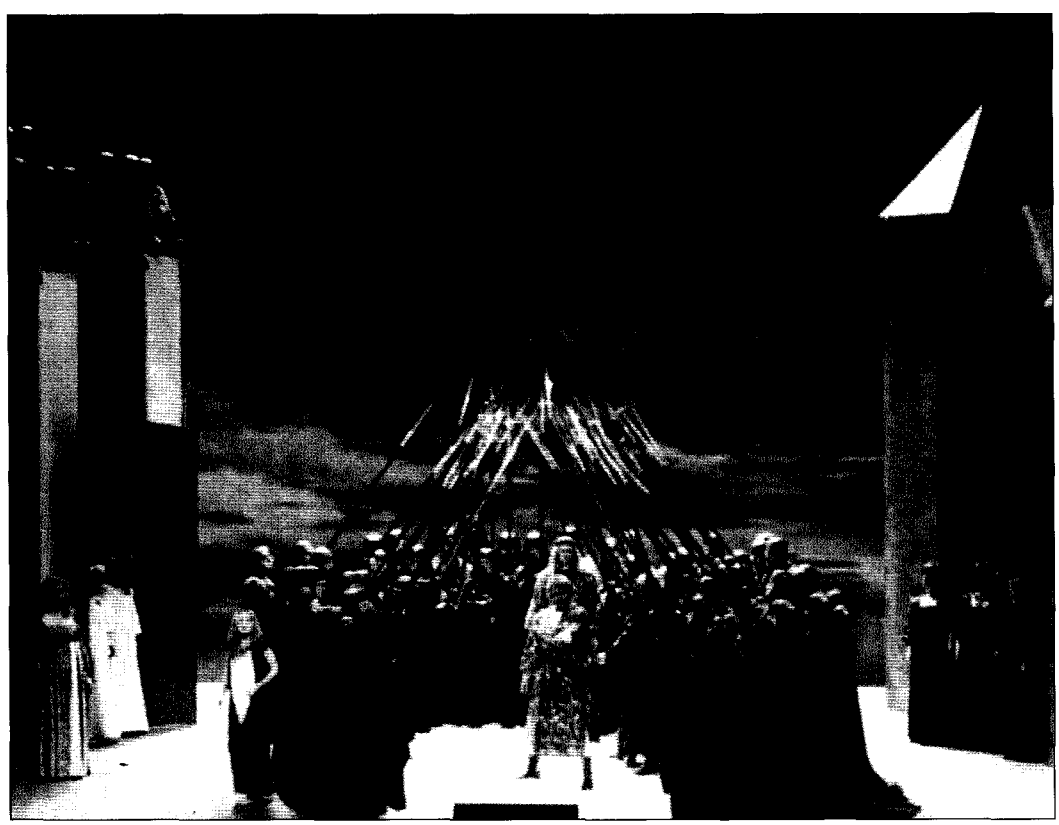
Wagner, operalarında topluca, grup halinde şarkı söylenmesinden kaçınır. Bestecinin tüm kuralları uyguladığı müzikli dramı *Nibelung'un Yüzüğü* adlı dizisidir. Wagner yazarken operanın metni de şekillenmiştir. Daha sonraki çalışmalarında bu tezlere bağımlılığı azalır. Örneğin: *Tristan ve Isolde*'de grup şarkıları yeniden canlanır. *Usta Şarkıcılar*'da mitolojik değil, tarihsel bir konu seçilmiştir. *Yüzük* dizisinin de son bölümlerinde, müziksel etkinlik uğruna doğallık ilkesinden özveride bulunmuştur.

Dramatik malzeme için mitolojik ve masalsı konulara eğilen Wagner, kalıcı simgesel değerler peşindedir. Bu nedenle Weber ya da Heinrich Marschner (1795-1861) gibi Alman Romantik operasının öncülerini izler. Her ikisi de doğaüstü güçleri konu alıp işlemişlerdir. Wagner'in kendine özgü kurgusunda her zaman bir düşüşün ardından bir yükselişin öyküsü yer alır (gülünçlü türündeki *Usta Şarkıcılar* dışında). Her operasında bu temayı değişik şekillerde işlese de hep erkeğin düşüşü, bir kadın sevgisinin tutkulu gücüyle yükselmiştir. Wagner operalarında ölüm kavramı ölümden sonrasının değişimine (*transfiguration*) bir adım olarak yüceltilir. Bir başka Wagner konusu da toplumsal (ya da sanatsal) değişime başkaldırmanın boşluğunu vurgular. Bir bakıma Shopenhauer'in dünyasal istekleri dizginleme felsefesinden etkilenen besteci, operalarına eklediği yaşlı, bilge bir karaktere, kuşaklar arası yenileşme sürecini anlattırır.

Bu tür temaların felsefi yönleriyle diyalog ve sahne aksiyonunun simgesel yönleri, çağımızda Wagner operalarının psikolojik analizlerine ve deneysel incelemelerine yol açmıştır.

Yaşamı süresince kendini hep bir karşı güç olarak tanıtan Wagner, çağdaşları arasında Berlioz, Brahms ve Verdi'yi etkilemiştir. Ancak hiçbiri onu tam olarak anlayamamıştır. Sonraki kuşak ise değişik tepkiler gösterir Wagner'e: Kimi onu izler, kimi değişik seçenekler arar, kimi de geleneksel kalıplar içinde onun yeniliklerini uygulamaya çalışır. En büyük etkisi, *Tristan ve Isolde* ve *Parsifal* operalarıyla olmuştur. Aşırı kromatizm kullanımı, uyuşumsuz akorların düzensiz çözümü, sürekli tonalite değişimi, *Tristan*'ı yeni müziğin öncüsü yapar. Schönberg'in *atonalite* temellerinin ilk kez bu yapıtın değişken tonalite işlemesinden filizlendiği ileri sürülür. Debussy'nin öncülüğündeki *İzlenimciler* de tonaliteyi zayıflatmak için yollar ararken, Wagner'in orkestra renklerini kullanımından, zengin akorlarından ve büyük yapı içindeki parlak motiflerinden yararlanmışlardır.

Kimi tutucular Wagner müziğini çok gürültülü, aşırı kromatik ve rahatsız edici olarak nitelemişlerse de onun etkisinde kalmayan besteci adı saymak zordur. Yöntemlerini olduğu gibi kendi yapıtlarında uygulayanların başında Engelbert Humperdinck (1854-1921) gelir. Richard Strauss, kendi dramatik dili içinde Wagner'den etkilenmiştir. Hugo Wolf, şarkı anlayışında, Anton Bruckner ise senfonik yapıda Wagner'in başlıca izleyicileri olmuşlardır.

Siegfried'in 1993 yılında Viyana Devlet Operası'ndaki gala temsili.

Wagner'in Başlıca Operaları

Rienzi, İngiliz devlet adamı ve şair Edward Bulwer-Lytton'ın aynı adlı romanından kaynaklanan 5 perdelik trajik bir operadır. Olay, 14. yüzyıl ortalarında Roma'da geçer. Bir halk kahramanının yükseliş ve düşüşünü anlatır.

Uçan Hollandalı Wagner'in en kısa, aynı zamanda çok yoğun işlenmiş operasıdır. Bir deniz masalından esinlenen Heine'nin yapıtına dayanır. Doğaüstü, düşsel bir ortamda geçer. Wagner, *Uçan Hollandalı*'nın İskoçya'daki özgün mekânını Baltık denizinde yaşadığı fırtınayı da çağrıştıracak biçimde kendi yaşamından bir anı olarak Norveç'le özdeşleştirir. Fırtınalı orkestra dokusunda Hollandalı'nın fırtınası kadar Wagner'in yaşadığı fırtına da vardır. Bir yandan Weber'in *Freischütz* operasının hayaletler ortamı yaşatır, öte yandan, bundan sonra sürdüreceği efsaneler konusunun habercisidir. Müzikteki tutkulu anlatım, Wagner'in yeni arayışıdır. 6/10

Tannhäuser ve Wartburg'da Şarkıcılar Savaşı başlığını taşıyan opera, iki ayrı efsaneden kaynaklanır. Biri eski bir halk türküsü, diğeri de "Wartburg'da Şarkıcılar Savaşı" adlı bir masaldır. 13. yüzyılda geçen operada aynı zamanda Alman gezgin ozanlarının (*minnesinger*) da yer yer ortaya çıkması yapıta folklorik bir karakter verir. Operanın kahramanı, ünlü bir halk ozanı olan Tannhäuser'dir. Wagner, ilk taslakları *Venüs Dağı* adıyla 1842'de hazırlar. İlk temsilden sonra art arda değişiklikler yapar ve yaşamını kendi yaşamına benzettiği *Tannhäuser*'in özellikle 3. perdesini, en son şeklini alana dek iyice değiştirir.

Lohengrin de ortaçağda geçer. Wagner yine eski bir Alman masalından yola çıkar. Hemen tüm operalarında olduğu gibi yine bir kadının aşkı ve bağlılığı söz konusudur. Wagner, teknik açıdan bu operasında ilk kez süreklilik anlayışını uygulamaya başlamıştır. Aryalarla kesilen akış, yumuşak geçişlerle birbirine bağlanmakta ve müziğin sürekliliğiyle bütünlük sağlanmaktadır.

Tristan ve Isolde, ünlü ortaçağ şairi Gottfried von Strassburg'un aynı adı taşıyan destanından kaynaklanır. Tristan şiiri 12. yüzyıldan bir gezgin ozana aittir. Bu operanın uvertürü, yapıtın tümünde süren aşk motifini işler. Sürekli bir tırmanış, aşkın doruğuna ulaşması ve sonuna doğru sessizliğe gömülüşü duyurur. Bu uvertürdeki kromatizm ve sıkça tonalite değişimi bir sonraki kuşağın yenilikçi bestecilerine ışık tutmuştur. 6/11

Nürnberg'li Usta Şarkıcılar'ın kaynağı Alman yazar Wagenseil'in *Nürenberger Chronik* adlı gazetede çıkan "Usta Şarkıcıların İçli Sanatlarına Ait" başlıklı yazısıdır. Üç perdelik bir operadır. 16. yüzyılın ortalarına doğru Nürnberg'de geçer. 6/12

MÜZİK 6/12-WAGNER: NÜRNBERGLİ USTA ŞARKICILAR-PRELÜD

Cüceler Kralı Nibelung'un Yüzüğü adlı operalar dizisinde dört ayrı yapıt yer alır: *Ren Altını, Die Walküre, Siegfried* ve *Tanrıların Sonu*. Bestecinin kuzey mitolojisine dayalı bir festival oyunu olarak yazdığı bu operalar, dörtleme olarak da anılırlar. *Ren Altını*'nı giriş bölümü olarak kabul edersek, diğer üçü üçleme olarak adlandırılır. Bu operaların Bayreuth Festivali'nde dört gün art arda oynanması geleneği halen sürdürülmektedir.

Parsifal, Wagner'in son operasıdır. Üç perdelik bir festival oyunudur. Kaynağı ortaçağın Alman halk ozanı Wolfram von Eschenbach'ın *Parzival* adlı destanıdır. Kutsal bir Hıristiyanlık öyküsünü anlatır. Wagner *Parsifal*'in ancak Bayreuth'da oynanmasını, onun dışında temsil edilmemesini öngörmüştür. Ancak bugüne dek dünyanın her yerinde sahnelenmesi kaçınılmaz olmuştur.

MÜZİK 6/10-WAGNER: UÇAN HOLLANDALI'DAN JO-HO-HOE!

Wagner, tüm operalarının librettosunu kendisi yazdığı gibi, her birinin sahnelenmesiyle, rejisiyle kendisi ilgilenmiştir. Sahneleme çalışmaları sırasında kendisini izleyenler bestecinin sahne bilgisine hayran kalmışlardır.

WAGNER'İN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Periler (Die Feen, 1832-1834); Aşk Yasağı (Das Liebesverbot, 1843-1835); Rienzi (1837-1840); Uçan Hollandalı (Der fliegende Holländer, 1841); Tannhäuser (1842-1845); Lohengrin (1846-1848); Tristan ve Isolde (1857-1859); Nümberg'li Usta Şarkıcılar (Die Meistersinger von Nümberg, 1862-1867); Nibelung'un Yüzüğü (Der Ring des Nibelungen): Ren Altını (Das Rheingold, 1852-1854); Die Walküre (1854-1846); Siegfried (1856-1871); Tanrıların Sonu (Götterdämmerung, 1870-1874); Parsifal (1877-1882) **Orkestra:** Do Majör Senfoni (1832); Siegfried Idyll (1870); Re Minör Konser Uvertürü (1831); Do Majör Konser Uvertürü (1832); Christopher Columbus Uvertürü (1835); Polonia Uvertürü (1837); Faust Uvertürü (1840, 1855); Kral Marşı (Kaisermarsch, 1871); Grosser Festmarsch (1876). **Koro:** Das Liebesmahl de Apostles-orkestra eşliğinde erkekler korosu için (1843). **Piyano:** Sonatlar ve Sözsüz Şarkılar. **Şarkılar:** Goethe'nin Faust'undan 7 şarkı (1832); Çam Ağacı (Der Tannenbaum, 1838); Wesendonck Şarkıları (1857-1858); Kinder-Katechismus (1873). **Kitaplar:** Yaşam Öyküm (1865-1880); Alman Operası (1851); Sanat ve Devrim (1849); Müzikte Yahudilik (1850); Opera ve Drama (1851); Geleceğin Müziği (1860); Din ve Sanat (1880); Şeflik Üstüne (1869).

MÜZİK 6/11-WAGNER: TRISTAN VE ISOLDE'DEN "SOLL ICH LAUSCHEN?"

Giacomo Puccini

Giacomo Puccini

(1858-1924)

Dünyanın en sevilen operalarını besteleyen Puccini, melodramdaki ustalığı, *Tosca* ve *La bohème* gibi operalarında sergilediği duygusal erotizm, *Madam Butterfly*'da ve *Turandot*'taki egzotizmle, ilk gerçekçi opera akımının temsilcisi olarak 19. yüzyılı 20. yüzyıla bağlayan bestecilerden biridir.

Puccini, 22 Aralık 1858'de Toscano bölgesinin sevimli kenti Lucca'da dünyaya gelir. Ataları yüz elli yıla yakın bir zaman dilimi içinde bu kentte kilise müzisyenliği yapmışlardır. Giacomo, aile geleneğini sürdüren beşinci kuşağın üyesi olarak önce org çalmayı öğrenir. Annesi, üstün müzik yeteneğini ortaya çıkarmak için onu, Instituto Musicale'ye gönderir. On sekiz yaşında Lucca'da yapılan bir yarışmaya *Juno* başlıklı bir kantatla katılır. Ödülü kazanamasa da yapıtının seslendirilmesi ve övülmesi onu yüreklendirir. Aynı yıl, komşu kentlerden Pisa'da Verdi'nin *Aida* operasını izledikten sonra İtalyan drama geleneğine ilgi duymaya başlar ve böylece opera bestecisi olmaya yönelir. Ailenin desteği ve İtalya Kraliçesi Margherita'nın bursuyla Milano'da Reale Konservatuvarı'na yazılır. 1880-1883 arasında Antonio Bazzini ve Amilcare Ponchielli'nin öğrencisi olur. Ponchielli, ona tek perdelik opera yarışmasına katılmasını öğütler ve librettoyu danışması için, yazar Ferdinando Fontana'yla tanıştırır. Fontana'yla işbirliği sonucu ortaya çıkan *Le Villi*, tıpkı *Juno* gibi hiçbir ödül kazanamaz. Ancak Puccini, piyano doğaçlamaları yaptığı bir toplulukta Boito'nun ilgisini çeker. Boito, bu operasının 1884'te, Milano tiyatrolarından birinde sahnelenmesini sağlar. Ardından İtalyan bestecilerinin yapıtlarını basmakla tanınan Ricordi Yayınevi tarafından basılır. Ricordi, bu başarının ardından Puccini'ye yeni bir opera ısmarlar. Beş yıl sonra ortaya çıkan *Edgar* da başarısız olur.

İlk büyük başarısı, üçüncü operası *Manon Lescaut*'dur. Jules Massenet'nin (1842-1912) aynı konudaki popüler yapıtı *Manon*'u çok iyi bilen besteci, Prévost'nun romanından doğrudan esinlenmiş ve yapıtı bambaşka bir boyutta ele almayı aklına koymuştur. Operaya uyarlamak için tam yedi libretto yazarı değiştirdikten sonra *Manon Lescaut* istediği düzeyde bir edebiyat-müzik işbirliğine ulaşır ve 1893'te hemen uluslararası üne kavuşur. İlk kez 1896'da Torino'da sahnelenen *La bohème*, kendi deneyimlerini de kattığı Fransa'daki bohem öğrenci yaşamını anlatır. Puccini'ye yeni kapılar açan bu yapıt, yalnız opera olarak değil, aryalarının tatlı ezgileriyle resital programlarının, ev içi dinletilerinin dağarcığına da girer.

OPERADA GERÇEKÇİLİK YA DA VERİSMO

İtalyanca verismo, ya da İngilizce verism, gerçekçilik ya da doğruculuk anlamına gelir. 19. yüzyıldan kaynaklanan sanatsal bir akımdır. Çağdaş yaşamın sıradan insanlar arasındaki görüntüsünü yansıtmaya çalışır. Özellikle zamanın İtalyan operasını tanımlayan bu akım, ilkel dürtülerle oluşan şiddet dolu öyküleri ve yoksul çevrelerde yaşanan melodramlardaki kişisel bunalımları, yapısal bir bütünlük içinde işler. Güzel tonlama, virtüoz işi aryalar, tatlı ezgiler, bu tür gerçekçi sahneler için bir yana bırakılıp, az, simetrik, kısa ve öz melodiler kullanılır. Verismo *operasının başlıca örnekleri Mascagni'nin* Cavalleria rusticana'sı *(1890), Leoncavallo'nun* Palyaço'su *(1892) ve Charpentier'in* Louise *(1900) adlı operasıdır. Puccini'nin* Madam Butterfly *gibi operaları da gerçekçi etkiler taşır.* 6/13

Veristik opera, bugünün televizyon ve sinemasındaki şok dramların öncüsüdür. İsteksizliği sarsan uyarıcı nitelikteki öğeleri, Geç Romantik akımla özdeştir. Örneğin, yer yer kullanılan uyuşumsuz sesler ve sürenin uzunluğu gibi.

Zola'nın romanlarındaki gerçekçilik ve izlenimcilik; Monet, Mallarmé, Cézanne, Pissarro ve Cocteau gibi bir sonraki kuşağın edebiyatçı ve ressamlarında da görülür.

MÜZİK 6/13-LEONCAVALLO-PALYAÇO'DAN "VESTİ LA GİUBBA"

1900'de ortaya çıkan *Tosca*, daha erkeksi ve güçlü bir dramın sergilendiği, acımasız dünyanın gerçekleriyle yüklü, Victorien Sardou'nun bir oyunu üstüne yazılmış operasıdır. *Tosca*'da *verismo* stili (gerçekçi opera akımı) ile Puccini'nin sanatı birleşir. 1904'te David Belasco'nun bir oyunu üstüne yazılan *Madam Butterfly*, Amerikalı bir denizci uğruna ailesini ve geleneklerini terk eden Japon geyşasının acıklı öyküsünü anlatır. Aslında bir geyşanın acıklı öyküsü o günlerin Japon yaşamının toplumsal gerçeğini simgeler. Operanın sonunda, denizcinin bir Amerikalı kadınla geri dönmesi üzerine geyşa harakiri yapar. *Madam Butterfly* operasındaki "Bir güzel gün" başlıklı arya yazıldığı günden beri ününü hiç yitirmemiştir. 6/14

Puccini bundan sonraki operalarında müzik dilini zenginleştirmeye özen gösterir. *Altın Batı'nın Kızı*, 1910'da New York Metropolitan Operası'nda sahnelenir. Onu izleyen *La rondine* 1917'de, *Il trittico* (üç tek perdelik opera: *Il tabarro, Suor Angelica* ve gülünçlü operası *Gianni Schicchi*), 1918'de ortaya çıkar. Puccini, son operası, Gozzi'nin oyunundan kaynaklanan *Turandot*'u bitiremeden ölür. Son perdesi Franco Alfano tarafından tamamlanır ve 1936'da Milano'da sahnelenir. Güçlü bir dramatik soprano için yazılmış büyük bir roldür Prenses Turandot rolü. Kendisine âşık olan her erkeği öldüren, acımasız bir prensestir. Çin'de geçmesi, egzotik bir gizemsellik getirdiği gibi, bestecinin Çin müziği temalarını kendine özgü İtalyan müzik diliyle birleştirmesi de masalsı bir ortam yaratır. *Turandot*, Puccini operalarının doruğu olduğu gibi uluslararası dağarcıkta tazeliğini hep koruyan son İtalyan operası olmuştur

Puccini, 1891'de Torre del Lago'da edindiği bir konuta yerleşir ve tüm yaşamını orada geçirir. 29 Kasım 1924'te, altmış beş yaşında Brüksel'de gırtlak kanserinden ölür.

Puccini, müziksel ya da dramatik bir yenilikçi olmadığı halde uluslararası alanda sürekli dikkat çekmiş, dinleyiciyi hemen avucuna alıveren yapıtları her dönemde büyük bir merakla beklenmiştir. Puccini'nin yeteneği, sahne duygusu, tiyatro içgüdüsü, çalgı renklerinin birleşimi ve gelişkin bir melodi duyarlılığıyla kendini gösterir. Verdi'nin yapıtlarıyla birlikte Puccini'nin operaları, bugün yeryüzünde halen İtalyan operasının başlıca temsilcileri olarak tanınırlar. Operalarındaki karakter tanımlamaları ve zengin orkestra yapısı, Debussy ve Schönberg gibi sonraki kuşağın bestecilerini etkilemiştir.

PUCCINI'NİN BAŞLICA OPERALARI: Le Villi (1884); Edgar (1889); Manon Lescaut (1893); La bohème (1896); Tosca (1900); Madam Butterfly (1904); Altın Batı'nın Kızı (La fanciulla del West, 1910); La rondine (1917); Il trittico -3 tek perdelik opera- (Suor Angelica, Il tabarro, Gianni Schicchi, 1918); Turandot (1926) - Ölümünden sonra Franco Alfano tarafından tamamlanmıştır.

MÜZİK 6/14-PUCCINI: MADAM BUTTERFLY UN BEL DÌ VEDREMO

Maria Callas, 1949'da Puccini'nin acımasız prensesi Turandot rolünde.

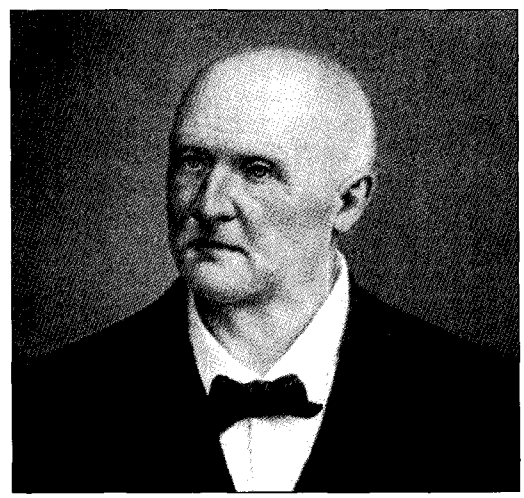

Romantizmden 20. yüzyıla doğru

Post-Romantikler

Almanya, 1870-1871 yıllarındaki Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra birleşik bir imparatorluk haline gelerek güç kazanmaktadır. Bu arada müzik dünyasında yüz elli yıldır egemenlik sürdüren Alman kültürüne karşı Avrupa'da iki ayrı akım gelişmektedir: Birincisi her ülkenin kendi müziğini arayıp bulduğu *ulusçu akım*; diğeri de Fransız okulunun geliştirdiği *izlenimcilik.* 1870-1910 arasında Avrupa müziği bu yollarda yürümektedir. 19. yüzyılın son çeyreğinde tüm müzikçiler, Wagner'in etki alanına girer. Üstelik kimi besteci ona benzememekte direnip savaş verdiği halde yine de Wagner izleri taşımaktan kaçınamaz. Bu dönemde Almanya'da masallara karşı bir ilgi uyanmıştır. Engelbert Humperdinck (1854-1921) *Hansel ve Gretel* (1893) adlı operasının masalsı konusuyla Wagner'in polifonisini ve *leitmotif* yöntemini halk ezgilerinin yalınlığı içinde birleştirir. Wagner'i izleyen Avrupalı besteciler, derin bir anlatımcılık içinde Romantizmin sınırlarını zorlarlar. Anton Bruckner, Gustav Mahler, Hugo Wolf ve Richard Strauss, Romantizmin son dönemdeki müzik dilini, yeni çağa taşıyan, yeni bir dile aktaran bestecilerdir. Wagner'in armonik yapısından senfonilerinde en çok etkilenen besteci ise Anton Bruckner olmuştur.

Renoir'ın 1892'de yaptığı *Piyanoda Küçük Kızlar* adlı tablosu. Aynı yıllar müzik dünyasını da etkileyen Renoir'in izlenimciliği, başta Debussy olmak üzere birçok bestecinin Romantizme başkaldırmasına ve yeni yüzyıla yeni bir müzik dili aramasına yol açmıştır.

Anton Bruckner

Anton Bruckner

(1824-1896)

Bruckner, bugün müzik tarihinde Klasik Viyana Okulu olarak bilinen bestecilerle (Beethoven, Haydn, Mozart ve Schubert) 19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı bestecilerini (Mahler, R. Strauss, Schönberg) birbirine bağlayan bir köprüdür. Beethoven gibi 9 senfoni yazan, biçimde Klasik kalıp kullanan, armonide ve orkestralama yönteminde büyük bir zenginlik sergileyen Joseph Anton Bruckner, 4 Eylül 1824'te Kuzey Avusturya'da, Ansfelden'de dünyaya gelir. Ana ve babası birer eğitimcidir. San Florian Manastırı'nın korosunda şarkı söylerken, keman, piyano, org çalmayı ve müzik kuramını öğrenir. Sonradan bu manastıra org öğretmeni olacaktır. 1856'da Linz'de orgculuğa başlar, ardından Viyana'ya gidip öğrenimini derinleştirir. 1861 yılında müzik kuramcısı ve orgcu Simon Sechter'le orkestralama çalışır. Otto Kitzler'den *biçim (form)* dersleri alır. Ve Kitzler ona Wagner müziğini tanıtır. 1863'te *Tannhäuser*'i dinleyince Wagner karakterinde eserler üretmeye başlar. Otuz yaşlarına kadar yeteneğine güvenmediğinden besteleme işini ciddiye almaz. Kırk yaşına vardığında ilk senfonilerini ortaya çıkarmaya başlar. 1868'de Viyana Konservatuvarı'nda Sechter'in yerine org ve kontr-puan dersleri verir. Aynı zamanda imparatorluk kilisesinin

San Florian Manastırı

orgcusu olur. 1869'da Fransa'da, 1871'de İngiltere'de başarılı org turneleri yapar. 1871'de profesör olur. 1873'te Bayreuth'a giderek *Üçüncü Senfoni*'sini Wagner'e adar ve onun müziğini iyice özümser. Bundan sonraki senfonilerine Wagner tarzında bir tuba dörtlüsü ekleyecektir. 1891'de öğretim görevinden istifa eder, köşesine çekilip Tanrı'ya adadığı *Dokuzuncu Senfoni*'sini tamamlamaya uğraşır. Ancak bitiremeden 11 Ekim 1896 tarihinde ölür. Vasiyeti üzerine San Florian Manastırı'ndaki orgun altına gömülür.

MÜZİK 7/1-BRUCKNER: ROMANTİK SENFONİ-SCHERZO

Bruckner'in besteleme süreci içindeki en önemli esin kaynağı, Barok mimarideki San Florian Manastırı'nda geçirdiği çocukluk günleridir. Ruhani ortamın yüceliği hemen her yapıtına yansımıştır. Wagner ise onun için başlı başına bir esin kaynağı olmuş, besteleme sürecinde olgunluğa tırmanmasını sağlamıştır. *Re Minör Missa*'sı ve onu izleyen *Mi Minör Missa* ile *Birinci Senfoni*'si, Wagner izleri taşır. Son büyük ve *Üçüncü Missa*'sı (*Fa Minör*), ruhsal bir bunalımın ardından Tanrı'ya şükran sunmak için 1868'de yazılmıştır. Kısa koro parçaları, hem dinsel, hem dünyasal karakterdedir. Tek oda müziği yapıtı, *Fa Majör Yaylı Çalgılar Beşlisi*'dir. Bruckner, *Te Deum* ve birkaç koro yapıtı dışında kendini senfoni yazmaya adamış bir bestecidir. Senfonilerinde Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'sini kendine temel bir taslak olarak seçer: Anıtsal, görkemli bir giriş bölümü; derin bir ağır bölüm; canlı, kamçılayıcı bir *scherzo* ve toparlayıcı bir son bölüm. Yine de biçim açısından Bruckner'in kendine en yakın bulduğu besteci Schubert olmuştur. Tıpkı Schubert gibi gelişme sağlamak için, yinelenen bölümleri ayrı tonlarda yazar.

Bruckner, bir türlü kendine güven kazanamadığından her zaman her türlü eleştiriyi değerlendirmiş, özellikle senfonilerinde pek çok değişiklik yapmıştır. Bazen bu eleştirilerin etkisiyle geniş soluklu yapıtlarını kesip kısaltmış, bazen de aynı senfoniyi birkaç kez ele alıp üç değişik biçimde yeni baştan yazmıştır. Yalnız önemli Viyana eleştirmenlerinin değil, küçücük öğrencilerinin bile fikrini dinlemiş, onların bile senfonilerinde değişiklik yapmasına göz yummuştur. Neyse ki özgün yazıları da koruduğundan bugünkü seslendirmeler, ilk şekline, özgün yazılara bağlı olarak yapılmaktadır.

Romantik Senfoni, dördüncü senfonisidir. 1874'te yazmış, 1880'e kadar üç kez yenilemiştir. Tüm senfonileri arasında en popüler olanıdır. İlk kez 1880 yılında Viyana'da çalınan bu senfoni büyük ilgi toplamıştır. İzlenmesi kolay melodileri, orkestra renk paletinin genişliği ve duygusal anlatımı, ilk seslendirildiği günden beri dinleyicileri etkilemiştir. Müziğin resimlediği konularla programlı bir senfoni niteliğini taşır. Örneğin, bir ortaçağ kentini, şövalyeleri, güneşin doğuşunu anlattığı ilk bölümden sonra, ikinci bölümde viyolaların çaldığı bir serenat; üçüncü, hareketli *scherzo* bölümünde bir turna avı ve şöleni; son bölümde kuğunun romantik ölüm şarkısı yer alır. 7/1

Bruckner'in Katolik inançlarına bağlılığı, müziksel doğasına da Kilise modlarını getirmiştir. Ayrıca, onca yıl org çalmasının ve orgun yapısını çok iyi tanımasının sonucu olarak orkestra yazısını da bloklara ayırarak bir org yapısına benzetmiştir. Bruckner'in en özgün yönü, zaman kavramında yatar. Uzun tutulan notalar, örneğin kemanlardaki *tremolandolar* gibi, birbirini izleyen figürlerin durmadan tekrarlanması, yapıta belli bir durgunluk getirir. Böylece Bruckner'in senfonik kurgusu devingen değil durağan bir kurgudur. Bu uygulama ilerde Messiaen'i etkileyecektir. Temaların uzunluğu da Bruckner'e özgü zaman kavramının örneğidir. Bruckner'in senfonilerindeki heybetli ortam, Ortaçağ katedrallerinin ulu yapısına benzetilmiştir. Bakır üflemeli çalgıları hemen her senfonide sözsüz koraller gibi kullanması da ayrı bir özelliğidir.

BRUCKNER'İN BAŞLICA YAPITLARI: Senfoniler: No.0, Re Minör (1864); No.1, Do Minör (1865-1866); No.2, Do Minör (1871-1872); No.3, Re Minör (1873-1874); No.4,"Romantik" Mi Bemol Majör (1874-1880); No.5, Si Bemol Majör (1875-1876); No.6, La Majör 1879-1881); No.7, Mi Majör (1881-1883); No.8, Do Minör (1884-1887); No.9 Re Minör (1891'de başlanmış ve bitmemiştir). **Koro için Besteleri**: Requiem (1849); Missalar: No.1 (1864); No.2 (1866); No.3 (1868); Te Deum (1884); kantat ve motetler. **Oda Müziği:** Fa Majör Yaylı Çalgılar Beşlisi (1879). **Org ve Piyano için Parçalar.**

Hugo Wolf

(1860-1903)

Avusturyalı besteci Hugo Wolf (13 Mart 1860-22 Şubat 1903), çağında besteciliğinden çok bir müzik eleştirmeni olarak pek çok düşman kazanır. Alman *lied* geleneğinde Schubert'ten sonraki en büyük isimdir. 1875-1877 arasında Viyana Konservatuvarı'nda eğitim görür. 1883-1887 arasında zamanın ünlü haftalık dergisi *Viener Salonblatt*'ta eleştiriler yazar. Brahms'ın tutucu Klasik inançlarına karşı Wagner'in yenilikçiliğini savunur. 1888'de Eduard Mörike'nin şiirleri üstüne 43 şarkı besteler. Aynı yıl içinde Goethe'nin şiirlerine de 51 şarkı yazar. 1889-1890 yıllarında *İspanyol Lied'leri*, 1890-1896 arasında *İtalyan Lied'leri* ortaya çıkar. Piyano, *lied*'lerine eşlik etmekten çok onların bir parçası halinde kullanılmıştır. Tek operası olan *Der Corregidor* (1896) Viyana Operası tarafından reddedilince ruhsal bunalıma girer. Bu opera da hiçbir zaman tamamlanamaz. Bir süre sonraki ölüm nedeni frengi olarak saptanır.

Wolf'un *lied*'lerinde Wagner'in armoni yapısı ve coşkulu deyiş tarzı etkili olmuştur. Öte yandan her şarkının konusuna göre ses özelliğini araştırması, yapıtın ruhsal durumunu irdelemesi, Sigmund Freud'un ruhbilimsel kuramlarıyla benzerlikler taşır.

POST-ROMANTİZMİN ÖZELLİKLERİ

Post-Romantik bestecilerin ortak özellikleri, uzun ve büyük çaplı senfonik eserler yazmaları; genellikle bir ruh durumu, karakter, doğa manzarası, öykü gibi şeyler anlatarak müzikte betimleyici yöntemi kullanmalarıdır. Geniş soluklu senfoniler, tutkulu anlatım güçlerinin ve uzun süreli olmalarının yanı sıra, insan ruhunun derinine inen, araştırıp irdeleyen nitelliktedirler. Wagner'in coşkulu ve kamçılayıcı seslenişi, yoğun armonik dokusu, kromatik geçişleri, belli tonlara yer yer bağlı kalmayışı, kendinden sonraki kuşağı da etkilemiştir. Bu dönem, büyük çaplı yapıtlarla senfoni dağarcığının zenginleştiği bir dönemdir. Senfonik yapı karmaşıklaştığı gibi, çalgı ve çalgıcı sayısı çoğalmış, daha geniş konser sahnelerine, daha büyük konser salonlarına gereksinim de artmıştır. Bu dönemin özelliklerini yansıtan başlıca besteciler Anton Bruckner, Gustav Mahler, Richard Strauss'tur. Hugo Wolf da, Wagner etkisindeki deyişi ve ruhsal derinliği irdeleyen lied'leriyle aynı akımın bir üyesi olarak kabul edilir. 19. yüzyılı 20. yüzyıla bağlayan başlıca müzik akımlarından biridir.

Gustav Mahler

Gustav Mahler

(1860-1911)

Tıpkı Bruckner gibi birkaç şarkı ve koro çalışmasının dışında kendini senfonik yapıtlara adamış bir bestecidir Mahler. Her senfonik yapıtı kendi ruhsal yaşamının bir başka yönünün anlatımıdır. Yaratıcı bir şef olarak uluslararası üne kavuşan Mahler, aynı zamanda Geç Romantizm'in duygusal anlatımına tipik bir örnek olarak müzik tarihine geçmiştir.

Gustav Mahler, Bohemya'nın Kališt kasabasında 7 Temmuz 1860 tarihinde dünyaya gelir. Yahudi bir içki damıtıcısının 12 çocuğundan ikincisidir. Korku ve sıkıntılarla örülü çocukluğunun izleri, yaşamı boyunca yakasını bırakmaz. Aile, onun doğumundan kısa bir süre sonra Iglau'ya taşınır. Mahler, Bohemya'daki çocukluğu süresince halk ve sanat müziğinin zengin ortamında büyür. Bando müziğinden sokak şarkılarına, salon müziklerinden kafelerde çalınan hafif müziklere dek çeşitli örneklerle tanışır. Sonradan senfonilerine esin veren insancıl ezgiler, bu döneminden kaynaklanır. Altı yaşında piyano çalmaya başlar, on yaşında bir piyano resitali verir. 1875'ten 1878'e dek Viyana'da konservatuvar ve üniversite eğitimi görür. Anton Bruckner'in öğrencisi olur. 1880'de ilk olgunluk göstergesi olan *Das klagende Lied* adlı kantatını yazar ve aynı yıl, ciddi bir orkestra şefi olarak ortaya çıkar. Opera yönetmeni olarak Leipzig, Budapeşte ve Hamburg'ta görev alır. Otoriter tavrı ve ciddi opera tutkusuyla her gittiği orkestranın düzeyini yükseltse de üyelerini bezdi-

rir. İnançlı direnişi ve kusursuz şefliğiyle hafif türü benimsemiş opera dinleyicisini, Mozart, Weber ve Wagner gibi ciddi bestecilerin operalarına alıştırır. İlk başyapıtı, bir şarkı demeti olan *Fahrenden Gesellen* adlı *lied*'lerdir (1883-1885). *Birinci Senfoni*'sini de aynı dönemde yazar (1884-88); sahne için yazdığı tek yapıt 1888'de temsil edilir: Weber'in taslakları üstüne *Die drei Pintos*.

Des Knaben Wunderhorn adlı bir Alman halk şiirleri derlemesi besteciyi uzun yıllar etkiler: Şiirleri şarkılaştırdıktan sonra *İkinci, Üçüncü,* ve *Dördüncü Senfoni*'lerinde kullanır. Bu senfoniler bazen *Wunderhorn Senfonileri* olarak nitelenir. 1891'den 1897'ye dek ilk kez belli bir görevde yerleşik olarak kalır: Hamburg Operası'nın Hans von Bülow'dan sonraki şefi olmuştur.

1897'de Katolik olması, aslında Viyana Saray Operası'nda ve Viyana Filarmoni Orkestrası'nda şeflik görevi alabilmesi için politik bir davranıştır. Katolik inançlarını ruhsal ve felsefi eğilimlerine daha yakın bulduğunu ileri sürer. Aynı yıl Viyana Operası'nda ilk kez Wagner'in *Lohengrin*'ini yönetir. Saray Operası'nda on yıl şeflik yapar. Sahne dekoratörü Alfred Roller'le işbirliği sonucu ortaya çıkan temsiller, Viyana kültür yaşamının tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Gerek bir süre şeflik yaptığı Viyana Filarmoni, gerekse Viyana Devlet Operası, Mahler'in şefliğiyle olağanüstü bir düzeye ulaşırlar.

1901 yılında Alma Schindler (1879-1964) adlı yetenekli bir besteciyle evlenir. Ancak Alma, kocasının daha huzurlu bir ortamda çalışabilmesi uğruna bir süre kariyerine ara verir. Bundan sonraki beş yıl içinde Mahler'in *Beşinci, Altıncı, Yedinci* ve *Sekizinci Senfoni*'leri o güne dek görülmemiş bir hızla, peş peşe ortaya çıkar. Bu arada Friedrich Rückert'in, iki çocuğunun ölümünden sonra yazdığı şiirlerden beşi üstüne, ses ve orkestra için *Kindertotenlieder* adlı şarkı demetini yazar.

Viyana'da anti-semitizm akınının alıp yürümeye başladığı 1907'de Mahler'in de Yahudi kökeni gündeme gelir. Görevine devamsızlığı bahane edilerek işine son verilir. Bu arada büyük kızının ölümü, sağlığını tehdit eden kalp krizleri ve Viyana Operası'ndan ayrılışı, bestecinin içine kapanmasına, yaşamdan el ayak çekmesine yol açar. Bu umarsız döneminde *Çin Flütü* başlıklı bir kitap ele geçirir. İçindeki Çin şiirlerini, Uzakdoğu renklerinde ve *pentatonik* motiflerle bestelemeye koyulur. Böylece *Toprağın Ezgisi* (*Das Lied von der Erde*) adlı şarkılı senfonik demet ortaya çıkar. *Dokuzuncu Senfoni*'si ve tamamlanmamış olan *Onuncu Senfoni*'si bu dönemin acılarını yansıtan yapıtlarıdır. Mahler, yaşamının son dört yılını orkestra şefliğine adar. New York Metropolitan Operası'nda ve New York Senfoni Orkestrası'nda şeflik yapar. Ardından New York Filarmoni'nin şefi olur. Bu orkestranın dağarcığına, sayıları 80'i aşan yeni yapıt kazandırır. Bu arada her yaz Avusturya'ya gidip, kırlarda dolaşarak beste yapmayı sürdürür. Yine Viyana'ya gittiği bir ilkbaharda 18 Mayıs 1911'de kalp yetmezliğinden ölür.
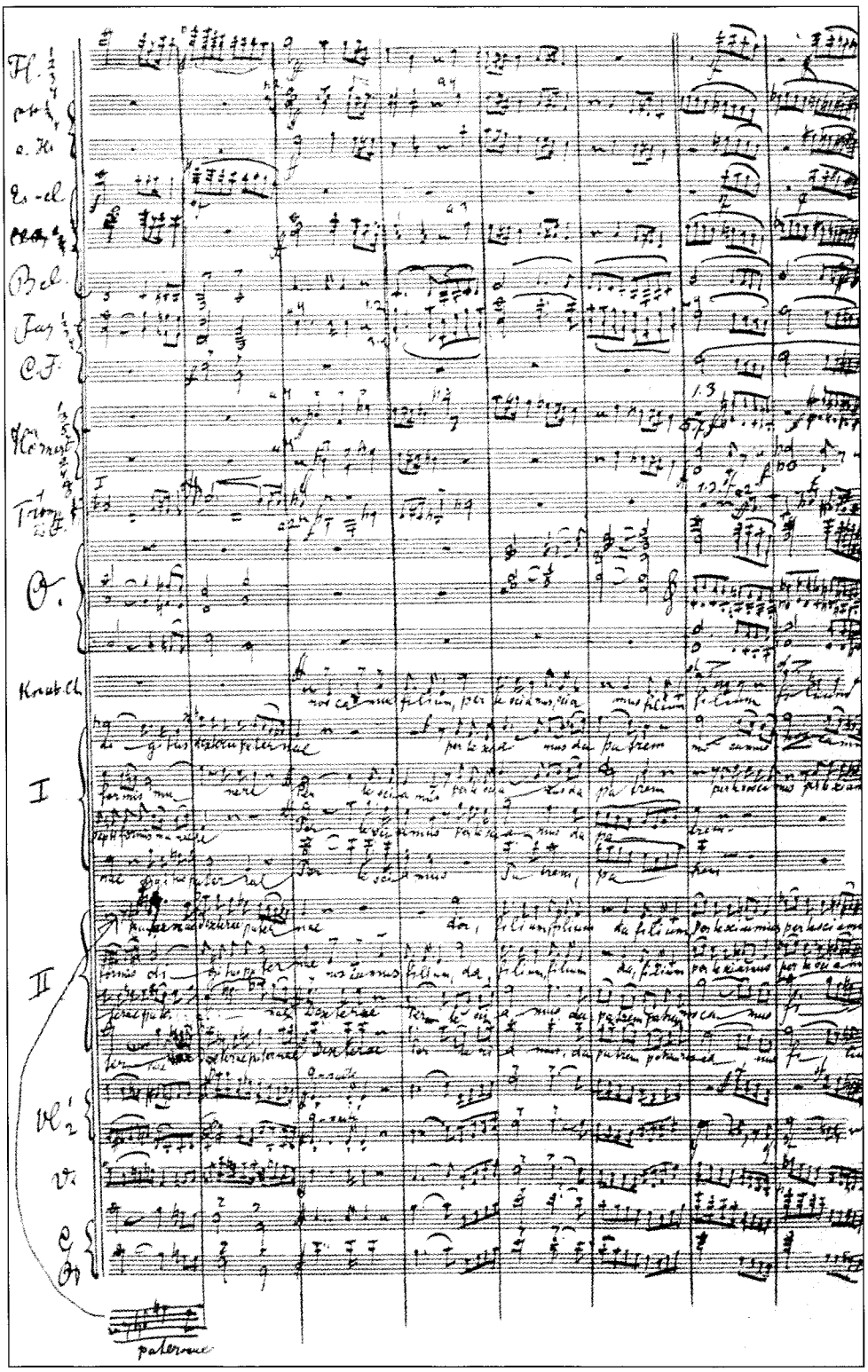
Mahler'in Besteleri

Mahler, tonal müziğin sınırlarını zorlamış, geleneksel armoni yapısına yeni boyutlar kazandırmıştır. 19. yüzyılda tüm besteciler senfonik müziğe katkıda bulunmuşlardır, ancak Mahler, Beethoven'ın *Dokuzuncu Senfoni*'sinden bu yana uzanan geleneği geliştirmiş, Bruckner'in senfoni boyutlarını daha da büyütmüştür. Mahler'in yapıtları, 9 senfoni ve 7 şarkı demetinden oluşur. Her biri geniş soluklu, en kısası bile bir saatlik süreyi aşan yapıtlardır. Geniş bir orkestra topluluğu ve bazen de koro ve ses solistleri gerektirir. Örneğin: *İkinci* ve *Dördüncü Senfoni*'leri gibi. *Sekizinci Senfoni*'sindeki yoğun solo ve korolar, bu yapıta bir oratoryo özelliği kazandırır; *Sekizinci Senfoni, Binler Senfonisi* olarak da adlandırılır. Zamanında fazla değer bulmamış olsa da bugün Mahler'in müziği Romantik Dönem'in lirizminden 20. yüzyılın iro-

BİNLER SENFONİSİ

Gustav Mahler'in 8. senfonisi sayısı bine varan yorumcu gerektirdiği için bu başlığı alır. 1910'da Münih'te çalındığı zaman gerçekten de tam bin yorumcu vardır. Genişletilmiş tahta ve pirinç üflemeliler, sekiz solist, karışık koro, çocuklar korosu, orkestrada her zaman yer almayan çalgılar (gitarlar, armonium, piyano, çelesta gibi) ve de bir org. Bu arada genişletilmiş senfoni orkestrası ve salon arkasındaki topluluk senfoninin yorumcu sayısını artırır. Bölüm başlıkları İncil'den alınmıştır. Onca yorumcuyu bir araya getirecek büyüklükte sahneler bulunmadığından bu yapıtın seslendirilmesi günümüzde bile sorun yaratmaktadır.

nik tavrına bir geçiş olarak nitelenmektedir. Müziğine esin kaynağı olan idealizm ve katı gerçeklik, Mahler'i hem besteci, hem de orkestra şefi olarak etkilemiştir. Kusursuza varma çabası, saydam bir tat arayışı, görkemli bir sanat doğurmuş ancak bir o kadar da dinleyicinin yabancılaşmasına yol açmıştır. Yönettiği yapıtlarda orkestraya karşı son derece titiz davrandığı gibi, yapıtın özünde değişiklikler yapacak kadar mükemmeli arayan sa-

Mahler'in Binler Senfonisi'nden partitür.

natçı, kendi çalışmalarını da bir çırpıda yazıp ortaya çıkarmamış, her birinin üzerinde yıllarca uğraşmıştır.

Mahler, senfoniyi şiirsellikle birleştirmesi ve Alman *lied* anlayışını senfoniye katmadaki hüneriyle ayrıcalık kazanmıştır. Yalnız orkestralama üstünlüğü değil, son yapıtlarında sunduğu yeni açılımlarla belli bir tondan uzaklaşan kromatik yoğunluğu da Richard Strauss ve Schönberg'i etkilemiş, sonraki kuşağın müziğine de öncülük etmiştir. Her dönemde konser meraklıları için tartışmalı bir müzik kişiliğine sahip olan Mahler'in saf duygusallığı kimine göre çok övgüye değer bulunmuş, kimine göre de çok itici gelmiştir. Aslında her bir yapıtı kendi özel yaşantısına göre değişen ruh halinin yansımasıdır. Genellikle ölüm kavramının getirdiği melankolik hava, hemen her döneminde yer alır. *Toprağın Ezgisi*'nin sonuna duyarlı, uzun bir veda şarkısı yazmıştır. *Dokuzuncu Senfoni*'si de karamsar bir duyarlılık sergiler. Tamamlayamadığı *Onuncu Senfoni*'sinin başlangıcı daha bir güleç görünse de, eğer besteci yaşayıp bitirseydi aynı iyimser duygular sonuna dek sürer miydi, bilinmiyor.

Mahler'in yapıtları ölümünün ardından hemen ilgi görmese de 1950'lerden sonra

TARİH BOYUNCA KADIN BESTECİLER

Hildegard von Bingen (1098-1179) özgeçmişini bildiğimiz ilk kadın bestecidir. Bir rahibe olarak ermiş kişiliğiyle diğer rahiplere, hatta papaya ve krallara bile öğüt veren saygın bir kadındır. Yalnız besteleriyle değil, dinsel yazıları ve ermişlikle ilgili yayınlarıyla da tarihe geçmiştir. Manastırda ışıklı bir alan yaratıp müzikli oyunlarını oynatmayı başarmıştır. Geniş imge gücü ve zamanın tekniğini kullanışı dikkat çeker. Gregoryen Ezgileri'nin özelliğinde, monofonik, Latince metinler üstüne silabik söylemle dramatikleşmiş ezgileri vardır. Ahlak piyesi olarak yazdığı müzikli oyunlarında, örneğin Ordo virtutum'da, bütün karakterler birer üstün güç olarak şarkı söylerken bir tek şeytan bu nitelikten yoksun kalır, o şarkı söyleyemez.

Rönesans'ta ilk kez Madrigal kitabını yayımlatmasıyla dikkati çeken kadın besteci Casulana Maddalena (1544-1590) olmuştur. Bu dönemde kadın ve erkeklerin bir arada madrigal korolarında yer alması ilginçtir. Casula'nın madrigalleri güfteyi dramatik olarak yansıtan özelliğe sahiptir. Kromatizm ve şaşırtıcı armoniler kullanır. Erken Barok döneminde ilk rastladığımız kadın besteci Barbara Strozzi (1919-1677)'dir. Venedik'te bir şairin kızı olarak dünyaya gelen bu İtalyan besteci, Cavalli ve Monteverdi'nin öğrencisi olmuştur. Yayımladığı yüzlerce madrigal, kantat ve motetleriyle çağının en verimli bestecileri arasında yer alır. Olgun Barok döneminde ise bir Fransız kadın besteciye rastlarız: Elisabeth-Claude Jacquet de la Guerre (1665-1729). Beş yaşından itibaren XIV. Louis'nin sarayında şarkı söyleyip klavsen çalan harika çocuk olarak ünlenmiş. İtalyan stilindeki oda müziği yapıtları, kantatları ve Cephale et Procris *adlı bir operası vardır.*

Romatizm döneminde Clara Schumann (1819-1896) liedleri ve zamanın gözde çalgısı piyano için yazdığı yapıtlarıyla dikkati çeker. Clara'nın eşi Robert Schumann gibi bir bestecinin gölgesinde kalması, Fanny Mendelssohn Hensel (1805-1847)'in ağabeyi Felix Mendelssohn'un ve Alma Mahler (1879-1964)'in de eşi Gustav Mahler'in gölgesinde kalmasına benzer. Fanny, sayısı dört yüze varan yapıt bestelemiştir. Şarkıları ve piyano parçaları çoğunluktadır. Alma, Mahler'den sonra ünlü mimar Walter Gropius ile, ardından da romancı Franz Werfel'le evlenmiş ve ünlü ressam Oskar Kokoschka'nın da sevgilisi olmuştur.

20. yüzyıl başında Amerika'nın ünlenen bestecileri arasında Bostonlu Amy Beach (1867-1944) de vardır. Bestecilliği kendi kendine öğrenmiş ve ilk kez kadınların da geniş çaplı yapıtlar yazabileceğini kanıtlamıştır. Alman klasiklerinin etkisinde yazdığı Gaelic Senfonisi, *Missa'sı ve piyano konçertosuyla kendinden sonraki Amerikan kadın bestecileri yüreklendirmiştir. Fransız Altıları'nın tek kadın üyesi Germaine Taileferre (1892-1983), neo klasik yapı içinde besteler yapmıştır. Ünlü Fransız pedagoğu Nadia Boulanger (1887-1979) ve kız kardeşi Lili Boulanger (1893-1913) de besteleriyle ilgi uyandırmışlardır.*

Modern Amerikan müziğinin ilginç kadın bestecisi Ruth Crawford Seeger (1901-1953), ilk Guggenheim bursunu kazanan kadın besteci olmuştur. Hem dizisel teknikleri uygulayan ultramodernist grup içinde yer alması, hem de geleneksel Amerikan müziğini savunması ilginçtir.

Günümüzde Rusya'dan Sofia Gubaidulina (1931), Japonya'dan Keiko Abe (1937) ve İtalya'dan Ada Gentile (1947) gibi bestecileri sayarken, Türkiye'nin de birçok kadın besteci yetiştirdiğinin altını çizmeliyiz.

Batı müziği tarihinde çok önemli bir yere sahip olmuştur.

İkinci Senfoni'si, mezzo soprano, kontr alto ve soprano sololarıyla koronun zenginleştirdiği yüce bir yapıttır. ● 7/2

MAHLER'İN BAŞLICA YAPITLARI: Senfoniler: No.1, Re Majör (1888); No.2, "Diriliş", Do Minör (1894); No.3, Re Minör (1896); No.4, Sol Majör (1900); No.5, Do Diyez Minör (1902); No.6, La Minör (1904); No.7, Mi Minör (1905); No.8, Mi Bemol Majör (1906); No.9, Re Majör (1909); No.10 Fa Diyez Minör (1910 bitmemiş). **Şarkı ve Orkestra İçin:** Gezginin Şarkıları (Lieder eines fahrenden Gesellen, 1885); Çocuk Ölümlerine Şarkılar (Kindertotenlieder, 1904); Gençliğin Şarkıları (Gesänge aus der Jugendzeit) 3 cilt (1889-1891); Çocuğun Büyülü Borusu (Des Knaben Wunderhorn, 1892-1898); Toprağın Ezgisi (Das Lied von der Erde, 1909). **Koro Müziği:** Yakınan Şarkı (Das klagende Lied, 1880). **Oda Müziği:** Keman Sonatı (1876); La Minör Piyanolu Beşli (1876); La Minör Piyanolu Dörtlü (1876).

Romantik Dönem'den 20. Yüzyıla Geçerken

19. yüzyılın başlarından 1890'a dek uzanan zaman dilimi, müzikte Romantik Dönem olarak tanımlanmaktadır. Romantizm, uzun anlatımcı melodileri, geniş atlamaları, zengin çalgılarıyla renkli bir armoni dokusu örer. Ritim çeşitliliği, müzik biçiminde özgürlük, ses gürlüğünde büyük farklılıkların ortaya çıkışı, tonalite kavramının, giderek sınırları zorlansa da, dönem boyunca süren üstünlüğü, başlıca özellikleridir.

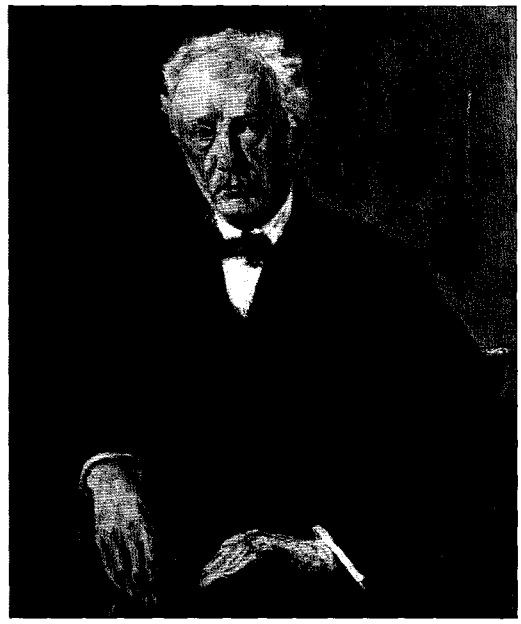
Romantik çağın genel bir özetini yaparsak, işe 18. yüzyıl ortalarında bu akımı hazırlayan Klasik akım bestecilerinden başlamak gerekir: Carl Philipp Emanuel Bach, Haydn ve Mozart'ın özellikle Minör tondaki bazı senfonik yapıtları; *Fırtına ve Gerilim* (*Sturm und Drang*) akımının müziğe yansıttığı içedönük ve aşırı duygusal söylem, bir sonraki çağın ilk yarısında kullanılan malzemeyi de içerir. Beethoven, Klasik akımı Romantik akıma bağlayan bir köprüdür ve aynı zamanda ilk Romantiklerden biridir. Çağdaşları, Jan Dussek, Ludwig Spohr, Carl Maria von Weber ve Franz Schubert gibi saf ve yalın bir Romantizm'in ilk kuşağını oluşturan bestecilerdir. 1830'larda bu kuşak temsilcilerinin çoğu ölünce yeni bir kuşağa kapılar açılır. 1803-1813 arasında doğan Berlioz, Chopin, Glinka, Liszt, Mendelssohn, Schumann, Verdi ve Wagner bu kuşağın başlıca bestecileridir. Belki de bugünkü anlamıyla Romantizm'i yerleştirenler, bu ikinci kuşak bestecilerdir. 1850'den sonra bu bestecilerin çoğu ölür veya müzik dillerini, stillerini değiştirirler. Birçok sanat tarihçisi Romantizm akımının sanatın diğer dallarında 1848 devrimiyle sona erdiğini, 1850'den sonra yeni bir deyişin başladığını ileri sürer. Oysa müzik tarihindeki Romantizm, 1850'lerden sonra yarım yüzyıldan daha uzun bir süre devam eder, 20. yüzyılın ilk günlerine dek uzanır. Liszt ve Wagner'in besteleri, geleceğin müziğini temsil eder. Öte yandan Romantik akımı özde sürdürüp çerçeve olarak Klasik akımın biçim anlayışını koruyanlar da vardır: Schumann ve Brahms gibi. Sonradan Geç Romantik dönemde pek çok besteci, Klasik ve Romantik ilkeleri birleştirmiştir. Örneğin: Dvořák, Franck, Saint-Saëns ve Çaykovski gibi. Bunlar Brahms'ın sonat ve senfoni biçimiyle Liszt'in senfonik şiir yapısını bir araya getirmişlerdir.

Bruckner, Brahms, Franck ve Çaykovski, 1890'larda ölür. 20. yüzyılın ilk on yılına uzanan Geç Romantikler aynı zamanda modern müzik biçemleriyle önceki dönem arasında bir köprü oluştururlar. Örneğin, Fauré, Grieg, Mahler, Rimski-Korsakov gibi. Kimi Geç Romantik besteci de örnek aldığı Romantik bestecinin eğilimini iyice abartarak kendi yolunu çizmiştir. Örneğin: Wolf'un Wagner'i, Skriyabin'in Liszt'i, Max Reger'in Brahms'ı izlemesi gibi.

20. yüzyıl başladığında pek çok yeni akım da bir arada doğmuştur. Ancak bir türlü Romantizm'den vazgeçemeyen, Geç Romantik ilkeleri Post-Romantik anlayışta yürüten besteciler de vardır. Örneğin: Richard Strauss ve Sergey Rahmaninov gibi. 20. yüzyılın ilk günlerinde, çeşitli modern müzik stillerinin kurucusu olanlar da hem köklerini Romantizm'den almışlar, hem de Romantizm'e bir başkaldırı olarak yeni bir dil arayışına girişmişlerdir. Örneğin: Debussy, Ives, Janáček, Ravel ve Schönberg gibi.

Romantizm'den 20. yüzyıla geçişte Post-Romantik özelliklerle ulusçu özellikler taşıyan besteciler, iki geniş akım oluştururlar. Bazıları her iki özelliği de içerir. Hatta 19. yüzyıl sonundan birçok besteci birkaç akımın iç içe geliştiği yılların temsilcisidir. Bu bestecileri özgün konumlarında incelediğimiz gibi, her birini ağırlıklı özelliğine göre sınıflandırmaya özen gösterdik.

MÜZİK 7/2-MAHLER: TOPRAĞIN EZGİSİ'NDEN BAHAR SARHOŞU

Max Liebermann'ın "Richard Strauss" tablosu.

Richard Strauss

(1864-1949)

Post-Romantizm'i Modernizme bağlayan en önemli bestecilerden biri Richard Strauss'tur. Bu Alman bestecinin, ünlü valslerin yaratıcısı Viyanalı Strauss ailesiyle hiçbir ilgisi yoktur. Richard Strauss, *Zerdüşt Böyle Buyurdu* gibi senfonik şiirlerinde büyük orkestrayla öyküler anlatmış, müzikle betimleme sanatını Romantik geleneğin sınırlarını zorlayarak kullanmıştır. *Salome* ve *Güllü Şövalye* gibi birçok operası ise, Wagner anlayışının 20. yüzyıla kapı açan örnekleridir.

Besteciliği kadar orkestra şefliğiyle de ünlenen sanatçı, 11 Haziran 1864'te Münih'te doğar. Babası Franz Strauss, Almanya'nın önde gelen korno sanatçılarından biri ve sarayın baş kornocusudur. Genç Strauss, dört yaşında piyano çalmaya, altı yaşında beste yapmaya başlar; sekiz yaşında keman, on bir yaşında teori ve kompozisyon öğrenir. Bu arada hiçbir zaman bir konservatuvara veya müzik okuluna gitmez; sıradan bir liseye devam ederek Münih Üniversitesi'ne girer, iki yıl orada eğitim görür. On altı yaşında *Birinci Senfoni*'sini ve *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nü besteler. İlk kez 1884'te, Münih'de hiç prova yapmadan yönettiği bir konserden sonra, Hans von Bülow'un Meiningen Saray Orkestrası'na yardımcı şef olarak atanır. Bir ay içinde bu orkestranın başına geçer. 1886'da Münih Operası'nda üçüncü şef olur. Bu sıralarda yazdığı *İtalya'dan* başlıklı senfonik fantezisinde Liszt havasında bir betimleme vardır. 1888'de, Weimar'da yardımcı şeflik yaparken bestelediği, Wagner etkisindeki *Don Juan* başlıklı senfonik şiiri, tüm dünyanın hayranlığını toplar ve Strauss'a "gelecek için parlak umutlar veren genç Alman bestecisi" unvanını kazandırır. 1889'da ve 1891'de Bayreuth Festivali'ne ikinci şef olarak atanır. 1891'de geçirdiği ağır bir akciğer iltihabından sonra dinlenmek için gittiği Yunanistan ve Mısır'da Wagner stilinde *Guntram* adlı bir sahne yapıtı besteler. *Guntram*'ın 1894'te Weimar'daki ilk temsili başarısızlıkla sonuçlanır. Operanın baş rol oyuncusu, zamanın önde gelen sopranosu Pauline de Ahna, bu temsildeki abartılı rolüyle dikkati çeker ve kısa süre sonra Richard Strauss'la evlenirler. Strauss, aynı yılın sonbaharında Münih Saray Operası'nın şefi olur. Eşi, besteciliğini coşkuyla desteklemektedir. Strauss da karısı için birçok şarkı besteler ve konserlerde ona piyanoyla eşlik eder. 1894-1895 yıllarında Berlin Filarmoni Orkestrası'nı yönetir ve bu dönemde, 1895-1898 arası, art arda senfonik şiirler yazar: *Till Eulenspiegel, Zerdüşt Böyle Buyurdu* (*Also sprach Zarathustra*), *Don Kişot* ve *Bir Kahramanın Yaşamı*. 1898'den 1908'e dek Berlin Kraliyet Operası'nı yönetir ve Berlin'de yaşar.

1900 yılından sonra Strauss'un ilgi alanı opera besteciliğidir. Hugo von Hofmannsthal'la tanışıp işbirliğine bu dönemde başlamıştır. 1901'de yazdığı tek perdelik *Ateşten Yoksunluk* (*Feuersnot*), bir ortaçağ masalıyla karışmış erotizmi, fars, parodi öğeleri taşıyan anlatımı ve alaycı karakteriyle ilgi toplar. Dört yıl sonraki *Salome* ise Oscar Wilde'ın aynı adı taşıyan manzum yapıtından uyarlanan, daha gelişmiş, ağırbaşlı bir operadır ve ilk oynanışı başarısızlıkla sonuçlanır. Strauss 1908'den sonra Garmisch'teki villasına yerleşir. Orkestra şefi olarak sürekli aranan bir sanatçı olduğu için zaman zaman çeşitli orkestraları yönetmeye gider. 1909'un güçlü yapıtı *Elektra*, Hugo von Hofmannsthal'ın metnine dayalı bir müzikal trajedidir. Bir 18. yüzyıl güldürüsüne dayanan *Güllü Şövalye* (*Der Rosenkavalier*) ise Richard Strauss'a ve Hofmannsthal'a büyük gelir sağlar. Dresden'deki ilk başarılı temsilinden hemen sonra dünyadaki tüm operaevlerinin dağarcığına alınır. *Naksoslu Ariadne* (*Ariadne auf Naxos*), 1912'de yazılır. Bundan sonra Diyagilev için hazırlanmış zoraki bir bale ortaya çıkar: *Joseph Efsanesi*. Bu bale, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği gecede Londra ve Paris'te sahnelenir.
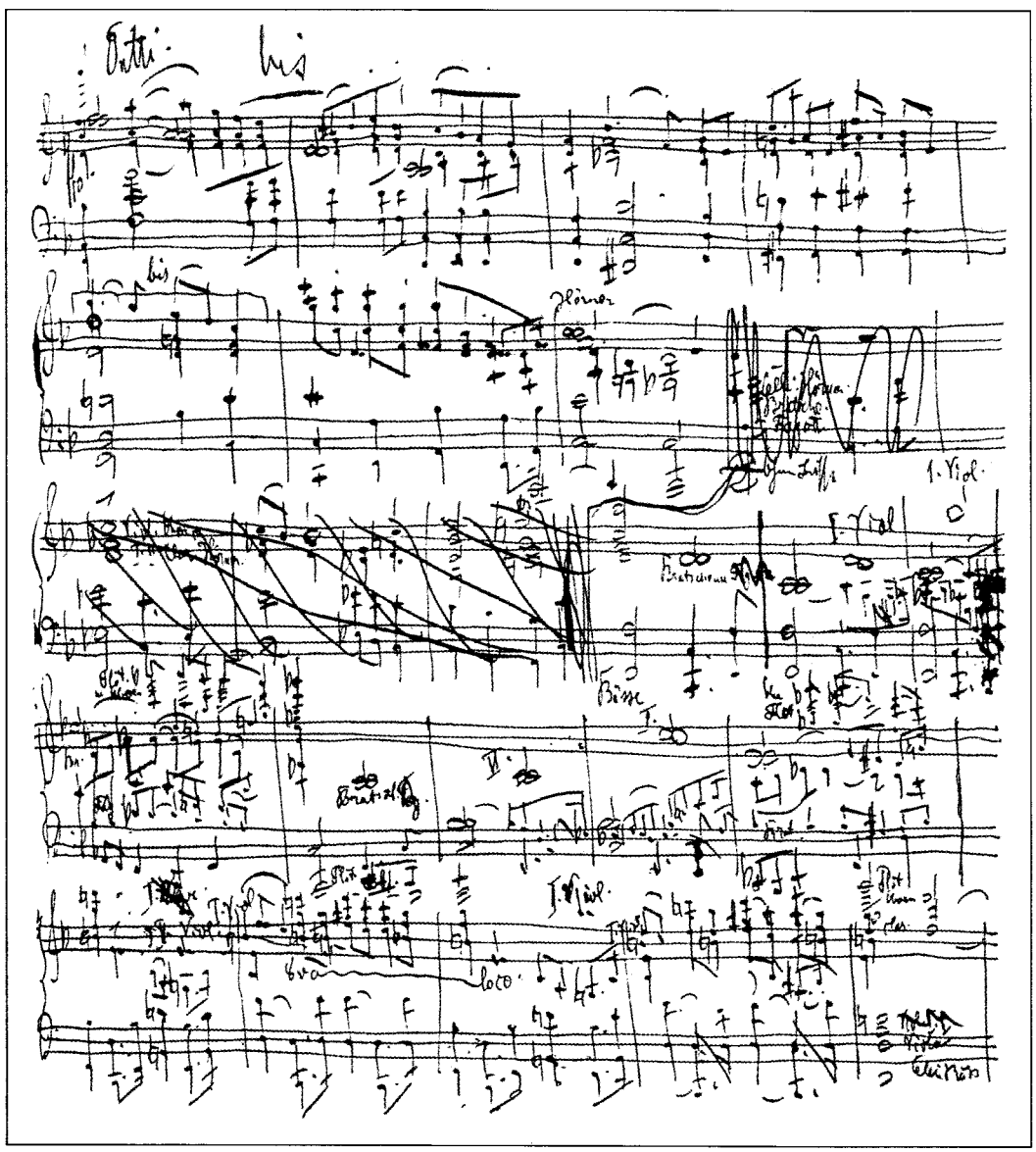
Yaşamını besteciliğe adamaya karar veren Strauss, bu arada Londra'daki tüm ya-

tırımını yitirir. Böyiece sanat yaşamında da bir inişe geçer: *Bir Alp Senfonisi* ve karmaşık yapıdaki *Gölgesiz Kadın* (*Die Frau ohne Schatten*) adlı yapıtları, 1915 ve 1919 yıllarında yazılmıştır.

Richard Strauss, 1917'de Hofmannsthal ve Max Reinhardt'la Salzburg Festivali'ni kurar. Ardından 1918'de, Viyana Operası'nın direktörü olur.

1924'te, *libretto*'sunu da kendi yazdığı *Intermezzo* adlı operada özyaşamöyküsüne değinir. Hofmannsthal'la işbirliğinin son yapıtları, *Mısırlı Helena* (*Die ägyptische Helena*) ve 1929'da Hofmannsthal'in ani ölümünden az önce tamamlanan *Arabella*'dır.

1933-1935 arasında Nazi'lerin devlet müzik bürosunun müzisyeni olarak kabul edilir. Bundan sonra Stefan Zweig'ın Ben Johnson'dan (1573-1637) esinlenerek yazdığı metin üzerine *Sır Saklayan Kadın*'ı (*Die schweigsame Frau*) besteler. Ancak bu opera, 1935'teki temsilinden sonra Zweig'in Yahudi olduğu gerekçesiyle Naziler tarafından aşağılanır ve besteci, Nazi bürosu tarafından görevinden alınır. Strauss, ister istemez kendini bir politik kavganın içinde bulur. Bir yıl kadar müziğinin çalınması yasaklanır. Gelini ve dolayısıyla torunları Yahudi soyundan geldiği için Nazilerle iyi geçinmek zorundadır. Ancak Almanya sınırları içinde gözetime alınır ve sağlık sorunları için İsviçre'ye gitmesi bile engellenir. Savaş yıllarını Viyana'da geçirir. Savaştan sonra Sir Thomas Beecham'ın Londra'da düzenlediği bir festivalde politik açıdan temize çıkarılır.

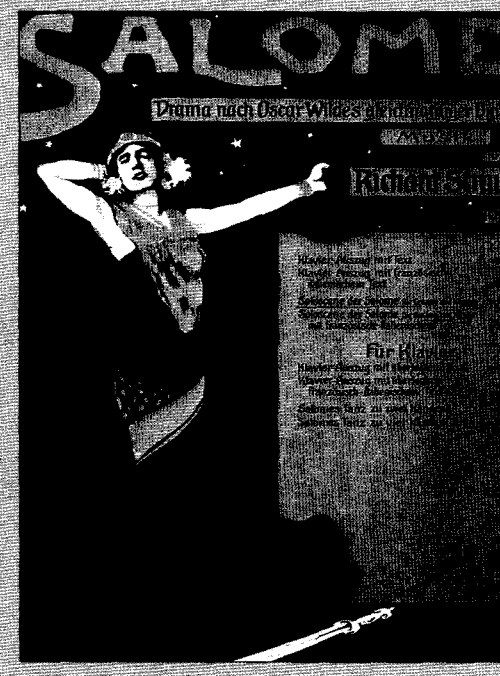

Richard Strauss'un 14 yaşında yazdığı matematik defterlerinden bir sayfa.

OSCAR WILDE'DAN RICHARD STRAUSS'A SALOME

Richard Strauss'ın Salome'*si; uvertürsüz, korosuz, alışılmış aryaları olmayan, orkestrayla solistler arasında süregelen tek perdelik bir fırtınadır. Ne alışılagelmiş bir melodik akış, ne belleklerden silinmeyen aryalar yer alır. Wagner'in "sürekli müzik" ilkesiyle ilerleyen, karakter ve ruh durumlarını anlatan leitmotifler kullanan, insanın yüzyıllar boyu değişmeyen tutkularını dramatik biçimde sergileyen bir yapıttır. Richard Strauss bu operayla cesaretli bir atılım göstermiş, ton duygusunun ötesine geçerek, uyuşumsuzluğun (disonans) parlak renklerini kullanabilmiştir. Oscar Wilde'in oyunundan yola çıkarak* Dışavurum *akımının doruğunda, düşlerle gerçekleri iç içe yansıtan ve müzik malzemesini bu yönde yoğunlaştıran bir opera yaratır.*

Oscar Wilde (1854-1900) Salome'*yi 1891-2 yıllarında, Moreau'nun tablosundan ve Joris Karl Huysmans'ın* A Rebours *adlı kitabından esinlenerek Fransızca yazar. Dinsel konuyu malzeme edinmesi nedeniyle Wilde'ın bu oyunu 1892'de, İngiltere'de yasaklanır.1894'te Wild'ın arkadaşı Lord Alfred Douglas İngilizceye çevirir. İki yıl sonra, 1895'te Wilde, yaşamının sonuna dek kalacağı tutukevine girer. Klimt'in* Judith I *(1901) ve* Judith II *(1909) adlı resimleri Wilde'ın* Salome'*sinden esinlidir. Operanın ilk seslendirilmesi (1905-Dresten/Hedwih Lachmann'ın Almanca çevirisiyle) büyük bir tepki yaratmış, Londra ve Berlin'deki seslendirileri hemen ertelenmiştir. 1907'deki ilk New York seslendirisi ise 1934'te dek bir daha oynanmamasına yol açmıştır. Bu oyunun sanatsal gizemi ve büyüsü Freud'un psikoseksüel savıyla ilişkili olduğu kadar Richard Strauss'un kışkırtıcı ve görkemli müziğine de bağlıdır. Strauss, Wilde'ın oyununu neredeyse tam ve kesilmemiş olarak kullanır. Yoğun modülasyon, arada sırada görülen salkım akorlar ve yoğun bir politonalite dokusu vardır.*

Richard Strauss'un Salome operasının afişi.

23 yaylı çalgı için *Metamorfozlar*'ı, savaş sırasında opera binalarının bombalanmasından etkilenerek yazar. Sonraki besteleri, pek çok bestecinin yaşam çizgisinde görüldüğü gibi giderek yalınlaşan, yeni esin kaynakları bulan, tatlı, yumuşak çalışmalardır: *Capriccio* adlı operası, *İkinci Korno Konçertosu*, *Obua Konçertosu* ve *Son Dört Şarkı* (1948), sanki yaşama veda etmesinin birer simgesidir. 1945-1949 arasında yaşamını İsviçre'de geçirir. 85. yaş günü kutlamalarından hemen sonra 8 Eylül 1849 tarihinde, Garmisch-Partenkirchen'de ölür.

Richard Strauss'un Sanatı

Richard Strauss'un nice besteciye göre en şanslı yönü, ilk yapıtından başlayarak ilgi görmesi ve 60 yıldan uzun bir süre, Almanya'nın en seçkin bestecilerinden biri olarak ününü korumasıdır. Bestecinin piyano parçaları, oda müziği yapıtları ve koral parçaları, *lied*'lerine, senfonik şiir ve operala-

rına göre ikinci derecede çalışmalarıdır. Sayıları 150'yi aşan *lied*'leriyle 19. yüzyılın bir *lied* ustası olduğunu kanıtlamıştır. Senfonik şiirlerinde orkestra çalgılarının solo ve toplu olarak kullanımlarının etkilerini araştırmış ve orkestra topluluğunun ses boyutlarının genişletilmesine ışık tutmuştur. Senfonik şiirlerinde Berlioz ve Liszt stiline bağlı kalmıştır.

Senfonik şiir tarihinde genel olarak iki çeşit programa rastlanır: Birincisi, felsefidir. Hiçbir özel olaya dayalı değildir. Fikirleri ve duyguları yansıtır. Liszt'in *Prelüdler*'i gibi. İkincisi, betimsel (tasviri) programdır. Müzikle, müziğin dışındaki konuları anlatır; özel durumları, kişisel öyküleri müzikle aktarır. Berlioz'un programlı senfonilerindeki gibi. Richard Strauss, hem felsefi, hem de betimsel senfonik şiirler yazmıştır. Felsefi olanlar: *Ölüm ve Değişim* (*Tod und Verklärung*) (1889) ve *Zerdüşt Böyle Buyurdu* (1896) adlı yapıtlarıdır. *Till Eulenspiegel'in Neşeli Serüvenleri* (1895) ve *Don Kişot* (1897) betimsel türe örneklerdir. Richard Strauss ayrıca kendi yaşamına değindiği otobiyografik senfoniler de yazmıştır. Örneğin: *Bir Kahramanın Yaşamı* (1898), kendi yaşamından kesitleri betimleyen, kendini alaya alan, eski yapıtlarından da alıntılar bulunan bir senfonidir. *Ev Senfonisi*'nde (1903) anne-baba ve yaramaz bir bebeğin yaşamlarından bir günü betimler.

Zerdüşt Böyle Buyurdu, 30-35 dakika süren, yoğun polifonik dokuda, tek bölümlü bir fantezidir. Friedrich Nietzsche'nin üstün insan kuramı, Strauss'un müziksel imgeleme gücünü uyarmıştır. Yoğun kromatik anlatımda felsefi derinlik duyulduğu halde Nietzsche'nin felsefi dizgesinin bire bir seslerle tanımlandığı söylenemez. **7/3**

Strauss, gerek senfonik şiirlerinde, gerekse *Güllü Şövalye*'ye gelinceye kadar yazdığı operalarında Wagner'in *sürekli müzik* ilkesini benimsemiş, sistematik *ieitmotif*'leri kullanmış ve orkestra paletine Wagner benzeri geniş bir soluk sunmuştur. Ancak *Guntram*'dan sonra, Wagner'in *Parsifal*'de ve *Yüzük* dizisinde yaptığı gibi, operayı felsefi ya da dinsel kuramlara araç olarak görmeyi reddeder. Cesaretli uyuşumsuz atılımlarla tonalite ötesine geçen, parlak renklerle bezenmiş ilk yapıtları, *Salome* ve *Elektra*'dır. Tonalitenin sınırlarını zorlasa da yine genelde belli bir tondan kopmaz. *Elektra, dışavurumculuk* felsefesinin müziksel bir belgeseli gibidir. Yoğun psikolojik bunalımların müziğin yapısındaki yoğunlukla dışavurulmasıdır. Onu izleyen *Salome* de cinnete varan ruhsal sorunların ağırlığını müziksel kurguda yansıtır. Bunlardan sonra yazdığı *Güllü Şövalye*'de daha yumuşak, *diyatonik* bir dil kullanmayı seçmiştir. *Arabella* ve *Capriccio* gibi son operalarında Wagner etkisinden ve *dışavurumculuk*'tan uzaklaşıp çağdaşlarının modasına uymuş, Yeni Klasik yapıya ve daha yalın bir anlatıma kapılarını açmıştır.

STRAUSS'UN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Guntram (1894); Ateşten Yoksunluk (Feuersnot, 1901); Salome (1905); Elektra (1909); Güllü Şövalye (Der Rosenkavalier, 1911); Naksoslu Ariadne (Ariadne auf Naxos, 1912); Gölgesiz Kadın (Die Frau ohne Schatten, 1919); Intermezzo (1924); Mısırlı Helena (Die ägyptische Helena, 1928); Arabella (1933); Capriccio (1942). **Bale ve Diğer Sahne Müzikleri:** Joseph Efsaneleri (Josephslegende, 1914); Schlagobers (1922); Kibarlık Budalası (Der Bürger als Edelmann, 1917). **Orkestra-Senfonik Şiirler:** İtalya'dan (1886); Don Juan (1889); Till Eulenspiegel'in Neşeli Serüvenleri (Till Eulenspiegels lustige Streiche, 1895); Zerdüşt Böyle Buyurdu (Also sprach Zarathustra, 1896); Don Kişot (Don Quixote, 1897); Bir Kahramanın Yaşamı (Ein Heldenleben, 1898); Ev Senfonisi (Symphonia Domestica, 1903); Bir Alp Senfonisi (Eine Alpensinfonie, 1915). **Orkestra için Diğer Yapıtları:** 23 yaylı çalgı için Metamorfozlar (1945); Korno Konçertosu No.1 (1883); Korno Konçertosu No.2 (1942); Obua Konçertosu (1945). **Koral Müzik:** Alman Motetleri (1913). **Şarkılar:** Dört Son Şarkı (Orkestra eşliğinde soprano için, 1948) ve 200'den fazla şarkı. **Oda Müziği:** Piyanolu Dörtlü (1884); Çello Sonatı (1883); Keman Sonatı (1888). **Piyano Çalışmaları.**

Post-Romantik dönemde iki Alman besteci daha vardır: Reger ve Pfitzner. **Max Reger** (1873-1916), köktenci Romantiklerden çok, Brahms'ın Yeni Klasik yoldaki izleyicisidir. Armonisi *Post-Wagner'ci* stilde, yoğun bir kromatizm dokusu sergiler. Görkemli bir kontrpuan tekniği, zengin bir imge gücü vardır. Reger'in büyük yapıtlarında Romantizmin doruktaki özüyle Barok ve Klasik kalıpların çerçevesi birleşmiştir. *J. A. Hiller'in Teması Üstüne Orkestra Çeşitlemeleri ve Füg* (1907) ve Mozart'ın *K. 331 Piyano Sonatı Üstüne Çeşitlemeler* (1914), ayrıca org için yapıtları önem taşır.

Hans Pfitzner (1869-1949) ise Richard Strauss'un bir başka çağdaşı ve Post-Romantik ilkeleri tutucu bir anlayışla dile getiren bir Alman bestecidir. Operaları, şarkıları ve oda müziklerinin dışında *Paiestrina* (1917) adlı operası ve *Keman Konçertosu*'yla (1925) ünlüdür. **7/4**

MÜZİK 7/3-R. STRAUSS: ZERDÜŞT BÖYLE BUYURDU, Op. 30 (GİRİŞ)

MÜZİK 7/4-R. STRAUSS: SALOME operasından "YEDİ TÜL DANSI"

19. Yüzyılda Ulusal Akımlar

19. yüzyıl müziğinin önemli bir güç kaynağı, ulusal akımlardır. Ancak, Erken Romantik dönemdeki *ulusçuluk* ile 1860 sonrasında ortaya çıkan ulusçuluk akımları arasında bir ayrım yapılması gereklidir. Yüzyılın başlarında Alman halk ezgilerinin sanat müziğine etkisi, sonuçta 19. yüzyıl müziğinde halk ezgileriyle tümleşen bir stil yaratmıştır. Haydn'dan başlayarak, Schubert, Schumann, R. Strauss, Mahler ve Brahms, halk ezgilerinden yararlanmışlardır. Yalnız Alman değil, İtalyan ve Fransız müzikleri de her Avrupa ülkesini etkilemiştir.

19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ulusal akımlar, kendine özgü yerleşik bir geleneği olmayan, başta Alman müziği gibi başka ülkelerin müziğine bağlı ülkelerde doğar. *Ulusçuluk* (*Nationalism*), bir bakıma yabancı etkilere karşı bestecilerin kendi ülkelerini silahlandırma savaşıdır. Bilinçli ve hatta saldırgan bir akımdır. Aynı yıllarda Avrupa'da birçok ülkenin ulusal kimlik kazanmasıyla ortaya çıkar. Prenslik yönetimlerinin ve Kilise egemenliğinin demokratikleşmesi, her ülkenin kendi geleneğine, tarihsel geçmişine sahip çıkması, sanat alanında da ulusal değerlerin araştırılmasını kamçılar.

Alman-Avusturya egemenliğindeki müzik dünyasında 18. yüzyıldan başlayarak kimler yetişmemiştir ki! J. S. Bach, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann, Brahms, Wagner, Mendelssohn, R. Strauss, Mahler, Bruckner ve Wolf 18., 19. yüzyılda akla gelen ilk isimlerdir. Çağ sonunda Alman kökenli müziğin egemenliğine başkaldıran Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Rusya, kendi konuşma dillerinin renginde, söylence, masal ve yerel danslarının coşkusunda, özgün ritim ve ezgilerini müziklerine yansıtmaya başlarlar. Ulusal halk ezgilerinin dili daha geniş bir kitleye seslendiğinden, bu kaynaktan yola çıkan besteler de konser salonlarında ve operaevlerinde daha geniş bir dinleyici kitlesiyle buluşmaktadır.

Romantik dönemde ulusal renklerle yazılan besteler, (Chopin'in mazurkaları, polonezleri, vb; Brahms'ın *Alman Dansları*, Wagner'in ve Verdi'nin ulusal kimlik taşıyan operaları gibi) ulusal akımın çağ sonundaki gelişimine öncülük etmişlerdir. Danimarka'da Gade, Norveç'te Grieg, Bohemya'da Smetana, İspanya'da Albeniz, Granados ve Rusya'da Glinka, geleneksel seslerini, ülkelerinin doğasını ve efsanelerini müziklerinde duyururlar.

Ulusçu akım deyince başta Rus bestecilerini anmak gerekir. Edebiyatta Puşkin, Tolstoy, Çehov ve Dostoyevski'nin anlatımlarıyla müziğe de yansıyan ve öncülüğünü Mikhail Glinka'nın yaptığı Rus *ulusçu* akımı, Rus Beşleri'nin çalışmalarıyla rayına oturur. *Beşler*'le birlikte sayılmadığı halde felsefelerini önde götüren besteci, Piyotr İlyiç Çaykovski (1840-1893) olmuştur. Bu arada 1909'da Paris'te Rus halk ezgilerini gündeme getiren, Rus bestecilere, özellikle Stravinski'ye Rus Baleleri ısmarlayan ünlü emprezaryo Diyagilev, ülkesinin renklerini dış dünyaya tanıtmakta büyük başarı elde etmiştir. *Petruşka, Ateş Kuşu* gibi balelerin kostümlerini Rus ressam Leon Bakst egzotik renklerle bezeyerek, etkileyici bir ortam yaratmıştır.

Rusya'da Ulusçu Akımın Doğuşu

Alman müziğinin katı kuralcılığıyla ulusal deyişlerin melodik, armonik, ritmik ve yapısal karakteristiğinin birleşmesine ilk önemli örnek, Rusya'da görülür. 19. yüzyıl ortalarına doğru meyvelerini veren ulusal Rus müziği, halk ezgileri, dinsel müzik ve aristokrat sınıfın sanat müziğinin birikiminden filizlenmiştir.

Rusya'da yüzyıllar boyunca çeşitli etnik toplulukların birleşmesinden oluşan zengin bir halk müziği gelişmiştir. Balalaykayla çalınan kırsal ezgiler ve uzun epik şiirler, kuşaktan kuşağa söylenegelmiştir. Büyük Petro (1672-1725), ülkesinin kültürünü zenginleştirmek için St. Petersburg'u Avrupa'ya açılan bir pencere haline getirir. Önce Almanlardan askeri bando fikrini alır. Bir tiyatro kurarak ülke dışından sanatçılar getirtir. Ve dış ülkelerdeki elçilerini, dünyanın en iyi müzisyenlerini bulup Rusya'ya davet etmekle görevlendirir. Onu izleyen Çariçe Anna, aynı doğrultuda İtalyan müzikçilerini ve tiyatro oyunlarını getirtir. 1737'de İtalyan besteci Francesco Araja, Rus sarayının ve Moskova Tiyatrosu'nun yöneticisi olur. 24 yıl süresince Rus operası, bu İtalyan besteciyle yeni boyutlar kazanır. Çariçe Katerina'nın 34 yıllık saltanatı sırasında (1762-1796) her aristokrat aile bir orkestraya sahip olur. Müzisyene gereksinim öylesine artar ki artık yurtdışından getirtmekle yetinilmediği için şarkı söyleyip çalgı çal-

masını bilen toprak köleleri, yorumcu olarak müzik sahnesinde yer almaya başlarlar. Bu dönemde Rus dilinde opera *libretto*'su yazılması özendirilir. Aynı zamanda müzik eğitimi için İtalya'ya Rus öğrenci gönderilir.

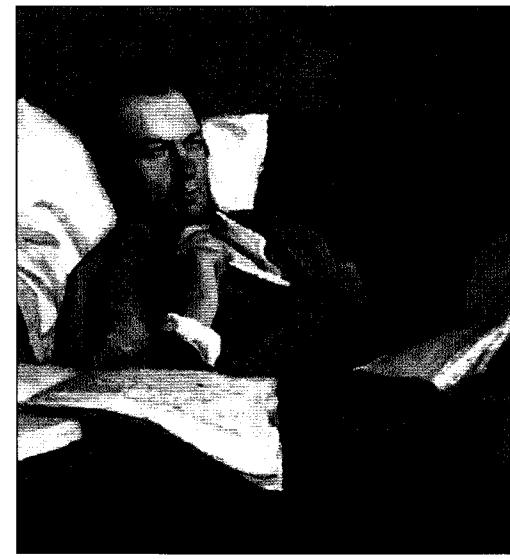
Konuk Fransız ve İtalyan sanatçılar ülkelerine dönünce arkalarında ne belli bir müzik okulu, ne de eğitilmiş bir müzisyen kitlesi kalmıştır. Aristokrat sınıfın tekelindeki sanat müziği, geniş kitlelere yayılamadığından, Rusya kendi bestecisini ve kendi yorumcusunu yetiştirmeye, diğer ülkelere göre çok geç, ancak 19. yüzyıl ortalarında başlayabilmiştir.

Rusya'da dinsel müziğin başlangıcı, 988-989 yıllarına dayanır. Prens I. Vladimir, Kiev'de Hıristiyanlığı kabul edip, Bizans Kilisesi'nin törenlerini ve ayinlerini kendine örnek alınca, bu kilisenin koro geleneğini de aktarmış olur. 1672'de Kremlin Saray Tiyatrosu'nun kurulması için ülkenin değişik eyaletlerinden müzisyenler toplanırken Kiev'deki Ortodoks Kilisesi'nde ilk kez oluşan modern nota sistemi, Çarlık Kilisesi'ne ve St. Petersburg sarayına yayılır. Bundan sonra Ortodoks Rus Kilisesi'nde de kendine özgü bir dinsel müziğin gelişiminden söz edilemez.

Mikhail Glinka

Rus ulusal müzik tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen ilk yapıt, 1836'da Mikhail Glinka'nın (1804-1857) yazdığı *Çar Uğruna* (diğer adı *Ivan Susanin*) başlıklı operadır. Varlıklı bir aileden gelen besteci, hastalık hastası bir kişiliğe sahip olduğundan sık sık İtalya'ya gider ve Akdeniz ikliminin onu iyileştireceğine inanır. Gide gele İtalyan operasının tiryakisi olur, Rossini, Bellini ve Donizetti'yi izleyip ülkelerinin yerel kişiliğini müzikte işleyişlerini inceler. Glinka, böyle yapıtları ortaya çıkarmak için kompozisyon bilgisinin yeterli olmadığını anlar ve Berlin'e giderek özel eğitim görür. İkinci operası *Ruslan ve Ludmilla* (1842), Puşkin'in bir şiirinden kaynaklanır; birincideki saf halk ezgilerinin yalınlığı yerine, bu operada dansların ritmik coşkusu ve folklorik renkler daha sanatsal, daha karmaşık bir yapıda işlenmiştir.

Aleksandr Dargomişki (Dargomyzhsky) (1813-1869), *Rusalka* (1856) adlı operasıyla Glinka'yı izler. Yalnız opera besteleme yönteminde değil, sosyal yaşamda da kadınlara düşkünlüğüyle Glinka'nın benzeridir. Hanım öğrencileri için sayısız şarkı bestelemiştir. Aynı zamanda Rus dilinin yapısını da incelemiş, şarkılarında konuşma dilindeki tonlamayı müziğe aktarmıştır.

Glinka'nın Iliya Repin tarafından yapılmış portresi

Bugün Rus müziği, neredeyse her şeyi *Rus Beşleri* adlı gruba borçludur. Yenilikçi ulusal okulun temeli olan Beş'ler, öncüleri Glinka'yı Rus müziğinin babası kabul edip onun ulusal renklerden yararlanan yöntemini zenginleştirmek amacındadır. Batı etkilerinden sıyrılmış, gerçek Rus ruhunu taşıyan bir müzik öngörürler. Alman, İtalyan veya Fransız okullarının kuramlarını ve Batı'nın sınırlı teknik yapısını reddederler. Glinka'nın bile Rossini ve Mozart'tan etkilenmiş olmasını, kendi üyelerinden Borodin ve Rimski-Korsakov'un çalgı tekniğinde Berlioz ve Wagner'den yararlanmasını kınarlar. Bildirilerinde ve eleştirilerinde Batı tekniğini uygulayan müzikçilere şiddetle karşı çıkarlar. Çaykovski bile, Beşler'e hayran bir besteci olduğu halde, Batı tekniğini benimsediği için kınananlar arasında yer alır. Anton Rubinstein (1821-1894), müzik okulları kurma ve Batı tekniğini aşılama çabalarından ötürü Beşler'in saldırısına hedef olur. Tüm karşı durmalar bir yana, Rubinstein, 1862'de St. Petersburg'ta ilk Rus Konservatuvarı'nı kurmayı başarır. Kardeşi Nikolai Rubinstein (1835-1881) da 1866'da Moskova Konservatuvarı'nı kurar. Bu kardeşler aynı zamanda halkın bilet alarak dinleyebileceği ilk konserleri düzenlerler.

Rus Beşleri'nin tek müzik eğitimi görmüş üyesi Mili Balakirev, *Rusya* (1887) adlı senfonik şiirinde ve *İslamey* (1869) adlı piyano fantezisinde ülkenin her yöresinden halk ezgilerini etkin bir şekilde kullanır. En başarılı yapıtı olan *Do Majör Senfoni*'sini tamamlaması 30 yılını almıştır. Rus Beşleri arasında

en az tanınan César Cui'dir. Yarı Fransız, yarı Litvanyalı bir soydan gelen ve askeri mühendislik profesörü olan Cui, mesleğinde generalliğe kadar yükselir. Gençliğinde öğrendiği müzik bilgisiyle şarkılar, piyano parçaları ve Victor Hugo'nun oyununa dayalı *Angelo* adlı bir opera bestelemiştir. Bir prensin oğlu olan Aleksandr Borodin de meslekten müzikçi değildir. St. Petersburg'ta tıp ve kimya okumuş; askeri doktorluk yapmış ve profesör olarak akademik kariyeri seçmiştir. Müzik bilgisini Balakirev'in yardımıyla geliştirerek dış ülkelere yaptığı meslek gezilerinde Liszt gibi zamanın ünlü bestecileriyle yakın ilişkiler kurar. İlk gençlik yıllarında Mendelssohn'a olan tutkunluğundan sonra Rus halk ezgilerine döner. Başlıca yapıtları, *Si Minör İkinci Senfoni* (1876); *İkinci Yaylı Çalgılar Dörtlüsü* (1885); *Orta Asya Steplerinden (Steppes of Central Asia)* (1880) başlıklı senfonik şiiri; ve ölümünden sonra Glazunov tarafından tamamlanıp ilk kez 1890'da sahnelenen dört perdelik operası *Prens İgor*'dur. Bu operanın ikinci sahnesinde yer alan *Kıpçak Dansları* (*Poloveç Dansları*), renkli bir armoni dokusu, parlak renkler, ilkel ve saf bir ritim, zarif melodi çizgileriyle Glinka'nın *Ruslan*'ından sonra Rus müziğini tanıtan, doğu halk ezgilerinin tadını duyuran başlıca yapıt olmuştur. 7/5

Modest Mussorgski, Repin'in çizgisinden bestecinin son dönemi.

Modest Mussorgski, *Beşler*'in en önemli bestecisidir. Varlıklı bir ailede yetişmiş, müzik yeteneği destek bulmuş, ancak orduya girip oradan da kamu hizmetine geçince müzik dışı bir ortamda yaşamak durumunda kalmıştır. O da geleneksel eğitimdeki kompozisyon tekniğini öğrenmemiş, kendi kendini yetiştirmiştir. Harp Okulu'nu bitirip muhafız alayına subay olarak atandığı yıl Dargomişki'den müzik dersleri alır. Sonradan Balakirev'in etkisiyle besteciliğe başlar. Yaşamını bir kamu hizmetlisi olarak zor koşullarda geçiren bir militandır. Mussorgski ve diğerlerinin geleneksel bir müzik eğitimi görmeksizin nasıl beste yaptıkları müzik tarihinde bir bilmece olarak kalmıştır. Mussorgski alkole düşkünlüğü yüzünden hastalanıp Güney Rusya'ya tedaviye gönderilir. Bu yolculukta birlikte olduğu ses sanatçısı (alto) Leonowa, daha sonra besteciyi eşlikçi olarak yanına alır, birlikte Kırım'a giderler ve konserler verirler.

Mussorgski'nin kişiliğine özgü doğallığı, müzik yapısını da geleneksel kuralların, kalıpların dışına taşımıştır. *İzlenimci* ve *dışavurumcu* müzik öğelerini de bu doğallık içinde işlemiştir. 19. yüzyıl edebiyatının başlıca özelliği olan *gerçekçi* anlatım, Mussorgski'nin müziğinde de etkindir. Yapıtlarındaki *modal* karakter, zamanının ve sonraki kuşakların Avrupa bestecilerini etkilemiştir. Başlıca yapıtları, *Çıplak Dağda Bir Gece* (1867), başlıklı senfonik fantezi, piyano için *Bir Sergiden Tablolar* (1874) ve trajik operası *Boris Godunov*'dur. Her çalışmasında, operalarında bile, minyatür şeklindeki parçacıkları güçlü bir müzik dokusunda birleştirir. Besteci, alkolizmin yıpratması sonucu birçok yapıtını yarıda bırakarak ölmüştür. 7/6

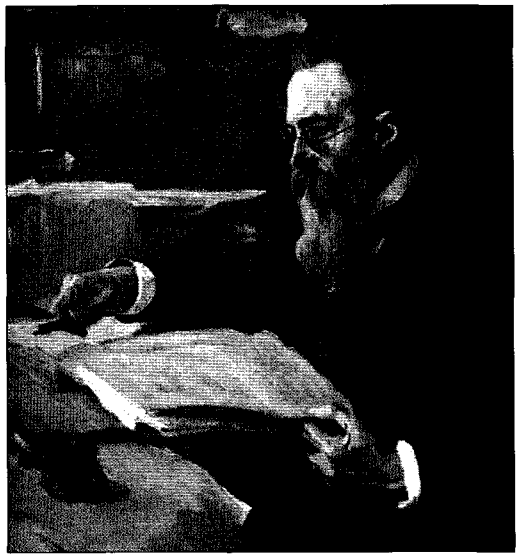
MÜZİK 7/5-BORODİN: PRENS İGOR-KIPÇAK (POLOVEÇ) DANSLARI

RUS BEŞLERİ (KUŞKA)

Çoğu, müziği kendi kendine öğrenmiş amatörler olan Rus Beşleri, halk ezgileriyle bezenmiş, halk ritimleriyle donanmış, coşkulu, zarif yapıtlar bestelemişlerdir. Bazıları bugün bile programların dağarcığında vazgeçilmeyen birer başyapıt niteliğindedir. Örneğin: Boris Godunov, Prens İgor ve Altın Horoz *gibi. Rus Beşleri,* Mili Balakirev *(1837-1910),* César Cui *(1835-1918),* Aleksandr Borodin *(1833-1887),* Modest Mussorgski *(1839-1881)* ve Nikolay Rimski-Korsakov *(1844-1908)'tan oluşan besteciler topluluğudur.*

Beşler, Batı'da yüzyıllar boyunca gelişen armoni ve kontrpuan tekniğinin geleneksel kurallarını bir yana bırakıp kendi yollarını ararlar. Ve el altındaki en yakın malzemeyi, halk müziğini kullanarak yeni bir deyişe varırlar. Halk ezgileri, Rus Beşleri'nin müziğinde ya aslı gibi ya da taklit edilmiş bir halde ortaya çıkar. Müzikte kendi halk ezgisini aslına benzeterek yaratmak, edebiyatta Puşkin'in ve Gogol'un kendi halk masallarını yaratmasına koşut bir uygulamadır.

MÜZİK 7/6-MUSSORGSKİ: ÇIPLAK DAĞDA BİR GECE (GİRİŞ)

Nikolai Rimski-Korsakov

Rimski-Korsakov, Rus Beşleri'nin en genç üyesidir. Ulusal akımın ilk kuşağıyla 20. yüzyılın erken dönem Rus bestecileri arasında bir köprüdür. St. Petersburg Deniz Harp Akademisi'nde okurken kendini bir müzikçi olarak da eğitir. Bu arada, Balakirev'den dersler alması ve onun çevresi olan Beşler'in üyeleriyle tanışması, bestecilik alanındaki çalışmalarını kamçılar. *Kontrpuan* ve *füg* sanatını büyük bir gayretle kendi kendine öğrenir. Rus donanmasında bir subay olarak görev alıp denizlere açıldığında *Birinci Senfoni*'sini besteleyerek kendini kanıtlar. 1873'te donanmadan ayrılıp deniz bandolarını denetleme görevini üstlenir. 1871'den ölümüne dek St. Petersburg Konservatuvarı'nda öğretmenlik yapar. Bir süre Balakirev'le birlikte aynı kentin saray korosunu da yönetir. 1889'dan sonra Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde orkestra şefliği yapar. Yapıtlarında, olduğu gibi halk ezgilerinden veya onların renklerinden yararlanır. Operalarında Rusya'ya özgü konuları, Slav mitolojisini işler; kiminin *libretto*'sunu da kendi yazar. Yaşlılık yıllarında, ilk gençlik çalışmalarını ele alıp yeniden gözden geçirir. Rimski-Korsakov'un en önemli yapıtları, programlı senfonik şiirler ve operalardır. Diğer çalışmaları, senfoniler, oda müzikleri, koro ve solo için şarkıları içerir. Müziği, Mussorgski'nin yoğun dramatik gerçekçiliğine karşıt, parlak orkestra renkleriyle donanmış, aydınlık, canlı bir düşlem sergiler. *İspanyol Kapriçyosu* (1887), *Şehrazad* (1888) adlı senfonik süit, *Rus Paskalya Uvertürü* (1888), orkestra kurgusundaki ustalığına en güzel örneklerdir. On beş operası arasında *Sadko* (1897) ve *Altın Horoz*'da (1909) *diyatonik* ve *modal* yapıya hafif *kromatik* öğeler katarak masalsı anlatımı güçlendirmiştir. Puşkin'in şiiri üstüne *libretto*'sunu kendi yazdığı *Mozart ve Salieri* (1897) adlı operasında, Mozart'ı Salieri'nin zehirlediğini öne sürer. Bu operadan kaynaklanan *Amadeus* filmi, 1980'li yılların en popüler filmlerinden biri olmuştur. Rimski-Korsakov'un en önemli öğrencisi Aleksandr Glazunov (1865-1936), Rus ulusal akımının son temsilcisi olarak tanınır. İgor Stravinski (1882-1971) ise *Ateşkuşu* (1910) gibi ilk bale yapıtlarında Rimski-Korsakov'un izlerini taşıyan bir müzik yaratmıştır.

Beşlerden Sonra Rus Müziği

Sergey Rahmaninov

(1873-1943)

Rus Beşleri'ni en yakından izleyen besteci Rahmaninov olmuştur. Müzik tarihinin en büyük piyanistlerinden biri olan Sergey Rahmaninov, Çaykovski gibi, yapıtlarında ulusal renklerle Geç Romantik akımın özelliklerini birleştirir. Yazdığı birçok şarkı ve piyano parçasının yanı sıra *İkinci* ve *Üçüncü Piyano Konçertoları* (1901, 1909) ve *Ölüler Adası (The Isle of the Dead)* (1909) başlıklı senfonik şiiri, Rus müzik tarihinde önemli bir yer tutar. Moskova ve St. Petersburg Konservatuvarlarında eğitim görüp kariyerine konser

Sergey Rahmaninov

piyanisti olarak başlar. Ünlü *Do Diyez Minör Prelüd*'ü, mezun olduğu yıl besteler. 1895'teki *Birinci Senfoni*'sinin aşırı yenilikçilikle suçlanarak kınanması sonucu bir süre bestecilige ara verir ve iyi bir ruhbilimcinin tedavisi ardından, huzurlu bir evliliğin de etkisiyle 1901'de *İkinci Piyano Konçertosu*'nu yazar. İlk anda büyük bir başarı elde eden konçerto, bestecisini de saygın bir konuma getirir. Bu yapıt, tutkulu ve lirik melodileri, parlak piyano yazısıyla günümüzde bile piyano konçertoları arasında en seçkinlerinden biri olarak kabul edilir. Rahmaninov Bolşoy Operası'nda yönetmen olduğu dönemde (1901-1906) iki opera besteler ve yönetir. 1901'deki *Çello Sonatı* ve *İki-Piyano için Süit*'i, *İkinci Piyano Konçertosu*'yla birlikte doğar. Rusya'daki karışık siyaset ortamından rahatsız olunca ikinci vatanı olarak kabul ettiği Dresden'de yaşamaya başlar. *İkinci Senfoni*'si (1907) ve *Ölüler Adası* burada ortaya çıkar. 1909'da Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk turnesini yapar. *Üçüncü Senfoni*'sini Amerika için besteler. Bu gezinin ardından yeniden Rusya'da yaşamaya koyulur. Sonraki iki yılı üretkendir: Resital dağarcığı için *Etudes tableaux*'yu (1911-1917), Poe'nun dizeleri üstüne yazdığı koral senfoniyi, *Çanlar*'ı *(The Bells)* (1913) ve Ortodoks müziğini kalkındırmak için eşliksiz koro parçaları besteler. Teknik açıdan, Çaykovski'ninki gibi Batı'ya yönelik bir Rus Romantizmi sergiler. 1917'deki Ekim Devrimi'yle Rahmaninov'un müziği "burjuva tarzında" diye nitelenip aşağılanmıştır. Devrimden iki ay sonra ailesiyle birlikte Rusya'yı terk ederek Amerika'ya yerleşir. Orada parlak bir konser piyanisti olarak ün yapar. Ülkenin dört bir yanında konser turnelerine çıkar, plaklar doldurur. 1926'da *Dördüncü Piyano Konçertosu*'nu besteler. Bu arada önceki bazı yapıtlarını yeniden ele alıp içinde yaşadığı Amerikan düzeninin parlak dokusuna göre işler. *Corelli Çeşitlemeleri* (1931); *Üçüncü Senfoni* (1936), *Paganini Rapsodisi* (1934) ve *Senfonik Danslar* (1941) ayrılık döneminin ürünleridir. Özellikle *Senfonik Danslar*'da kullandığı folklorik renklerle ülkesine özlemini dile getirir. 1931'de İsviçre'de Luzern gölü kıyısına yerleşir. Bundan sonra yaşadığı en büyük mutluluk 1939'dan sonra bestelerinin Rusya'da kabul görmesidir. 1942-1943 yıllarında Amerika'da büyük bir turne yapar. Sonunda Kaliforniya'da yaşamayı seçer. Amerikan uyruğuna geçtikten birkaç hafta sonra Beverly Hills'deki evinde ölür.

MÜZİK 7/7-RAHMANİNOV: İKİ PİYANO İÇİN SÜİT NO. 1, OP. 5

Birçok senfonik yapıt bestelediği halde, piyano müziğiyle ünlenen Rahmaninov, prelüdler, sonatlar, küçük piyano parçaları ve resimsel *Etudes tableaux*'nun yanı sıra dört piyano konçertosu bestelemiştir. Bu konçertoların Chopin tarzında piyanistik nitelikleri olduğu gibi, piyano sololarının büyük orkestrayla kaynaşmasında belirgin senfonik özellikler vardır. 7/7

RAHMANİNOV'UN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Aleko (1892); Cimri Şövalye (1904); Francesca da Rimini (1905). **Orkestra Yapıtları:** Scherzo, Re Minör (1887); Prens Rostislav (1891); Kaya (1893); Çingene Kapriçyosu (1894); Senfoni No.1, Re Minör (1895); Senfoni No.2, Mi Minör (1907); Senfoni No.3, La Minör (1936); Ölüler Adası (1909); Senfonik Danslar (1940). **Piyano Konçertoları:** No.1, Fa Diyez Minör (1891); No.2, Do Minör (1901), No.3, Re Minör (1909); No.4, Sol Minör (1926); Piyano ve Orkestra için Paganini Çeşitlemeleri (1934). **Koro:** Aziz Chrysostom için Ayin (1910); Çanlar (1913); Rus Şarkıları (1926). **Oda Müziği:** Trio élégiaque, No.1 (1892); Trio élégiaque, No.2 (1893); Çello Sonatı (1901). **Piyano:** 3 noktürn (1888); 5 Morceaux de Fantasie (1892); 7 Morceaux de Salon (1894); 6 Moments Musicaux (1896); Chopin'in Temi Üstüne Çeşitlemeler (1903); Prelüdler-Op.23 grubu (1903); Op.32 grubu (1910); Sonatlar-No.1, Re Minör (1907); No.2, Si Bemol Minör (1913); Études tableaux-Op.33 (1911); Op.39 (1917); Corelli Teması Üstüne Çeşitlemeler (La folia, 1931). **Piyano Düetleri:** Romans, Sol Minör (?1893); 6 Düet, Op.11 (1894) **İki Piyano için:** Rus Rapsodisi (1891); Fantasie-tableux (Süit No.1) (1893); Süit No.2 (1901). **Altı El Piyano için:** Vals (1890); Romans (1891). **Şarkılar:** 6 Şarkı, Op.4 (1890-1893); 6 Şarkı, Op.8 (1893); 12 Şarkı, Op.14 (1896); 12 Şarkı, Op.21 (1902); 15 Şarkı, Op.26 (1906); Stanislavski'ye Mektup (1908); 14 Şarkı, Op.34 (14. şarkı Vokaliz) (1912); 6 Şarkı, Op.38 (1916).

Rahmaninov gibi ülkesinden ayrıldığı halde müziğinde Rus geleneğini yitirmeyen bestecilerden Stravinski, Fransa ve İsviçre'ye, sonra Amerika'ya yerleşmiştir (Bkz. 20. yüzyıl). Aynı yazgıyı paylaşan **Nikola Medtner** (1880-1951), 1914 yılında İngiltere'ye göç eder. 1927'deki bir konser turnesi dışında bir daha Rusya'yı göremez. Kendisi de iyi bir piyanist olan Medtner, Alman Romantizminin etkisinde, geleneksel tonalite kavramına bağlı şarkılar ve genelde piyano yapıtları bestelemiştir. Yine 1917 Devrimi'nden sonra ülkesinde barınamayan Prokofiyev (Bkz. 20. yüzyıl), pek çok yer dolaştıktan sonra son verimli yıllarını Rusya'da geçirir. Skriyabin ise ulusal Rus müziğinden çok, Fransız bestecilerine ve Doğu'nun gizemli müziğine ilgi duymuştur.

Aleksandr Skriyabin

Aleksandr Skriyabin

(1872-1915)

Rus bestecisi Aleksandr Nikolayeviç Skriyabin, 6 Ocak 1872'de doğar. Babası bir hukukçu, annesi parlak bir piyanisttir. Çok küçük yaşta piyano yeteneği ortaya çıkan Skriyabin, dokuz yıl Moskova Askeri Okulu'nda eğitim görür. Bu kuruluştaki müzik dersleri, Skriyabin'e müzikçi olması için ışık tutan etkenlerden biridir. Aynı zamanda Zverev'den özel piyano dersleri alır. 1888'de Moskova Konservatuvarı'na girer. Safonov, Taneyev ve Arenski'nin öğrencileri olur. Mezun olurken piyano dalında kazandığı altın madalyayı reddederek, kompozisyon derecesini de tamamlamadan bu okulu terk eder. 1895-96'da ilk bestelerini basan yayıncı Mitrofan Belayev ona, kendi yapıtlarını çalacağı bir konser turnesi düzenler. Böylece ilk gençlik yıllarının parasal sıkıntılarını atlatır. 1898'de Moskova Konservatuvarı'na piyano profesörü olarak atanır. 1903'te öğretmenlik görevini bırakarak İsviçre'ye yerleşir. Bestecilik kariyerini ve piyano virtüozlüğünü bu ülkede sürdürmeye başlar. 1906-1907 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nde turneye çıkar ve yeni bir yayıncıyla, Koussevitzki'yle tanışır. 1909'da Rusya'ya geri döner. 1910'da başarılı bir turne yapar. 1911'de Amsterdam Concertgebouw Orkestrası'yla kendi yapıtlarını çalar. 1914'te Londra'da resitaller verir, senfonik yapıtlarını yönetir. 1917'de patlak verecek devrimi hazırlayan ilkeler onun gizemli dünya görüşüyle bağdaşmadığı için uzun bir süre sessiz kalmayı yeğ tutar. Dudağında çıkan bir tümör nedeniyle 27 Nisan 1915'te, kırk üç yaşında, ölür.

Skriyabin, Post-Romantik dönemde yaşamış, ulusçuluk kavramından hemen hiç etkilenmemiş bir bestecidir. Onu herhangi bir akımla özleştirerek incelemek yanlış olur. 20. yüzyılın ilk yıllarında Mahler ve Richard Strauss başta olmak üzere birçok besteci, senfoni orkestrasında, özellikle üflemeli çalgıları zenginleştirerek müziksel anlatımın boyutlarını genişletmişlerdir. Skriyabin, bu tekniği kendi gizemli inançlarıyla soyutlar. Ayrıca, Mussorgski'nin armoni paletindeki ustalığını doruğa çıkarır. *Prometheus*'ta ses ve renk karşılaştırması amaçlamış, bir renk orgu veya ışıklı klavyeyle her notaya, her tınıya bir renk biçerek müziği görsellikle birleştirmiştir. (Örneğin sarı trompeti, yeşil kornoyu, uçuk mavi flütü simgeler.)

Skriyabin, gençlik yıllarındaki piyano preludleri, empromptüler ve mazurkalarında Chopin ve Liszt'in izlerini taşır. 1903'te bestelediği *Dördüncü Piyano Sonatı,* armonik ve melodik yaratıcılığının evriminde bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Karmaşık dörtlü akorların kullanıldığı bir armoni mantığı kurmak, mod ve skala yaratmak uğruna bu yapıtla, alışılagelmiş klasik tonalite kurallarını bir yana bırakır. Aynı piyano sonatı bestecinin daldığı yoğun düşüncelerin, gizemli ve tanrısal inançlarının aynasıdır. 1901'den başlayarak Rus teosoflarını ve Nietzsche'yle Schopenhauer gibi Alman felsefecilerini inceler. Bundan böyle, 1903'ten sonra teosofi felsefesini müziğine yansıtmayı amaçlar. Yine de çoğu piyano için yazılan yapıtlarının tümünü, bu duygulara araç ettiği söylenemez. Debussy ve Ravel'in etkisindeki izlenimciliğin yeni armoni arayışını uyguladığı gibi, bazı yapıtları da yoğun kromatik dokusuyla, belli bir tona bağlı olmayan bir izlenimcilik sergiler. *Prometheus*'ta ve *Yedinci Piyano Sonatı*'nda bir dizi dörtlüden oluşan *mistik akor*'u geliştirmiştir. Son piyano sonatlarında büyük kozmik gizemi çözmek peşin-
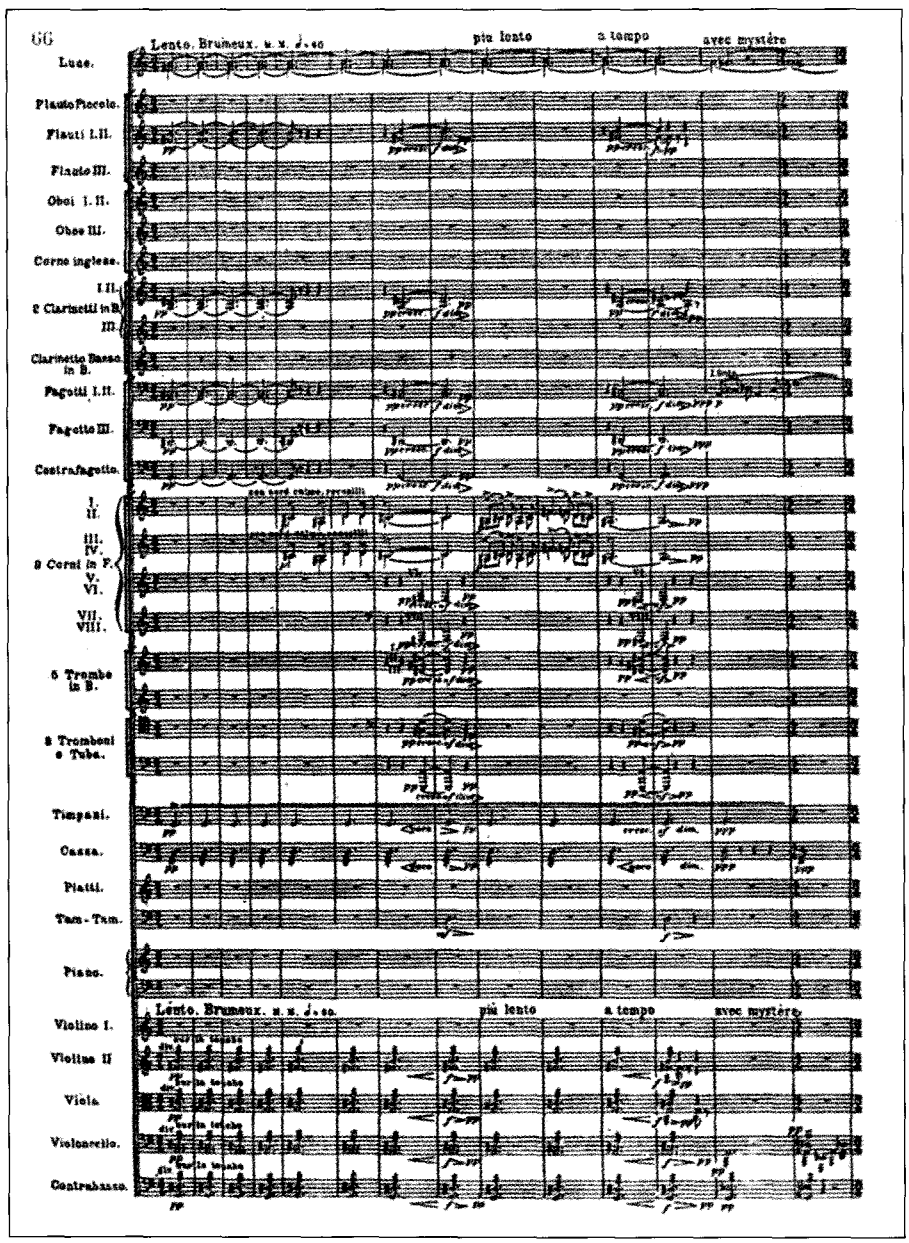
TEOSOFİ

Eski Yunan'da "theos" tanrı anlamında, "sophos" bilgi, bilgelik anlamında kullanılır. Tüm din ve inançların "İlâhî" olanla özdeşleşmesini öngören felsefedir. Skriyabin bu felsefesini müzikle tümleştirmek peşindedir. Himalayalar'da gerçekleştirilecek bir multimedya tasarısı, ölümüyle yarım kalmıştır.

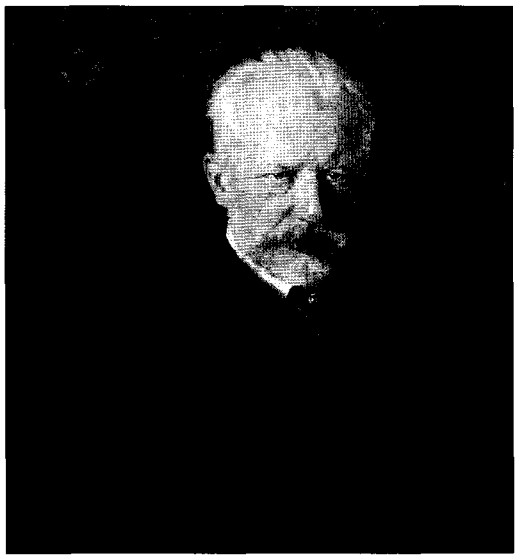
dedir. Bütün sanat ve doğa güçlerinin kozmik çözümlenmesi, *Vecd Şiiri* (*Le Poème d'extase*) ve *Prometheus* adlı senfonik şiirlerinde duyulur. Skriyabin daha sonra *Mysterium* (*Gizemli Âlem*) adını verdiği projesinde Nietzsche, teosofi ve Hinduizmden etkilenmeyi tümleştirir. Sanatsal coşkuyla insanlığın vecde gelip, ruhun bedenden ayrılacağına ve Tanrıyla birleşeceğine inanır. Bu an bir yangındır. Yalnız müzik değil, tüm tınılar, dans, ışık, şiir, devingenlik ve tüm duyular tanrısal bir bütünde birleşecektir. Böylece yeni bir evren yaratmayı düşleyen Skriyabin'in ani ölümüyle deneyleri de yarım kalır. Kimi müzik tarihçileri Skriyabin'i müziği kendi inançlarına alet etme amacından ötürü "Küçük Wagner" olarak tanımlarlar. 1914'te bestelediği *Ateşe Doğru* (*Vers la flamme*) başlıklı piyano için şiirini yorumlayan ünlü piyanist Vladimir Horowitz (1903-1989) şöyle der: "Bu göz kamaştırıcı müzikle Skriyabin, ateşin gizemli gücünü yansıtırken bir yandan da tüm insanlığı yok edecek atom bombasını önceden haber vermektedir." 7/8

MÜZİK 7/8-SKRİYABİN: ATEŞ ŞİİRİ (GİRİŞ)

SKRİYABİN'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra Yapıtları: Piyano Konçertosu (1896); Senfoni, No.1, Mi Majör (1900); No.2, Do Minör (1901); No.3, Do Majör (Kutsal Şiir, 1904); Vecd Senfonisi (Poem de l'extase, 1908); Prometheus - Ateş Şiiri (1910). **Piyano Yapıtları:** 10 piyano sonatı (1892-1913); 24 etüd; 85 prelüd; valsler, empromptüler ve mazurkalar.

Skriyabin'in Prometheus adlı yapıtından partitür.

Rus ressam Kusnetsov'un yaptığı Çaykovski tablosu.

Piyotr İlyiç Çaykovski
(1840-1893)

19. yüzyılın en ünlü Rus bestecisi Çaykovski, *Kuğu Gölü*, *Uyuyan Güzel* ve *Fındıkkıran* baleleri, *Yevgeni Onyegin* operası, *1812 Uvertürü* konçertoları ve senfonileriyle müzik severlerin her zaman gözdesi olmuştur. Rus müziği tarihinde ilk ciddi müzik eğitimi görmüş bestecidir. Bestelerindeki son derece duygusal dalgalanmalar, dinleyicisinde en acıklı karabasanlardan en yüce sevinçlere dek çeşitli duygular uyandırabilir.

Çaykovski, 7 Mayıs 1840'ta Ural dağlarındaki bir maden işletmesinde, Kamsko-Votkinsk şehri yakınlarında dünyaya gelir. Babası bir maden mühendisidir. Yaşamının ilk sekiz yılı aynı çevrede geçer. Evde annesinin söylediği halk ezgilerini ve tanınmış opera aryalarını, onun çaldığı mekanik bir orgda Mozart'ın *Don Juan* operasından seçmeleri dinleyerek büyür. Yaşamı boyunca Çaykovski'nin kendine en yakın bulduğu besteci, Mozart olacaktır. Beş yaşında piyano derslerine başlar. Bir yandan da güzel şarkı söyleme yeteneği dikkati çeker. Aynı yıllarda Fransız dadısı Fanny, onu edebiyata yönlendirmektedir. Bestecinin Fransız kültürüne olan düşkünlüğünün kaynağı da annesinin babasından Fransız kanı taşıması kadar, dadısı Fanny'nin etkisidir. Babasının devlet memurluğundan istifasıyla aile zorlu bir göçebelik dönemine girer. 1848'de St. Petersburg'a taşındıklarında Çaykovski bir yatılı okula verilir. 1850-1859 arasında Hukuk Okulu'na gider, mezun olunca da Adalet Bakanlığı'na yüksek düzeyli bir memur olarak atanır. Bu arada Lomakin'in korosunda şef yardımcılığı yapmakta ve Kundinger kardeşlerle piyano ve armoni çalışmaktadır. 1854'te annesinin ölümüyle bestecilik arzuları kamçılanır. Müziğe tutkusu giderek artar, kendi kendine küçük danslar besteler, ancak yirmi yaşına geldiği halde bunları kâğıda dökme cesaretini bulamaz. 1861'de Rus Müzik Kurumu'nun derslerine katılır. Bir yıl sonra işini bırakarak yeni kurulan St. Petersburg Konservatuvarı'na girer. Anton Rubinstein ve Nikola Zaremba'nın öğrencisi olur. 1865'te mezun olurken yazdığı kantat, gümüş madalyayla ödüllendirilir. 1866'da Nikolai Rubinstein'ın çağrısıyla o yıl açılan Moskova Konservatuvarı'na armoni öğretmeni olur. Bu kurumda geçirdiği on bir yıl içinde birçok başyapıtını besteler: *Birinci Piyano Konçertosu, Kuğu Gölü* balesi, dört opera, üç senfoni ve birçok küçük parça... 1868'de Balakirev ve Rimski-Korsakov'la arkadaşlığa başlar, onların halk ezgilerini değerlendirmelerine hayran kalır: Hemen *İkinci Senfoni*'sinde aynı uygulamayı yapar. Ardından Balakirev'in ulusal renkleri kullanma ustalığına yaklaşan birkaç opera ve *Romeo Jülyet Fantezi Uvertürü*'nü besteler. Rus Beşleri'ne yakınlığı nedeniyle eleştirmen Vladimir Stasov kendisini grubun altıncı üyesi olarak tanımlar. Ancak daha sonra Beşler, onu kozmopolit bir besteci olarak ilan edip, ulusal niteliğini kabul etmezler.

1877'de öğrencilerinden biri olan Antoni na Miliukova'yla dokuz haftalık evliliği, ruhsal bunalımlara yol açar. Bestecinin eşcinsel eğilimi onu zaten çevresinden uzaklaştırmışken, bu evliliğe dayanamaz ve intihara kalkışacak kadar büyük krizler geçirir. 1878'in Mayıs ayında, fırtınalı bir ortamda Moskova'dan ve karısından ayrılmadan önce üç başyapıt daha bestelemeyi başarır: *Dördüncü Senfoni, Keman Konçertosu* ve *Yevgeni Onyegin* operası. Karısından ayrılır, ancak uzun zaman boşanmazlar.

Krizleri sırasında Nadezhda von Meck adında müziksever bir kadın, besteciye hayranlığını dile getirerek, onu hem onurlandırır hem de kırmadan parasal yardımda bulunmaya başlar. Bu zengin kadın, genç yaşta eşini yitirmiş, on bir çocukla dul kalmıştır. Çaykovski'den on yaş büyüktür. Tam on üç yıl durmadan mektuplaşırlar. Kimi kaynağa göre birbirlerini hiç görmemişlerdir. Kimine göre de bir kez görüşürler, ancak onca yoğun yazışmaya karşın, tek söz söylemeden ayrılırlar. Besteci, Madame von Meck'in koruyuculuğu sayesinde para kazanma kaygısıyla ders vermekten kurtulur ve kendini yaratıcı çalışmalarına adar. *Dördüncü Senfoni*'sini

"En iyi arkadaşıma" sözleriyle Nadezhda von Meck'e adamıştır.

Çaykovski, doktorların önerisiyle karısından ayrıldıktan sonra Rusya'yı terk eder ve 1878-1885 arasındaki yılları, biraz Batı Avrupa'da, biraz Rusya'da geçirir. Önce Cenevre'de sonra İtalya'da kalır. Bir yıl içinde sağlığına kavuşup Rusya'ya döner. Bu arada *İtalyan Kapriçyosu*'yla uluslararası bir üne kavuşur. 1888'de Almanya, Fransa ve İngiltere'de orkestralar yönetir. 1890 yılında Floransa'ya giderek *Maça Kızı (The Queen of Spades)* operasını yazar. Aynı yıl St. Petersburg'ta *Uyuyan Güzel (The Sleeping Beauty)* balesi sahnelenir. Ve yine aynı yıl, 1890'da, Madame von Meck, maddi durumunun sarsıntıda olduğunu ileri sürerek besteciyle ilişkisini birdenbire keser. Onun dostluğunu yitirmek, maddi olduğu kadar manevi desteğinden yoksun kalmak Çaykovski'yi derinden yaralar, yaşamının sonunda doruğa tırmanan bunalımı bu olayla baş gösterir. Çaykovski'nin nice mektubunu artık yanıtsız bırakan Madame von Meck, besteciden iki yıl sonra ölmüştür.

Bu arada gerek besteci, gerekse orkestra şefi olarak Çaykovski'nin yurtiçinde ve yurtdışındaki ünü gittikçe artmıştır. 1891, yine olaylarla doludur: Avrupa ülkelerindeki bir dizi turneden sonra kendini 1891 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bulur. Aynı dönemde *Uyuyan Güzel* ve *Fındıkkıran* balelerini, *Beşinci, Altıncı* ve *Manfred Senfonileri*'ni ve son üç operasını bestelemiştir.

Son yapıtı olan *Altıncı Senfoni*'nin ilk yorumunu yönettikten birkaç gün sonra, 6 Kasım 1893'te St. Petersburg'ta koleradan ölür. Bir söylentiye göre kolera salgını olan bir dönemde kaynatmadan musluk suyu içmesi ölümüne neden olmuştur. Bir diğer söylenti ise bestecinin eşcinsel serüvenleriyle ilgilidir: Bir soylunun genç yeğeniyle ilişkiye girdiği için yargılandığı ve bu ağır ceza karşısında zehirlenerek öldürüldüğü veya kendi kendini arsenikle zehirlediği de ileri sürülmüştür. Rusya'da, Klin'deki evi, Çaykovski Müzesi olarak korunmaktadır.

Çaykovski'nin Sanatı ve Etkileri

Genç besteciler Çaykovski'yi örnek almaya başlayıp, onun sunduğu öz ve yapı birleşiminden bir akım oluştururlar. Bunlardan bazıları: Sergey Taneyev, Anton Arenski, Mikhail Ippolitov-Ivanov ve sonradan, Sergey Rahmaninov'dur. Bestecinin Rusya içinde ve dışında büyük üne kavuşması ve sonraki kuşaklara öncülük eden yönü, Fransız, İtalyan ve Alman müzik geleneğini bir Rus olarak tümleştirmesidir. Mutlaka ulusal olmak gerekliliğinden yola koyulmaz; bestecinin uluslararası alana kendi rengini katması önemlidir. Bir Rus halk ezgisi temasından yola çıkıp onu lirik bir şekilde işlediği yapıtları da vardır. Örneğin: *Birinci Piyano Konçertosu, İkinci* ve *Dördüncü Senfoni*'leri, *Yaylı Çalgılar Serenadı* gibi. Üstelik halk ezgileri ona kişisel çağrışımlar getirir. Annesi, kız kardeşi, dadısı, çocukluğunun geçtiği Ural dağlarındaki evi gibi sıcacık anıları, halk ezgilerinin yalınlığı içinde müziğine yansır. Bu nedenle *Beşler* gibi sistematik bir çerçeve çizip halk ezgisini temel özdek olarak ele almaz; o ezgiler doğal olarak Çaykovski'nin hamurunda yoğrulmuştur, bir yerlerde patlayıp ortaya çıkmaları kaçınılmazdır. Örneğin, *Keman Konçertosu*'nun her teması, bir başka halk ezgisinden üremiştir.

Çaykovski, zaman zaman doğrudan bildik halk şarkısı temalarını kullanmak yerine, kendi halk şarkısı benzeri temalar yaratmıştır. Örneğin: *Birinci Senfoni*'sinde, *İkinci Yaylı Çalgılar Dörtlü*'sünde olduğu gibi. Ayrıca yalnız Rus halk ezgileri değil, zamanın popüler Rus müziğini de yapıtlarına katmıştır. Örneğin: *Yevgeni Onyegin*'de ya da *Beşinci* ve *Altıncı Senfoni*'lerin temalarında 19. yüzyıl Rus salon şarkıları ve romansların ezgileri duyulur. *Yevgeni Onyegin*'in giriş düetinde Rus sanat müziğini de Glinka'nın yöntemiyle kullanmıştır. Tema karakterlerindeki anlatım gücü her zaman gerilim ve beklenti dolu, aynı zamanda zengin armonilerle yüklüdür.

Tarihte Çaykovski kadar dinleyicisiyle barışık çok az besteci vardır. Her şeyden önce güzel melodileri, zengin ve renkli orkestrasıyla, doğrudan insanın kalbine seslenen doğal coşkusuyla, yapısal kaygılarla dinleyicinin kulağını zorlamadan, gönlünden geldiği gibi seslenmesiyle, ruhsal yapısındaki iniş çıkışları, mutlu mutsuz anlarını müziğine yansıtmasıyla, neredeyse dinleyicisiyle dertlerini paylaşır gibidir. Yaşamındaki her mutlu olayı büyük bir bunalım izlemiştir. Her bunalımın ardından da yeni bir başyapıt besteleyerek çıldırmamak için müziğine sığınmıştır. On dört yaşında annesini yitirmesi, yaşamı boyu onu etkilemiş, annesine olan aşırı bağlılığından ötürü kendini hep korunmaya muhtaç, acınacak bir çocuk gibi duyumsamıştır. Bu duyumsama da zaman zaman kocaman bir fırtınanın ortasında yalın, çocuksu seslenişiyle dinleyiciyi avucuna

FINDIKKIRAN BALESİ

Çaykovski'nin üç dev bale yapıtı (Kuğu Gölü, Uyuyan Güzel ve Fındıkkıran) *dans dağarcığının vazgeçilmez başyapıtlarıdır.* Fındıkkıran *(1891) bestecinin son balesidir ve en çok sahnelenen yapıtıdır. Küçük Alman kızı Clara Stahlbaum'a Noel armağanı olarak bir fındık kırma aleti verilir. Kızın düşünde gece saat 12'yi vururken bu fındıkkıran canlanır. Oyuncak askerlerin başına geçerek farelere savaş açar, Clara da onun yardımcısıdır. Fareleri yendikten sonra bir prense dönüşür ve Clara'yla masal dünyasında bir gezintiye çıkarlar. Konu, Alman yazar E.T.A. Hoffmann'ın 1815'te değişik ülkelerdeki benzer halk öykülerinden derlediği* Fındıkkıran ve Fareler Kralı *başlıklı öyküsünden alınmıştır. Fransız yazar Alexandre Dumas, aynı öyküyü hem uyarlama, hem çeviri olarak 1844'te yayınlar. St. Petersburg'taki Kraliık Tiyatrosu'nun bale yönetmeni Fransız asıllı koreograf Marius Petipa bu öykü üstüne hazırladığı librettoyu Çaykovski'ye verir. Besteci, konuyu pek beğenmese de kabul eder. Ruhsal bunalımlar geçirmekte olduğundan başlangıç için bir esin kaynağı bulamaz. O sırada New York Carnegie Hall'in açılış temsiline orkestra şefi olarak davet edilmiştir. Yolculuk sırasında konakladığı Paris'te yeni icat edilmiş olan çelesta'yla tanışır. Kutsal bir çınlama sesi duyuran ve klavyeli-vurmalı bir müzik aleti olan çelesta, Çaykovski'ye* Şeker Perisi'nin müziği *için esin kaynağı oluşturur. Bugün çelestanın sesi tüm dünyada şeker perilerini ve Noel'i canlandırır hale gelmiştir.* Fındıkkıran Balesi *nin ilk kez 1892'nin 18 Aralık günü St. Petersburg'taki sahnelenmesi (ünlü dansçılar yerine çocukların rol alması nedeniyle) başarısız olarak nitelense de, giderek Noel kutlamalarıyla örtüşmüş ve pek çok bale topluluğu tarafından yılbaşında sahnelenmesi gelenek olmuştur.*

Fındıkıran balesinden bir sahne

alan bir başka niteliğidir. Yapıtlarını yönetmek için ya da yeni bir çalışmaya yoğunlaşmak için sık sık yurtdışına gitmiş ve kısa sürede dahi olsa yaşadığı her kentte sıla özlemi duymuştur. Bu özlemle Rusya dışında yazdığı hemen her yapıt ülkesinin yerel renklerini mutlaka taşır. *Floransa Anıları*'nda olduğu gibi.

Çaykovski, nice çağdaşı gibi Wagner veya Brahms etkisinde değil, Mozart hayranlığıyla ve Fransız bestecilerinin etkisinde gelişmiştir. Mozart gibi J. S. Bach'ı da örnek alması bir bakıma 19. yüzyılın öznel romantizmine karşı çıkma, bir önceki çağın yalın biçim anlayışındaki sağlam dokuyu geri getirme özleminin belirtisidir. Ona göre Wagner

baştan sona bir sıkıntıdır. Beethoven'a zoraki saygı duyar. Mozart ise müziğin ilahıdır. Bellini, Rossini ve Verdi dramatik anlatımda; Delibes, Bizet ve Saint-Saëns, bale ve operalarındaki sahne coşkusunda Çaykovski'ye öncülük etmiş bestecilerdir. 7/9

MÜZİK 7/9-ÇAYKOVSKİ: FINDIKKIRAN BALESİ'NDEN MARŞ
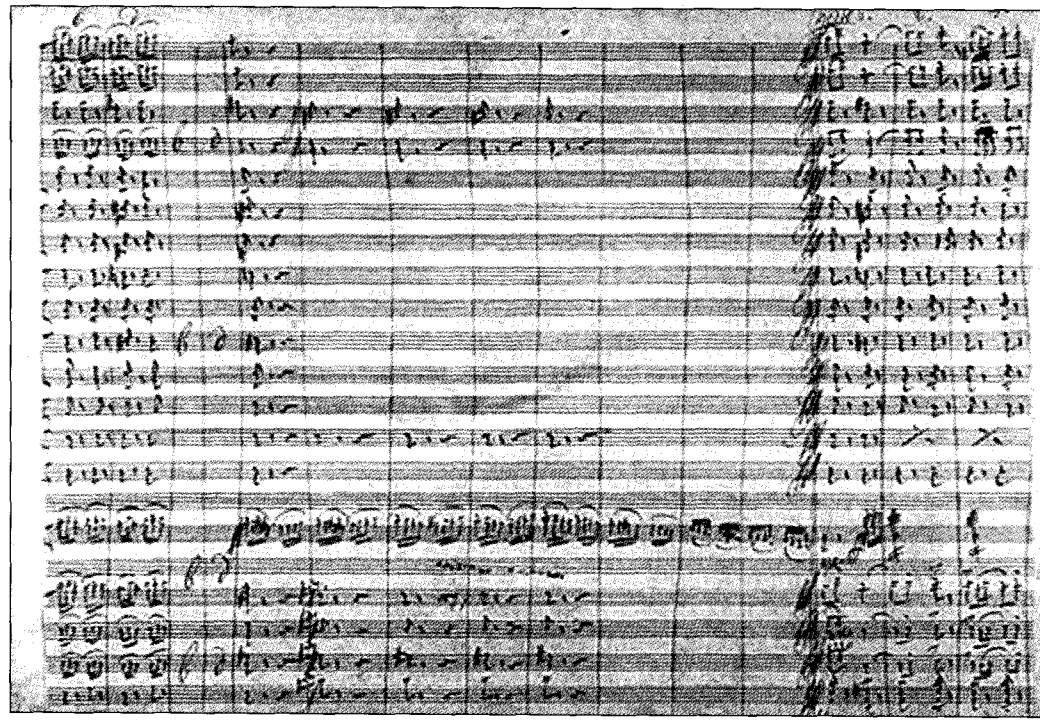
Yazdığı birçok operadan ancak *Onyegin* veya *Maça Kızı* gibi birkaçı, geleneksel dağarcığa girmiştir. Çaykovski'nin gerçek, dramatik sahne müziği, bale yapıtlarında kendini gösterir. Melodik buluşları, sürekli tazeliği ve görkemli bir eşlik, bale yapıtlarını benzersiz kılar. Şarkıları, minyatür müzikleri bir yana, Çaykovski'nin yüceliği, büyük senfonik yapıtlarındadır: Senfoniler, konçertolar, oda orkestrası yapıtları gibi. *Kış Düşleri* başlıklı *Birinci Senfonisi*'nden *Patetik* başlıklı *Altıncı Senfoni*'sine kadar her birinde halk ezgilerinin renklerini bir yerlerde kullanmıştır. 7/10

MÜZİK 7/10-ÇAYKOVSKİ: 4. SENFONİ'DEN 4. BÖLÜM, OP. 36

Piyano solo için yazdığı *Sol Majör Sonat,* ağır karakterinden ötürü Batı ülkelerinde pek tutulmamış; 50 Rus halk ezgisinin iki-piyano uyarlaması, sevimli havasıyla yorumcu ve dinleyicilerin ilgisini çekmiştir.

Rus Beşleri'nin eleştirisini alan Batı tipi yapıtlarının başında, İtalyan popüler müziği havasında yazılmış fantezi *İtalyan Kapriçyosu* gelir. *Manfred Senfonisi* ise *Dördüncü* ve *Beşinci Senfoni*'leri arasında yer alan, besteci tarafından sıra numarası verilmemiş, Lord Byron'ın şiiri üstüne yazılmış, Batı tipi bir başka senfonidir.

ÇAYKOVSKİ'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Operaları: Volga Nehrinde Düş (Voyevoda, 1869); Oprichnik (1874); Vakula (1876); Eugène Onegin (Yevgeni Onyegin, 1879); Mazeppa (1884); Maça Kızı (1890), Yolanta (1892). **Bale Yapıtları:** Kuğu Gölü (The Swan Lake, 1875); Uyuyan Güzel (The Sleeping Beauty, 1890); Fındıkkıran (The Nutcracker, 1892). **Orkestra Müziği:** Senfoniler - No.1,"Kış Düşleri", Sol Minör (1866); No.2 "Küçük Rus", Do Minör (1872); No.3 "Polonyalı", Re Majör (1875); No.4, Fa Minör (1878); Manfred (1885); No.5, Mi Minör (1888); No.6, "Patetik", Si Minör (1893). **Konçertolar:** Piyano Konçertosu No.1, Si Bemol Minör (1875); Çello ve Orkestra için Bir Rokoko Temi Üstüne Çeşitlemeler (1876); Keman ve Orkestra için Vals-Scherzo (1877); Keman Konçertosu, Re Majör (1878); Piyano Konçertosu No.2, Sol Majör (1880). **Senfonik Fantezi:** Kader Senfonik Şiiri (Fate, 1868); Fırtına (The Tempest, 1873); Francesca da Rimini (1876); Slav Marşı (1876); Yaylı Çalgılar Serenadı (1880); 1812 Uvertürü (1880). **Fantezi Uvertürleri:** Hamlet (1888); Romeo ve Jülyet (1880); İtalyan Kapriçyosu (1880); Senfonik Balad, Voyevoda (1891). **Orkestra Süitleri:** No.1, Re Majör (1879); No.2, Do Majör (1883); No.3 Sol Majör (1884); No.4 "Mozartiana" (1887); Fındıkkıran (The Nutcracker, 1892). **Oda Müziği:** Yaylı Çalgılar Dörtlükleri - No.1, Re Majör (Andante Cantabile konser programlarında ayrı olarak da çalınır); No.2, Fa Majör (1874); No.3, Mi Bemol Minör (1876); Piyanolu Üçlü, La Minör (1882); Floransa Anıları, altılı için (Souvenir de Florence, 1892). **Piyano:** Vals Kapriçyosu (1868); Kapriçyo (1870); Noktürn ve Humoresk (1871); Mevsimler (The Seasons) (12 parça, 1876); Sonat, Sol Majör (1878); Gençlik Albümü (Children's Album, 1878). **Koro:** Aziz Chrysostomus Ayini; 55 eşliksiz dinsel şarkı. **Şarkılar.**

Kuğu Gölü balesinin el yazması notaları

Avrupa'da Ulusal Akımlar

Avrupa'nın, 19. yüzyıl sonunda sanayileşme sürecine girmesiyle birlikte köylerde ve kasabalarda yaşayan halk kendi konuşma dili kadar dans ve şarkı geleneğini de su yüzüne çıkarmış, böylece her ülke İtalyan ve Alman müziği etkisinden sıyrılarak kendi kimliğini sergilediği bir müzik sanatı oluşturmuştur.

Köyden gelen ve yoğun nüfuslu merkezlere yerleşen halk, operalara balelere konserlere gidip kendi dilinde, kendi tarzında bir şeyler duyma beklentisindedir. Bu beklenti doğrultusunda, 19. yüzyılın son yirmi yılında, Rus Beşleri'nin öncülüğünde Avrupa'nın her yanından ulusal renkleri işleyen besteciler ortaya çıkar.

Doğu Avrupa

Sanat müziğinde halk ezgileri kullanan, ulusal kimlik sergileyen Doğu Avrupalı bestecilerden Polonyalı Stanislaw Moniuszko (1819-1872), ulusal bir opera geleneği yaratır. *Halka* (1848) ve *Perili Konak* (1865) adlı operaları bugün bile güncelliğini korur. Karol Szymanowski (1882-1937), bir sonraki kuşakta ulusal renkleri kullanan Polonya bestecisidir. Senfonileri ve özellikle *Keman Konçertosu*'ndaki zengin armoni dokusuyla dikkati çeken besteci, piyano yapıtlarında Chopin'in izlerini taşır. Macaristan'da da Ferenc Erkel (1810-1893) tarafından bir opera geleneği oluşturulmuştur. Bestecinin *Bánk Bán* adlı operası ulusal nitelikli Klasik bir yapıttır.

Bohemya Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun en çok müzisyen yetiştiren yöresidir. Bohemya'dan yetişen Stamitz gibi besteciler *Mannheim Okulu*'nu kurarak müzik tarihindeki senfoni geleneğini yerleştirmişlerdir. Erken Romantiklerden Václav Jan Tomášek (1774-1850), Çek kültürünü yenilemeye çalışan öncülerdendir. Bohemya yöresi Alman edebiyatı ve müziğinin etkisinde gelişmiş, Çek dili ancak köylülerin konuşma dili olarak kalmıştır. 19. yüzyılda köyden kente taşınan geniş halk kitlesi, kendi törelerini de getirmiş, Avusturya-Macaristan egemenliğinden yakınan Çek halkı, kanlı savaşlarla ulusal çıkarlarını korumayı başarmıştır.

Bedřich Smetana

Bedřich Smetana

(1824-1884)

Modern Çek müziğini neredeyse tek başına kuran Bedřich Smetana, 2 Mart 1824'te Bohemya'nın Litomyšl kasabasında dünyaya gelir. Keman çalan babasından ilk müzik derslerini alır. Hiçbir zaman resmi bir müzik eğitimi görmez. Sekiz yaşında beste yapmaya, kendi kendine öğrendiği piyanoda halk önünde konserler vermeye başlar; ancak babası müzisyen olmasını engellemeye çalışır. Ailesiyle ülkenin çeşitli yerlerine yaptığı gezilerde köylerdeki insanları ve onların müziğini tanır. Çocukluğunda edindiği bu izlenimler onun ilerki bestelerine esin kaynağı olur. 1843'ten sonra genellikle soylu ailelerin çocuklarına ders vererek Prag'da yaşar. Bu arada Josef Proksch'tan kompozisyon dersi alır.

1854'te büyük hayranlık beslediği Liszt'le karşılaşması onu bestecilik alanında kamçılar ve ilk üç senfonik şiiri peş peşe ortaya çıkar. Bunların konusu tarihi olaylar ve kahramanlardır. 1856'da İsveç'te Göteborg Filarmoni Orkestrası'nın sanat yönetmeni olur. O tarihe dek yalnız Almanca dilini bilen besteci, ilk kez anayurdunun dilini (Çekçe) öğrenip konuşmaya başlar. 1861'de Prag'a dönerek Bohemya'nın 1860'ta özgürlüğüne kavuşmasının kutlamalarına katılır. İlk operaları Bohemya insanının karakterini tanıtan yapıtlardır: *Bohemya'daki Brandenburglar*'dan (1863) sonra *Satılmış Nişanlı* (Prodaná Nevěsta-The Bartered Bride) (1866) ortaya çıkar. Her iki operasında da yeni öğrendiği Çek dilini kullanır. 1867'de yazdığı *Dalibor*, görkemli kahramanlık müziğiyle bestecinin en büyük operasıdır. En yurtsever operası, soylu bir karakteri olan *Libuše*'dir (1888). Yazıl-

dığından beri Çekoslovakya'nın ulusal bayramlarında temsil edilen, yerel konularla ve yerel renklerle işlenmiş bir yapıttır. Ancak hep yerel kalmış, hiçbir zaman uluslararası düzlemde değerini bulmamıştır.

Bestelediği altı senfonik şiirin tümüne *Vatanım* (*Má Vlast*) başlığını verir (1874-1879). Bohemya topraklarını, tarihini ve masallarını betimleyen senfonik yapıtlardır bunlar. Aralarında en ünlüsü, ülkeyi baştan başa kesen akarsuyun adını taşıyan *Vltava (Moldau)*, 1874 yılında tamamlanmıştır. Akarsuyun geçtiği her yörenin kendi geleneğini, danslarını, ezgilerini duyurur. *Vatanım* senfonik şiirlerinin diğerleri şu başlıkları taşır: *Vyšehrad* (Prag'ı koruyan kale); *Sárka* (ulusal bir kadın kahraman); *Bohemya Ormanlarından ve Çayırlarından; Tabor* ve *Blánik* (Çek Protestan hareketinin doğduğu kentler).

Smetana'nın iki yaylı çalgılar dörtlüsünden birincisi, *Yaşamımdan* (1876) başlıklı otobiyografik bir çalışmadır. Her ikisi de sağırlığın getirdiği sessizlik duygusunu ve kulağında öten ıslık seslerini yansıtır. 1866-1874 arasındaki yıllarda Prag'daki Çek Ulusal Operası'nı yöneten besteci, 1870'ten sonra işitme duyusunu yitirir. 1882'de frengi sonucu genel sağlığı bozulur. Ruhsal bir bunalımla akıl hastahanesine kaldırılır. 12 Mayıs 1884'te ölür. Ölümünden sonra ulusal kahraman olarak nitelenen Smetana, tüm Çek bestecilerinin esin kaynağı olmuştur.

MÜZİK 7/11-SMETANA: "MOLDAU" (GİRİŞ)

Avrupa uygarlığının merkezinde ve Avusturya'yla sıkı bağlar içinde yaşayan Çek bestecileri, Rusya'dakiler kadar saf bir ulusçuluk sergilememişlerdir. Doğal olarak Smetana'nın müziğindeki özellik de ulusal lezzet taşımasından çok, ulaştığı olgun teknik düzeyidir. İlk çalışmalarının belli bir kişiliği olduğu söylenemez. Giderek İtalyan operasının stili ve Avusturya müziğinin sonat biçimini kendine özgü bir deyişte toplamıştır. İçinde yaşadığı toplumun özgürlük savaşına ses vermek üzere operalar bestelemiştir. Opera yazmak, Smetana için toplumun sesini duyurmaktır. Her türde opera yazar. Hepsinin ortak izleği, toplum karşısındaki kişinin dramıdır. *Satılmış Nişanlı*, içindeki komik öğelerle köylü yaşamını anlatır; ancak Mussorgski'nin *Düğün* başlıklı operası gibi bir köylü operası olarak nitelenemez. Smetana tümüyle Avusturya ve İtalyan müziklerinin melodi-armoni ve yapı anlayışını kullanmıştır. Köy danslarını, yerel ezgileri işlese de onları Mussorgski gibi kendi yalınlığı içinde müziğe aktarmaz, Batı tekniğiyle donatır. Bu durumda Smetana'nın operaları daha çok Mozart kurgusuna yaklaşmaktadır. Smetana, toplumun içinden seçtiği gerçek kişilikleri bir araya getirerek, sahnede Mozart tipinde gruplaşmalar yaratır. Oysa Rus operalarında daha çok tek kişinin söylediği eşlikli monologlara önem verilmiştir. Smetana, trajik operası *Dalibor*'da da yerel ritim özellikleri dışında ulusallığa başvurmaz. *Dalibor*, bir ortaçağ öyküsünün o güne uyarlanmasıdır. **7/11**

VLTAVA (MOLDAU NEHRİ)

"Vatanım" adlı 6 senfonik şiiri içeren dizinin ikincisi "Moldau" nehrinin adını taşır. Bu nehir baştan başa Çek Cumhuriyeti'ni kesmektedir. Bohemya ormanlarından doğar. Smetana onun doğuş anında biri sıcak, diğeri soğuk iki su kaynağından fışkırdığını varsayarak biri flüt, diğeri klarnet, iki çalgıyı söyleştirerek başlar yapıtına.

Müzik baştan sona nehrin doğuşu ve yolculuğunu anlatır. Bohemya ormanlarının ürpertici ortamı, nehrin geniş bir ovadan akışı, bir köy düğününe tanıklığı, ay ışığında su perilerinin dansı, bir av sahnesi, Prag kalesinin görkemi, sırayla resimlenir. Sonunda nehir Elbe'ye kavuşacak ve sular birbiriyle kucaklaşacaktır. Bu yapıt bestecinin iyice sağır olduğu yıllarda, 1874'te ortaya çıkmıştır.

Antonín Dvořák

(1841-1904)

Müzik yaşamının başlarında Smetana'nın yönettiği Çek Ulusal Operası'nın orkestrasında sessiz bir viyolacı olan Antonín Dvořák, 8 Eylül 1841'de Nelahozeves köyü yakınlarında bir kasabın oğlu olarak dünyaya gelir. Bohemya'nın yetiştirdiği en büyük besteci, geç 19. yüzyıl senfoni ve oda müziğinin başlıca temsilcilerinden biridir. Küçük yaşta müziğe gösterdiği olağanüstü yetenekle çevredeki bir okul öğretmeninden keman çalmayı öğrenir. On altı yaşında Prag'da bir org okulunun öğrencisi olur. O zamanlar Bohemya'da org okulları müzik eğitim merkezi olarak kurulmuş olduğundan Dvořák temel bilgilerini burada edinir. Viyola çalmayı da bu kuruluşta öğrenir ve ilk işi olarak kafelerde viyola, bir akıl hastahanesinde de org çalma görevi alır. 1862'den sonra on yıl kadar Smetana'nın orkestrasında viyolacı olarak çalışır. Bu sıralarda bir dizi aşk şarkısı yazar: *Selvi Ağaçları*. Sonradan bu dönemdeki şarkılarının bazılarını yok etmiştir. Ancak bazılarının içindeki motifleri de *Çello Konçerto-*

Antonín Dvořák

su gibi sonraki bazı yapıtlarında kullanmıştır. Bu şarkılar hayal kırıklığına uğramış bir gencin aşk şarkılarıdır. Aslında Dvořák'ın gerçek yaşamında âşık olduğu kızın bir başkasıyla evlenmesi ona esin kaynağı olmuştur. Besteci sonradan aynı kızın kardeşiyle evlenir.

Satılmış Nişanlı'nın birinci seslendirisinde ve Wagner'in yönettiği bir senfonide çalar. Smetana ve Wagner, Dvořák'ın bestelerinde yaşam boyu çelişkili iki güç olarak kalmıştır. Birinci operası *Alfred*, tümüyle Wagner dokusundadır. İlk başarılı bestesi *Hymnus* Smetana havasında, yurtsever bir kantattır. Bir yıl sonraki *Üçüncü Senfoni*'si Avusturya Ulusal Ödülü'nü kazanır. *Slav Dansları*'nın yayınından sonra ünü giderek yayılır, Brahms ve Liszt gibi zamanın iki ünlü bestecisinden büyük destek görür. Zamanın ünlü kemancısı Joachim'in Dvořák'a bir keman konçertosu ısmarlaması; ünlü orkestra şefleri Richter ve Bülow'un sürekli onun yapıtlarını programlarına almaları, besteciyi yüreklendirir.

1884-1891 arasındaki yıllarda Dvořák çoğunlukla kendi bestelerini yönetmek üzere İngiltere'ye gider. Görkemli *Yedinci Senfoni*'sini ve *Azize Ludmilla* başlıklı oratoryosunu İngilizler için besteler. 1892'de Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek New York Ulusal Konservatuvarı'nın müdürü olur. Üç yıllık görevi sırasında en ünlü yapıtı olan *Yeni Dünyadan* (*From the New World*) başlıklı *Dokuzuncu Senfoni*'sini ve *Çello Konçertosu*'nu Amerika'da yazar. 1895'ten sonra Prag Konservatuvarı'na müdür olur. Bohemya'ya döner dönmez son iki dörtlüsünü ve onların ardından beş senfonik şiir besteler. 1900 yılında, on operası arasında en başarılı olan *Rusalka*, Prag Ulusal Operası'nda sahnelenir. Son yıllarında kendini opera çalışmalarına adar: Bohemya'nın gülünçlü halk masallarından Wagner'in trajedilerine kadar geniş incelemeler yapar. 1 Mayıs 1904'te 62 yaşında, Prag'da ölür.

Dvořák'ın Sanatı

Beethoven'dan Mahler'e kadar senfonik müziğin Alman-Avusturya egemenliği altında olduğunu düşünürsek, Dvořák'ın senfoni dünyasına girmesi, bir Bohemyalı olarak hemen her yapıtına kendi folklorik renklerini katması, müzik tarihinin akışına yeni bir soluk getirmiştir. Verimli bir besteci olarak Dvořák, her tür müzik biçimine örnek vermiştir. Bestelerinde taze, canlı ve dinleyiciyi hemen kavrayıveren bir coşku vardır. Güzel melodiler buluşu ve büyük orkestracılığı her zaman konser programlarına çekicilik getirmiştir. Brahms benzerliğinde Klasik biçimin geleneksel yapısına bağlı kalmıştır. Dokuz senfonisi, birkaç uvertürü, senfonik şiirleri, *Slav Rapsodileri, Scherzo Kapriçyo*'su, keman, piyano ve çello konçertolarıyla büyük orkestrayı kullanmada usta olarak tanındığı kadar, hünerli bir oda müziği bestecisidir. Yaylı çalgılar dörtlüleri, *Piyanolu Beşli*'si, Çek ezgilerinin tadındaki şarkıları, *Requiem* ve *Te Deum* gibi koro çalışmaları, bestecinin her daldaki yeteneğinin kanıtıdır.

Hemen her yapıtında Slav ezgileri, ritimleri ve yöreye özgü modal yapıyı kullanmıştır. Halk ezgileri, Wagner ve Brahms, Dvořák'ın başlıca esin kaynaklarıdır. Brahms'a adadığı bir dörtlüsünde klasik kalıplardaki *scherzo*'nun yerine *polka* yazması; *Altıncı Senfoni*'sindeki Slav danslarının ritmik dokusu; bir başka *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nün ikinci bölümünde yer alan melankolik Slav şarkısı *Dumka* ve yine bir başka *Dumka*'yı izleyen parlak danslarla süslü *Piyanolu Üçlü*'sü, Bohemya havasını yansıtan yapıtlarına birkaç örnektir.

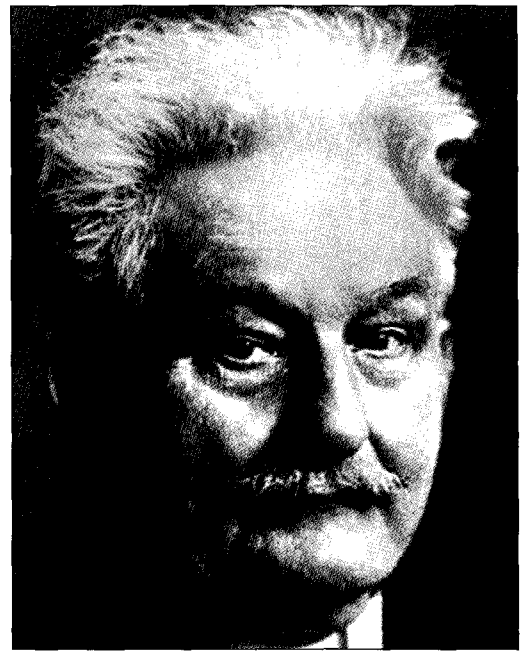
Dvořák, Amerika'da yıllarında zenci müziği kadar Amerikan yerlilerinin, Kızılderililerin müziğine de ilgi duyar. Bu derlemeleri *Yeni Dünyadan* başlıklı senfonisinde ve *Amerikan* başlıklı Yaylı Çalgılar Dörtlüsü'nde sergiler. İlginç bir şekilde, Amerika'da bestelediği yapıtlarda Doğu'ya özgü pentatonik skalayı kullanır. *Amerikan Dörtlüsü*'nde başlıca temalar tümüyle pentatoniktir. New York'taki son aylarında tamamladığı *Çello Konçertosu*'nda da bazı pentatonik temalara rastlanır. Dvořák'ı en çok etkileyen besteci

Brahms olmuştur. Özellikle *Altıncı* ve *Yedinci Senfoni*'lerinde Brahms etkisi göze çarpar. Dvořák'ın Smetana'ya göre özelliği, köylü bir aileden gelmesi ve ilk olarak Çekçeyi öğrenmiş olmasıdır. Yine Smetana'ya göre bir başka şanslı yönü de ailesinin onu müzik alanında desteklemesidir.

Dvořák'ın hemen etkilediği besteciler onun en yakınlarıdır: Damadı Josef Suk (1874-1935) ve öğrencisi Vítežslav Novak (1870-1949) gibi. 7/12

MÜZİK 7/12-DVOŘÁK: 8. SENFONİ, OP. 88 3. BÖLÜM

DVOŘÁK'IN BAŞLICA YAPITLARI: Operaları: Alfred (1870); Vanda, Op.25 (1877); Selma Sedlák, Op.35 (1877); Dimitrij, Op.64 (1881-1882); Jacobin, Op.84 (1887-1897); Şeytan ve Kate, Op.112 (1898-1899); Rusalka, Op.114 (1900); Armida, Op.115 (1902-1903). **Orkestra Müziği-Senfoniler:** No.1, (opus sayısı yok) Do Minör (1865); No.2, (opus sayısı yok) Si Bemol Majör (1865); No.3, (opus sayısı yok, özgün Op.10) Mi Bemol Majör (1873); No.4, (opus sayısı yok, özgün Op.13) Re Minör (1874); No.5, Op.76 (özgün Op.24-önceden Üçüncü Senfoni) Fa Majör ((1875-1887); No.6, Op.60 (önceden Birinci Senfoni) Re Majör (1880); No.7, Op.70 (önceden İkinci Senfoni) Re Minör (1885); No.8,Op.88 (önceden Dördüncü Senfoni) Sol Majör (1889); No.9, Op.95 (önceden Beşinci Senfoni) From the New World "Yeni Dünyadan", Mi Minör (1893). Slav Dansları (İlk dizi, Op.46-1878, İkinci dizi, Op.72-1886); Slav Rapsodileri, Op.45 (1878); Efsaneler, Op.59 (1881); Scherzo capriccioso, Op.66 (1883); Senfonik Çeşitlemeler Op.78-özgün Op.40 (1887); Uvertürler: Doğa, Yaşam ve Aşk, Op.91 (1892); Karnaval, Op.92 (1891); Otello, Op.93 (1892); 5 Senfonik şiir, Op.107-111 (1886-1887). **Solo ve Orkestra Yapıtları:** Keman için Romans, Op.11 (1873); Piyano Konçertosu, Sol Majör, Op.33 (1876); Keman Konçertosu, La Minör, Op.53 (1880); Keman için Mazurka, Op.49 (1879); Çello için Rondo, Op.94 (1891); Çello Konçertosu, Si Minör, Op.104 (1895). **Oda Müziği:** Yaylı çalgılar dörtlüleri: 14 dörtlü. No.12, Op.96 "Amerikan Dörtlüsü" (1893). Piyanolu Beşli, Op.81 (1887); Piyano Üçlüleri- "Dumka" Op.90 (1891); 3 yaylı çalgılar beşlisi; Yaylı Çalgılar Altılısı, Op.48 (1878); 2 piyanolu dörtlü; Bagateller (2 keman, çello ve piyano için) Op.47 (1878); Terzetto (2 keman ve viyola için) Op.74 (1887); Keman Sonatı, Fa Majör, Op.57 (1880). **Koro Müziği:** Stabat Mater, Op.58 (1877); Azize Ludmilla Op.71 (1886); Missa, Re Majör, Op.86 (1887); Requiem Op.89 (1890); Te Deum, Op.103 (1892). **Piyano Müziği:** Süiüetler, Op.8 (1878); Dumka, Op.35 (1876); Tema ve Çeşitlemeler, Op.36 (1876); İskoç Dansları, Op.41 (1877); Valsler, Op.54 (1880); Mazurkalar, Op.56 (1880); Humoresque'ler, Op.101 (1894). **İki Piyano Parçaları:** 16 Slav Dansı, Op.46 ve Op.72 (özgün olarak iki piyano için)-(1878,1886); Efsaneler, Op.59 (1881); Bohemya Ormanlarından, Op.68 (1884). **Şarkılar:** Selvi Ağaçları -18 şarkı (1865); Gece Şarkıları, Op.31 (1876); Çingene Şarkıları, Op.55 (1880); İncil Şarkıları, Op.99 (1894).

Leoš Janáček

Leoš Janáček

(1854-1928)

Antonín Dvořák'tan sonra en büyük Çek-Moravya bestecisi olarak kabul edilen Leoš Janáček, on dört çocuklu bir okul müdürünün dokuzuncu çocuğu olarak, 3 Temmuz, 1854'te Hukvaldy'de dünyaya gelir. Smetana gibi köy çevresinde büyür. On yaşında çevredeki bir manastırda ilk müzik eğitimini alır. Burada tanıdığı Gregorius Ezgileri ve köyde öğrendiği halk şarkıları, yaşam boyu müziğinde etkili olur. On altı yaşında koronun şefliğine getirilir. Prag Konservatuvarı'ndaki öğrenciliği sırasında Rus ulusal müzikçilerinin kaygısına düşer. Karışık ulusların müziğine değil, yalın bir şekilde kendi ülkesinin müziğine eğilmeli ve Moravya yöresinin müziğini bestelemelidir. Leipzig ve Viyana'da bestecilik çalışır. 1881-1919 arasında Brno'da kendi konservatuvarını kurar; öğretmen ve şef olarak görev yapar. Bu arada köyleri dolaşıp köylülerin acı ve sevinç gibi çeşitli olaylar karşısındaki tepkisel seslerini dinleyerek, Çek halk müziği, Çek konuşma dilinin ritmik yapısı ve dalgalanmaları üstüne incelemeler yapar. Aynı zamanda doğanın seslerini dinler. Kuşları, akarsuları, rüzgârı müziksel olarak algılar. Sonradan bu çalışmalarını opera ve diğer vokal yapıtlarına uygular. Janáček'in müziğindeki en önemli özellik konuşma sesinden ve doğa seslerinden aktardığı ritim özelliğidir.

Janáček'in başlıca yapıtları, önderi Dvořák'ın etkisindedir. Orkestra, oda müziği, piyano ve vokal müzikleri, 2 yaylı çalgı-

şır. *Amerika'ya Yolculuk, İki Kapılı Ev* gibi birçok operası, 6 senfonisi, bale yapıtları, piyano ve keman konçertoları ve birçok dörtlüsü vardır. Dag Wirén (1905-1986), Paris'te eğitim görmüş, bestelerinde küçük bir hücreden yola çıkan metamorfoz tekniğini kullanmıştır. Lars-Erik Larsson (1908-1987), Viyana'da Berg'in öğrencisi olmuştur. Eleştirmen, Uppsala Üniversitesi müzik başkanı ve İsveç Radyosu'nda orkestra şefi olarak çalışmıştır. Karl-Birger Blomdahl (1916-1968), Fransa ve İtalya'da eğitim görür, İsveç Kraliyet Akademisi'ne profesör olur. İsveç Radyosu müzik bölümü başkanı olarak yıllarca çalışır. İlk elektronik müzik stüdyolarının kurulmasına öncülük eder. Bestelerinde dizisel ve elektronik yöntemlerden yararlanır. 1959'da sahnelenen *Aniara* adlı operası bir uzay gemisinde geçer. Allan Pettersson (1911-1980) aynı zamanda usta bir viyola sanatçısıdır. Blomdahl, Honegger ve Leibowitz'in öğrencisi olmuştur. Senfonileri, keman konçertoları, yaylı çalgılar dörtlüleri ve şarkıları vardır. Blomdahl'la Pettersson, geleneksel İsveç müziğini 20. yüzyıla taşımışlardır.

Norveç

Norveç, 1905 gibi geç bir tarihte özgürlüğe kavuştuğu gibi, müzik yaşamı da yüzyıllar boyu komşularının egemenliğinde kalmıştır. 19. yüzyıla dek bu ülkede halk ezgilerinin değeri bilinmemiş, halk geleneği araştırılmamıştır. İlk ulusal müzik araştırmacılarından Ole Bull (1810-1880), Paganini benzeri bir virtüozdur. Avrupa ve Amerika'da kemanıyla ün yapmış, özellike konserlerinde çaldığı İskandinav ezgileriyle dikkat çekmiştir. İki keman konçertosu vardır. Grieg'i destekleyip çalışmalarına güç veren bestecidir. Norveç ulusal müziğini savunanlardan Halfdan Kjerulf (1815-1868), ulusal marşın bestecisi Rikard Nordraak (1842-66) ve *Paris Karnavalı, Norveç Rapsodileri*, keman için romanslarıyla ünlü Johan Svendsen (1840-1911), ulusal müziğin Norveç'teki öncüleri olmuştur.

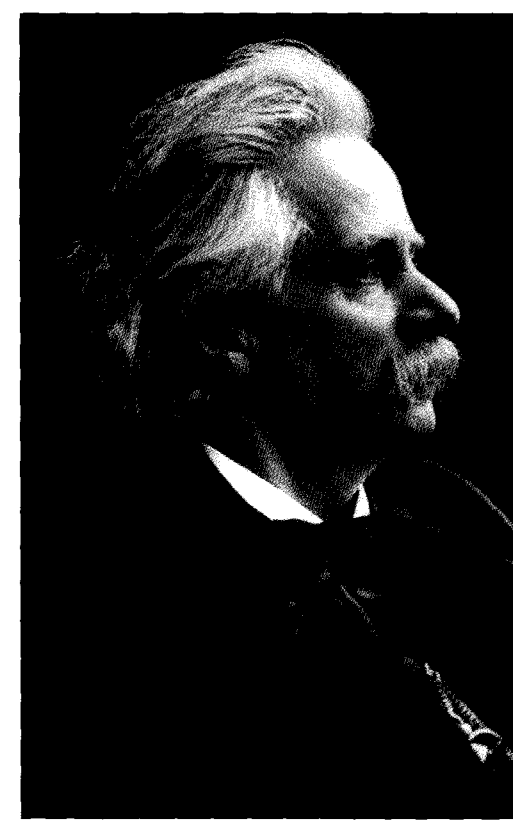
Edvard Grieg'in çıkışı Norveç müzik tarihine büyük bir ses getirir. Grieg'in gölgesinde yetişen sonraki besteciler ise Christian Sinding (1856-1941) ve Johan Halvorsen (1864-1935) olarak sayılabilir. 20. yüzyıl Norveç bestecilerinden David Monrad Johansen (1888-1974), belli bir tona bağlı olmayan yöntemiyle Fartein Valen (1887-1952), Harald Saeverud (1897-1992) Norveç müziği üstüne bir otorite olarak kabul edilen Eivind Groven (1901-1977) ve Klaus Egge (1906-1979), yeni müziğin öncüleridir.

Norveç, tıpkı Rusya gibi, coğrafi açıdan diğer Avrupa ülkelerinden kopuk, kendi içine kapalı bir konumda kalmıştır. Sanayileşmemiş bu toplumun yumuşak havasının yanı sıra, kahramanlık öykülerinin fazla olmadığı bir tarihi vardır. Böylece görkemli destanlardan, tarihi coşkulardan yola çıkan opera konuları da gelişmemiştir.

Edvard Grieg

(1843-1907)

Norveç'te ulusal müziğin temel bestecisi Edvard Hagerup Grieg, 15 Haziran 1843'te Bergen'de dünyaya gelir. Zamanın ünlü kemancısı Ole Bull'un tavsiyesiyle Leipzig Konservatuvarı'na gönderilir. 1863-1866 arasında Kopenhag'da Niels Gade ve Johann Peter Hartmann'ın öğrencisi olur. Bu dönemde Norveç halk müziğine ilgi duymaya başlar. Norveç'e döndüğünde Armonik Topluluk'un orkestra şefliğini üstlenir. 1877'de Norveç Müzik Akademisi'ni kurar ve aynı yıl ünlü bir şancı olan kuzini Nina Hagerup'la evlenir. Norveç hükümetinin verdiği yıllık burs, 1874 yılından sonra Grieg'e büyük bir parasal destek oluşturur ve böylece Bergen'e yerleşerek zamanını beste-

Edvard Grieg

ciliğe verir. 1880-1882 arasında aynı kentte orkestra şefliği yapar. Bu arada Ibsen ve Bjornson gibi ulusçu edebiyat akımı yazarlarıyla dostluklar kurar.

Grieg yaşamı boyunca çok gezmiş, zamanının ünlü bestecileriyle tanışma fırsatını bulmuştur. Bunlar arasında Franz Liszt, Richard Wagner, Gabriel Fauré ve Claude Debussy gibi isimler yer alır. Besteci genellikle Alman geleneğine bağlı olarak çalışmış, Mendelssohn ve Schumann doğrultusunu izlemiştir. Başlıca yapıtları, *Mi Minör Piyano Sonatı* (1865); Schumann'ın modeline göre bestelediği *La Minör Piyano Konçertosu* (1868), *Holberg Süiti* (1884), *Peer Gynt Süiti* (1875), *Piyano için Lirik Parçalar* (1867-1901), keman sonatları (1865, 1887); *Norveç Dansları* (1881) ve şarkılardır.

Grieg gençliğinde geçirdiği bir zatürrenin izlerini yaşam boyu taşır. Sağlığının kötüleşmesine karşın son yıllarına kadar Norveç müziğini ve bestecilerini tanıtmak için turnelere çıkmayı bırakmamıştır. Öldükten sonra evinin yakınlarında bir fiyordun yamacındaki kayalığa gömülmüştür.

Grieg, bir minyatür ustasıdır. Şarkıları, piyano yapıtları ve süitlerindeki incelikte bu üslubu sergiler. Ibsen'in *Peer Gynt*'ü için bestelediği sahne müziği, en ünlü yapıtıdır. ● 8/1

Finlandiya

İskandinav ülkeleri arasında en uzun süre işgal altında kalmış ve coğrafi açıdan en yalnız olan ülke Finlandiya'dır. Uzun yıllar İsveç ve Almanya'nın kültürel etkisinde yaşamıştır. 19. yüzyıl sonlarında Rusya'nın işgalinden kurtulma savaşı içinde, ülkede sanatçıların da katıldığı ulusal coşkuyla bir özgürlük hareketi yaratılmıştır. 1917'deki Ekim Devrimi'yle Finlandiya da bağımsızlığına kavuşur. Finlandiya'da önemli müzikçiler yetişse de adları Jean Sibelius'un yanında hep gölgede kalmıştır. Sibelius Finlandiya müziğini doruğa tırmandırdığı gibi, Avrupa'nın belli başlı müzik akımlarına da öncü olmuştur. Sibelius'un izi, bugün bile Fin müziğini etkilemektedir: Aarre Merikanto (1893-1958), eleştirmenliği ve yazdığı yüzlerce şarkıyla ünlenmiştir. Yryó Kilpinen (1892-1959), Uuno Klami (1900-1961) ve özellikle 1977'de sahnelenen *Son Günah* adlı operasıyla ünlü eleştirmen ve piyanist Joonas Kokkonen (1921-1996) gibi isimler uluslararası arenada Finlandiya'nın sesini duyurmuştur.

Jean Sibelius eşiyle piyano başında.

Jean Sibelius

(1865-1957)

Ulusal Fin ruhuyla Alman müzik geleneğini birleştiren Sibelius, kendine özgü bir romantik müzik biçemi yaratmıştır. Finlandiya'nın en büyük bestecisi olduğu gibi, Post-Romantik dönemin de başlıca bestecilerinden biridir.

Jean Sibelius, 8 Aralık 1865'te Finlandiya Rus işgali altındayken dünyaya gelir. Ailesi ülkenin İsveççe konuşan azınlığındandır. Sibelius'u Hämeenlinna kasabasının Fince öğretim yapan okuluna gönderirler. Bu arada keman çalmaya olağanüstü bir yeteneği olduğu ortaya çıkar. Kendisi de bir keman virtüozü olmak yolunda hayaller kurmaya başlar. Aynı zamanda ilk beste denemeleri de ilgi toplamaktadır. 1885'te Helsinki'ye giderek hukuk okumaya koyulur. Ancak bir yıl içinde kendini müziğe adayarak hukuk öğrenimini bırakır. Helsinki'de Martin Wegelius'un kompozisyon öğrencisi olur. Daha sonra, 1889'da Berlin'de Becker ve 1890'da Viyana'da Fuchs ve Goldmark'tan müzik eğitimi alır. Bu sıralarda ortaya çıkan ilk yapıtları, oda müziği için bestelerdir.

1893'te Helsinki'ye döndüğünde besteciler ve yazarlar çevresindeki ulusçu akımın etkisinde kalır. İlk yurtsever yapıtları arasında *Finlandiya* (1899) senfonisi yer alır. Ulu-

𝄞 **MÜZİK 8/1-GRIEG: PEER GYNT SÜİTİ-ANİTRA'NIN DANSI**

sal Fin destanlarından *Kalevala*, besteciye esin kaynağı olmuştur: Korolu bir orkestra yapıtı olan *Kullervo* senfonisi (1892), ilk seslendirilişinde büyük övgü toplar. *Tuonela Kuğusu*'nu içeren *Dört Masal* (1893-1895) ve *Pohjola'nın Kızı* (1906) başlıklı yapıtları bu destansı esinden kaynaklanır.

Besteci, 1897'de hükümetten burs alıncaya dek Helsinki Konservatuvarı'nda öğretmenlik yapar. Bundan sonra kendini besteciliğe adar. 1892'de besteci Armas Järvenpää'nın kız kardeşi Aino Jarnefelt'le evlenir ve on yıl içinde birlikte bir köy evi yaparlar. Jävenpää yakınlarındaki bu konuta *Ainola* adını verirler ve besteci ölümüne dek burada yaşar. Ölümünden sonra Sibelius, ülkesinde bir ulusal kahraman olarak yaşatılmış, doğum günleri festival biçiminde kutlanmıştır. Yaşamı boyunca, İngiltere ve Amerika'ya birkaç kısa gezi yapar. 1914'te New England Konservatuvarı'nda öğretmen olur.

MÜZİK 8/2-SIBELIUS: TUONELA KUĞUSU Op. 22, No. 3 GİRİŞ

Sibelius, kişisel bir üslup, yalın ve öz bir anlatım geliştirmiştir. İlk kez *Üçüncü Senfoni*'sinde denediği teknikle, temayı oluşturan malzemesi küçük bir hücreden gelişir, ancak tema ve çeşitleme yönteminde yol almaz. Orkestradaki renklerin birbirine uyumunu incelikle seçer. Senfonik şiir biçimi, besteci için çok kullanışlı bir araç olmuştur. *En Saga*'dan (1893-1901) başlayarak *Tapiola* (1926) gibi son büyük çalışmasına dek senfonik şiirin özelliklerinden yararlanmıştır. Besteci olarak onu üne kavuşturan en önemli yapıtları, yedi büyük senfonisidir (1899-1924). Bu senfonilerde Finlandiya topraklarının renklerini yoğun bir orkestra yapısı ve zengin bir armoni dokusu içinde duyurur. İlk iki senfonisinde Çaykovski'nin etkisi, sonrakilerde Bruckner'in geniş soluğu dikkati çeker. *Dördüncü Senfoni*'sinde Mahler benzeri uyuşumsuz akorlarla karmaşık bir armoni yaratır. *Keman Konçertosu* (1903) keman dağarcığının başyapıtları arasında yer alır. Birçok piyano parçası ve yaylı çalgılar dörtlüsü bestelemiştir. Dörtlülerin sonuncusuna *Voces Intimae* (*Yakın Sesler*, 1919) adını verir. Ayrıca Fince ve İsveççe güfteler üstüne birçok şarkısı ve koro parçası vardır. Sibelius 1926'da yazdığı *Tapiola*'dan sonra etkin besteciliğe son verir ve ölümüne dek, 30 yıl süreyle bu uğraştan uzak durur. Bu sessizliği çeşitli söylentilere yol açar. İçkiye düşkünlüğü nedeniyle öz denetimini yitirmek korkusuyla daha fazla beste yapmadığı veya *Yedinci Senfoni*'siyle senfonik çizgide yapılabilecek her şeyi denediği, artık kendini yinelemekten korktuğu yolunda yorumlar vardır.

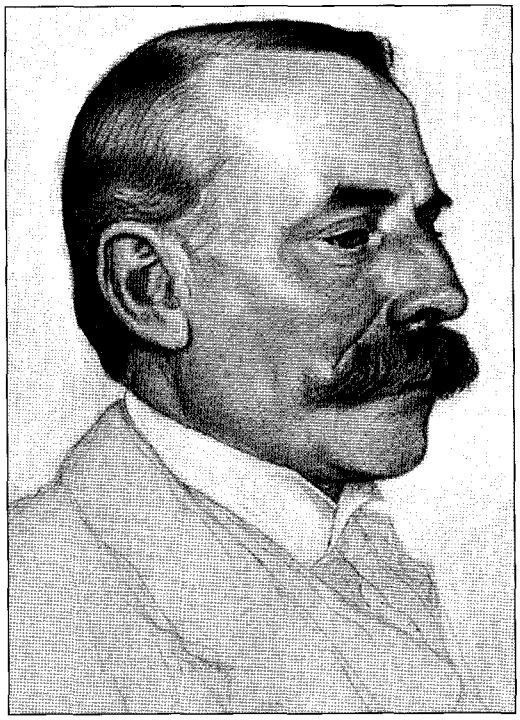
MÜZİK 8/3-HOLST: ST. PAUL SÜİTİ, OP. 29, NO. 2 FİNAL

İki Dünya Savaşı arasındaki yıllarda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde en gözde bestecilerden biri Jean Sibelius olmuştur. Özellikle İngiltere'de Elgar'ın ölümünden sonra Sibelius'un senfonileri büyük bir hayranlıkla çalınıp dinlenmiştir. İngiliz besteci Vaughan Williams, kendi *Beşinci Senfoni*'sini Sibelius'a adamıştır. 20. yüzyıl başındaki İngiliz bestecilerini teknik açıdan geniş ölçüde etkilemiştir. 8/2

İngiltere'de Ulusal Müzik

İngiltere'de Kraliçe Elizabeth çağı, şarkı ve çalgı müziğinin altın dönemidir. Byrd, Gibbons, Weelkes, Dowland ve Morley İngiliz madrigalini üne kavuştururlar (Bkz: Rönesans). İngiliz müzik yaşamında sürekliliği kesen iç savaşların (1642-1649) ardından Cromwell Cumhuriyeti sırasında (1649-1660) polifonik dinsel müziğin, opera ve bale gibi sahne yapımlarının yasaklanması, uzun yıllar bestecilik ve yorumculuk alanında üretimi durdurur. Kiliselerdeki pek çok org harap olur. İtalyan Barok müziği bütün Avrupa'yı avucuna aldığı halde, İngiltere'nin sınırlarından girememiş, İngiliz müziğini etkilemekte gecikmiştir (Bkz: Barok). Purcell, İtalyan tarzındaki operalarıyla ilk sesini yükseltendir. Ancak Purcell'dan sonra 200 yıl, ne özgün İngiliz bestecisi yetişir, ne de özgün İngiliz müziği yazılır. Handel'in İngiliz oratoryosu *Mesih* (*Messiah*), neredeyse İngilizlerin dinsel ve ulusal bir simgesi halinde günümüze dek ulaşır.

İngiltere'de özgün müzik, 19. yüzyılda, Gilbert-Sullivan'ın satirik operalarıyla uyanır; ardından Frederick Delius'un (1862-1934) ve Edward Elgar'ın (1857-1934) Romantik yapıtlarıyla 20. yüzyıla bağlanır. Kuzey Avrupa ülkelerinde Sibelius ve Nielsen'in yükselmesine koşut bir biçimde 1890'larda Elgar, Ralph Vaughan Williams (1872-1958) ve Gustav Holst (1874-1934), halk ezgilerini, törenlerini ve efsanelerini araştırarak İngiliz müziğini Orta Avrupa müziğine yaklaştırırlar. Sonraki kuşak, seçmecilik yoluyla, çok kaynaklı besteler yapar ve özellikle dramatik etkinlik yaratmak kaygısına düşer. Benjamin Britten'in (1913-1976) ve Michael Tippett'in (1905-1998) İngiliz operasını yenileme çalışmaları, günümüzde kendine özgü bir İngiliz müziği ortaya çıkarmıştır (Bkz: 20. yüzyıl). 8/3

Edward Elgar'ın, William Strang tarafından yapılmış portresi

Edward Elgar

(1857-1934)

Elgar, İngiliz müziğini 200 yıl sonra yeniden kimliğine kavuşturan ilk bestecidir. Elgar'ın müziğinde ne halk ezgileri, ulusal akımlar doğrultusunda ele alınıp sanat müziği olarak değerlendirilir; ne de geleneksel İngiliz yapısından türeyen tekniklere rastlanır. Ancak Elgar'ın kendine özgü melodi çizgisi ve konuşma dilindeki vurguları müziğine aktarması, bestelerine belirgin bir İngiliz havası verir. Koro için müzik bestelemesi de bu ülkenin koro geleneğine örnek oluşturmuştur. Kantatları ve oratoryolarında koroyu geniş ölçüde kullanır.

Edward Elgar, 2 Temmuz 1857'de Worcester yakınlarında dünyaya gelir. İlk müzik eğitimini kemancı, orgcu ve piyano akortçusu olan babasından alır. Besteci olarak kendi kendini yetiştirir. 1885'te babasının ardından Worcester'in orgculuğunu üstlenir. 1889'da öğrencisi ve hayranı olan Caroline Alice Roberts'le evlenir. Bu evlilik Elgar'ı otuz yıllık, son derece verimli bir sürece sokar. 1904'te *Sir* unvanını alır. 1924'te Kral VII. Edward'ın müzik hocası (master) olur. 1931'de *baron* unvanıyla onurlandırılır. Katolik olmasına karşın, İngiliz ulusal onurunun bir simgesi haline gelir. 1920'de karısının ölümü üzerine son derece derin bir acıya gömülür. Son yılları yalnız ve verimsiz geçer. 23 Şubat 1934'te, 76 yaşında Worcester'de ölür.

Elgar'ın kendi imzasını taşıyan stili, Brahms'ın senfonik anlayışından, Wagner ruhuna dek uzanan bir yelpazede birleşerek ilk kez koro yapıtlarıyla ortaya çıkar. Elgar, birkaç marştan sonra görkemli orkestra yapıtlarıyla Geç Romantizm'e örnekler vermiştir. *Keman Konçertosu* (1910), Çello *Konçertosu* (1919), iki senfonisi (*La Bemol Majör,* 1908; *Mi Bemol Majör,* 1911); hafif türdeki *Cockaigne* (1901); ünlü *Enigma Çeşitlemeleri* (1899); senfonik bir çalışma olan *Falstaff*'ın (1913) yanı sıra oda müziği yapıtları, piyano parçaları, şarkılar, kilise müzikleri ve sahne müzikleri bestelemiştir. Yaylı çalgılar için yazdığı *Mi Minör Serenad* (1892), yüce bir ruh taşıyan *Introduction ve Allegro* (1905), ünlü oratoryosu *Gerontius'un Düşü* (1900), Elgar'ın başyapıtları olarak nitelenir. Aynı zamanda usta bir orkestra şefi olan Elgar, yapıtlarını sistemli bir şekilde fonografa kaydeden ilk İngiliz bestecisidir. 8/4

MÜZİK 8/4-ELGAR: SERENAT, 1. Bölüm, Op. 20

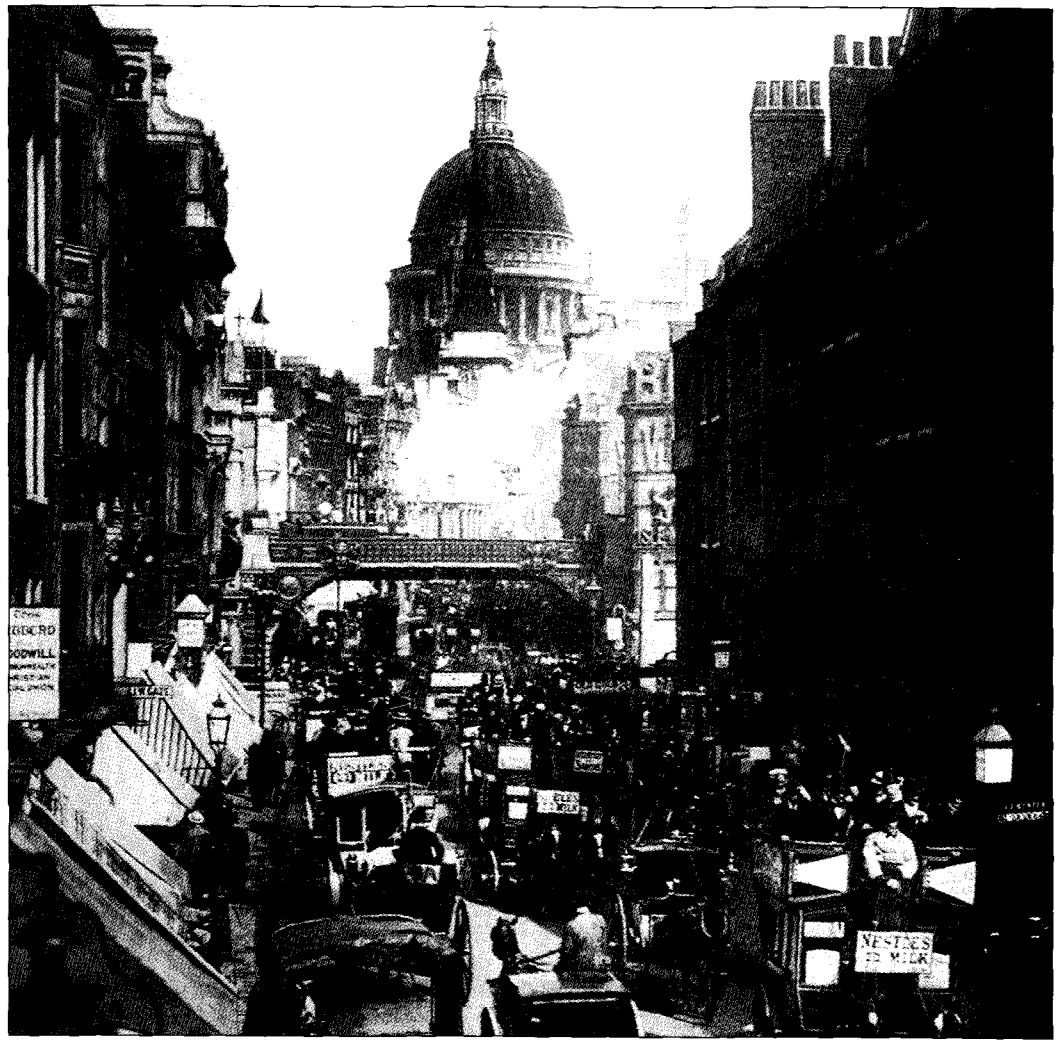
Frederick Delius

(1862-1934)

Yirmi yaşına dek İngiltere'de yaşamış ve İngiliz köy yaşamındaki müzikten esinlenmiştir. Önce Florida'ya gider, sonra bestecilik okumak üzere Almanya'da Leipzig Konservatuvarı'na girer. Grieg'le dostluğu sırasında onun müzik görüşünden yararlanır. İskandinav dünyasından ve bu yörenin müziğinden etkilenir. 1897-1907 arasında yapıtları Almanya'da başarı kazanır. Ünlü orkestra şefi Sir Thomas Beecham, Delius'un özellikle son dönem yapıtlarını tanıtmayı üstlenir. Delius, son dönemini felçli ve kör olarak ge-

Frederick Delius'un, Jelka Delius tarafından yapılmış portresi

19. yüzyıl sonlarında Londra'da Fleet Sokağı: Vaughan Williams'ın Londra Senfonisi'ne esin kaynağı olan bir ortam.

çirse de sekreterinin yardımıyla besteciliğini sürdürebilmiştir.

Senfonik müziğindeki süreklilikle Wagner etkisini, Debussy izlenimciliğini, İngiliz halk ezgileri kadar İskandinav halk ezgilerini ve Amerikan zenci ilahilerini de birleştiren Delius'un müziği, kozmopolit bir karakterdedir. *Yüksek Tepelerin Şarkısı* (1912) adlı orkestra ve sözsüz koro için yapıtı, *Baharda İlk Guguk Kuşunu Dinlerken* (1912), *Nehirde Bir Yaz Gecesi* (1912) ve *Brigg Panayırı* (1907) gibi senfonik şiirleri ve *Romeo ve Jülyet Köyü* (1907) adlı operası ünlüdür.

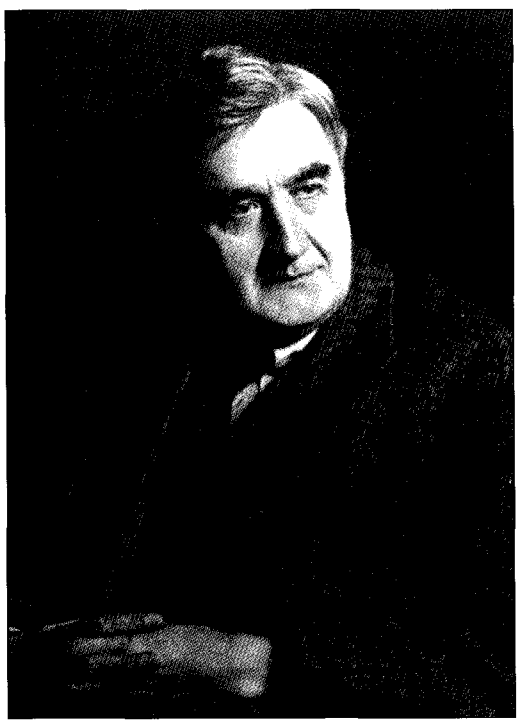
Ralph Vaughan Williams

(1872-1958)

Vaughan Williams 12 Ekim 1872'de Glouchestershire'da dünyaya gelir. Dokuz yaşına basmadan önce, müzik kuramı, piyano ve keman çalmayı öğrenir. Cambridge Trinity Koleji'nden mezun olduktan sonra Berlin'de Bruch ve Paris'te Ravel gibi dönemin ünlü bestecilerinin öğrencisi olur. Vaughan Williams'ın 20. yüzyıl İngiliz müziğinin gelişimi üstünde etkisi çok derindir. Dokuz senfonisinden birincisi İngiltere adasını çevreleyen denizin esiniyle yazdığı *Bir Deniz Senfonisi* (1910); ikincisi Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce Londra'yı betimleyen *Londra Senfonisi* (1914); üçüncüsü, halk ezgileriyle süslü *Pastoral Senfoni*'si (1930); peri masalı havasındaki, yalnız üflemeli çalgılar için yazdığı, aynı zamanda İtalya'da ve Almanya'da tırmanan faşizmi protesto eden *Fa Minör Dördüncü Senfoni*'si (1935); soylu bir dinginliği yansıtan *Re Majör Beşinci Senfoni*'si (Sibelius'a adanmıştır, 1943) savaşın getirdiği felaketi protesto eden *Mi Minör Altıncı Senfoni*'si (1944-1947); atmosferiyle müziği tümleştiren, *Antarktika* başlıklı beş bölümlü Yedinci Senfoni'si (1953), Re Minör Sekizinci Senfoni'si (1955) ve 86 yaşında tamamladığı Mi Minör Dokuzuncu Senfoni'si (1958); günümüze ışık tutmuş yapıtlardır.

Besteci aynı zamanda bir *Keman Konçertosu* (1925); bir *Piyano Konçertosu* (1933); bir *Obua Konçertosu* (1944) ve bir *Bas Tuba Konçertosu* (1954) yazmıştır. Zengin orkestrasını sergilediği Eyüp (*Job*) adlı bale yapıtı (1930) ve *Thomas Taliis'in Teması Üstüne Fantezi* (1910), kendi türlerinde birer klasik olarak tarihe geçmiştir. Keman ve küçük orkestra için yazdığı *Tarla Kuşunun Yükselişi* (*The Lark Ascending*) ozan George Meredith'ten esinlenmedir. Bestecinin altı operası, İngiltere dışında pek ünlenmemiş yapıtlardır. Korolu yapıtları, missalar, oratoryolar, kantatlar, koraller ve şarkılarıyla Vaughan Williams, İngiliz müziğinde özellikle seçkin bir yer tutar. Besteci sahne yapıtlarında ve senfonilerinde İngiliz edebiyatı kadar resim sanatından da esinlenmiştir. Bu dönemde Vaughan Williams kadar Gustav Holst ve Frederick Delius gibi İngiliz bestecilerini etkileyen kişi Amerikalı şair Walt Whitman olmuştur.

Vaughan Williams, 1940'ta başladığı savaş filmleri için müzik yazma uğraşını ölümüne dek sürdürmüş, pek çok filmi müziklemiştir. Vaughan Williams, arkadaşı Gustav Holst'la İngiliz Tudor çağının müziğini ve halk ezgilerini derleme çalışmaları da yapmıştır. Tıpkı Bartók ve Kodály'nin Macar müziği araştırmalarına benzer çalışmalardır bunlar. İngiliz bestecileri de kendi ulusal kimliklerini ortaya çıkarmak, Alman geleneğinden kurtulmak özlemindedirler.

R. Vaughan Williams

Gustav Holst

Gustav Holst

(1874-1934)

Trombоncu, kilise orgcusu ve koro şefi olarak yaşamını kazanmış, folklor araştırmacısı Cecil Sharp'la Vaughan Williams'ın etkisinde halk ezgilerini incelemiştir. Doğu felsefesine merak sararak Sanskritçe öğrenen Holst, Hindu sözlerine de müzik yazar. *Gezegenler* (*Planets*, 1914-1917) başlıklı yedi bölümlük senfonik süitinde güneş çevresindeki gezegenlerle gizemsel bir bağlantı kurar. *İsa'nın İlahisi* de 1917 tarihlidir. *Savitri* (1908) adlı operasının konusunu Hint masallarından almıştır. *Yaz Rapsodisi* (1907), İngiliz halk ezgilerini işler. *Egdon Heath* (1927) başlıklı senfonik şiiri, en başarılı yapıtı olarak nitelenmiştir.

İspanya'da Ulusal Müzik

İspanya'da birçok bölge, kendi tarih ve kültür birikimi içinde kapalı bir biçimde gelişmiştir. Bu bölgelerin kendilerine özgü sanatsal kimlikleri yanında konuşma dilleri de farklıdır (Kastilya, Katalonya, Bask, Galiçya dilleri). Bu bölgeleşme müziğe de yansır. İspanyol müziği üstündeki en önemli etkenlerden biri de yıllarca (711-1492) Arap yönetiminde yaşamış olmalarıdır. Özellikle güneydeki Endülüs yöresinde süslü melodiler ve egzotik bir skalayla dikkati çeken *cante jondo*'da (derin şarkılar) bu etki belirgindir. 1492'den sonra Kral Ferdinand ve Kraliçe Isabella yönetiminde siyasal birlik elde edilince müzik ve sanatın her dalında da verimli bir dönem

Manuel de Falla: 20. yüzyıl ulusal İspanyol müziğinin kuruculanından.

başlar. Dünyasal şarkılar, baladlardaki kahramanlık öyküleri, acıklı olaylar ve aşk öyküleriyle dile gelir. Baladlar aslında halkın yarattığı müzikli destanlardır. Zamanla saray müzikçileri baladları üç dört sesli işlemeye; gitar veya *vihuela* adlı, gitarla lavta arası çalgının eşliğinde söylemeye başlarlar. 16. ve 17. yüzyıllarda birçok besteci vokal ve çalgısal bestelerini toplu ciltler halinde yayınlatır. Örneğin: Luis de Milan'ın *Efendi* (*El Maestro,* 1535), Enriquez de Valderabano'nun *Sirenlerin Şarkısı* (*Silva de Sirenas,* 1547), Miguel de Fuenllana'nın *Orfe'nin Liri* (*Orphenica Lyra,* 1554), bu albümlerin en ünlüleridir. Bu bestelerin tümü 6 telli vihuela için yazılmıştır. 17. yüzyılda İspanyol müziğine özgü bir çalgı olan 5 telli İspanyol gitarı doğar. Bu dönemde İspanya dinsel müzik dalında çok büyük isimler yetiştirmiştir. Örneğin: Tomas Luis de Victoria'nın 1605'teki *Requiem Missa*'sı bir başyapıttır. İspanyol lirik dramı da 17. yüzyılda gelişmeye başlar. Juan Hidalgo (1600-1685)'nun *Celos aun aire matan* adlı operası bilinen en eski İspanyol operasıdır. Bu dönemde İspanya'da en önemli müzikli tiyatro biçimi *zarzuela*'dır. Genelde gülünçlü bir konunun şarkılı ve konuşmalı söyleşilerle işlenmesidir. 18. yüzyılda ortaya çıkar, 19. yüzyılda geniş bir etkinlik kazanır, zamanın en gözde biçimi olur. *Zarzuela* biçiminin en büyük yaratıcılarından biri Francisco Asenjo Barbieri'dir (1823-1894).

Felipe Pedrell (1841-1922), zengin İspanyol halk müziğini inceler, kendine özgü bir İspanyol müziğinin yaratılmasını savunarak 16. yüzyıl İspanyol bestecilerini ve operalarını yayınlatır. Böylece İspanyol müziğindeki ulusal akım başlamış olur. Daha sonra **Isaac Albéniz**'in (1860-1909) piyano yapıtları, ulusal kıvılcımlar saçar. Özellikle *Iberya* süitinde (1909) renkli bir ustalıkla dans ritmlerini kullanır. **Enrique Granados,** (1876-1916) aynı yöntemi daha lirik tarzda işler; piyano için yazdığı *İspanyol Dansları* ve *Goyescas Süiti* (1912-1914), büyük ressam Goya'nın duvar halılarındaki desenlerden esinlenmiştir.

Manuel de Falla (1876-1946), Endülüslü bir babayla Katalan bir anneden dünyaya gelir. İlk piyano derslerini annesinden alır, Madrid Konservatuvarı'nda Pedrell'in öğrencisi olur. İlk yapıtlarını geleneksel İspanyol Zarzuela'sı olarak besteler. 1907-1914 arasında Paris'te yaşar ve İzlenimci Fransız bestecileriyle dostluk kurar. 1938'de İspanya Enstitüsü'nün başına getirilir. Franco'nun başa gelmesiyle ülkesini terk eder ve Buenos Aires'e yerleşir. Son yıllarını büyük sahne kantatı *Atlantida* üzerine çalışarak geçirir, yapıtı tamamlayamadan Arjantin'in Alta Gracia kasabasında ölür. İspanyol geleneksel müziğinde, Endülüs folklorundan, gitar etkinliğinden yararlanmış, Fransız İzlenimciliği'yle birleştirdiği yapıtlarında, kendine özgü bir söylem getirmiştir. Parlak orkestra tekniği çağdaşları arasında de Falla'yı seçkinleştirir. *Büyücünün Aşkı* (1915) ve *Üç Köşeli Şapka* (1919) en ünlü bale yapıtlarıdır. *Endülüs Geceleri* ve *İspanya Bahçeleri* (1915) halk danslarıyla bezenmiş, masalsı ortamı olan çalışmalardır. Sahne kantatı *Atlantida,* ölümünden sonra öğrencisi Ernesto Halffter (1905-1989) tarafından 1962'de tamamlanmıştır.

Joaquín Rodrigo (1901-1999), *Concierto de Aranjuez*'iyle (1939) uluslararası büyük bir üne kavuşmuştur. Üç yaşından itibaren gözleri görmeyen Rodrigo, Paris'te Schola Cantorum'da Dukas'nın öğrencisi olur. Falla'nın büyük desteğini alır. İspanya iç savaşı sırasında Paris ve Almanya'da yaşar, 1939'da Madrid'e döner. Gitar solo ve orkestra için yazdığı yapıtlar arasında *Concierto de Aranjuez* gibi, *Fantasia para un gentilhombre* de konser programlarının vazgeçilmez yapıtlarındandır. 8/5

İspanyol halk ezgilerinden temalarında yararlanan ve yeni yöntemlere uyarlayan bestecileri de Federico Mompou (1893-1987) ve Rodolfo Halffter (1900-1987) olarak sayabiliriz. İspanya'da dizisel yöntemi ilk uyarlayan besteci Joaquin Homs (1906-

MÜZİK 8/5-RODRİGO: CONCIERTO DE ARANJUEZ, 3. BÖLÜM

2003) olmuştur. Cristóbal Halffter (d. 1930) ve Luis de Pablo (d. 1939) çağdaş İspanyol müziğinin temsilcileridir. Bu yeni besteciler İspanyol ruhunu taşımakla birlikte Avrupa'nın başlıca yeni akımlarında olduğu gibi soyutlama yoluna gitmişlerdir.

Amerika'da Müzik

Amerikan müzik tarihi kabaca üç dönemde incelenebilir: 1) 17. ve 18. yüzyılların İngiliz egemenliğindeki koloni dönemi; 2) 19. yüzyıldan 1930'lara kadar uzanan, Avrupa'dan gelen bestecilerin ve Avrupa'dan aktarılan müziğin etkinlik dönemi; 3) 1930'dan günümüze dek Amerikan müziğinin kimliğe kavuştuğu dönem.

Koloni dönemi: Müzik, New England yöresindeki Püritenlerin sofu yaşamında önemli bir yer tutar. İlâhilerindeki mezmurları vezinlidir. Yeni Dünya'ya yerleşen ilk kuşağın müziğe meraklı olmadığı söylenir. Mezmurları okurken papaz bir dize önden okuyarak halka yol gösterir. 18. yüzyılda gezgin usta şarkıcılar, temel müzik kurallarını belleten, İngiliz müziğinden derlenmiş ilahiler öğretirler. Bu derlemeler arasında, James Lyon'ın (1735-1794) *Urania* adlı yapıtı gibi özgün Amerikan bestecilerinin parçaları da yer alır. Bu dönemin tüm Amerikan besteleri, o günlerin İngiliz müziğinin bir aynasıdır. İlk kez kendine özgü stili ve *Anthem*'leriyle dikkati çeken, William Billings'dir (1746-1800). 18. yüzyılda bir yanda kolonilerin yalın dinsel müziği, öte yanda, kentlerin karmaşık, sofistike müziği vardır. İlk konser, 1731'de Boston'da düzenlenir. 1736'da New York'ta, 1757'de Philadelphia'da verilen konserlerle dinleyici, daha kapsamlı yapıtlar duymaya alışır. Amerika'daki konser pazarı böylece İngilizleri çekmeye başlar. Yeni müzisyenlerin göç etmesi; ilk müzik dükkânlarının ve nota basımevlerinin açılması Amerikan müzik dünyasını zenginleştirir. Bu müzisyen göçmenler müzik öğretmenliği yapar, çalgıları onarmayı bilir ve aynı zamanda yorumcu olarak etkinlik gösterirler. Alexander Reinagle (1756-1809), Benjamin Carr (1768-1831), James Hewitt (1770-1827) ve Gottlieb Graupner (1767-1836) bunlardan birkaçıdır. 18. yüzyılda Pensilvanya, Ohio ve Kuzey Carolina'ya göçen Moravyalılar, Geç Barok döneminin stilinde koraller ve çalgısal parçalar besteleyip seslendirirler.

19. yüzyıl: 19. yüzyıl süresince Amerika doğumlu besteci, yorumcu ve müzik eğitmenleri, Amerikan müziğini Avrupa etkisinden kurtarmaya başlarlar. Yine de yüzyıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'dan ithal ettiği müzisyenlere bağımlı kalacaktır. Lowell Mason, 1732'de Boston Müzik Akademisi'ni kurarak Amerikan müzik yaşamına önemli hizmetlerde bulunur. Daniel Mason (1873-1953), Thomas Hastings (1784-1872), William Bradbury (1816-1868), ve Isaac Woodbury (1819-1858), bu dönemin bestecileri arasında yer alırlar.

1848'deki Avrupa devriminin ardından birçok Alman müzisyen Amerika'ya yerleşir.

John Knowles Paine

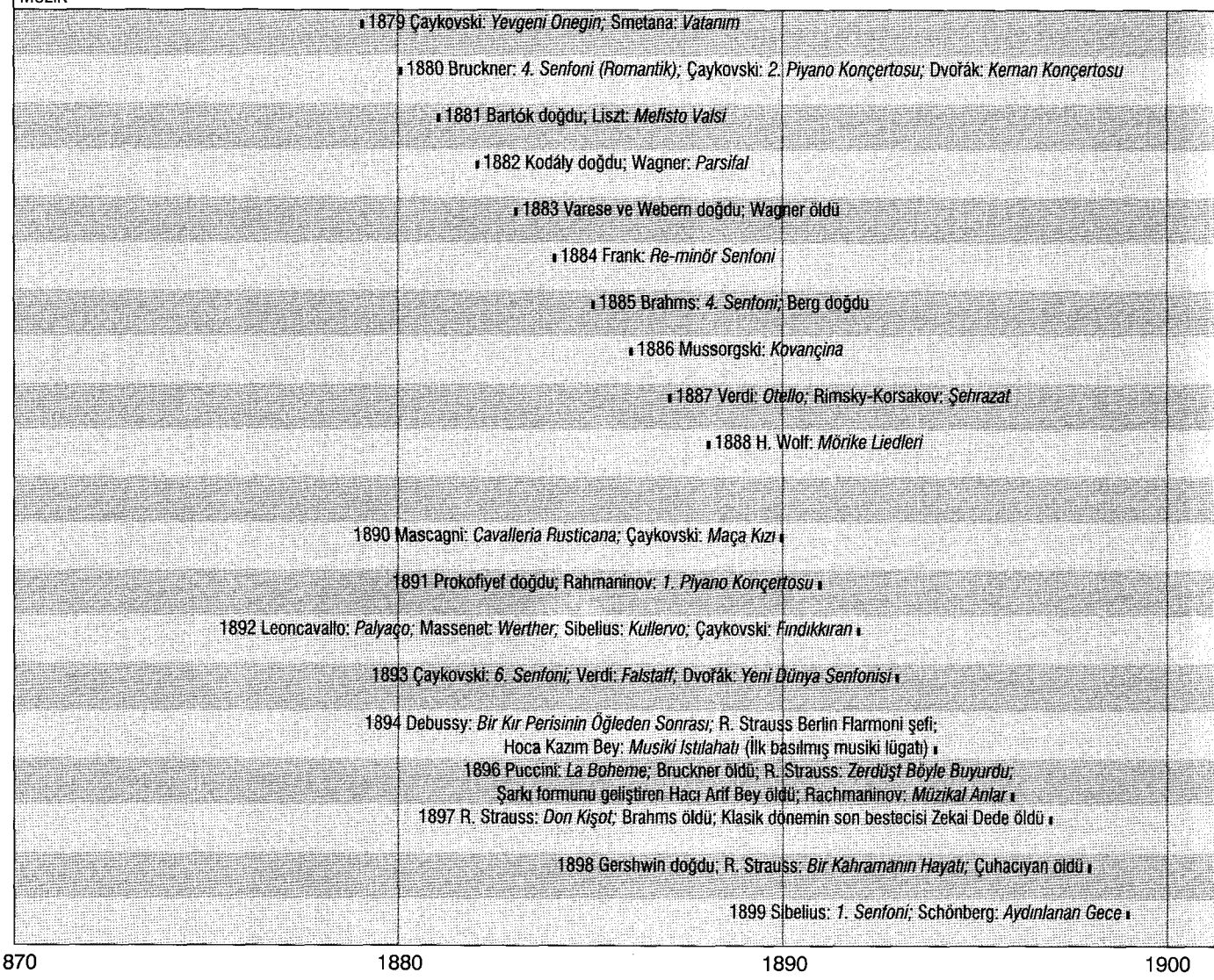

George Whitefield Chadwick

Horatio Parker

Romantik Son Dönem Zaman Dizini

Bunların arasında Almanya Müzik Birliği'nin 25 kişilik orkestrası da vardır. Yıllarca ABD'nin çeşitli yörelerinde konser veren topluluk, konser müziği geleneğini en uzak köşelere kadar tanıtır. Bu arada Amerika'da doğup müzik eğitimi için Avrupa'ya gitmiş müzisyenler de ülkelerine geri dönmeye başlarlar. Piyanist **Louis Moreau Gottschalk** (1829-1869), 1853'te ülkesine dönerek Amerika'da üstünlüğünü sürdüren Avrupalı virtüozlerle rekabet edercesine turneler yapar. Gottschalk, bestelerinde zenci ilahilerinden Fransız valslerine, İspanyol *habanera*'sına kadar pek çok kaynaktan yararlanır. Zarif ve duygulu piyano yapıtları, dinleyen kadar yorumlayanı da avcuna alan çalışmalardır.

19. yüzyıl Amerikan müzik zevki, genellikle Alman geleneğine bağımlıdır. Amerikan bestecileri yalnız küçük köy-kasaba yaşamında, yalın, yöreye özgü besteleriyle kendilerine yer bulabilmektedirler.

Toplu şarkı söyleme geleneği yerleşirken aile olarak halk ezgilerini seslendirenler ortaya çıkar. Örneğin: Hutchinson ailesi, sosyal etkinliklerde topluca şarkı söylemekle ünlenir. Bu arada *minstrel*'lerin dramatik şarkılıdanslı gösterileri olan *christy*'ler tüm 19. yüzyıl boyunca büyük ilgi toplar. 1850'den sonra zencilerin de bu sanatı ele almalarıyla minstrel gösterileri daha geniş kitlelere yayılır. Örneğin **Stephen Foster** (1826-1864), 200'den fazla şarkısıyla orta sınıfı eğlendirmeyi amaçlar. *Habeş Şarkıları*'nda zenci *spiritual*'lerinden çok minstrellerin gösterilerine benzer bir ortam yaratır: Beyaz adamlar yüzlerini siyaha boyayarak İngiliz ba-

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
	ABD'de ilk telefon hattı kuruldu	
1880	Edison flamentli elektrik ampulünü icat etti	Dostoyevski: *Karamazov Kardeşler;* Namık Kemal: *Cezmi;* Ahmet Mithat: *Bahtiyarlık;* Rodin: *Cehennem Kapısı*
	Mustafa Kemal doğdu; Düyun-ı Umumiye İdaresi kuruldu	Osman Hamdi: *Leylak Toplayan Kız*
1882	Daimler içten patlamalı motoru yaptı; Koch tüberküloz mikrobunu buldu	Braque, Joyce ve Virginia Wolf doğdu; Manet: *Folies-Bergere Barı*
	Karl Marx öldü; New York'da Brooklyn köprüsü açıldı; Celal Bayar doğdu	*Mektebi Sanayi-i Nefisei Şahane* kuruldu; Engels: *Doğanın Diyalektiği*
1884	Berlin Konferansı'yla Afrika bölüşüldü; İsmet İnönü doğdu	Mark Twain: *Huckleberry Finn'in Maceraları;* Yahya Kemal, Halide Edip, Ömer Seyfettin doğdu
	Pasteur kuduz aşısını icat etti	Nitetzche: *Zerdüşt Böyle Buyurdu;* Abdülhak Hamid: *Makber;* Ahmet Haşim doğdu
1886		Stevenson: *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde;* H. James: *Bostonlular;* T. Hardy: *Casterbridge Valisi;* New York'ta *Özgürlük Heykeli* açıldı (F. Bartoldy)
	Emile Berliner gramafonu ve kayıt plağını üretti	
1888	Dunlop içi hava dolu lastik tekerleği üretti	Samipaşazade Sezai: *Sergüzeşt*
	Eiffel Kulesi açıldı; İttihad-ı Osmanı (İttihat ve Terakki) Cemiyeti kuruldu	Van Gogh: *Yıldızlı Gece;* Halil Paşa: *Madam X*
1890	Londra metrosu açıldı	İbsen: *Hedda Gabler; Servet-i Fünun* dergisi
	Judson fermuarı icat etti	Wilde: *Dorian Gray'in Portresi;* Paul Gauguin: *Tahitili Kadınlar;* Husserl: *Aritmetiğin Felsefesi*
1892	Rudolh Diesel, Dizel motoru icat etti; Röntgen X-Işınlarını keşfetti	Toulouse-Lautrec: *Jane Avril Mouilen Rouge'a Giriyor;* Freud: *İsteri Üzerine Çalışmalar*
	Henry Ford ilk arabasını yaptı; Paris'te Dreyfus Davası başladı	Maeterlink: *Pélias ve Mélisande;* Munch: *Çığlık;* Durkheim: *Toplumda İş Bölümü*
1894	Çar II. Nikola tahta çıktı; Dreyfus mahkûm oldu	Kipling: *Orman Çocuğu;* Camille Claudel: *Olgunluk Çağı*
	Atina'da Olimpiyatlar yenilden başladı; Becquerel radyoaktiviteyi keşfetti	Halit Ziya Uşaklıgil: *Mai ve Siyah;* Çehov: *Martı;* G. Santayana: *Güzellik Duygusu*
1897	İngiltere Sudan'ı işgal etti;Theodor Herzl Siyonist hareketi başlattı Yunan kuvvetleri Girit'e çıktı; Osmanlı-Yunan Savaşı, Osmanlı zaferi	Rostand: *Cyrano de Bergerac;* Şeker Ahmet Paşa: *Talim Eden Erler;* Andre Gide: *Dünya Nimetleri,* J. Dewey: *Pedagojik Amentum*
	İspanyol-Amerika savaşı	H. James: *Yürek Burgusu;* Paul Gauguin: *Beyaz At*
1899	Güney Afrika'da Boer savaşları; Poulsen: Manyetik teyp kayıt cihazı	

ladları benzeri bir dram oynarlar. Foster'ın *Christy*'leri, toplumun sanayileşmeden önceki saf duygularını yitirdiğini vurgular, eski günlerin özlemini taşır ve kökleri arayışı simgeler. Bunlar arasında *Old Folks at Home* ve *Camptown Races* en ünlüleridir. Foster'ın çağdaşları arasında Joseph Knight (1812-1887), Henry Russell (1812-1900) ve John Hewitt (1801-1890) sayılabilir.

19. yüzyıl ortalarında New York, tüm sanat dallarında yeni sanatçıların filizlendiği bir merkez haline gelir. Artık Amerikalı besteciler özgün Amerikan müziği bestelemelidir. Konusunu Amerika'dan alan ilk yapıtlardan William Henry Fry'ın (1813-1864) *Leonora* adlı operası 1845'te Philadelphia'da, George F. Bristow'un (1825-1899) *Rip Van Winkle*'ı 1855'te New York'ta sahnelenir.

İlk büyük orkestraların kurulduğu merkezler ise, St. Louis, Milwaukee, Cincinnati ve Chicago'dur. Müzik dernekleri, konser düzenleme büroları, opera kumpanyaları giderek yaygınlaşır. New York Filarmoni Orkestrası 1842'de kurulur. Boston Senfoni 1881'de, Chicago Senfoni ise 1891'de ortaya çıkan topluluklardır. Bu arada Fransız kültürü etkisindeki New Orleans'ın, 1810 yılından beri kurulu bir operaevine sahip olması ilginçtir.

19. yüzyılda iç savaş öncesinde, Amerika'da ciddi bir müzik öğrencisi mutlaka Münih, Leipzig, Berlin gibi Almanya'daki merkezlerde eğitilmeliydi. Ülkedeki müzik okullarının örgütlü bir hale gelmesi ancak son yüzyıl içinde gerçekleşmiştir. Oberlin Koleji'ndeki ilk konservatuvardan son-

BANDO MÜZİĞİ

Kamışlı, madeni üflemeliler ve vurmalı çalgılardan oluşan müzik topluluğuna bando adı verilir. Yürüyerek çalındığı için kucakta taşınabilen çalgılardan oluşur. Amerikan müzik yaşamında bandoların yeri çok önemlidir. Bildiğimiz en eski bando topluluğu 1771'de Josiah Flagg (1737-1795) tarafından kurulan 64. Alay Bandosu'dur. Bandolar üflemelileri özendirdiği gibi bu çalgılar için yazılan müziği de desteklemiştir. İç Savaş patladığında ülkede 3000'den fazla bando olduğu söylenir. Bando müziği bestecileri arasında When Johnny Comes Marching Home *'la ünlenen Patrick Gilmore (1829-1892) ve* The Stars and Stripes Forever *'la ünlenen John Philip Sousa (1854-1932) vardır. 18. yüzyıl bandolarının çoğu askeri birliklere bağlıdır. Louisiana'daki birliklerin bando şefi olan Gilmore, iç savaş sona erdiği gün New Orleans'ta 500 bandocu ve 5000 kişilik koro toplayarak bir konser verir. Sousa ise 1880-1892 arasında Amerikan Deniz Kuvvetleri Bandosu'nu yönetir. Gilmore'un ölümüyle onun müzisyenlerini de katarak kendine özel bir bando kurar; Amerika ve Avrupa'da halkın büyük ilgi gösterdiği konser turneleri yapar.*

ra (1865) New England Konservatuvarı açılır. Bu okullar hazırlık düzeyinde olduğundan aynı dönemde öğrenciler fırsat buldukça Avrupa'ya gitmişlerdir. John Paine (1839-1906), Almanya'daki eğitiminden sonra Harvard'da profesör olmuştur. Tüm eğitimini Amerika'da alan Arthur Foote'yle (1853-1937) George Chadwick (1854-1931) ve Horatio Parker (1863-1919), Boston Grubu olarak anılırlar. Edward Macdowell (1860-1908), aynı grubun çağdaşıdır ve geleceğin büyük yapılı Amerikan müziğini yaratmıştır. Diğer bir akımın öncüsü de müziğini zenci ezgi ve ritimleriyle donatan Henry F. Gilbert (1869-1928) olmuştur. Charles Ives (1874-1954) ve Douglas Moore (1893-1969) gibi bugünün temellerini atan ünlü besteciler, Boston Grubu'nun öğrencileridir.

20. yüzyıl: Özgün Amerikan karakterini arayan besteciler, halk ezgilerine ve ülkenin kendine özgü caz müziğine yönelirler. Popüler müzik veya pop, temelde okuma yazması olmayan halkın ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa yaygınlaştırdığı ezgilerdir. Kentlerdeki sanat müziğiyle köylerdeki yalın halk müziği çağlar boyu hep alışveriş içinde olmuştur. Pop müziği, İngiltere ve Amerika gibi hızlı sanayileşmiş toplumlarda geniş kitleyi eğlendirmek amacıyla bir gelenek oluşturmuştur. Bu toplumlarda 19. yüzyıl başlarından beri kolay dinlenebilir, çabuk analaşılabilir müzik yaratmaya özen gösterilir.

Charles Ives
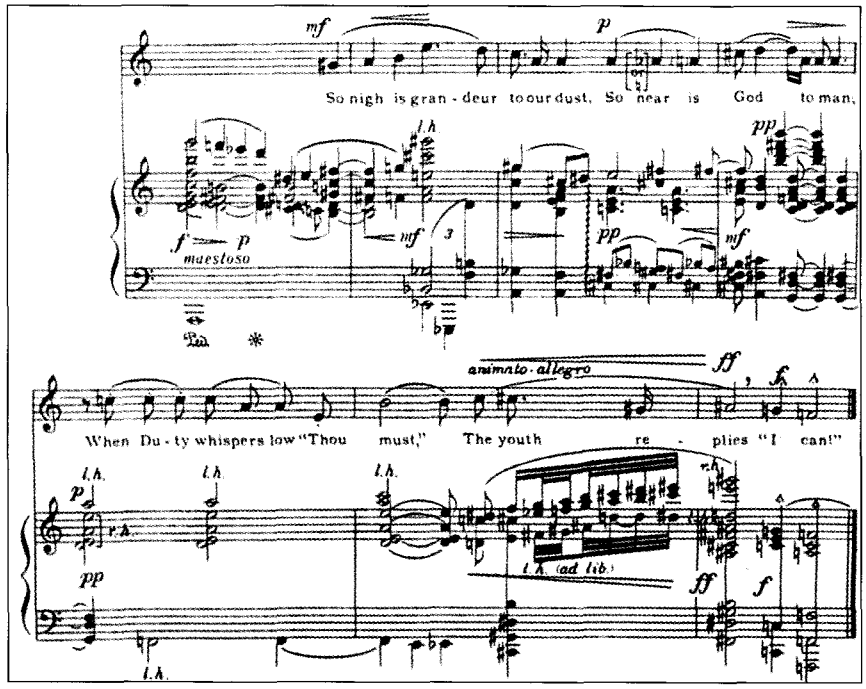
(1874-1954)

20. yüzyıl başlarında Amerika'nın en önemli bestecisi, Charles Ives'dır. Hatta kimi müzik tarihçileri onu Amerika'nın bugüne kadar gelmiş geçmiş en büyük bestecisi olarak tanımlarlar. Aslında bir sigortacı olan Ives'ın kendi dünyası içinde yazdığı besteler, uzun süre gün ışığına çıkmamıştır. Ives'ın zamanının çok ilerisinde bir teknikle uyuşumsuz sesleri birleştiren ses denemeleri yaptığı, birden-çok-tona bağlılığı ve asimetrik ritimler kullandığı gözlemlenir. Geleneksel Amerikan ilahilerinden alıntıları, halk ezgilerini, yurtseverlik şarkılarını ve *ragtime*'ı ciddi sanat müziği içinde kullanırken yeni bir yapı ve yeni bir ses arayışındadır.

Babası İç Savaş'ta bando şefi olan Charles Edward Ives, 20 Ekim 1874'te Connecticut eyaletinin küçük bir kasabası olan Danbury'de dünyaya gelir. Baba Ives, oğluna küçük yaşlardan başlayarak şarkıları ton

Charles Ives

Ives'ın 1921'de Emerson'un sözleri üstüne yazdığı Duty başlıklı şarkının piyano eşliğinin notaları. Bazı akorların çalınması mekanik açıdan olanaksız gibi görünmekte.

değiştire değiştire söylemeyi öğretir. Böylece 20 yaşında yazdığı ilahilerde aynı anda birden çok tona geçişi dikkati çeker. Ives, ciddi müzik eğitimini Yale Üniversitesi'ndeki Horatio Parker'ın derslerine borçludur (1894-1898). İlk senfonisi, geleneksel anlayış içindedir. Akademik eğitim Charles Ives'a o güne kadar yapmakta olduğu deneysel çalışmaları geliştirmek üzere teknik kolaylıklar sunmuştur. Bu dönemde besteci, ülkenin ileri gelen edebiyatçılarından Ralph Waldo Emerson, Nathaniel Hawthorne, Alcott'lar ve Henry David Thoreau'nun büyük ölçüde etkisinde kalır. *İkinci Piyano Sonatı, Concord*'un her bir bölüm başlığı, bu yazarların adını taşır.

Yale'den ayrılınca Ives, kendini sigortacılık mesleğine verir. New York'ta ünlenen bir şirket kurar. Bunun yanı sıra sessizce yürüttüğü bestecilik dünyasına birkaç yakın dostundan başka kimse tanık değildir. 1921'deki bir kalp krizi ve ardından ortaya çıkan şeker hastalığı, önce besteciliğe son vermesine, sonra da işinden emekli olmasına neden olur. 19 Mayıs 1954 tarihinde, Connecticut'taki çiftliğinde ölür.

Otuz yıllık yaratıcı yaşamında 500'den fazla yapıt bestelemiştir. Bunların 70'i büyük topluluklar için senfonik çalışmalardır. Yapıtlarında salon müziğinin yumuşaklığına rastlanabileceği gibi uyuşumsuz akorlar; çocukluk anılarından kalan Amerikan sahneleri; marşlar ve danslardan alıntılarla, karmaşık ritimler ve Schönberg'in *atonalite* tekniğini çağrıştıran pasajlar da yer alır. Yorumu çok zor olarak nitelenen Ives'ın yapıtları, zamanında da, günümüzde de konser programlarında ender çalınan parçalar olmuştur. 8/6

MÜZİK 8/6-IVES: UVERTÜR VE MARŞ "1776"

IVES'IN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra Müziği: Senfoniler: No.1 (1898); No.2 (1902); No.3 (1904); No.4 (1916); New England'da Üç Yer (Three Places in New England, 1914); İkinci Orkestra Takımı (1915); Yanıtlanmamış Soru (The Unanswered Question, 1906); Karanlıkta Central Park (Central Park in the Dark in the Good Old Summertime, 1906); Emerson Uvertürü (1907); Washington'un Doğumgünü (Washington's Birthday), 1913); Robert Browning Uvertürü (1912); Decoration Day (1912); The Fourth of July (1913). **Koro Müziği:** The Celestial Country (1899); Majority (1915). **Oda Müziği:** From the Steeples and the Mountains (1902); yaylı çalgılar dörtlüleri (1896, 1913); keman sonatları (1908,1910,1914, 1916). **Piyano Yapıtları:** Sonatlar No.1 (1909), No.2, "Concord" (1915); Etüdler (1908). **Org İçin Yapıtı:** Amerika Üstüne Çeşitlemeler. **Şarkılar:** Piyano eşliğinde 200'den fazla şarkı.

Nicolas de Staël: Müzisyenler, 1952.

20. yüzyıla giriş

20. yüzyıl başladığında müzik de yeni yüzyılına girmiştir. Bu yüzyılın ilk yılları, savaşların, karabasanların habercisi olduğu gibi, aynı zamanda teknoloji harikalarının, medya gücünün, insanlararası yakın ilişkilerin, uzaya atılacak adımların ve *sinerji* dediğimiz iki gücün daha üstün bir güç için birleşmesinin de tohumlarını filizlendirir. Bugün 21. yüzyılın ilk dilimini yaşarken geriye dönüp baktığımızda, kocaman iki dünya savaşı, aya adım atmış ve uzayda üs kurmuş insanlar, çöken ideolojiler, yıkılan imparatorluklar ve giderek teknolojinin hızlanan ivmesiyle oluşan yeni yaşam biçimleri görüyoruz. Sanat ise bu hızlı insanın mekanik dünyasını yansıttığı kadar, hâlâ bir yerlerde gizlediği romantik duygularını da gündeme getiriyor. Nice felsefe akımının insanlığı önce peşinden sürüklediği, ardından kendi çöküşünü de birlikte getirdiği bir dönem yaşıyoruz. Karşıtlıkların bireşime varması için uzun süreçler gerekmiyor, bugünden yarına yeni kimlikler, yeni ortamlar doğuyor.

Bütün sanat dallarında olduğu gibi müzik sanatında da çağlar boyu gelişmiş ve artık evrimini tamamlamış müziğin yerine yeni çağın dilini konuşan bir müzik arayışına girilmiştir. Yeni müzik, yeni çağı yansıtan, onun değerlerini kendi diliyle duyuran, yeni çağa yakışan müzik olmalıdır. Müzik tarihçileri yirminci yüzyılda bestelenen yapıtları "post" ve "neo" önekiyle birçok akımlar altında sınıflamışlardır. Kimine göre, 19. yüzyılın son diliminden,1880'lerden başlayarak 20. yüzyılın sonuna dek bestelenen müziğin tümü *Modern Müzik*'tir. Kimine göre *Modernizm,* 1900'lerin ilk günlerinden, Birinci Dünya Savaşı'nı hazırlayan yıllardan başlayarak 1960'lara dek sürer; 1960 sonrası ise Postmodernizm dönemidir.

Bugün geriye dönüp baktığımızda, 20. yüzyıl müzik dilini hazırlayan öğelerin, 19. yüzyıldan filizlendiğini görüyoruz: Romantizmin son döneminde nice besteci yoğunlaşan bir yazıya sahip olmuştur. Richard Wagner'in *Tristan ve Isolde*'sinde, Franz Liszt'in senfonik şiirlerinde ya da Post-romantiklerin uzun senfonilerinde, akorların karmaşık kurgusu, kromatik dokunun yoğunluğu, müzik anahtarının sürekli yer değiştirmesi, dolayısıyla armonik yürüyüşün belli bir ses merkezine bağlı kalmayışı gibi öğeler göze çarpar. Bunlar Romantik Dönem'in doyuma ulaştığını, tonalite sınırlarının zorladığını gösterir. Aynı dönemde bir yanda Sergey Rachmaninov'un armonik zenginliği öte yanda Charles Ives'ın yerli Amerikan müziğiyle birleştirdiği politonalite, yığma sesler ve dörtte bir tonlardaki denemeleri kendi zamanında anlaşılmasa da bir sonraki döneme ışık tutacak zenginliklerdir.

19. yüzyıl sonlarında sanatın tüm dallarında özel bir duyarlılık yaşanmıştır. *Fin de siècle* olarak anılan bu dönem yaklaşık 1890-1914 arasını kapsar. Aynı zamanda sanatta *Dekadans* olarak da adlandırılır. Edebiyatta Oscar Wilde'in *Salome'si, Doryan Gray'in Portresi,* resimde Toulouse Lautrec'in tabloları, bu dönemin ürünleridir. Viyana'da psikoloji dalında Sigmund Freud ve müzik dalında Arnold Schönberg *Secession* akımını temsil ederler ve önceki duyarlılığa başkaldırırlar. Yine hemen çağ başında Dekadans'ı protesto eden *Genç Stil (Jugendstil)* ve *Yeni Sanat (Art Nouveau)* gibi akımlar ortaya çıkar.

20. yüzyılın ilk yirmi yılı Avrupa'da bütün sanat akımlarının birbiriyle iç içe geliştiği ve birbirini etkilediği dönemdir. Yalnız sanat dallarının birbiriyle etkileşimi değil, aynı zamanda felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimlerle teknolojik gelişmelerin de sanat dallarını bire bir etkilediği dönemdir.

20. yüzyılın kendine özgü yenilikçiliği bağımsızlık ve özgürlük temellerine dayalıdır. Sosyolojik açıdan, önceki yüzyıllarda saray ya da kiliseye bağımlı olan yaşam biçimi değişmiş; sömürgecilik anlayışı ortadan kalkmış, toplumlar demokrasinin özgürlüğünde yeni bir yapı kazanmaya başlamıştır. Demokrasinin özelliği olan, belli bir güce bağımlı olmadan, halkın kendi kendini yönetmesi kavramı müzik sanatının tekniğini de etkilemiştir. 20. yüzyıl müziğindeki *Modernizm*'in başlıca özelliği ses özgür-

lüğüdür. Çağlar boyu egemen olmuş belli bir ses merkezine bağımlılık, tonik notanın çekim gücü giderek ortadan kalkacaktır.19. yüzyıl sonundaki Liszt, Wagner ve Mahler'in yapıtlarındaki yoğunlaşan dokuda sık sık ortaya çıkan tonalite değişimleriyle diyatonik ve kromatik ilerleyiş özgürleşmiştir; uyumlu (konsonanz) akorlar kadar uyumsuz (disonanz) akorlar da özgürlük kazanacak, çağlar boyu belli bir tona bağlı olarak yürüyen melodik ve armonik yapı, 20. yüzyılın ilk yıllarında Arnold Schönberg'in birden çok sese bağlılık yöntemiyle ortadan kalkacaktır. Schönberg'in savına göre merkeze bağımlılık, tonik notanın çekim gücü yok olunca her nota kendi değerini bulacaktır. Böylece, toplum yapısındaki demokrasi anlayışı, müzik yapıtındaki *atonalite* tekniğini etkilemiş olmaktadır. *12 ses müziği* ya da belli bir sese bağlı olmayan *(atonal)* müzik 20. yüzyılı önceki çağlardan ayıran satır başı özelliklerden biri olacaktır.

Müzikte *Modernizm,* özgürleşme tekniğiyle başladığı gibi, çağ başındaki diğer sanat dallarıyla alışveriş sonucunda çok-esinli bir ortam bulmuştur. Besteci, içinde yaşadığı zaman dilimi kadar yüzyıllar öncesine uzanabilmenin özgürlüğünü de yaşar. İlkel boyların kaba ritimlerinden yeni ritmik anlayışlar geliştirir, *poliritmik* doku oluşturur. 18. yüzyıldan Bach-Mozart yapısının kusursuzluğunu kendine örnek alarak yeni bir klasikçilik anlayışı geliştirir. Yeni renkler ararken kendi ülkesinin folklorundan yararlanabilir. Yalnız geçmişin derinliklerindeki kültürlere değil, elindeki yeni iletişim olanaklarıyla dünya coğrafyasının dört bir yanındaki ülkelere de uzanmaktadır. Böylece yüzyıllar boyu Avrupa merkezli olan müzik, yeni kültürlerle tanışmanın etkileri altında kalacaktır. Uzakdoğu, Orta Asya, Güney Asya, Afrika ülkelerindeki yerel müzikler gerek yapıları, gerekse çalgılarıyla büyük ilgi toplayıp Avrupalı ve Amerikalı bestecilere esin kaynağı olacaktır.

Teknolojinin gelişmesi, belki müzik kadar hiçbir sanat dalını etkilememiştir. 1911'de başlayan teknolojiye hayranlık, savaşların getirdiği yeni buluşlarla artmış, elektronik ortamda üretilen müzik yeni bir kimlik olarak doğmuştur. Ses kayıt stüdyolarındaki yeni buluşlar, *audio* ve *video* dünyasını zenginleştirmektedir. Besteci yüzyıllar boyunca elle yazdığı ve kimini yitirdiği notaları, bilgisayarla yazmak, çoğaltmak ve korumak gibi bir kolaylığa sahip olmuştur.

20. yüzyıl boyunca ve 21. yüzyıl başlarında müzik sanatı, her türlü sınırı bilinçli olarak zorlayan bir ivme kazanmıştır: Teknikte, anlatım dilinde, biçimde (form), biçemde (stil), özde, içerikte, esin kaynakları arayışında, tüm geleneksel kuralların duvarları çökmeye başlamıştır. Müzik, kendi sanat disiplininin dışına taşarak, diğer sanat dallarını da kendi disiplinine katmıştır. Özellikle 1980 sonrasında besteci, esin kaynağı bulmak için her şeye başvurabilmekte kendini özgür ilan etmiştir. Ve bu kaynağı şekillendirip sunmak için de her türlü araçtan yararlanmıştır: Müzik içi, müzik dışı sesler, doğada var olan saf sesler, doğada var olmayan sentetik sesler, sessizlik ve gürültü olarak adlandırılan sesler dahi besteciye kaynak olmaktadır.

Operada Modernizm

19. yüzyıl sonunda İtalyan operasında ortaya çıkan katı gerçekçilik 1900'lerle birlikte ruhsal sorunları daha dışa vuran; toplumsal değerleri içeren, kısa süreli, güncel konuları işleyen ve sıradan dekor-kostüm gerektiren operalarla daha yumuşak ve insancıl konulara döner. Aslında yirminci yüzyılın ilk yarısında besteci, operadan çok çalgısal müzik bestelemeyi yeğ tutmuştur. Yeni besteleme yöntemlerinin, örneğin diziselliğin araştırmaları, elektronik medyanın gelişmesi ve teknik açıdan yapılan denemelerin heyecanı, kimi çağdaş bestecileri hiç opera bestelemeyip çalgısal müzikte yoğunlaşmaya yöneltmiştir. Ayrıca çağın ilk yarısında geleneksel boyuttaki operaları sahnelemek ve turneye götürmek ekonomik açıdan kimi müzik çevrelerince reddedilmiştir. 20. yüzyılın tipik operası küçük orkestrayı ve az sayıda koro üyesini içeren, büyük dekorlar gerektirmeyen, tiyatroyla birleşen bir tür olacaktır. Opera dağarcığına katkıda bulunan besteciler yine İtalya'dan, operanın beşiği olan ülkeden çıkmışlardır. Çağın ilk kuşağı, son dönem Romantik İtalyan operasındaki katı *gerçekçiliğe* karşı çıkarak daha insancıl ve daha yumuşak yapıtlar besteler. Bunların arasında G.F. Malipiero (1882-1973), Ildebrando Pizetti (1889-1968) ve operalarının yanı sıra zengin senfonik şiirleriyle bilinen Ottorino Respighi başta gelen isimlerdir.

EGZOTİZM

Debussy'nin Prelüd *ile başlattığı Cava ve Doğu müziği yapısından kaynaklanma, Ravel'in ve Rimski-Korsakov'un* Şehrazad'*ında Arap ve Asya etkilerine dönüşür. Stravinski,* Ateşkuşu'*nda Rus masalının tılsımını aktarır. Albert Roussel (1869-1937) de* Padmâvatî *başlıklı operabalesinde eski Hint müziğini ve sahnelerini canlandırır. 1930'lu yıllarla Doğu müziği daha iyi tanındıkça Batı müziğinin akışı da değişime uğrar. Amerikalı besteci Colin McPhee (1901-64) Bali adalarında birkaç yıl geçirerek incelemeler yapar ve kendi bestelerinde bu müziğin özelliklerini kullanır: Israrlı ritim yinelemeleri ve metal vurmalı çalgıların tınıları gibi. Sonradan Cage'in ritmik kalıplarını ve deneysel müziğini yönlendiren etken de bu kaynaklardır. Cage, Zen Budizmi'nin felsefesinden de derin ölçüde etkilenir ve rastlamsal müzik kavramını böylece filizlendirir. Doğu müziğinin yapısı ve gizemi aynı yıllarda başka Amerikalı bestecileri de etkiler. Örneğin: Harry Partch (1901-1974), müzik ve tiyatronun bağdaşmasına yeni, yaratıcı örnekler bulur. Henry Cowell ise Japonya, Hindistan ve İran'dan çalgılar ve makamsal ilkeleri kendi bestelerine aktarır. Hindu ritminden esinlenen Fransız besteci Messiaen,* L'Ascension *başlıklı org ve orkestra için yapıtında ilk kez bu kurguyu kullanır. Besteci,* Turangalîla Senfonisi'*nde yalnız ritim ve renk olarak değil,* Sanskritçe *bir başlık kullanarak da Hint mimarisini seçmiştir. 1950'li yıllarda ise Fransız besteci Pierre Boulez'in* Le Marteau sans maître *adlı yapıtında Uzakdoğu etkisinin müzikte sürdüğü görülür.*

1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yıllarda Stockhausen Japon müziğinden etkilenmesini, "Kendi içimdeki Japonu keşfetmekteyim" diye açıklar. Büyük Sahra'dan Bali'ye, İspanya'dan Vietnam'a, Japonya'dan Macaristan'a dek her çeşit esinlenmeyi elektronik gereçler kullanarak birleştirir. 1970'lerin sonunda ve 1980'li yıllarda Batı müzik tarihini etkileyen en önemli öğelerden biri hâlâ Uzakdoğu'nun gizemidir. Steve Reich müziğin geleceğinin "Batılı kökenden fışkırmayan, Endonezya, Afrika, Hint yapısındaki müziğe bağlı" olduğunu söyler. Böylece, günümüzün en popüler akımlarından minimal müzik, egzotik esinlerle doğmuştur ve alışılagelmişin dışında bir coşkuyu hâlâ koruyabilmektedir.

Bali adalarından Wayang stilinde bir resim.

Bu besteciler esin kaynaklarını Rönesans ve Barok müzikten alıp yeni çağın renkleriyle donatırlar. Fransız besteciler de İtalyan operasının katı gerçekçiliğine başkaldırırlar: Jules Massenet'nin (1842-1912) *Werther*'i, Gustav Charpentier'nin (1860-1956) *Louise*'i, Debussy'nin *Pelléas ve Melisand*'ı ve Ravel'in *L'Heure Espagnol*'u, katı gerçeklerden sıyrılıp düşsel bir ortam yaratan operalardır.

Genişleyen düş gücü bir başka yönde *Egzotizm*'e yol açmış ve 19. yüzyıl sonu ressamlarını etkileyen uzak ülkelerin düşselliği müziğe de yansımıştır. Örneğin, Puccini *Madam Butterfly*'da bir yanda gerçeğin acı yüzünü sergilese de, uzak bir ülkenin, Japonya'nın geleneğiyle bezediği konuyu *Egzotizm*'le yumuşatmıştır.

İzlenimcilik (Empresyonizm)

Resimde 19. yüzyıl sonlarında nesneleri kavramdan sıyırıp anlık görüntü izlenimini veren *İzlenimcilik*, müzikte de 20. yüzyıl başlarında etkinleşir. O günlerde sanatın başkenti olan Paris, resim, müzik ve heykel dallarında zengin örnekler üretmektedir. *Simgeciliğin* (*symbolism*) edebiyattaki etkinliği de müziğe yansımıştır. Şair Stéphane Mallarmé (1842-1898), Wagner'in *leitmotiv* kavramını alarak şiirde simgeciliğin öncülüğünü yapar. Monet, Degas, Whistler ve Renoir gibi izlenimci ressamların su damlacıklarının ya da bir sis perdesinin ardından sundukları görüntü-

ler, bestecilerde de aynı izlenimin uyanmasına yol açar. Örneğin: Debussy, Ravel, Fauré v.b., bazı yapıtlarında müziği ince bir tül perdesinin ardından duyuran bir teknik oluştururlar. Bir öyküyü, nesneyi doğrudan betimlemek yerine onun bellekte bıraktığı buğulu izlenimi duyururlar. Teknik olarak akorların belirsizlik duygusu yaratan yeni birleşimleri, egzotik diziler ve yoğun kromatik doku, müzikte izlenimci araçlar olmuştur. İzlenimci müzik, Geç Romantik senfoniler gibi bir çeşit program taşır. Ancak bir öyküyü anlatmak ya da bir duyguyu dile getirmek değildir amacı. Yapıta verilen başlığa göre bir ortam yaratmak, bir duyguyu uyandırmak peşindedir. Özgürce duygulanım, duyduğunu bağımsızca müziğe aktarma ve imgelerin sınırsız boşluğunda dolaşabilmeyi özler. Tıpkı izlenimci ressamların dar stüdyoları bırakıp tuvallerini kırların ortasına taşıyarak sınırsızlık aramaları gibi. Edebiyat dalında ise bu arayışın başlıca öncüsü Marcel Proust'tur. Bir kır manzarasının uyandırdığı izlenimi betimlerken, ressamın aynı manzarayı bir tabloya aktarmasındaki tekniği kullanır. Güneş ışıklarının, doğanın o ışıklara göre aldığı renklerin, gölgelerin, parlak-mat karşıtlığının oluşturduğu ortam, yazarı büyüler.

Ressam, ışığın özünü kavramaya çalışırken *microstructure* yöntemine başvurur, ışığı parçacıklara böler. Müzikte izlenimci tekniği işleyen besteciler de sesi oluşturan öğeleri temele indirgeyip akorları parçalayarak, bölerek yeni bir çözümlemeye giderler. Debussy'nin *bölünmüş dörtlü*'sü ve çalgıların tınısında ses düzeyini alçaltması, en küçük ses titreşimine dek varması, resimdeki *fragmantasyon* tekniğine benzer.

İzlenimci akımda ressamın tam renk, saf renk arayışı, bestecinin saf ses, tam ses (*ton juste*) arayışına koşuttur. Edebiyatta ise Flaubert'in "tam sözcüğü" arayışı, sanat dalları arasında bu dönemdeki etkileşimi sergiler. Verlaine, *Şiir Sanatı*'nda şiir, resim ve müziği iç içe dile getirir, belki müziğin her şeye egemen oluşunu da biraz eleştirir:

Müzik, her şeyden önce müzik olmalı
Onun için tekli dizeden şaşma
Daha belirsizdir, erir havada
Ne ağırbaşlıdır, ne tumturaklı.

Kelime seçerken de meydan senin;
Bile bile bir nebze aldanmalı.
Dumanlısı güzeldir türkülerin;
Öyle hem seçik olsun, hem kapalı.

Güzel gözler tül ardında görünsün,
Gün ışığı titremeli şiirinde
Ak yıldızlar maviliğe bürünsün
Ilgıt ılgıt sonbahar göklerinde.

Ararengin peşindeyiz çünkü biz;
Rengin değil, ararengin sadece.
Ancak öyle sarmaş dolaş ederiz
Kavalı boruyla rüyayı düşle.

Nükte belâsından kurtulmaya bak,
Acı zekâ, sulu gülüş neyine?
İşe karıştı mı bu cins sarmısak
Maviliğin yaş dolar gözlerine.

(...)
Nedir bu kafiyeden çektiğimiz!
Hangi sağır çocuk ya da deli zenci
Sarmış başımıza bu meymenetsiz,
Bu kof sesler çıkaran kalp inciyi?

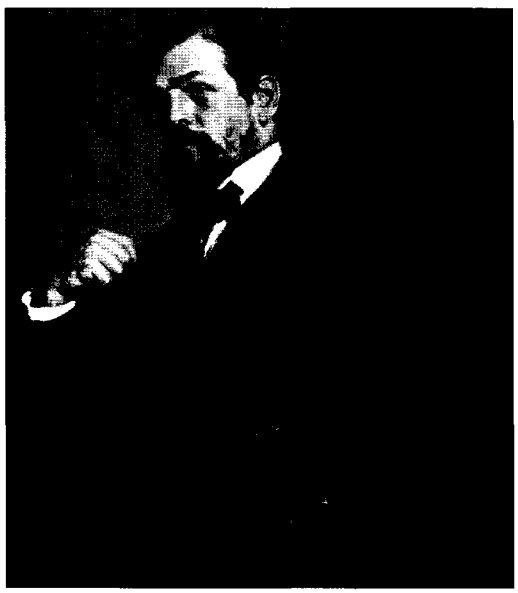
Hep musiki, biraz daha musiki;
Havalanan bir şey olmalı mısra
Deli gönülden kalkıp gitmeli
Başka göklere, başka sevdalara.
(...)

Paul Verlaine
(Çev. Sabahattin Eyüboğlu)

İzlenimci resimde renk ve ışığın ardına saklanan konu, simgesel şiirde ritim ve sesin gölgesine gizlenirken, müzikte de sesin kulakta bıraktığı hoş izlenimlerin ardına süzülür. Debussy pek çok yapıtında doğa izlenimlerini müziğine aktarmıştır. Doğayı, özellikle denizi, bir çocuk kadar saf ve yalın bulduğunu söyler. Debussy'ye göre bir bestecinin kimliği, orkestrasında kullandığı renk ve gölge oyunlarında yansır. Her parçanın özüne göre çalgı seçimi yapılmalıdır. Flütle seslendirilmek üzere yazılmış bir parça piyanoda çalındığında özünden çok şey yitirecektir. Debussy ve Ravel'in piyano müziğinde de izlenimci sanat önemli bir yer tutar. Akorların bir tül perdesi ardına bürünmesi, susturucu pedalla seslerin büyülü bir ortamda buharlaşması, şiirsel bir yumak oluşturur. Debussy'nin *Estampes, Images* ve *Préludes* başlıklı albümlerinde ve Ravel'in *Su Oyunları, Aynalar* ve *Gaspard de la Nuit* başlıklı yapıtlarında izlenimci piyano müziğinin en tipik örneklerini buluruz. Ayrıca Ravel'in *İspanyol Rapsodisi* ve *Daphnis ile Chloé* başlıklı senfonik yapıtı da izlenimci orkestra müziğinin örnekleridir.

DEĞİŞEN ORKESTRA KAVRAMI

20. yüzyılın ilk on yılı içinde orkestra, çalgı sayısı ve ses rengi yelpazesinin genişliği açısından doruğa ulaşır. Schönberg'in Gurre Şarkıları*'nda, Mahler, Elgar ve R. Strauss'un büyük senfonik yapıtlarında değişik çalgıların da katılmasıyla orkestra ailesi tarihinin en geniş şekline ulaşır. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki anti-Romantik akımda büyük orkestralar yerlerini küçük topluluklara bırakır. Artık standart bir çalgı topluluğu yoktur, her besteci kendi yapıtına özgü bir topluluk öngörür. Böylece günümüzde orkestra terimi Stravinski'nin* Askerin Öyküsü*'nde olduğu gibi yedili çalgı topluluğu için de, Varèse'in Amériques'i gibi 100 kişiyi aşan çalgı topluluğu için de geçerlidir. Günümüzde kimi yapıt Stravinski'nin* Üflemeli Çalgılar Senfonisi *gibi, yalnız üflemeli çalgıları; kimi de, Varèse'in* Ionisation*'u gibi yalnız vurmalı çalgı topluluklarını gerektirir. Messiaen, Boulez gibi bestecilerin bazı yapıtlarında özellikle vurmalı çalgıların sayısı artırılmıştır ve akort edilebilen vurmalılara yer verilmiştir. Xenakis'in* Terrêtektorh *adlı yapıtı gibi çalışmalarda orkestra üyeleri dinleyicinin arasına dağılmakta, dinleyiciyi de yorumcuların arasına katmaktadır. Ya da yorumcular iki üç ayrı grup halinde konser verilen alanın değişik köşelerine bölünmektedir: Stockhausen'in* Gruppen*'i, Carter'in* Üç Orkestra İçin Senfoni*'sinde olduğu gibi. Babbitt, Pousseur ve Stockhausen başta olmak üzere pek çok besteci ise elektronik seslerin geleneksel topluluğa katılmasını öngörerek, yeni bir ses dolgunluğu (sonorite) arayışındadır. XXI. yüzyılda* elektroakustik ve akusmatik *ortamın ürettiği "sound-art" dalında kullanılan çok yönlü ve geniş oylumlu ses üreteçleri ve ses yükselticileri takımına da "orkestra" adı verilmekte.*

Claude Debussy'nin Jacques-Emile Blanche tarafından yapılmış yağlıboya tablosu.

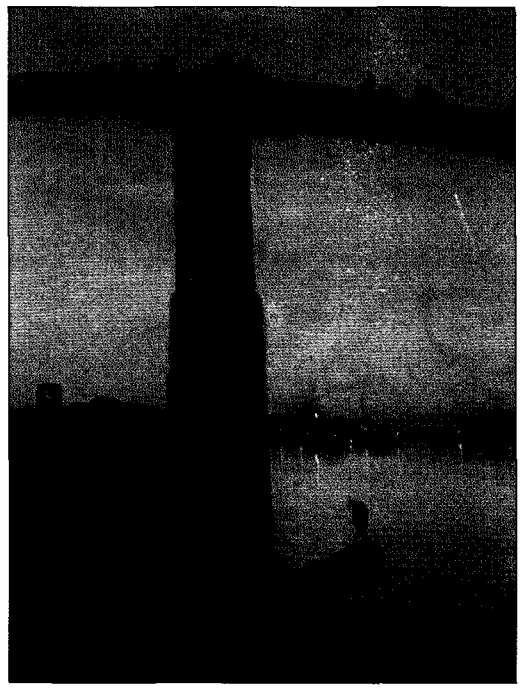
Claude Achille Debussy

(1862-1918)

Debussy, 20. yüzyılda müziğin akışını değiştiren en önemli bestecilerden biridir. Debussy'nin izlenimciliği, içe dönük bir romantizm olarak yorumlanır. Besteci yapıtlarının bir kısmını izlenimci duyuşla yazmıştır. Debussy aslında önceki çağın romantizmine karşı çıkmak, yeni çağa yeni bir dil bulmak çabasındadır. Wagner'i tahtından indirmek üzere Wagner'e karşı olan tüm güçleri toplamış, bu konuda öncülüğü üstlenmiştir. Debussy, Wagner'e karşı çıkarken büyük desteği Mussorgski'nin *Boris Godunov*'undaki gerçekçi yaklaşımdan alır. *Pelléas ve Mélisande* operası, bir o kadar yalın ve gerçekçidir. Debussy birçok şair ve ressam arkadaşının etkisinde yaşamıştır. Whistler'in Thames nehrindeki gece görüntüleri, onun *Noktürnler*'ine esin kaynağı olduğu gibi, Verlaine ve Mallarmé'nin dizeleri de Debussy'nin şarkılarında yeniden doğmuştur.

Claude Achille Debussy, 22 Ağustos 1862'de Paris'in Saint-Germain-en-Laye semtinde dünyaya gelir. 9 yaşında ilk piyano derslerini alır. 1872-1874 arasında Paris Konservatuvarı'nda Marmontel'le piyano, Guiraud'le kompozisyon çalışır. 1880-1881 yıllarının yaz aylarında Rusya'ya giderek bir zamanlar Çaykovski'nin koruyucusu olan Madame von Meck ailesinin yanında piyanistlik yapar. 1884'te yazdığı *Kantat*'la Roma Ödülü'ne değer bulunur ve 1885 yılını Roma'da geçirir. 1887'den sonra Paris'e dönerek kendini besteciliğe adar. Fazla müzisyen dostu yoktur, ama birçok simgeci şair ve izlenimci ressamla yakın dostluklar kurar. Bestecinin ilk orkestra yapıtı olan *Bir Kır Perisinin Öğleden Sonrası İçin Prelüd*'de gerek şiirdeki simgeciliğin, gerekse resim dalındaki izlenimciliğin etkileri belirgindir. Bu yapıtla Debussy, izlenimci stile başlamış, aynı zamanda da yirmi yıllık üretken dönemine girmiştir.

Debussy 1899'da, bir terzi olan Rosalie Texier'le evlenir. Aynı yıl Paris'teki Dünya Sergisi'nde dinlediği Cava müziğinden son derece etkilenir. Doğu sanatındaki modal armoniyle yaptığı süslemeler, Wagner'in senfonik sürekliliğinden kurtulması için ye-

(Solda) J. M. Whistler, *Mavi ve Altın Renklerinde Noktürn.* Thames nehrinde gece görüntüsünün izlenimlerini yansıtan bu tablo Debussy'nin *Noktürnler*'ine esin kaynağı olmuştur.

ni bir çözümdür. 1903'te yazdığı piyano yapıtı, *Pagodes*, Cava kültüründen bir başlık ve Cava müziğinden esintiler taşır. 1902'de *Pelléas ve Mélisande* operasının temsiliyle artık kendini seçkin bir besteci olarak kanıtlamıştır. 1904'te bir Parisli bankacının Emma Bardac adındaki karısına tutularak Rosalie'yi terk etmesi ve Rosalie'nin intihara kalkışması skandallara yol açar. 1908'de Emma'yla evlenir ve Claude-Emma adlı bir kızları doğar. Besteci *Çocukların Köşesi* adlı süitini kızına armağan olarak yazar. 1910'da başlayan kanser hastalığı giderek güçsüzleşmesine yol açar. Birinci Dünya Savaşı'nın verdiği hüzünse sağlığını iyice bozar. 1915'te *Siyah-Beyaz* adlı iki-piyano için yapıtını, *Çello ve Keman Sonatı*'nı tamamlar. Almanlar Paris'i bombalarken, 25 Mart 1918'de ölür.

Debussy'nin stili 20. yüzyıl müziğine yön veren en önemli etmenlerden biridir. Öğrenciyken geleneksel kurallara başkaldırması, Mahler ve R. Strauss gibi *post-Wagnerciler*'in armonik stillerine karşı koyması dikkat çeker. Tıpkı şairlerin ve ressamların başardığı gibi daha zarif öğelerin müziğe egemen olması gerektiğini savunur. Müziğinin sanki hiçbir zaman notalara dökülmemişçesine, doğaçtan bestelenmiş duygusunu yaratmasını öngörür. Bestelerinin çoğu minyatür niteliğindedir: *24 Plyano Prelüdü* gibi. Debussy, minyatür piyano parçalarıyla, Chopin'den sonra en önemli besteciler arasında yer alır. Sanatlı piyano çalma tekniğinde pedalın denetimiyle buğulu bir sonorite yaratmıştır. Ayrıca *pointilliste* piyano tekniği, aynı akımın ressamlarını andırır.

Bestecinin *Pelléas ve Mélisande* adlı operası 30 Nisan 1902 tarihindeki ilk temsilinde 20. yüzyıl müziğinin ilk kilometre taşı olarak değerlendirilmiştir. Bu tarihten sonra Debussy ve Richard Strauss, gelişmekte olan 20. yüzyıl müziğinin birbirine karşıt iki öncüsü olarak görülür. Bu opera, ünlü Belçikalı yazar Maurice Maeterlinck'in simgesel bir oyununa dayanır. Debussy'nin, diyatonik dizinin kalıplı armonisinden kurtulmuş müziği, bu oyunda düşsel bir özgürlük çizer. Bestecinin *Deniz* başlıklı senfonik taslakları, şiirsel bir imgelem filtresinden geçmeden, çocuksu bir saflıkla doğrudan doğayı yansıtır. Debussy, "Müziksel kompozisyonun sırrı" başlıklı yazısında şöyle der: "Denizin sesi, ufuk çizgisinin eğimi, rüzgârda uçuşan yapraklar, bir kuş şakıması, insanda kat kat izlenimler bırakır. Bir süre sonra kendi istemimizin dışında bu anılar damla damla akmaya başlar ve müziksel dil içinde bir anlatım yolu bulurlar." Ve Debussy'ye göre geleneksel teknikler, yapay kalıplar halinde karşımıza çıkarak bu anlatım akışının doğallığını engellemektedir. Böylece geleneksel tonalite anlayışından kurtulmayı, yeni bir karmaşık ritim düzeni getirmeyi, ses renginin temel bir öğe olmasını, her yapıt için yeni bir biçim yaratmayı ve zihindeki derin oluşumları keşfetmeyi öngörür.

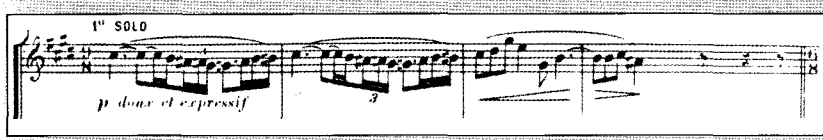

Leon Bakst'ın Debussy'nin *"Bir Kır Perisinin Öğleden Sonrası İçin Prelüd"* adlı yapıtı için çizdiği Faunus kostümü. 1912'deki ilk temsil Paris'te Diyagilev yapımı olarak sahnelenmiştir.

BİR KIR PERİSİNİN ÖĞLEDEN SONRASI İÇİN PRELÜD

Bir Kır Perisinin Öğleden Sonrası İçin Prelüd (Prélude à l'Après-midi d'un faune) *başlıklı orkestra yapıtı, Mallarmé'nin 1875'te yazdığı dizelere dayalıdır. Şiir, 1876'da ressam Manet'nin resimleriyle yayınlanmıştır. Boulez'nin "Yeni müziğin temel taşlarından biri" olarak nitelediği bu yapıtta düş dünyasının duyarlı, buğulu ortamı yansır. Stéphane Mallarmé'nin şiiri, bir orman perisinin erotik düşlerini anlatır. Debussy bu şiirin uyandırdığı izlenimle, hem kır perisinin yaz sıcağındaki uykulu ortamını yansıtmış, hem de şiirin yapısını müziğe aktarmıştır: Giriş ve sonuçtaki düşünceli, uykulu hava, orta bölümdeki tutkulu doku, şiirin anlatım temposuna tıpatıp uyar. Flüt, arabesk üslupta, kromatik bir diziyle bir Faunus'u simgeleyen temaları çalar. Faunus'lar, Roma mitolojisinde, ormanlarda, dağlarda, su kenarlarında dolaşan, Yunan Satir'lerine benzer, tanrıyla cin arası, kırsal yaratıklardır.*

Debussy, 1892-1894 arasında bu yapıtı bestelediği sıralarda Dvořák, Yeni Dünyadan, *Çaykovski ise* Patetik *başlıklı senfonilerini yazmaktadırlar. Onca romantik ortamda Debussy'nin bu öncü atılımı, neredeyse 7. yüzyıldan beri süregelen armonik ilişkilerin birleştirici niteliğine son vermiş, yeni yüzyıla yeni bir müzik dilinin kapılarını açmıştır. Fokine'in koreografisiyle bale olarak ilk kez Diyagilev kumpanyası tarafından 1912'de Paris'te sahnelenmiş ve Faunus rolünü Nijinski oynamıştır.*

Bir Kır Perisinin Öğleden Sonrası İçin Prelüd'ün girişi.

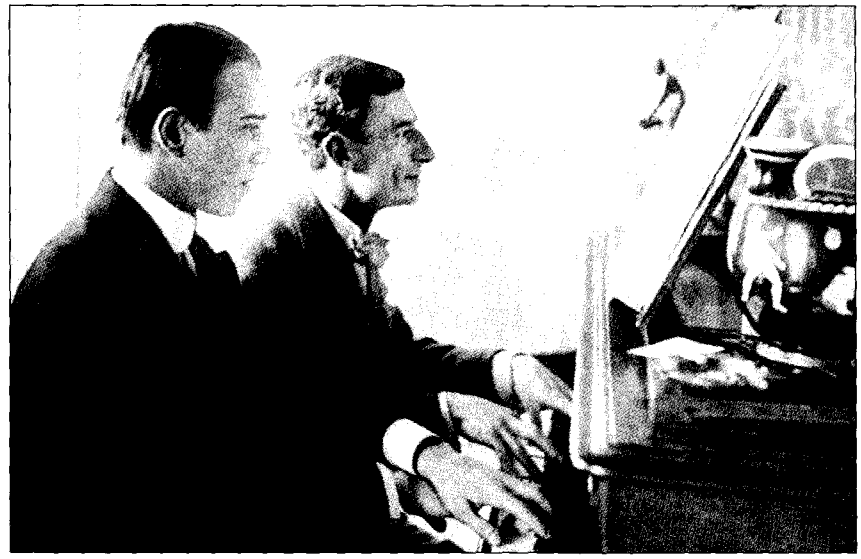
Debussy'nin Paris'te başlattığı yenilikler, tüm dünyadan genç bestecileri Paris'e çekmeye başlar. Güney Amerika'dan Doğu Avrupa'ya nice besteci, Paris'e esin kaynağı aramaya gelir. Béla Bartók, kendi halk ezgilerinde rasladığı *pentatonik* motiflere Debussy'nin müziğinde de rastlayınca, *Neo-Romantik* ortamdan kurtulup, Debussy'nin çekim gücüne kapılır. *Ket Kep* adlı orkestra parçası, bu etkiyi en çok gösteren yapıtıdır. Genç Stravinski de 1908 yılında Debussy etkisini *Scherzo Fantastique* adlı orkestra yapıtı ve *Bülbül* adlı operasında gösterir.

Debussy'nin pek çok yapıtı, izlenimci teknik içinde işlenmiştir. Ancak tüm yapıtlarının izlenimci tavırda olduğunu söylemek yanlış olur. Bestecinin blok akorları kullanışı, modal havadaki armoni yapısı, tam-ses düzenindeki gam dizisini temel alışı, orkestralamasındaki zarif renkler, sesleri katman katman yerleştirmesindeki yöntem, vokal müziğinin coşkun, şiir okurcasına seslenişi, onun piyano ve orkestra alanında bir devrimci sayılmasının başlıca nedenleridir.

Debussy'nin çağdaşı olan hemen her besteci onun etkisinde kalmıştır. İzlenimcilikte Debussy'yi izleyenler, Fransa'da Paul Dukas (1865-1935), Florent Schmitt (1870-1958) ve yaşamının çoğunu Fransa'da geçiren İngiliz besteci Frederick Delius'la (1862-1934) Amerikalı Charles Griffes (1884-1920) olmuştur. Griffes, Debussy'ye karşı bir sav geliştirdiği sırada ölmüş, kendine özgü dilini kanıtlayamamıştır. Boulez, Messiaen, Webern, Bartók ve Stravinski de Debussy'nin açtığı yolda ilerleyip yeni keşifler yapmışlardır. 8/7

MÜZİK 8/7-DEBUSSY-BİR KIR PERİSİNİN ÖĞLEDEN SONRASI İÇİN PRELÜD

DEBUSSY'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Pelléas ve Mélisande (1902). **Bale:** Oyunlar (Jeux, 1912); Khamma (1912). **Tiyatro Müziği:** Aziz Sebastien'ın Şehadeti (Le Martyre de Saint Sébastien, 1911); Kral Lear (1904). **Orkestra:** İlkbahar (Printemps, 1887); Bir Kır Perisinin Öğleden Sonrası İçin Prelüd (Prélude à l'Après-midi d'un faune, 1894); Noktürnler (1899); Deniz (La Mer, 1905); İmgeler (Images, 1912); Piyano ve Orkestra için Fantezi (1889); Saksofon ve Orkestra için Rapsodi (1905); Arp ve yaylı çalgılar için Dinsel Dans ve Dindışı Dans (Danse sacrée et danse profane, 1904). **Piyano Parçaları:** İki Arabesk (Arabesques, 1888); Süit (1901); Bergamo Süiti (Suite bergamasque, 1905); Estamplar (Estampes, 1903); Neşeli Ada (L'Isle joyeuse, 1904); İmgeler (1905-1907); Çocuklann Köşesi (Children's corner, 1908); Prelüdler-2 cilt (1910-1913); Etüdler (1915). **İki-Piyano ve Dört El İçin:** Küçük Süit (Petite Suite, 1889); İskoç Marşı (Marche écossaise, 1891); Lindaraja (1901); Epigraphes antiques (1914). Siyah ve Beyaz (En blanc et noir, 1915). **Oda Müziği:** Yaylı Çalgılar Dörtlüsü (1893); Çello Sonatı (1915); Flüt, Viyola ve Arp için Sonat (1915); Keman Sonatı (1917). **Solo Çalgı:** Flüt için Syrinx (1912). **Şarkılar:** Baudelaire'den Beş Şiir (1889); Unutulmuş Aryacıklar (Ariettes oubliées, 1888); Soylu Şenlikler (Fêtes galantes, 1891-1904) Bilitis'in Şarkılan (Chansons de Bilitis, 1898); Mallarmé'den Üç Balad (1913); 60 kadar diğer şarkı. **Koro:** Kutsanmış Genç Kız (La Damoiselle élue, 1888); Harika Çocuk (L'Enfant prodigue, 1884).

Ravel ve Nijinski piyanoda, 1912.

Maurice Ravel

(1875-1937)

Fransa'nın yetiştirdiği en büyük bestecilerden ve 20. yüzyıl müziğinin öncülerinden biri olan Ravel, 7 Mart 1875'te Pireneler'de bir demiryolu mühendisinin oğlu olarak dünyaya gelir. Yedi yaşında piyano çalmaya başlar, 1889'da Paris Konservatuvarı'na girer. Kompozisyon çalışmaları süresince öncü akımları tanır ve onlara ilgi duyar. On yıl kadar konservatuvarın öğrencisi olur. Roma Ödülü'ne aday gösterilir, ancak kazanamaz. Ravel, hiçbir zaman virtüoz bir piyanist olmamış, besteciliğe daha çok önem vermiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında gönüllü olarak Fransız ordusuna katılır ve bestecilik çalışmalarına ara verir. Savaştan sonra Paris'ten ayrılarak Montfort-l'Amaury'de bir villaya yerleşir. Artık kendini tümüyle besteciliğe adamıştır. Aynı zamanda mekanik oyuncaklar toplama hobisini gerçekleştirerek uzun zamandır kurtulamadığı ruhsal bunalımlarını yenmeye çalışır. 1920-1922 arasında Viyana, Stokholm ve Londra'ya turneler yapar. 1922-1928 arasında Fransa'nın önde gelen bestecisi olarak tanınıp, İtalya, İskandinavya ve Amerika'ya gider. 1928'de Oxford Üniversitesi'nden onursal doktora alır. 1932'de geçirdiği bir araba kazası, 1933'ten sonra ruhsal dengesinin iyice sarsılmasına neden olur. Beyninde tümör olduğu ileri sürülerek ameliyat edilse de tümör bulunamaz ve ameliyat sonucunda, 28 Aralık 1937'de ölür.

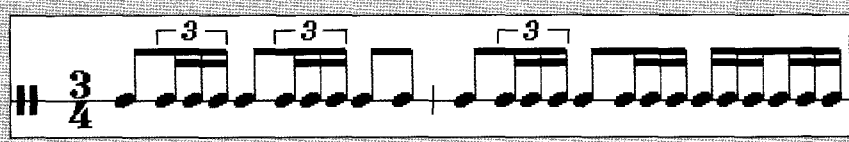
Debussy ile birlikte müzik tarihinin ikiz bestecilerinden biri olarak anılan Ravel, aslında bir izlenimci olmaktan çok Fransız geleneksel müziğine bağlı bir klasikçidir. Temiz melodik çizgisi, açık ritimleri ve klasik akımın sağlam yapısı, Ravel'in bestelerinin bel kemiği olmuştur. Armonileri ise oldukça karmaşık ve sofistike yapılarına karşın, işlevsel olma özelliğini korurlar. Mozart'a bağlılığı, Fransız Barok müziğine, özellikle Couperin'e saygısı, oda müziklerinde belirgindir. Piyano müziğinde Liszt'nin izindeki imge yüklü yaratıcılığı, *Su Oyunları, Sonatin, Aynalar, Gaspard de la Nuit* ve *Couperin'e Ağıt* gibi yapıtlarıyla ortaya çıkar. İnce işlemelerle bezeli oda müziği yapıtlarıysa *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü; Piyanolu Üçlü; Çello ve Keman Sonatı* ve caz etkisindeki *Keman Sonatı*'dır. Caz müziğinden yararlanma yöntemi Stravinski benzeridir. Caz, her iki piya-

Ravel, *Bolero*'yu bestelediği yıl, Gershwin ve Berlinli şef Fried, 1928'de Paris'te.

BOLÉRO

Boléro, *Maurice Ravel'in 1928'de dansçı Ida Rubinstein için yazdığı, ilk kez aynı yıl Bronislava Nijinska'nın koreografisiyle, Walther Straram'ın yönetiminde sahnelenen bale yapıtıdır. O günden bu yana, Ravel'in en ünlü orkestra yapıtı olarak tanınmıştır. Büyük orkestra için yazılmış, İspanyol egzotizminin ortamında, trampetlerin çaldığı değişmeyen ısrarcı bir ritm üzerine kurulmuştur. Tarihin en büyük "cresendo"su olarak adlandırılan bu yapıtta melodi, klarinet, fagot, si bemol klarinet, aşk obuası, trompet, saksofon, korno, trombon gibi çalgılarda dolanır. Yapıtın ortasından başlayarak eşlik daha kalın bir doku örer ve ses yüksekliği giderek gürleşir. En sonunda yapıt büyük bir patlamayla sona erer. Süresi yaklaşık 16 dakikadır. Boléro yazıldığı günden beri konser salonlarının başyapıtları arasında yer almış ve plak dünyasında ilk kez bir klasik müzik parçasının "best seller" olmasını sağlamıştır.*

no konçertosunda da kendini gösterir. Sol el için yazdığı konçerto, savaşta sağ elini yitirmiş piyanist Wittgenstein'a armağan edilmiştir ve bestecinin 36 yaşında yazılmış, son yapıtlarından biridir.

Ravel, parlak bir şarkı bestecisi olduğunu çeşitli ülkelerin halk ezgileriyle donanmış sahne yapıtlarında kanıtlamıştır: *İspanyol Zamanı; Çocuk ve Büyücü* esrarengiz ortamlı sahne yapıtlarıdır. Debussy'nin izlenimci etkisi, piyano müziği kadar orkestra çalışmalarında da belirgindir. Örneğin, orkestra ve soprano için *Şehrazad, Pelléas ve Mélisande* etkisindedir. Diyagilev için bestelediği bir saatlik mitolojik konulu balesi *Daphnis ve Chloé*, bir peri masalından esinli *Kaz Ana* ve aynı yapıtın orkestra süiti, *La Valse* ve ünlü *Boléro* Paris yıllarının özgür ortamında yazılmıştır. İspanyol ritmiyle bezeli *Boléro*, en alçaktan başlayan ses düzeyini 16 dakika içinde en yükseğe ulaştıran niteliğiyle müzik tarihinin alımlı yapıtları arasında yer alır. Besteci, *İspanyol Rapsodisi*'yle Debussy'den ayrılıp kendine özgü bir yol çizdiğini kanıtlar. 8/8

Ravel kimi piyano yapıtını sonradan orkestralayarak, yeniden dünyaya getirmiş ve orkestra renklerini kullanmada Debussy kadar usta olduğunu kanıtlamıştır. Örneğin: Mussorgski'nin *Bir Sergiden Tablolar*'ı ve kendi yapıtı olan *Ölü Bir Prenses için Pavan, Alborada del gracioso, İspanyol Rapsodisi, Soylu ve Duygulu Valsler*, gibi... Stravinski, Ravel'i orkestra çalışmalarında "titiz bir İsviçreli saat yapımcısı"na benzetir.

RAVEL'İN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: İspanyol Zamanı (L'Heure espagnole, 1907); Çocuk ve Büyücü (L'Enfant et les sortilèges, 1925). **Bale:** Daphnis ve Chloé (1912); Boléro (1928). **Orkestra:** Antik Menuet (Menuet antique, 1929); Ölü Bir Prenses İçin Pavan (1910); Alborada del gracioso (1912); İspanyol Rapsodisi (Rapsodie espagnole, 1907); Kaz Ana Süiti (Ma mère l'Oye, 1911); Soylu ve Duygulu Valsler (Valses nobles et sentimentales, 1912); Daphnis ve Chloé, 1. Süit (1911); 2. Süit (1912); Couperin'e Ağıt (Le Tombeau de Couperin, 1919); La Valse (1920); Sol el için Piyano Konçertosu (1931); Sol Majör Piyano Konçertosu (1931). **Oda Müziği:** Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, Fa Majör (1903); Arp, Flüt, Klarinet ve Yaylı Çalgılar Dörtlüsü için Introduction ve Allegro (1905); Piyanolu Üçlü, La Minör (1914); Keman ve Çello Sonatı (1922); Keman ve Piyano için Çigan (1924); Keman sonatları (1923-1927); Rêves (1927). **Piyano:** Menuet antique (1895); Ölü Bir Prenses İçin Pavan (1899); Su Oyunları (Jeux d'eau, 1901); Sonatine (1905); Aynalar (Miroirs, 1905); Kaz Ana (Ma mère l'Oye-4 el için, 1908); Gaspard de la Nuit (1908); Haydn İsmi Üstüne Menuet (Menuet sur le nom d'Haydn,1909); Soylu ve Duygulu Valsler (1911); Couperin'e Ağıt (1917). **Şarkılar:** Myrrha kantat (1901); Alcyone-kantat (1902); Şehrazad-orkestrayla 3 şarkı (1903); Histoires naturelles (Doğa Bilgileri, 1906); Popüler Ezgiler (1910); İbrani Şarkıları (1914); Madagaskar Şarkıları (Chanson Madécasses, 1926); Donkişot ve Dulsinea (1934).

MÜZİK 8/8-RAVEL: GASPARD DE LA NUIT-ONDINE

Caz Müziği

Caz, yalnız müzikte değil, sanatın diğer dallarında da yeni bir çığır açmıştır: S. Scott Fitzgerald (1896-1940) *Muhteşem Gatsby* adlı kitabında *Caz Çağı*'nın insanlarını anlatır. T.S. Elliot (1888-1965), *Çorak Ülke (The Waste Land)* adlı şiirinde caz müziğinin akışını şiir tekniğine uyarlar. Mimarlık sanatında Art Deco'nun yenilikleri caz modernizmini simgeler.

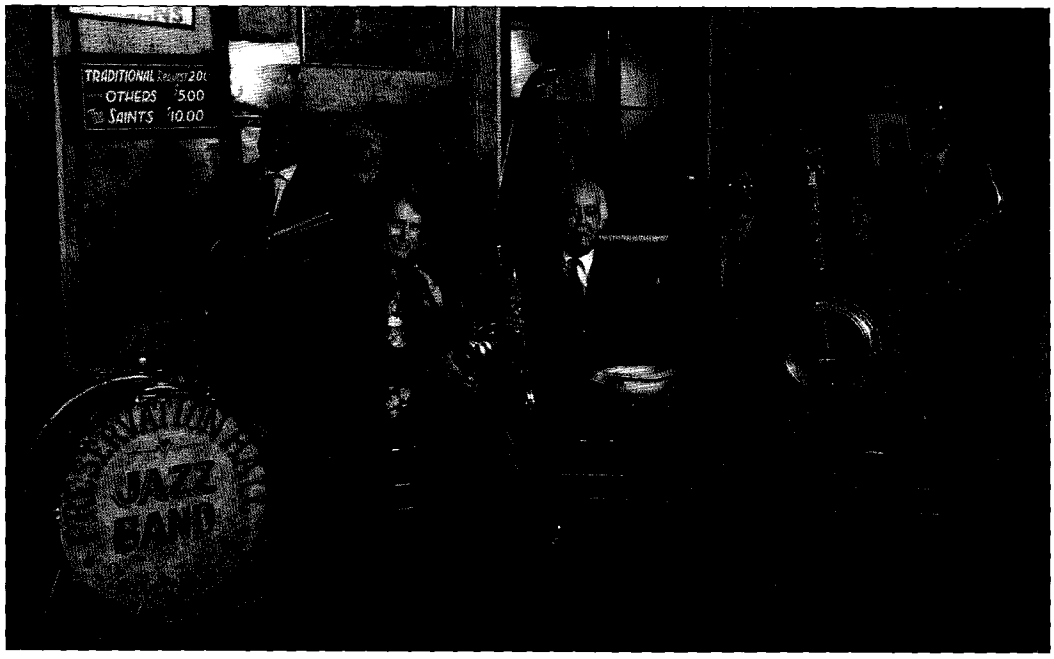
Caz müziğinin kökenleri 19. yüzyıl sonunda kara Afrika boylarından ABD'ye getirtilen toprak kölelerinin özgün ezgileriyle New Orleans'daki ilk yerleşim bölgesinde var olan Amerikan müziğinin birleşimine dayanır. Yayılımı sürecinde Afrika'nın ritim ve ezgi dağarcığı Batı müziğinin armoni dili ve biçimleriyle Afro-Amerikan bir bireşim oluşturmuştur. Protestan zenci kölelerin *Spiritual* adını alan ruhani şarkıları, iş şarkıları (work songs), savaş şarkıları, tapınma yakarışları ve duygulu *blues*'ları Amerikan popüler şarkılarıyla kaynaşmıştır. New Orleans'da zencilerin cenaze törenlerinde söyleyip çaldıkları müzikteki ilk çalgılar kornet, trompet, klarinet, trombon ve davullar olarak bilinir. Sonradan bunlara piyano, gitar, saksafon ve banjo gibi çalgılar da eklenecektir. Caz, bir yandan gece kulüplerinin ve kafelerin vazgeçilmez müziği haline gelmiş, doğaçlama yeteneği olan özel caz sanatçıları yetişmiş; öte yandan Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yalnız Amerikan müziğini değil, Avrupa'daki ciddi sanat müziğini de büyük ölçüde etkilemiştir. Başlıca özellikleri doğaçlama, poliritim, noktalı (senkoplu) ritim, swingli çalış, karmaşık armoniler ve kendine özgü bir tonlama biçimi olarak sayılabilir.

Sözcük olarak *jazz*, Amerika'nın Batı yakasına ait argo bir deyimden kaynaklanmış ve ilk kez 1915'lerde Chicago'da kullanılmıştır. 20. yüzyılın ilk günlerindeki etkisinden başlayarak geçirdiği değişimleri şöyle özetleyebiliriz: 1910'larda New Orleans Dixieland, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda *big band* ve *swing*, 1940'ların ortalarında *Be-bop*, 1950'lerde ve 1960'larda Latin Amerika ülkelerinin etkisiyle *Afro-Küba* gibi karışımlar, 1970 sonrasında birçok dalı içine alan *özgür caz (free jazz)*.

Caz Müziğinin Efsane Sanatçıları

Louis Armstrong ve Duke Ellington cazın efsane isimleridir. Caz müziğinin ilk yayılımı beyazların ilgi alanı olmasıyla başlar. Kayıtlarının en eskisi 1917'de New York'ta beyazlardan oluşan *Original Dixieland Jazz Band* Orkestrası'na dayanır. Nick La Rocca'nın yönetimindeki üyeler, New Orleans'daki zencilerden öğrendikleri *blues* ve *ragtime*'ı uygularlar. 1923'te King Oliver'in Armstrong, Dodds'lar ve Dutrey'den oluşan *Creole Jazz Band*'ına ait kaydı tarihi bir belgedir. Dixieland cazının en belirgin niteliği, kornet, trompet, klarinet ve trombonun içiçe geçen bir melodik doku örmesi ve piyano, bas veya davullardan duyulan vuruş özelliğidir. 1920'den sonra New York ve Chicago, cazın başlıca merkezleri olmuştur. Chicago'da Wolverines gibi küçük topluluklar gözdeyken, New York'ta geniş caz orkestraları oluşur. New York, aynı zamanda zencilerin söylediği acıklı *blues* ezgileriyle de ünlenir. Bessie Smith'in kayıtları *blues*'un temel taşlarıdır.

1930'larda cazın başlıca karakteristiği *swing* olmuş ve giderek tüm dönemlerine yayılan bir özelliğe dönüşmüştür. Gitar, bas davul örgüsündeki *swing*, caz sanatının temelini oluşturan ritmik olgudur. Bu döneme

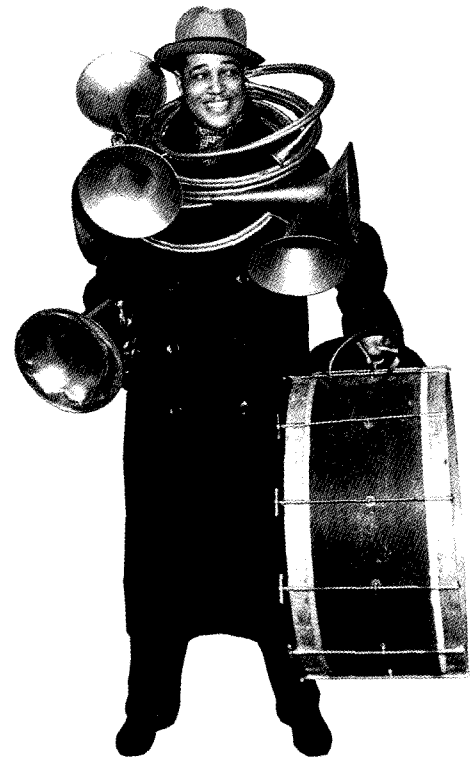
Cazband

damgasını vuran big band'lerin şefi Fletcher Henderson'un başını çektiği büyük orkestralar dönemi, aynı zamanda swing çağı olarak da anılır. 1930'larda Benny Goodman, Glenn Miller, Woody Herman, Jimmy ve Tommy Dorsey ve Artie Shaw, New York çıkışlı başlıca toplulukların temsilcileridir. Öte yandan Kansas'da Count Basie ve Bennie Monten'in öncülüğünde gelişen *swing* ise *blues* dağarcığına ağırlık veren, coşkulu temposuyla dansa ivme kazandıran bir özellik taşır.

1940'lardaki *Be-bop* devrimi *bigband*'lerin sınırlayıcı yapılarına bir başkaldırı olarak doğar. Charlie Parker'ın önderliğiyle Dizzy Gillespie gibi isimler *Be-bop*'ı New York'ta ünlendirirler. *Be-bop,* sololara, az sayıda çalgıya ve virtüoziteye dayanan bir türdür. Karmaşık ritim, sağlam bir armoni yapısı, düzensiz tümceler ve hız gerektirir. Karışık ritim düzeninden ötürü dansa eşliğe elverişli olmadığı gerekçesiyle *swing* geleneğine bağlı kalanlar *Be-bop*'ı reddeder. Be-bop'ı yaygınlaştırıp başlıbaşına kendi kişilikleriyle geliştirenler arasında Thelonious Monk, Kenny Clarke, Ben Webster, Charlie Christian, Bud Powell ve Don Byas gibi isimler vardır.

1950'lerden sonra *Be-bop*'taki duygusallığa ve virtüozite gösterisine bir başkaldırı olarak, daha yumuşak olan *Cool* akımı doğar. Miles Davis'in öncülüğünde ve iyi müzik eğitimi görmüş yorumcularla ortaya çıkan bu akımda topluluğa korno, flüt, bariton saksafon gibi yeni çalgılar katılmıştır. Bu arada *Cool Jazz*'a bağlı olarak Avrupa klasik müziğinin teknikleri caz müziğiyle birleşmeye başlamıştır. Örneğin, Dave Brubeck, piyanoyu bir vurmalı çalgı gibi kullansa da klasik formlarla deneyler yapmaktadır. Ya da Modern Caz Dörtlüsü, Barok müzikle Blues'u birleştirir.

Caz müziği 1960'lardan sonra toplumsal oluşumların bir yansıması olarak yaşamını sürdürür. Ornette Coleman'la gelişen *Özgür Caz*'daki (Free Jazz) başlıca amaç, o güne dek kalıplaşmış melodik, armonik ve ritmik kısıtlamalardan kurtulmak, özgür dünyanın özgür müziğini yapmaktır. *Özgür Caz*'ın temeli özgür doğaçlamaya dayanır. Geleneksel doğaçlama tekniğindeki önceden verilmiş bir temanın çevresinde, belli armonik kuralların içinde dolaşmaktansa, müzisyenlerin özgür doğaçlama yoluyla yaratacakları bütünlük önem kazanır. Ayrıca kalıplaşmış tempo ve akor yapılarına da baş kaldırarak, caz müziğinin kökenindeki özelliklere, *spiritul*'lann niteliklerine yönelirler. Örneğin Chick Corea, Latin Amerikan müziğinden yararlanarak yeni renkler sunar. Bu özgürlük arayışı giderek *Jazz Fusion* gibi çok yönlü, çok renkli bir akıma kapıları açacaktır: *Jazz Fusion* güncel birçok akımı kucaklamış, *funk*, *rock*, elektronik müzik, metal, dünya müziği, pop ve klasik müzik gibi dalları caz öğeleriyle özgürce birleştirmiştir. Cecii Taylor gibi sanatçılar geleneksel caz yorumundan uzaklaşarak atonalite ve disonans uygulamanın peşine düşerler.

Duke Ellington.

1960-1970 arasının ve sonraki kuşakların önderi John Coltrane, modal müzikle kromatik müziğin sınırlarını zorlamış, sanatçının tüm duygusallığını çalgısıyla yansıtmasına fırsatlar yaratmıştır. Artık caz sanatçısı kişisel imzasını, kendi bedeninin sesini, çalgısına ve yorumuna yansıtmaktadır. Coltrane *Be-bop*'daki ustalık gösterisini belli bir raya oturtur. Solocular çalgılarından tutkulu sesler çıkarmakta, çalgılarını konuşturmakta, ağlatıp, inletmektedirler. Çalgı, ustasının elinde yaratıcılığın doruğuna tırmanır. Coltrane'in getirdiği yeni boyut, büyük ölçüde yaratıcılığa dayandığı gibi bilgi birikimini de gereksindiren bir denetim doğurur. *Ritm section* anlayışı, topluluk kavramı, ustalık sergilemenin yeni boyutları; üstün yetenekli piyanistlerin caz müziğinde özel bir yer alışı, Coltrane'in sonraki kuşaklara sunduğu kalıcı çizgiler olmuştur.

Yirminci Yüzyıl Zaman Dizini 1

MÜZİK

1900 Debussy: *Noktürnler;* Copland doğdu; Puccini: *Tosca*-operda verismo akımı;

1901 Verdi öldü; Ravel: *Su Oyunları;* Dvořák: *Rusalka;* Rahmaninov: *2. Piyano Konçertosu*

1902 Mahler: *5. Senfoni;* Debussy: *Pelleas ve Melisande*-İzlenimcilik akımı

1903 Janáček: *Jenufa;* Schönberg: *Gürre Şarkıları*

1904 Puccini: *Madame Butterfly;* Mahler: *Kindertotenlieder;* Dvořák öldü; Cemal Reşit Rey doğdu

1905 R. Strauss: *Salome;* Lehar: *Şen Dul*

1906 Şostakoviç doğdu; U.C. Erkin ve H.F. Alnar doğdu; Kodály ve Bartók: Macar Halk Dansları

1907 Rahmaninov: *1. Senfoni;* Amy Beach: *Piyano Kenteti;* Ahmed Adnan Saygun doğdu

1908 Rimski-Korsakov öldü; Ives: *Yanıtsız Soru;* Skriyabin: *Vecd Şiiri; Webern: Passacaglia;* Schönberg atonaliteye başladı; Necil Kâzım Akses doğdu

1909 Albeniz öldü; Mahler: *Toprağın Ezgisi;* Mahler New York Filarmoninin şefi oldu; Rahmaninov: *3. Piyano Konçertosu;* Diagliev'in Paris Rus Balesi

1910 R. Strauss: *Güllü Şövalye;* Stravinski: *Ateş Kuşu;* Skriyabin: *Prometheus*

1911 Mahler öldü; Sibelius: *4. Senfoni;* Stravinski: *Petruşka;* Ravel: *İspanyol Saati;* Bartók: *Mavisakal'ın Şatosu*

1912 Cage doğdu; Schönberg: *Pierrot Lunaire;* Ravel: *Daphnis ve Chloe;* Ives: *New England'da Üç Yer;* Massenet öldü

1913 Britten ve Lutoslawski doğdu; Stravinski: *Bahar Ayini*-İlkelcilik akımı; Russolo: *Gürültünün Sanatı*-Fütürizm Bildirgesi

1914 Skriyabin: *Aleve Doğru;* New York'ta ASCAP kuruldu

1915 Skriyabin öldü; Berg: *Orkestra için Üç Parça,* op.6; Manuel de Falla: *Büyücünün Aşkı;* Ives: *Concord*

1916 Holst: *Gezegenler;* Çalgı müziğini geliştiren Tamburi Cemil öldü

1917 Satie: *Parade;* Prokofiyev: *Klasik Senfoni*-Neoklasik akım

1918 Debussy öldü; Bernstein doğdu; Stravinski: *Askerin Öyküsü*-Folklorik akım; Bülent Arel doğdu

1919 Elgar: *Çello Konçertosu;* Prokofiyev: *Üç Portakalın Aşkı*

1900 1910 1920

1970'li yıllar daha eski kavramları geri getirir. Geleneksel caz müziğine yine geleneksel kavramlar içinde yenilikler eklenmeye başlanır. *Bigband*'ler, *swing* araçlarını kullanarak gençlik arasında büyük ilgi çeker. Önde gelen birçok caz ustası *rock* müziğiyle cazı birleştirme yoluna gider. Örneğin Miles Davis, Herbie Hancock, Chick Corea, Wayne Shorter ve George Benson gibi. Bu yeni kuşağın müziği elektronik çalgılara, geliştirilmiş vurmalı çalgı gruplarına dayalıdır. Melodik ve ritmik figürlerin durmadan yinelenmesiyle, büyük değişkenlik göstermeyen armonik kalıplar içinde uzun bölümler çalınır.

Coltrane'le uzun yıllar çalan McCoy Tyner gibi önde gelen yorumcular, toplumsal olayları, sosyolojik bir araştırmanın ürünü olarak caza yansıtırlar. Bu arada ünlü davulcuların caz dünyasına katılımı, Elvin Jones, Roy Haynes, Art Blakey gibi isimlerin doğması; basda Paul Chambers'ın yükselişi caza yeni boyutlar katar.

1980'li yıllar cazın diline eklektik bir zenginlik getirir. İletişim olanaklarının gelişmesi, kültürler arası alışverişin artması cazın da değişik kültürlerden etkilenmesine yol açar. Afrika'daki *Afro-Pop* akımı, Latin Amerika müziği, özellikle Brezilya caza ayrı bir renk katar. Giderek iyi eğitim görmekte olan caz müzikçileri yeni kuşaklar oluşturmakta, bestecilik ve yorumculuk konusunda teknik aşamalar gösterilmekte. 1980 sonrasında gelişmeye başlayan *Dünya Müziği*'nde cazın payı artmaktadır.

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE
1900	Planck, kuantum teorisini açıkladı; Hawaii ABD'ye katıldı	Freud: *Rüyaların Yorumu* Şeker Ahmet Paşa: *Ormanda Oduncu;* Tevfik Fikret: *Rübab-ı Şikeste;* Halit Ziya Uşaklıgil: *Aşk-ı Memnu*
1901	Kraliçe Viktorya öldü; Marconi ilk denizaşırı radyo yayını yaptı	Çehov: *Üç Kızkardeş;* Mehmet Rauf: *Eylül;* Picasso'nun Mavi Dönemi başladı; Mimar Kemalettin: *Ahmet Cevdet Paşa Türbesi*
1902	Küba bağımsızlığını ilan etti	Nâzım Hikmet doğdu; P.Cézanne: *Saint Victoire Dağı'nın Görünümü*
1903	Wright kardeşlerin başarılı ilk uçuşları; Uranyum keşfedildi	Jack London: *Vahşetin Çağrısı;* Rilke: *Görüntüler Kitabı*
1904	Mustafa Kemal ve arkadaşları gizli örgüt kurmaktan sorgulandı, serbest bırakıldı; Transsibirya demiryolu hattı açıldı	Çehov: *Vişne Bahçesi;* Conrad: *Nostromo;* Frank Lloyd Wright: *D.D. Martin Evi;* Pavlov Nobel Ödülü'nü aldı
1905	St. Petersburg'ta ordu işçilere ateş açtı; Einstein: *Özel İzafiyet Teorisi*	Max Weber: *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu;* Fauves'ların ilk sergisi
1906	Dreyfus'un suçsuzluğu ispatlandı; ilk Rus parlementosu açıldı; Akabe olayları ve Akabe Krizi; M. Kemal, Vatan ve Hürriyet örgütüne girdi	Barrie: *Peter Pan;* Osman Hamdi: *Kaplumbağa Terbiyecisi;* Picasso: *Gertrude Stein'ın Portesi*
1907	İngiltere, Fransa ve Rusya'nın "Üçlü Antantı"	Bergson: *Yaratıcı Evrim;* Picasso: *Avignon'lu Kızlar;* Hüseyin Avni Lifij: *Otoportre;* M. Gorki: *Ana;* W. James: *Pragmatism*
1908	Avusturya Bosna-Hersek'i işgal etti; 2. Meşrutiyet ilan edildi; Meclis-i Mebusan toplandı; Henry Ford *T-Model* arabanın seri üretimi başladı	Forster: *Manzaralı Oda;* Klimt: *Öpücük;* Gertrude Stein: *Üç Hayat*
1909	Peary Kuzey Kutbu'na ulaştı; 31 Mart olayı; Hareket Ordusu İstanbul'a geldi; II. Abdülhamit tahttan indirildi	R. Dufy: *Mozart'a Saygı,* Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve Fecr-i Ati edebiyat topluluğu kuruldu
1910	Japonya Kore'yi işgal etti	Russel ve Whitehead: *Matematiğin İlkeleri,* C.1; H. Matisse: *Dans;* Husserl: *Kesin Bilim Olarak Felsefe*
1911	İngiltere'de "Parlamento Yasası" ile Lordlar Kamarasının gücü azaltıldı; Amudsen güney kutbuna ulaştı	Carrere ve Hastings; *New York Halk Kütüphanesi; Genç Kalemler* dergisi yayınlanmaya başladı
1912	Titanik transatlantiği battı; Meclis-i Mebusan feshedildi; Çin Cumhuriyeti kuruldu	Mann: *Venedik'te Ölüm;* Shaw: *Pigmalion;* M. Duchamp: *Merdivenden İnen Çıplak;* H. R. Gürpınar: *Kuyruklu Yıldız Altında İzdivaç*
1913	Arnavutluk Devleti kuruldu; Panama Kanalı açıldı; Babiali baskını, İttihat ve Terakki yönetime el koydu	Lawrence: *Oğullar ve Sevgililer;* Kandinsky: *Kompozisyon VII;* Kokoschka: *Rüzgârın Gelini*
1914	Avusturya Arşidüku Ferdinand'a suikast yapıldı; I. Dünya Savaşı başladı	Joyce: *Dublinliler;* Ziya Gökalp: *Kızıl Elma,* C. Malevitch: *Süprematist Kompozisyon;* Sanayi-i Nefise Mektebi kuruldu
1915	Gelibolu'da Osmanlılar İngilizlerin ilerlemesini önledi; Einstein *"Genel İzafiyet Teorisi"*ni açıkladı	T.S. Eliot: *J. Alfred Prufrock Aşk Şarkısı;* Durkheim: *Din Hayatının İlkel Biçimleri*
1916	Ruslar, Erzurum, Bitlis, Muş, Van ve Hakkari'yi işgal ettiler; Bitlis ve Muş geri alındı	H. James öldü; Kafka: *Dönüşüm;* Dadaist akım başladı
1917	Amerika, I. Dünya Savaşı'na girdi; Sovyet İhtilali ve Bolşevikler iktidara geldi	Freud: *Psikoanalize Giriş;* Z. Gökalp *Yeni Mecmua*'yı çıkardı, İbrahim Çallı: *Türk Topçuları;* Hikmet Onat: *Siperde Mektup Okuyan Askerler*
1918	I. Dünya Savaşı sona erdi; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağıldı; Mondros Mütarekesi imzalandı	Sprengler: *Batının Çöküşü;* Schiele: *Aile;* Nâzım Hikmet ilk şiirini yayınladı
1919	Versailles Anlaşması ile Almanya ağır tazminata mahkûm oldu; Mustafa Kemal Anadolu'ya geçti; Erzurum ve Sivas kongreleri yapıldı	W. Gropius "Bauhaus" ekolünü kurdu, A.Modigliani: *Büyük Çıplak;* R. H. Karay: *Memleket Hikâyeleri;* Gide: *Pastoral Senfoni*

CAZ İLE KLASİK MÜZİĞİN EVLİLİĞİ

Caz müziğiyle sanat müziği, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa ve Amerika'da birbirlerini karşılıklı olarak etkilemişlerdir. 1921'de John Alden Carpenter (1876-1951), Krazy Kat *adlı caz balesini yazar. Darius Milhaud'nun* Dünyanın Yaratılışı *(1923) adlı balesinden sonra George Gershwin, caz müziği stilini* Rhapsody in Blue *(1924) adlı piyano ve orkestra için tek bölümlük yapıtında, ciddi konser dinleyicisine sunar.* Paris'te Bir Amerikalı *(1928) adlı senfonik yapıtı ve* Porgy ile Bess *(1935) adlı operası aynı caz öğelerini içerir. Ravel'in piyano konçertoları ve* Keman Sonatı*'nın* Blues *bölümü (1927); Debussy'nin* Golliwog's Cake Walk *(1908) başlıklı piyano yapıtı, Honegger'in* Konçertino*'su (1925), caz müziği öğelerini modern müziğe yeni bir boyut olarak sunar. Ayrıca Stravinski'nin* Ragtime*'ı (1918) ve Woody Herman'a yazdığı* Ebony Konçertosu *(1945), Krenek'in* Jonny Spielt auf*'u (1927), Weill'in* Üç Kuruşluk Opera*'sı ve* Mahagonny *adlı yapıtları; Copland, Antheil ve Bernstein'in nice yapıtı caz müziğini sanat müziğiyle birleştirirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Penderecki ve Babbitt gibi besteciler de büyük orkestrada caz stili uyarlaması yapmışlardır. 1960'lı yıllarda özgür caz kavramının yeniden gündeme gelmesi, doğaçlamayı güçlendirerek, elektronik çalışmalara ve sanat müziğine yeni boyutlar kazandırmıştır.*

Kokoschka: Schönberg portresi.

Arnold Schönberg
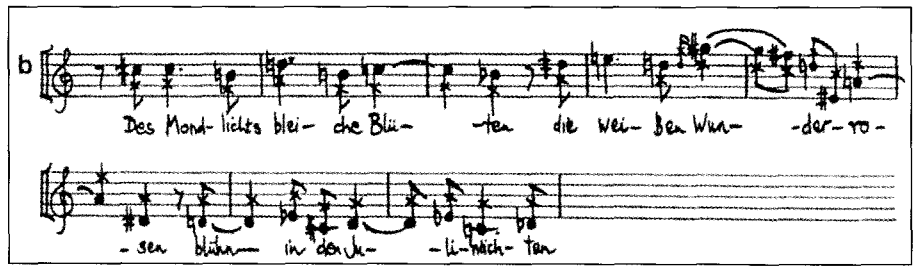
(1874-1951)

20. yüzyıl müziğinin en önemli yenilikçilerinden biri ve "12 Ses" dizgesinin bulucusu olarak bilinen Arnold Schönberg, 13 Eylül 1874'te Viyana'da doğar. Babası bir ayakkabı dükkânı sahibidir. Macar-Çek kökeninden gelen ailesi, müziğe düşkündür. 9 yaşında keman çalmaya başlar ve hiçbir eğitimi olmaksızın kendi kendine beste yapar. Ardından viyola ve çello çalmayı öğrenir, arkadaşlarıyla oda müziği yapar. 1890 yılında babası ölünce annesini ve kız kardeşini geçindirmek için bir bankada iş bulur ve hiç hoşnut olmadığı halde beş yıl sürdürür. 1895'te koro şefliğine başlar.

Schönberg, yaşamı boyunca hiç ciddi müzik eğitimi görmemiş, müzik alanındaki tüm bilgilerini, yakın dostu Alexander von Zemlinsky'den edinmiştir. Kendisine yaşamı boyunca etkilendiği Wagner'in müziğini tanıtan da Zemlinsky'dir. 1897'de yazdığı ve ölümünden sonra yayınlanan *Re Majör Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*, Dvořák etkisindedir.

Schönberg, 1898'de ailesinin dini olan Yahudiliği bırakarak Protestan olur. 1899'da yaylı çalgılar altılısı için yazdığı ve ilk önemli ürünü olan *Aydınlanan Gece* Brahms'ın orkestra geliştirmesini, Wagner'in *Tristan*'ındaki armoni dokusunu ve Richard Strauss'un renk paletini duyurur. Bu arada tiyatro ve kabare orkestralarını yöneterek, operetlere orkestra bölümü yazarak yaşamını kazanır. 1900'de Wagner etkisindeki *Gurre Şarkıları*'nı yazmaya başlar. Gurra, 14. yüzyıldan kalma bir şatodur. Danimarkalı şair Jacobsen'in dizelerine dayanan bu kantat, aynı zamanda *sprechstimme* (konuşan ses) uygulamasının ilk örneğidir. Geniş bir orkestra, solistler, konuşmacı ve koroları içerir. 1901'de Berlin'de Zemlinsky'nin kız kardeşi Mathilde'le evlenir. Aynı yıl Richard Strauss'un yardımıyla Liszt Bursu'nu kazanır. 1902'de Berlin'de Stern Konservatuvarı'na kompozisyon öğretmeni olur. Böylece yıllar süren öğretmenlik işine başlar. Ardından Viyana'ya giderek Berg ve Webern gibi, görüşlerini paylaştığı ünlü bestecilere öğretmenlik yapar. Bu dönemde Mahler'le tanışır. Aynı zamanda resim yapmaya başlar ve Vasily Kandinski ile dostluk kurar. Her iki sanatçı da kendi dallarında teknik gereçleri ve geleneği bir yana bırakıp içlerinden geleni özgürce yansıtabilmenin yollarını aramaktadır. Schönberg'in 1908-1910 arasında 609 kadar yağlıboya ve karakalem tablo yaptığı söylenir.

Arnold Schönberg, özel yaşamında geçirdiği bir bunalımdan sonra ilk atonal yapıtını besteler: 1908'in yazında eşi Mathilde Schönberg, aile dostları ve bestecinin resim öğretmeni olan ressam Richard Gerstl'le sevişip evi terk eder. Birkaç gün sonra Gerstl de tüm tablolarıyla birlikte kendini yakar. Schönberg'in o sıralarda yazdığı *İkinci Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nün ikinci bölümü, atonal dünyaya girişinin başlangıcı olur. Buradaki bir başka yenilik de yaylı çalgılar dörtlüsüne eklenen insan sesi olmuştur: Tanrıya yakaran, içini döken bir soprano sesi. Atonalite, müziksel anlatımcılığın en geniş olanaklı ortamı haline gelir. Bestecinin tümüyle dışavurumcu ilk yapıtı 1909'da yazdığı, şair Stefan George'un dizelerine dayalı, *Asmabahçeler Kitabı* adlı şarkı demetidir. Besteci, bu şarkılarla, o güne dek alışılagelmiş estetik anlayışı yıktığını açıklar. Atonaliteye geçişin ilk belirtileri her şarkıda yer alırken, özellikle 13. şarkı hiçbir tonalite taşımadığından atonal tanımına verilmiş ilk örnek olarak değerlendirilmiştir. İlginç bir rastlantıyla 13 Temmuz doğum günü, 13 Eylül ölüm günü olan bestecinin 13. şarkıda atonaliteyi yaratması, bu şarkının doğuşunun tona bağlı sistemin ölüm tarihi ve yeni bir anlayışın doğum tarihi olarak yorumlanmasına yol açmıştır.

Pierrot Lunaire'den konuşan ses notalaması.

19 Şubat 1909 tarihinde tamamladığı *Op.11, No.1* sayılı piyano parçası baştan sona atonal olan ilk yapıtıdır. *Piyano için Üç Parça* ve *Beş Orkestra Parçası,* bestecinin bundan böyle tümüyle atonal yönteme ve dışavurumcu, dramatik anlatıma yöneleceğinin habercisidir. Bu arada insan sesi de müzikte artık yalnız şarkı söyleyen ses değildir. Ağlayan, konuşma sesine yakın bir ritim içinde acılarını dile getiren, bağırıp çağırabilen bir sestir. Örneğin; *Gurre Şarkıları*'nda olduğu gibi.

1909'da yazdığı *Beklenti* adlı sahne yapıtı, derin psikolojik özellikler taşır: Sevgilisini ormanın korkunç ortamında yitirmiş bir kadının kıskançlığı, ürpertisi, anıları bir arada sergilenir. Bu tek kişilik oyun baştan sona bir psikoanaliz yöntemiyle yazılmıştır. Besteci 1911'de yine Berlin'e, Stern Konservatuvarı'na döner. Bu arada atonalite yönteminin o sıralar hep karabasanlarla, içedönük konularla özdeşleştiğini ileri sürenlere karşı, daha hafif, güleç ve hiciv dolu bir konuyu yine atonal yöntemde besteler: 1912'de yazdığı *Pierrot Lunaire,* konuşmalı-şarkı (*sprechgesang*) şeklindeki bir çeşit sesleniş yöntemini içerir. Böylece Schönberg, belli bir tona bağlı olmayışın daha geniş kapsamlı etkinliğini kanıtlar. Müzik, resim, şiir ve tiyatronun iç içe gelişmesine en güzel örneklerden biri, Schönberg'in *Şanslı El* (*Die glückliche Hand*, 1913) adlı, özyaşamöyküsünü simgeleyen tek perdelik müzikli oyunudur. Schönberg'in sunduğu yeni anlayış, Berg, Webern, Wellesz ve Erwin Stein gibi kendini ona adamış öğrencileri ve dostları tarafından büyük bir coşkuyla karşılandığı halde her yapıtının ilk seslendirisi yeni bir olay yaratarak geleneksel müziği koruyanlarca.

Schönberg, 1913'te Viyana'ya döner, gönüllü olarak orduya katılır ve 1916'ya dek hizmet eder. Bestecinin 1914'ten 1923'e dek derin bir suskunluk dönemine girdiği gözlenir. Bu dönemi müzikbilimciler yeni sunacağı kavrama bir hazırlık evresi olarak kabul ederler.

1921'de sunduğu yeni kavram, tüm müzik tarihinin çehresini değiştirecek bir atılımdır: 12 sesin yalnız birbiriyle ilişkide olduğu yöntem: *Dizisellik*. 1923'te yazdığı *Op.23* piyano parçaları, dizisel yöntemi de ilk yapıtıdır. Böylece belli bir tona bağlı olmayan müzik, bazı kalıplara yerleştirilmiş olur. (Bkz: 12 ses müziği ve dizisellik).

1923'te Mathilde Schönberg, bir hastanede tek başına ölür. Besteci bir yıl sonra Gertrude Kolisch'le evlenir ve bu evlilikten 3 kızı olur: Nuria, Serena ve Silvia. 1925'te Berlin'deki Prusya Sanat Akademisi'nin kompozisyon ustalık sınıfına direktör olarak atanır. Böylece verimli bir çalışma dönemine girer. Ancak bozulan sağlığı ve Nazilerin düşmanlığı, çalışmalarını engellemeye başlar. Bu arada Fransa'ya giderek yeniden Yahudiliğe döner.

1925-1926 yıllarında yazdığı *Yedi Çalgı için Süit*, *Op.29,* bestecinin Klasik biçim yapısını kullandığı çalışmalarından biridir. Üç klarinet, yaylı çalgılar üçlüsü ve piyano için yazılmış olan yapıt, Uvertür, Dans Adımları, Langsam ve Gigue bölümlerinden oluşur. Böylece 18. yüzyıl biçimini kullanırken yeni müzik ilkesinde bir noktayı daha açıklığa kavuşturur: "Müzikte biçimin varlığı, tona-

Schönberg, ikinci eşi Gertrude ve kızı Nuria ile.

ON İKİ SES MÜZİĞİ VE DİZİSELLİK

Rönesanstan beri gelişmekte olan tonalite kavramının 8 notalık skala içindeki kullanımı 20. yüzyıl başındaki bestecilere yetersiz gelmektedir. Tüm seslerin, temel bir eksen çevresinde toplanması, bu sese göre değer kazanması ilkesi, önemini yitirmeye başlar. Besteci daha özgür olmayı, belli bir tona bağlılıktan kurtulmayı ister. Franz Liszt, Gustav Mahler, Richard Strauss gibi Post-Romantik besteciler, geniş soluklu yapıtlarında bu özgürlük kavramını hazırlamışlardır. Belli bir tonalite yerine sık sık değişen tonaliteler, sekiz sese bağımlılık yerine kromatik skaladaki 12 sesin eşit değerde ve özgürce kullanılabilmesi düşüncesi, sonraki kuşağın açılımlarına yol göstermiştir.

Atonalite, her şeyden önce tonsuzluk olarak yorumlanmamalıdır. Yöntemin bulucusu Arnold Schönberg, "Belli bir tona bağlı olmayış veya birden çok tona bağlılık" tanımını yeğ tutar. Müzik yapıtının içindeki hiçbir akor ve ses merkez bir sese bağlı değildir. Geleneksel yapıda Do Majör tonuna bağlı bir parça, aynı tonun içinde dolaşıp sonuçta yine Do Majör'e dönen akorlarla uyuma varır ve dinleyicinin kulağında belli bir karara varmanın rahatlığını bırakır. Atonal müzik ise belli bir ton dizisinin imzasını taşımaktansa 12 sesin sağlayacağı daha geniş olanaklarda gezinebilir. Piyanonun tuşlarını örnek alırsak, başladığımız noktanın bir oktav uzaklığı içinde, hem siyah, hem de beyaz tuşların yarım aralıklarıyla sağlanan 12 sesin herhangi birinden yola çıkılabilir. Her müzik tümcesi grubu, kendi başına bir tonaliteye bağlıdır. 12 sesin hiçbiri, bir diğerinden daha ağırlıklı, daha önemli değildir. Yapıt herhangi birinden başlayıp herhangi bir akor birleşimiyle son bulabilir. Notalar dizisel bir düzendedir. 11 nota kullanılıp bitmeden aynı sesler yinelenmez. Yapıtın akışı içinde dizi ters çevrilebilir, yönü değiştirilebilir, geriye doğru çalınabilir ya da aynı aralıklar içinde bir başka notadan başlayarak kalıp yinelenebilir.

Schönberg, dizisel yöntemi 12 ses perdesi üstünde geliştirmiştir. Daha sonra aynı yöntemi integral dizi içinde ritim, ses dinamiği, vurgulama, tını yinelemesi gibi başka öğelere de uyarlayan Milton Babbitt, Boris Blacher, Pierre Boulez ve Olivier Messiaen gibi besteciler post-Webern kuşağı olarak anılmaktadırlar.

liteye bağlı değildir." Aynı uygulama *Op.30, Üçüncü Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nde de belirgindir. 12 ses yöntemini büyük orkestrada uyguladığı ilk çalışma 1928 yılındaki *Op.31, Çeşitlemeler*'i olmuştur. Burada B A C H (Si-La-Do-Si Bemol) motifini tema olarak kullanışı J. S. Bach'ın *Füg Sanatı*'nı işlemesinin benzeridir. 1930'da yazmaya başladığı *Musa ve Harun* operası, en çok övgü alan 12 ses çalışması olmuştur. Üçüncü sahnesi hiçbir zaman tamamlanmamış olsa da ilk iki sahnesi dünyanın pek çok operası tarafından temsil edilmiştir.

1933'te Prusya Sanat Akademisi'ndeki işine son verilince Schönberg, eşi ve bir yaşındaki kızını alarak Boston'a gider ve Amerikan vatandaşlığına girer. 1934'ten sonra Hollywood'a yerleşip özel ders vermeye başlar. 1936'da Los Angeles, California Üniversitesi'nde profesör olur. Aynı yıl ünlü *Keman Konçertosu* ve *Dördüncü Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nü besteler. Bu üniversitedeki on yıllık öğretmenliği döneminde, şair Byron'ın dizelerinden kaynaklanan (konuşmacı, piyano ve yaylı çalgılar dörtlüsü için) *Napolyon'a Kaside*, *Piyano Konçertosu, Yaylı Çalgılar Üçlüsü* gibi yapıtları yazar. Tamamlayamadığı en son çalışması *Yeni Mezmurlar*'ı, kendi yazdığı güfte üstüne koro ve orkestra için bir yapıttır. Schönberg 1931'deki bir yazısında tarih boyu müziğini etkileyen bestecileri şöyle açıklamıştır: "İlk yolumu açanlar Bach ve Mozart; daha sonra da Beethoven, Brahms ve Wagner olmuştur. Schubert, Mahler ve Max Reger'den de çok şey öğrendim." Arnold Schönberg, 13 Temmuz 1951'de Los Angeles'ta ölür.

SCHÖNBERG'İN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Beklenti, Op.17 (Erwartung, 1909); Şanslı El, Op.18 (Die glückliche Hand, 1913); Bir Günden Diğerine, Op.32 (Von Heute auf Morgen, 1929); Musa ve Harun (Moses und Aron-tamamlanmamış-1932-1951).**Koro ve Orkestra Müziği:** Gurre Şarkıları (Gurrelieder) (5 solist, anlatıcı, koro ve orkestra için) (1901); Pierrot Lunaire, Op.21 (Konuşmacı ve oda orkestrası, 1912); Die Jacobsleiter Oratoryosu-tamamlanmamış-1922); Kol Nidre, Op.39 (1938); Napolyon Bonapart'a Kaside, Op.41 (Ode to N.B.-Anlatıcı, yaylı çalgılar dörtlüsü ve piyano-1942); Sağ Kalan Son Varşovalı, Op.46 (A survivor from Warsaw-Anlatıcı, erkekler korosu ve orkestra-1947) Yeni Mezmurlar Op.50c (New Psalms), (karışık koro, konuşmacı ve orkestra-tamamlanmamış-1950). **Orkestra için:** Aydınlanan Gece (Verklärte Nacht), Op.4-yaylı çalgılar orkestrasına uyarlanmış şekli (1943); Pelléas ve Mélisande, Op.5 (1903); Beş Parça, Op.16 (1909); Çeşitlemeler, Op.31 (1928); Yaylı Çalgılar için Süit (1934); Keman

Konçertosu, Op.36 (1936); Piyano Konçertosu, Op.42 (1942); Oda Orkestrası için Senfoni No.1, Op.9 -büyük orkestra şekli (1922); Oda Orkestrası için Senfoni No.2, Op.38 (1939); Tema ve Çeşitlemeler, Op.43a, orkestra uyarlaması Op.43b (1943). **Oda Müziği:** Re Majör Yaylı Çalgılar Dörtlüsü (1896); Yaylı Çalgılar Altılısı için Aydınlanan Gece, Op.4(1989); Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, No.1, Op.7 (1905); No.2 (üçüncü bölümde soprano katılır) (1908); No. 3, Op.30 (1927); No.4, Op.37 (1936); Serenad, Op.24 (1923); Yaylı Çalgılar Üçlüsü, Op.45 (1946); Fantezi, Op.47 (keman ve piyano) (1949); Üflemelilar için Beşli, Op.26 (1924); Yedili için Süit, Op.29 (1926). **Ses ve Piyano için:** 2 Şarkı, Op.1(1897); 4 Şarkı, Op.2 (1899); 6 Şarkı, Op.3 (1903); 8 Şarkı, Op.6 (1905); Baladlar, Op.12 (1907); 2 Şarkı, Op.14 (1908); Asmabahçeler Kitabı (Das Buch der hängenden Gärten), Op.15 (soprano) (1909); Alman Halk Şarkıları (1930); 3 Şarkı, Op.48 (1933). **Piyano Yapıtları:** 3 Parça, Op.11 (1909); 6 Küçük Parça, Op.19 (1911); 5 Parça, Op.23 (1920-1923); Süit, Op.25 (1921); 2 Piyano Parçası Op.33a (1928); Op.33b (1931). Org için Çeşitlemeler, Op.40 (1941). **Eşliksiz Koro için Şarkılar. Kitapları:** Armoni İlkeleri (1911); Armoninin Yapısı ve İşlevi (1954). 8/9

MÜZİK 8/9-SCHÖNBERG: YAYLI ÇALGILAR DÖRTLÜSÜ, NO. 2, OP. 10, 3. BÖLÜM

DIŞAVURUMCULUK

Müzikte Dışavurumculuk (Expressionism), *bir biçem özgürlüğü, güçlü anlatım ve kocaman bir çığlıktır. Geleneksel armoni kuralları, bestecinin derin duygularını anlatmasına engel olmaktadır.*

Müzik, iç dünyadaki, bilinçaltındaki düşlemleri, yalın, süssüz bir biçimde, içten geldiğince haykırmalıdır. Başlangıcı, yol alışı, varış noktası belli, içindeki temalar sürekli yinelenen kalıplar, besteciyi kısıtlamaktadır. Zaman zaman müzikteki dışavurumcuları tanımlamak için "anarşist" deyimi bile kullanılmıştır. Gerçekten de bir başkaldırı söz konusudur: Özü daha net ve sınırsız anlatabilmek amacıyla kalıplardan ve sınırlardan kurtulmak için bir başkaldırı.

Kokoschka: *İnsanın Trajedisi*, 1908.

Dışavurumculuk terimi 1900 başlarındaki bir resim akımından müziğe aktarılmıştır. Alman ressamların Münih'te oluşturdukları ve öncülüğünü Kandinsk'nin yaptığı Mavi Atlı Topluluğu, psikolojik dürtülerin egemenliğine önem vermekte ve simgesel biçimleri yok etme eğilimi göstermektedir. Akım, müzikte Arnold Schönberg (1874-1951), Alban Berg (1885-1935) ve Anton Webern'in (1883-1945) yapıtlarında yankı bulur. Müzik, tıpkı romantizmdeki gibi, öznel duyguların aracıdır. Ancak bu, yeni çağda, bastırılmış duyguları ortaya çıkaran bir araç olmalıdır. Aynı yıllarda Sigmund Freud (1856-1939), Düşlerin Yorumu başlıklı kitabını yayınlar. Freud'a göre kişi, güncel yaşamında bastırdığı duyguları, istekleri, düşlerinde özgürce yerine getirebilmektedir. Bu savdan kaynaklanan resim, müzik, tiyatro ve edebiyat, karakter olarak anlatımcı bir kişiliğe bürünür ve her sanat dalı da bu özü aktarmak için kendine göre teknik yöntemler geliştirir. Resimde Kandinsky ve Kokoschka'nın koşutu, müzikte İkinci Viyana Okulu bestecileridir. Benzer olan ortak nokta, kalıpları kaldırmak, geleneksel tümce yapısını ve biçim sınırlarını yıkmaktır. Bu durumda İkinci Viyana Okulu üyeleri, Yeni Klasikçiler'e ve Yeni Nesnelciler'e başkaldırmaktadır. (Müzik tarihinde Haydn, Mozart ve Beethoven Birinci Viyana Okulu, Schönberg, Berg ve Webern İkinci Viyana Okulu adıyla anılır.) Kandinsky ve Schönberg arasındaki işbirliğinin ürünü olan bu akım, betimleyici olmadan derin gerçeği sunma kaygısındadır. Burada da söz konusu olan, önceki çağın betimleyici, programlı müziğine başkaldırıdır.

Müziğin dışavurumdaki anlatımcı felsefeyi en iyi yansıttığı yöntem atonalitedir. Böylece, o güne dek doruğa tırmanmış ton duygusu, melodik akış reddedilmektetir.

MÜZİK 8/11-SCHÖNBERG: MUSA VE HARUN OPERASI'NDAN 1. SAHNE, 4. PERDE "DO YOU BRING NEWS?"

Luigi Dallapiccola

Luigi Dallapiccola

(1904-1975)

12 ses dizgesinin Almanca konuşulan ülkeler dışındaki ilk uygulayıcısı Dallapiccola olmuştur. Bugünkü Hırvatistan topraklarında, Yahudi asıllı İtalyan bir aileden dünyaya gelmiştir. Aile Graz kentine sürgün edildiğinden çocukluğu yoksulluk ve korkular içinde geçer. 1921'de Floransa'ya yerleşince Cherubini Konservatuvarı'na girer. 1934'te aynı kurumda öğretim üyesi olur ve 37 yıl burada öğrenci yetiştirir. Gençliği faşizm karşıtlığı yaparak ve otoriteler tarafından baskı altında tutularak geçmiş; 1945 sonrasında zamanının çoğunu ABD'de geçirmiştir. İlk çalışmaları İtalyan madrigallerinden ve Busoni'nin lirizminden esinlenmedir. İlk kez 12 ses dizgesini kullandığı *Hapisane Şarkıları*'yla (1938-1941) büyük ilgi toplar. 1942'de yapıtlarında diziselliği *(serializm)* uygulamaya başlar. 1956 sonrasında Webern'in yöntemlerini benimser. Hiçbir zaman İtalyan lirizminden ve ilk yapıtlarındaki renklerden ödün vermemiştir. *Gece Uçuşu* (*Volo di notte,* 1937-1939), Tutuklu (Il prigioniero, 1944-1948) ve *Ulisse* (1959-1968) adlı operaları; orkestra için *Partita* (1930-1932), *Tartinianaiar, Küçük Gece Müziği* (1954) ve *Çeşitlemeler* (1954), soprano ve orkestra için *Comiato* (1972) yapıtlarından bazılarıdır.

Tartiniana seconda (1952), keman ve orkestra için yazılmış, İtalyan besteci Tartini'ye gönderme yapan, geleneksel bir divertimento biçimidir. 8/10

MÜZİK 8/10-DALLAPICCOLA: TARTINIANA SECONDA

Alman besteci Stefan Wolpe (1902-1972) siyasal ve dinsel etkilerin ürünü olan müziğinde Webern kaynaklarından yararlanır. İngiliz besteci Richard Rodney Bennett (d.1936), Schönberg-Webern kalıtımını büyük bir doğallık ve kolaylık içinde film müziklerine bile uyarlar. Amerikalı besteci Milton Babbitt (d.1916), Schönberg'in geç dizisel yapıtlarını inceleyerek yeni bir anlayışa varmış ve Webern'den de aktardığı bilgilerle diziselliği, ses yüksekliği dışındaki diğer öğelere uyarlamıştır. 1947'de yazdığı *Piyano için 3 Parça*, bu yöntemin ilk örneğidir. 8/11

Alban Berg

(1885-1935)

Schönberg'in buluşlarına katılan, aynı teknik içinde büyük bir duyarlılıkla besteler yazan Alban Berg, varlıklı ve sanatsever bir ailenin çocuğudur. 9 Şubat 1885'te Viyana'da doğar. Henüz on beş yaşına gelmeden romantik stilde şarkılar besteler. 1904'te Schönberg'le tanışıncaya dek ciddi bir müzik eğitimi almaz. Liseden sonra devlet memuru olur; ancak kısa sürede kendini tümüyle müziğe adayarak işini bırakır. Schönberg'le 1910 yılına dek birlikte çalışırlar. Berg, bu süre içinde şarkılar, bir piyano sonatı, bir yaylı çalgılar dörtlüsü ve klarinet parçaları besteler. Alban Berg'in ilk atonal yapıtları, şair Hebbel ve Mombert'in dizelerine dayalı bir şarkı demetidir.

Berg, Birinci Dünya Savaşı sırasında Avusturya ordusuna katılır. (Bu sıralarda başlayan bronşit ve astım hastalığını yaşamı boyunca çekecektir). 1917'de, ordudan izinli olduğu günlerde *Wozzeck* operasına başlar. 1918'de Avusturya parasının değer yitirmesiyle geçim kaygısına düşer.

Berg'in ikinci operası *Lulu*, Wedekind'in oyunlarından besteci tarafından derlenmiş bir *libretto*'ya dayanır. Berg 1935'te öldüğünde bu operanın ilk iki perdesi ve üçüncü perdenin birinci sahnesi tamamlamış, son sahneler ise taslak halinde kalmıştır. 1937'de Zürich Operası'nda ve 1963'te New Mexico'da tamamlanmamış şekliyle temsil edilmiştir. 1979'da Friedrich Cerha (d.1926) üçüncü perdeyi tamamlamış ve bütünüyle ilk kez Pierre Boulez yönetiminde Paris Operasında aynı yıl temsil edilmiştir. Bu yapıtın kırk yıl boyunca yarım bırakılmasına, üçüncü perdeyi aşırı erotik bulan eşi Helene Berg'in neden olduğu söylenir. Bestecinin tamamlanmış son çalışması, *Keman Konçertosu*'dur. Konçertoyu tamamlamakta olduğu sıralar Mahler'in on sekiz yaşındaki kızının ölüm haberini alır. Böylece bu yapıtı ona adayarak, *Bir Meleğin Anısına* başlığını koyar. 24 Aralık 1935'te, henüz elli yaşındayken ölmesinin nedeni, zehirli bir böceğin sokması olmuştur.

Berg'in ilginç bir yönü de hiçbir çalgı çalmamasıdır. Oda müziğinde Schönberg'in etkisi görülse de Berg'in kendine özgü deyişi öne çıkar. Berg, yaylı çalgılar için yazdığı dörtlüyü 1911 yılında evlendiği eşi Helen'e adar. Bir yıl sonra yakın dostu Peter Altenberg'in şiirlerini soprano ve orkestra için kısacık bölümler halinde besteler. Dönemin sanat ortamını paylaştığı bir diğer isim de ressam Kokoschka'dır. 1915'te yazdığı *Orkestra için Üç Parça*, Mahler stilinde geniş bir soluk taşır. Bu parçaların sonuncusu Birinci Dünya Savaşı'nın patladığı gece yazılmış bir cenaze marşıdır. Besteci dizisel yöntemi de *Lirik Süit* ve *Oda Konçertosu*'nda uygular. Yaşamının son on yılında Berg'i derinden etkileyen Hanna Fuchs-Robettin için, *Lirik Süit*'in son bölümünde *Tristan* benzeri bir program kullandığı, eşi Helen'in ölümünden çok sonra keşfedilmiştir. Aslında 12 ses yöntemini katı kurallar içinde uygulamadığından ve Mahler, R. Strauss gibi bestecilerin tonal anlayışını da müziğinde dengelediğinden Berg, İkinci Viyana Okulu'nun en ılımlı, katı gelenekçiler tarafından da en çabuk kabul edilen üyesi olarak tanınır. 8/12

MÜZİK 8/12-BERG LİRİK SÜİT 2. BÖLÜM
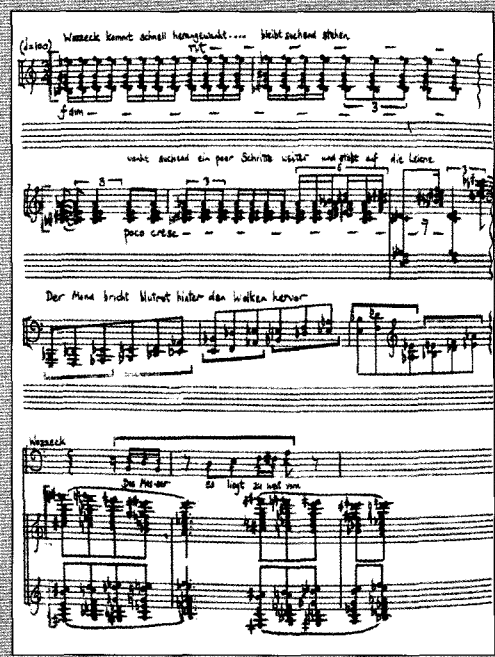
BERG'İN YAPITLARI: Operalar: Wozzeck (1914-1922); Lulu (1929-1935). **Orkestra Yapıtları:** Üç Orkestra Parçası, Op.6 (1914); Oda Konçertosu (piyano, keman ve 13 üflemeli çalgı için) (1925); Lirik Süit'ten üç bölümün orkestra uyarlaması (1928); Keman Konçertosu (1935). **Şan ve Orkestra:** 7 Erken Şarkı'nın uyarlaması (1918); 5 Altenberg Şarkısı (1912); Wozzeck'ten 3 Parça (1924); Der Wein (1929); Lulu-senfonik biçim (1934). **Oda Müziği:** Yaylı Çalgılar Dörtlüsü Op.3 (1910); Klarinet ve Piyano için 4 Parça (1913); Lirik Süit (yaylı çalgılar dörtlüsü için) (1926); Oda Konçertosu'ndan Adagio'nun uyarlaması (keman, klarinet ve piyano) (1935). **Şarkılar:** 7 Erken Şarkı (1908); 4 Şarkı, Op.2 (1910); 70 kadar şarkı. **Piyano:** Sonat (1908); Özgün Bir Tema Üstüne Çeşitlemeler (1908).

WOZZECK

Berg'in 12 ses yöntemiyle bestelediği başyapıtı Wozzeck *operası, aynı zamanda çağımızın en önemli operalarından biridir. Wozzeck'in ilk temsili 24 Aralık 1925'te Berlin'de yapılır. Georg Büchner'in parçacıklar halinde yazılmış oyunu üstüne bestelenmiştir. Olay, yalın bir karakter üstünde odaklaşır. Çevrenin kurbanı genç asker Wozzeck, çevresindeki bir dolu sapık, kokuşmuş insanla savaş verir. Kişiler Berg'in, atonalite sınırsızlığından yararlanan canlı çizgileriyle çizilmiştir. Önceleri Schönberg, Berg'in böylesi kaba bir konuyu opera olarak seçmesine karşı çıkar. Ancak zamanın akışı içinde bu dokunaklı ve güçlü anlatımı olan dram, çağımız müziğinin kilometre taşlarından biri olur. Amerika'daki ilk temsili Stokowski yönetiminde 1931'de Philadelphia'da yapılır. Bu arada Berg 1930 yılında Prusya Sanat Akademisi'nin üyeliğine seçilmiştir. Ancak yapıtlarının çalınması, Nazilerce yasaklanır.*

Wozzeck'in Londra yapımından 4. perdenin 3. sahnesi.

Wozzeck operasının 4. perdesinin 3. sahnesinden nota.

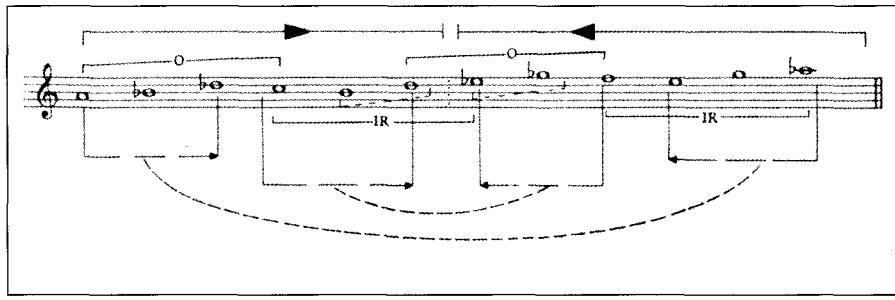
Schönberg'in en yakın öğrencileri ve dostları olan Anton von Webern ve Alban Berg, 1912 yılında Viyana yakınlarında.

Anton von Webern

(1883-1945)

Çağımız müziğine yön veren yenilikçi bestecilerden biri olarak anıldığı halde Webern, yaşamı boyunca Avusturya sınırları içinde yalnız küçük bir bölük müzik uzmanı tarafından övülmüştür. Anton von Webern'in dünyaya geldiği yıl, Wagner'in öldüğü yıldır. Soylu bir ailenin çocuğu olarak 3 Aralık 1883'te doğar. Babası bir maden mühendisi ve Avusturya İmparatorluğu'nda yüksek bir yöneticidir. Klagenfurt'ta liseye devam ederken bir yandan da özel müzik dersleri alır. Anton, on sekiz yaşına geldiğinde piyano, çello ve müzik kuramı öğrenmiştir; geleneksel kalıplar içinde beste denemeleri yapmaktadır. 1902'de Bayreuth'a gidip Wagner'in müzik dramlarını izlemesi besteciye esin kaynakları oluşturur. 1901'den başlayarak yazdığı şarkılarını Schönberg'e sunduğunda, yalına kaçmayan, karmaşık ve derin bir doku örmeye hazır olduğunu gözleyen Schönberg, Webern'le bundan böyle özel olarak çalışmayı kabullenir. Webern aynı zamanda Viyana Üniversitesi'nde müzik tarihi okur; 1902'den 1906'ya dek Guido Adler'in kürsüsünde eğitilerek müzikoloji doktorası yapar. O güne dek ilk kez müzik tarihiyle bilimsel olarak uğraşan besteci Anton Webern olmuştur. 1904'te Schönberg'le çalışmaya başlaması, hemen yapıtlarına yansır: *Yaz Rüyasında* başlıklı parçası *Pelléas ve Mélisande*'ın dikkatlice incelenmiş şekli, 1905'teki *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü* ise *Aydınlanan Gece*'nin benzeridir. Henüz tonal armoni sistemi içinde ve çeşitleme yöntemiyle geliştirilen yapıtlardır. Bu arada müzik tarihi eğitimi sürecinde Rönesans bestecilerinden son derece etkilenmiş ve dönemin *kanon* yöntemini kendi bestelerinde uygulamıştır. 1908'den sonra orkestra şefliği ve koro öğretmenliği yaparak yaşamını kazanır. Yaşamı boyunca Schönberg'i her yerde izlemiş, hangi kente giderse o da peşinden gitmiştir. 1913-1914 yıllarını Viyana'da geçirir. Savaştan sonra kent dışında bazı işler bulsa da hemen Viyana'ya dönmeyi yeğ tutar. 1920'den sonra üretiminde azalma gözlenir. 1924'te Viyana Müzik Ödülü'nü kazanır. 1934'teki siyasal kargaşada, Nazilerin Avusturya'daki egemenliği Webern'i etkiler. Uzun süredir yönettiği İşçiler Senfoni Orkestrası'nın şefliğinden alınır. Artık yaşamını öğretmenlikle kazanacaktır. Webern'in ölümü de karışık bir olaya dayanır: Bir söylentiye göre, 1945'te savaşın sona erdiği günlerde bir Amerikalı asker, damadını karaborsacılıktan ötürü tutuklamaya gelir. Tartışma sırasında istemeyerek Webern'i vurur. Bir başka söylenti de aynı yıl karartma sırasında evinin önünde sigarasını yakan Webern'in bir Amerikalı asker tarafından yanlışlıkla vurulduğu şeklindedir. Besteci, 15 Eylül 1945'te, 61 yaşında ölür.

Müzik tarihçisi Robert Craft'a göre Schönberg, *Op.19*'dan sonraki çalışmalarıyla daha çok hitabete dayalı bir yol seçmiş ve Brahms anlatımına geri dönmüştür. Webern ise aynı yıllardaki 12 ses çalışmalarından yeni boyutlara açılacaktır. Webern bu yeni yolu 1932'deki bir konferansında şöyle açıklar: "1911'de yaylı çalgılar dörtlüsü için 6 Bagatel yazmıştım. Her biri son derece kısa parçalardı. Öyle bir duyguya kapıldım ki 12 notanın tümü kullanıldığı zaman parça sona ermeliydi. Aynı şekilde *Op.12, No. 4*, 1917 tarihli şarkıda hiçbiri yinelenmeyen 12 nota yer alır. O sıralarda 12 ses yöntemini belli bir kurala bağlamış değildik. Ancak içgüdüsel olarak, iç kulakla böyle olması gereğini anlamıştık. Schönberg'in yasasında 12 ses'in birbirini özel bir düzen içinde izlemesi öngörülmüştür. Bugün bu yolun sonuna geldik. 12 ses dizisinin gücü ortada. Bizim de bu di-

Webern: *Op.30 Orkestra Çeşitlemeleri*'nden diziler.

ziyi pratik yoldan nasıl kullanacağımız oldukça net."

Webern ve Berg, öğretmenleri Schönberg'in tonaliteden atonaliteye geçişini yakından izler ve yaşamları boyunca kendilerini Schönberg'e adarlar. Berg'in önceki dönemin Post-Romantizm'ine dönük tavrına karşın Webern, birkaç erken bestesi dışında tümüyle geleceğe yönelmiştir. Webern'in öz ve yalın biçemi, kısacık yapıtları, ayrı bir çığır açmış, genç kuşaklara esin kaynağı olmuştur. Yaşamı süresince basılmış yalnız 31 yapıtı bulunmaktadır. Kimi çalışması, bir dakikayı aşmaz. Yapıtlarının tümü art arda çalındığında dört saatten kısa bir süreyi kapsar. Geliştirdiği *tını ezgisi (klangfarbenmelodie)* kavramında bir ezgiyi birbirini izleyen çalgılara bölerek, her birinin bir ya da iki nota çalmasını öngörür. Bu yöntem, *Müziksel Noktacılık* (*pointillism*) olarak da yorumlanmış ve George Seurat (1859-1891) gibi ressamların aynı adlı tekniğine benzetilmiştir. Webern'in noktalaması, birbirini izleyen çalgıların oluşturduğu zincir içinde yer alır. Her çalgının kendi ses rengi bir diğerinden farklı olduğundan, ortaya çıkan ezgi kopuk kopuk değil, rengârenk bir bütünlük içindedir. Schönberg, Webern'in yapıtları için "Her bakış bir şiir, her soluk bir roman" tanımını kullanır. Webern'in müziği küçük, az sayıda yorumcu içeren çalgı ve ses toplukları için bestelenmiştir. Schönberg'in tanımladığı gibi Webern, "kısacık bir soluğa sığdırılmış öyküler" yaratmıştır. Bu kısa ve öz yapıtlar aynı zamanda fırtınasız, huzurlu bir ortam oluşturur. Webern'in geniş aralıklara atlama tekniği, bir sesin diğerine bağlanmasını geciktirerek gerilim yaratmakta, böylece dışavurumcu felsefeye ve dramatik anlatıma katkıda bulunmaktadır. Aynı teknik Schönberg'in *Gurre Şarkıları*'nda ilk kez kendini göstermiştir.

Webern'in tekniği, kendinden sonra Pierre Boulez, Luigi Nono ve Karlheinz Stockhausen başta olmak üzere 1960'lı yılların genç bestecilerine yeni kapılar açmıştır.

Latince metinlere dayalı olan Beş Kanon, Op. 16, klarinet ve basklarinet eşliğinde "yüksek" soprano için 1923-1924 yıllarında bestelenmiştir. 8/13

MÜZİK 8/13-WEBERN: BEŞ KANON, Op.16

WEBERN'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra Yapıtları: Yaz Rüzgârında (Im Sommerwind, 1904); Passacaglia, Op.1 (1908); 5 Bölüm, Op.5 (1909); 6 Parça, Op.6 (1909); 5 Parça, Op.10-küçük orkestra- (1911-1913); Senfoni, Op.21 (1928); Çeşitlemeler, Op.30 (1940); 9 Çalgı için

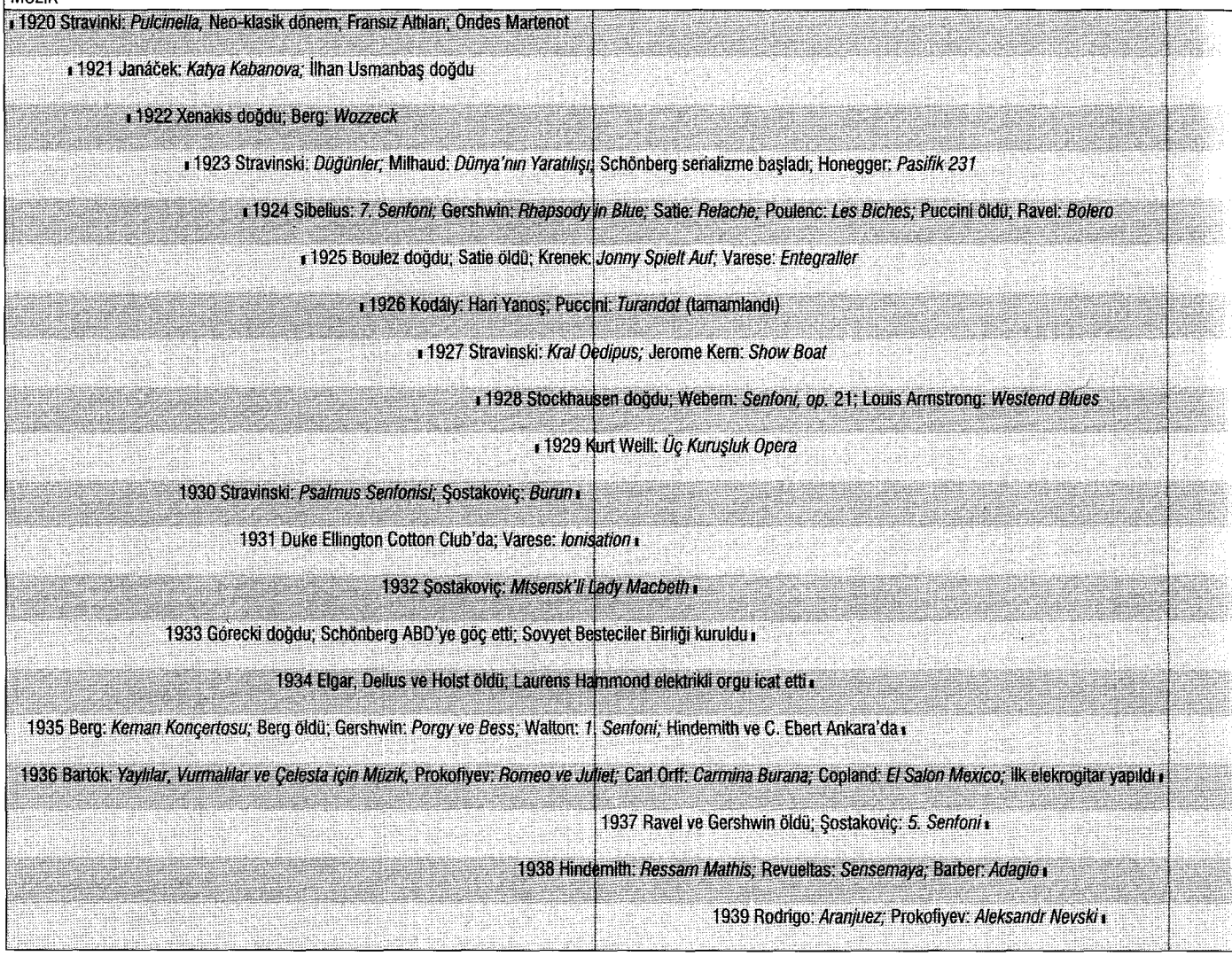
NOKTACILIK

Resim sanatında Noktacılık veya Noktalama akımı (Pointillism) *aynı zamanda* Yeni İzlenimcilik (Neo-Empresyonizm) *olarak da bilinen bir biçemdir. 19. yüzyılda başlayan bu akımın başlıca temsilcisi George Seurat'dır (1859-1891). Bu ressamlar renkleri palette karıştırmak yerine, boyayı tuvalin üzerine renkli noktalar şeklinde uygularlar. Resme belli bir uzaklıktan bakıldığında, optik karışım yoluyla, noktalar kaynaşır. Örneğin mavi ve sarı renk küçük noktalar halinde yan yana bezendiğinde yeşil rengin görüntüsünü verecektir. Böylece ışığın titreşimi daha iyi yansıtılmış olur ve çok duyarlı tonlar elde edilir.*

Müzik sanatında da Anton Webern, değişik ses renklerinin oluşturduğu bir çizgi üstünde yeni bir ezgi kavramı geliştirir. Ses rengi (tını) ezgisi olarak bilinen ve Schönberg'in Armoni Kuramı adlı kitabından kaynaklanan "Klangfarbenmelodie" terimi, ses renklerinin mantıklı şekilde sıralanmasını gerektirir. Webern, kısacık süreli yapıtlarındaki yoğun anlatımı ve bir minyatürcü ustalığıyla ezgiyi birbirini izleyen çalgılara bölerek, değişik tınılarla yapıtını bütünleştirmiştir. Bu tını işlemeciliği, ressamların noktacılığına koşuttur. Gözün (optik) bütünü algılaması, kulağın bütünü algılaması benzeridir.

Yirminci Yüzyıl Zaman Dizini 2

MÜZİK

Konçerto, Op.24 (1934-1940). **Koro İçin:** Das Augenlicht, Op.26 (1935); Goethe Şarkıları, Op.19 (1926); Birinci Kantat, Op.29 (1939); İkinci Kantat, Op.31 (1943). **Çalgı Topluluğu Eşliğinde Şarkılar:** Rilke Lied'leri, Op.8 (1911); Liedler, Op.12, Op.13, Op.14, Op.15, Op.16, Op.17, Op.18 (1914-1925). **Piyano Eşliğinde Şarkılar:** Avenarius Şarkıları (1900-1901); Üç Şiir (1903); 8 Neşeli Şarkı (1904); Dehmel Lied'leri (1906); George Lied'leri, Op.3 (1908); Stefan George Lied'leri, Op.4 (1909); 4 Lied, Op.12 (1917); Jone Şarkıları, Op.23 (1934); Jone Lied'leri, Op.25 (1935). **Oda müziği:** Tek bölümlü Dörtlü (1905); Piyanolu Beşli (1906); Yaylı Çalgılar Dörtlüsü için 5 Bölüm, Op.5 (1909); Keman ve Piyano için 4 Parça, Op.7 (1910-1915); Yaylı Çalgılar Dörtlüsü için 6 Bagatel, Op.9 (1913); Çello ve Piyano için 3 Küçük Parça, Op.11 (1914); Dörtlü (keman, piyano, saksofon ve klarinet), Op.22 (1930); Yaylı Çalgılar Dörtlüsü, Op.28 (1938); Üçlü için Bölüm (1925); Üçlü, Op.20 (1927). **Piyano için:** Çeşitlemeler, Op.27 (1936).

Yeni Klasikçilik
(Neo-Classicism)

Yeni Klasik terimi, 20. yüzyılın ilk yarısında teknik kurguyu (klasik yapıyı) sağlamlaştırmak adına, Klasik, Barok, hatta Barok öncesi dönemlere başvuran besteciler için kullanılır. Akımın öncü yapıtı Stravinski'nin *Pulcinella* balesi (1920) olarak bilinse de Sergey Prokofiyev'in (1891-1953) *Klasik Senfoni*'si (1917) daha önce, aynı özellikleri göstermiştir. Stravinski *Pulcinella*'da İtalyan Barok bestecisi Pergolesi'den kaynaklanan bir esini, 20. yüzyılın deyişine sunmuştur. Bestecinin *Kral Oedipus* adlı opera-oratoryosu, Handel-Verdi yapısında; *Dumbarton Meşeleri* başlıklı

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE; SİNEMA
1920	ABD'de içki yasağı; Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kuruldu; İttifak Devletleri İstanbul'u işgal etti; İstanbul Hükümeti Sevr Anlaşmasını imzaladı	Wharton: *Masumiyet Çağı;* Lawrence: *Aşık Kadın;* Mondrian: *Sarı, Mavi ve Kırmızı Kompozisyon*
1921	Yunanlılar Anadolu'ya girdi, Sakarya Meydan Savaşı; Teşkilatı Esasiye Kanunu kabul edildi; İstiklal Marşı'nın güftesi: M. Akif Ersoy	Pirandello: *Altı Kişi Yazarını Arıyor;* Picasso: *Üç Müzisyen;* Ahmet Haşim: *Göl Saatleri;* Wittgenstein: *Troctatus Logica-Philasophicus*
1922	Mussolini başbakan oldu ve Faşizm'i ilan etti; Yunanlılar Anadolu'dan kovuldu; Stalin Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri oldu	Eliot: *Çorak Ülke;* Joyce: *Ulysses;* Klee: *Cıvıldıyan Makina;* H. E. Adıvar: *Ateşten Gömlek;* Y. K. Karaosmanoğlu: *Kiralık Konak;* R. Nuri Güntekin: *Çalıkuşu*
1923	Fransa Ruhr bölgesini işgal etti; Lozan Barış Anlaşması yapıldı; Türkiye Cumhuriyeti kuruldu	W.B. Yeats Nobel'i aldı; Kandinsky: *Beyaz Üzerine II;* Le Corbusier: *Yeni Mimariye Doğru*
1924	Lenin öldü	Mann: *Büyülü Dağ;* Frost ilk Pulitzer ödülünü aldı; Paris'te "*Sürrealist*" akımı başladı, Bretton: *Sürrealizm Manifestosu;* Neruda: *20 Aşk Şiiri*
1925	Almanya Milletler Birliği'ne katıldı; elektirkli mikrofon icat edildi	Fitzgerald: *Muhteşem Gatsby;* Kafka: *Dava;* Woolf: *Mrs. Dalloway;* Eisenstein: *Potemkin Zırhlısı*
1926	İngiltere'de genel grev; Baird televizyonu icat etti	Rilke öldü; Antonio Gaudi: Barselona'da *Sagrada Familia* Kilisesi
1927	Charles Lindberg uçakla tek başına ve tek etapta Atlantiği geçti	Hemingway: *Güneş de Dogar;* İlk sesli sinema: *Caz Şarkıcısı;* Heidegger: *Varlık ve Zaman*
1928		Lawrence: *Lady Chatterley'nin Sevgilisi;* Walt Disney *Micky Mouse*'u yarattı; Charlie Chaplin: *Sirk;* Paul Kree: *Kedi ve Kuş*
1929	Wall Street Borsası çöktü; Büyük Bunalım başladı; Fleming penisilini buldu	Faulkner: *Ses ve Öfke;* Hemingway: *Silahlara Veda;* Rilke: *Duino Ağıtları*
1930	Pluton gezegeni keşfedildi	Auden: Şiirler; William van Allen: *New York Chrysler* binası
1931	Dünya finansal krizi başladı	Shreve, Lamb ve Harmon: *New York Empire State* binası
1932	Japonya Milletler Birliği'nden ayrıldı	Huxley: *Cesur Yeni Dünya;* Dalı: *Hafızanın İnadı* (eriyen saatler); Bergson: *Ahlak ve Dinin İlk Kaynağı*
1933	Hitler Almanya Şansölyesi oldu; Nazi hükümeti kuruldu	Yeats: *Derlenmiş Şiirler;* Naziler Bauhaus'u kapattı; Lorca: *Kanlı Düğün;* Malraux: *İnsanlık Durumu*
1934	Almanya Milletler Birliği'nden ayrıldı, Versailles Anlaşması'nı reddetti; Çin Sovyet Cumhuriyeti kuruldu; Mao Zedung *Uzun Yürüyüş*'ü başlattı	W. Carlos Williams: *Derlenmiş Şiirler*
1935	Mussolini Habeşistan'a saldırdı; Sikorsky ilk helikopteri üretti; Radar icat edildi	Canetti: *Auto da Fe;* Büchner: *Danton'un Ölümü*
1936	Hitler Rheinland bölgesini işgal etti; İspanya İç Savaşı başladı; BBC ilk düzenli televizyon yayınına başladı	Eliot: *Derlenmiş Şiirler 1909-1935;* Margaret Mitchelle: *Rüzgâr Gibi Geçti;* K. Lewin: *Topolojik Psikolojinin İlkeleri*
1937	İtalya Milletler Birliği'nden ayrıldı	Barrie ve Warton öldü; Steinbeck: *Fareler ve İnsanlar;* Picasso: *Guernica*
1938	Hitler Avusturya'yı Almanya'ya kattı	Du Maurier: *Rebekka;* Sartre: *Bulantı;* Chagall: *Beyaz Çarmıh;* Eisenstein: *Alexandr Nevski;* Jung: *Psikoloji ve Din* Konferansları
1939	Hitler Çekoslavakya'yı ve Polonya'yı işgal etti; II. Dünya Savaşı başladı; İspanya İç Savaşı milliyetçilerin üstünlüğüyle bitti; Franco iktidara geldi	Steinbeck: *Gazap Üzümleri;* V. Fleming: *Rüzgâr Gibi Geçti;* Goodwin ve Stone: New York Modern Sanat Müzesi; Brecht: *Sezuan'ın İyi İnsanı*

oda müziği, *Brandenburg Konçertoları*'ndaki çalgı düzeninde; *Hovardanın Sonu* adlı operası, Mozart komedisi biçeminde yazılmıştır. Piyano ve keman konçertolarında çalgı yapısı kadar toccata ile girişi, tema ve çeşitleme yöntemini kullanışı da Barok müzik kaynaklıdır.

Yeni Klasikçilik, Stravinski'nin yanı sıra Prokofiyev'in *Klasik Senfoni*'sinden başka *Beşinci Senfoni*'sinde, Hindemith, Roussel, Ravel, Poulenc ve Martinů gibi birçok bestecinin çeşitli yapıtlarında göze çarpar. Rus besteci Dimitri Şostakoviç, J. S. Bach biçeminde 24 prelüd ve füg yazmış, senfoni ve sahne yapıtlarında Klasik dönemi örnek almıştır. İngiliz besteci Ralph Vaughan Williams (1872-1958), *Keman Konçertosu*'nda Klasik biçemi kullanmıştır. Schönberg, eskiye dönüşün hiç şansı olmadığını savunarak *Yeni Klasik Kantat*'ıyla (1925) Yeni Klasikçileri hicvetmiş, sonra da 1930'larda bu akım çizgisinde örnekler vermeye başlamıştır: *Sol Majör Orkestra Süiti,* Barok dansları andıran *Piyano Süiti, Üflemeli Beşli*'si ve *3. Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nde Schönberg'in Klasik dönemin biçemiyle ton duygusuna yeniden döndüğü gözlenir.

İki dünya savaşı arasında kalan yıllarda Avrupa'da pek çok besteci Yeni Klasik akımdan esinlenmiş, daha geniş bir dinleyici kitlesi bulabilmek için bir süredir denenmekte olan karmaşık yöntemlerden arınıp Klasiğin dengeli biçemine sığınmaya başlamıştır. Klasiğe dönüş, yeni müzik dili arayışında çok kaynaklı incelemelere ve seçmeciliğe (eklektizm) doğru yeni ufuklar açmıştır.

İgor Stravinski

İgor Stravinski

(1882-1971)

20. yüzyıl müziğine yön veren birkaç besteciden biri İgor Stravinski'dir. 1910 yılından 1966'ya dek geçen verimli besteleme sürecindeki her dönem, müzik tarihinde de değişik bir akımı simgeler. Sürekli kendini yenilemesi nedeniyle eleştirmenlerce "birkaç yılda bir deri değiştiren bir timsah"a benzetilir. Müzik tarihinin derinliğini inceleyip her besteciden, her çalgıdan ve her akımdan bir şeyler ürettiği ve böylece yeni malzemelerle müziğinin çerçevesini değiştirdiği halde kendine özgü deyişini hiçbir döneminde yitirmez. Pergolesi, Gesualdo, Çaykovski, çok yalın bir Japon ezgisi, ilkel boyların ritim düzeni ya da Amerikan caz müziği, onun müzik diline yeni boyutlar açabilir. 16. yüzyıl madrigalinden, 12 ses denemelerine, Rus halk ezgilerinin ritminden, birden-çok-ritme bağlı yapıya dek stilini geniş bir yelpaze içine oturtur.

Yaşamının çoğunu İsviçre, Fransa ve Amerika'da geçirdiği halde anavatanı Rusya'nın etkisini hiçbir zaman yitirmemiştir. Bestecinin bir başka özelliği de yaşamı boyunca aralıksız olarak yapıt üretebilmesidir.

İgor Fedoroviç Stravinski, 17 Temmuz 1882 tarihinde St. Petersburg yakınlarında, Oranienbaum'da dünyaya gelir. Dört erkek kardeşin üçüncüsüdür. Babası İmparatorluk Operası'nın ünlü bas seslerinden Feodor Ignatyeviç'tir. Stravinski, 9 yaşında Rubinstein'ın öğrencileriyle piyano çalışmaya başlar. Bu öğretmenler doğaçlama yapmasını kesinlikle yasaklarlar ve ona Avrupa'daki piyano dağarcığını belletirler. Aile çevresinden müzik meraklısı bir amca, Stravinski'ye Rus Beşleri'nin çalışmalarını tanıtır ve ufkunu genişletir. Böylece genç besteci de Rus ulusçuluğuyla Alman akademisyenliği arasında bir köprü oluştu-

(SOLDA) *Pulcinella*'nın kostüm ve dekoru için Picasso'nun çizdiği taslaklar.

(SAĞDA) *Ateşkuşu*'nun 1916'da New York'taki temsilinde Prens rolünde Massire.

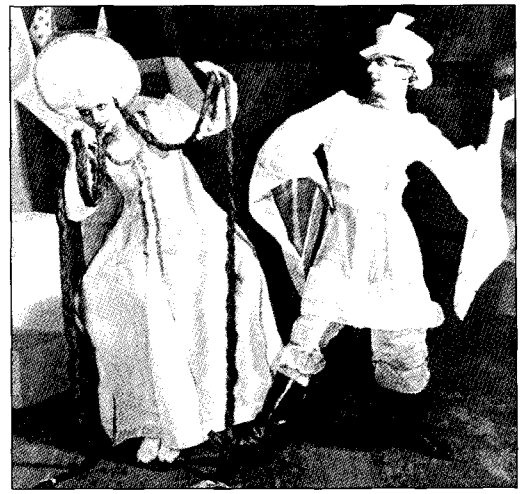
rur. Kalafati'den aldığı kontrpuan, envansyon ve füg dersleriyle armoni bilgisi güçlenir. Ancak ailesi müziği meslek seçmesine karşı çıkar. Oysa Stravinski, St. Petersburg Üniversitesi'nde hukuk ve felsefe eğitimi gördüğü halde çoğu zaman müzikle ilgilidir. Yirmi yaşındayken başlayan Rimski-Korsakov'la dostluğu onunla kompozisyon çalışması, Stravinski'ye müzik dünyasının kapılarını açar. Özellikle babasının ölümünden sonra Rimski-Korsakov, genç besteci için bir baba figürü haline gelir. İlk bestelediği yapıt, geleneksel biçimde bir piyano sonatıdır. İlk yayınlanan yapıtı ise bir senfonidir: Si Bemol Majör tonundaki senfoni, R. Strauss'un ve Wagner'in benzeri bir polifonik doku taşır. *Op.2 Faunus ve Çoban Kız* adlı yapıtı, Debussy-Ravel benzeri izlenimci etkilerle yüklüdür.

Stravinski, yirmi üç yaşında ve hukuk öğrenimini henüz tamamlamışken 1905'te kuzeni Katerina Nossenko'yla evlenir. 1908'de ilk yapıtları *Scherzo Fantastique* ve *Havai Fişekler* çevrede büyük övgü toplar. Yine Rimski-Korsakov aracılığıyla bu yapıtı Diyagilev'e sunar ve 1910'da, onun ısmarladığı ilk balesi *Ateşkuşu*'nu besteler. 8/14

Stravinski, *Ateşkuşu*'ndan sonra iki bale yapıtıyla daha da önem kazanır: Sergey Diyagilev'in Rus Baleleri çerçevesinde sahnelediği *Petruşka* (1911) ve *Bahar Ayini* (1913). *Bahar Ayini*, ilk gösteriminde büyük bir skandala yol açar. Bugün ise, 20. yüzyıla yön veren en önemli yapıtlar arasında görülmektedir (Bkz: İlkelcilik).

Stravinski, Birinci Dünya Savaşı patladığı sıralarda sağlık nedenlerinden ötürü İsviçre'ye gider. 1917'de Rusya'da patlak veren Ekim Devrimi nedeniyle bir süre sürgünde, anavatınından uzak kalması zorunlu olur. Bu dönemde ülkesinin halk dansları ve masallarını inceler. Diyagilev'e bundan sonra sunacağı bale bir Rus köy düğününü canlandıracaktır. Böylece ortaya çıkan *Düğünler* başlıklı sahne kantatı, renkli tınıları, canlı ritmi ve vurmalı çalgılardaki özeniyle nice akımı ve besteciyi etkilemiştir. 8/15

Stravinski 1920'den sonra Fransa'ya yerleşir. Yeni Klasik stildeki ilk yapıtı *Pulcinella*'yı besteler. 1921'de Rus Baleleri topluluğuyla ilk Avrupa turnesine; 1925'te orkestra şefi ve piyanist olarak Amerika turnesine çıkar. 1927'de bir başka Yeni Klasik yapıtı, *Oedipus Rex* adlı opera-oratoryoyu yazar. Metnini Jean Cocteau'nun Sofokles'in oyunundan aldığı; kahramanlık sahnelerinde Verdi benzeri bir görkem duyuran ve eski Yunan tragedyalarından kaynaklanan bir yapıttır. Stravinski, *Oedipus Rex*'le bir başka sav daha ortaya koyar: Sözcükler müzik içinde ancak ses olarak önemli olmalıdır. Şarkı içindeki güftenin sözcükleri hece hece parçacıklara ayrılabilir; aynı sözcük art arda yinelenebilir ve böylece konunun içeriğine değil, müziğin yapısına destek vermiş olur. Opera ya da oratoryoda kullanılan dil, yapıtın konusuna uygun olmalıdır. *Oedipus Rex*'te Latinceyi seçmesi de ağırbaşlı bir hava yaratmak isteğindendir. Böylece dinleyici, sözcük anlamının peşinde koşmayacak, müziğe yoğunlaşacaktır. *Oedipus Rex*, zengin giysiler, gör-

Stravinski'nin *Düğünler* adlı sahne kantatının 25 Nisan 1929'da New York'taki ilk gösteriminde Valentina Kashouba gelin, George Voldin damat rolünde.

MÜZİK 8/14-STRAVİNSKİ: ATEŞKUŞU BALESİ'NDEN DANS

RUS BALELERİ

Rus asıllı emprezaryo Sergey Diyagilev (1872-1929), 1908'den başlayarak Paris'te Rus müziğini tanıtan konserler, bale ve opera temsilleri düzenler. Boris Godunov'un temsilinden sonra bir mevsim Rus sahne sanatlarının Paris'te gösterimi için anlaşma yapar. Genelde bale yapıtları ve başta Stravinski olmak üzere birçok Rus yapıtının sahnelenmesini ve yıllarca dillerden düşmeyen Rus Baleleri dizisinin dünyanın dört bir yanında gösterimini gerçekleştirir. Diyagilev, her zaman üstün sanatçılarla işbirliği yapmayı seçer. Örneğin: Nijinski, Karsavina, Massine, Balanchine, Fokine, Lopokova, Pavlova gibi büyük koreograf ve dansçılar; dekor için Picasso, Braque, Utrillo, de Chirico, Juan Gris, Bakst, Benois, Larionov ve Goncharova gibi ünlü ressamlar; müzik için Alman geleneğinin dışında, yeni müziğin mimarlarından Debussy, Ravel, Satie, Poulenc, Milhaud, de Falla, Schmitt, Prokofiyev ve Stravinski gibi büyük besteciler.

MÜZİK 8/15-STRAVİNSKİ: DÜĞÜN (1. SAHNE GIRIŞI)

İLKELCİLİK (Primitivism)

Romantizmin kişisel düş dünyasına bir başka tepki de ilkel sanatın yeniden gündeme gelmesidir. Bu esinle canlı ve güçlü bir ritim dokusu, günün müziğine yepyeni bir boyut sunar. İlkel boyların sanatı yalnız müzik değil, plastik sanatlarda da etkinleşir: Tören maskeleri Ernst Ludwig Kirchner ve Franz Marc gibi Alman ressamları etkilerken, Paris'te de Picasso ve Braque gibi ressamların ilgisini çeker. Bu akım, İgor Stravinski'nin Rus Baleleri grubuyla 1912'de ortaya çıkardığı Bahar Ayini *balesiyle özdeşleşir.* Bahar Ayini, *o güne dek bale izleyicilerinin alışık olmadığı bir ortam sunar: Tütüler içinde, düşsel balerinler yerine çuvallara sarılmış, köşeli bir devingenlik sergileyen dansçılar vardır sahnede. İlkel boyların güçlü ritmi, vurmalı çalgıların yeni bir anlayışla kullanılması; bir yanda ısrarlı ritmin tekdüzeliği; öte yanda ilkelliğin dizgin vurulamayan coşkusu ve çoğunlukla tonal olmayan armoninin yarattığı disonant sesler, iç içe sergilenir. Nijinski'nin koreografisi üstüne hazırlanan 2 perdelik bale, her perdede tedirgin adımlarla başlayıp coşkun bir doruğa tırmanır.* Bahar Ayini*'nin getirdiği yenilik, yalnız yürekli ritim kurgusunda değildir. Büyük orkestranın etkin sonoritesi, akor birleşimlerinin bağdaşması ve yapıtın bütünündeki mantık, çağın başyapıtlarından biri olması için yeterlidir. Çağımızdaki önemli bir ilkelcilik örneği de Béla Bartók'un* Allegro barbaro *başlıklı piyano yapıtıdır.*

kemli dekor, kalabalık koro ve orkestra yerine daha yalın bir ortam için yazılmıştır.

Bestecinin Diyagilev'le yaratıcı ilişkileri 1929'a dek sürer. Bu arada büyük yapıtlarını ortaya çıkarırken ünlü sanatçılarla işbirliği yapmaktadır. Örneğin: Pablo Picasso ve Léonide Massine *Pulcinella*'da, Jean Cocteau *Oedipus Rex*'te ve George Balanchine *Apollon Musagète*'te sanatlarını Stravinski'yle paylaşırlar. Besteci 1934'te Fransız vatandaşı olur. 1937'ye dek Avrupa ve Amerika'da turneler yapar. 1935-1939 arası yaşamının en acıklı yıllarıdır: Sağlık sorunları bir yandan, kızının, eşinin ve annesinin ölümü diğer yandan, sanatçıyı yıpratır. 1939'da Harvard Üniversitesi'ne profesör olur. 1940'ta Avrupa'dan ayrılarak Hollywood'a (ABD) yerleşir ve Amerika'ya kadar peşinden gelen sevgilisi Vera (de Bosset) Sudeikina'yla evlenir. İkinci Dünya Savaşı henüz sona ermeden, 1945'te Amerikan vatandaşlığına geçer. Yapıtları Amerika'nın çeşitli köşelerinde sahnelenmeye başlanır. 1958'de uluslararası turnelerde orkestra şefliği yapar. 1962'de Kruşçev'in çağrılısı olarak anavatanı Rusya'ya gider ve Kremlin sarayında görkemli bir şekilde ağırlanır. 1966'da *Requiem Kantat*'ını besteler. 6 Nisan 1971'de New York'ta ölür. Stravinski'nin mezarı Venedik'tedir.
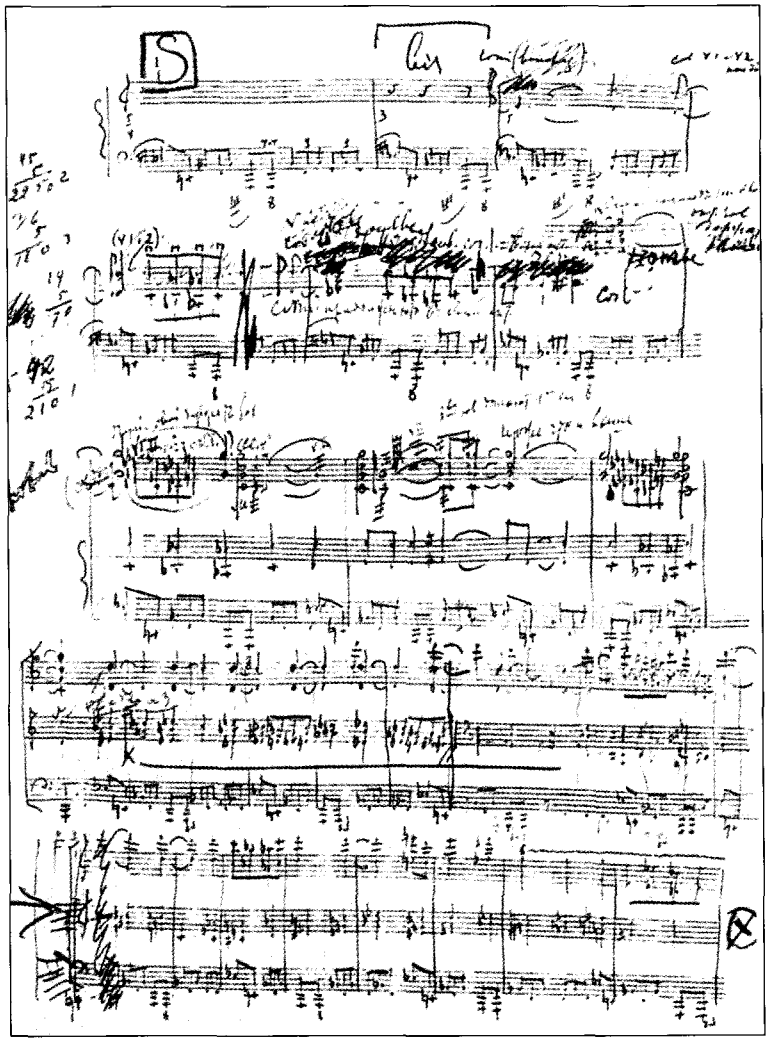
22 Nisan 1913 tarihinde Metropolitan Operası'nda *Bahar Ayini* ilk kez sahnelenir. Massine'in koreografisinde geleceğin ünlü dansçısı Martha Graham, solist olarak yer alır.

Stravinski'nin Sanatı

Stravinski'nin değişik dönemleri, 20. yüzyıl müzik tarihinde değişik akımların öncülüğünü yapmıştır. *İlkelcilik, Yeni Klasikçilik, folklorculuk* ve hatta *gelecekçilik* bile Stravinski'den ışık almış akımlardır. Her dönemde değişik giysilere bürünse de ritim öğesine ayrıcalık tanıması bestecinin özelliğidir. *Düğünler* kantatı (*Les Noces*) gibi en yalın dokudaki yapıtından, *Bahar Ayini* (*Le Sacre du printemps*) gibi en karmaşık armoniyi kapsayan yapıtına kadar ritmin gücü her şeyin üstündedir. Hemen her yapıtındaki bir diğer ortak payda, tiyatro ve dans olgusunu kullanmasıdır.

Stravinski'nin doğduğu yıllarda Rusya'da sanat müziği geleneği çok yenidir. Zengin folkloruna ve zengin kutsal şarkılarına karşın sanat müziği, ülkenin coğrafi konumu nedeniyle gelişmemiştir. 19. yüzyıl ortalarına kadar bu tür müzik, soyluları eğlendirmek için ülke dışından getirtilir. Örneğin: İtalyan bestecileri Rus sarayında çar veya çariçeye İtalyan müziği çalarlar (Bkz: 19. yüzyılda ulusal akımlar). Glinka'nın *Çar Uğruna* adlı, Ba-

Bahar Ayini'nin son sayfası. Bir önceki sayfanın sonuna Stravinski şöyle bir not düşmüş: "Bugün, 4.11.1912, Pazar. Dayanılmaz bir diş ağrısı krizi içinde *Bahar Ayini*'ni tamamladım."

tı normlarıyla yazılmış ilk özgün Rus operası, Stravinski doğmadan ancak 60 yıl önce bestelenmiştir. Stravinski'nin sanatçı kişiliği gelişirken, hayranı olduğu Çaykovski ve Rimski-Korsakov, Batı Avrupa'nın popüler kaynaklarını ve müzik biçimlerini kendi yapıtlarına aktarmaktaydılar. Öte yanda 20. yüzyıl müziğinin bir diğer öncüsü Arnold Schönberg, yüzyılların birikimi olan Avusturya-Almanya müzik geleneğinin doyuma ulaştığı bir dönemde dünyaya gelmiştir. Sonat biçimine dayalı, senfoniye can vermiş, oda müziği türünü yaratmış, nice çalgının solistik gelişimini yapmış bir gelenek. Schönberg, artık ton duygusunu zorlayan bu geleneğe yeni bir müzik dili getirmeliydi. Schönberg ve Stravinski'nin üstünlük savaşı, Schönberg'in ölümüne dek sürer. Stravinski çok boyutlu özelliğiyle daha geniş halk kitlelerine seslenebilmiş ve yeni dil arayışında Schönberg gibi geleneksel kavramları karşısına almayıp, köktenci seçenekleri taramıştır.

Stravinski *Ateşkuşu*'ndaki (*L'Oiseau de feu*) parlak orkestra renkleriyle sanatını kanıtlamaya başlar. *Petruşka*'nın bitonal akorlarında, (örneğin: Do Majör ve Fa Diyez Majör akorlarının bir arada kullanılması gibi), her iki bale yapıtının da senkoplu ve düzensiz ritim kalıpları kaba ve çok-ritimli uyumsuzluklara yol açar. Böylece vurmalı çalgılardaki şiddetli ritim teknikleriyle *Bahar Ayini* doğar.

Halk ezgileri biçeminin sürekli yinelenmesi, karışık ölçüler ve çok-ritimlilik Stravinski deyişinin özellikleri olmuştur. Stravinski, *Askerin Öyküsü (L'Histoire du soldat)* gibi kimi yapıtlarında çağdaş müziğin gereksinimi olan orkestra üyelerindeki ekonomiyi gözetmiş ve yedi çalgıyla bir konuşmacıya indirgediği bir müzikli tiyatro yaratmıştır. *Abanoz Konçertosu* ve *Ragtime*'da ise caz etkisinde kalmıştır.

Bestecinin Yeni Klasik ve Barok tarzdaki yapıtları, sağlam bir mimari adına eski çağ-

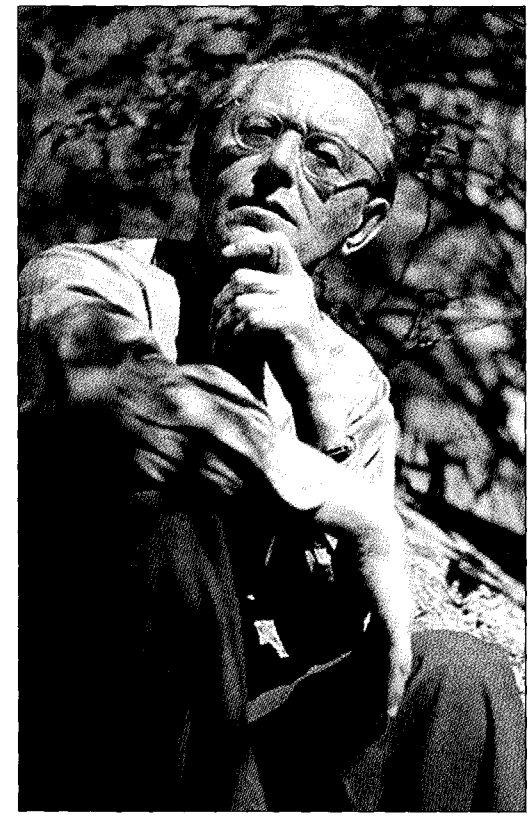
Jan Lenica'nın *Bahar Ayini* balesi için afişi, 1962.

lara duyulan özlemi dile getirir. *Üflemeli Çalgılar için Sekizli* (1923), *Piyano ve Üflemeliler için Konçertino* (1924), *Piyano Sonatı* (1924), ve *Dumbarton Meşeleri* (1938); *Hovardanın Sonu* operası ve *Orpheus* balesi gibi. Ayrıca kimi yapıtlarından derin bir dinsel inanç yansır: *Mezmurlar Senfonisi* (1930) ve *Missa* (1948) gibi. Balanchine'le işbirliği yaptığı bale yapıtları bestecinin yaşamında uzun bir süreyi kapsar. *Kart Oyunu, Hovardanın Sonu, Orpheus* ve *Agon* gibi. En uzun operası olan *Hovardanın Sonu,* W.H. Auden ve Chester Kallman'ın librettoları üstüne yazılmış, yapıtta Mozart ve İtalyan operalarından seçmecilik yoluyla yararlanılmıştır.

Stravinski'nin Webern'den esinlenerek 12 ses yöntemini kullanışı müzik çevrelerinde şaşkınlık yaratır. Böylesi tutucu bir bestecinin 1950'lerden sonraki son döneminde, onca yıl karşı çıktığı diziselliğe yönelmesi şaşılacak bir olaydır. *Canticum Sacrum ad Honorem Sancti Marci Nominis*'te (1955) kendini gösteren dizisel yöntem, *Threni*'de (1958) yapıtın tümünde uygulanmıştır. Ardından gelen *Piyano ve Orkestra için Bölümler* (1959), *J. F. Kennedy için Ağıt* (1964) ve *Requiem Canticles* (1966), son derece sağlam yapılı bir diziselliğin bilinçle kullanıldığı çalışmalardır.

Stravinski'nin her döneminde kendine özgü, beklenmedik seslenişi, kısa dönemler içinde gösterdiği köktenci değişimler, çevresinde kalıcı bir ekol oluşmasını engellemiştir.

Öte yanda müziğinin Yeni Klasik yapısı ve ritimsel özelliği dünyanın dört bir yanında geçerli olmuş ve çoklarını etkilemiştir: Prokofiyev, Şostakoviç, Britten, Milhaud, Sessions, Copland ve niceleri gibi. 1930'lu ve 40'lı yıllarda besteciler Stravinski tarzında yazmayı *ultra-modernlik* olarak kabul etmişler, bu anlayışı yeniden ton duygusuna dönüş, *Neotonalite* olarak adlandırmışlardır. Stravinski, Hindemith ve Fransızların popüler stilini birleştiren besteciler, zengin bir dağar yaratmışlardır. Örneğin: Alman besteci **Carl Orff** (1893-1982) bu grubun en ünlüsüdür. Orff, 20. yüzyıl müziğine yenilik sunmak için tarihin ilk günlerine uzanmış, Stravinski gibi ilkel boyların törelerinden, Gregorius Ezgileri'nden ve ortaçağdaki Golliard'ların dindışı ezgilerinden yararlanmıştır. *Carmina Burana, Catulli Carmina* ve *Afrodit'in Zaferi* gibi sahne kantatları, *Ay* ve *Akıllı Kız* gibi operalarıyla sahne sanatlarına hizmet etmiştir. Özellikle *Carmina Burana*'da (Bkz: Ortaçağ) Stravinski'nin *Düğünler* kantatından kaynaklanan pek çok öğe vardır: Parlak orkestra renkleri, yalın, diyatonik çizgiler, ritmik çeşitlemeler, ksilofon ve piyano gibi vurmalı çalgılardan elde edilen zengin tını, insan coşkusunu yalınca dile getiren geniş koro. Ayrıca Stravinski'nin Rusçanın konuşma dili olarak özelliğini müzik için-

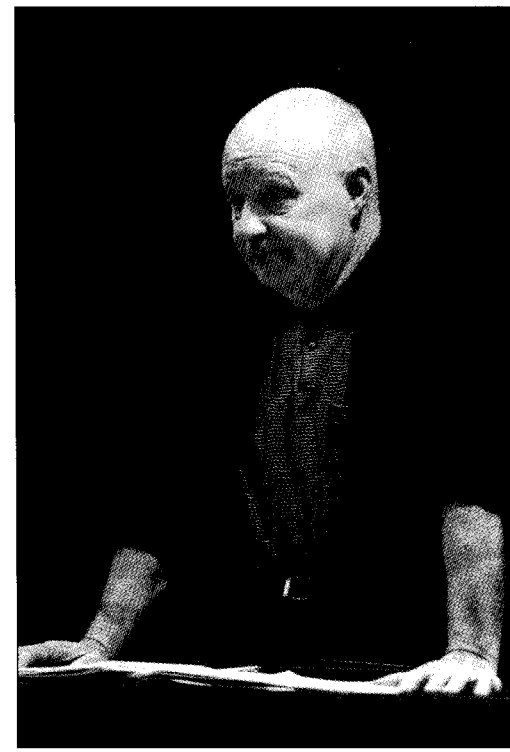

Carl Orff

de vurgulaması gibi Orff da Latincenin vurgularını, aynı ritmik doku içinde duyurur.

Alman besteci **Werner Egk** (1901-1983), Orff'un öğrencisidir. Stravinski'nin uyuşumsuz vuruşlarını, ritmik kıvraklığını ve iğneli anlatımını müziğine aktarmıştır. Daha süslemeli bir üslubu ve Fransız stilinin popüler ezgilere dayalı işlemesini kullanır. *Columbus* ve *Peer Gynt* gibi operaları, *Kazanova Londra'da, Bir Yaz Günü* gibi bale yapıtlarıyla ünlüdür.

STRAVİNSKİ'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Bülbül (Le Rossignol, 1914); Mavra (1922); Oedipus Rex-Opera/Oratoryo, 1927); Hovardanın Sonu (The Rake's Progress, 1951). **Baleler:** Ateşkuşu (The Firebird, 1910); Bahar Ayini (The Rite of Spring, 1913); Pulcinella (1920); Düğünler (Les Noces, 1923); Apollon musagète (1928); Perinin Öpücüğü (The Fairy's Kiss, 1928); Kart Oyunu (Jeu de cartes, 1936); Circus Polka (1942); Orpheus (1947); Agon (1957). **Müzikli Tiyatro:** Perséphone (1934); Askerin Öyküsü (L'Histoire du soldat, 1918); Tilki (Renard, 1916); Tufan (The Flood, 1962). **Orkestra Yapıtları:** Senfoni No.1, Si Bemol Majör (1907); Scherzo Fantastique (1908); Havai Fişekler (Fireworks, 1909); Bülbülün Şarkısı (Song of the Nightingale, 1917); 4 Çalışma (1914-1928); Piyano ve orkestra için Kapriçyo (1928); Keman Konçertosu (1931); Do Majör Senfoni (1940); 4 Norveç Havası (1942); Rus Tarzında Scherzo (1944); Üç Bölümlü Senfoni (1945); Piyanolu Bölümler (1958); Çeşitlemeler (1964); Popüler bir Rus teması üstüne Kanon (1965). **Küçük Orkestra Yapıtları:** 11 Çalgı için Ragtime (1918); Üflemelilar Senfonisi (1920, 1947); İki Süit (1917-1925); Piyano Konçertosu (1919-1924); Praeludium (1937); Dumbarton Meşeleri (1938); Konsertant Danslar (1942); Klarinet ve caz bandosu için "Abanoz" konçertosu (The Ebony Concerto, 1945); Yaylı Çalgılar için Konçerto (1946). **Koro Müziği:** Rus Köy Şarkıları (1917); Mezmurlar Senfonisi (Symphony of Psalms, 1930); Missa (1948); Kantat (1952); Threni (1958); Bir Vaiz, bir Öykü ve bir Yakanş (A Sermon, a Narrative and a Prayer, 1961); Requiem Canticles (1966). Vokal **Müzik-Orkestra Eşliğinde:** Faunus ve Çoban Kız (1906); Üç Japon Liriği (1913); Pribaoutki (1914); Pastoral (1923); Dylan Thomas'ın Anısına (1954); İbrahim ve İzak (1963); J. F. K. için Ağıt (Elegy for J. F. K., 1964). **Piyano Eşliğinde Şarkılar:** Pastoral (1907); Verlaine'den İki Şiir (1910); Balmont'dan İki Şiir (1911); Çocuklar için Üç Öykü (1917); Ninni (1917); Rus Halk Şarkıları (1919); Baykuş ve Kedi (The Owl and the Pussycat, 1966). **Oda Müziği:** Yaylı çalgılar için 3 Parça (1914); Klarinet için 3 Parça (1919); Yaylı çalgılar için Konçertino (1929); Üflemeliler için Sekizli (1923); Keman ve piyano için İkili Konsertant (1932); Keman, çello ve piyano için İtalyan Süiti (1932); Viyola için Ağıt (1944); Yedili (1953); Epitaphium (1959) Yaylı çalgılar için Çifte Kanon (1959). **Piyano Yapıtları:** Scherzo (1902); Çalışmalar (1908); Vals (1917); Rag müziği (1919); Petruşka'dan 3 bölüm (1921); Sonat (1924); Serenad (1925); Tango (1940); İki-piyano için Konçerto (1935); İki-piyano için Sonat (1944).
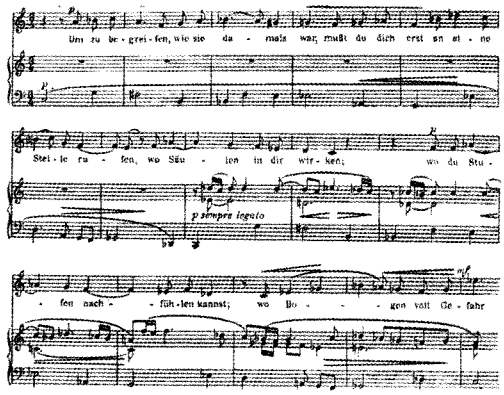

Hindemith son döneminde.

Paul Hindemith

(1895-1963)

Stravinski'nin Yeni Klasikçiliğini çeşitli kaynaklarla besleyen Hindemith, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ilk ürünlerini vermeye başlayan bir Alman bestecidir. Bu çok yönlü besteci, Bach-Stravinski çizgisinde bir Yeni Klasik, Bartók yaklaşımında bir folklorist, kendi yarattığı yalın müzik bağlamında bir Yararlı Müzikçi olarak tanımlanabilir. Ünlü operası *Ressam Mathis*, Bach ve Brahms benzeri piyano parçaları ve orkestra yapıtlarıyla, ayrıca öğretmenliği, yazarlığı ve kuramcılığıyla ölümüne dek dikkat çekmiştir. J. S. Bach'tan Brahms'a uzanan Alman müzik geleneğini çağın yeni müzik dili içinde kullanmıştır. Besteciliği kadar usta bir kemancı ve viyolacı oluşu da Hindemith'in özellikleri arasındadır.

Paul Hindemith, 1895 yılının 16 Kasım günü Frankfurt yakınlarında dünyaya gelir. Gençliğini bir yandan dans orkestralarında çalarak, bir yandan Frankfurt'ta eğitim görerek geçirir. 1917'de askere alınarak 18 ay orduda hizmet görür. 1915-1923 yılları arasında Frankfurt Operası'nda başkemancı, 1922-1929 arasında Amar Dörtlüsü'nde birinci viyolacı olarak görev yapar. Aynı zamanda 1921-1930 yılları arasında Donaueschingen ve Berlin'de yeni müzik festivalleri düzenler. Bestecinin 1920'de *Trautonium* adlı ilk elektronik çalgı örneklerinden biri için bes-

Hindemith'in *Meryem'in Yaşamı* şarkılarından.

te yazmış olması onun çok boyutluluğunun göstergesidir. 1927'de Berlin Devlet Müzik Okulu'na kompozisyon profesörü olarak atanır. 1935'ten sonra Naziler tarafından bestelerinin çalınması yasaklanır. 1936'da Türkiye'ye gelerek Ankara Konservatuvarı'nın kuruluş çalışmalarına katkıda bulunur. 1937'de Amerika Birleşik Devletleri'ne gider ve 1940'ta Yale Üniversitesi'ne müzik kuramı profesörü olarak atanır. 1946'da Amerikan vatandaşı olur. 1953'te Zürih'e yerleşerek Zürih Üniversitesi'nde görev alır. Bir akut pankreatit sonucu, 28 Aralık 1963 günü, 68 yaşında ölür.

Hindemith, her çeşit müzik ortamı için, bandolara bile, beste yapmıştır. 1916'dan 1963'e dek durmaksızın senfoniler, konçertolar, oda müzikleri, operalar, baleler, koro müzikleri ve şarkılar besteler. Stravinski tarzındaki *Yeni Klasik* yapıtları, yedi bölümlü bir dizi içinde toplanır ve besteci bunlara *Oda Müzikleri* adını verir. Çoğu değişik çalgılar için konçertolardan oluşan *Oda Müzikleri*, 1922-1927 arasında yazılmıştır. Bach'ı ve Klasik dönemi örnek alan yapıtlarında, zamanın bestecileri gibi yalnız yaylı çalgılara ağırlık vermez; Stravinski gibi vurmalı ve üflemeli çalgılara, hatta caz esinine bile kapılarını açar. En ünlü yapıtlarından biri *Ressam Mathis* operasından türettiği üç bölümlü senfonidir. *Ludus Tonalis*, J. S. Bach örneğinde yazılmış bir dizi piyano yapıtıdır. Bestecinin pratik yoldan, kolay anlaşılabilir ve amatörlerce bile kolay çalınabilir müzik yazması, 1930'larda *Yararlı Müzik* akımına öncülük etmiştir. Çocukların da çalabileceği yapıtlar üretmeye özen gösterdiği gibi, geniş kitlenin hemen anlayabileceği nitelikte film ve radyo müzikleri de yazmıştır. Hindemith de Bartók gibi 12 ses müziğini, yeni bir tonalite anlayışına yardımcı olarak yorumlar. *Dünyanın Armonisi* başlıklı operasında Kepler'in yaşamını ve inançlarını konu alırken, tonal düzenleme çalışmalarıyla uğraşıldıkça, doğal armoninin ortaya çıkacağına ve evrenin tüm gizlerinin çözüleceğine inanmaktadır.

Hindemith'ten en çok etkilenen besteci İtalyan Goffredo Petrassi (1904-2003) olmuştur. İngiliz besteci William Walton (1902-1983) da Hindemith'in öldüğü yıl, *Bir Hindemith Teması Üstüne Çeşitlemeler*'i besteler.

HİNDEMİTH'İN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Das Nusch Nuschi (1920); Cardillac (1926, 1952); Hin und Zurück (1927); Neues vom Tage (1929, 1953); Ressam Mathis (Mathis der Mahler, 1938); Dünyanın Armonisi (Die Harmonie Der Welt, 1957); Uzun Noel Yemeği (Das Lange Weinachtsmahl, 1960). **Bale:** Der Dämon (1922); Nobilissima Visione (1938); Herodiade (1944). **Orkestra:** Lustige Sinfonietta (1916); Das Nusch Nuschi Dans Süiti (1921); Orkestra Konçertosu (1925); Filarmonik Konçerto (1932); Dört Ortam (1940); Weber'in Teması Üstüne Senfonik Metamorfozlar (1940-1943); Symphonia Serena (1946); Dünyanın Armonisi Senfonisi (1951); Pittsburgh Senfonisi (1958). **Konçertolar:** Der Schwanendreher (viyola ve küçük orkestra, 1935); Trauermusik (viyola ve yaylı çalgılar, 1936); Keman Konçertosu (1939); Viyolonsel Konçertosu (1940); Piyano Konçertosu (1945); Klarinet Konçertosu (1947); Korno Konçertosu (1949); Tahta Üflemeliler, arp ve Orkestra Konçertosu (1949); Org Konçertosu (1962). **Oda Müziği:** Kammermusik 1-7 (1922-1927); 6 Yaylı Çalgılar Kuvarteti (1918-1945); Sonatlar-piyano eşliğinde (1936-1955). **Piyano:** 3 Sonat (1936); İki piyano için Sonat (1942); Ludus Tonalis (1942). **Org:** 3 Sonat (1937, 1940). **Vokal Müzik:** Genç Hizmetçi (1922); Meryem'in Yaşamı (1923). **Koro Yapıtları, Şarkılar. Kitapları:** Besteleme Sanatı (1945); Yoğun bir Geleneksel Armoni Dersi (1943); Bir Bestecinin Dünyası (1952).

YARARLI MÜZİK (Gebrauchsmusik)

1920'li yıllarda Paul Hindemith (1895-1963), Kurt Weill (1900-1950) ve Ernst Krenek (1900-1991) gibi bestecilerin ortaya attıkları müzik türüdür. Bertolt Brecht'in (1898-1956) sanatı daha geniş çevrelere yayma, eğitim amacıyla kullanma görüşünden kaynaklanmıştır. Sanat sanat için felsefesinin dışına çıkılıp, halk için sanat; kullanılabilir, yararlanılabilir sanat kavramları geliştirilir. Müziğin karmaşık boyutlara ulaştığı, dinleyiciyle bestecinin arasına uçurumlar girdiği ileri sürülerek, artık herkesin, amatör müzisyenlerin de yorumlayabileceği; yazılışı, tekniği yalın, dinleyip anlaması kolay bestelerin gereği savunulur. Hindemith'in Martins Lied'*i ve Brecht-Weill ortak çalışması olan* Üç Kuruşluk Opera *bu anlayışa en güzel örneklerdir.*

Folklorizm

Çağımız müziğini geliştiren önemli etmenlerden biri de folklordur. Halk ezgilerinden uzanan çizgi, melodi kavramını yalınlaştırırken, yerel ritim coşkuları, karmaşık ve yoğun bir çatı örer. Ulusal müziği Alman-Avusturya egemenliğine karşı bir kale olarak gören 19. yüzyıl bestecileri, halk ezgilerini sanat müziği bağlamında gündeme getirmişlerdir. 20. yüzyılda halk müziğinin gündeme gelmesi ise daha değişik nedenlerden kaynaklanır: Her şeyden önce halk arasında söylenip çalınan müzik, gün geçtikçe ölmekte olduğundan, arşivlenip kaydedilerek canlı tutulması gerekmektedir. Modal kalıplardaki bu ezgiler, bestecilerin imgelemine yeni katkılarda bulunabilir. Ayrıca 20. yüzyılda sömürgeciliğin sona ermesiyle, ülkelerin kesin coğrafi sınırlarını çizmeleri gibi kesin bir kültür kimliği kazanmaları da söz konusudur. Her ülke kendi ulusal özelliğini taşıyan müziği üretmelidir.

Halk müziğinin çoğu malzemesi şarkı olarak kuşaktan kuşağa, kulaktan kulağa kaldığından, bu müzikte konuşma dili, dilin vurgusu ve yapısı büyük önem taşır. Halk danslarının değişken ritim yapısı ise *poliritmik* (çok-ritimli) yapıyı doğurur.

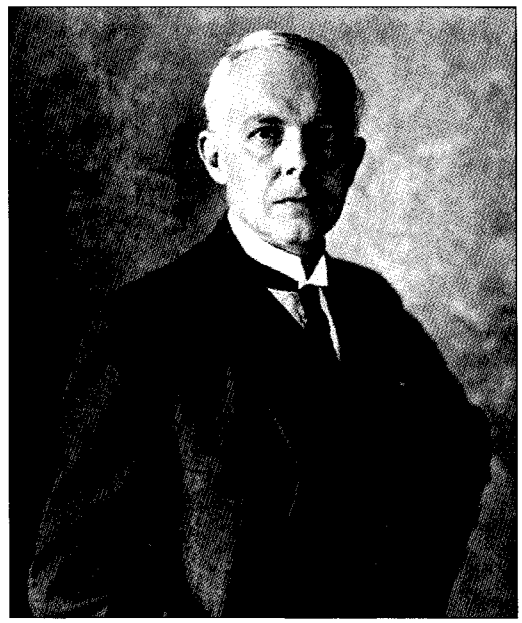
Stravinski ilk bale yapıtlarını doğal olarak doğup büyüdüğü ülkenin, Rusya'nın kaynaklarıyla beslemiş, *Ateşkuşu* ve *Petruşka*'da, 19. yüzyıl sonu bestecilerinin halk ezgilerine eğilmesine neden olan akımı 20. yüzyıl başına taşımıştır. Giderek Stravinski'nin pek çok yapıtında halk ezgilerinin izlerini, renklerini görürüz. Örneğin, *Düğünler* adlı sahne kantatında, *Askerin Öyküsü*'nde Rus halk masallarının, Rusça vurgulamanın ve dansların renkleri yansır. Böylece yeniden gündeme gelen folklorizm, başta Béla Bartók ve Zoltán Kodály gibi Macar besteciler olmak üzere tüm Avrupa'yı etkisine alır. Bu kez halk müziği malzemesi daha bilimsel yöntemlerle işlenmektedir. Bartók (1881-1945) ve Kodály (1882-1967) yüzlerce özgün halk ezgisini notaya geçirirler. Derleme alanları ise kendi ülkeleriyle sınırlı kalmayıp geniş bir çevreye yayılır; Macaristan, Romanya, Balkanlar, Türkiye, Cezayir ve İran'a dek uzanır. Bartók'un kendine özgü biçeminin ortaya çıkan ilk ürünleri, *Birinci Dörtlü*'sü ve tek perdelik operası *Mavi Sakalın Şatosu*'dur. Kodály geniş soluklu büyük orkestra yapıtlarında örneğin *Tavuskuşu Çeşitlemeleri*'nde, Macar folklorunu tüm görkemiyle duyurur.

İngiltere'de Ralph Vaughan Williams, Bartók benzeri sanat ve folklor birleşimleri sunar. Sonraki kuşakta Britten ve Tippett, yeni sanat anlayışlarıyla İngiliz folklorunu birleştirirler. Amerika'da yerlilerin, Kızılderili geleneğinin müziği kadar caz müziği de sanat müziğine girer. Copland, Sessions, Thompson, Barber, Bloch, Bernstein ve Piston, çağdaş Amerikan müziğinin kimliğini oluştururlar. Güney Amerika'da folklorizm, Villa-Lobos, Revueltas, Ginastera ve Chavez gibi bestecilerle zenginleşir.

Rus müziğine kimlik kazandıranlar arasında Şostakoviç ve Prokofiyev'in yanı sıra Aram Haçaturyan (1903-1978), Dimitri Kabalevski (1904-1987), Yuri Şaporin (1887-1963) ve Vissarion Şebalin (1902-1963) gibi isimler, yerel ezgileri büyük orkestra olanakları içinde işlemişlerdir. İspanya'da Manuel de Falla, Bartók gibi ülkesinin zengin bir folklor hazinesi olduğuna ve günün müziği içinde bu renklerin kullanılması gereğine inanmıştır. Falla'nın *Sihirbazın Aşkı* operası, *Üç Köşeli Şapka* balesi gibi nice yapıtı, kamçılayıcı İspanyol folklorunun ritim ve ezgileriyle donanmıştır. Avrupa'nın her ülkesini etkileyen bu akım, Türk müziğinin de çokseslendirilmesinde etken olmuş ve Türk Beşleri'nin çıkış noktasını oluşturmuştur. Rey, Erkin, Alnar, Akses ve Saygun başta olmak üzere, Tüzün, Baran, Sun, Akın gibi besteciler, Anadolu'nun yöresel halk ezgilerini inceleyip çok sesli sanat müziği içinde bütünlemişlerdir (Bkz: Türkiye'de müzik).

Çağın ikinci yarısında özellikle Avrupalı olmayan geleneklerin incelenmesi, pek çok besteciye esin sunar. Örneğin: Afrika müziği, Hint, Çin, Endonezya ve Japon müzikleri gibi. Bartók stilindeki folklordan kaynaklanma, giderek daha değişik boyutlara ulaşır. Örneğin, Berio ve Stockhausen, dünyanın her köşesindeki folklora ilgi duymuşlardır. Berio, *Coro*'da müziksel ve şiirsel öğeleri, folklorik ezgilerdeki modal dil araştırması sonucu birleştirir. Stockhausen, *Telemusik*'te, önceden bestelenmiş bir yapıtın içine kayıt yoluyla halk müziği ekler.

Folklor, 20. yüzyıl akışı içinde değişikliğe uğrayarak müziği etkiler ve her ülkede hemen hemen aynı süreç yaşanır: Besteciler önceleri doğrudan halk ezgisini alıp çoksesli yapı içinde işlerler. Ardından aynı ezgileri belli belirsiz duyurup kendi deyişleriyle birleştirirler. Genelde her biri son evresinde folklor kokan, ancak kendi süzgecinde soyutladığı, kendi folklorunu yarattığı bir döneme ulaşır.

Béla Bartók

Béla Bartók

(1881-1945)

20. yüzyılın en sözü geçen bestecilerinden biri olan Béla Bartók, halk ezgi ve ritimlerini kendine özgü bir müzik dokusu içinde birleştirmekle çağımıza yeni renkler kazandırmıştır. Bartók, 25 Mart 1881 tarihinde şimdi Romanya'nın sınırlarında bulunan Nagyszentmiklós adlı Macar kasabasında dünyaya gelir. Tarım okulu müdürü, aynı zamanda da amatör bir piyanist olan babası, Bartók yedi yaşındayken ölür. Bundan sonraki eğitimini, bir öğretmen olan annesi özenle sağlar. 1892'de Pozsony'ye yerleşirler. Burada Bartók, Dohnányi'yle tanışır ve onun ardından lise kilisesinin orgculuğunu üstlenir. 1899'da Budapeşte Müzik Akademisi'nde piyano ve kompozisyon eğitimine başlar. 1905'te Zoltán Kodály ile tanışır ve birlikte halk ezgileri derlemeye girişirler. Bir yıl içinde ilk halk müziği derlemeleri yayınlanır. 1909'da genç öğrencisi Marta Ziegler'le evlenir. 1907-1934 arasındaki yıllar Akademi'de profesörlük yapar. 1917'de *Tahta Prens* balesinin Budapeşte'deki temsili büyük ilgi görür. 1918'de sahnelenen *Mavi Sakalın Şatosu* adlı operasıyla uluslararası saygınlığını kazanır.

Bartók 1922'den başlayarak Salzburg ve Londra gibi Avrupa'nın sanat merkezlerinde piyanistliğiyle ünlenir. 1923'te Buda ve Peşte'nin birleşmesi onuruna *Dans Süiti*'ni besteler. Aynı yıl eşinden boşanıp bir başka genç öğrencisi olan Ditta Pasztory'yle evlenir. 1926'daki *Akılalmaz Mandarin* balesi büyük karışıklığa yol açar. 1927'de ilk kez Amerika'ya gider.

1934'te Macar Bilim Akademisi Bartók'u halk ezgilerini yayınlamakla görevlendirir. 1936'da Balkanlar, Kuzey Afrika ve Türkiye'de yöresel ezgileri teybe kaydeder. Bartók'un Anadolu'daki gezilerine zamanın genç Türk bestecileri Ahmed Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kâzım Akses eşlik eder. Adana'nın Osmaniye ilçesindeki çalışmaları 3 ay kadar sürer. 1940'ta Amerika'ya göç eder. 1942'den sonra ruhsal ve fiziksel sağlığı zayıflamaya başlar. Ye-

Bartók, 1908'de Darázs kentinde. Halk ezgilerini derlemek için köylülerin şarkılarını bir gramofona kaydederken.

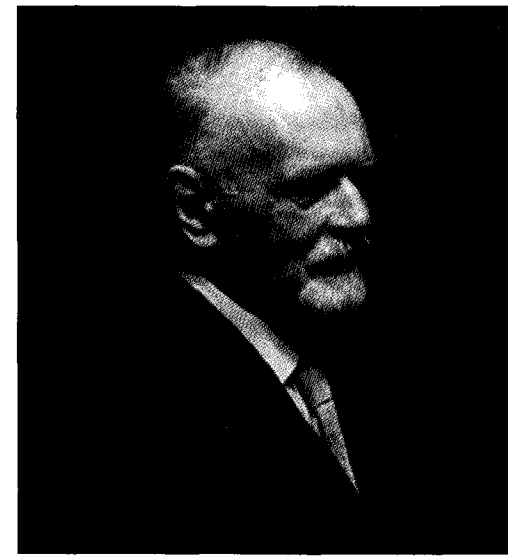
ni dünyaya uyum sağlayamadığından, besteleme sürecinin kesildiğinden yakınmaktadır. 26 Eylül 1945'te New York'ta, 64 yaşında, lösemiden ölür.

Bartók, uyuşumsuz armonileri, salkım sesleri, aksak ritimleri ve pentatonik skalaya dayalı melodileriyle çağdaş müziğe zengin bir dağar sunmuştur. Müziğinin bir özelliği de vurmalı çalgıların karakterini öne çıkarması ve geleneksel çalgılara yeni ses renkleri getirmesidir. Besteci, folklordan edindiği birikimin yanı sıra, kendi çağdaşlarının yeniliklerine de açık olmuştur. Örneğin, Debussy, Stravinski, Richard Strauss ve Schönberg gibi. Sanat yaşamı boyunca süren J. S. Bach hayranlığı, olgun dönem yapıtlarında daha da belirginleşir. New York'taki son yılları, hastalık ve parasızlık içinde geçen mutsuzluk dönemidir. Yine de son yapıtlarına sıkıntılarını yansıtmamış, coşku ve yalınlık içinde bir anlatım sunmuştur.

Yaylı Çalgılar, Vurmalı Çalgılar ve Çelesta İçin Müzik adlı yapıtında, yaylı çalgılardan oluşan iki oda orkestrasının birinde piyano ve vurmalı grubu, diğerinde arp ve ksilofon yer alır. Topluluğu bu şekilde bölerek ses niteliği elde eder.

Bartók, etnomüzikolojik çalışmalarının yanı sıra uzun yıllar piyano öğretmenliği de yaptığı için piyano eğitimini güçlendiren yapıtlar üretmiştir. Örneğin 6 ciltlik *Mikrokosmos*, en yalın piyano parçasından en karmaşık virtüoziteyi gerektiren piyano parçalarına kadar değişik zorlukta eğitici parçalar içerir. Besteci diğer piyano yapıtlarını da kendi ustalığına göre, kendi konser gereksinimleri için bestelemiştir. Piyanoyu yeni yüzyılda, vurmalı çalgı özelliği içinde kullanmak Stravinski'nin *Düğünler* adlı kantatında başlamış, Bartók'un yapıtlarında ise ilginç boyutlar kazanmıştır. Piyano, herhangi bir vurmalı çalgı gibi kullanıldığında yeni bir ses rengi kazanmaktadır. Giderek elektronik müzikte ve 1970 sonrası çalışmalarda piyanonun bu özelliği, 20. yüzyıla özgü bir renk haline gelir. *Allegro barbaro*'daki canlı doku, ritmin gücü kadar piyanonun bu özelliğinin gözetilmesinden kaynaklanır. **9/1**

BARTÓK'UN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Mavi Sakalın Şatosu (Duke Bluebeard's Castle, 1911). **Bale:** Tahta Prens (The Wooden Prince, 1916); Akılalmaz Mandarin (The Miraculous Mandarin, 1926). **Orkestra Yapıtları:** Kossuth (1903); Piyano ve Orkestra için Rapsodi (1904); Dans Süiti (1923); **Piyano konçertoları:** No.1 (1926); No.2 (1933); No.3 (1945); Keman ve Orkestra için 2 Rapsodi (1928); Keman konçertoları No.1 (1908); No.2 (1938); Yaylı Çalgılar, Vurmalı Çalgılar ve Çelesta için Müzik (1936); Yaylı Çalgılar için Divertimento (1939); Orkestra Konçertosu (1943); Viyola Konçertosu (1945). **Koro Müziği ve Şarkılar:** 20 Macar Halk Şarkısı (1906); 8 Halk Şarkısı (1917); 20 Halk Şarkısı (1929); Cantata Profana (1930); 27 Koro Şarkısı (1935). **Oda Müziği: Yaylı Çalgılar Kuvartetleri:** No. 1 (1909); No.2 (1917); No.3 (1927); No.4 (1928); No.5 (1934); No.6 (1939); Piyanolu Beşli (1904); **Keman Sonatları:** No.1 (1921); No.2 (1922); İki Piyano ve Vurmalı Çalgılar için Sonat (1937, orkestralı-1940); Keman, Klarinet ve Piyano için Kontrastlar (1938); İki Keman için 44 Duo (1931); Eşliksiz Keman için Sonat (1944). **Piyano Yapıtları:** 14 Bagatel (1908); Çocuklar için (1908-1945); Burleskler (1911); Allegro barbaro (1911); Sonatina (1915); Süit (1916); Macar Köylü Şarkıları Üstüne Doğaçlamalar (1920); Sonat (1926); Kapıların Dışında (Out of Doors, 1926); Mikrokosmos (6 cilt) (1926-1939).

Zoltán Kodály

Zoltán Kodály (1882-1967) Béla Bartók'tan sonra önde gelen Macar bestecisi Kodály, aynı zamanda ünlü bir müzikbilimcidir. Macar müziğinin uzmanı olarak halk ezgilerini derlemiş, bastırıp yayınlamış ve bu konuda pek çok araştırma yapmıştır. Budapeşte Müzik Akademisi'ndeki öğretmenliği sırasında pek çok öğrenciyi yüreklendirerek besteciliğe özendirmiştir. Özellikle çocuklara yönelik müzik öğretme yöntemi, bugün de *Kodály Yöntemi* olarak anılmaktadır. Bestecinin Bartók'la işbirliği sonucu Bartók müziğinden etkilendiği söylenebilir, ancak Kodály halk ezgi ve ritimlerini daha tutucu bir yoldan işlemiştir. Ünlü *Hari Yanoş* operası ve *Orkestra Süiti* (1926); *Galanta Dansları* (1933); *Tavuskuşu Çeşitlemeleri (The Peacock Variations,* 1941) yanı sıra koro müziği ve *Macar Mezmurları (Psalm Hungaricus)* gi-

MÜZİK 9/1-BARTÓK: ALLEGRO BARBARO

bi kutsal içerikli besteleriyle eğitim için müzikleri de vardır.

Güney Amerika

Latin Amerika müziği, 16. yüzyıldan başlayarak İspanyol ve Portekiz müziğinin etkisinde kalmış olduğu halde, kendine özgü renkleriyle bir kişilik geliştirmiştir. Zaman zaman geleneksel halk dansları Atlantik'i aşıp uzak kıtalarda edindiği yeni renklerle doğduğu ülkeye geri döner. Örneğin, *habanera* gibi. İspanya'da doğmuş, Orta Amerika'da şekillenmiş ve yeni renkleriyle yine Avrupa'ya dönmüştür. Bizet, Ravel ve Debussy, *habanera*'yı sanat müziği içinde işlemişlerdir. 19. yüzyıl sonlarına kadar Latin Amerika'nın sanat müziği, Avrupa örneklerine benzemektedir. Sömürge imparatorlukları kendi kültürlerini getirmişler, Kızılderili kabilelerinin müziği ya da köylerdeki müzik hiçbir zaman gün ışığına çıkamamıştır. Yerel müziği inceleyen 20. yüzyıl bestecileri, aynı zamanda sömürge yönetimiyle Avrupa'dan gelen kuşakların yörelere göre değişim geçiren müziğini de ele alırlar. Brezilya'dan Villa-Lobos, Meksika'dan Carlos Chavez (1899-1978), Silvestre Revueltas (1899-1940), Manuel Ponce (1882-1948) gibi besteciler, el değmemiş yerel ezgileri sanat müziğine katarlar.

Heitor Villa-Lobos

MÜZİK 9/2-VILLA-LOBOS: BACHIANAS BRASILEIRAS No. 5-ARYA

Latin Amerika ülkelerinde yetişmiş ancak uluslararası ölçütlere göre besteler yazan çağdaş sanatçılar arasında Arjantinli Alberto Ginastera (1916-1983) ve Mauricio Kagel (1931-2008); Brezilyalı Camargo Guarnieri (1907-1993); Şilili Santa Cruz Domingo (1899-1987) ve Juan Orrego-Salas (1919 -); Meksikalı Julian Carrillo (1875-1965) sayılabilir.

Heitor Villa-Lobos (1887-1959) Brezilya'nın en ünlü ve üretken bestecisidir. Genelde müzik kuramını kendi kendine öğrenmiş, gençliğinde çello çalmış ve popüler gitarcılarla gitar çalışmıştır. Rio de Janeiro'da Ulusal Müzik Enstitüsü'ne devam eder; Rubinstein'ın bir Amerika turnesinde ünlü piyanistle tanışarak 1923'te Paris'e gitme olanağı bulur. 1930'a dek süren Paris yıllarında Stravinski ve Rimski-Korsakov etkisinde yazdığı orkestra yapıtlarıyla büyük ilgi toplar. Bu orkestra yapıtlarında egzotik renkler ve tropik ormanların gizemli efektini kullanmıştır. 1920-1928 arasında yazdığı *Choros* dizisi Brezilya çalgısal müziğinden kaynaklanır. Bu arada Varèse'in dostu olur ve Messiaen'in hayranlığını kazanır. Besteci 1930'da Brezilya'ya döner. Öğretmenlik, konser organizatörlüğü,

şeflik ve bestecilik yapar. Öğrenci koroları kurar ve yönetir. 1942'de konservatuvarı kurar. *Bachianas Brasileiras* adı altında yazdığı 9 yapıtta, Bach biçemi Brezilya popüler şarkılarıyla birleşir. *Choros*'ların en ünlüsü, soprano ve çello için yazılan 5 numaralısıdır. Villa-Lobos'un küçüklü büyüklü 3000 dolayında yapıtı olduğu söylenir. 9/2

Gelecekçilik
(Futurism)

1909 yılında İtalyan sanatçı Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944), bir Paris gazetesinde yayınladığı bildirgeyle *Gelecekçi* sanat akımının başlamasına yol açar. Amaç, çağdaş makinelerin getirdiği hızlı devinimden kaynaklanan yeni yaşamın enerjik ve dinamik niteliklerini, canlı bir şekilde sanata yansıtmaktır. Bu akım, Avrupa'nın her yanında olduğu gibi Rusya ve Amerika'da da her sanat dalında etkinliğini göstermiştir. Geçmişin duygusallığından arınıp teknoloji çağına övgü yağdıran sanatçı, bu bildirgeyle kalıplaşmış biçimlerin dışında, hız, devinim, erk ve mekanik araçlardan doğan yeni bir estetik değerin peşine düşer. Demir ağlar, kanallar, fabrikalar, yüksek gerilimdeki elektrik, köprüler, limanlar, tren düdükleri, vapur sesleri, klaksonlar, uçağın hızı başlıca konuları oluşturur. Çağdaş görünümü simgeleyen geometrik çizgilerin yanı sıra bu hızlı akışa yön veren nikel, alüminyum, cam, çelik, göz kamaştırıcı ışıklar ve kasırgamsı deyişler, sa-

nat yapıtlarının gözde araçlarıdır. 1912'de ressam Umberto Boccioni yayınladığı teknik bir bildirgeyle geçmişin öldüğünü, geleceğin mumyalardan kurtarılması gerektiğini vurgular; gençliğin, güçlünün ve yüreklinin egemenliği üstünde durur. 1913'te Debussy bile gelecekçi sanatçılara destek olur: "Görevimiz zamanımızı yansıtan bir senfonik biçim yaratmak değil mi? Örneğin uçağın utkusu müzikte de yansımalıdır."

Gelecekçi akımın felsefesindeki sanatçılar, fildişi kulede oturup kalabalıktan uzak köşelerde kendi iç dünyalarını anlatan kişiler değildir. Rusya'da gelecekçi şiirin öncüsü olan Mayakovski'ye göre şiir, lirizm ve estetik gibi burjuva sınıfının önyargılı değerlerinden sıyrılmalıdır. Fabrika ve maden işçilerinin, sıradan halkın, çalışan, mekanik insanın şiiri yazılmalıdır. Fransız ve İtalyan sanatçıları da benzer görüşleri taşır: Artık sanatçı sokağa çıkmalı, kalabalığın arasına karışmalı, yaşamın içindeki sesleri sanatına yüklemelidir. Appolinaire'in şiirinde sokağın düşlemsel gürültüsü duyulur. Hızla geçen bir tramvay, sütçünün sesi, top atışları, stadyumdaki futbolseverlerin coşkusu, fabrika düdükleri, sirenler, şiirin de, müziğin de resmin de konuları arasına girer. Hızlı taşıtlara karşı bir tutku başlamıştır. Şair Cendrars hep ya bir trende ya da bir gemide karşımıza çıkar. Giacomo Balla, resminde *Otomobil ve Gürültü* başlığıyla bir otomobilin hızını canlandırır.

İsviçreli besteci **Arthur Honegger** (1892-1955), *Pacifik 231* (1923) adlı senfonik bölümde 120 mil giden bir treni konu alır. Honegger, duran motorun yorgun yorgun soluk alıp vermesini, kalkışını, hız kazanırken geçirdiği aşamaları ve yola koyulunca üç yüz tonluk bir gürültünün gecenin karanlığında yitip gitmesini sergiler. Geleneksel çalgı topluluğu için yazılmış olsa da *Pacifik 231*'in çalgı birleşimlerindeki mekanik tınılar, yer yer uyumsuz sesleniş, gelecekçi sanatın felsefesini yansıtır. Honegger, ilk kez 1921'de müziklediği *Hazreti Davud* adlı dramatik mezmurla ünlenmiş, *Pasifik 231*'le ününün doruğuna tırmanmıştır. 1920'de Fransız Altıları'nın üyesi olduğu halde Neo-Romantizm'in etkisinde kalmış, ayrıca Bach benzeri bestecilerin Barok tekniğinden de yararlanmıştır. Birçok senfonik çalışması arasında *rugby* maçını anlatan senfonik yapıtı (*Rugby*, 1928) yine gelecekçi karakter taşır.

Aynı zamanda ressam olan **Luigi Russolo** (1885-1947), gelecekçi müziğin de öncü bestecilerinden biri olarak tanınır. Her çeşit sesin müziksel bir gereç olabileceğini ileri süren sanatçı, makine ve fabrika seslerinden, *seslerin sanatı* adını verdiği bir felsefe türetmiştir. Mekanik sesleri duyurmak için de orkestraya yeni çalgılar gerektiğini savunmuş, böylece oluşturduğu mekanik bir ses aygıtıyla patlama, kırılma, vızıltı gibi seslerin orkestra içinde yer almasını sağlamış-

Giacomo Balla: *Kemancının Elleri,* 1912.
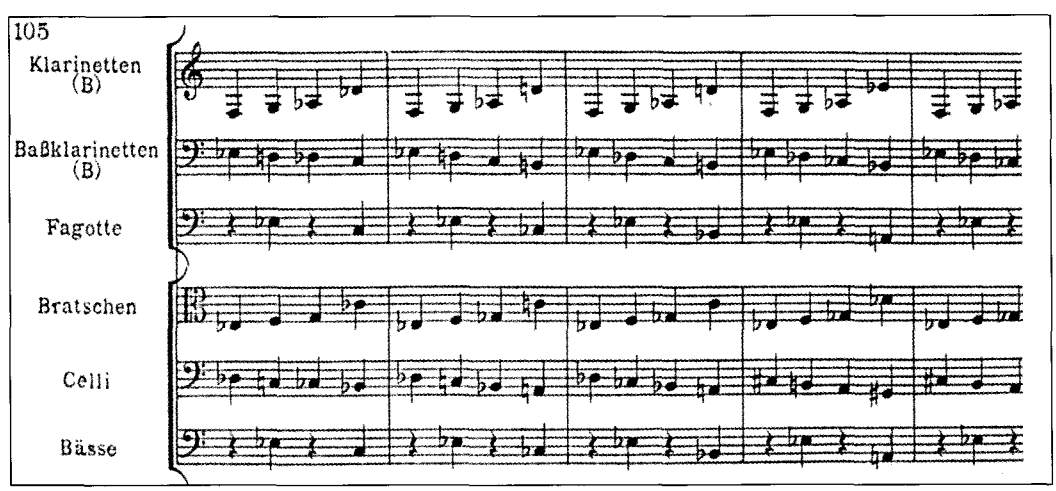

Jean Cocteau ve Honegger

tır. Gelecekçi akıma aynı zamanda *bruitisme* denmesi de Russolo'nun felsefesinden kaynaklanır. Böylece müzik tarihinde ilk kez gürültüyle uyumlu sesler arasındaki duvar yıkılmış olur. O tarihlerde *bruitisme*, gürültü sesi üreten araçların orkestra içinde yer alması anlamını taşımaktadır. 1914'te Russolo'nun Londra'da seslendirilen iki yapıtı, *Büyük bir Kentin Uyanışı* ve *Otomobillerle Uçakların Buluşması* başlığını taşır. Böylece geleneksel orkestra çalgıları arasına yerleştirilen patlayıcı ses üreteçleri, gök gürültüsü yaratan aygıtlar, düdük, siren sesleri, bu dönemin özelliği olur. *Piyanola* gibi hiçbir yaratıcılığa gereksinimi olmayan, mekanik bir araç ortaya çıkmıştır ve sanki Romantik dönemin kaprisli, nazlı piyanistine meydan okumaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan *telarmonium, therenin* ve *ondes martenot* da mekanik sesler üreten ve elektronik müziğe doğru yol alan ilk aygıtlardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yeni keşiflerle yeni boyutlar kazanan Gelecekçilik akımı, sanatçıya geçmişten kopmayı, zamanı delercesine hızla geleceğe yönelmeyi öğütlemektedir. Rusya'da **Aleksandr Mossolov** (1900-1973), *Fabrika* adlı bale yapıtında yarattığı metalik etkilerle Rus müziğinde *Gerçekçi-Gelecekçi* bir akıma yol açar. Sonradan *Makinelerin Müziği* başlıklı bir konser süitine dönüştürülen bu bale yapıtı, fabrika işçilerinin kentleşen yaşamını anlatmaktadır. Aynı yıllar Paris'te **Sergey Prokofiyev**'in *Çelik Çağı* başlıklı balesi ilgiyle izlenmektedir. Amerikalı besteci **George Antheil** (1900-1959) *Mekanik Balesi*'nde sekiz piyano, iki elektrikli zil ve uçak pervaneleri kullanarak, çağdaş uygarlığın ortasında soyutlanan insanı anlatır.

Orkestraya mekanik çalgıların yanı sıra çok sayıda vurmalı çalgının katılması, Romantik çağın ünlü çalgısı piyanonun bile artık vurmalı çalgı özelliğinde tınlaması, geleneksele başkaldırıdır. İgor Stravinski *Düğünler* adlı sahne kantatında beş piyano, çeşitli davullar, ksilofon ve zillerle mekanik bir etki elde eder.

Gelecekçi müzikçilerin denemeleri, giderek 20. yüzyılın kimliğini oluşturan müziğe ışık tutmuştur. Seslerle yapılan deneyler, çalgı tınılarının mekaniğe yönlendirilmesi, her çeşit sesin müziksel bütün içinde yer alabileceği düşüncesi ve gürültünün estetiği, çağın ikinci

Honegger'den *Pasifik 231*'in partisyonu.

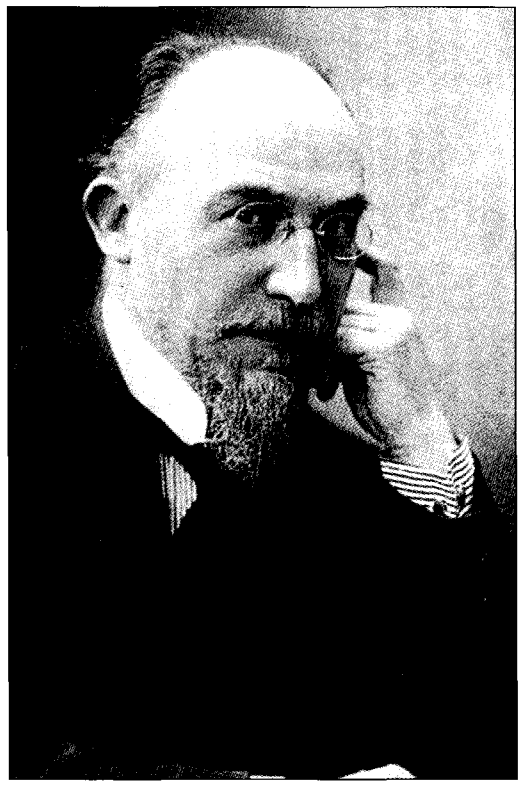
yarısındaki soyut ve somut müzik yapıtlarının öncüsü olmuştur. Deneysel müziğin öncülerinden **Edgard Varèse** (1883-1959), "Öyle bir bomba arıyorum ki, geleneksel müzik dünyasında kocaman bir gedik açsın, sonra da yaşantımızda yer alan her türlü ses, hatta gürültü bile bu delikten içeriye sızabilsin" şeklindeki duyurusuyla tutucu müzikseverlerin şimşeklerini üzerine çeker. Varèse'in yapıtlarında o güne dek alışılagelmiş armoni ve melodi gibi öğelerin yerine tını, vurgu ve ritim öğeleri önem kazanır. Bestecinin özellikle Gelecekçi felsefeden etkilendiği yapıtlar, *ionisation* ve *Hyperprism*'dir. Sesin özgün yapısı önemlidir Varèse için. Ses, olduğu gibi aktarılmalı, izlenimci yoldan değişmemelidir. *Hyperprism* geleneksel küçük bir orkestraya özel olarak eklenmiş vurmalı çalgılar grubuyla çalınır. *Ionisation* ise, 35 vurmalı çalgıyı kapsayan bir topluluk için yazılmıştır.

Fransız Altıları
(Les Six)

Fransa'da Romantik müziği savunan Wagner hayranlarına, İzlenimcilik tutkunlarına ve müzikte karmaşık yöntemlerin tümüne karşı çıkan bir grup besteci *Altılar* adı altında toplanır. Amaç, daha yalın, içten, melodik, çocuksu, güleç bir müzik yapmaktır. Artık büyük salonlarda yorumlanacak geniş çaplı orkestra yapıtları yerine küçük müzikhollerde, fuarlarda, açık hava şenliklerinde çalınabilecek, küçük müzik toplulukları için yapıtlar yazılmaya başlanır. Savaş bunalımını yaşayan insanın karabasanını, ruhsal sorunlarını dile getiren müzik değil, tam tersine onu eğlendiren, oyalayan neşelendiren müzik gereklidir. Müzik eleştirmeni **Henri Collet**'in (1885-1951) isim babası olduğu Altılar'ın müzik dili Yeni Klasik eğiliminde ve Geç İzlenimci yapıdadır. Altılar'ın sözcülüğünü Fransız şair **Jean Cocteau** (1889-1963), yazarlığını **Getrude Stein** (1874-1946) yapar. Grupla birlikte sayılmasa da öncüleri **Erik Satie** (1866-1925) olmuştur. Satie'nin *Parade* (*Geçit Töreni*) adlı bale yapıtı, Fransız Altıları'nın görüşüne ışık tutmuştur. Altılar'ın en önemli üyeleri, **Darius Milhaud** ve **Francis Poulenc**'tir. Milhaud'nun *Dünyanın Yaratılışı, Damdaki Öküz* gibi yapıtları, gerçeküstücü bir anlayışla zamanın Dada akımına benzerler. Fransız Altıları'nın üyelerinden Poulenc ve Milhaud en ünlüleri olmuş, **Honegger** başka akımlarda parlamıştır. Diğer üç üyeden **Georges Auric** (1899-1983) film müzikleriyle ünlenmiş, tek kadın üyesi **Germaine Tailleferre** (1892-1983) ve **Louis Durey** (1888-1979) grubun felsefesini en çabuk yitirenler olmuştur.

Fransız Altıları'nın beş bestecisi Eyfel Kulesi'nde: (Soldan sağa) Tailleferre, Poulenc, Honegger, Milhaud, sözcüleri Cocteau ve Auric.

Erik Satie

librettosu, Pablo Picasso'nun dekorları ve Léonide Massine'in koreografisiyle sahnelenir. Bir sirkte geçit törenini canlandırmaktadır. Bestecinin *Socrate* adlı senfonik dramı, 4 soprano ve oda müziği topluluğu için 1918'de yazılmıştır. Ölmeden bir yıl önce yazdığı *Relâche* adlı balesi, René Clair'in hazırladığı sinematografik bir girişle gerçeküstücü anlayıştadır. Her perdenin başında gösterilen film, 1924 için büyük yenilik yaratmıştır.

Satie'nin bir başka özelliği de çalgı kullanımındaki ustalığıdır. Az sayıda çalgıyla yeni renkler elde etmek peşindedir. Caz müziğini duyuracak çalgılara da önem verdiği gibi, geleneksel çalgıların dışında bazı araçları, örneğin daktilo, uçak pervanesi, cankurtaran sireni, vapur düdüğü gibi sesleri üreten aygıtları da orkestrasına katmıştır.

Genç besteciler grubu Fransız Altıları, Satie'yi öncüleri kabul etmişlerdir. Bugün müzik tarihçileri Satie'nin 20. yüzyıl müziğinde önemli bir payı olduğunu ileri sürerler. Erik Satie, 1 Temmuz 1925'te Paris'te ölmüştür.

Erik Satie

(1866-1925)

Fransız bestecisi Erik Satie, 17 Mayıs 1866'da İngiliz bir anneyle yayıncı bir Fransız babadan dünyaya gelir. 1879'da Paris Konservatuvarı'na girer, ancak akademik ortama bir yıl dayanabilir. Kırk yaşına geldiğinde, bestecilik için gereken teknik bilgisinin yetersizliğini anlayarak Schola Cantorum'a yazılır, d'Indy ve Roussel'in öğrencileri olur. Yirmi yaşındaki ilk besteleri, küçük piyano parçalarıdır. Bunlar Romantizme başkaldıran, gizemcilikten (mistisizm) etkilenen değişik başlıklı çalışmalardır: *Ogives, Trois Gymnopédies, Trois Gnossiennes* gibi. Bunların yalın bir melodi çizgisi ve uyumlu bir armoni yapısı vardır. Müziği temel öğelerine indirmeyi, abartılı süslemeden arındırmayı amaçlar. Montmartre'da geçimini sağlamak için piyanistlik yaptığı yıllarda Gregorius Ezgileri'ne de merak sarar. Satie'nin estetik ilkeleri özellikle *Pelléas et Mélisande* operasında Debussy'yi etkilemiş, Debussy'nin Wagner'e başkaldırması yolunda onu güçlendirmiştir. Her türlü kurumlaşmaya karşı çıkan, zamanın bohem yaşamını müziğine katan, iğneli, alaylı ve çocuksu yaklaşımıyla çevresindeki müzikçileri derinden etkilemiştir. 9/3

𝄞 MÜZİK 9/3-SATIE: GNOSSIENNES-LENT No.1

Satie, 1916'da Jean Cocteau'yla dostluk kurar. 1917'de bestelediği *Parade*'ı *gerçekçi bale* olarak niteler. *Parade*, Cocteau'nun

Francis Poulenc

(1899-1963)

Fransız besteci Poulenc, 7 Ocak 1899'da dünyaya gelir. İlk piyano derslerine beş yaşında annesiyle başlar. Ciddi bir eğitim görmemesine karşın müzik çevrelerindeki dostluklarıyla müzik bilgisini yoğunlaştırır. Schönberg, Berg, Webern, Milhaud, Satie ve Honegger, yakın arkadaşlarıdır. İlk yapıtları Erik Satie'nin etkisinde, iğneleyici ve dobradır. Babasından aktardığı güçlü dinsel inancı birçok yapıtında ortaya koyar. *Geç İzlenimci* bir müzik grubu olan Altılar'ın ilkelerine en uzun bağlı kalan üye olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda orduda yer almış, yaşamının tümünü besteciliğe adamıştır. Neşeli ve zeki karakteriyle çevresinde sevilen, çok popüler bir kişiliğe sahiptir.

Poulenc ilk kez 1917'de yazdığı *Rhapsodie Nègre*'yle (bariton, yaylı çalgılar dörtlüsü, piyano, flüt ve klarinet) dikkati çeker. Bu çalışmasıyla Afrika ırklarının artığı uydurma bir dille, zamanın Paris'indeki Afrika sanatlarına özentiyi alaya almaktadır. 1936'dan sonra kutsal içerikli, ağırbaşlı besteler yapmaya başlar. 1944'ten sonra zamanının çoğu opera yazmakla geçer. *İki Klarinet için Sonat* gibi ilk çalışmalarından başlayarak operalarına kadar Stravinski'nin etkisini taşır. Ancak Stravinski'ye göre daha akıcı, diyatonik bir armoni kullanmış, daha yumuşak ve nazik bir

üslup aramıştır. Poulenc'in yapıtları *Karmelitlerin Söyleşisi* (*Le Dialogue des Carmélites*, 1957), *İnsan Sesi* (*La Voix humaine*, 1958) gibi operalar, koro ve solo için şarkılar, *Maral* (*Les Biches*, 1923) gibi baleler; iki piyano için, tek piyano için ve org için konçertolar; oda müziği yapıtları ve küçük piyano parçalarıyla tiyatro ve film müziklerinden oluşur. Poulenc, 30 Ocak 1963'te, 64 yaşında Paris'te ölmüştür.

Darius Milhaud
(1892-1974)

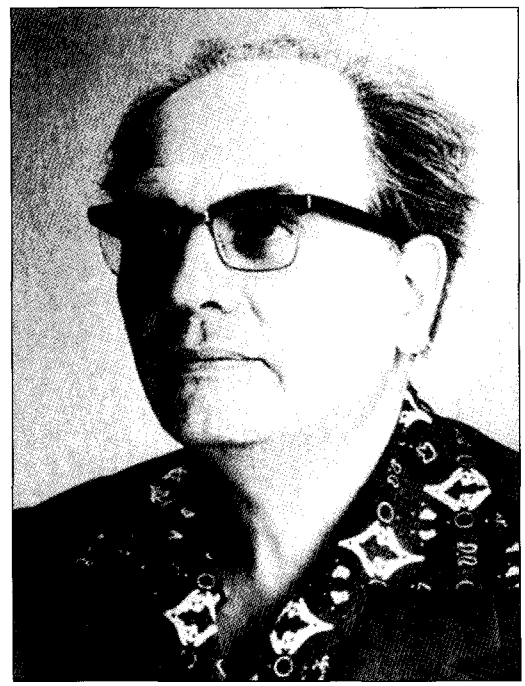
Çağımızın verimli Fransız bestecisi Milhaud, 4 Eylül 1892'de Aix-en-Provence'da doğar. 17 yaşında Paris Konservatuvarı'na girdiğinde ünlü bir kemancı ve orgcu olarak tanınmaktadır. Ayrıca bestecilik konusunda da ileri çalışmaları vardır. Bu kurumda Vincent d'Indy ve Paul Dukas'nın öğrencisi olur. Cocteau'yla dostluk kurar. 1917-1918 yıllarını Fransa'nın Brezilya büyükelçisinin yazmanı olarak Brezilya'da geçirir. Latin Amerika müziğinin halk ezgileri kadar söylenceleri, masalları, tango, rumba, samba gibi dansları ve marşları bile etkiler Milhaud'yu. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptığı gezilerle bu ülkenin yerel ezgilerini ve caz müziğini öğrenir. Caz etkisindeki *Dünyanın Yaratılışı* balesini 1923'te, Gershwin'in *Rhapsody in Blues*'undan bir yıl önce bestelemiştir.

Bir zamanlar öncü müziğin deneyleri olarak nitelenen Milhaud'nun yapıtları bugün Fransız müziğinin klasikleşmiş birer simgesidir. *Birden-çok-tona-bağlılık* ve *birden-çok-ritme-bağlılık* dokusunu geliştirmesine karşın kolay algılanabilen nitelikte, kulağa hoş gelen besteler yazmıştır. Değişik çalgıları bir araya getirerek ustalıkla işlemiş ve teyple geleneksel çalgıları birleştirmede ilk deneyleri yapmıştır. Yapısal yeniliklerine karşın Fransız kimliğini hemen her döneminde korurken, atalarından Jean-Philippe Rameau'yu kendine örnek almıştır. Çağdaşları arasında Stravinski, Bartók ve Ives, Milhaud'nun müziğini yönlendirenlerdendir. 1940-1947 yılları arasında Amerika'da Mills Koleji'nde, öğretim üyeliği yapar. Sonra Fransa'ya dönerek Paris Konservatuvarı'nda kompozisyon profesörü olur. Milhaud, 22 Haziran 1974'te Cenevre'de 82 yaşında ölmüştür. **9/4**

Christophe Colomb (1928) operası, *Aziz Louis ve Fransa Kralı* (1970-1971) gibi oratoryo operaları, Claudel'in metinleri üstüne yazılmıştır. *Bolivar* (1943) ve *David* (1953) gibi diğer operalarının yanı sıra *Dilenci* operasını Fransızca'ya uyarlamıştır (1937). 12 senfonisi; *Damdaki Öküz* (*Le Boeuf sur le toit*, 1919); *Dünyanın Yaratılışı* (*La Création du monde*) gibi bale yapıtları; 5 piyano konçertosu vardır. Oda müziği yapıtları, şarkılar, küçük piyano parçaları, radyo, film ve tiyatro müzikleri de bestelemiştir.

Genç Fransa Bestecileri
(La Jeune France)

Gerek Fransız Altıları'nın, gerekse *Yararlı Müzik* grubunun ortaya attığı felsefe, müziği insanın bir parçası olarak ele almak, insanı her yönüyle yansıtan besteler yapmak çabasındadır. 20. yüzyıl müzik tarihinde kimi araştırmacılar, bu dönemi bir hümanizma olarak adlandırır. 1936'da dört Fransız müzisyen *Genç Fransa* grubunu oluştururken, önceki kuşağın öz ve biçim kaygısından arınmış, daha derin ve kalıcı değerlerin sunulduğu bir müziğin peşindedir. Grubun üyeleri, **Daniel-Lesur,** (1908), **Yves Baudrier** (1906-1988), **André Jolivet** (1905-1974) ve **Olivier Messiaen**'dır (1908-1992). 20. yüzyıl müziğinin en önemli bestecileri arasında yer alan Messiaen, daha gizemli bir görüşle, müziğin ve insanın evrenin parçaları olduğunu, aynı evren içinde insanla müziğin ayrılmaz bütünlüğünü savunarak Genç Fransa grubunun görüşlerini daha derin bir felsefe çerçevesine yerleştirmiştir. (Bkz: Çağın İkinci Yarısı - Messiaen)

MÜZİK 9/4-MILHAUD: DAMDAKİ ÖKÜZ BALESİ (GİRİŞ)

Olivier Messiaen

Yirminci Yüzyıl Zaman Dizini 3

MÜZİK

1940 Ellington: *Cotton Tail;* Rahmaninov: *Senfonik Danslar;* Stravinski ve Bartók ABD'ye göç ettiler

1941 Messiaen: *Zamanın Sonu Dörtlüsü*

1942 Schönberg: *Napolyon'a Kaside*

1943 Bartók: *Orkestra Konçertosu;* Rahmaninov öldü

1944 Copland: *Apalaş Baharı*

1945 Bartók ve Webern öldü; Britten: *Peter Grimes;* Charles Parker ve Dizzie Gillespie: *Antropoloji*

1946 Britten: *Lucretia'nın Irzına Geçilişi;* Menotti: *Medyum;* Barber: *Medea*

1947 Weill: *Sokak Sahneleri;* Menotti: *Telefon*

1948 Messiaen: *Turangalila*

1949 R. Strauss öldü; Miles Davis-Cool akımının doğuşu; Adorno: *Müziğin Felsefesi*

1950 Stravinski dizisel yönteme başladı; İlk Somut Müzik denemeleri

1951 Schönberg öldü; Henze: *Boulevard Soltitude*

1952 Tippet: *Yazortası Düğünü;* Cage: *4' 33"* ve *Hazırlanmış Piyano İçin Müzik*

1953 Prokofiyev öldü; Şostakoviç: *10. Senfoni;* Vaughan Williams: *Antartika;* Sessions: *Keman Konçertosu*

1954 Varese: *Çöller;* Schönberg: *Musa ve Harun;* Schönberg: *Armoninin Yapısal İşlevi*

1955 Boulez: *Ustasız Çekiç;* RCA firması "elektronik synthisizier"ı yaptı

1956 Cowell: *Orkestra Çeşitlemeleri;* Bernstein: *Candide*

1957 Bernstein: *Batı Yakasının Hikayesi;* Poulenc: *Carmelitlerin Söyleşisi*

1958 Cage: *Fontana Mix;* Messiaen: *Kuşlar Katalogu*

1959 Takemitsu: *Requiem*

1960 Penderecki: *Threnody;* Nono: *Intolleranza;* Coleman: *Free Cazz*

1961 Britten: *Savaş Requiemi;* Lutoslawski: *Matem Müziği*

1962 Ligeti: *Atmosferler*

1963 Hans Scharoun: *Berlin Filarmoni binası*

1964 Riley: *in C;* Babbitt: *Philomel;* Beatles Amerika'da

1965 Xenakis: *Akrata*

1966 Berio: *Sequenza III;* Penderecki: *Aziz Lukas Pasyonu*

1967 Babbitt: *Phenomena*

1968 Stockhausen: *Stimmung;* Birtwistle: *Punch ve Judy*

1969 Maxwell Davies: *Deli Kral için Sekiz Şarkı*

1970 Crumb: *Siyah Melekler;* Lutoslawski: *Çello Konçertosu*

1940 1950 1960 1970

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE; SİNEMA
1940	Almanlar Paris'e girdi; Fransa yenik düştü; Churchill başbakanlığa getirildi	Hemingway: *Çanlar Kimin için Çalıyor?*; John Ford: *Gazap Üzümleri*; Raymond Hood: *New York Rockefeller Merkezi*
1941	Hitler SSCB'ye girdi; Japonya Pearl Harbour'a hücüm etti; ABD savaşa girdi	O'Neil: *Geceye Uzun Bir Yolculuk*; Orson Welles: *Yurttaş Kane*
1942	Fermi nükleer reaktörü yaptı	Camus: *Yabancı*; Michael Kurtiz: *Kazablanka*; İlya Ehrenburg: *Paris Düşerken*
1943	Birleşik Kuvvetler İtalya'ya çıktı; Colossus ilk programlanan bilgisayarı yaptı	Saint-Exupery: *Küçük Prens*
1944	Müttefik Kuvvetler Normandiya'ya çıktı, Paris geri alındı; Bretton Woods Anlaşması ile Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu kuruldu	T.S. Elliot: *Dört Kuvartet*; Bertold Brecht: *Cesaret Ana*; Bacon: *Çarmıha Gerilen İsa'nın Ayağı Dibindeki Figürler*
1945	Hitler intihar etti, Almanya teslim oldu; Birleşmiş Milletler kuruldu; ABD Hiroshima ve Nagasaki'ye atom bombası attı; Japonya teslim oldu	Orwell: *Hayvan Çiftliği*; Karl Popper: *Açık Toplum ve Düşmanları*; Waugh: Brideshead'a Son Gidiş; Hayek: *Bilginin Toplumda Kullanımı*
1946	Mauchly ve Eckert, ENIAC adlı ilk bilgisayarı yaptılar; Birleşmiş Milletler ilk toplantısını yaptı; Peron Arjantin Başkanı oldu	Kazancakis: *Zorba*; Sartre: *Varoluşçuluk*
1947	Fransa'da 4. Cumhuriyet başladı	Camus: *Veba*; Matisse: *Caz*; Adorno: *Aydınlanmanın Diyalektiği*
1948	İsrail Devleti kuruldu; Arap-İsrail savaşı başladı	T. William: *İhtiras Tramvayı*
1949	NATO kuruldu; Mao Zedung, Çin Komunist Partisi'nin başkanı oldu; Rusya ilk nükleer denemeyi yaptı; "Soğuk Savaş" başladı	Miller: *Satıcının Ölümü*; Orwell: *1984*; Faulkner Nobel ödülünü aldı; Simone De Beauvoir: *İkinci Cins Üzerine*
1950	Kore Savaşı başladı; ABD ve Sovyetler Birliği hidrojen bombasını denedi	Picasso: *El Greco için Bir Ressamın Portresi*
1951	IBM ticari bilgisayarı hizmete sundu	Salinger: *Çavdar Tarlasında Çocuklar*; George Stevens: *Güneşde Bir Yer*
1952	Kraliçe II. Elizabeth İngiltere tahtına çıktı; Avrupa Birliği'ne öncü olan, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği kuruldu	Arthur Miller: *Cadı Kazanı*
1953	Stalin öldü; Eisenhower ABD Başkanı oldu; Kore Savaşı bitti	Beckett: *Godot'yu Beklerken*; Ray Bradbury: *Fahrenheit 451*; Skinner: *Bilim ve İnsan Davranışı*
1954	Vietnam savaşı başladı; İlk atomik denizaltı *Nautilus* denize indi; Mısır'da Abdulnasır krallığı devirdi, iktidarı ele geçirdi; Salk çocuk felci aşısını buldu	Amis: *Şanslı Jim*; Mies van der Rohe: *New York, Seagram Binası*; Hemingway Nobel edebiyat ödülünü aldı
1955	Varşova Paktı imzalandı; Batı Almanya NATO'ya katıldı; Einstien öldü	Tolkien: *Yüzüklerin Efendisi*; Tenessee Williams: *Kızgın Damdaki Kedi*; Herbert Marcuse: *Eros ve Uygarlık*
1956	İngilizler Fransızlarla birlikte Süveyş Kanalı'nı işgal ettiler; Kruçev Sovyet Komünist Partisi 1. Sekreteri oldu, Macaristan'daki ayaklanma bastırıldı	Osborn: *Kızgınlıkla Geriye Bakmak*; Jackson Pollock öldü; Jorn Utzon, *Sydney Opera Binası*'nın yapımına başladı; E. Fromm: *Sağlıklı Toplum*
1957	Sovyetler Birliği ilk insansız uydu Sputnik'i uzaya fırlattı; Avrupa Birliği'nin temeli olan "Roma Anlaşması" imzalandı	Pasternak: *Doktor Jivago*; David Lean: *Kwai Köprüsü*
1958	Irak'ta Kasım darbe yaptı; Rusya'da Kruçev başbakan oldu	Greene: *Havana'daki Adamımız*; Rauschenberg: *Talisman*; M. Duras: *Moderato Cantabile*
1959	Fidel Castro ve Che Guevara Küba'da İhtilal yaptı; De Gaulle Fransa Cumhurbaşkanı oldu, 5. Cumhuriyet başladı	Grass: *Teneke Trampet*; Frank Llyod Wright: *New York Guggenheim Müzesi*; E. Fisher: *Sanatın Gerekliliği*; Jung: *Mandela Sembolizmi*
1960	15 Afrika devleti bağımsızlığına kavuştu; J. F. Kennedy ABD Başkanı oldu	Sartre: *Diyalektik Aklın Eleştirisi*
1961	Berlin Duvarı inşa edildi; Yuri Gagarin uzaya giden ilk insan oldu	Hemingway intihar etti; Heller: *Catch-22*
1962	Küba füze krizi; John Glenn uzayda yörüngeye giren ilk ABD'li astronot oldu	Albee: *Kim Korkar Virginia Woolf'tan?*; Faulkner Pulitzer ödülünü kazandı
1963	Başkan Kennedy öldürüldü; Beatles'ın ilk albümü yayınlandı	Le Corbusier: Hindistan Parlemento Binası
1964	Almanya'ya bir milyonuncu Türk işçisi girdi	Alfred Hitcock: *Kuşlar*; Sartre Nobel'i reddetti
1965	Churchill öldü; ABD Vietnam'a yeniden ordu yolladı; Tokyo, New York'u geçerek dünyanın en kalabalık şehri oldu	
1966	Çin'de Kültür İhtilali başladı	Fowles: *Büyücü*
1967	İsrail Altı Gün Savaşı'nı kazandı; Yunanistan'da askeri darbe yapıldı	Marquez: *Yüzyıllık Yanlızlık*; M. Kundera: *Şaka*
1968	Paris'te öğrenciler ayaklandı; Rusya Çekoslavakya'daki başkaldırıyı ezdi	
1969	Amerikalı astronotlar Armstrong ve Aldrin ayda ilk adımları attılar	Schlesinger: *Geceyarısı Kovboyu*
1970	De Gaulle öldü; Boeing 747 uçağı ilk uçuşunu yaptı	Minimalizm'in doğuşu

Toplum, Politika ve Müzik

Müzik, diğer sanat dalları gibi her zaman içinde yaşadığı çevrenin ürünü olmuştur. Toplumun gereksinimine göre besteci kimi zaman Haydn gibi bir hizmetli olmuş, kimi zaman Beethoven gibi tarihsel olaylar etkisinde duyguları kamçılamıştır. 19. yüzyılın Romantik bestecisi ne denli kendi kabuğuna çekilmeyi, siyasal kavgalardan uzak durmayı yeğ tutmuşsa, 20. yüzyılın ilk yarısında iki dünya savaşı geçiren besteci de o denli politik kavgaların, toplumsal sorunların içine ister istemez girmiştir. Önceki çağın karmaşık tekniği ve yoğun duygularla yüklü müziği yerine daha kolay anlaşılabilir, geniş kitlenin, eğitimsiz dinleyicinin dünyasını daha kolay kavrayabilir müzikler bestelenmiştir. Yararlı Müzik akımı ya da Fransız Altıları'nın sunduğu kıvrak, neşeli ezgiler, bu amaç doğrultusundadır. Siyasal olayların müziğe girmesiyle, önce tiyatroyla müzik birleşir; görsellikle işitsellik yeni ortamlar yaratır. Böylece konunun, özün güncel oluşu, çağı yansıtması kadar, müzik sanatının da güncel malzemeden yararlandığı görülür.

Aslında iki dünya savaşı arasında kalan yıllarda yazılan müzik yapıtları, bugün bile yirminci yüzyılın en popüler olmuş klasik müzik yapıtlarıdır. Örneğin Şostakoviç'ten 5. Senfoni, Cari Orff'dan *Carmina Burana,* Prokofiyev'den *Alexandr Nevsky, Peter ve Kurt;* Béla Bartók'tan *Yaylı Çalgılar, Vurmalı Çalgılar ve Çelesta için Müzik* ya da Aaron Copland'ın *Rodeo, Billy the Kid* adlı Amerikan baleleri gibi. Bu tür yapıtlar bir yerde yeni deneyimleri, yürekli karmaşık anlatımları bir yana bırakıp geniş kitleye seslenen özellikler içerir. Kimileri, Şostakoviç ve Prokofiyev'in tutkulu senfonileri gibi ideolojik duyarlılık sergiler. Amerikalı besteciler ise o güne dek "klasik müzik" gibi ciddi bir sanat dalının içinde pek yer almamış olan ulusal müziklerini klasik dalın listelerine yerleştirmeyi başarırlar.

Birinci Dünya Savaşı'nın ateşkes coşkusuyla Avrupa'da birçok besteci, popüler ve neşeli müzik yapıtları yazmaya başlar. İngiltere'de **William Walton** (1902-1983) vals, fokstrot, tango, tarantella gibi müzik türlerini ve günün hafif şarkılarını bir araya getirir. Örneğin: *Façade* (1922), küçük bir çalgı topluluğu için, sözcüklerin müziksel renklere göre anlamsızca düzenlendiği, bir eğlence müziğidir. Walton'ın caz müziğini de içeren, tümüyle popüler fikirlere bağlılığı, bir süre ciddi sanat müziği yazmasını engeller. Besteci bir sonraki aşamasında Yeni Romantik yaklaşımıyla derin ve duyarlı yapıtlar üretir: Viyola, keman, çello konçertoları ve *Birinci Senfoni*'si (1935), iki savaş arasında kalan yılların en önemli İngiliz yapıtlarıdır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'da yalnız nazizme karşı değil, komünizme ve genelde tüm politik ideolojilere karşı bir nefret oluşur. Bu nefret giderek çağın sonunda bütün totaliter putların yıkılmasına yol açacaktır.

Besteci, 1950'lerden sonra siyasal baskılardan kurtulduğunda ve mutlaka geniş kitlenin ilgisini çekmek zorunda kalmadığında, kendi deneyimlerini özgürce uygulamaya koyulur. Bunun en somut örneği olarak Copland ve Stravinski gösterilebilir. Copland o güne dek oluşturduğu popüler Amerikan müziği parçaları yerine 12 ses gibi soyut bir dil kullanmaya başlar, örneğin *Piyano Dörtlüsü* (1950). Aynı şekilde Starvinsky, onca yıl Rus folkloruyla renklendirdiği yapıtlar yerine serializm denemelerine girişir, örneğin *Canticum Sacrum* (1950).

İşte savaş yılları sonunda depolitize olan müzik, artık kendi özerkliğini ilan etmiş gibidir. Besteci, kendi disiplini içinde dilediğince deney yapabilir, politik baskılar yerine kişisel araştırmalarını ve bulgularını uygulayabilir. Bu doğrultuda Edgard Varèse ve Henry Cowell gibi besteciler savaş sonrası yıllarında daha güçlenerek, deneysel müziği gelenekselleştirme yoluna giderler.

Ernst Krenek

Krenek'in *Jonny spielt auf* adlı operasından son sahne.

Toplumun politik akışından esinlenen bestecilerden bazıları, Krenek, Weill, Nono, Berio, Cardew ve Henze olarak sayılabilir.

Ernst Krenek (1900-1991) ilk olarak toplumsal olayları taşladığı operası *Jonny de Oynadı*'yı (*Jonny spielt auf*) 1927'de besteler. Yapıt, Leipzig'deki temsilinden sonra hemen 18 dile çevrilerek Rusya ve Amerika dahil dünyanın pek çok ülkesinde sahnelenir. Revü havasında, caz müziğinden esintili, hızlı değişen sahneleriyle, radyo hoparlörü, tren sireni gibi konunun geçtiği çevreyi somut olarak yansıtan sesleriyle ilgi toplar. Avusturya asıllı olup 1939'da Amerika'ya göç eden Krenek'in operası, *Zeitoper* (günün operası) türüne öncülük eder. İçinde yaşadığı güncel ortamı, toplum koşullarını dile getirmektedir. *Zeitoper* türünün diğer örnekleri Hindemith'in *Daily News* operası; Max Brand'ın (1896) *Makinist Hopkins* adlı operası ve Schönberg'in *Von Heute auf Morgen* adlı yapıtıdır. 1930'da yine Leipzig'de sahnelenen bir başka toplumsal içerikli yapıt da *Mahagony*'dir. **Kurt Weill**'le (1900-1950) Alman oyun yazarı ve şair **Bertolt Brecht**'in (1898-1956) ortak çalışması sonucu ortaya çıkan birkaç sahne yapıtından biridir. Masalsı bir özgürlük kenti olan *Mahagonny*'de herkes canı istediği gibi yaşamaktadır. Dünyanın dört bir yanından insanlar özgür kalabilmek için bu kente göç etmektedir. Ancak 1933'ten sonraki Nazi baskısı oyunu derhal yasaklar. Brecht-Weill işbirliği sonucunda *Üç Kuruşluk Opera* (*The Three-penny Opera*), *Yedi Ölümcül Günah* (*The Seven Deadly Sins*) gibi toplumsal sorunları işleyen müzikli tiyatrolar ortaya çıkar.

Luigi Nono (1924-1990), İtalya'da kendini komünizme adamış bir sanatçı olarak yapıtlarında kitlelerin coşkulu sesini duyurmak amacıyla korolu bir teknik geliştirir. Yine de İtalyan lirizminin yumuşaklığından kaçınamaz. Siyasal hükümlülerin haklarını savunan *Yarım Kalmış Şarkı* (*Il canto sospeso*, 1956) toplumun dinamik sesidir. **Luciano Berio**'nun (1925) 1964'teki görsel oratoryosu *Traces*, ırk çatışmasını konu alır; çeşitli müzikleri birleştirerek kapitalizme hücum eder. 1970'li yıllarda *yeni sol* akımını desteklemek üzere müzik bir araç olarak kulanılmaktadır. İki dünya savaşı arasında Rusya'da sanat adına en çok tartışılan konu da bu olmuştur: Müzik, geniş kitlelere hemen seslenen, işçinin, köylünün dinlediği anda zevk alabileceği nitelikler taşımalıdır. Sovyet liderlerini öven kantatlar, anavatanı betimleyen senfoniler, köylü kahramanlığını sergileyen operalar kabul görmektedir. Oysa yeni solun destekçileri için bu, gerçek sosyalizmin müziği değildir. Onlar Brecht-Weill işbirliğiyle yazılan örneklere yönelirler. Bu arada Komünist Çin'deki kolektif müzik yapma olayı, bazı Batılı müzikçilerin ilgisini çeker. İtalya'da *Yaşayan Elektronik Müzik* (Musica Elettronica Viva), dinleyicinin de katıldığı yapıtlar üretir. Aynı anda İngiltere'de **Cornelius Cardew** (1936-1981) tarafından 1969'da kurulan Scratch Orkestrası, doğaçlama yoluyla kolektif besteler yapmayı ve amatör üyelerle çalışmayı yeğ tutar. **Hans Werner Henze** (d. 1926), 1969'da kaçak bir Kübalı tutsağı konu aldığı *El Cimarron*'da bir şarkıcı ve üç yorumcu kullanır. **Henze,** tiyatro yazarı **Edward Bond**'la (d. 1934) 1976'da ortak bestelediği *Akarsuya Varırız* (*We Come to the Ri-*

Sergey Prokofiyev

ver) adlı sahne yapıtının Covent Garden'daki program notlarına şöyle yazar: "Günümüzde sanatçı, çalışan sınıfın imgesini ve duyarlılığını yansıtmalıdır. Sanatın yapacak başka şeyi yoktur. Bu, sanatın günümüzdeki tanımı olmalıdır."

1917 Devrimi sonrasında Rusya'da politik açıdan gerekli olan, bir bestecinin ulusal kimliğini duyurmasıdır. Bu konuda Prokofiyev ve özellikle Şostakoviç tarihin en büyük savaşını vermiş bestecilerdir.

Sergey Prokofiyev

(1891-1953)

20. yüzyıl Rus müziğinin verimli bestecisi Prokofiyev, lirik ve dramatik yapıtlarıyla çağımızın güçlü bir müzikçisidir. Bestecinin ilk dönem yapıtları, 1917 Devrimi'ne hazırlanan ülkenin koşullarını yansıtırcasına kişiselikten uzak, yaldızsız ve dobradır. Baleleri, Eisenstein'ın filmleri için müzikleri, piyano konçertoları ve senfonileriyle 20. yüzyılın ilk yarısını ikinci yarısına bağlayan köprü bestecilerden biridir.

MÜZİK 9/5-PROKOFİYEV: ALEKSANDR NEVSKİ KANTATI: "BUZ ÜSTÜNDE SAVAŞ"

Sergey Sergeyeviç Prokofiyev, 23 Nisan 1891'de Ukrayna'nın Dnepropetrovsk yakınlarındaki Sontsovka kasabasında dünyaya gelir. Dört yaşında annesiyle piyano çalmaya başlar ve ilk bestesini beş, ilk operasını dokuz yaşında yazar. Ciddi müzik derslerine 1902 yılında Glière'le başlar. On üç yaşında St. Petersburg Konservatuvarı'na girer, Liyadov'un armoni ve kontrpuan öğrencisi olur; Rimski-Korsakov'la orkestralama, Çerepnin'le şeflik ve piyano çalışır. Böylesi köklü bir eğitimden sonra Rubinstein Ödülü'nü kazanarak 1914 yılında mezun olur. Öğrenciliği sırasında Miyaskovski ve Asafyev'le dostluğu ona derin bilgiler kazandırır. O sıralarda bestelediği ilk yapıtları, *Birinci Piyano Konçertosu* da dahil olmak üzere, bestecinin ters tepkiler almasına yol açar. Aynı yıllarda Rusya, Ekim Devrimi'nin hazırlığı, şoku ve fırtınası içindedir. Mezun olduğu yıl İngiltere'ye gider, Diyagilev'le tanışır ve bir bale siparişi alır. Başarısızlığa uğrayan bu bale müziğinden bugün elimizdeki *İskit Süiti* kalır. Bu arada hem kendi yapıtlarını yönetmekte, hem de piyano konçertolarını çalmakta ve Avrupa turneleri yapmaktadır. Prokofiyev, *Birinci Keman Konçertosu*'nu ve *Klasik Senfoni*'sini tamamladıktan sonra Amerika'ya gitmek üzere 1918'de ülkesini terk eder. En başarılı yapıtlarından ikisinin, *Üçüncü Piyano Konçertosu* ve *Üç Portakalın Aşkı* operasının ilk seslendirişleri, 1921'de Chicago'da yapılır. Besteci 1923'ten sonra Paris'e yerleşir ve verimli bir döneme girer. Diyagilev'in *Rus Baleleri* topluluğu için hazırladığı *Chout, Çelik Çağı* ve *Mucize Oğul* baleleriyle ünlenir. Aynı dönemde iki de opera tamamlar: *Alevli Melek* ve *Kumarbaz*.

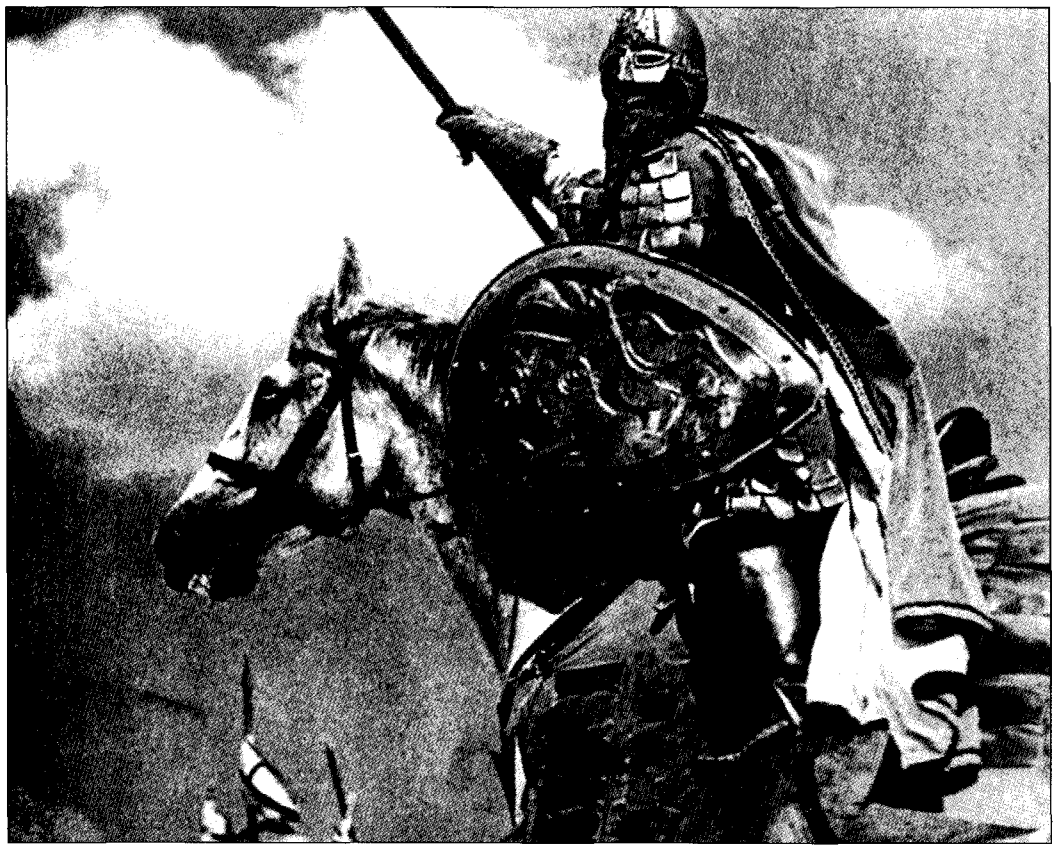
Prokofiyev'in, Stravinski gibi ülkesiyle ilk ağızda tüm ilişkileri kopartmadığı için 1927'den sonra bir iki ziyaret gezisi ardından 1936'da eşi ve iki oğluyla Rusya'ya dönmesi güç olmaz. Artık müzik dili olgunlaşmıştır ve Sovyetler Birliği'nin desteklediği bir sanatçı olarak geniş halk kitlelerine seslenmeye hazırdır. Önceleri Ekim Devrimi'nin 20. yıldönümüne ya da Stalin'e kaside gibi besteler yapar. Aynı zamanda *Romeo Jülyet* balesi ve *Beşinci Senfoni* gibi büyük çapta yapıtlarını üretir. Ancak ortam çok gergindir. Şostakoviç'in *Lady Macbeth*'i o sıralarda olaylar yaratmış ve kendi *Romeo Jülyet*'i reddedilmiştir. *Peter ve Kurt* gibi öğretici bir yapıtla tiyatro ve film müzikleri besteler. Eisenstein'ın filmlerine yazdığı müzikler de bu döneme rastlar: *Aleksandr Nevski* ve *Korkunç İvan* gibi. 9/5

Sinderella balesini geniş kitleleri etkileyecek bir yapıt olarak düşünür ama bale yine de gösterime alınmaz. 1948'de Sovyet yetkilileri, günün diğer önde gelen Sovyet bestecileri gibi Prokofiyev'in müziğini de itici ve ideoloji açısından utanç verici bulurlar ve ça-

lınmasını yasaklarlar. Müziğinin yeniden çalınmasına 1959'a dek resmi makamlarca izin verilmez. Besteci son yıllarını hastalık ve düş kırıklığı içinde geçirir. 5 Mart 1953'te, Stalin'le aynı gün, beyin kanamasından ölür.

Prokofiyev'in sanatındaki ince alay, Stravinski'ninkine çok benzer. Yapıtlarında kara mizahın iğneleyici öğelerinden aşırı romantizme kadar geniş bir yelpazeyi izleyebilirsiniz. *Klasik Senfoni*'si, *Yeni Klasikçiliği* başlatan ilk yapıt olarak değerlenmiştir. Eisenstein'ın filmleri için ise "Prokofiyev'in müziği olmaksızın düşünülemez" denmiştir. Piyano konçertolarındaki teknik bestecinin kendi piyano ustalığını yansıtır.

PROKOFİYEV'İN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Kumarbaz (The Gambler, 1913-1928); Üç Portakalın Aşkı (Love for Three Oranges, 1919); Alevli Melek (The Fiery Angel, 1919-1927); Semyon Kotko (1939); Savaş ve Barış (War and Peace, 1941-1952); Gerçek bir Adamın Öyküsü (The Story of a Real Man, 1948). **Bale Yapıtları:** Soytarı (Chout, 1915-1920); Çelik Çağı (Age of Steel, 1925); Mucize Oğul (Prodigal Son, 1929); Romeo ve Jülyet (1936); Sindrella (1940-1944); Taş Çiçeğin Öyküsü (The Stone Flower, 1948-1953). **Orkestra Yapıtları: Senfoniler:** No. 1 "Klasik", Re Majör (1916-1917); No.2, Re Minör (1925); No.3, Do Minör (1928); No.4, Do Majör (1930-1947); No.5, Si Bemol Majör (1944), No.6, Mi Bemol Majör (1945-1947); No.7, Do Diyez Minör (1952). Senfonietta (1929); İskit Süiti (Scythian Suite, 1914); 17 çalgı için Uvertür (1926); Divertimento (1929); Senfonik Şarkı (1933); Teğmen Kije Süiti (Lieutenant Kijé, 1934); Mısır Geceleri (Egyptian Nights, 1934); Peter ve Kurt (1936); Rus Uvertürü (1936); Süit (1941). **Konçertolar: Piyano konçertoları:** No.1, Re Bemol Majör (1911-1912); No.2, Sol Minör (1912-1923); No.3, Do Majör (1917-1921); No.4, Si Bemol Majör-sol el için (1931); No.5, Sol Majör (1931-32). **Keman Konçertoları:** No.1, Re Majör (1913); No.2, Sol Minör (1935); **Çello konçertoları:** No.1, (1934-1938); No.2, Senfoni Konsertant şekline dönüştürülmüş (1952). **Oda Müziği:** İbrani Temalan Üstüne Uvertür (1919-1934); Üfleme ve Yaylı Çalgılar için Beşli (1924); Yaylı Çalgılar Kuvarteti No.1 (1930); No.2 (1942); İki-Keman için Sonat (1932); Keman Sonatı, No.1 (1938-1945); No.2 (1944); Flüt Sonatı (1943); Çello Sonatı (1949). **Koro Yapıtları:** Kantatlar, Aleksandr Nevski (1939); Barış Bekçiliği Oratoryosu (On Guard for Peace, 1950). **Piyano Yapıtları: Sonatlar:** No.1, Si Minör (1909); No.2, Re Minör (1912); No. 3, La Minör (1917); No.4 Do Minör (1917); No.5, Do Majör (1923); No.6, La Majör (1940); No.7, Si Bemol Majör (1942); No.8, Si Bemol Majör (1944); No.9, Do Majör (1947). Taşlamalar (1914). **Şarkılar:** 2 Şiir (1911); Çirkin Ördek (Ugly Duckling, 1925); Şiirler ve Romanslar. **Film Müzikleri:** Teğmen Kijé (1934); Maça Kraliçesi (1936); Yevgeni Onyegin (1936); Boris Godunov (1936); Alexander Nevski (1938); Korkunç İvan (1945).

Sergey Eisenstein'ın *Prens Aleksandr Nevski* adlı filminden bir sahne, 1938.

Dimitri Şostakoviç

Dimitri Şostakoviç

(1906-1975)

Çağın en büyük Rus bestecilerinden Stravinski, bir daha dönmemek üzere vatanını terk ederken, Prokofiyev, terk eder etmez yeniden dönme savaşları verir. Oysa Şostakoviç, hiçbir zaman ayrılmadığı ülkesine, hep derin bir bağlılık içinde kalmıştır. 20. yüzyılın bu büyük bestecisi ikilemlerin acısıyla kavrulmuş; gün olmuş uğruna tüm sanatını adadığı Stalin rejimi tarafından baş tacı edilmiş, ülkesinin sanat elçisi olarak dış dünyada kabul görmüş; gün olmuş aynı rejim tarafından yenilikçi olmakla, işçiye köylüye seslenmemekle suçlanmış, aşağılanıp cezalandırılmıştır. 15 senfonisi, piyano, keman konçertoları, opera ve oda müzikleriyle ve hemen her yapıtındaki belirgin imzasıyla tarihsel bir dönemin simgesidir Şostakoviç.

MÜZİK 9/6-ŞOSTAKOVİÇ: 5. SENFONİ-SON BÖLÜM, GİRİŞ

Dimitri Dimitriyeviç Şostakoviç, müzikle ilgili aydın bir ailenin çocuğu olarak, 25 Nisan 1906'da St. Petersburg'ta dünyaya gelir. Dokuz yaşında annesinden piyano çalmayı öğrenir. Kısa sürede büyük ilerleme gösterir ve 1919'da St. Petersburg Konservatuvarı'na girer, Nikolayev ve Steinberg'in öğrencileri olur. Parlak bir piyanist olarak kariyerine başladığında, ortaya çıkan ilk besteleri de ilgiyle karşılanır. 1926'da ilk senfonisinin çalınışı çelişik yankılar doğurur. Önce çok beğenilen yapıt, politik çevrelerce burjuva zevkine hizmet etmekle suçlanır. Bu politik-kültürel bir savaştır. Bir yanda duygularını özgürce anlatmak için yeni çağa yeni bir dil arayan Batılı bestecilerin yöntemleri; öte yanda işçi ve köylülere seslenmesi öngörülen Rus Emekçi Sınıfı Müzikçiler Birliği'nin (RAPM) önerdiği yalınlık yöntemleri. 1928'de Sovyet müziğinin elçisi olarak yarı resmi bir görevle onurlandırılır. Dünyayı dolaşıp Rus müziğini tanıtacaktır. Buna karşılık yenilikçi yöntemlere özenmesi, kişisel bir müzik dili yaratmaya başlaması nedenleriyle ve ince alayla yüklü *Burun* adlı nükteli operasıyla yeni saldırıların hedefi olur. 1931'de *New York Times*'ın Aralık sayısına verdiği bir demeçte besteci, kendini bir devrimci-popülist olarak tanımlar ve içinde ideoloji taşımayan müzik düşünemediğini söyler. Bu demeç, Batı dünyasının onu "komünist besteci" olarak anmaya başlamasına neden olur.

1936'da *Mtsenskli Lady* operası için *Pravda* gazetesi: "Müzik değil, kargaşa; ancak burjuva zevklerine sesleniyor" yargısıyla Şostakoviç'e karşı geniş bir hakaret dizisi yayınlar. O güne dek ülkesini temsilen yurtdışında konferanslar vermiş, piyanistliği ve besteciliğiyle ünlenmiş, ödüller ve fahri doktoralar kazanmış bir sanatçıdır ama birdenbire yapıtlarının seslendirilmesi yasaklanır; kendisi de provadaki *Dördüncü Senfoni*'sini geri çeker. Bir yıl sonra yazdığı *Beşinci Senfoni,* yeniden saygınlık kazanmasını sağlar. 31 yaşındaki besteci, bu senfoniyi kendi sanatsal kişiliği için geri bir adım olarak yorumlasa da, sunuş yazısında "Bir Sovyet sanatçısının adil eleştiriye cevabı" notunu düşer. Böylece "Sovyet senfoni geleneğinin en büyük ustası" olarak yeniden onurlandırılır. Bugün hâlâ nice sinema ve reklam filmlerinde *Beşinci Senfoni*'nin son bölümü, coşkulu ritmi, alımlı melodisiyle kullanılmaktadır. 9/6

Şostakoviç, 1948'de yine Sovyet yetkililerini kızdırınca, artık iki türde yapıt üretmeye başlar: Kimi rejimin ülküsüne hoş görünen, güleç ve yalın nitelikte; kimi kendi iç dünyasının acılı sesini duyuran yapıtlardır. Kendine ayırdığı yapıtlara bir de imza atmaktadır: Adının Rusçadaki baş harflerinin karşılığı olan *Re, Mi Bemol, Do, Si bekar* motifi. Bu motiften yola çıktığı keman, çello konçertoları, dörtlüleri, senfoni ve piyano yapıtları vardır.

Meslek yaşamının başından sonuna dek hep sıkı bir denetim altında olur; devlet yetkilileriyle bitip tükenmeyen sürtüşmelere girer; totaliter düzenin gereği olarak her verilen görevde çalışır. Geçimini sağlamak için sessiz filmlerde piyano çalmaktan revü müzikleri yazmaya,tiyatro kumpanyalarına mü-

zik danışmanlığı yapmaktan müzik okullarında ders vermeye kadar pek çok iş yapar. Yaşamı boyunca devlet yetkililerinin beğenisini kazanabilmek için on beş senfonisinin bir bölümüne toplumsal içerikli başlıklar vermiştir: *Ekim* başlıklı ikinci senfonisi; *1 Mayıs* başlıklı üçüncü senfonisi; *1905 Yılı* adlı on birinci senfonisi ve *1917 Yılı* adlı on ikinci senfonisi gibi. Şostakoviç bu başlıkları kullandığı halde göstermelik bir sistem propagandası ardında kendine özgü sanatını, içine doğduğu gibi sergilemiştir. Kendi kuşağından Rostropoviç, Vişnevskaya, Barşay ve Aşkenazi gibi Batı'ya yerleşen ünlü müzikçilere göre Şostakoviç, komünist rejimin acı bir kurbanı olduğu kadar, perde arkasındaki anti-komünist müziğin de yaratıcısıdır. Yine de hiçbir yapıtında ne günün modası olan dizisel yöntemler vardır, ne de Batı'daki yenilik arayışçılarının peşindedir. Çaykovski'nin izinde yürümüş, Prokofiyev gibi Yeni Klasik kalıpları uygulamış, seçmecilik yoluyla tarihten pek çok kaynağı müziğine aktarmıştır. İşte bu kaynakların yelpazesini geniş tutması da suçlanmasının başlıca nedenlerinden biridir.

Prokofiyev'le birçok kez aynı kefeye konarak yargılanmış olan Şostakoviç, Prokofiyev'in ölümünden neredeyse 10 yıl sonra, 1962'de yazdığı *On üçüncü Senfoni*'siyle yine sorgulanır. Bu senfoni, İkinci Dünya Savaşı'nda Babi-Yar'da yahudilerin topluca öldürülmesine bir ağıt niteliği taşıdığından yönetici sınıf içindeki Yahudi düşmanlarını kızdırır. 1960'tan sonra Komünist Parti'ye üyeliği kabul edilmiş ve ölünceye dek en büyük Sovyet bestecisi olarak anılmıştır.

Şostakoviç'in müzik dili, özgürce kullanılmış uyuşumsuzlukla, karmaşık kontrpuan yapısına ve hatta geçici olarak '12 ses'e kaymasına karşın her zaman tonaliteye bağlı olmuştur. Seçmeciliği ve satirik üslubu hemen her yapıtında, en karanlık ortamda bile, bir yerlerden kendini gösterir.

Şostakoviç 1960'lardan başlayarak kalp krizleri geçirir. Ancak çalışmalarını ölümüne dek aksatmaz. 9 Ağustos 1975'te, 68 yaşında ölür.

ŞOSTAKOVİÇ'İN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Burun (1930); Katerina Izmaylova (1963, 1932'deki Mtsenskli Lady Macbeth'in yeni şekli). **Baleler:** Altın Çağ (The Age of Gold, 1930); The Bolt (1930); Parlak Nehir (Bright Stream, 1935). **Senfoniler:** No.1, Fa Minör (1925); No.2, Ekim, Si Majör (1927); No.3, 1 Mayıs, Mi Bemol Majör (1929); No.4, Do Minör (1936); No.5, Re Minör (1937); No.6, Si Minör (1939); No.7 Leningard, Do Majör, (1941); No.8, Do Minör (1943); No.9, Mi Bemol Majör (1945); No.10, Mi Minör (1953); No.11, 1905 Yılı, Sol Minör (1957); No.12, 1917 Yılı, Re Minör (1961); No. 13 Babi-Yar, Si Bemol Minör (1962); No.14 (1969); No. 15, La Majör (1971); Ekim (1967). **Konçertolar:** Piyano: No.1, Do Minör (1933); No.2, Fa Majör (1957); **Keman:** No.1, La Minör (1948); No.2, Do Diyez Minör (1967); Çello: No.1, Mi Bemol Majör (1959); No.2 (1966). **Oda Müziği:** 15 yaylı çalgılar dörtlüsü; Piyanolu Beşli (1940); 2 Piyanolu Üçlü; yaylı çalgılar sekizlisi için 2 parça; keman-piyano, viyola-piyano sonatları. **Piyano: Sonatlar:** No.1 (1926); No.2 (1942); 24 Prelüd (1933); 24 Prelüd ve Füg (1951). **Şarkılar, Tiyatro ve Film Müzikleri, Koro Yapıtları.**

(SOLDA)
Şostakoviç'in *Katerina Izmaylova* operasının Londra temsilinden.

(SAĞDA)
Şostakoviç, gençlik döneminde.

Yirminci Yüzyılda Opera

Modern operayı hazırlayan akımlar Post-Romantizm, İtalyan Gerçekçiliği ve Ulusçuluk'tur. Rusya'da Orta Asya halk müziği, Rus tarihi ve masalları, Glinka, Mussorgski, Rimski-Korsakov ve Borodin'le sahneye yansır. Bohemya'da Smetana, Dvořák ve Janáček yine benzeri bir yansımayı simgelerler. İtalya'daki *Gerçekçilik* akımı, Verdi'nin boşluğunu doldurmak üzere ortaya çıkar, ilk ürününü *Palyaço*'yla verir. Sıradan insanın gündelik acılarını, özellikle 20. yüzyıl gibi bir şiddet çağının başlangıcında, bu gerçekçi operalarda görürüz.

Debussy'nin tek perdelik operası *Pelléas ve Mélisande* (1902), simgeci şiirin, baştan çıkarıcı bir müziğe uyarlanmasıdır. Stravinski, sahne yapıtlarında bale, kantat ve müzikli tiyatroyu bir araya getirir. *Bülbül* (1914); *Mavra* (1922) ve *Hovardanın Sonu* (1951) adlı operalarında Geç Romantizm'den Yeni Klasikçilik'e doğru bir değişim göze çarpar. Hindemith de alaycı ve dışavurumcu olan ilk operalarından sonra giderek derin felsefe taşıyan *Ressam Mathis* (1938) ve *Dünyanın Armonisi* (1951) gibi yapıtlara yönelmiştir. İkinci Viyana Okulu bestecileri, 12 ses yöntemini dışavurumcu düşünceye bir araç olarak operada da kullanırlar: Schönberg'in psikolojik ve gizemsel derinliği olan, *Bekleyiş, Şanslı El* gibi operaları; Berg'in 1922'deki toplumsal protestosu *Wozzeck* ve 1935'teki *Lulu*'su gibi. Schönberg'in *Pierrot Lunaire* adlı yapıtıyla Stravinski'nin *Askerin Öyküsü* adlı yapıtı, sahneye yeni tip bir uygulama getirmiştir: Konuşmayla şarkı söyleme arasında içini döken bir insan sesi; az sayıda çalgıyla yaratılan derin bir etki! Ayrıca dekor-kostüm gerekliliğini ortadan kaldıran bu yapıtlar, yeni çağın sahnesine yeni bir boyut katarlar.

Gian Carlo Menotti

(1911-2007)

Çağdaş Amerikan müziğinde en başarılı opera denemelerini yapmış olan Menotti, 7 Temmuz 1911'de İtalya'da dünyaya gelir. On iki yaşında Milano'da, Verdi Konservatuvarı'nda müzik eğitimine başlar,

Peter Maxwell Davies'in *Blind Man's Buff* adlı operasının Londra'daki ilk temsili.

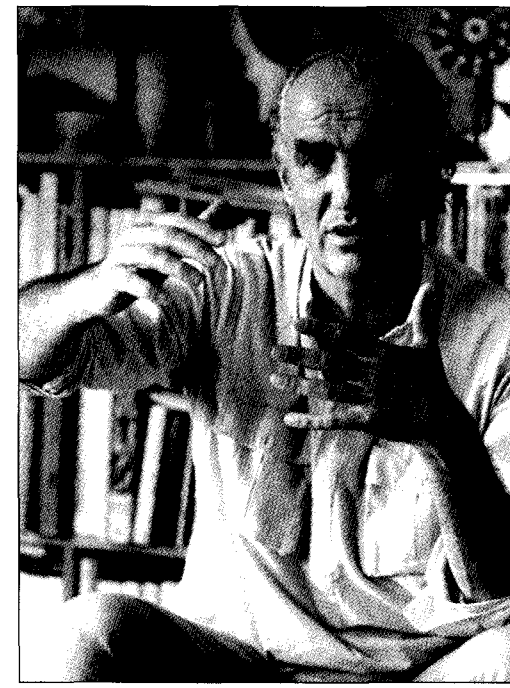
Philadelphia'daki Curtis Enstitüsü'nde sürdürür. *Amelia Baloda* (1937) başlıklı tek perdelik operasının ilk başarısından sonra tüm yaşamını besteciliğe adamış, 1958'de İki Dünya Festivali'ni kurmuştur. Menotti tüm operalarının librettolarını kendisi yazar. *Medyum* (1946) ve *Telefon*'dan (1947) sonra ortaya çıkan *Konsolos* (1950) ve çocuk operası *Amal ve Gece Konukları* (1951), *Çingenenin Yargılanması* (1978), *Hızlı Gelişmiş Çocuk,* (1982), Goya (1986-1991), *Şarkı Söyleyen Çocuk,* (1993) operalarından bazılarıdır.

Menotti 2007'de Monte Carlo'da ölmüştür.

Hans Werner Henze

(d. 1926)

Savaş sonrası birçok kaynağı birleştiren Alman besteci Henze, opera geleneğinden oda operalarına ve dizisel yöntemdeki komik operalara kadar büyük türler dener. Henze için İtalyan şarkı söyleme geleneği önde gelir. 1 Temmuz 1926'da Westphalia'da bir öğretmenin oğlu olarak dünyaya gelen Henze, Brunswick'teki Devlet Müzik Okulu'nda eğitim görür; İkinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere tutsak olur; 1946'dan sonra müzik çalışmalarını Heidelberg'te sürdürür. 1953'te İtalya'ya yerleşen sanatçı burada Marksist eylemlere katılır; aynı zamanda Küba'daki siyasal olaylara ilgi duyar. 1962-1966 döneminde Salzburg Mozarteum'da ders verir. *Boulevard Solitude* (1951) ilk başarılı sahne yapıtıdır. Besteci, Stravinski'nin, Schönberg'in, Debussy'den olduğu kadar, Boulez-Stockhausen diziselliğinden, caz müziği ve Karayip halk ezgilerinden de etkilenmiştir. Ayrıca tiyatro sanatının müzikle birleşimini alımlı kılacak niteliklere özen gösterir. *Kral Stang* operası (1956), zengin armonik buluşlarıyla yüklü düşlemsel bir yapıttır. *The Bassarids* (1966), Eski Yunan'dan Euripides'in *Bakkhalar*'ına dayanan, aralıksız dört bölümlü bir senfoni biçiminde bestelenmiştir. 1968'de Vietnam Savaşı'nın etkisiyle Amerika ve Avrupa'ya karşı bir sanatçı duyarlılığı içinde, ezilen işçi sınıfına seslenmeye başlar. *Medusa'nın Salı* başlıklı dramatik oratoryosu bu dönemin ürünüdür. 1969-1970 yıllarında Havana'da öğretim üyeliği yapar. 1971'de Edinburg Üniversitesi'nden onursal doktora alır. 1976'daki *Akarsuya Varırız* adlı operasıyla politik konulu çalışmalarının son örneğini verir. Bundan sonra oda müzikleri yazarak 1960 öncesindeki gençlik stiline döner. Henze Roma'da yaşamaktadır.

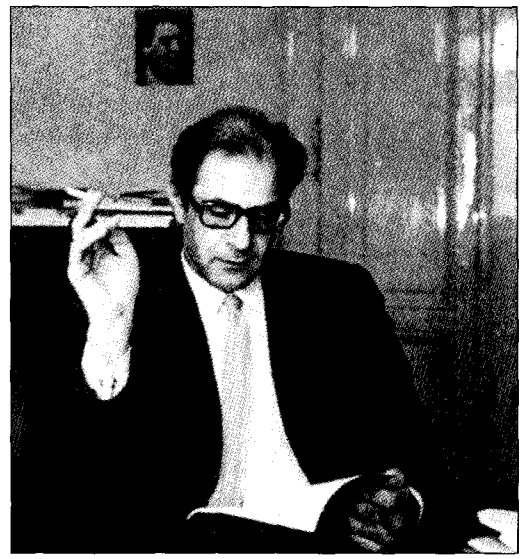
Luigi Nono

Luigi Nono

(1924-1990)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra opera türüne örnek verenlerden biri de İtalyan besteci Luigi Nono'dur. İşçi hakları, ezilen kesimler, siyasal hükümlüler üstüne yazdığı sosyal içerikli yapıtlarla, teknik olarak koro operaları adı verilen türü yaratır. *Hoşgörüsüzlük (Intolleranza,* 1960), gibi. Nono, 1950'lerde Boulez-Stockhausen grubunun başlıca üyelerinden biridir. Verdi tipi operaların geniş halk kitlesini kamçılayıcı yönüne dikkati çeker. Aynı zamanda elektronik olanaklardan da yararlanır. İşçilere seslenebilmek için fabrikalarda, yapıtlarından oluşan konserler düzenlemiştir.

Nono, 29 Ocak 1924'te Venedik'te doğar. Venedik Konservatuvarı'nda Malipiero'nun öğrencisi olur. 1948'de Maderna ve Scherchen'le çalışır. Padova Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra İtalyan Komünist Partisi'ne üye olur. 1955'te Schönberg'in kızı Nuria'yla evlenir. 1954-1960 yıllarında Darmstad'daki öğretmenliği sırasında elektronik müzik dünyasında araştırmalar yapar. 1984'te yazdığı *Prometeo* adlı operasının özelliği, içinde hiçbir sahne etkinliği olmayışıdır. Yapıtlarının çoğu korolu ve insan sesiyle elektronik seslerin karışımı ortamlar için bestelenmiştir. Oda orkestrası için *Kanonik Çeşitlemeler* (1950); *Kompozisyon 1, 2* (1951, 1959); *Bastiana Tai Yang Cheng için Teypli Müzik* (1967), başlıca orkestra çalışmalarıdır.

Mauricio Kagel, *Musik für die Beethovenhalle* (1969) adlı yapıtıyla müziğin yalnız konser sahnesinde değil, binanın her köşesinde duyulmasını öngörür.

Mauricio Kagel

(1931-2008)

Arjantinli besteci **Mauricio Kagel**, onun tam tersine, kusursuzluğu değil, kusurluluğu sahnede sergilemekten yanadır. Bir bakıma kendi gününe değin birikmiş müzik tarihini kara mizahla sorgular. Buenos Aires'te doğan sanatçı, 1957'den beri Köln'de (Almanya) yaşamakta; Köln Konservatuvarı'nda profesördür. Yapıtları olağan dışı teknikleri, yorum yeteneğinin deformasyona uğramış halini gerektirir. Tüm absürd (saçma) malzemeyi, dramatik ve müziksel etkinlik uğruna kullanır. Örneğin: *Sahnede* (*Sur scène*, 1960), 6 yorumcuyu gerektiren konuşma, şarkı, mim ve müziği içeren çılgın bir pandomimdir. 1964'te yazdığı *Maç,* iki çello ve bir vurmalı çalgıyı gerektirir. Bu yapıt iki çello arasında bir tenis maçıdır. Vurmalı çalgı da hakem rolündedir. Sessiz sinema ve Dada akımı, Kagel'in başlıca kaynakları olmuştur. 1970'li yıllarda kocaman bir odayı dolduracak büyüklükte bir arp yaratması, Fluxus Akımı'na örnektir. 1980'lerde Kagel'in dili değişime uğrar; geleneksel nota yazısı kadar armonik ve tonal anlatımda geleneksel öğeler kullanmaya başlar. *Sankt-Bach-Pasyonu* (1985), Alman koral geleneğinin bir uzantısı gibidir. *Piyano Üçlüsü* (1985) ve *3. Yaylı Çalgılar Dörtlüsü,* yine Alman Klasizmi'nin bir uzantısı gibi görünse de, bestecinin bugünkü gözle, kişiliğini ortaya koyması, Post-Modernizm anlayışını düşündürür. Orkestra ve insan sesi için bestelediği, Mahler benzeri, şarkı döngüsü *Duodramen* (1999) bütün Geç-Romantizm öğelerine karşın, 20. yüzyılın son günlerinde yaşayan bir bestecinin birikimini sergiler.

Avrupa'nın her ülkesinde besteciler çağdaş operaya katkıda bulunmuşlardır. Fransız operasının tarih boyu taşıdığı yalın ve zarif karakteri, Poulenc ve Milhaud'nun yapıtlarıyla 20. yüzyılda da sürer. Alman besteci **Karlheinz Stockhausen**, elektronik müzikle egzotik gelenekleri birleştirdiği yapıtlarında müziğin daha ruhsal boyutlarını araştırmaktadır. 1971'de yazdığı *Yıldız Sesi* (*Sternklang*) başlıklı yapıtını, gece, bir halk parkında temsil edilmek üzere düşünmüştür. Değişik köşelere yerleştirilmiş elektronik çalgı toplulukları astrolojik bir tören yaratmalı, müziksel imlerle ve meşale taşıyarak koşan insanlarla müziksel birliktelik sağlanmalıdır. Böylece müzikle tiyatronun halk içinde ve geniş bir ortamda birleşmesi, yeni bir dramatik etkinlik doğuracaktır. (Bkz: Stockhausen)

Belçikalı besteci **Henri Pousseur** (d. 1929) Darmstadt'ın sürekli öğretim üyelerindendir. Rastlamsallık ilkesini en çok benimseyen öncü bestecilerden biridir. Webern'in izinde *Sizin Faust* (*Votre Faust*, 1967 ve 1981) adlı, elektronik seslerle bezeli operasında olayların akışı, izleyici tarafından kararlaştırılmaktadır. İzleyiciyi sahneye katmak, sahne yapıtının oluşumuna ortak etmek, bestecinin yorumu çalgıcıya bırakmasına benzeyen yeni boyutlar doğurur. 2000'li yıllardaki çalışmaları solo sesler, koro, büyük orkestra kadar etno-elektroakustik müziği de kapsar.

İngiliz besteci **Benjamin Britten**'ın Klasik ve Romantik anlayışa bağlı kalan, ton duygusundan uzaklaşmayan operaları, Stravinski, Bartók, Berg ve Japon No Tiyatrosu'nun etkisindedir. İngiliz geleneğinde Purcell'dan tam 250 yıl sonra ilk kez opera yazan Britten'dır.

Karlheinz Stockhausen

Benjamin Britten 1958'de Aldeburg'da bir temsilin hazırlığında.

Benjamin Britten

(1913-1976)

İki savaş arasında ilk gençliğini yaşayan Benjamin Britten da ateşkes coşkusuna, neşeli bir festival kantatı olan *Our Hunting Fathers*'le (1936) katılır. Britten, müzikte (Purcell gibi) İngiliz geçmişiyle zamanının (Stravinski, Bartók gibi) Avrupalı bestecilerini birleştirme çabasındadır ve Richard Strauss'la Puccini kuşağından sonra opera türüne en çok katkıda bulunan bestecidir. Şarkılarıyla korolu yapıtları özellikle dikkat çekmiştir. 1950'li ve 1960'lı yıllarda ton duygusundan iyice uzaklaşan akımlara karşın tonaliteye bağlı kalmayı ilke edinir.

Britten diş doktoru bir babayla şancı bir anneden 22 Kasım 1913 tarihinde, Lowestoft'ta dünyaya gelir. Beş yaşında beste yazmaya ve hemen piyano ve viyola dersleri almaya başlar. Önceki kuşak İngiliz bestecilerinden Frank Bridge'in (1879-1941) öğrencisi olduğu yıllarda Berg, Stravinski ve Bartók'un yapıtlarından etkilenir. Bütün bu bestecilerden derlediği etkileri, yaylı çalgılar orkestrası için bestelediği *Frank Bridge'in bir Teması Üstüne Çeşitlemeler*'de (1937) dile getirir. 1930'da Kraliyet Müzik Koleji'ne girer, Ireland ve Benjamin'in öğrencisi olur. Uzun bir süre film müzikleri besteler, tiyatro ve radyo oyunları için müzikler düzenler. W.H. Auden'le işbirliği, besteciye yeni ufuklar açar. Aynı zamanda Fransız simgeci şairlerinden Arthur Rimbaud'nun dizelerine dayalı şarkılar yazar *(Les Illuminations)*. Britten'ın bir özelliği de hangi ülkenin şairinden kaynaklanırsa, o dili bestesinde korumasıdır. Örneğin: Puşkin'in dizelerini de Rusça olarak şarkılaştırır. 1939'dan 1942'ye dek Kanada ve Amerika'da yaşar. 1944'te *Peter Grimes* operasını bestelemeye koyulur. Bestecinin *Peter Grimes*'ın öyküsünde yer alan dışlanmışlık temasını, eşcinselliği nedeniyle hep dışlanmışlık duygusu taşıdığından, kendi yaşamıyla özdeşleştirdiği söylenir.

1945'te sahnelenen *Peter Grimes*, Purcell'dan tam 250 yıl sonra sahnelenen ilk İngiliz operasıdır. 1946'da bestelediği *Genç Adamın Orkestra Rehberi*'nde Purcell'ın teması üstüne çeşitlemelerle orkestra çalgı ve gruplarını tanıtan, öğretici bir yapıt ortaya çıkarır. 1948'de, yaşam boyu en yakın dostu olan ve birçok yapıtında ona göre rol yazdığı tenor Peter Pears'le ilk Aldeburgh Festivali'ni başlatır. 1955'te Pears'le uzun bir Uzakdoğu gezisine çıkar. *Peter Grimes*'ın başarısından sonra Britten, çalgısal müziği bırakıp sahne için yapıtlar vermeye başlar. Sonraki 30 yılının en önemli çalgı müziği, *Çello Senfonisi* (1963) olmuştur. Bu yapıt, bestecinin diğer çello parçaları gibi ünlü çellist Rostropoviç'e adanmıştır. İkinci Dünya Savaşı şehitlerinin anısına *Savaş Requiemi*'ni (1961) yazar. 4 Aralık 1976'da, 63 yaşında Aldeburg'da kalp yetmezliğinden ölür. **9/9**

MÜZİK 9/9-BRITTEN: GENÇ ADAMIN ORKESTRA REHBERİ-GİRİŞ

BRITTEN'IN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Paul Bunyan (1941); Peter Grimes (1945); Lucretia'nın Serüveni (1946); Billy Budd (1951); Albert Herring (1947); Bir Opera Yapalım (Let's Make on Opera, 1949); Dilenci Operası (The Beggar's Opera, 1948); Gloriana (1953); The Turn of the Screw (1954); Günahkâr Melekler (1956); Nuh'un Gemisi (Noye's Fludde, 1958); Bir Yazdönümü Gecesi Rüyası (A Midsummer Night's Dream, 1960); Owen Wingrave (1971); Venedik'te Ölüm (Death in Venice, 1973). **Orkestra Yapıtları:** Piyano Konçertosu (1938); Frank Bridge Çeşitlemeleri (1937); Sinfoni da Requiem (1940); İskoç Baladı-İki piyano ve orkestra için (1941); Peter Grimes'dan 4 Deniz Interlüdü ve Pasakalya (1945); Genç Adamın Orkestra Rehberi (Young Person's Guide to the Orchestra, 1946); Çello Senfonisi (1963). **Koro Müziği:** Bir Oğlan Doğdu (A Boy Was Born, 1933); Aziz Cecilia'ya İlahiler (Hymn to St. Cecilia, 1942); Karoller Töreni (Ceremony of Carols, 1942); Bahar Senfonisi (Spring Symphony, 1949); Savaş Requiemi (War Requiem, 1961). **Oda Müziği:** Yaylı çalgılar dörtlüleri No.1-3 (1941, 1945, 1975) Çello Sonatı (1961); Çello süitleri; Obua için Metamorfozlar (1951). **Diğer Yapıtları:** Şarkı Döngüleri, Piyano yapıtları, film ve tiyatro müzikleri ve halk şarkıları uyarlamaları.

Britten'den sonra Michael, Tippett, **Peter Maxwell Davies** (d. 1934) ve birçok başka İngiliz bestecinin yapıtları, İngiliz operasının uzun süren suskunluğuna son verir.

Davies'in *Deli Bir Kral için Sekiz Şarkı* (1969) adlı yapıtı, *Pierrot Lunaire* etkisindedir. Ruhsal bunalımların uçurumuna yuvarlanmış tek bir karakterin çevresindeki oyun, küçük bir çalgı topluluğunun eşliğinde işlenir. *The Doctor of Myddfai* (1996) ve *Job* (1997) son sahne yapıtlarıdır.

Harrison Birtwistle

(d. 1934)

Manchester Kraliyet Müzik Koleji'nde klarinet ve kompozisyon eğitimi görür. *Punch ve Judy* operasıyla büyük ün kazanır. İngiltere'de kendi kuşağının önde gelen bestecileri arasında yer alır. Maxwell Davies'le birlikte *Pierro Oyuncuları* adlı organizasyonu kurarlar. Birtwistle 1988'de "Sir" unvanı alır. Halen Londra'da Kings Kolej'in profesörüdür. Müziğindeki lirik ve aynı zamanda güçlü uyarıcılık, ostinatoların dramatik kullanımına ve tematik cümleciklerin sık sık yinelenmesine bağlıdır. *Down by the Greenwood Side* (1969) adlı yapıtı, Stravinski'nin *Bahar Ayini* tarzındaki dramatik gerilimini andırır.

Birtwistle'ın yapıtları yeni güzelduyum anlayışına örnek gösterilebilir: Esin kaynakları çağdaş müzik olduğu kadar klasik mitolojinin ve tarih öncesi dönemin törenleridir. Birtwistle'ın yapıtları yeni güzelduyum anlayışına örnek gösterilebilir. Esin kaynakları çağdaş müzik olduğu kadar klasik mitolojinin ve tarih öncesi dönemin törenleridir. Bestecinin Orpheus'un Maskesi *(The Mask of Orpheus)* adlı operası 1973'ten 1984'e dek "lirik trajedi" olarak adlandırdığı bir yapıttır. Bu operada geniş ve hacimli bir sunumla anlatılan Orpheous ve Euridice, Barok çağdaki özelliğiyle bulutların üstünde değil, kanlı canlı bir trajedi şeklinde işlenmiştir. Öykü, değişik açılardan tekrar tekrar dile gelir. Baş karakterler üç ayrı yorumcu tarafından canlandırılır: Bir şarkıcı, bir dansçı ve bir mim sanatçısı aynı rolü üstlenmiştir. Müzik ise, elektronik çalgıların da katkısıyla, art arda gelen yoğun bir dokuda, bazen dinleyeni sağır edecek kadar yükselen, bazen kırılgan bir lirizme dönüşen duygulu bölümler taşır.

Çok verimli bir besteci olan Birtwistle'ın en yeni çalışmalarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Yeryüzü Dansları *(Earth Dances,* 1986); *Gawain Operası* (1990); İkinci Mrs. Kong Operası *(The Second Mrs. Kong,* 1994); Panic (caz çalgıları ve orkestra, 1995); 2000 (opera-2000); Thesus Oyunu (*Thesus Game*-büyük topluluk ve iki şef, 2002); *Minotaur Operası* (2007).

Michael Tippett

(1905-1998)

Britten'in çağdaşı olan Tippett, birçok yönden de onun karşıtı olan bir sanatçıdır. Britten gibi küçük yaşlarda değil, otuz yaşından sonra, iyice tartıp biçip beste yapmaya yönelir. Britten gibi kendi dünyasının romantizminde değil, bir halk sanatçısı olarak halkın isteği doğrultusunda beste yapmayı öngörür. Dolayısıyla yapıtlarının ağırlığı geniş soluklu senfonik çalışmalar ya da Büyük opera-oratoryolardadır. Tippett, Kraliyet Müzik Koleji'nde eğitim görmüş, 1940'tan sonra Morley Koleji'ne müdür olarak atanmıştır. 1935'ten önceki tüm yapıtlarını yok eden besteci, 1966'da "Sir" unvanı almıştır. *Zamanımızın Çocuğu* (1941) adlı oratoryosundan sonra yazdığı büyük çaplı yapıtlarının çoğu, bu oratoryonun felsefesiyle ilintili olmuştur. *Yazortası Düğünü* (1955), bestecinin ilk operasıdır ve sonraki *Piyano Konçertosu*'yla *İkinci Senfoni*'sine kapıları açmıştır. *Buz Kırığı* (1977) adlı operasıyla, siyasal, kültürel, ulusal ve ırksal değerlerin bütünleşmesi için çağrıda bulunur. Bu operayla *Üçüncü Senfoni*'sini caz müziğinden, özellikle Blues'dan esinlenmiştir.

ABD'de Opera ve Müzikal

Amerika Birleşik Devletleri'nin opera dünyasında sesini yükseltmesi epey zaman almıştır. Opera alanı, özellikle Avrupalılara aittir. 20. yüzyılda başarılı sayılan Amerikan operalarından Gershwin'in *Porgy ile Bess*'i bile 1980'e dek opera tanımına kavuşamamıştır. Copland'ın *The Tender Land*'i, Mark Blitzstein'in solcu protesto eğilimindeki operaları, Gian Carlo Menotti'nin İtalyan tarzı operaları, bu dalın öncüleridir. Son yıllarda yeni opera kuruluşlarının desteğiyle canlanan opera piyasası, Dominick Argento, Mario Davidovski, Norman Dello Joio ve Douglas Stuart Moore gibi bestecileri yaratmıştır. Bir grup kadın bestecinin operaları da gündemdedir. Örneğin: Libby Larsen, Joan Tower, Vivan Fine ve Pulitzer Ödülü sahibi Ellen Taaffe Zwilich gibi. *Minimalizm*'i deneyen John Adams ve Philip Glass'ın operaları da büyük ilgi toplamaktadır. Barber ve Menotti, geleneksel Fransız ve İtalyan örnekleri üstüne akıcı operalar bestelemişlerdir. 1930'da Copland ve Thompson çağdaş Amerikan müziğinin zenginliğini, halk ezgi-

leri, caz ve koral müziklerle birleştirmiştir. Gershwin, Broadway'le klasik operaevleri arasında bir köprü oluşturur: Şöyle ki, *Porgy ile Bess* operaevlerinde bir "Büyük-Opera" olarak sahnelenirken, Broadway'de de bir müzikal olarak sahnelenebilmiştir. Bernstein ve Sondheim gibi sonraki kuşaklar Amerikan popüler şarkısıyla opera dilini birleştirirler. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından üniversitelerde toplanan opera çalışmaları ve bölgesel opera kumpanyaları pek çok Amerikalı besteciye destek sağlamıştır. Robert Ward, Stephen Paulus, Thomas Pasatieri ve Dominick Argento, operanın geleneksel yapısıyla yeni akımları birleştiren besteciler olmuştur. **John Cage**'in (1912-1992) 1960'ların başında sahne sanatlarına getirdiği yenilikler, 20. yüzyıl müzik tarihini sarsan olaylardır: Cage, değişik ortamları birleştirerek görsel ve işitsel sanatlara yeni bir giysi sunar. Canlı elektronik müzik yorumuyla ışık etkinliğini birleştirdiği *HPSCHD,* yeni bir çıkış noktası olur (Bkz: Deneysellik). Rastlamsal tekniğe dayanan çalışmalarından, 1958-1968 arasında gerçekleştirilen *Çeşitlemeler* dizisinden bazıları, dans, film, televizyon görüntüleri, ışık etkinliği, efekt, ses ve sahneleme öğelerini kapsar. Yetmişli yılların başında bu tür karışık ortam gösterileri, özellikle Amerika ve Almanya'da önem kazanır.

Amerikan bestecilerinin *minimalist* operaları ise günümüzde bir başka ilgiyle izlenmektedir: Philip Glass'ın *Einstein Kumsalda* (1976); *Satyagraha* (1981); *Akhnaten* (1984) gibi yapıtları, oyuncuların sahnede hareketsiz tablolar oluşturmasıyla tiyatronun gereklerini değil, görsel sanatların öğelerini kullanarak, özellikle müziksel renklerin etkinliğini öne çıkarır. Batı müziğinin dışında, Uzakdoğu ve Asya normlarını müziğe taşıyan bu operalar, hipnotize edici bir etkinin peşindedirler.

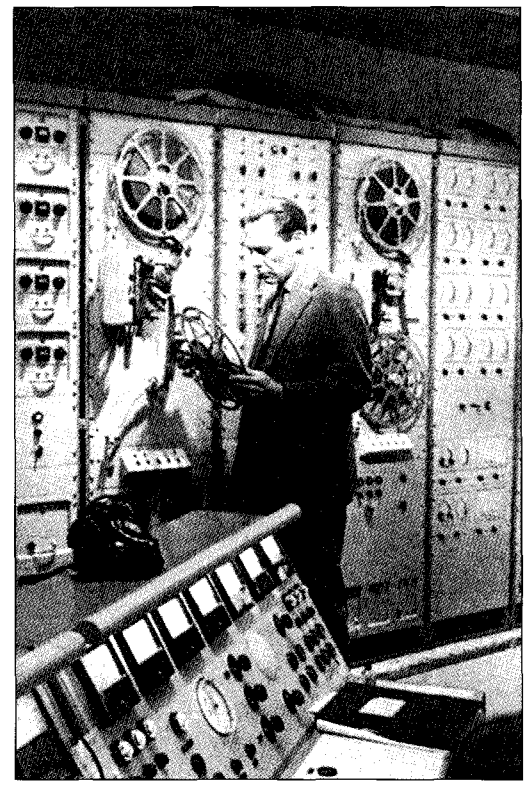
MÜZİKAL

Müzikal, tiyatro ailesinden üreyen, operet benzeri bir türdür. Müzikal komediler Broadway'de filizlenmiş ve çağdaş Amerikan müziğinin özelliklerinden biri olmuştur. George Cohan'ın Johnny Jones (1904) ve Hello Broadway *(1914) adlı yapıtları başlangıç örnekleridir. Sonradan,* Show Boat *(1927), Oklahoma (1943),* Güney Pasifik *(1949),* My Fair Lady *(1956),* The West Side Story *(1957),* Damdaki Kemancı *(Fiddler on the Roof, 1964) gibi başyapıtlar ortaya çıkmıştır. Victor Herbert ile başlayan bu gelenek George Cohan ile gelişmiş ve Jerome Kern, Cole Porter, Irving Berlin, George Gershwin, Richard Rodgers, Alan Jay Lerner, Stephen Sondheim ve Leonard Bernstein gibi isimler yetiştirmiştir. Müzikalin içinde tiyatroyla birleşen danslar, şarkılar ve renkli bir orkestrayla görkemli sahneler yer alır. 2000'li yıllarda gelişen teknoloji müzikal sahnelerine de yeni boyutlar katmıştır.*

Damdaki Kemancı

20. Yüzyılda Amerikalı Besteciler ve Elektronik Müzik

Varèse, Brüksel Fuarı için hazırladığı *Elektronik Şiir*'i seslendirirken.

Amerika'da geleneksel sanat anlayışıyla *avant-garde*'ı birleştiren köprü besteci, Charles Ives olmuştur. Müziğine en yalın ilahi ezgilerinden en karmaşık atonal polifoniye kadar çok değişik kaynaklar bulmuş bir bestecidir Ives. 1920'li yıllar, Amerikan müziğinde yeni buluşların dönemidir. Besteciler müzikte değişik malzemeleri araştırıp çağlar boyu alışılagelmiş ses düzeninde yenilikler yaratmak peşindedir. Müziğinde Amerikanizm arayan besteciler, Ives gibi, Amerikan deyişiyle deneysel sesleri birleştirirler. Walter Piston, Virgil Thompson, Roger Sessions, Roy Harris, Aaron Copland, Elliott Carter, Samuel Barber, William Schuman, 20. yüzyıl Amerikan bestecilerinin ilk kuşağını oluştururlar.

Önemli deneysel bestecileri de şöyle sıralayabiliriz: Cari Ruggles, Edgard Varèse, John Becker, Henry Cowell, John Cage, Milton Babbitt, George Crumb ve Charles Wuorinen. Elektronik müzik dalında önem kazananlar, John Harbison, Jacob Druckman, Otto Luening, Gordon Mumma, Morton Subotnick ve Vladimir Ussachevski (Ussachevsky) gibi isimlerdir. Ned Rorem ve Lukas Foss, daha genç kuşağın temsilcileridir. Gunther Schuller, John Corigliano, Andrew Imbrie, Leon Kirchner ve George Rochberg, çeşitli kuruluşların ısmarladığı yapıtları gerçekleştirip üne kavuşmuşlardır.

Başta Schönberg ve Stravinski olmak üzere 1930'lu yılların sonlarına doğru Avrupa'nın savaştan kaçan en büyük bestecileri, Amerika'ya yerleşmeye başlar. Çağdaş Amerikan müziği de bu öncülerden etkilenerek geniş bir ses paleti ve büyük formlara yönelir. Çağın ikinci yarısındaki Amerikan müziği, Avrupa'dan göç eden tüm öncü bestecilerin katkısıyla kendi içindeki deneyselliğini birleştiren özgün bir kimliğe kavuşur.

Edgard Varèse

(1883-1965)

1920'li yıllarda Amerikan müziğinin en önemli öncüsü Edgard Varèse'dir. Varèse, 22 Aralık 1883'te Fransa'da, Paris'te doğar; Politeknik Okulu'nda matematik ve doğal tarih eğitimi görür. On dokuz yaşında müziği meslek olarak seçmeye karar verir, 1904-1906 arasında Schola Cantorum'da okur. 1907'de Paris Konservatuvarı'na girer. 1908-1915 arasında Berlin'de yaşar. 1914'te Prag Filarmoni Orkestrası'nın konuk şefi olur. Fransa'ya dönüp orduya katılır, rahatsızlığı nedeniyle kısa sürede terhis edilir. 1916'da New York'a gider ve 6 Kasım 1965 tarihindeki ölümüne dek orada yaşar. Varèse Amerika'da çeşitli besteci örgütlerinin kuruculuğunu yapmış, çağdaş müziği yayma ve güçlendirme amacıyla genç müzikçileri bu örgütlere çağırmıştır.

Ses birleşimlerinde geleneksel çeşitleme ve gelişme olayından kaçınır. *Offrandes* (1921), *Hyperprism* (1922), *Octandre* (1924) ve *Integrales* (1924) gibi oda orkestrası için yazılmış dizi yapıtlarında; *Ameriques* (1922) ve *Arcana* (1927) gibi büyük orkestra için çalışmalarında Varèse, kendini her türlü tema gelişmesinden arındırmış, duruk bir yapı kurar. Melodik içeriği, kendini yineleyen notalar grubuna indirger. İkili ve üçlü nota grupları, değişik ritmik kalıplar içinde üst üste yinelenirken disonant akorların salkımları oluşur. Armonisel içeriğin akor oluşumuyla ya da geleneksel anlamdaki yürüyüşle ilgisi yoktur. Bu tür müzikte en önemli öğeler, çalgı renkleri ses gürlüğü, vurgu ve ses dokusudur. Vurmalı çalgıların ritmi, melodiye dönüşür; melodi, vurgu ve sonoriteyi doğurur.

Bu kavramlar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında giderek önem kazanan vurmalı çalgıların müziğe egemen olmasını sağladığı gibi teyp müziği ve elektronik müziğe de kapıları açar. *Ionisation* (1931), tümüyle vurmalı çalgılardan oluşurken siren sesinin inatçı özelliği, piyano ve çanların katkıları, yapıta metalik bir karakter verir. *Density 21.5,* solo flüt için anlatımcı bir yapıttır. 1953'ten sonra elektronik ve teyp müziğiyle deneyler yapar. *Çöller* (1954) adlı yapıtı, teyp ve akustik çalgıları birleştiren ve somut müziğe kapıları açan ilk çalışma olmuştur. *Elektronik Şiir* (1958) ise, Brüksel Fuarı'nda, tasarımcının, Le Corbusier'nin yaptığı pavyon için bestelenmiş bir başka somut müzik örneğidir. 9/7

Roger Sessions
(1896-1985)

Amerika doğumlu besteciler arasında Schönberg tarzı diziselliği geleneksel anlayışla en iyi kaynaştıran; net ve akıcı anlatımıyla seçkinleşen besteci Sessions'tır. Harvard ve Yale Üniversitelerinde eğitim gören sanatçı, Smith Koleji, Cleveland Müzik Enstitüsü, Boston Üniversitesi, Princeton, Julliard Müzik Okulu ve Berkeley gibi ülkenin seçkin kurumlarında öğretim üyeliği yapmıştır. Sessions, 1926-1933 arasında Avrupa'da yaşar. 1920'deki çalışmaları Stravinski ve Bloch etkisindedir. Schönberg'e olan ilgisi gün geçtikçe artar ve 1953 yılında, ilk kez 12 ses yöntemiyle işlediği *Keman Konçertosu*'nu besteler. Bundan sonraki altı senfonisini dizisel kurguda ortaya çıkarır. Sessions'ın müziği Amerikan tarzı müzik akımlarına göre "ciddi" olarak tanımlanmış, ancak Amerikan karakteri de hemen her yapıtında belirmiştir. *Montezuma* adlı operası, 1970'te yazdığı *Rapsodi*'si sekiz senfonisi, konçertoları ve vokal yapıtlarıyla önem kazanmıştır.

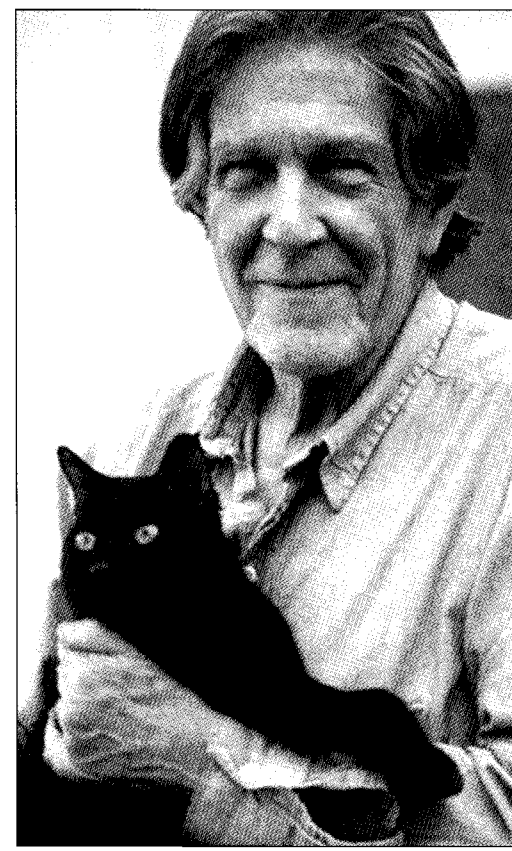
Henry Cowell
(1897-1965)

Ives kuşağının en önemli temsilcilerindendir. 11 Mart 1897'de Kaliforniya eyaletinde doğan besteci üç yaşında keman çalmaya başlar. 1913'te California Üniversitesi'ne girinceye kadar besteciliği kendi kendine öğrenir. 1919'da *Yeni Müziğin Kaynakları* başlıklı bir kitap yazar, 1931'de iki yıl Berlin'de Doğu müziği üstüne uzmanlaşır. 1956'da Hindistan'a giderek Asya müziğini inceler. Böylece yeni çalgı kaynakları bulduğu gibi, Avrupa müzik geleneğine karşı dünyanın diğer yörelerinden derlediği müziği yeni bir deyiş olarak sunar. Cowell'in müzik tarihine getirdiği en önemli buluş *salkım sesler* kavramıdır. Açık biçim örneği olarak bestelediği *Yaylı Çalgılar için Mozaik*, 26 mozaik parçasından oluşur ve beş çalgıcı için yazılmıştır. Geleneksel çalgılardan yeni tınılar elde etmek de Cowell'le başlayan bir buluştur. Örneğin, piyanonun yalnız tuşlarının değil, iç mekanizmasının da piyanist tarafından çalınmasını gerektiren besteler yapmıştır. Piyanonun vurmalı çalgı özelliğini öne çıkardığı gibi Küba ve Meksika kaynaklı vurmalı çalgıları da gündeme getirmiştir. Bestecinin 20 senfonisi; *O'Higgins of Chile* (1949) adlı bir operası, oda müziği, org ve piyano yapıtlarıyla şarkıları vardır. Cowell'ı izleyenler, Lou Harrison, Alan Hovhaness ve John Cage'dir. Bu grup içinde en seçkinleşen besteci, John Cage olmuştur.

MÜZİK 9/7-VARÈSE: ÇÖLLER (Giriş)

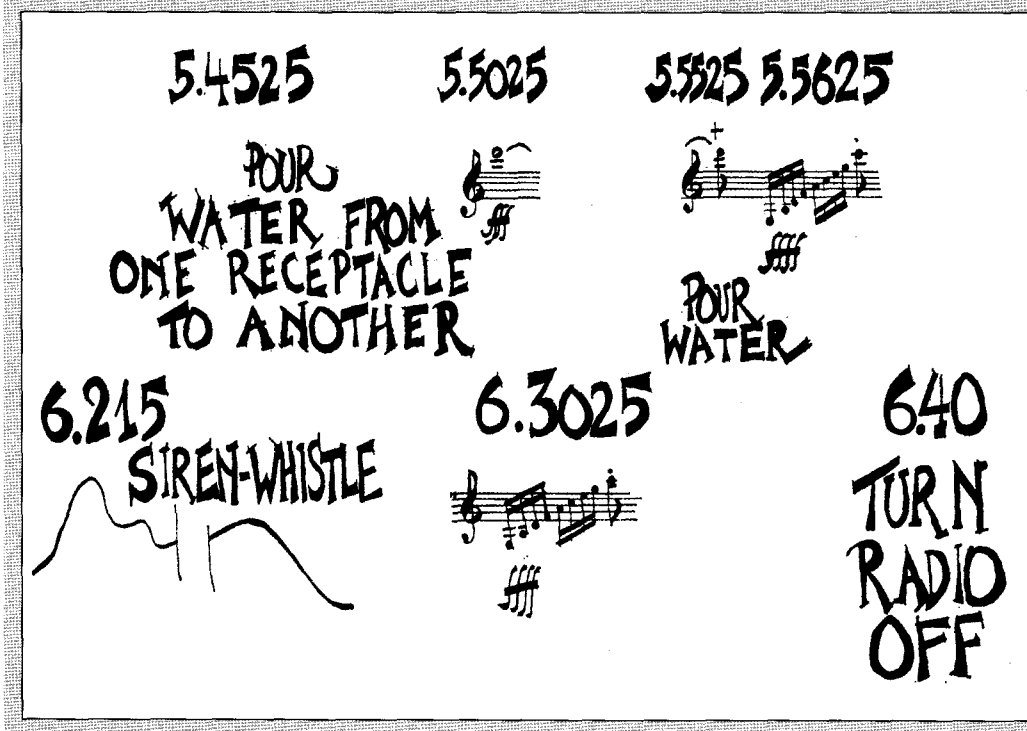
John Cage
(1912-1992)

John Cage, çağımızda beste yapmak için katı kuralların gerekli olmadığını en açık yüreklilikle kanıtlayan bestecidir. Bir ses olayının diğeriyle mutlaka bağlantılı olmadığını ve ses düzenlemesinde belli bir denetim ge-

John Cage, 1960'larda değişik ortamları birleştiren öncülerden.

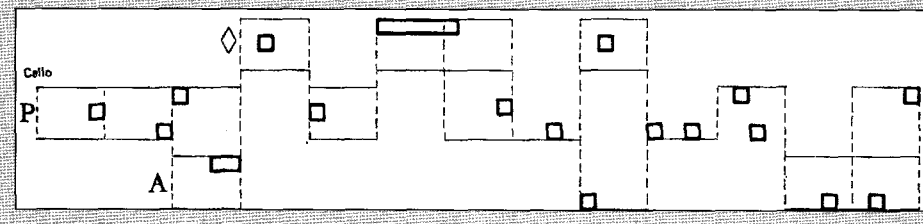
rekmediğini ileri sürer. Demokrasi dünyasında bir çalgı topluluğunun da demokratik kurallara oturtulabileceğine örnek vermek istemiştir. Şansa bırakılmış müzik, rastlamsallık, Cage'in buluşudur. Bestecinin yorumcuya özgürlük tanıması, yorumcunun da besteye –bir ölçüde yönlendirilmiş de olsa– katkıda bulunması düşüncesi, çağdaş müziği çok etkilemiştir. 5 Eylül 1912'de Los Angeles'ta doğan Cage, 1930-1931 yıllarında Paris, Berlin ve Madrid'de müzik, sanat tarihi ve mimarlık eğitimi görür. Kaliforniya'ya dönünce Cowell ve Schönberg'in öğrencileri olur. 1938'de Seattle'da bir vurmalı çalgılar orkestrası kurar. Aynı yıl *hazırlanmış piyano*'sunu ortaya çıkarır. Piyanonun tellerini birbirine bağlayıp, aralarına lastik, tokmak ve tahta gibi değişik cisimler yerleştirerek geleneksel tınısına yenilikler getirir. 1937'den sonra dans ve vurmalı çalgılar arasındaki bağlantıyı incele-

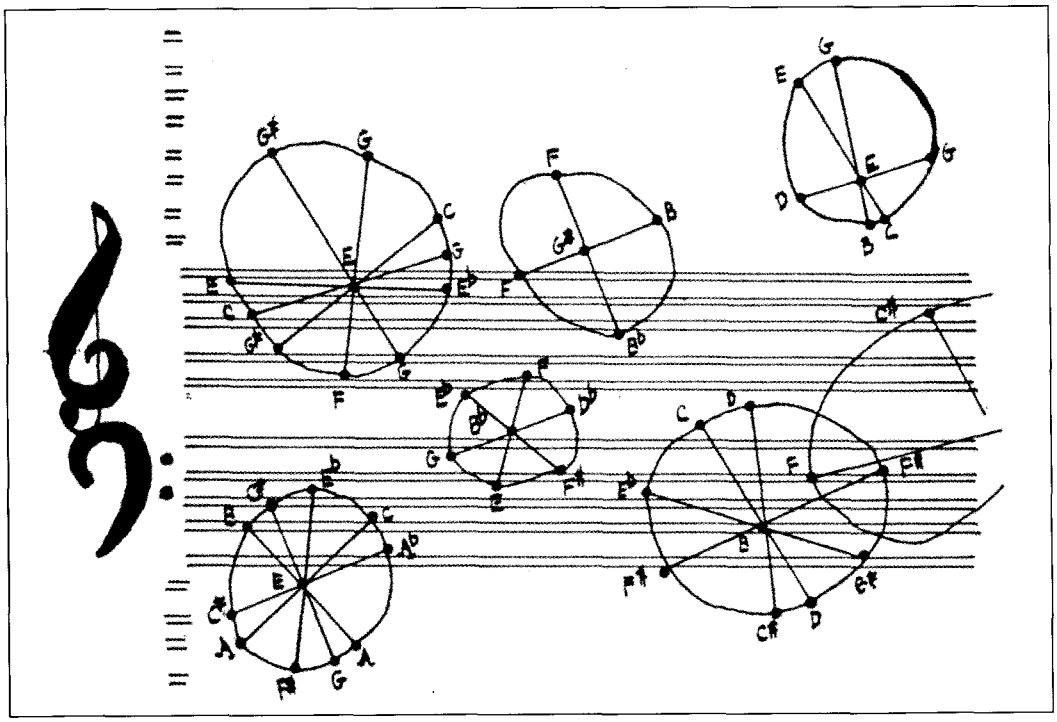
Cage'in, *Su Müziği* başlıklı yapıtından yorumcuyu yönlendiren uyarılar.

RASTLAMSALLIK

Rastlamsal (aleatory) yöntemde besteci, parçanın bir bölümünü yorumcunun değerlendirmesine bırakabilir. Bir bakıma, yönlendirilmiş bir doğaçlama yapar yorumcu. Aleatory sözcüğü, alea (zar) sözcüğünden kaynaklanır. Zar atımı, "şansa, rastlantıya bağlı" anlamı taşır. Notaların üstüne rastgele mürekkep döküp ne okunabilirse onu çalmak, nota sayfalarını bir şapkadan kura çekercesine çekmek ve ne çıkarsa o sırayı uygulamak ya da yorumcunun birkaç sayfa yere düşürüp doğaçtan çalmayı sürdürmesi gibi doğaçlama deneyler yapılmıştır. Bu durumda grafik nota yöntemi de gündeme gelir. Pierre Boulez, John Cage, Karlheinz Stockhausen, Christian Wolf gibi birçok çağdaş besteci, rastlamsal yöntemi kullanmıştır.

Rastlamsal yönlendirme için bestecinin yorumcuya çizdiği taslak. Ses yükseklikleri, gürlükler ve anlatım açısından yönlendirmeler belirtilmiş.

Cage, *Piyano Konçertosu*'ndan grafik notalama.

meye başlayan Cage, 1942'den sonra New York'ta Merce Cunningham Dans Topluluğuyla uzun yıllar sürecek bir işbirliğine girer. 1941'de Chicago'da Yeni Müzik dersleri verir. 1952'de *İmgesel Manzara no. 5* adlı, teyp içeren ilk yapıtını ortaya çıkarır. Aynı yıl *4'33"* başlıklı sessiz yapıt da ortaya çıkar. Sessizliğin, müziğin bir öğesi olduğunu, yorumcunun 4 dakika 33 saniye sahneye çıkıp çalgısının önünde sessizce oturduğu zaman, kendi kalp atışlarından çevredeki en minimal sese kadar duyabileceğini ileri sürer. *4'33"* üç bölümden oluşur ve her bölüm bir diğerine *attacca* ile bağlıdır. Çalgı, piyano, keman veya flüt olabilir.

Cage'in Asya felsefesine yakın ilgisi, Zen Budizmi de yakından incelemesine yol açar. Böylece müzikte de zar atımıyla, rastlantının getireceği sonuçların denemelerine girişir. Bestecinin *Sessizlik* (1961) ve *Pazartesiden Sonra Bir Yıl* (1967) adlı kitapları vardır. ● 9/8

CAGE'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Hazırlanmış Piyano için Konçerto (1951); Piyano Konçertosu (1958); Atlas Eclipticalis (1961); Score - Thoreau'dan 40 Çizim (1974). **Piyano:** Metamorphosis (1938); Sonatas and Interludes (1948); Music of Changes (1951); Piyano için Müzik (1952); 7 Haiku (1952); Su Müziği (1952). **Vurmalı Çalgılar:** First Construction (1939); Second Construction (1940); Third Construction (1941); The Imaginative Landscape 1-5 (1939-52). **Elektronik Müzik:** Fontana Mix (1958); Cartridge Music (1960); Bird Cage (1972). **Diğer Yapıtları:** 4'33" (1952); Çeşitlemeler 1-7 (1958-1966); Music for Carillon No. 1-5 (1952-1967); HPSCHD (1969); Dörtlüler 1-8 (1976).

Milton Babbitt

(d. 1916)

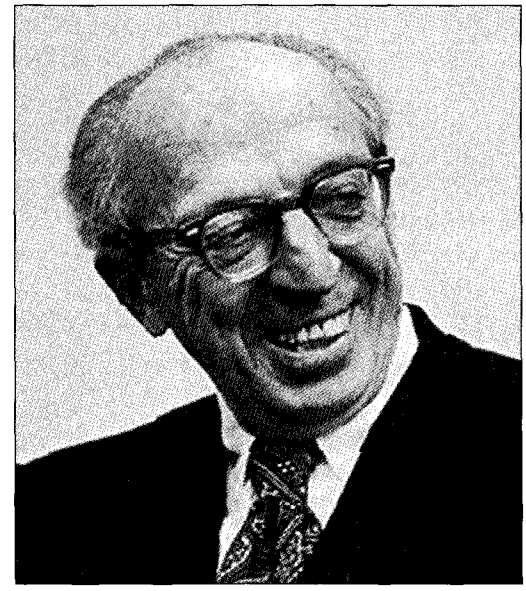
Philadelphia'da doğan Amerikalı bir besteci ve matematikçidir. Princeton Üniversitesi'nde eğitim görüp Roger Sessions'ın öğrencisi olur. 1938'den bu yana Columbia-Princeton Üniversitesi'nin sürekli profesörüdür ve elektronik müzik merkezinin kurucusudur. Yapıtları Schönberg ve Webern'in 12 ses yönteminden yola çıkmış, giderek elektronik müziğe yönelmiştir. Babbitt gerek besteleriyle, gerekse konferansları ve kuramsal yazılarıyla 12 ses müziğinin savunucusu olmuş ve böylece kendini, dizisel yöntemin ve elektronik müziğin Amerika'da yaygınlaşmasına adamıştır. Babbitt aynı zamanda caz müziği yeteneğiyle ünlenmiştir. Yapıtlarının kimi sadece elektronik ortamda bestelenmiştir. Bazısı da hem akustik çalgıları, hem elektronik ortamı bir arada duyurur.

Philomel (1961) adlı çalışması soprano ve teype alınıp elektronik stüdyoda değiştirilmiş bir soprano sesinin eşliği için yazılmıştır. Yalnız akustik çalgılar için de yapıtları olan Babbitt, 1980'lerden sonra elektronik ortama daha az yer vermiştir. 2006 tarihli en son çalışması *Keman ve Piyano İçin Bir Encore* başlığını taşır.

𝄞 **MÜZİK 9/8-CAGE: HAZIRLANMIŞ PİYANO İÇİN PARÇA**

Popüler Amerikan Müziğine Doğru

Bir yandan deneysel atılımlar sürerken aynı kuşağın diğer bestecileri, Amerika'daki popüler müziğe doğru kaymaya başlar. Gershwin, Copland, Carter, Bernstein ve Menotti, Amerikan popüler müziğini sanat müziğiyle birleştiren, Amerikalı olan bir müzik yazma peşindeki bestecilerdir.

Aaron Copland

George Gershwin

(1898-1937)

Göçmen bir Rus ailenin çocuğu olarak 26 Eylül 1898'de New York'ta doğar. Ağabeyi Ira, şarkılarının ve operalarının metnini yazan ve yaşam boyu onunla işbirliği yapan bir sanatçıdır. Gershwin küçük yaştan başlayarak her tür müzik, özellikle caz ve *ragtime* dinler. Bir konser piyanisti olmak için uzun yıllar piyano dersleri alır. 15 yaşında okulu bırakıp Tin Pan Alley yayıncılar grubuna katılır ve tiyatro müziği bestelemeye başlar. 1919'da yazdığı *Swannee* adlı şarkı büyük başarı elde eder. Müzik tekniği ve kompozisyon üstüne bilgisi yetersiz olduğundan bestelerini yazıya dökme işini Fernand Grofé (1892-1972) gibi başka müzisyenler üstlenirler. 1924'te bestelediği caz konçertosu *Rhapsody in Blue* da *Grofé* tarafından orkestralanmıştır. *Fa Majör Konçerto* (1925) ve *Paris'te Bir Amerikalı* (1928) adlı senfonik yapıtı Walter Damrosch tarafından ısmarlanır. Ciddi müzikle popüler müziğin uyumlu birleşimini sağlaması *Porgy ile Bess* operası gibi bir başyapıta yol açar (1934-1935). Bunların dışındaki ünlü şarkıları, piyano prelüdleri ve film müzikleriyle müzik tarihine geçen Gershwin, 11 Temmuz 1937'de Hollywood'da, beyin tümöründen ölür.

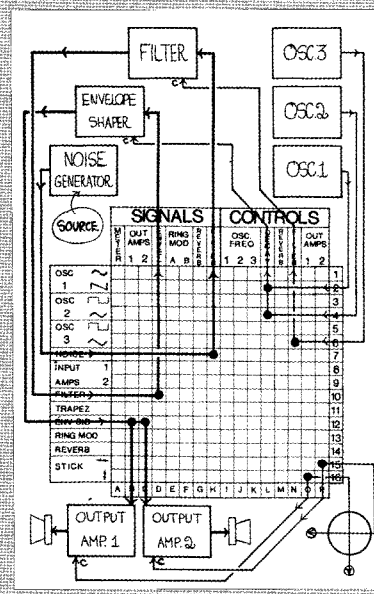

George Gershwin

Aaron Copland

(1900-1990)

Kaplan soyadını taşıyan, Rus-Yahudi göçmeni bir ailenin çocuğu olarak 14 Kasım 1900'de New York'ta, Brooklyn'de dünyaya gelir. 1917'de Rubin Goldmark'la müzik kuramı çalışır; 1921'de Paris'e giderek Nadia Boulanger'nin öğrencisi olur. 1930'lardaki ekonomik bunalım, ülkedeki pek çok sanatçıyı etkiler. Copland da karmaşık besteleri bir yana bırakıp halkla yakınlaşmak amacıyla, daha kolay anlaşılır yapıtlar yazar. Bir bakıma Hindemith'in *Yararlı Müzik* felsefesini güder. Bu dönemde *Çocuklar için Operet, İkinci Kasırga* ve ortaokul orkestraları için yalın parçalar besteler. Bir Meksika gezisi sonucunda yazdığı *El Salon Mexico* (1936), Copland'ı büyük üne kavuşturur. Ardından bir dizi bale yapıtı gelir: *Billy the Kid* (1938); *Rodeo* (1942); *Apalaş Baharı* (1944). Her biri konusunu Amerikan kültüründen, yerel öykülerden almıştır. Zenci ilahileri, kızılderili dansları, kovboy ezgileri, kırsal alandaki etkinliklerin ritimsel özelliği, yerel şarkılar ve öyküler, Copland'ın başlıca malzemesi olur. 1946'da yazdığı *Üçüncü Senfoni*'si, Stravinski'nin etkisinde ve Yeni Klasik yapıdadır. Caz müziğinden yararlanma biçimi ve orkestra sonoritesi, Stravinski benzeridir. Copland, konuşmacı ve orkestra için yazdığı *Lincoln Portresi*'nde

Elektronik müzik notası.

ELEKTRONİK MÜZİK

Birincil kaynağında sesleri elektronik üretilen her müzik, elektronik müzik olarak tanımlanır. Geleneksel akustik çalgıları sentetikleştirerek ya da tümüyle elektronik laboratuvarlarda üretilen sesleri değerlendirip düzenleyerek oluşturulan bir müzik türüdür. Önceleri yalnız sanat müziğinde denenen elektronik teknoloji, özellikle 1970'ten sonra popüler müziğin besin kaynağı olmuştur.

Akustik çalgıları güçlendirmek üzere yapılan ilk deneyler 19. yüzyılın başlarına dek uzanır. Beethoven, Wellington'un Zaferi *başlıklı yapıtında Nepomuk tarafından icat edilen mekanik bir aygıt kullanmış; bu aygıtla, hava basıncından yararlanıp üflemeli, yaylı ve vurmalı çalgıların sesini ikiye katlayan bir etki yaratmıştır.*

1906'da Thaddeus Cahil; Telarmonyum adını verdiği, dinamolarla ses üretilen, 200 tonluk bir aygıt yapar. Busoni 1907'de bu çalgıya Müziğin Yeni Estetiği İçin Bir Taslak *başlıklı bir beste yazar. 1920'de Lev Termen, Theremin adlı aygıtı; 1928'de Maurice Martenot, Ondes Martenot adlı aygıtı icat ederler. Messiaen, Ondes Martenot için 1937 ve 1938 yıllarında iki yapıt besteler. Sonraları componium, elektromekanik piyano, elektroarmonik piyano ve tonametrik çalgılar orkestraya girmiştir.*

Edgard Varèse, 1930'lardan başlayarak tüm müzik dünyasını klasik kalıpları zorlamaya, geleneksel tınılara başkaldırmaya çağırır. Varèse'in bu çağrısıyla akustikten elektroniğe yönelişler artmaya başlar. Vurmalı çalgılar, Varèse'in müziğinde büyük önem taşır. Yalnız vurmalı çalgılar topluluğu için bestelediği Ionisation adlı yapıtın tınıları, elektronik sesleri arayan bestecilere öncülük etmiştir. 1948'de Fransız besteci Pierre Schaeffer teybe kaydettiği tren seslerini kullanarak Trenyolu Etüdü'nü (Railroad Etude) *besteler. 1950'lere dek kullanılan bir başka aygıt da Trauterwein'ın icadı olan Trautonium'dur ki, Hindemith de bunun için beste yapmıştır.*

Doğal ya da mekanik seslerin teybe alınıp yeniden üretilmesi bu dönemde Somut Müzik *(Musique concrète) başlığıyla sunulur. Öte yandan saf elektronik seslerden türetilen ve elektronik stüdyoda üretilen besteler de* Elektronik Müzik *olarak adlandırılır. 1952'den başlayarak dünyanın değişik merkezlerinde elektronik müzik stüdyoları kurulmuştur. Öncelikle New York Columbia Üniversitesi stüdyolarında 1952'de Ussachevski ve Otto Leuning'in; 1956'dan sonra da Babbitt, Davidovski, Wuorinen ve Bülent Arel'in elektronik müzik laboratuvarlarındaki çalışmaları, elektronik müzik dünyasının zenginleşmesine öncülük etmiştir. Aynı yıllarda Köln, Milano ve Tokyo'da kurulan stüdyolar da önem kazanmıştır. Stockhausen, kaydedilip yeniden elektronik olarak üretilmiş seslerle doğrudan elektronik laboratuvarda türetilmiş sesleri birleştirmiştir. Bu arada elektronik ortamı akustik çalgılarla da birleştiren pek çok beste yapılmıştır. Varese'in* Elektronik Şiir'i *gibi.*

Bilgisayar dönemiyle birlikte, müzik alanında da bilgisayar bestecileri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilgisiyar besteciliğine öncülük edenlerden bazıları şöyle sıralanabilir: Boulez, Babbitt, Brun, Herbert, Crowning, Ghant, Morrison, Xenakis, vb.

(1942) ve *Sıradan Adam için Fanfar*'da (1942) bir halk bestecisi olarak yönetici güçlere seslenmektedir. *Eski Amerikan Şarkıları* (1952) ve *Piyanolu Dörtlüsü*'nde (1950), Schönberg'in dizisel yönteminden etkilendiğini ortaya koyar. Diziselliğe yöneldikten sonra popüler müzik kavramından ve film müziklerinden uzaklaşır. 1967'deki orkestra için *Inscape*'ten sonra çok az beste yapmıştır. Zamanını daha çok konferanslar vererek geçirir. Besteciliğinin yanı sıra orkestra şefliği, piyanistliği ve öğretmenliğiyle çağımızın önemli bir müzik adamı olmuştur. Sayısı 40'ı aşan bestelerinin yanı sıra müzik tarihi ve müzik sorunlarıyla ilgili dört kitap yazmış, bunlar çeşitli dillere çevrilerek ödüller kazanmıştır. Copland konferanslarından birinde şöyle der: "Çağımızda müzik sanatı, zorlu bir ayaklanma geçirmiştir. Her yerde dinleyici bunca değişikliği büyük bir şaşkınlık içinde izlemekte. Sıradan bir müziksever için bu modern besteler karmakarışık, duygudan uzak yapıtlar! Ancak herkes müziğin bir devrim geçirdiğini biliyor. Müzikteki değişim, diğer sanat dallarında olduğu gibi kaçınılmazdı. Öyle ya, neden içinde yaşadığımız zamanı değil de eski bir dönemi yansıtalım müziğimize? Aslında biz de kendi çağımızın bestecisi olarak tıpkı Beethoven ya da Wagner gibi, yaşadığımız günü, çağımızı yansıtacak bir müzik dili arıyoruz."

Elliott Carter

(d. 1908)

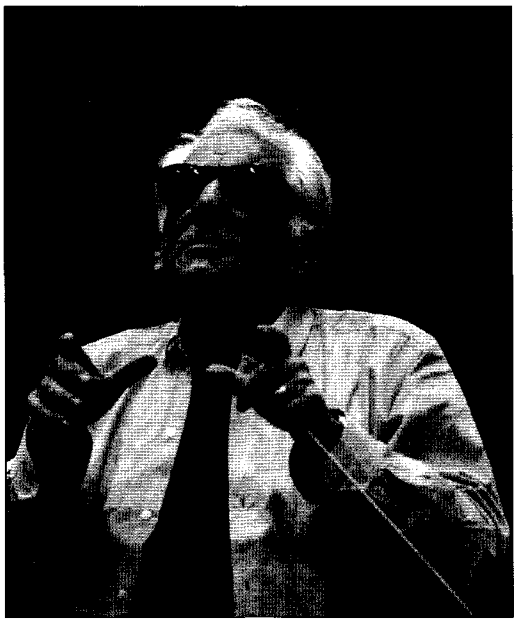
Ives'ın kendine özgü karmaşık fikirlerini, Stravinski'nin Yeni Klasik yöntemini ve Copland'ın Amerikan karakterindeki müzik düşüncesini özümseyen bir bestecidir Carter. 11 Aralık 1908'de New York'ta doğan besteci, 1926-1932 arasında Harvard'da eğitim görür. 1932'den 1935'e dek Paris'te Nadia Boulanger'yle çalışır. Amerika'ya dönerek 1940'a kadar Musical Caravan adlı dans topluluğunu yönetir. 1950'de Arizona'ya yerleşir. Kendine insanlardan uzak, yalnız bir düzen kurar. Dinleyicinin gündelik beğenisine hizmet etmeyen, özgün bir biçem yaratmak ister. Sonuçta ortaya çıkan *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü,* yine de geniş dinleyici kitlesi tarafından beğenilen bir yapıt olur. 1955'ten sonra New York, Queens Koleji'nde, Salzburg seminerlerinde, Yale Üniversitesi'nde, Berlin'de, Roma'da ve 1972'den sonra Juilliard Müzik Okulu'nda profesörlük yapar. Birçok onursal doktora unvanına sahip olan Carter, Amerikan Bilim ve Sanat Akademisi üyesidir.

Carter'ın ilk çalışmaları, Yeni Klasik biçimde olsa da yeni bir armonik dilin ve ritmik yapının habercisidir. 1948'deki *Çello Sonatı*'yla *ölçülü modülasyon* yöntemini geliştirmiştir. Bu yöntemde ilk sunulan temponun içinden çapraz ritmin gelişmesiyle yeni bir tempo üretilir. Dinleyici aynı anda yürüyen her iki tempoyu da belirgin bir şekilde duyabilir. Carter'in 3 yaylı çalgılar dörtlüsü, Bartók ve Stravinski'den sonra bu alanda yazılmış en önemli yapıtlar olarak nitelenmiştir. *Pocahontas* (1939) ve *The Minotaur* (1947) adlı bale yapıtlarının yanı sıra *Birinci Senfoni* (1942); *Şenlik Uvertürü* (1944); *Çeşitlemeler* (1955); *Orkestra Konçertosu* (1969); *Üç Orkestra için Senfoni* (1977); *İkili Konçerto* (1961) ve *Piyano Konçertosu* (1965) gibi orkestra için besteleri vardır. *What Next* (1997) adlı tek perdelik operası, piyano konçertoları, oda müziği yapıtlarıyla bugün 100 yaşında bile besteciliğini sürdürmektedir. *Korno Konçertosu ve Piyano-Orkestra Envasyonları* en son çalışmalarıdır.

Samuel Barber

(1910-1981)

Diğer çağdaşlarına göre daha tutucu olarak bilinen Barber, 9 Mart 1910'da Pennsylvania'da doğar. Ünlü bir kontralto olan teyzesiyle şeflik, şan ve piyano çalışır. Sonradan iyi bir bariton sese sahip olur. Daha çocukluk yıllarında başladığı bestecilik çalışmalarını, Philadelphia'da Curtis Enstitüsü'nde geliştirir. İki kez Pulitzer Ödülü'nü ve bir kez Roma Ödülü'nü kazanan sanatçı 1945'te doktorasını verir ve Guggenheim bursunu kazanır. Barber'ın melodik çizgiye bağlı kalan yapıtları, parlak ve lirik bir dokuda örülüdür. 1938'de yaylı çalgılar orkestrası için yazdığı *Adagio* bestecinin en ünlü çalışmasıdır ve ağıtsal lirizmiyle çağdaş Amerikan klasiklerinden biri haline gelmiştir. *Dower Beach* (1931) adlı yaylı çalgılar ve insan sesi için yapıtı, doğal romantizmiyle ilk ilgiyi çeken çalışmasıdır. 1933'te yazdığı *The School for Scandal* uvertürü, Philadelphia Orkestrası tarafından seslendirilmiştir. Menotti'nin yakın dostu olan Barber'ın operaları, diğer yapıtları kadar ilgi görmemiştir. *Vanessa* (1957); *A Hand of Bridge* (1958); *Anthony ve Cleopatra* (1966) başlıklı operaları; *Medea balesi* (1946); *Birinci* ve *İkinci Senfoni*'si (1936, 1944); *Keman Konçertosu* (1940); *Çello Konçertosu* (1946); *Piyano Konçertosu* (1962); *Yaylı Çalgılar Adagiosu* (1936), oda müzikleri ve şarkıları vardır.

Leonard Bernstein'ın besteciliği kadar orkestra şefliği de 20. yüzyıla damga vurmuştur.

Leonard Bernstein

(1918-1990)

Çağımızın en ünlü orkestra şeflerinden ve Amerika'nın önde gelen bestecilerinden Bernstein, 25 Ağustos 1918'de Massachusetts eyaletinde, dindar bir Rus-Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Özel piyano dersleri aldıktan sonra Harvard'a girer ve Piston'ın öğrencisi olur. 1939'da mezun olarak Curtis Müzik Enstitüsü'ne devam eder. Burada şeflik, orkestralama ve piyano dersleri alır. 1940'ta Tanglewood'daki Berkshire Müzik Okulu'na burs kazanır. 1943'te kısa bir süre içinde Bruno Walter'ın yerine orkestra yönetmesi büyük bir başarı olarak nitelenir. Böylece New York Şehir Orkestrası'nın şefi olur. 1958'den sonra 11 yıl New York Filarmoni Orkestrası'nın müzik direktörlüğünü yapar. Yaşam boyu bu orkestranın onursal şefi ilan edilir. Sanatçı 14 Ekim 1990'da New York'ta ölür.

Bernstein, besteci olarak *Kasabada* adlı müzikalle dikkati çeker. Her döneminde Amerikan caz müziğiyle popüler müziğini, ciddi sanat müziği içinde kullanmayı ilke edinen Bernstein, hafif müzik yazarken bile son derece özenli ve incelikli davranmıştır. Bernstein'in kaynakları Mahler, Stravinski, Gershwin, Villa Lobos, Copland, İbrani Ayinleri ve Broadway müzikalleri olarak sayılabilir. Bestecinin başlıca yapıtları arasında: Sahne müziklerinden *Kasabada* (1944), *Candide* (1956), *Batı Yakası Hikâyesi* (1957) ve *Missa* (1971); *Fancy Free* (1944) adlı balesi; *Kaygı Çağı* adlı *İkinci Senfoni*'si (1949); *On the Waterfront* (1955) adlı film müziği; koro parçaları, piyano yapıtları, *Kiarinet Sonatı* (1942) ve şarkıları sayılabilir.

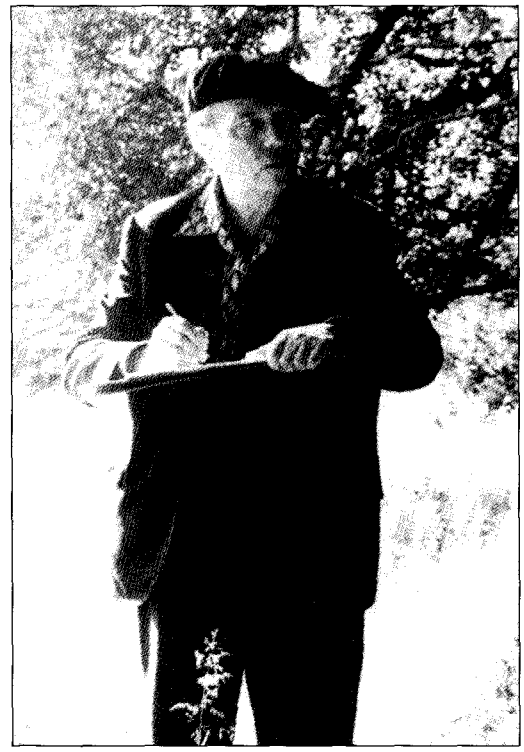

Benstein: *Batı Yakası Hikâyesi*

Post-Webern Diziselliği

Müzik dünyası 1945 yılında Webern ve Bartók'u, 1951'de Schönberg'i yitirir. Stravinski, Şostakoviç, Carter ve Copland gibi Amerika'daki besteciler, Tippett ve Britten gibi İngilizler, savaş öncesi verimlerini sürdürmektedir. Bundan sonraki yenilikçi kuşaklar, genellikle Webern yolunda yürüyen bir dizisellik yöntemiyle özdeşleşir. Başta Olivier Messiaen, Pierre Boulez ve Karlheinz Stockhausen olmak üzere; Berio, Cage, Henze, Lutoslawski, Penderecki, Ligeti, Maderna ve Xenakis, İkinci Dünya Savaşı sonrasını günümüze bağlayan besteciler olmuştur. Dizisel yöntem Almanya'da uzun yıllar yasaklandığı halde, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ruhsal ve entelektüel özgürlüğün bir simgesine dönüşür. Böylece Webern, ölümünden 10 yıl sonra bir öncü olarak yeniden seçkinleşir. Webern'in 1953'ten sonraki yeniden doğuşu, Darmstadt Kranichstein yaz okulundaki ortamda gerçekleşir. Notaları savaş sonuna dek çoğaltılamamış, ancak 1950'li yılların sonlarında basılabilmiştir. Webern'in ileriye yönelik diziselliği, bu yönteme uzun yıllar karşı çıkan İgor Stravinski'yi bile 1950'li yıllardan sonra etkilemiştir. *Canticum Sacrum* ve *Honorum Sancti Marci Nominis*'le (1955) *Threni* (1958), Stravinski'nin tümüyle dizisel yapıtlarıdır. Ayrıca *Piyano ve Orkestra için Bölümler* (1959), *J. F. Kennedy'ye Ağıt* (1964) ve *Requiem Canticles* (1966), yoğun örgüleri ve *yapısalcı* (konstrüktivist) yönleriyle Stravinski'nin Webern izleri taşıyan diğer yapıtlarıdır. Boulez ve Stockhausen elektronik laboratuvarda teybe kaydettikleri seslerle yeni deneyler yaparlar. Stockhausen'in fonetik ve iletişim kuramları üstüne çalışmaları, besteleme yöntemini de etkilemiştir. Webern'in kromatik skalanın notalarını dizeler içinde kullanma kuramını Stockhausen ses gürlüğü, süre ve tını gibi başka öğelere uyarlar. Ayrıca Webern'in grup kompozisyonu kavramını da geliştirerek, değişik karakterdeki malzemeleri birleştirip, sunma sırasını yorumcuya bırakan çalışmalar yapmıştır. *Klavierstück XI* (1956) gibi yapıtlarda Stockhausen'in elektronik ve akustik malzemeyle rastlamsallığı kaynaştırması, yaratıcı buluşlara yol açmıştır. (Bkz: Stockhausen)

1957'de Robert Craft, Webern'in tüm yapıtlarını plak haline getirir. René Leibowitz, kendini Webern'e adamış bir öğrenci olarak onu geniş çevrelere tanıtmayı görev edinir.

Olivier Messiaen kuş seslerini notaya alırken.

Olivier Messiaen
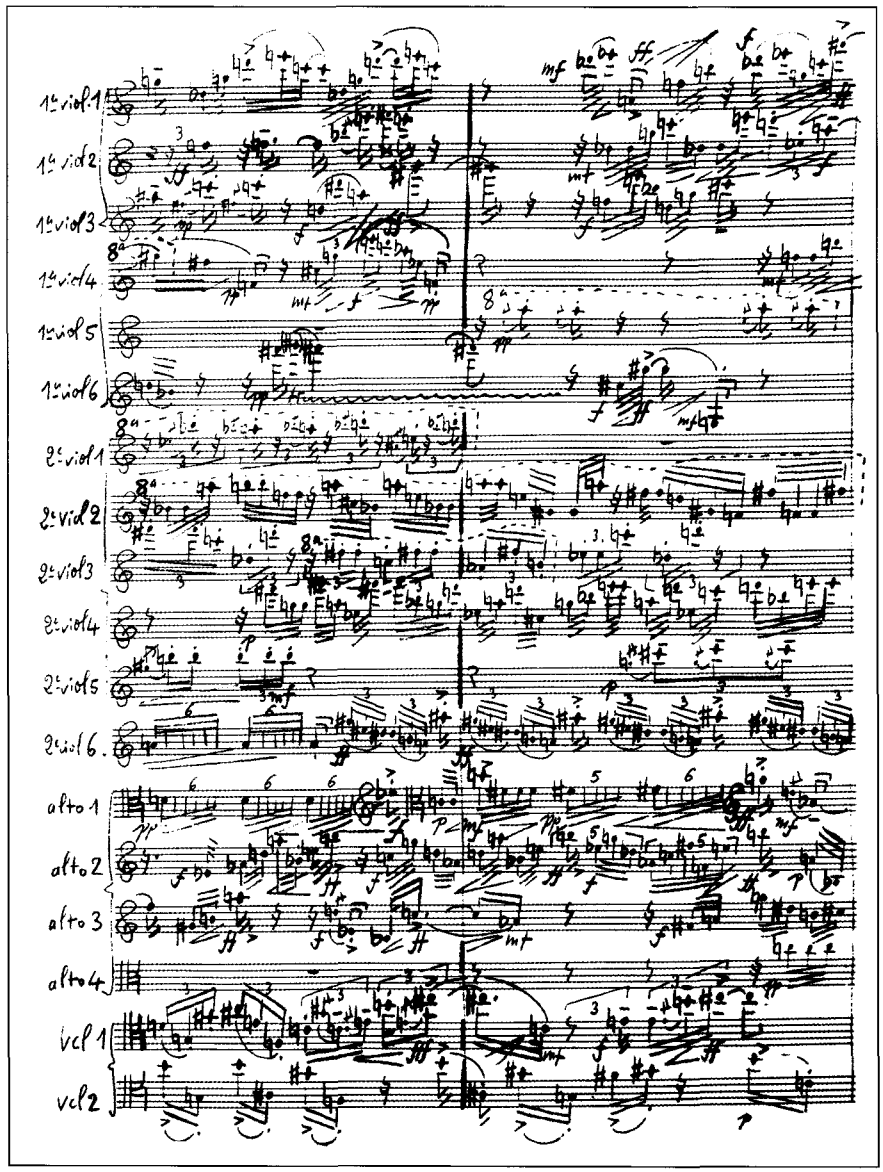
(1908-1992)

20. yüzyılda Fransa'dan yetişmiş en önemli besteci olarak kabul edilen Messiaen, yüzyılı neredeyse başından sonuna dek solumuş bir sanatçıdır. 20. yüzyılı önceki çağların bir birikimi olarak değerlendirmiş, Antikçağ'dan başlayıp tüm müzik tarihini derinlemesine incelemiştir. Aynı zamanda dünya coğrafyasını da tarayıp değişik kültürlerden etkilenmiş, örneğin Uzakdoğu'nun ritimlerini müziğine katarak, kendi özgün biçemini yaratmıştır.

Messiaen 10 Aralık 1908'de Avignon'da edebiyat profesörü bir babayla şair bir anneden dünyaya gelir. Sekiz yaşında kendi kendine piyano öğrenip besteler yapmaya başlar. 1919-1930 arasında Paris Konservatuvarı'nda Gallon, Caussade, Dupre ve Dukas'nın öğrencisi olur. 1931'de Paris'teki St.Trinité Kilisesi'nde org çalmaya başlar ve ömrünün sonuna dek, tam 61 yıl bu görevi sürdürür. 1936'da yeni Fransız müziğini geliştirmek için André Jolivet, Daniel Lesur ve Yves Baudrier gibi çağdaşı bestecilerle La Jeune France (Genç Fransa) adlı topluluğu oluşturur. İkinci Dünya Savaşı'nda askere alınıp Almanların tutsak kampına düşer. Burada *Zamanın Sonu için Dörtlü* başlıklı yapıtını besteler. 1941'den 1978'e dek Paris Konservatuvarı'nda kompozisyon profesörlüğü yapar. Yetiştirdiği öğrenciler arasın-

da Boulez, Xenakis, Stockhausen, Nono gibi çağın ünlü isimleri ve sonradan eşi olan piyanist Yvonne Loriod da vardır. Kuşların şarkılarını derinden inceleyen besteci, kendini bir bakıma "kuşbilimci" olarak da kabul eder. 1950-1960'lı yıllarda ses rengine parlaklık katmak ve ritim öğesine yön vermek için kuş seslerinden yararlanır. Paris çevresindeki ormanlarda günlerce, 24 saat kuşları dinleyip seslerini notaya aktarmıştır. 1960'lardaki yapıtlarında kuş sesleri artık başka öğelerle soyutlanmaktadır: Bloklar halindeki salkım notaları simetrik yerleştirip heterefonik bir doku elde eder. Bu arada dizisel yöntemi ritim öğesine de uygular.

Besteci kendi çağdaşları olan Fransız Altıları'nın nükteli ve eğlenceli müzik felsefesine karşı çıkar. Çünkü müzik, Messiaen için çok ciddi işlevleri olan bir sanat dalıdır. Müziğin soyut varlığıyla Katolik inançlarını örtüştürür. Müzik, derin düşüncenin egemenliğinde, doğanın ve doğallığın ürünü olmalıdır. Örneğin *La Transfiguration* (1965-1969) adlı koral yapıtı doğayla, insan doğasıyla bütünleşir. Besteci, tarih içinde ve dünya coğrafyasında müziğin dinsel inançlara hizmet ettiği toplumları incelemiş, Antik Dönem kadar Uzakdoğu kültürlerinde de müzik ve dinselliğin koşutluğunu araştırmıştır. Besteciyi bir "tanrıbilimci" olarak da tanımlar. Kendini içinde yaşadığı güncel ortamdan arındırıp çağlar öncesi değerlerle uzayın derinliklerini birleştiren geniş bir düşünce yelpazesine yerleştirir.

Messiaen'in *Epode* adlı yapıtının nota el yazması. Kuş sesleri yaylı çalgılarda duyulmakta.

Messiaen kendi tekniği için "tonal", "modal" ya da "dizisel" gibi sıfatlar kullanmaktan kaçınır. Ona göre yalnız renkli müzik ya da renksiz müzik vardır. Ayrıca müziği ileriye doğru akan, devingen bir sanat değil, durağan (statik) bir sanat dalı olarak kabul eder. Buradan yola çıkarak müziğinde temel fikrin gelişime uğramadığı kültürleri incelemiştir: Eski Yunan, Hint, Endonezya uygarlıkları gibi. İşte, kuş şarkıları da bu bağlamda Messiaen'in ilgi alanına girer. Çünkü kuş şakımasında sesin yol alması söz konusu değildir; anafikir gelişime uğramaz, aynı düzlemde süslenerek çoğalır. Bu durumda da ritmik öğenin işlevi büyük önem kazanır: Örneğin piyano için yazdığı *Kuşlar Kataloğu*'nda, güneşin doğuşuyla yükselen kuş sesleri güneşin batışında da aynı ritim içinde söner. Değişen, güneşin doğuş ve batış renkleridir. Uzakdoğu ritimleriyle yazdığı *Turangalila Senfonisi* vurmalı çalgıların tınılarını sergiler. En son büyük çaplı orkestra yapıtı New York Filarmoni'nin 150. kuruluşu için kendisine ısmarlanan *Bugünden Yarına Yansımalar* (Eclairs sur l'Au-Dela) olmuştur.

Pierre Boulez

Besteci 27 Nisan 1992'de Paris'te ölmüştür. 9/10

MÜZİK 9/10-MESSIAEN: KUŞLAR KATALOĞU'NDAN TARLAKUŞU

MESSIAEN'İN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: St. François d'Assise (1975-1983). **Orkestra:** Unutulmuş Sunular (Les Offrandes oubliées, 1930); L'Ascension (Yükseliş, 1933); Turangalila Senfonisi (1948); Egzotik Kuşlar (Oiseaux exotiques, 1956); Yılların Rengi (Chronochromie, 1960); Cennetin Renkleri (Couleurs de la cité céleste, 1963); 7 Haikai (Piyano ve orkestra için - 1963); Mesih'i Bekleyiş (Et expecto resurrectionem mortuorum, 1964); Dağlardan Yıldızlara (Des Canyons aux etoiles - piyano ve orkestra için, 1976); Bugünden Yarına Yansımalar (Eclairs sur l'Au-Dela, 1991). **Korolu Müzik:** Kutsal Varlık için Üç Küçük Ayin (Trois Petites liturgeis de la Présence Divine, 1944); Réchants (1949); Değişim (La Transfiguration, 1969). **Vokal Müzik:** Mi için Şiirler (1936); Harawi - Soprano ve Piyano için (1945). **Piyano:** Çocuk İsa'ya Yirmi Bakış (Vingt regards sur l'enfant-Jésus, 1944); Cantéyodjaya (1949); Kuşlar Kataloğu (Catalogue d'oiseaux, 1958). **İki Piyano:** Kutsal Şükran (Visions de l'Amen, 1943). **Org:** Kutsal Yemek (Le banquet céleste, 1928); L'ascension (1934); İsa'nın Doğumu (La Nativité du Seigneur, 1935); Kutsal Beden (La corps glorieux, 1939); Org Albümü (Livre d'orgue, 1951); Meditasyon (Méditations, 1969). **Oda Müziği:** Tema ve Çeşitlemeler - Keman ve piyano için (1931); Güzel Sulann Şenliği (Fêtes des belles eaux - 6 parça - Ondes Martenots, 1937); Zamanın Sonu için Dörtlü (Quatuor pour la fin du temps - klarinet, keman, çello, piyano için - 1941); Kara Kuş (La merle noir - flüt ve piyano için 1952); Uzun Tını (Timbres dureés - somut müzik, 1952).

Pierre Boulez

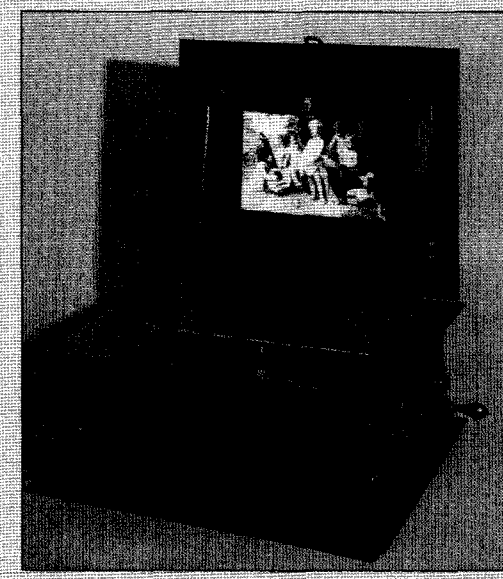
(d. 1925)

Pierre Boulez, 26 Mart 1925'te Fransa'da Montbrison'da dünyaya gelir. Küçük yaşta piyano çalar, ancak ilk gençliğindeki ilgi alanları matematik ve fen bilimleridir. 1943'te Messiaen'le kompozisyon, Leibowitz'le dizisel teknik çalışmaya başlar. Honegger'in önerisiyle Renaud-Barrault Tiyatrosu'na müzik yönetmeni olur. 1950'de *somut müzik* denemeleri yapar. 1954'te "Domaine Musical" konser dizilerinin temelini atar. 1955'te Darmstadt'da; 1963'te Harvard'da konferanslar verir. Cleveland, BBC Senfoni ve New York Filarmoni orkestralarının müzik direktörlüğünü yaptıktan sonra 1974'te Pompidou hükümetinin kararıyla Paris'te kurulan müzik araştırma merkezinin (IRCAM) yönetmeni olur. Bu ortamda dizisel tekniği geliştirecek ve elektronik aygıtlarla deneyler yapacak olanaklar bulur, aynı zamanda bestecilerin dayanışmasını sağlar.

Boulez, 1955'te ilk kez *Üçüncü Piyano Sonatı*'nda *rastlamsal* yöntemi dener: Beş bölümlük sonatın 3. bölümü merkez olmak üzere herhangi bir bölümünden başlanıp çalınması yorumcuya kalmıştır. Ancak Boulez'in rastlamsallığı denetim altındadır. Örneğin Cage'inki gibi yorumcuya tüm özgürlüğü tanımaz. Yorumcu, besteci tarafından konmuş kuralların içinde, bestecinin denetimi altında doğaçlama yapmakta özgürdür. 1958'de elektronik sesleri kullanmaya başlar. Messiaen'in ritim hesaplarından etkilenen Boulez, müziği yalnız müzik sınırlarında değil, bir felsefenin ve aynı zamanda teknolojik olanakların ürünü olarak görür. Yeni yapıtların seslendirilmesi için çabaları, müzik laboratuvarlarındaki işlevi, orkestra şefliği, konferansları ve kitaplarıyla Boulez, çağımızın önde gelen müzik insanlarından, Modernizm'in ve Postmodernizm'in başlıca temsilcilerinden biridir. Genç yaşlarından başlayarak tümel diziselli-

GRAMOFON

Ses kaydının tarihi, görüntü kaydının tarihi kadar eski olsaydı, biz bugün Chopin'i, Liszt'i ya da Paganini'yi kendi yorumlarıyla dinleyebilecektik. Ayrıca tüm bel canto söyleyenleri ve ünlü castratoları da kendi sesleriyle saklayabilirdik. Önce fonograf, ardından gramofon 1877'de Thomas Edison tarafından icat edildiğinde, ilk kaydedilen ses, soprano Jenny Lind'in (1820-1887) aryaları olarak bilinir. Brahms, önce kendi adını anons ederek bir Macar dansını kaydeder. Büyük kemancı Joachim, büyük şancılardan Caruso ve Lilli Lehmann, gramofonda sesini ilk ölümsüz kılanlardandır. 1901'de New York Metropolitan Operası'nda bir opera temsilinin tümüyle kaydı yapılır. Gramofona kaydedilen ilk uzun senfonik yapıt, Respighi'nin Roma Çamları*'dır (1924). 1930'lardan sonra manyetik bant üstüne kayıtla birlikte gelişen plak yapımı, 1949'dan sonra standart bir işlem halini alır. Ayrıca yeni besteciler önceden kaydı yapılmış sesleri besteleri içinde bir öğe olarak kullanmaya başlarlar. Bugün uzunçalarlardan kompakt disklere (CD), dijital analog teyplere (DAT) kadar uzanan ses kaydı olayı, MP3 teknolojisiyle müziğin, bestecinin hemen geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır. Yüzyıllar öncesinde J. S. Bach'ın bir ünlü orgcuyu dinleyebilmek için kilometrelerce yol yürüdüğünü düşünürsek, çağımızda teknolojinin ilerlemesiyle besteci ve dinleyicinin hangi olanaklara kavuştuğunu anlamak daha kolaylaşacaktır.*

Hollanda yapımı bir gramofon.

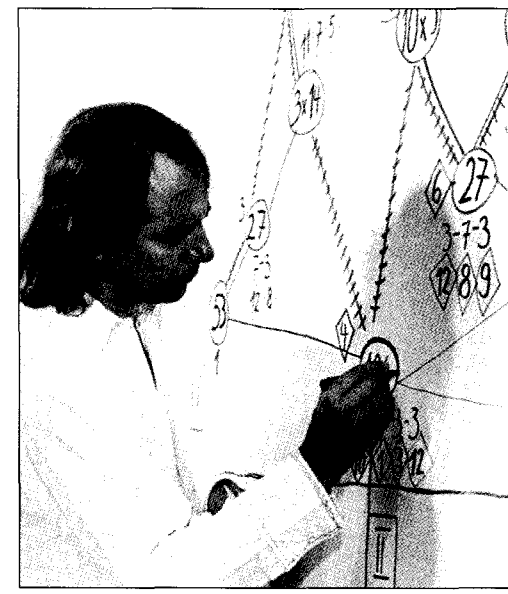
ğe (total serialism) yönelmiştir. Bu durumda yalnız ses yüksekliğinin dizileşmesi değil, ritim, ses gürlüğü, ses rengi gibi diğer öğelerin de dizileşmesi söz konusudur. Vokal müziğinde konuşan koro, konuşmacıların ses kaydırması, ağlama ve fısıltı da ezginin yanında yer alır. *Gelin Yüzü*, Stravinski'nin *Düğünler*'ine benzer öğeler taşıyan bir yapıttır. *Katman Katman* adlı yapıtta simgeci şair Mallarmé'nin portresi konu alınır. Soprano ve akortlu vurmalılar için yazılmıştır. 9/11

BOULEZ'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Çiftler (Doubles, 1958); Katman Katman (Pli selon pli, 1962); Çatlamalar/Çoğul (Eclats/Multiples, 1970); Yaylı Çalgılar Albümü (Livre pour cordes, 1965); Duruk Patlayıcı (Explosante-fixe, 1972-1974); Anılar (Mémoriales, 1975); Maderna'nın Anısına Tören (1975); Répons (1981). **Vokal Müzik:** Gelin Yüzü (Le visage nuptial, 1947); Ustasız Çekiç (Le marteau sans maître, 1955); Mallarmé üstüne Doğaçlamalar I-III (1957-1959); Şair e.e. cummings'tir (1970). **Çalgı Toplulukları için:** Flüt ve Piyano Sonatini (1946); Dörtlü Albümü (Livre pour quatuor, 1949); Çatlamalar (Eclats, 1965); Alanlar (Domaines, 1968); Dérive-2 (2006). **Piyano:** Sonatlar No.1-3 (1946, 1948, 1957); İki piyano için: Structures I-II (1952-1961). **Elektronik Müzik:** Etüdler (1952); Mekanik Senfoni (1955); Anthèmes (keman ve elektronik, 1998).

Karlheinz Stockhausen

(1928-2007)

Çağımızın öncü bestecilerinden Stockhausen 22 Ağustos 1928'de bir öğretmen çocuğu olarak Köln'de dünyaya gelir. Beş yaşında piyano, keman ve obua çalmayı öğrenir. Köln Yüksek Müzik Okulu'nda ve Köln Üniversitesi'nde eğitim görür. 1950'de İsviçreli besteci Frank Martin'le (1890-1974) kom-

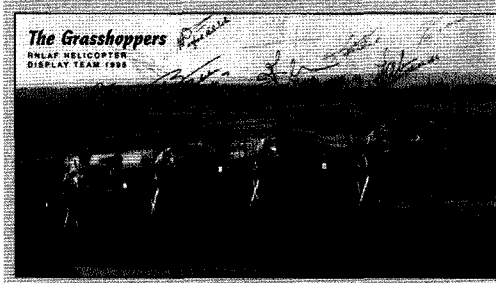

MÜZİK 9/11-BOULEZ: FLÜT VE PİYANO İÇİN SONATİN (GİRİŞ)

Stockhausen *Mantra* adlı bestesi için grafik hazırlarken, 1970.

STOCKHAUSEN'İN HELİKOPTER DÖRTLÜSÜ

Stockhausen yaşamı boyunca hep uçuş düşleri görmüştür. Bu düşlerini gerçekleştirmek için 1993'te bir Helikopter Dörtlüsü *besteler. 2003'te Salzburg Festivali'nde seslendirilen bu yapıtta 4 yaylı çalgı, konser salonunun yakınında uçmakta olan 4 ayrı helikoptere yerleştirilir. Ve birbirlerine "click-track" (görsel metronom) yardımıyla senkronize olurlar. Konser salonundaki dinleyicilere çalgılardan yükselen sesler kadar helikopterin gürültüsü ve video görüntüleri de aktarılır. Arditti Quartet tarafından CD'ye alınan yapıt, 17 Haziran 2007 tarihinde Almanya'nın Braunschweig kentinde, Wissenschaft 2007 Festivali'nde de yorumlanmıştır.*

pozisyon çalışır. 1951 yılında Darmstad Yaz Okulu'nda Messiaen ve Boulez'la tanışır. 1952-1953 yıllarında Paris'teki somut müzik stüdyolarında çalışıp elektronik ses üreteçlerini tanır. 1963'te Batı Alman Radyosu Elektronik Müzik Stüdyosu'nun şefi olur. Bu arada uzun yıllar fonetik ve akustik üstüne çalışmalar yapar; sesleri permütasyon hesabıyla bilimsel olarak inceler.

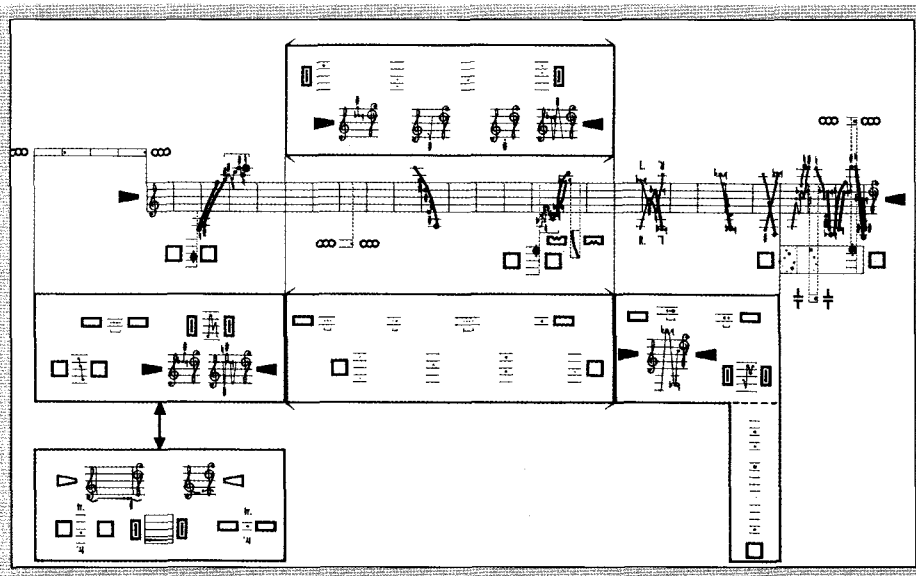
Gruppen (1957), *Telemusic* (1966), *Güz Müziği* (1974) ve *Michael'in Gençliği* (1979) Stockhausen'in elektronik ve akustik malzemeyi birleştirdiği ve rastlamsallık yöntemini de kullandığı çalışmalarının birkaç örneğidir. *Gruppen*'de tempoyu dizisel olarak kullanmıştır. Bu yapıtın en önemli yeniliğiyse mekân kullanımındadır: Üç ayrı orkestra konser salonunun değişik noktalarına yerleştirilir. Aralarındaki uzaklıktan ötürü her biri ayrı tempoda çalacaklarından birer şefle birliktelikleri sağlanır. Stockhausen 1957'den sonra Darmstadt okulunun yönetmenliğini yapmış ve Köln Konservatuvarı'nda 1977'ye dek kompozisyon profesörü olmuştur. Dünyanın her yerinde yeni müzik üstüne konferanslar verdiği gibi dünyanın dört bir yanından öğrencilere de kendi okulunda yol göstermiştir.

Stockhausen, Webern'in etkisiyle, *ses parametreleri kuramı*'nı geliştirir. Webern'in ses yükseklikleri dizileştirmesi, Schönberg'in her ses parametresini dizileştirmesi gibi, Stockhausen de, mekân içinde yoğunluk, tını, gürlük gibi diğer öğeleri dizileştirir. Webern'in hücre motifleri, Stockhausen'de, *grup kompozisyonu* adını verdiği müziksel gözelere dönüşür. Bir sonraki adım, her bir gözenin sıra değişikliğine uğramasıyla yapıtın yeni bir devinim kazanmasıdır. Örneğin, 1956'da yazdığı bir dizi piyano parçasının on birincisinde yorumcunun seçeceği sıralama öngörülmüştür. *Gençliğin Şarkısı*'nda elektronik seslerle oğlan soprano sesini ve yankılanma efektini bir arada kullanır.

Stockhausen'in besteleri Webern, Messiaen ve Varèse kadar Mondrian ve Klee gi-

DARMSTADT OKULU

2. Dünya Savaşı sonrasında, "sanat sanat içindir" görüşünü benimseyerek müziğin siyasal ve toplumsal hizmetine son vermeyi kararlaştıran, böylece uluslarüstü bir biçem arayışına giren bestecilerin başında Boulez, Stockhausen ve Nono vardır. Almanya'nın Darmstadt kentinde 1946'da kurulan Uluslararası Yeni Müzik Yaz Okulu *bu ilkelerin barınağı haline gelir. Önce 20. yüzyıl müziği uzmanlarının ve profesörlerinin çağın büyük bestecilerini anlatan konferansların ve konserleriyle başlatılmıştır. Okulun öğrencileri arasında Almanya'dan Henze, Stockhausen, Zimmermann ve Kagel; İtalya'dan Nono, Berio, Busotti ve Maderna; Fransa'dan ise Boulez en ünlüleri olmuştur. Tümü de Schönberg'in 12 ses müziğini çalışmışlar ve daha öteye götürerek kendilerine Webern'in kısa ve yoğun anlatımıyla diziselliğini ilke edinmişlerdir. Tümel dizisellik (total serializm) tekniği, bir süre bu akımın başlıca özelliği olur. Boulez'in* İkinci Piyano Sonatı ve Ustasız Çekiç *adlı yapıtları gibi. Bir yerde Eski Yunan öğretilerindeki müzik ve matematik bağdaşmalarının benzeri bir arayıştır bu. Stockhausen'in Kreuzspiel'i, Berio'nun* Daireler*'i, Nono'nun* Il canto sospeso *adlı kantatı, böylesi matematiksel hesaplarla müziğin birleşimi olan, müzikteki her öğenin dizileştirildiği, tümel diziselliğe dayalıdır. Zaman içinde Darmstadt Okulu ilkelerinin baskıcı olduğu, yenilik adına müziği zorlayıcı ve anlaşılmayan ortamlara taşıdığı tartışılmış ve eleştirilmiştir.*

Stockhausen, *Zyklus*'un grafik notalaması.

GRAFİK NOTALAMA

Müzikte alışılagelmiş nota simgelerinin dışında kullanılan grafik çizgilerdir. Çalıcı, yapıtın başlangıcı ve süresi yönünde besteciden çeşitli buyruklar alır. Besteci buyruklarını sözcüklerle yazabileceği gibi müzik öğelerini görsel bir çizelgeyle de sergileyebilir. Ses yüksekliği, gürlükler, süreler, devinim ve yoğunluk gibi öğeler, resimsel çağrışımlarla sese dönüştürülür.

bi ressamların da etkisinde kalmıştır. *Haftanın Yedi Günü* adlı opera döngüsünü (cycle) 1977-2003 arasında 7 opera olarak tamamlar. 2003'ten sonra, günün saatlerine dayalı *Ses* (Klang) adlı bir döngüye başlar. Oda müziği toplulukları için yazılan bu yapıtlardan *13. Saat,* elektronik bir çalışmadır ve 24 ses katmanından oluşur. Bu yapıt Mayıs 2007'de Roma'da Parco della Musica Oditoryumu'nda çalınmıştır.

Doğu izleri taşıyan *Stimmung*'da 6 şarkıcı eşliksiz olarak tapınma törenini andıran bir yorum yaparlar. Konuşma-şarkı arasında sözcüklerin, seslerin yinelenmesi doğrultusunda söylenen egzotik şarkı parçacıkları, 75 dakikalık süreyi kapsar. Stockhausen 5 Aralık 2007'de Almanya'nın Kürten kentinde ölmüştür.

STOCKHAUSEN'İN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Haftanın Yedi Günü: Donnerstag aus Licht, (1977-1980); Samstag aus Licht (1981-1983); Montag aus Licht (1984-)...(2003). **Orkestra:** Formel, 29 çalgı için (1951); Spiel (1952); Punkte (1952); Gruppen (1955-1957); Mixtur (1964); Stop (1965); Dritte Region der Hymnen, teyple (1969); Inori (1974); Jubilaum (1977). **Çalgı Toplulukları:** Kontra Punkte (1953); Zeitmasze (1956); Zyklus (1959); Kontakte (1960); Artı, Eksi (1963); Mikrophonie-I (1964); Adieu, üfleme beşlisi (1966); Yedi Günden (Aus den sieben Tagen, 1968); Alphabet für Liege (1972); Helikopter Kuvarteti (1993); Klangen (ses) (2003-2007). **Vokal:** Carre (1960); Momente (1964); Stimmung (1968); Mikrophonie-II (1965); Sirius (1975-1977). **Elektronik Müzik:** Elektronik Çalışmalar (1953); Gençliğin Şarkısı (Gesang der Jünglinge, 1955-1956); Kontakte (1960); Telemusik (1966); Hymnen (1967). **Piyano:** Piyano Parçaları I-IX (1953-1956); Mantra-iki piyano ve elektronik aygıtlar için (1970).

Yirminci Yüzyıl Zaman Dizini 4

MÜZİK

1971 Stravinski öldü; Philips video disk üretti

1972 Reich: *Drumming;* Tippett: *3. Senfoni*

1973 Britten: *Venedik'te Ölüm;* Romaldo Giurgola: *Lang Müzik Binası*

1974 Milhaud öldü; Ligeti: *San Fransisco Polifoni*

1975 Şostakoviç öldü; Carter: *A River on Which to Dwell*

1976 Glass: *Einstein Kumsalda*-Minimalizm; Górecki: *3. Senfoni;* Berio: *Coro*

1977 Reich: *18 Müzikçi için Müzik;* Tippett: *Buz Kırığı*

1978 Adams: *Frigya Kapıları;* Walkman piyasaya çıktı

1979 Sondheim: *Sweeny Todd*

1980 Glass: Satyagraha; kompakt disk piyasaya çıktı

1981 Barber öldü; Gubaidulina: *Rejoice!*

1983 Messiaen: *Assisi'li Aziz Fransua*

1984 Glass: *Akhnaten;* Birtwistle: *Orfe'nin Maskesi;* Boulez: *Repons*

1985 Ligeti: *Piyano için Etüd,* 1. Kitap; Takemitsu: *Riverrun*

1986 Penderecki: *Leh Requiemi;* Şnitke: *Keman Konçertosu*

1987 Adams: *Nixon Çin'de*

1988 Part: *Yedi Muhteşem Antifon*

1989 Berio: *Sunum*

1990 Copland ve Bernstein öldü

1991 Menotti: *Goya*

1992 Cage ve Messian öldü; Henze: *Requiem;* Şnitke: *Bir Budala ile Yaşam*

1993 Stockhausen: *Helikopter Kuvarteti*

1995 Shenge: *Çin'den Yedi Ses;* Ades: *Yüzünü Pudrala*

1996 Turnage: *Yerdeki Kan;* MacMillan: *Dünya'nın Fidyesi*

1997 Carter: *What Next?*

1998 Tippett öldü; Part: *Kanon Pokajanene;* Boulez: *Anthemes;* Şnitke öldü; Previn: *İhtirasTramvayı*

1999 Kagel: *Duodramen*

2000 Maxwell Davies: *Antartika Senfonisi;* Adams: *El Nino;* Nyman: *Goya ile Yüzleşme*

2001 Xenakis öldü

2002 Adams: *On the Transmigration of Souls*

2003 Ruo Huang: *Oda Konçertoları*

2004 Ligeti: *Hamburg Konçertosu*

2005 Glass: *Chuckclose'un Portresi;* Adams: *Dr. Atomik*

2006 Gubaidulina: *Orfe'nin Liri*

2007 Menotti ve Stockhausen öldü; Taverner: *Allahın Güzel İsimleri*

1970 1980 1990 2000 2010

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE; SİNEMA
1971	Mikroprosesör icat edildi; Mısır'da Assuan Barajı açıldı	Updike: *Rabbit Redux;* Robert Smithson: *Spiral, Jetty, Land Art;* Rawls: *Adalet Kuramı*
1972	Filistinli militanlar Munich Olimpiyat oyunlarına saldırdı, 11 İsrailli sporcuyu öldürdü	Francis Ford Coppola: *"Baba"*
1973	ABD Vietnam'dan çekildi; Şili'de Allende devrildi	Duke Ellington: *Müzik Benim Metresim*
1974	Nixon başkanlıktan istifa etti; Türkiye Kıbrıs'a askeri çıkarma yaptı	Skidmore, Owings ve Merrill: *Chicago Sears* Binası
1975	Bill Gates *Microsoft*'u kurdu; Franko öldü, I. Juan Carlos iktidara geldi	Bradbury: *İnsanlık Tarihi*
1976	Kuzey ve Güney Vietnam birleşti; Superstonik Concorde ilk uçuşunu yaptı	Gilbert ve George: *Kırmızı Heykel Performansı*
1977	Pakistanlı Ziya ül-Hak, Z. Ali Butto'yu devirip iktidara geçti	Piano ve Rogers: *Paris Pompidou Merkezi;* Anthony Caro: *Emma Dipper*
1978	İran'da İslam Devrimi; İlk tüp bebek doğdu; İtalya Başbakanı Aldo Moro kaçırıldı ve öldürüldü	I. Murdoch: *Deniz, Deniz;* Woody Allen: *Annie Hall*
1979	Margaret Thatcher başbakan oldu; SSCB Afganistan'ı işgal etti; Humeyni İran'a döndü ve iktidara geçti	Golding: *Görünebilen Karanlık;* Joseph Beuys: *Coyot'dan Haberler;* Lyotard: *Postmodern Durum*
1980	Polonya'da, Leh Walesa *Solidarity* kurdu	Eco: *Gülün Adı;* Christo: *Biscayne Körfezi Çevrelenmesi*
1981	AIDS teşhis edildi; Mısır Devlet Başkanı Sedat öldürüldü	Rushdie: *Geceyarısı Çocukları;* Joan Miro: *Kadın ve Kuş*
1983	Microsoft *Windows* işletim sistemini üretti	Komar ve Melamid: *Sosyal Gerçekçiliğin Kaynağı*
1984	İndra Gandi katledildi, yerine oğlu Rajiv Gandi geçti; Apple Macintosh satışa sunuldu	Kundera: *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği;* Milos Forman: *Amadeus;* Foucault: *Cinselliğin Tarihi*
1985	SSCB'de Gorbaçov iktidara geldi	Richard Deacon: *Mantığı Dinlerken*
1986	Çernobil'de atom reaktörü kazası oldu; Uzay mekiği *Challenger* infilak etti	Amin Maalouf: *Afrikalı Leo;* Jeff Koons: *Tavşan;* Hundertwasser Evi: *Viyana*
1987	Kara Pazartesi, Dow Jones borsa endeksi %20 düştü	McEvan: *Zaman İçinde Çocuk;* R. Horn: Lola; Bertolucci: *Son İmparator*
1988	Filistin bağımsızlığını kazandı; Pan-Am uçağına suikast yapıldı, 270 kişi öldü	Margaret Atwood: *Kedinin Gözü;* Amin Maalouf: *Semerkand*
1989	Berlin duvarı yıkıldı; Çin'de Tiananmen katliamı yapıldı	I.M. Pei: *Cam Piramid;* Anne ve Patrick Poirier: *Devlerin Düştüşü*
1990	Irak Kuveyt'i işgal etti; İki Almanya birleşti; Nelson Mandela serbest bırakıldı	Post-minimalizmin doğuşu; Anselm Kiefer: *Zim Zum*
1991	Sovyetler Birliği dağıldı; BM güçleri Irak'a hücüm etti, Kuveyt kurtarıldı; Rajiv Gandi katledildi; Yeltsin Rusya'nın ilk seçilmiş başkanı oldu	Angela Carter: *Akıllı Çocuklar;* Jonathan Demme: *Kuzuların Sesizliği*
1992	Yugoslav'ya dağıldı, Hırvatistan ve Sırbistan bağımsızlığını ilan etti	
1993	Çek ve Slovakya ayrıldı; Hırvatlar Mostar Köprüsü'nü yıktı	Stoppard: *Arcadia;* Steven Spielberg: *Shindler'in Listesi;* P. Drucker: *Post Kapitalist Toplum*
1995	İzak Rabin katledildi; Dünya Ticaret Örgütü kuruldu	Carol Shields: *Taş Günlük;* Paollozi: *Newton Heykeli;* Kristeva: *Ruhun Yeni Hastalıkları*
1996	Taliban Afganistan'da iktidarı ele geçirdi	Byatt: *Babil Kulesi;* Graham Swift: *Son Siparişler;* Paulo Coelho: *5. Dağ*
1997	İngiltere'de Tony Blair iktidara geldi; Genetik kopyalama ile ilk koyun "Dolly" klonlandı	Frank O.Gehry: Bilbao, İspanya *Gugenheim Müzesi;* Rowling: *Harry Potter*
1998	Google arama motoru şirketi kuruldu	Ruth: *Amerikan Pastorali;* I.M. Pei: *Ohio Rock and Roll Müzesi*
1999	NATO güçleri Sırbistan'a girdi; Avro, Avrupa Birliği ortak parası oldu	
2000	Rusya'da Putin başkan oldu; "Deli Dana" hastalığı yaygınlaştı	Ruth: *İnsan Lekesi;* Londra Tate Modern açıldı; Margaret Atwood: *Kör Suikastçı*
2001	El-Kaide teroristleri New York Dünya Ticaret Merkezi'ne iki uçakla saldırı yaptı, iki bina yıkıldı, 2750 kişi öldü; ABD Afganistan'ı işgal etti	Narayan ve Ludlum öldü; F.O. Gehry: Hannover'de *Gehry Binası*
2002	Hu Jintao Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri oldu	Anish Kapoor: Marsays; Roman Polanski: *Piyanist*
2003	ABD ve müttefikleri Irak'ı işgal etti; Saddam yakalandı	
2004	Hint Okyanusundaki tsunami 130.000 kişiyi öldürdü; Yaser Arafat öldü; Hamit Karzai Afganistan'da seçimle iktidara gelen ilk başkan oldu	Plot: *Amerika'ya Komplo;* Martin Scorsese: *Havacı;* Taiwan'da *Taipei 101 (C.Y. Lee)* dünyanın en yüksek binası oldu
2005	Mahmut Abbas Filistin başkanı oldu	
2006	Saddam idam edildi	
2007	Fransa'da Sarkozy cumhurbaşkanı oldu; Pakistan'da Benazir Butto öldürüldü	*Burj Dubai* (Skidmore, Owings ve Merrill) dünya'nın en yüksek binası oldu

20. yüzyıldan 21. yüzyıla doğru

Bugün, 21. yüzyılda, bestecinin en büyük şansı, kendinden önceki binlerce yılın getirdiği birikimi bir başvuru kaynağı olarak kullanabilmesidir. Şanssızlığı ise, yapıtlarının geniş kitlelerce hâlâ Klasik ve Romantik Dönem'lerin ölçütlerine göre değerlendirilmesidir.

20. yüzyılın başındaki besteciler önceki çağın kimliğinden arınmak adına yeni deneylere girişmişlerdir. Bu deneysel süreç, çeşitli akımlar altında belirse de, besteciyi özgür etki alanlarına götürmüştür. Besteci artık geniş kitlenin hemen beğenmesi gereken müziği bestelemek zorunda değildir. Yeni tınılar, yeni deşiyler arayışındadır. Çağlarboyu baş tacı olmuş melodi anlayışı ve fonksiyonel armoni ortadan kalktığı için yeni müziği anlamak ancak kendini bu konuda eğiten uzman dinleyicinin işi olmuştur.

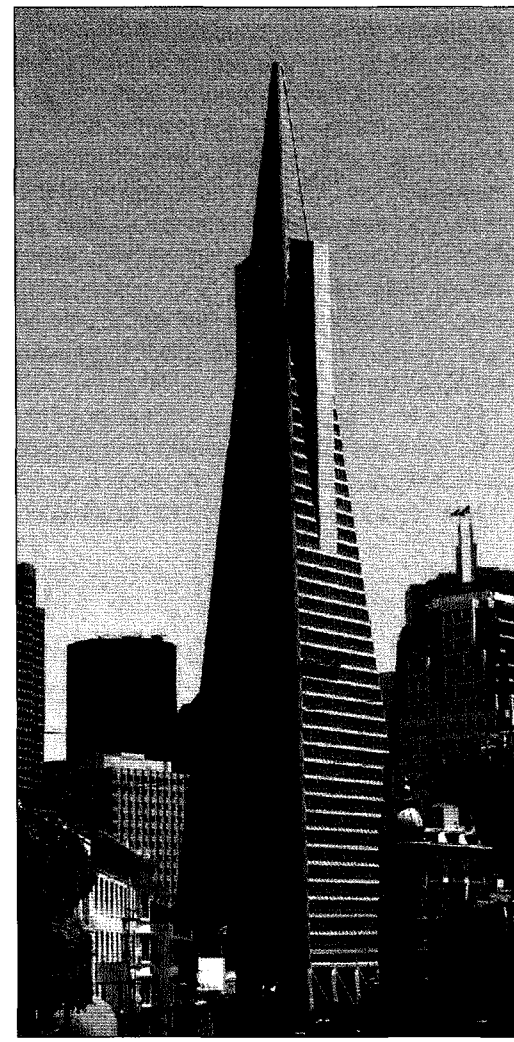
Öte yandan, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sürecinde besteci, deneyselliği tanıtmak yerine, geniş kitleye seslenen, insanlara bildikleri yoldan moral veren yapıtlar ortaya koymak zorunda kalmıştır. Savaşların bitimindeyse, yeniden kendi bireysel kimliğine girmesi; çağ başındaki yeni müzik arayışını yine kendi kabuğu içinde sürdürmesi ilginçtir. Ancak küçük bir yorumcu ve dinleyici kitlesinin izleyebildiği, bir yerde "sanat sanat içindir" sözünün yeniden geçerli olduğu bir döneme kapılar açılmıştır.

Bugün, ton duygusundan uzak, geleneksel cümle yapısı olmayan, gereğinde kakışımlı sesler taşıyan, müzik içi olduğu kadar müzik dışı malzemeyi de buyur eden bir müzik sanatı ortaya çıkmıştır. Matematiksel denklemler kadar dijital ortamın doğurduğu yeni tını arayışlarıyla örülü denemeler, doğaçlama gibi rastlantısal seslerin örtüşmesine dayalı özgürlükler; grafik notalamanın yeni boyutları, eski çalgılarda yeni tını arayışları, çalgıların elektronik ortamla birleşmesi, tümüyle elektronik laboratuvarlarda ya da bilgisayarda üretilen müzik, sıradan dinleyiciyle yeni bestecinin arasında köprü kurulmasını engellemektedir.

Aslında plastik sanatlar ve edebiyat gibi diğer sanat dallarında da benzer süreçler yaşanmaktadır. Müzik dinleyicisi kadar resim izleyicisi ya da edebiyat okurunun da yeni sanatı değerlendirebilmesi için kendini yetiştirmesi gerekmektedir. Sanatta hâlâ müzik sözcüğünün kökündeki "musalarla" ilişkiyi aramak, yalnız imge gücünü uyaran sanat yapıtını özlemek artık uzakta kalmıştır.

21.Yüzyıla Doğru

Yeni müzik, belli merkezler dışında uzun süre konser salonlarında başlı başına sunulmaktan çok, geleneksel yapıtların arası-

San Francisco kentinde 1972 yılında mimar William Pereira tarafından tasarlanan, "The Transamerica Pyramid" adlı bina, postmodern mimarinin belirgin bir örneğidir.

na âdeta bir sandviç olarak yerleştirilmekte. Ancak, 2000'li yıllardan bu yana, yalnız yeni müziğe adanmış festivaller ve konser dizileriyle, giderek genişleyen bir izleyici kitlesine kavuştuğu da bir gerçek.

20. yüzyılın son on yılında ve 21.yüzyılın ilk yıllarında besteciler daha geniş kitlelere uzanmak için büyük çaplı yapıtlar bestelemeye başladılar: 19. yüzyılın sonunda olduğu gibi, büyük korolar ve büyük orkestralarla insan sesi ve çalgıların zengin tınılarını bir araya getirdiler. Konser salonlarının duvarlarını aşarak stadlarda, uçak hangarlarında, geniş alanlarda etkinlikler yapıldı. Müziğe yalnız teknolojinin bütün olanakları değil, Caz, Rock, New Age ve etnik ezgilerle tatlar katıldı. Müzik görsellikle birleştirildi. Popüler kültür kahramanları, gündemdekiler ve sıradan insanlar da tarihi kişiler kadar yeni-operanın karakteri oldular.

Besteciler coğrafyanın uzak ülkelerinden, tarihin derinliklerindeki kültürlerden esinlendiler. 21. yüzyıla girerken, bir yandan teknolojinin bu acımasız tırmanışından yararlanan çoğu besteci, öte yandan da gizemsel konularda esin kaynağı buldu. Yirminci yüzyılın kargaşasından kurtulup yeni bir iç huzuru arayan sanatçı Tevrat, İncil ve Kuran gibi kutsal kitaplarla Budhizm gibi Uzakdoğu'nun hipnotize eden güç kaynaklarına, batıl inançların gizemine kapılarak alışılagelmiş Avrupa kültürünün değerlerinden uzaklaşmaya başladı.

Post-modernizm, tıpkı mimaride olduğu gibi, modern sanat içinde farklı kültürlerin sanatlarını da kullanabilen bir dal oldu.

Post-modernizm'in müzikteki öncüsü, taa 1950'lerdeki atılımlarıyla, John Cage olarak kabul edildi. Bu akım Modernizm'e bir yanıttı. Cage, Zen Budizm'den, daha doğrusu Uzakdoğu'nun hipnotize etme geleneğinden yararlanıyordu müziğinde. "Bütün sesler ve sessizlik de temelde müziktir", diyordu. *4'33"*teki sessizlik, yine uzaktan gelen seslerin, yorumcunun kalp atışlarının minimal seslerini yansıtıyordu. Bir yerde *Minimalizm*'in de örneğiydi bu. Minimalizm ise 1960'larda, '40 kuşağının buluşu olarak müzik sahnesini kuşatmıştı. Glass, Reich ve Riley, bu diyatonik çizgideki, çok yavaş ilerleyen tekdüze müziğin şampiyonları oldular. Öte yanda '50'lerde doğanlar 1980 sonrasında *Minimalizm*'in karakterini aktarsa da böylesi "ağır yürüyen ve boyutsuz" olarak niteledikleri bir müziği devralmak istemediler. Ve *Post-minimalizm, Minimalizm*'in estetiğini geliştirmek, hatta ötesine geçebilmek için başlatılan yeni bir akım olarak yeğ tutuldu. Bu kuşağa göre *Minimalizm* bir çıkmaz sokak da olabilirdi, bundan sonraki müzik dilinin kıvılcımı da. Giderek saf ve dingin akan müzik, daha kaba sesler, kakışımlı baharatlar, Afrika kökenli ritimler ve Rock müziğiyle renklendirildi.

20. yüzyılın sonunda değişime uğrayan akımlardan biri de *Seçmecilik*'ti (eklektisizm). Seçmecilik, aynı zamanda *Polystilizm* adıyla Rochberg, Şnitke, Gubaidulina gibi bestecileri etkisi altında bıraktı. Bu arada *Polystilizm* de, *Post-modern* çerçevenin bir alt kolu olarak kabul edildi. Değişik biçemlerin ve değişik deyişlerin, yeni çalgı birleşimleriyle; elektronik ortamla, hatta popüler kültürle birleşerek, Batılı olmayan kültürlere de uzanarak; müziği film, video gibi görsellikle besleyerek ortaya çıkan bir akımdı. Başlıca bestecileri İskoçyalı James Macmillan ve Amerikalı Michael Torke olarak biliniyor.

Bu arada müzikteki kişisel imzaya dönüş, öznelliği yeniden inşa etmek adına Almanya'da 1980'lerde *"New Simplicity"* (yeni yalınlık) olarak başlatılan akım, yeni bir duyarlılık ve içsellikle, yitirilen romantik tonaliteyi aramaya koyuldu. Wolfgang Rihm (d. 1952), bu akımın başlıca temsilcilerinden sayıldı; Górecki, bu özelliklere hemen her yapıtında en güzel örnekleri verdi. John Tavener'ın *"Veil of the Temple"* adlı çalışması da aynı arayışlar içindeydi. Ancak bir süre sonra *"New Simplicity"* karşıtı olarak *"New Complexity"* (Yeni Karmaşıklık) çıktı ortaya. Bu avangard (öncü) akımın temsilcilerinden biri İskoç besteci James Dillon'du (d. 1950). *Yeni Karmaşıklık,* bir bakıma İkinci Dünya Savaşı sonunda kurulan *Darmstadt Okulu*'nun 2000'li yıllara taşınan karakteriydi.

Neo-Romantizm *(Yeni Romantizm),* 2000'li yılların başında arayış içinde belki de bütün deneysel akımların karşıtı olarak doğan en bellibaşlı akım olarak belirdi. Uzun müzik cümleleriyle tonal müziğe, romantik duygulara yeniden dönüş olarak değerlendirildi. Ancak bunun da yine yepyeni bir dil olduğunu vurgulamamız gerek. Ne de olsa 19. yüzyıl Romantizmi'nin üstünden yüzyıldan fazla zaman geçmiş, onca toplumsal kargaşa, onca teknolojik gelişme yaşanmış ve bunların tortusu yeni bir Romantizm deyişine kapıları açmıştır. John Corigliano, George Rochberg ve özellikle Kryzstov Penderecki, *Yeni-romantizm*'in günümüzdeki başlıca temsilcileridir.

Lutoslawski Polonya'nın önde gelen deneyselcilerinden ve 1956 sonrası yöntemlerin öncülerindendir.

Witold Lutoslawski

(1913-1994)

Avrupa'nın doğusundaki ülkeler, 20. yüzyıl müziğindeki yenilikleri siyasal nedenlerle kendi toplumlarında uygulayamazlar. Ancak Polonya yeniliklere kapıları açmış ve kısa sürede 20. yüzyıl müziğini deneyselden yerleşik niteliğe kavuşturmuştur. 1956'dan beri düzenlenen Varşova Müzik Festivali'nde çağdaş müzik büyük ilgi toplar. Polonya'da ilk kez dizisel yöntemden yararlanan besteci Witold Lutoslawski olmuştur. 25 Ocak 1913'te Varşova'da doğan bestecinin ilk yapıtı, dokuz yaşında yazdığı bir piyano prelüdüdür. Gençlik çalışmalarının birçoğu, önce Nazi istilası, sonra da Stalin yönetiminde yitmiştir. 1936'da Varşova Konservatuvarı'nın piyano ve kompozisyon dallarını bitirir. Amerika'da ve dünyanın pek çok kültür merkezinde orkestralar yöneterek ve konferanslar vererek ünlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların tutsağı olunca Batı'da ünü daha da artar. 1950'li yıllardaki besteleri, *Orkestra Konçertosu* (1954) ya da *Matem Müziği* gibi (1961), Polonya halk motifleriyle Bartók'un yöntemini birleştirir. Yeni müzikle tanıştıkça dizisel ve rastlamsal yöntemleri kullanmaya başlar; ancak denetimli bir rastlamsallık öngörür: Oda müziği için yazdığı *Venedik Oyunları*'nda (1961) olduğu gibi. Bestecinin *Zincirler* dizisinin birincisi 1983'te, ikincisi 1985'te, üçüncüsü 1986'da yazılmıştır. Piyano Konçertosu (1988), *Çello Konçertosu* (1970), *Keman ve Orkestra İçin Partitası* (1984) en ünlü yapıtlarındandır. 9/12

George Rochberg

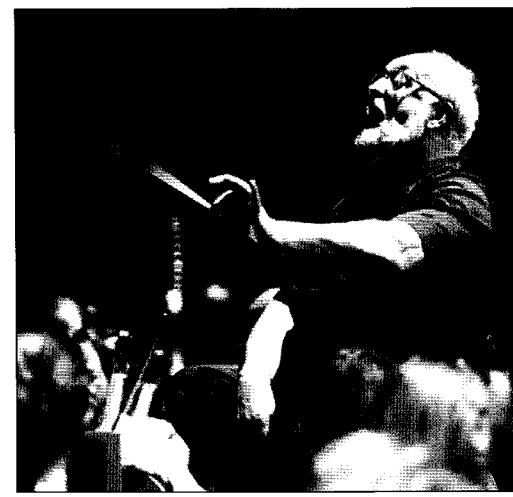
(1918-2005)

Amerikalı besteci Rochberg, Mannes Müzik Koleji'nde eğitim görmüş, 1983'e dek Pennsylvania Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır. Bir süre dizisel müzikle uğraştıktan sonra bu yöntemi bırakarak tonal müziğe döner. Bunun nedeni 1963'te oğlunun ölümünün ardından, acılı duygularını dizisel müzikle ifade edememesidir. 1970'lerden sonra Beethoven, Mahler gibi klasik müziğin ustalarına öykünerek, zaman zaman onlardan alıntılarla kolaj tekniğini kullanarak besteler yapar. Tonal müziği resim dalındaki somut sanata, dizisel müziği soyut sanata benzetir. Rochberg, 1977-1978'de Concord Quartett için yazdığı *Concord Yaylı Çalgılar Dörtlüleri*'yle (No. 4, 5, 6) ünlenmiştir.

Krzysztov Penderecki

(d. 1933)

Avrupa'da ilk gençliğinin en güzel yıllarını savaşla geçiren ve bu izlenimleri müziğine yansıtan bestecilerden biri de Polonyalı Penderecki'dir. Krakow Konservatuvarı'nda eğitim gören besteci, yıllar sonra aynı kuruluşun rektörü olur. Geleneksel çalgıların sınırlarını zorlayan, insan sesinin varabileceği en tiz noktadan en pes noktaya dek tüm olanaklarını araştıran, eşliksiz koro kullanarak bir senfoni topluluğunun yoğunluğunu verebilen bir sanatçıdır. Özellikle geniş yaylı çalgılar grubunun tını birliğini araştırması etkileyici olmuştur. Örneğin: *Hiroşima Kurbanlarına Ağıt* (1960), 52 yaylı çalgı için yazılmıştır. *Polymorpha* (1961) ise 48 yaylı çalgıyla çarpıcı bir etki yaratır. Penderecki, savaş ortamını simgeleyen sirenler, zincir sesleri gibi somut sesleri orkestrasına katar. Ses üstüne uzmanlaşan besteci, yeni ses efektleri-

Kutsal konulu müzikle yeni yöntemleri birleştiren en başarılı bestecilerden Penderecki *Aziz Luke* Pasyonu'nun notalarıyla.

MÜZİK 9/12-LUTOSAWSKI-PARTİTA (GİRİŞ)

ni yansıtmak için yeni bir notaiama sistemi geliştirmiştir.

23 Kasım 1933'te Debica'da dünyaya gelen Penderecki, ilk kez 1959'daki Varşova Müzik Festivali'nde *Davud Mezmurları* adlı, koro ve vurmalı çalgılar topluluğu için yazılmış yapıtıyla üç ödül birden alarak dikkat çeker. Genelde kutsal ve toplumsal olayları konu edinen besteci, *Auschwitz Oratoryosu*, *Hiroşima Kurbanları* gibi yapıtlarla insanın insanı yok etmesine başkaldırdığı gibi, *Davud Mezmurları* ve *Stabat Mater* gibi yapıtlarıyla insanın tanrısal kavramları yok etmesine de başkaldırır. Oratoryo ve requiem biçimleri, Penderecki'nin müziğinde özel bir yer tutar. *Aziz Lukas Pasyonu* (1966) besteciyi büyük üne kavuşturur: Böylesi dinsel bir yapıtın modern yöntemlerle ve o sırada komünist olan bir Doğu Avrupa ülkesinde yazılması, alışılmışın dışındadır. *Utrenya*'da (1971) tenorlar korosunun yanı sıra kadınlar korosu ve amplifikatörden duyulan seslerle insan sesinin tüm olanaklarını dener. *Stabat Mater*'de fısıltıdan ağlama sesine kadar uzanan iniş çıkışlarda sessizler ve sesliler dantel gibi işlenmiştir. Genelde başkaldıran, yakınan, acı çeken anlatımı, yalnız vokal müziğinde değil, keman konçertosu gibi çalgısal yapıtlarında da dramatik etkinliğini korur. Penderecki 1960'tan sonra sesin doğasıyla ilgili çalışmalar yapmış, ses kadar sessizliğin, akan ses dalgaları kadar kesik seslerin de etkinliği üstünde durmuştur. *Loudun'un Şeytanları* (*The Devils of Loudun*) adlı operası (1968) Huxley'nin metnine dayanır. Besteci *Utrenya*'dan sonraki çalışmalarını Yeni Romantizm olarak değerlendirir. *Leh Requiemi* (1986) ve *Kara Maske* adlı operası (1986) büyük yankılar uyandırmıştır. *8. Senfoni*'sinde (2005) insan sesi ve orkestrayı birlikte kullanır.

György Ligeti

(1923-2006)

Macar besteci Ligeti, Avrupa'daki öncü akımın başını çekenlerden biri olmuştur. 28 Mayıs 1923'te doğar. Budapeşte Akademisi'nde eğitim görür ve aynı kurumda öğretmenlik yapar. 1956'daki Rus istilasından sonra Viyana'ya gider. 1957-58'de Köln Elektronik Müzik Stüdyosu'nda çalışır; Darmstadt'da öğretmenliğe başlar. 1961'de Stokholm Müzik Okulu'nda profesör olur. Ligeti, Boulez'in sunduğu yeni diziselliği incelemiş, ancak kuramsal açıdan estetik kaygılar duyduğunu belirtmiştir. İlk kez orkestra yapıtı *Atmosferler*'de (1961) blok sesleri duyurur. Genelde minyatür parçalardan kaçınarak büyük çaplı orkestra yapıtları yazar, salkım notalarla ağır ancak kesintisiz bir değişim gözetir. *Maceralar*'da (*Aventures*, 1962) konuşma dilinin kalıplarını müziğe uyarlamış; *Yeni Maceralar*'da (*Nouvelles Aventures*, 1962-1965) ise anlamsız bir dil kullanarak saçma (absurd) bir müzikli tiyatro yaratmıştır. Orkestra yapıtı *Uzak*'ta *(Lontano,* 1967) geleneksel armoni kurallarına ilgi duyduğu sezilir. *İkinci Yaylı Çalgılar Dörtlüsü*'nde (1968) mikro tonları kullanır. İlk operası *Görkemli Karanlık* (*The Grand Macabre*) ilk kez 1978'de sahnelenir. *Atmosferler ve Requiem*, *2001: A Space Odyssey* (1968) filminde kullanılmıştır. En son çalışması 2003'te yeniden ele aldığı *Hamburg Konçertosu*'dur. 2006 Haziran'da Viyana'da ölmüştür.

Yannis Xenakis

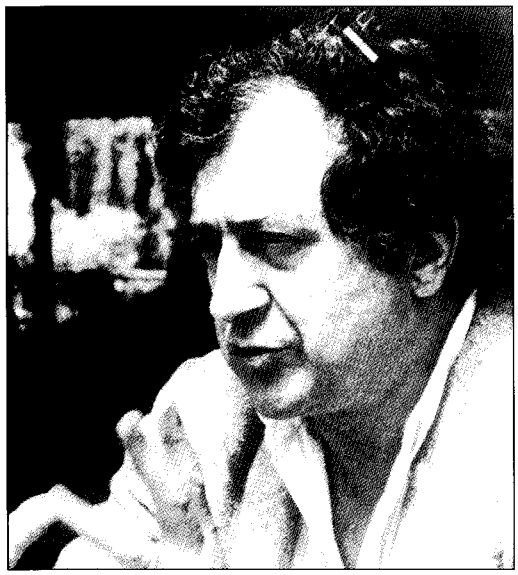
(1922-2001)

Romanya'da Yunanlı bir ana-babanın çocuğu olarak 29 Mayıs 1922'de dünyaya gelen Xenakis, 1932'de Atina'ya gider. Politeknik Okulu'nu mühendis olarak bitirir. 1947'de Paris'e kaçar. O güne dek müzik dalında kendi kendini yetiştiren besteci, Messiaen'in dikkatini çeker. 1950-1951 yıllarında Messiaen ve Scherchen'le çalışır. Bu arada Le Corbusier'yle işbirliği yaparak 1958 Brüksel Fuarı'ndaki Philips Pavyonu'nu düzenler. Xenakis, olasılık kurallarına dayalı stokastik içerikli müzik fikrini geliştirir. Matematik formülleriyle müziksel olayları hesaplar. Yoğun sonoriteler kullanarak ve notadan notaya kay-

Yannis Xenakis

dırmalarla her bir üyesinin rolünü inceler. *Yayılma* (*Metastasis*, 1954), 16 üflemeli için *Akrata* (1965), dinleyici arasına yerleştirilmiş 4 orkestra topluluğu için *Polytope* (1967) ve *Noomena* (1975) başlıca orkestra yapıtlarıdır. Besteci müzik kuramlarını teknik bir kitapta toplamıştır. Xenakis, kuramsal açıdan yüksek matematiğe bağlı olsa da köklerini geçmişte arayan sıcak bir insancıllığı duyurur. Özellikle 1980'lerden sonraki çalışmaları, yalın melodiye dönüşü ve halk ezgilerinin ritmik kalıplarını sergiler. Xenakis 2001'de, Paris'te ölmüştür.

Luciano Berio

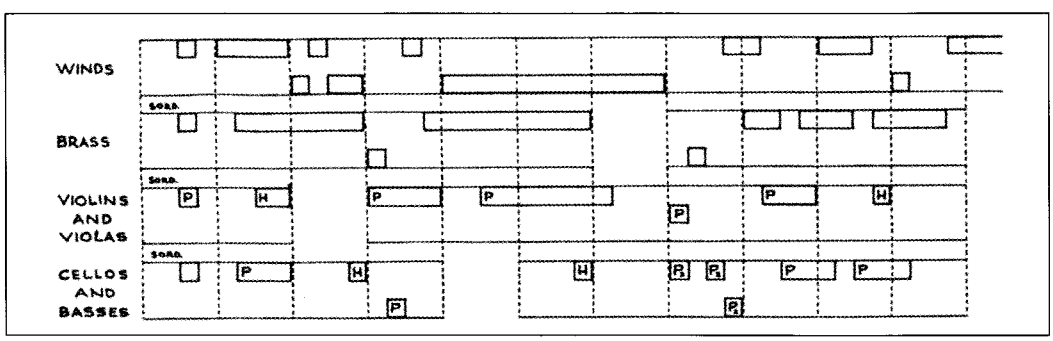
Luciano Berio

(1925-2003)

İtalyan besteci Berio, 24 Ekim 1925'te, iki kuşaktan müzisyen bir ailenin çocuğu olarak Oneglia'da dünyaya gelir. Küçük yaşta babası ve dedesiyle müzik çalışmaya başlar; Milano Konservatuvarı'nda Paribeni ve Ghedini'nin öğrencisi olur. Berkshire Müzik Festivali'nde, Darmstadt'da, Kaliforniya, Harvard, Northwestern Üniversitelerinde ve Juilliard Müzik Okulu'nda öğretmenlik yapar. 1955 yılında Milano Elektronik Müzik Stüdyoları'nı kurar. Berio, İtalyan kimliğini yitirmeksizin elektronik aygıtları, Boulez-Stockhausen stilini, dizisel yöntemi ve rastlamsallığı müziğine katar.

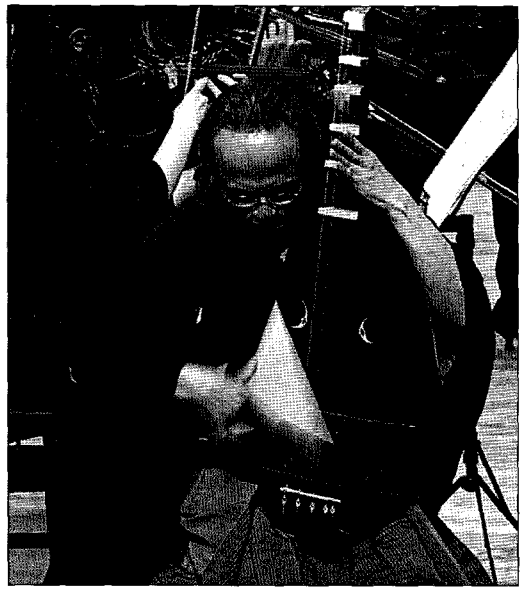
İnsan sesi üstüne yaptığı incelemelerle, insan sesinin elektronikle birleşimindeki yaratıcılığıyla seçkinleşir. Müziğindeki düş benzeri ortam, çalgıların sesiyle konuşma sesinin sözcüklerini birleştirir. Örneğin, eşi, soprano Cathy Berberian için yazdığı solist ve orkestra için yapıtı *Epifanie* (1960) ya da arpçı ve vurmalı çalgı yorumcularıyla soprano için yazdığı *Daireler*'de olduğu gibi. *Daireler*'de soprano, yapıtın sonlarında müzik topluluğuna doğru ilerleyerek dramatik bir ortam yaratır. Bu yapıtta şarkıcılar notaya bağlı kalmak ya da yaklaşık söylemekte özgürdür. Bestecinin 1965'te Dante'nin dizeleri üzerine yazdığı *Laborintus II* başlıklı müzik kolajı, yeni türdeki müziksel dramatik bestelere örnek olur. Müzik tiyatrosu olarak anılan bu türde ses, metin ve jestler iç içe örülmelidir. Berio, 1970'teki *Opera*'sıyla o güne dek sürdürdüğü üslubunu değiştirir. Bu kez yine çok kaynaktan yola çıkar, Monteverdi'nin bir ezgisi ve önceki müziklerinden alıntılarla *kolaj* tekniğini geliştirir. Bu yapıtlarda Berio, konser sahnesine, tiyatro niteliklerini taşımaktadır. Solo roldeki sanatçı yalnız çalgısının ustası değil, dramatik yetkinliğe de sahip olmalıdır. Örneğin rastlamsal yöntemi içeren *Sequenza* dizisinden *Sequenza IV*'te piyanistin kusursuz bir tekniğe ve üstün bir el çabukluğuna sahip olması, jestleriyle bir anlatım getirmesi ve aynı zamanda ayaklarını da kullanması gerekmektedir. Kolaj tekniğini uyguladığı bir başka yapıtı da Mahler, R. Strauss, Wagner ve Ravel'in yapıtlarıyla, kendi önceki çalışmalarından *Laborintus II*'yi caz öğeleriyle donatıp madrigal stiline uyarladığı *Sinfonia*'dır (1969). *Coro* (1976), 40 insan sesi ve çalgılar için yazılmıştır. Berio, 27 Mayıs 2003'te Roma'da ölmüştür. 9/13

MÜZİK 9/13-SEQUENZA IXb (GİRİŞ)

Berio: Daireler adlı yapıtından nota yazısı.

Toru Takemitsu

MÜZİK 9/14-TAKEMITSU: DENİZE DOĞRU-GECE

Toru Takemitsu

(1930-1996)

Japonya'da Batı geleneğini kullanmış besteciler arasında en önemli adlardan biridir. Temelde Japon kimliğini yitirmeden, geleneksel müziğini özgün bir bireşim içinde değerlendirmiştir. Batı ve Japon çalgılarını bir arada kullanarak kendine özgü bir ses elde eder. Tokyo'da dünyaya gelen sanatçı savaş sonrasında dinlediği bir Fransız şansonundan etkilenerek tüm yaşamı boyunca yalnız müzikle uğraşmaya karar verir. Besteci Yasuji Kiyose'yle kısa bir süre çalışması dışında müziği kendi kendine öğrenir. Bir Amerikan askeri üssünde mutfakta çalışarak yemekhanedeki piyanoyu çalma hakkını elde eder. Zaman içinde Asya kültüründen etkilenen Debussy, Messiaen, Cage gibi Batılı bestecilere ilgi duyar. 1950-1952 arasında yeni deneyler yapan *Yeni Besteciler Okulu* adındaki toplulukla, onlara bağlı ressam ve şairlerle tanışır. Onlara somut müzik örnekleriyle, özgür doğaçlamalarla, grafik notalama ve rastlamsal parçalarla katkıda bulunur. Mutfağına koyduğu bir kurdele bantlı teyple film müzikleri bestelemeye başlar. 1959'da Stravinski bir Japonya gezisinde onun yaylı çalgılar için yazdığı *Requiem*'ini dinleyip büyük övgüler yağdırır, böylece Takemitsu uluslararası bir üne kavuşur. 1960'lı yıllarda pek çok yapıtı Seiji Ozawa yönetiminde Toronto Senfoni'ce seslendirilir. Takemitsu'nun tını, doku, ses ve sessizlik özellikleriyle donattığı Doğu-Batı bireşimi, ona uluslararası alanda büyük başarı getirir. Akira Kurosawa'nın filmlerine yaptığı müziklerle 1970'li ve 80'li yıllarda bu ünü daha da pekişir. Dünya üstündeki birçok önemli müzik festivalinin temel bestecisi olur. Kanada'yla arasında özel bağlar kuran besteci 1996'da, ölümünün ardından Glenn Gould Ödülü'ne değer bulunmuştur. *And then I knew 'twas wind (Ve sonra onun rüzgâr olduğunu anladım,* 1992) flüt, viyola ve arp için Aurele Nicolet'nin siparişi üzerine yazılmıştır. *Rain Tree (Yağmur Ağacı)* üstüne yazılmış piyano yapıtları en çok seslendirilen çalışmalarıdır. Suya karşı özel bir duyarlılığı olan besteci *Su Müziği* adlı elektronik çalışmasını 1963'te yazar. *Toward the Sea (Denize Doğru)* adlı çalışması üç ayrı ortam için bestelenmiştir. Birincisi flüt, gitar; ikincisi arp ve yaylı çalgılar orkestrası, üçüncüsü flüt ve arp içindir. 9/14

MÜZİK 9/15-GUBAIDULINA: YEDİ KELÂM'DAN "Verily I say..."

Sofya Gubaydulina

(d. 1931)

Sovyetler Birliği'nde yüzyıl sonunda en çok ilgi uyandıran besteci Gubaydulina, Tataristan'da dünyaya gelmiştir. Sanatçı savaş sonrasında Kazan Müzik Akademisi'nde eğitim görür. Moskova'da önce Nikolay Peyko, sonra da 1963'e dek Şebalin'le eğitimini sürdürür ve Şostakoviç'in desteğini alır. Yapıtları 1965'ten başlayarak Avrupa'da seslendirilir, ancak kendi ülkesinde 1980 sonrasında adını duyurabilir. Bu başarıda, *Offertorium* adlı keman konçertosunu çalarak onu ünlendiren Gidon Kremer'in payı büyüktür. Gubaydulina, 1992'den beri Hamburg'da yaşamaktadır. Hıristiyan simgelerini yapıtlarına konu alan sanatçı mistik düşünceyi müzikle birleştirirken bir açıdan da Doğu-Batı bireşimi yaratmaktadır. Orkestra için *Basamaklar* (1972), konuşma korosunu da içerir. "Stimmen... verstummen" (1986) adlı yapıtı büyük orkestra içindir. *Viyolonsel Konçertosu*'nu 1991'de yazmıştır. *Yedi Kelâm* (1982), yaylı çalgılar orkestrası, çello, bajan (bir çeşit armonika) ve viyolonsel için yazılmıştır. İsa'nın çarmıhtaki son yedi sözünden esinlenerek yazdığı bu yapıtın metni Rusya'daki ilk seslendiri sırasında gizli tutulmuştur. Halen Rusya'dan yetişen en önemli çağdaş besteciler arasında önemli bir yer tutan ve kendisine Batı ülkelerinden yapıtlar ısmarlanan Gubaydulina'nın *The Light at the End* (Sondaki Işık) adlı yapıtı 2005'te İngiltere'deki *proms* konserlerinde Beethoven'ın 9. *Senfonisi*'nin ardından seslendirilmiştir. En son yapıtları, büyük orkestra için *Feast During a Plague* (2006) ve keman, vurmalılar ve yaylılar için yazdığı *Orfeus'un Liri* (2006) olarak sayılabilir. 9/15

Henryk Górecki

(d. 1933)

Polonyalı besteci Górecki, Katowice Konservatuvarı'nda 1955-1960 arasında eğitim görür. Ardından Paris'te Messiaen'le çalışır ve ülkesindeki konservatuvara öğretim üyesi olarak döner. İlk çalışmaları Leh halk müziği tarzında ve Paris'teki *Yeni Klasik* akım etkisindedir. 1956'dan sonra dizisel yönteme yönelen Górecki, Penderecki benzeri yeni tını arayışlarına girer. Aynı zamanda Doğu Avrupa kimliğini koruyarak özel bir yalınlık peşindedir. Orkestra yapıtları arasında *Birinci Senfoni* (1959); *Monolog* (*Monologhi*, 1960); *Çarpışmalar* (*Scontri*, 1960); *Zafer Şarkıları* (*Canticum gradum*, 1969), *İkinci Senfoni* (*Copernicus*, 1972) sayılabilir. *Üçüncü Senfoni*'si (1976), Leh halk ezgileri, dizisellik ve minimalizmin tümleştirici bir çözümlemesidir. Bu senfonisinin CD'si 700.000 adet satılarak rekor kırmıştır. Górecki'nin son çalışmaları gizemsel koro yapıtlarıdır. 1997-2000 arasında yazdığı bu yapıtlar vurmalı çalgılarla koroyu bir araya getirir: *Salve, Sidus, Polonorum* gibi. 9/16

Alfred Şnitke (Schnittke)

(1934-1998)

Rusya'da Prokofiyev ve Şostakoviç'in ardından daha geleneksel ve folklorik yapıtlarıyla tanınan Aram Haçaturyan (1903-1978), Dimitri Kabalevski (1904-1987), Nikolay Miyaskovski (1881-1950), Yuri Şaporin (1887-1963) ve Vissarion Şebalin (1902-1963) gibi besteciler 19. yüzyıldan 20. yüzyıla köprü görevi görürler. Yeni kuşak Rus bestecileri 1960'lı yıllardan bu yana 20. yüzyılın getirdiği her türlü teknikten yararlanmaktalar. Dizisellik, raslamsallık, elektronik aygıtlar ve deneysel ortama açık bir müzik peşindeler. Özellikle 1988 *Leningrad Yeni Müzik Festivali*'yle pek çok yeni besteci kendini tanıtacak bir ortam bulmuştur. 1930'lu yıllarda doğan besteciler, Rusya'da yeni müziğin öncüleri olmuştur. Bunlardan Valentin Silvestrov (d. 1937), Sergey Slonimski (d. 1932), Boris Tişçenko (d. 1939), Andrey Volkonski (d. 1933), Edison Denisov (1929-1996) ve Alfred Şnitke bugün en çok sözü edilen çağdaş Rus bestecileridir.

Şinitke, 1934'te Rusya'nın Engels yöresinde dünyaya gelir. Annesi Alman, babası Frankfurt'da doğmuş Rus asıllı bir Yahudi gazetecidir. Babasının görevi nedeniyle 1946-1948 yıllarında Viyana'da eğitim görür. Ardından 1953-1961 arasında Moskova Devlet Konservatuvarı'nda okur ve aynı kuruluşta 1972'ye dek öğretim üyeliği yapar. Şnitke de Denisov ve Volkonski gibi bestecilerle ilk kez *Post-Webern* müziğini uygulayan Rus bestecilerinden biri olur. Ancak Şnitke'nin sonraki çalışmaları daha çeşitli kaynaklardan yola çıkan, kolaj ya da soyutlama yoluyla güçlü bir anlatım tekniği gözeten, Mahler çizgisinde ve Şostakoviç duyarlılığında çalışmalardır. Geniş imge gücü, şiirsel seslenişi yapıtlarına özel bir derinlik katar. "Polystilistik"(birden çok biçem içeren) çalışmalarında ilk kez 1977'deki *Konçerto Grosso, No.1* ile dikkatleri çeker. Birçok yapıtı gibi bu da kemancı Gidon Kremer'in yüreklendirmesiyle ortaya çıkmıştır. 1988'de ilk kez Amerika'ya gitmiş, *1. Senfoni*'sinin ilk çalınışını burada gerçekleştirmiştir. 1994'te, 7. Senfoni'sinin dünya prömiyeri New York Filarmoni tarafından yapılır. 1980'lerden sonra büyük ilgi toplayan müziği 50 kadar CD'de toplanmıştır. Geçimini genellikle film müziklerinden sağlayan besteci, 1984'e dek 60 kadar filmin müziğini yapmıştır. 1990'dan sonra Hamburg'da yaşamış ve Hamburg Müzik ve Tiyatro Enstitüsü'nde öğretmenlik yapmış; aynı zamanda çağdaş müzik kuramları üstüne yazılar yazmış ve konferanslar vermiştir. Felçli olarak geçirdiği uzun bir dönemin ardından 3 Ağustos 1998'de Hamburg'da yaşama veda etmiştir.

MÜZİK 9/16-GÓRECKI: SENFONİ No. 3 LENTO'DAN GİRİŞ

Şnitke'nin 9 senfonisi, 6 konçerto grossos'u, 4 keman konçertosu, 2 çello konçertosu, piyano ve üçlü konçertoları, 4 yaylı çalgılar dörtlüsü, çeşitli oda müzikleri, bale müziği, koro ve ses için besteleri vardır. *Bir Budala ile Yaşam* (1992), *Gesualdo* (1995) ve *Johann Fausten'in Tarihi* (1995) başlıklı operaları, yüzyıl sonunda bu türde verilmiş en seçkin örneklerdir. 9/17

MÜZİK 9/17-ŞNİTKE: ÇELLO SONATI, NO.1, 3. BÖLÜM (GIRIŞ)

Arvo Pärt

(d.1935)

Estonyalı besteci Pärt, ilk müzik eğitimini Rakvere'de almış, Tallinn Konservatuvarı'nı bitirmiştir. İlk çalışmaları Neo-klasik yapıdadır. 1960'ta *Necrolog* adlı senfonik yapıtıyla diziselliği uygulayan ilk Estonyalı besteci olmuştur. Ayrıca noktacılık, raslamsallık, kolaj gibi teknikleri de denemiştir. Örneğin *Perpetuum Mobile* (1963), *1. Senfoni* (1964), *Musica Sillabica* (1964) vb. Bu arada Barok ve Klasik Dönemlerin yapılarını uygulamayı sürdürmüştür, örneğin *Çello Konçertosu* (1968). *Credo* (1968) ile yeni bir evreye giren Pärt, Gregoryan ezgileri ve antifon biçemi gibi ya-

lın gereçler kullanmış, 1970 sonrasında *tintinnabuli* adını verdiği bir yöntemle müziğinde çan seslerinin ötüşümünü üretmeye başlamıştır. Doğu Avrupa renkleriyle gizemselliği birleştiren besteci, günümüzde yapıtları en çok seslendirilen sanatçılardan biridir. Son döneminde ürettiği korolu gizemsel yapıtları tüm dünyada ilgi uyandırmıştır. En son çalışmaları; soprano, 4 viyola ve 4 çello için *L'Abbe Agathon* (2005); orkestra ve vurmalı çalgılar için *Sindone* (2006); koro için *The Deers Cry* (2008) olarak sayılabilir.

Özgür Denemeler

Yüzyılın başında, Erik Satie'nin tüm değerleri yalınlığa indirgeyen alaycı yaklaşımında, zamanın Dadaistlerinden kaynaklanan bir gerçeküstücü felsefe doğar. *Dada*, Birinci Dünya Savaşı'yla yaşanan gereksiz vahşeti protesto eder. Yerleşik ahlak kurallarının ve estetik değerlerin anlamsızlaşmasından yakınır. Dada, sözcük olarak rastgele seçilmiştir. André Breton'un Gerçeküstücülük Bildirgesi'nde her türlü denetime başkaldıran, estetik ve ahlaki değerleri sarsan savlar, müziğe de yeni bir rüzgâr getirir. Sezgiselin, doğaçlamanın rüzgârıdır bu. Böylece yeni bir özgürlük kavramı doğar. Besteciye de yorumcuya da tanınan bir özgürlük. Varèse'in her türlü sesi müziksel olarak algılaması, gürültüyü bile müziğe katması; Cage'in hazırlanmış piyanoyla dinleyici önüne çıkması, ardından *4'33"* adlı sessiz parçada dinleyiciye yeni bir açılım sunması, deneyselliğin akışı içinde yer alır. Müzik, esin kaynaklarında olduğu gibi, biçim ve nota yazımında da yeni özgürlükler bulur.

KOLAJ

Kolaj, birbirinden farklı doku ve malzemelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan çalışmadır. Resim sanatında gazetelerden kesilen kâğıt parçaları, farklı kumaşlar, boyalar ya da doğada bulunan herhangi bir malzeme kolaj tekniğiyle birleştirilebilir. 20. yy. sanat akımlarından Dadacı ve Gerçeküstücü sanatçılar kolaj tekniğinde çok önemli yapıtlar vermişlerdir. Aynı şekilde 20. yüzyıl müziğinde de kolaj tekniği denenmiştir: Değişik çağların besteleri, gürültü, sessizlik ve birbiriyle karşıtlık oluşturacak ayrı biçemler yan yana getirilerek yeni bir söylem yaratırlar.

John Cage'in 1952'de Black Mountain Koleji'nde (Kuzey Carolina) ilk kez denediği olaylar, yıllar sonra *happening* olarak değerlendirilmiştir. Rastlamsal yöntemden kaynaklanan *happening*, çevre tiyatrosunda çeşitli sanat dalları ve müziğin, ışık, ses ve devinimin aynı anda yorumlandığı tek bir düşüncedir. Cage, çepeçevre hoparlörlerle donatılmış bir salonda, Merce Cunningham'ın danslarıyla, Charles Olson ve M.C. Richards'ın şiirleriyle; David Tudor'un canlı müzikle katıldığı ve bir dia gösterisinin yer aldığı bir ortam yaratmıştır.

Happening tanımını ressam Alan Kaprow (1927-2006), ilk kez 1959'da ortaya atar. Doğaçlama temeline dayalı, hiçbir zaman orkestra yazısına dökülmemiş, o anda yaşanan yorumlardır. Daha önce Berio'nun, yalnızca müzik tarihinin değişik stillerinden derlediği kolaj olayı, bu kez müziğin sınırlarını aşarak heykel, ses, projeksiyon, metin ve izleyicinin de katılımıyla gerçekleşir. Red Grooms (d.1937), Jim Dine (d.1935) gibi çok yönlü sanatçılar *happening*'i yaygınlaştırmıştır. *Happening*'de tüm sanatların ve izleyicinin de yer alması değişik ortamların kolaj yoluyla birleşmesi fikri doğmuştur. Sanat dalları arasında bir kolaj oluşturmak da sanatın tümleşmesi, disiplinlerin birbiriyle alışverişi açısından yeni boyutlar getirmiştir. *Happening* gösterileri 1980 ve 1990'lı yıllarda tüm sanat dallarının birleştiği *performans sanatı* (*performance art*) türüne dönüşmüştür.

Fluxus akımı 1960'larda ortaya çıkan, sanat dünyasında geleneği sarsan, imgelemi zorlayabildiğince zorlayan bir akımdır. Litvanyalı mimar Gerge Maciunas, John Cage ve çevresinin etkinlikleri için bu "Fluxus" (akan) deyimini kullanır. Önceleri müzik ve tiyatronun birleşmesinden kaynaklanmış, her türlü sesin müzik sayılabildiği, en ufak, *minimal* devinimden yansıyan sesin bile özenle çerçevelenip sunulduğu bir akım haline dönüşmüştür. George Brecht'in öncülüğünde, Young, Riley, Fontana ve az da olsa Ligeti'nin katkıları vardır bu arayışta. Çağlar boyunca "müzik" olarak adlandırılan sesler bir yana bırakılır ve su damlacıklarının fıçıya dolma sesi, kum dolu kaba yerleştirilen mikrofonlarla kum tanelerinin kımıltısından duyulan ses, kalemin içine yerleştirilen mikrofondan kalemin çizgi çizme sesi gibi müzik dışındaki minimal seslerin felsefesi araştırılır.

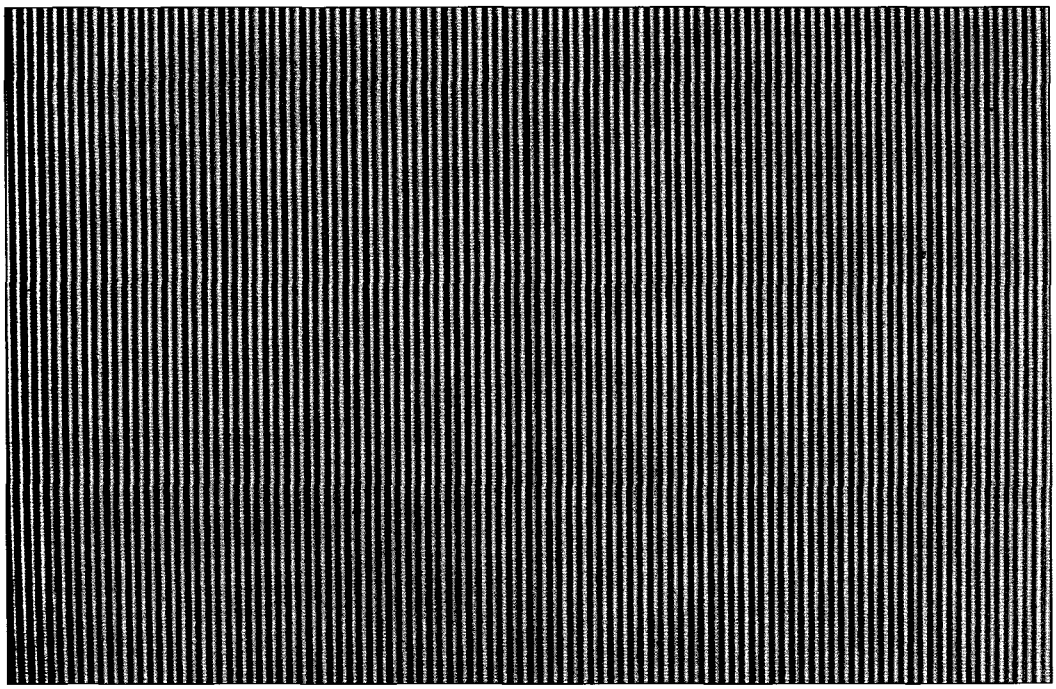
Fluxus, müzik sanatında sonraki kuşağın minimal müziğine ve "ses sanatı" çalışmalarına bir hazırlık aşamasıdır.

Rastlamsal müziğin yol açtığı bir başka buluş da kulak yanılsamasıyla kavranan müziktir. György Ligeti (1923-2006), *Atmosferler* (1962) adlı orkestra yapıtında, *Requiem*'inde (1965), öylesine karmaşık ve etkin bir doku yaratır ki, kulak, müziği tümüyle algılayamaz. *Minimalistler*'in de yineleyerek, bıkmadan usanmadan aynı ritim içinde aynı motifi çalarak yürüttükleri müzikte kulak, ayrıntıları algılayamaz hale gelir. Sonuçta kulağın seçtiği, kendi içinde bağdaştırdığı hatta var olmayan sesleri de eklediği bir bireşim çıkar ortaya. Sonradan Steve Reich da bu yanıltıcı algılama yöntemini, müziğinin parlak yüzeyinde duyurmuştur. Resim sanatında Bridget Riley'nin (d. 1931) örnekleri de bu yöntemin benzeridir. Riley'nin *Op Art*'taki (optik sanat) çalışmalarında gözdeki retina tabakasının uyarılması başlıca iletişim yoludur. Amaç, izleyende fizyolojik anlamda görsel tepkiler uyanmasıdır.

Minimalizm

Minimal müziğin beşiği Amerika'dır. Amerikalı ressam Ad Reinhardt (1913-1967), "Sanat olarak-sanat olarak-sanat" kampanyasıyla yola çıkarak süslü anlatım yerine elden geldiğince az araçtan yararlanmayı seçer. Doğu sanatı üzerine uzun çalışmalar yapan Reinhardt, 1960-1967 arasında hep aynı boyda kare tuvaller kullanıp, tuval yüzeyini birbirinden zorlukla ayırt edilebilen siyah renk tabakalarına böler. Böylece minimalistlerin malzemeyi ekonomik kullanımına önayak olan sanatçılardan biri olur. Ellsworth Kelly (d. 1923) de Amerika'da minimal sanatın yaygınlaşmasının öncülerindendir.

Müzikte minimalizm, çağın başından beri Avrupa'da egemen olan yeni müziğin karmaşıklığına karşı bir tepki olarak doğmuştur. Temel ilkesi, sürekli yinelenen müzik tümcesinin ya da kısa motifler içinde tonalite ve ritmin belli belirsiz, ağır ağır değişime girmesini öngörür. 1970'li yıllarla Batılı besteciler esin kaynaklarını Batı'nın dışındaki ülkelerde aramaya başlarlar. Uzakdoğu, Japonya, Bali, Endonezya, Hindistan ve Afrika müziklerine büyük bir ilgi duyulur. Bu toplumların özgün müziği; çalgıları, ritimleri ve biçimleriyle Batı müziğine yeni sesler getirir. Minimalizm'in de kaynaklandığı noktalar, Asya müziğindeki tekdüze yineleme örnekleri, Uzakdoğu'nun gizemli ezgileri ve Afrika'nın ritimsel çeşitliliğidir. Minimalist besteci, melodi, armoni, ritim ve biçim kaygısını bir yana bırakıp tekdüze bir ortam ve büyülenmişçesine kendinden geçiren bir müzik yaratmak peşindedir. Terry Riley (d. 1935), Steve Reich (d. 1936), Philip Glass (d. 1937) ve John Adams (d. 1947), minimal müziğin yineleme özelliğini deneysel bir basamak olarak kullanıp bu yoldan yine işlevsel armoniyi ve geleneksel tonalite yapısını canlandır-

Bridget Riley "Sabahın Geç Saatleri", 1967.

Steve Reich

maya koyulmuşlardır. Böylece Glass'ın Akhnaten (1984), Reich'ın Çöl Müziği (1983) ve Adams'ın Nixon Çin'de (1987) adlı operaları, son yıllarda geniş dinleyici kitlesinin ilgisini uyandırmıştır. Minimal müzik caz ve pop türlerine de bir köprü oluşturmuş, Pop Art'ın öncülerinden Andy Warhol, Red Grooms, George Brecht, Robert Whitma ve Jim Dine, bu yöntemi kendi alanlarında kullanmışlardır. Dünyanın her köşesinde birikimli genç sanatçılar bugüne dek biriken malzemeyi, öğrendikleri senfonik geleneği bundan böyle katıksız müzik olarak değerlendirme çabasındadırlar.

Steve Reich

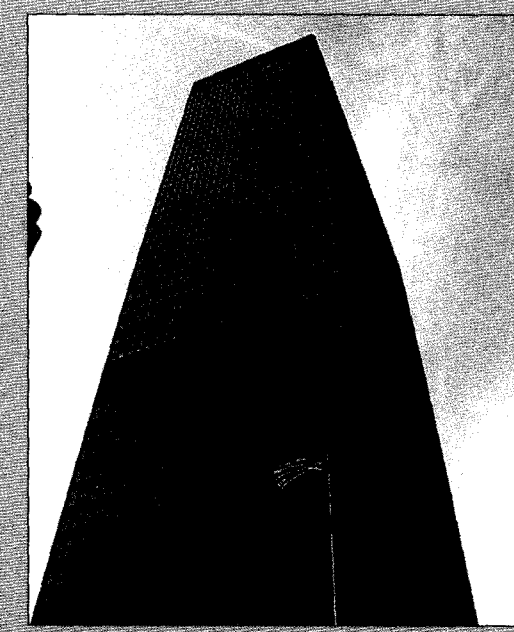
(d. 1936)

1960'lardan sonra öncü bir minimalist olarak konser çevrelerinde tanınan Steve Reich, 3 Ekim 1936'da New York'ta doğar. Reich, "trans" bestecisi ya da durağan bir yapısalcı olarak da tanımlanmıştır. Cornell Üniversitesi'nde felsefe okuyan besteci, Juilliard Müzik Okulu'nda ve Mills Koleji'nde müzik eğitimi görür. İlk gençliğinden başlayarak, yineleme üstüne kurduğu düzende kısa melodik kalıplarını üst üste örtüştürme deneyleri yapar. Müzikte soyut anlatıma kayması, elektronik işlemlerden başlayarak Afrika boylarının davul geleneğine, Bali ve Jamaika'nın müziğine, İbrani ilahilerine dek uzanan bir yelpazeye ulaşır. Değişik kültürlerin müziksel içeriğinden zengin bir bileşim yaratır. 1980 sonrasında yazdığı müzik belgesel özellikli video görüntüleriyle birleşir. 1985 sonrasında koro ve orkestrayla teybi birleştirerek, çalgıları ses yükselticisiyle (amplifikatör) zenginleştirerek, yeni boyutlar elde eder. Tanınmış yapıtları: *Drumming* (1971), *Mallet Çalgıları (değnekler), Sesler ve Org* (1973), 18 *Müzikçi için Müzik* (1979), *Tehillim* (1981), *Electric Counterpoint* (elektro gitar, ses yükselticili akustik gitar ve teyp için, 1987), *Different Trains* (yaylı çalgılar dörtlüsü ve teyp için, 1988), *Dance Patterns* (2 ksilofon, 2 vibrafon ve 2 piyano için, 2002), *Cello Counterpoint* (sesi yükseltilmiş çello ve çok kanallı teyp için, 2003), *Daniel Çeşitlemeleri* (dört ses ve çalgılar için, 2006).

MİMARİDE MİNİMALİZM

Tasarım ve uygulama süreçlerinde yapıtın en temel gerekli elemanlarla belirtilmesidir. Minimalist mimari, Japon geleneksel tasarım ve mimarisinden etkilenmiştir. Ayrıca 1919'larda Hollanda'da ortaya çıkan "De Stijl Artistleri" akımından da kaynaklandığı söylenebilir. "De Stijl Artistleri" temel öğeler olan düz çizgi ve düzlemlerle anlatım yolu bulmuşlardır. Ünlü mimar Ludwig Mies van der Rohe*'nin "less is more" (az, daha çoktur) söylemi, minimalist mimari akımını tam olarak tanımlar.* Van der Rohe *ve benzerleri, binaların daha yassı ve düz bir şekilde tasarlarken, iç bölümlemelerini en aza indirerek yapının "güçlü ve saydam" görünümüne önem vermişlerdir.*

Bu akımın öncüleri John Pawson, Eduardo Souto de Moura, Alvaro Siza, Tadao Ando, Alberto Campo Baeza, Yoshio Taniguchi, Peter Zumthor, Vincent Van Duysen, Claudio Silvestrin, Michael Gabellini, ve Richard Gluckman'dır.

Chicago IBM binası-L.M. van der Rohe, 1973.

(SOLDA) Philip Glass
(SAĞDA) John Adams

Philip Glass

(d. 1937)

Amerikalı besteci Glass, Chicago Üniversitesi'nde ve Julliard Müzik Okulu'nda eğitim görür. Paris'te Boulanger ve Ravi Şankar'la 1967'de New York'a dönünce Alta Rakha ile çalışır. Hint müziği, müziğinin *ostinato* (kaydırma) kalıplarında yavaş değişimlerle ilerlemesine esin kaynağı olur. Operalarında da görülen yineleme ve yavaş ilerleme yöntemi Philip Glass'ı minimal müziğin öncülerinden biri haline getirir. Son derece üretken bir besteci olan Philip Glass'ın başlıca operaları arasında *Einstein Kumsalda* (1976), *Satyagraha* (1980), *Fotografçı* (1982), *Akhnaten* (1984), *Galileo Galilei* (2002), *Barbarları Beklerken* (2005) ve *Appomattox* (2007) sayılabilir. Piyano solo için pek çok yapıtı arasında *Metamorfoz* (1988), *Etüdler* (1994-1995) ve *Chuck Close'un Portresi* (2005) önemli yer tutar. 8 senfonisi, oda müziği çalışmaları, koro ve orkestra, org, akustik ve elektronik çalgıların birleşimi olan yapıtları ve pek çok sayıda film müziği yapıt listesini zenginleştirir. 9/18

John Tavener

(d. 1944)

İngiliz besteci Tavener, Kraliyet Müzik Akademisi'nde eğitim görür. 1968'de *Balina* adlı Tevrat'a dayalı senfonik yapıtıyla ilgi çeker. 1977'den sonra Rus Ortodoks Kilisesi'ne bağlılığıyla yarattığı durağan ve gizemsel müziği, diyatonik, tonal ve minimal öğelere sahiptir. Allah'ın 99 ismine yazdığı "Güzel İsimler" adlı koro ve orkestra yapıtının ilk dünya seslendirisi BBC Senfoni tarafından 2007 Haziran'ında İstanbul'da yapılmıştır.

John Adams

(d. 1947)

Massachusetts doğumlu Amerikalı besteci ve orkestra şefi Adams, Harvard Üniversitesi'nde Kirchner, Kim ve Sessions'le çalışır. 1972'de San Francisco Konservatuvarı'nda öğretim üyesi olur. Yapıtları bilgili ve özenli bir minimalist tekniğe dayanır. Yaylı çalgılar için *Shaker Loops* (1979) ve *Harmonielehre* ile elektronik çalışmaları ünlüdür. Adams'ın *On the Transmigration of Souls* başlıklı koral yapıtı 11 Eylül 2001'deki New York'ta İkiz Kulelere yapılan saldırının anısına yazılmış ve besteciye 2003 yılı Pulitzer Ödülü'nü kazandırmıştır. Aynı yapıtın CD'si ise 3 Grammy birden almış, "En İyi Çağdaş Beste" olarak değerlendirilmiştir. Operaları içinde Nixon Çin'de *(Nixon in China*, 1987), *El'Nino* (2000), *Doctor Atomic* (2005) ve *A Flowering Tree* (2006) öne çıkar. 9/19

MÜZİK 9/19-ADAMS: SHORT RIDE...

MÜZİK 9/18-GLASS: AKHNATEN-PRELÜD

Adams'ın Nixon Çin'de operasından dekor.

POSTMİNİMALİZM

1990'larda ortaya çıkan bu akım, Minimalizm'in yineleme yapısını klasik geleneğin ve çağdaş pop dünyasının müzik teknikleriyle birleştirir. Yapıta baştan sona egemen olan tekdüze bir nabız, tonal etki yaratır. Ancak, geleneksel (işlevsel) armoniyi reddetmek, diyatonik dil kullanmak, ses yüksekliklerini bütünde eşdüzey tutmak, büyük doruklardan ve duygusal nüanslardan kaçınmak başlıca ilkelerdir. Minimalizme benzemeyen başlıca yönü, belirli bir biçimsel tasarımdan uzak durmasıdır. İçerikte World Music (Dünya Müziği) ve popüler müzik büyük ölçüde etkindir.

Michael Torke

(d. 1961)

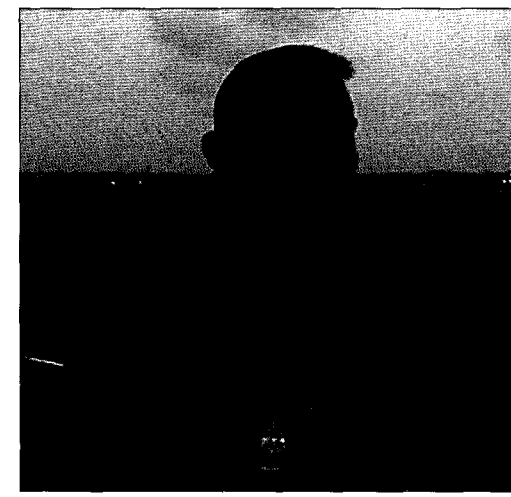
Amerikalı besteci Michael Torke, Eastman School of Music'de ve Yale Üniversitesi'nde eğitim görmüş, minimalizm ve caz etkileriyle yazdığı yapıtlarında popüler kültür kahramanlarını da işlemiştir. *Postminimalist* olarak adlandırılan yapıtlarından biri *Dört Atasözü (Four Proverbs)* başlığını taşır. Burada her bir ses perdesi için bir hece sabit tutulurken, ezgi çizgisindeki çeşitlemeler anlamsız sözcüklerden oluşan akıntılar oluşturur. En ünlü yapıtı *Javelin* (1994), 1996 Atlanta Yaz Olimpiyatları için ısmarlanmıştır. New York Filarmoni'nin milenyum kutlamaları için kendisine ısmarladığı oratoryo *Dört Mevsim (Four Seasons)* başlığını taşır. *Sözleşme (Contract,* 1992) adlı bale yapıtı büyük etki uyandırmıştır. 1998'de İskoçya Kraliyet Ulusal Orkestrası'na kadrolu besteci olarak atanmıştır. Torke, 2003'te *Ecstatic Records* başlığı altında kendi plak şirketini kurmuştur. *Coşkunluk (Rapture)* 5 Temmuz 2003'te tamamlanmış bir vurmalı çalgılar konçertosudur. Bölümleri, *Davullar ve Tahtalar, Tahta Çekiçler* ve *Metaller* başlıklarını taşır. Besteci, W. B. Yeats'in "New for a Delphic Oracle" adlı şiirindeki doğaüstü, masalsı cinsel serüvenin coşkusunu müzikle yansıtır. Yapıtın ilk bölümünde solistin vurmalı çalgılarla sunduğu ses kalıpları aynı ses yüksekliğinde ve aynı ritm içinde üflemelilerde ayna gibi yansıyarak yinelenir. Besteci, solisti kahramanı, çalgı topluluğunu da gölge gibi dolanan tutsaklar olarak kabul etmektedir. Topluluk, gölgede olduğu halde ikincil bir işlevde değildir; yapıta canlı renkler ve derinlik kazandırdığı için önemli anlamlar üstlenmiştir.

Huang Ruo

Çağdaş Müziğe Yön Verenler

Günümüzde çağdaş müziğe yön verenlerin sayısı eski çağlara göre katlanarak artmakta. Kendi özel bilgisayarının başında rahatlıkla beste yapabilen sanatçı, eskisi gibi notayı yazdırma ve çoğaltma kaygısında değil. Bestelediği yapıtı duyabilmek için bir orkestranın programına almasını beklemesi de gerekmiyor. Bilgisayar ortamında (akustik seslerle olmasa da) yapıtını duyma olanakları var. Artan sponsorlarla ısmarlanan yapıtların sayısı çoğalıyor. Değişik medyaları birleştirip televizyon ve film piyasasına girebiliyor. Elektronik ortam, artan teknolojik kolaylıklar ve özellikle bestecilikten maddi gelir sağlayabilmek, yine eski çağlarla kıyaslanmayacak kadar zengin koşullar yaratıyor. Artık masasının başına oturup esin vermesi için Tanrı'sına dua eden besteci kimliği de ortadan kalkıyor. Seslerle yapılan deneyimler, çalgıların yeni tınısı, elektronik ortamın kolaylığı besteciye dürtü oluyor. Eski yüzyıllarda yalnız Avrupa'nın ortasında toplanan bestecilik akımları bugün dünyanın her köşesinden ses veriyor. Üstelik her kültür kendi özelliğini ekleyerek ana akıma kendi köşesinden katılıyor.

Fransa'dan Pascal Dusapin (1955); İngiltere'den George Benjamin (1960); James Dillon (1950); Heiner Goebbels (1952); Michael Mower (1958); Julian Anderson (1967); Martin Butler (1960); Richard Causton (1971); Thomas Adès (1971); Finlandiya'dan Magnus Lindberg (1958); İtalya'dan, Ivan Fedele (1953); Luca Francesconi (1956); Ada

SES SANATI (SOUND-ART)

"Ses sanatı" müziksel içeriğin genişleyerek çok-disiplinli, çok-katmanlı bir ortamın ürünü olarak ortaya gelmesidir. Akustik ve elektronik çalgılar, tiyatronun, mekâna ilişkin seslerin, gürültünün, video ve film gösterisinin de katıldığı, o anda üretilen bir sanat türüdür. Sanatçı bir "ses kültürasyı" olarak ayrı disiplinleri, ayrı zamanlardaki icraları tek ortamda toplamaktadır. Flux-, Kolaj ve Happening gibi oluşumların benzer sanatın mekanla buluşması, bütün verilerin bilgisayar ortamında harmanlanması ve dijital ortama geçirilip saklanması başlıbaşına bir süreçtir. Bugün Ses Sanatı (Sound Art) adı altındaki gelişmeler, değişik disiplinlerin içiçe girdiği, her çeşit oluşumun akustik, psikoakustik, elektronik, analog-dijital, işitsel teknolojilerle bezenip o anda yaşanan alan içine sığdırıldığı bir sanat anlayışıdır. En belirgin yönü, görsel sanatçının, ozanın, tiyatrocunun, müzikçiyle birleşip elektronik ortam kurgusunda kendi sanat disiplini kadar ondan arınıp yeni bir deyiş üretmesidir. Ses Sanatı, işitsel sanat (Audio Art), yerleştirme (Installation) tanımlarıyla adlandırıldığı gibi, "Ars Acustica" olarak da anılmaktadır. Akımın öncülerinden biri İsveçli besteci Sven-David Sandström (1942) olarak tanınmaktadır. Yine İsveç'te kendini "Metin Sesi Sanatı"na adamış Lars Gunnar Bodin (1935) şiir okuma sesi ve multi-media çalışmalarıyla akustik çalıcılar ve teyp kaydı arasında bağlantılar yaratmakta; konuşma dili ve müzik dilinin fonetik öğelerini kapsayan birleşiminde çok-katmanlı bir ortam gözetmekte.

Gentile (1947); Arjantin'den Osvaldo Golijov (1961); ABD'den, Gunther Schuller (1925); John Steve Mackey (1973); John Harbison (1938); Stefen Hartke (1952) ve İskoçya'dan James Macmillan (1959); Judith Weir (1954); Ruo Huang (1976) uzun bir listeden sadece birkaç ad.

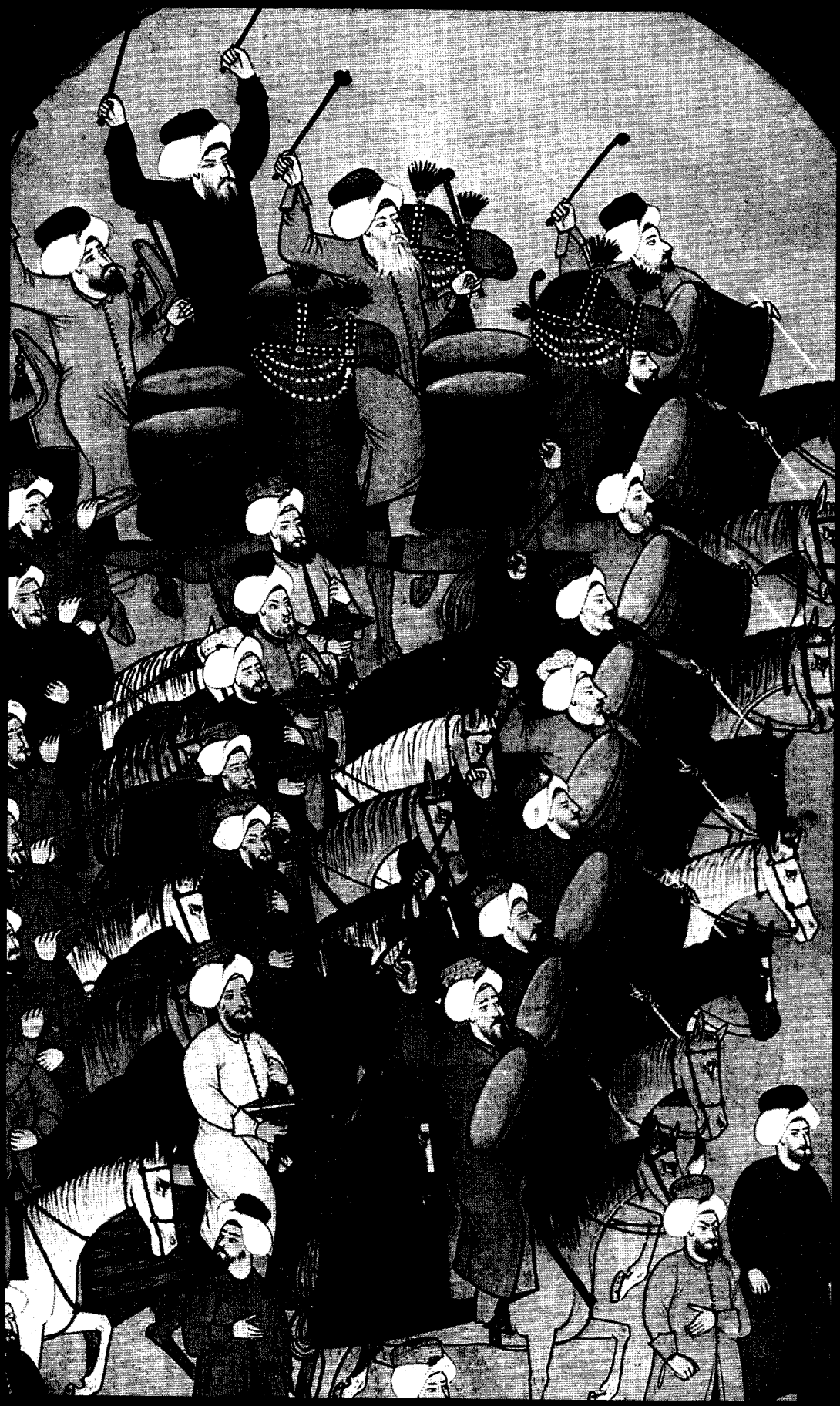
Yirminci yüzyılın son diliminde ve 21. yüzyılın ilk yıllarında yeni müziğe yön veren besteciler artık belli akımların üyeleri değiller. Onlar her akımdan etkilenebilen ve dünya coğrafyasının her köşesinden filizlenen besteciler.

Huang Ruo

(d. 1976)

Çin kökenli Amerikalı besteci Huang Ruo, Çin Devrimi'nin sona erdiği yıl, Hainan adasında dünyaya gelmiştir. Çin'in dünyaya açılmakta olduğu yıllarda yetişen sanatçı Şanghay Konservatuvarı'nda geleneksel müzik ve Batı müziği eğitimi almıştır. Çin'deki kültürel devrimden sonra ülkeye giren her türlü müziğin etkisi altında kalmıştır: Klasik bestecilerden çağdaşlara, Beatles, rock n'roll, heavy metal ve caz müziğine kadar. Sanatçı 1995'te Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş, Oberlin Konservatuvarı'ndan sonra Juilliard Müzik Okulu'nda master derecesi almıştır. Halen Samuel Adler'le doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Besteleri Wolfgang Sawallisch yönetiminde Philadelphia Orkestrası, James Conlon yönetiminde Juilliard Senfoni ve Russell Davies yönetiminde American Composers Orchestra tarafından çalınmıştır. ASKO Ensemble, the Nieuw Ensemble, Chamber Music Society of Lincoln Center gibi topluluklar ve kemancı Cho-Liang Lin'le çellist Jian Wang gibi solistler tarafından seslendirilmektedir. Aynı zamanda New York Şehir Balesi'nde Damian Woetzel ve Christopher Wheeldon gibi koreograflarla işbirliği yapmaktadır. Bu arada "Çin Halk Ezgilerinden Seçmeler" başlığını taşıyan bir kitabı vardır. Huang, Doğu ve Batı kültürlerini birleştirirken akıcı, inandırıcı ve örgensel bir bütünlük yaratmak peşindedir. "Konçerto Döngüsü"nde bireysel çalgıları öne çıkarmaktansa çalgı topluluklarını söyleşiler içinde ele alır. Böylece bütünde dramatik bir etkinlik yaratmış olur. Her bir yapıtta şef kadar çalanlar da bedensel bir devinim içindedir, şarkı söyler ve konuşurlar. Besteci bu konçertoları Doğu-Batı arasındaki gidiş gelişlerinin bir yankısı ve yarına açılan pencereler olarak değerlendirmiştir. 2001'de bestelenen 2 Numaralı Oda Konçertosu, "Yitik Bahçe" başlığını taşır; sekiz çalgıcı içindir. Acı ve sevinçle yüklenmiş imgesel bir dünyanın resmi çizilmektedir. Bu bahçede yitik anıları bulup gömebilirsiniz, rüzgârı duyumsar, kuşların şarkısını duyabilirsiniz. Ve bunların bir kez daha böylesine ses vermeyeceğini de bilirsiniz. 9/21

MÜZİK 9/21-HUANG: ODA KONÇERTOSU NO II (YİTİK BAHÇE), 3. BÖLÜM

Türkiye'de müzik

Çağdaş Türk Müziğinin Kökleri

Çağdaş Türk bestecisi geleneksel köklerinden olduğu kadar, çağın getirdiği yeniliklerden de yararlanan, içinde yaşadığı dönemden etkilenen bestecidir.

Türk müziği tarih boyunca, Batı müziğinden farklı bir ses sistemi içinde, kendi geleneğindeki makam ve usul yapısında gelişmiştir. Orta Asya kökeninden gelen Türklerin, İslam dinini kabul etmeden önce *Şaman* inancına bağlı oldukları ve bu kökten kaynaklanan vurmalı çalgıların etkisindeki askeri müzik geleneğini Osmanlı İmparatorluğu'nun Mehter müziğine aktardıkları bilinir. Geleneksel Türk müziği, Orta Asya'ya dayalı askeri müzikle birlikte Anadolu'ya gelene dek Türklerin geçtiği coğrafi yörelerden, İslamlık sonrasında İran ve Arap sanatından ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yayıldığı alandaki zengin kültür birikiminden etkilenmiştir. Geleneksel Türk müziği "sanat müziği" ve "halk müziği"ni içerir. Sanat müziği, divan edebiyatına bağlı güfteleriyle sarayda ve dinsel çevrelerde yorumlanan müziktir. Halk Müziği ise, halk edebiyatına dayanan, halk arasında çalınıp söylenen ve kendine özgü *aksak* ölçüleri içeren müziktir. Halk müziği, halk ozanları tarafından yöreden yöreye taşınmış, kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Batı'da 11. yüzyıldan beri gelişen çokseslilik *(polifoni),* Türk müziğine 19. yüzyıldan sonra girmeye başlamıştır. Padişah II. Mahmut, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı dağıtıp yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye'yi kurmuş ve Yeniçeri Mehterhane'sini kaldırarak "Muzika-yı Hümayun"u oluşturmuş; başına da İtalya'dan Giuseppe Donizetti'yi getirmiştir. Sonradan "paşa" unvanı alan Donizetti'nin kurduğu topluluk, yalnız askeri bando değil, aynı zamanda, saray bandosu olarak da görev yapmıştır. Donizetti Paşa bu müzikçiler topluluğuna 1846'da yaylı sazlar bölümü ekleyerek Batı tarzında bir orkestra da oluşturmuştur. Orkestra içindeki müzisyenleri Hamparsum notasıyla eğitmiş, bandonun dağarını genişletmek için kendi de yeni besteler yapmıştır. İtalya'dan yeni çalgılar ısmarlayarak ve her çalgı için uzman öğretmenler getirterek Muzika-yı Hümayun'u eğitmiştir. Bando, yalnız askeri çerçevede görev yapmakla ve padişahın törenlerine katılmakla kalmamış, İstanbul sokaklarında verdiği konserlerle halkı çokseslilikle tanıştırmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul sahnelerinde yer alan kantolar, operetler, müzikli güldürüler, cazbandlar ve yalın çokseslendirilmiş şarkılar daha geniş kitleyi çokseslilige alıştırır. Daha sonra Batı'dan gelen opera ve operet kumpanyalarının temsilleri ve balolarda yer alan tango müziği de toplumsal yaşamdaki çok sesli örneklerdir.

19. yüzyılın son yarısında diğer padişahlar ve aileleri de Batı müziğine ilgi duymuşlar, saraya getirtilen yabancı öğretmenlerden piyano ve keman dersleri almışlar, hatta Batı müziği tarzında valsler, polkalar bestelemişlerdir. Sultan Abdülmecid Batılı anlamda müzik öğrenen ve piyano çalan ilk padişah olmuştur. Dolmabahçe Sarayı'nda küçük bir tiyatro yaptırtmış ve 1859'da yabancı sanatçıların oynadığı bir opera temsiliyle salonun açılışını gerçekleştirmiştir.

Bu dönemde Batı'nın kimi ünlü besteci ve yorumcuları İstanbul Sarayı'na konser vermeye gelmiştir. Örneğin 1847'de Franz Liszt'in piyano ve 1848'de Henri Vieuxtemps'ın keman resitali verdikleri bilinir. Franz Liszt, Donizetti Paşa'nın Mecidiye Marşı'ndaki temalar üstüne *"Grand Paraphrase de la marche de Donizetti, compose pour sa Majeste le Sultan Abdül Medjid Khan"* adıyla bir solo piyano parafrazı düzenlemiş ve buna karşılık, Sultan Abdülmecid tarafından 4. derecede bir Mecidiye nişanıyla ödüllendirilmiştir.

Sultan Abdülaziz, ilk çoksesli beste yapan padişah olarak bilinir. Sultan V. Murat ise üç ciltlik solo piyano parçalarıyla Batı tarzındaki en zengin beste dağarına sahip padişahtır; marş, vals, polka ve mazurkaların dışında ilk kez bir halk türküsünü de armonize

DONIZETTI PAŞA

Gaetano Donizetti'nin ağabeyi Giuseppe Donizetti (1788-1856) bando şefi ve bestecidir. O da Gaetano gibi Mayr ile müzik çalışmıştır. Fransa ve İtalya'da bando şefliğiyle ün kazanmış, Napolyon'un bando şefi olarak görev yapmış, Waterloo bozgunundan sonra bu görevi sona ermiştir.

1826'da Osmanlılarda Yeniçeri Ocağı dağıtılmış, yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Yeniçerilerin mızıka takımı Mehterhane de dağıtılınca yeni orduya yeni bir bando gerektiğini düşünen Sultan II. Mahmut, önce Manguel adlı bir Fransızı, sonra da Giuseppe Donizetti'yi bando şefi olarak getirtir. Donizetti, 17 Eylül 1828'de İstanbul'a gelir ve padişahtan aldığı yetkiyle Muzika-yi Hümayun'u kurar. Osmanlı İmparatorluğu'nun o güne dek kullandığı Hamparsum nota dizgesini öğrenirken öğrencilerine de Batı sistemindeki nota yazısını öğretir. Altı ay içinde yeni bandoyu hazırlayıp Padişah'a sunar. Ardından Mahmudiye marşını besteler. Tam yirmi yıl saray hizmetinde kalır. 1856 yılında kendisine paşa rütbesi verilir. Abdülmecid padişah olunca Mecidiye marşını besteler. Mahmudiye marşı on bir yıl, Mecidiye marşı ise yirmi iki yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun ulusal marşı olarak çalınmıştır.

Türkiye'de çokseslilığin ilk adımları sayılan Muzika-yi Hümayun'un dağarcığındaki yapıtlar, Donizetti Paşa'nın disiplinli çalıştırması ve araştırması sonucudur. Donizetti Paşa'nın mezarı, İstanbul'da Harbiye'deki St. Esprit Katedrali'ndedir.

etmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in piyano ve keman çaldığı bilinir. Saray'da İtalyanlardan oluşan sürekli bir opera ve operet kadrosu kurdurmuş, ayrıca Yıldız Saray Tiyatrosu'na yurtdışından sanatçılar getirtmiş, konserler verdirmiştir.

Bu arada saray dışında Muzika-yı Hümayun'dan yetişenler 1880'li yıllarda, değişik askeri kurumlarda, kara ve deniz bandoları kurarak çoksesli marşları yaygınlaştırmışlardır. Bütün bu kurumlardan yetişen öğretmenler askeri okulların yanı sıra, sanayi mekteplerinde ve çeşitli sultanilerde (lise) müzik öğretmenliği yapmışlardır. Donizetti'nin ardından Muzika-yı Hümayun'un başına geçen Guatelli Paşa, Türk şarkılarını armonize etmiş ve marşlar bestelemiş; D'Aranda Paşa ise topluluğa Fransız karakteri kazandırmış, ayrıca nota kitaplığı kurarak büyük hizmet vermiştir.

1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra, Saffet Atabinen, ilk Türk şef olarak bu topluluğun başına geçer. Muzika-yı Hümayun, o sıralarda orkestra, bando ve fasıl heyetinden oluşmaktadır. 1917-1918 yıllarında Muzika-yı Hümayun'un Zeki Üngör yönetiminde Avrupa'nın çeşitli kentlerinde konser turneleri yaptığı bilinir.

Batı tarzındaki ilk özgün Türk yapıtları, yer yer teksesli, yer yer çoksesli tekniklerde ortaya çıkan, yerli şarkıların armonize edildiği operetlerdir. 1910-1923 arasında etkinlik gösteren "Milli Osmanlı Operet Kumpanyası", Çuhaciyan'ın *Leblebici Horhor* gibi opera ve operetlerini sahnelemiştir.

Bu arada Edgar Manas, Selvelli ve Heygei gibi sanatçılar Saray'ın ve İstanbul'un üst düzey kültürlü sınıfının öğretmenleri olarak ün yapmışlardır. İstanbul'daki kültürlü aileler çocuklarını, piyano ve keman dersleri aldırtarak, Batı dünyasının normları içinde yetiştirmeye başlamışlardır. 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da Saray dışındaki özel konaklarda ve derneklerde de klasik müzik konserleri verilmiştir.

Cumhuriyetle Kurumsallaşan Çoksesli Müzik

Müzik, tarih boyunca kitleleri en çabuk etkilemiş sanat dalı olarak Atatürk'ün devrimleri arasında ilk sırayı almıştır. Atatürk, özü Türk halk müziğinden kaynaklanan, çağdaş ve evrensel dili konuşan bir müzik yaratılmasını öngörmüştür.

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte, Atatürk 1924'te, Muzika-yı Hümayun'u İstanbul'dan Ankara'ya çağırtmıştır. Bundan sonra bu topluluk Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti adını almış, Batı müzik tarihinin başyapıtlarından oluşturduğu programlarıyla düzenli konserler vermeye başlamıştır. Sonradan, Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası ve daha sonra da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası adını alacaktır.

Osmanlı döneminde saray, cami ve tekkelerde ustadan çırağa, kulak yoluyla aktarılan öğreti, Cumhuriyet'le birlikte yerini notaya, kitaba ve sistematik yöntemlere bırakmıştır. İlk işlerden biri olarak, İstanbul'da 1917'de kurulan ve halka açık ilk müzik eğitim kurumu olan *Darülelhan* (melodiler evi), Cumhuriyet'le birlikte yeniden şekillenerek bir konservatuvara dönüşmüştür. Önceden yalnız geleneksel Türk müziği öğretilirken, çoksesli müzik de programa alınmıştır. Bu kurum daha sonra İstanbul Belediye Konservatuvarı ve İ.Ü. Devlet Konservatuvarı'na dönüşecektir. Ankara'da ise 1924'te kurulan Musiki Muallim Mektebi, öğretmen yetiştiren kurum olarak çok önemli bir işlev üstlenmiş, 1936'da kurulacak olan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın ilk tohumlarını atmıştır.

1926'da Anadolu'ya gönderilen Darülelhan öğretmenleri tarama çalışmaları yapmışlar ve halk ezgilerini toplayıp düzene koyarak, bir başvuru kaynağı haline getirmişlerdir. Aynı yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı, yetenekli müzik öğrencilerini yurtdışındaki merkezlere eğitime göndermeye başlamıştır.

1935'te ünlü Alman besteci Paul Hindemith müzik yaşamını ve müzik eğitim kurumlarını yeniden düzenlemek için Ankara'ya davet edilmiştir. Onun aracılığıyla aynı yılın sonbaharında Ernst Praetorius, Cari Ebert ve Eduard Zuckmayer gibi uzmanlar da Ankara'ya gelmiştir. Yine Hindemith'in hazırladığı bir öğretim raporu uyarınca 1 Kasım 1936 tarihinde Ankara Devlet Konservatuvarı'nın açılışı gerçekleşmiştir. Aynı yıl Béla Bartók da Türkiye'ye gelerek Saygun, Erkin ve Akses gibi bestecilerle Adana'nın Osmaniye yöresinde kısa bir süre etnomüzikolojik çalışmalar yapmıştır.

Türk Beşleri

Çağdaş Türk müziğinde "Türk Beşleri" olarak adlandırılan ilk kuşak, ailelerinde geleneksel Türk müziği dinleyerek yetişmiş, çoksesli müziği eğitim yoluyla tanımış ve gittikleri Avrupa ülkesinde öğrendiklerini yapıtlarında uygulamış bestecilerden oluşur. Onlar, bestecilikleri kadar eğitimci, müzik kurumlarının kurucusu, birer çalgının ustası ve orkestra şefi olarak da hizmet vermişlerdir. Cumhuriyet Türkiyesi'nde müzik sanatının dünya ölçütlerindeki kimliğini kazanmasına her açıdan katkıda bulunmuşlardır. Paris, Viyana, Münih gibi kültür merkezlerinde eğitim görerek yurda dönen bu genç besteciler, yeni Türk müziğinin kurucusu olarak tarihe geçmişlerdir.

Türk Beşleri, Cemal Reşit Rey (1904 -1985), Hasan Ferit Alnar (1906-1978), Ulvi Cemal Erkin (1906-1972), Ahmed Adnan Saygun (1907-1991) ve Necil Kâzım Akses'ten (1908-1999) oluşur. Bu beş besteci kendi geleneklerindeki birikimle Batı'dan öğrendikleri tekniği birleştirerek yeni bir bireşim yaratmaya çalışmışlardır. "Türk Beşleri" tanımı Halil Bedii Yönetken'in "Rus Beşleri" ne öykünerek yaptığı bir yakıştırmadır. Bu beş bestecinin belli bir kurumun çatısı altında bir arada çalışmalar yaptığı söylenemez, ancak bireysel çalışmalarındaki ortak amaç, Türk müziğinin makamsal, ezgisel ve ritimsel yapısıyla Batı'nın polifonik dokusunda, Batı biçim ve tekniğini kullanarak besteler yapmaktır.

19. yüzyıl sonunda Avrupa'da gelişen ulusalcı akım, kıtanın merkez dışında kalan birçok ülkesini etkilemiştir. Bu ülkelerin bestecileri kendi yalın halk ezgilerini Avrupa müzik akımlarının doğrultusunda işlemişlerdir. Yirminci yüzyıl müziğinde folklor öğesi, diğer yenilikçi akımlar gibi müziğin yeni bir boyutu olarak benimsenmiştir. Halk müziğinin renkleri ve ritmik dokusu, çağ başında iç içe gelişen birçok akım gibi, müziğe boyut kazandırmıştır.

Yeni Türk müziğinin ilk ürünü Cemal Reşit Rey'in 1926'da yazdığı ve hemen o yıl Paris'in Pleyel Salonu'nda seslendirilip Heugel Matbaası tarafından yayımlanan *12 Anadolu Türküsü*'dür. Bu ilk çalışmalarda Türk halk ezgileri hiç bozulmadan yalın bir *armonizasyon* ile Batı tekniğine aktarılmıştır. Türk Beşleri'nin her biri ilk dönem çalışmalarında geleneksel öğeleri açık olarak aktarırken, eğitim gördükleri ülkelerin akımlarından da etkilenmişlerdir. Türk bestecilerinin sonraki kuşakları ve ilk kuşağın son dönem çalışmaları, tanıdık bir halk ezgisini doğrudan doğruya işlemek yerine, geleneksel müziği soyutlayarak duyururlar.

Cumhuriyet'in ikinci kuşak bestecileri, çağın "avant garde" dilini kullanarak geleneksel yazı biçiminden ayrılmışlardır. Örneğin, 1950'lerde dünyadaki yenilikçi bestecilerin izinde giden Bülent Arel ve İlhan Usmanbaş gibi Türk bestecileri 12 ses yöntemini ve dizisellik gibi yeni yöntemleri uygulamışlar; Arel, elektronik müzikte Türkiye'de olduğu kadar dünyada da öncülerden biri olmuştur. Usmanbaş, Türk Beşleri içinde yeniliğe en açık olan hocası Necil Kâzım Akses'i de temel alarak, raslamsallık, minimalizm, salkım sesler, açık biçimler kullanmış, Türkiye'de kendinden sonra yetişen kuşaklara öncü olmuştur. Aynı yıllar içinde Türk besteciliği bir başka koldan da yürümüş, bir grup besteci de geleneksel yazıya, modal sisteme bağlı kalarak türküleri armonize edip polifonik müziğin eğitimine katkıda bulunmuşlardır. Örneğin Kemal İlerici dörtlü armoni yöntemiyle makamsal müziği çokseslendirme yoluna gitmiştir.

1970 sonrasında çağdaş Türk bestecilerinin büyük artış gösterdiği ve birçok bestecimizin yurtdışındaki merkezlerde yaşadığı gözlenmektedir. İlginç olan bir gözlem de, yeni kuşakların artık rastlantıyla değil, bilinçli olarak *kompozisyon*a yönelmeleridir. Kimi besteci bir çalgının ustası olduğundan yapıtlarını kendi seslendirip daha çabuk tanıtma olanağı bulmaktadır. Ülkemizde Türk bestecisinin yapıtını seslendirtebilmesi, kayda alıp CD halinde piyasaya sunabilmesi, hâlâ yurtdışına göre çok büyük zorluklar taşımaktadır. Yurtdışında, yeni müziğin odaklandığı merkezlerde yaşayan besteciler yorumcuya ve dinleyiciye ulaşmak konusunda daha şanslıdır.

Günümüzün bestecisi bilgi çağının sanatçısıdır. Bilginin teknolojik kolaylıklar içinde daha hızla işlendiği, daha güvenli ortamda saklandığı ve daha ivedi olarak yaygınlaştığı bir çağın sanatçısıdır.

Cumhuriyet'in ilk kuşak bestecileri önlerinde hiçbir örnek olmaksızın yolculuğa çıkmışlardı. Bir yandan hocalık yapıyorlar, bir yandan yeni kurumların oluşturulmasını sağlıyorlar, bir yandan yorumculukla uğraşıyorlar, bir yandan yöneticilik yapıyorlar ve bu arada sonraki kuşaklara örnek olacak bestelerini yazıyorlardı. Bu arada kendi günlerinde Avrupa'da bestelenen müziği de yabancı radyo kanallarından öğrenmeye çalışıyorlardı. Besteledikleri yapıtları konserlere yetiştirmek için partileri elle yazıp çoğaltıyorlardı. Kurdukları orkestralarla, eğitim verdikleri müzik kurumlarıyla, yetiştirdikleri yeni kuşaklarla ve önayak oldukları konser vermekonser dinleme geleneğiyle, Türkiye bugün uluslararası düzeyde bir müzik dünyasına sahip olmuştur.

Yeni kuşak bestecilerimiz, tıpkı dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi artık belli akımların, belli yöntemlerin tutsağı olmaksızın, her türlü gereci kullanıp kendine özgü dilini yaratmaktadır. Dünyanın uzak coğrafyalarına ya da tarihin derinliklerine yelken açtığı kadar, yeni çağın getirdiği sesi ve yeni teknolojinin tüm olanaklarını kullanmaktadır.

Bu bölümde Türk bestecilerinin ilk kuşaklarından 2007'nin son günlerine dek uzanan bir yelpaze yer alıyor.

Batı Müziğinde Türk Etkileri

Batı müziğinde Türk etkisi, orkestralardaki vurmalı çalgılarda, ritmik dokuda, gizemli ezgilerde, opera ve bale yapıtlarının tiplemelerinde, konularında ya da mekânlarında gözlemlenir. Ancak resim ve edebiyatta olduğu gibi müzikte de Türk motifi, Türk karakteri, her bestecinin kendi imgelemindeki yakıştırma bir olaydır. Çalgıların tınısından etkilense bile müzik, daha çok bestecinin yarattığı ve Türk olduğuna yakıştırdığı bir tonlamadır. Mehter bandosu, Batı'ya Türk sesini duyuran başlıca öğe olmuştur. Çağlar boyu savaşa bandosunu yanında götüren Osmanlı, barışta da bandosunu yanında taşımıştır. Elçi değişimlerinde törenden sonra o kentin sokaklarında konser vererek dolaşan mehter bandosu, giysileri, yürüyüşü, vurmalı çalgıları ve ritmik ezgileriyle dikkati çekmiş-

Mozart'ın, *Saraydan Kız Kaçırma* operasının İstanbul Devlet Operası temsillerinden bir sahne.

tir. Bugün Batı orkestrasının yerleşik çalgıları arasına giren nice vurmalı çalgı, nakkare, kös, üçgen, zil ve çevgan gibi Türk mehter müziği çalgılarından gelmedir.

1670'te Fransız besteci Lully, Molière'le ortak yazdığı *Kibarlık Budalası*'nda mehter adımlarını, vurmalı çalgıları ve Türkçeye benzer sözcükleri kullanmıştır. Beyazıt ve Timur için pek çok opera yazılmıştır. Ayrıca Fatih ve Kanuni de, Batı müziğinin opera konuları arasına girer. İşte 17. yüzyılın son yirmi yılında, Barok Dönem'in ortalarında bestelenen Türk konulu opera ve balelerden bazıları:

Jean-Baptiste Lully'nin *Kibarlık Budalası* (*Le Bourgeois Gentilhomme*, 1670); Johann Wolfgang Franck'ın *Şanslı Büyük Vezir Kara Mustafa* (*Der Glückliche Grossveiser Cara Mustapha*) operası (1686); Daniel Purcell'in 13. *İbrahim* (*Ibrahim the 13th, Emperor of the Turks*) operası (1696); Carlo Francesco Pollarolo'nun *İbrahim Sultan* (*L'Ibraim Sultano*) operası (1692); Reinhard Keiser'in *II. Mehmet* (*Mahumet II*) operası (1696).

İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra başta Viyana olmak üzere tüm Avrupa'da bir *Türkomanya* yaşanır. İngiltere'ye dek uzanan bu akım kahveden lokuma, günlük giysilerden maskeli balolara, ip cambazlarına, karnavallara, kuklalara kadar etkindir. Yüzlerce sahne yapıtı ortaya çıkar bu etki altında. 18. yüzyılda yazılan Türk esinli yapıtlar da şöyle özetlenebilir:

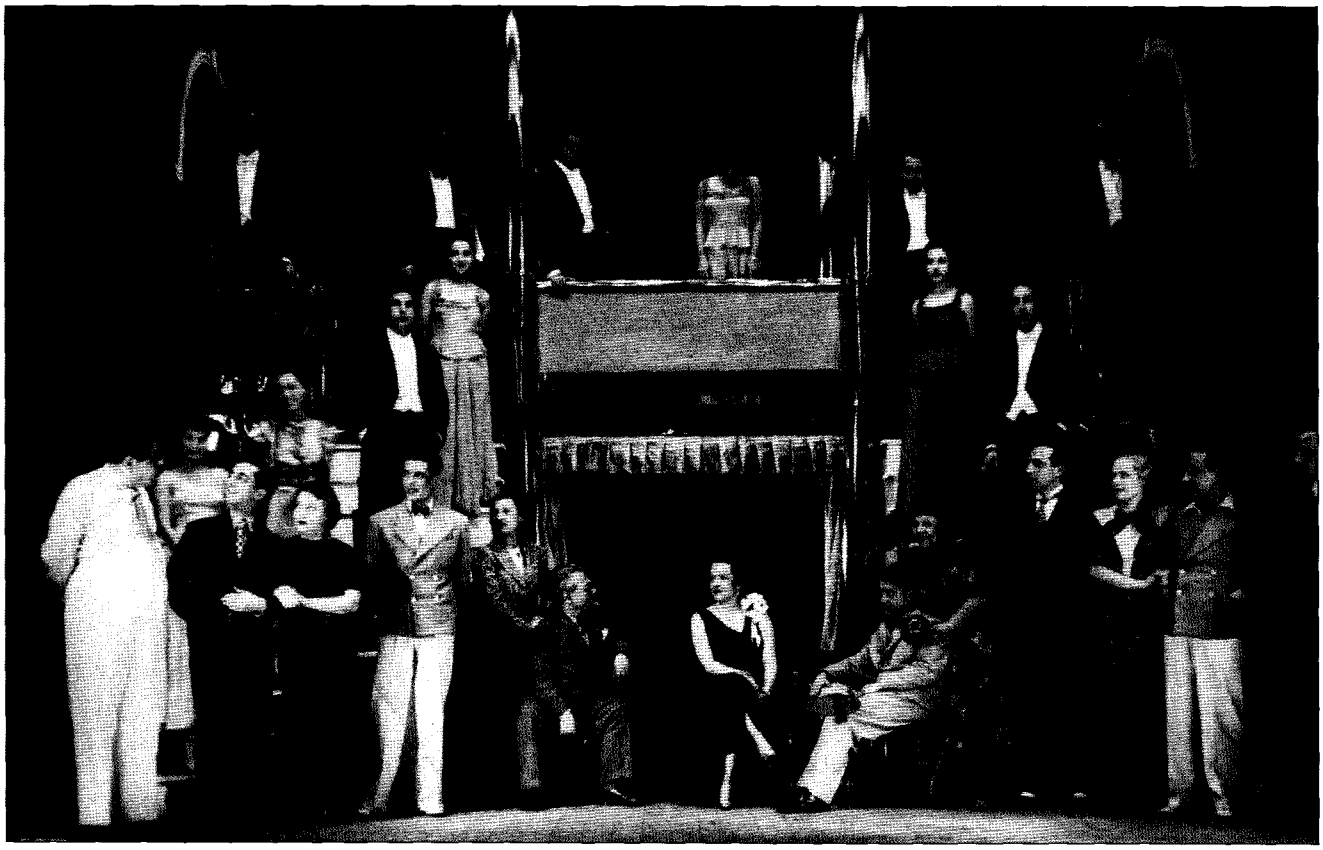
George Frideric Handel: *Timur* (*Tamerlano*) operası (1724); Antonio Vivaldi: *Bayazıt* (*Bajazet-Tamerlano*) operası (1735); Jean-Philippe Rameau: *Zarif Hindistan* (*Les Indes galantes*) balesindeki Cömert Türk (Le Turc généreux) sahnesi (1735); Johann Adolf Hasse: *Süleyman* (*Solimano*) operası (1753); Willibald Gluck: *Kadının Fendi Kadıyı Yendi* (*Der Betrogene kadı*, 1761); *Ifigeniya Kırım'da* (*Iphigénie en Tauride*) operası (1779); Joseph Haydn: *Eczacı* (*Apotheker*) operası (1768), *Beklenmeyen Karşılaşma* (*L'Incontro improvisso*) operası (1775), *Askeri Senfoni* (*Military Symphony*) No. 100 (1794).

1770'lerde Türk marşı yazmak, birçok Batılı besteci arasında moda haline gelir. Wolfgang Amadeus Mozart, *La Majör Piyano Sonatı*'nın (*K.331,* 1778) son bölümüne "Alla turca" başlığı altında bir marş yazar. Bestecinin Türk konulu diğer yapıtları arasında bir keman konçertosu, bir bale yapıtı, biri yarım kalmış ve biri de çok ünlenmiş iki operası vardır (Bkz: Mozart'ta Türk Etkileri).

Beethoven, 1812'deki *Atina Harabeleri*'nde zincire vurulmuş dervişler korosunun şarkı ve danslarıyla Türk marşı havasında bir müzik sunar. *Dokuzuncu Senfoni*'nin finalindeki ısrarlı ritim dokusunda vurmalı çalgıların görkemli yükselişi Türk müziğinin vurgusal niteliğindendir. *Wellington'un Zaferi* başlıklı senfonik yapıtında da Beethoven zaferin görkemini mehter vurgularıyla belirtir.

19. yüzyıldaki Türk konulu opera ve baleler de şöyle sıralanabilir:

Carl Maria von Weber: *Ebu Hasan* (*Abu Hassan*) operası (1813); Gioacchino Rossini: *İtalya'da bir Türk* (*Il Turco in Italia*) operası (1814); *II. Mehmet* (*Maometto II*) operası (1820); *Korent Kuşatması* (*Le Siege de Corinthe*) operası (1826); Giuseppe Verdi: *Attila* operası (1846); Georges Bizet: *Cemile* (*Djamileh*) operası (1872). 20. yüzyıl başlarında ise Boris Asafyev'in *Bahçe Saray Balesi* (1934); Leo Fall'in *İstanbul Gülü* (*Die rose von Stambol*) opereti (1916) ve Seymour'un *Paşanın Bahçesi* (*In the Pasha's Garden*) balesi (1935) Türk konulu sahne yapıtlarına birkaç örnektir.

Ekrem ve Cemal Reşit Rey'in *Üç Saat* adlı opereti, 1933.

Cemal Reşit Rey
(1904-1985)

Çoksesli müziğin öncü bestecilerinden Rey, aynı zamanda bir orkestra şefi, piyanist ve öğretmendir. İstanbul Şehir Orkestrası'nın kurucusudur. Babası Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir diplomatı ve yazardır. Babasının görevli bulunduğu Kudüs'te 25 Ekim 1904 tarihinde dünyaya gelir. Cemal Reşit çok küçük yaşta müzik yeteneğini belli eder. İlk derslerini annesinden alır ve daha sekiz yaşındayken bir vals besteler. 1913'te ailece Paris'e yerleşirler. Burada Marguerite Long'dan özel piyano dersleri alır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Cenevre'de yaşar ve bu kentin konservatuvarına devam eder. 1920'de yine Paris'e döner. Long'dan aldığı piyano derslerinin yanı sıra Raoul Laparra'yla kompozisyon, Gabriel Fauré'yle müzik estetiği ve Henri Defosse'yle orkestra şefliği çalışır. 1923'te Türkiye'de Cumhuriyet ilan edilince yurda dönerek İstanbul Konservatuvarı'nda ders vermeye başlar. Bu arada Şehir Orkestrası'nı kurar. 1938'de Ankara ve İstanbul Radyolarında Batı Müziği Bölümü şefliği yapar, "Piyano Dünyasında Gezintiler" programını hazırlayıp sunar.

1949-1960 yılları arasında dünyanın çeşitli sanat merkezlerinde orkestralar yönetir.

Cemal Reşit Rey'in besteleri dört dönemde ele alınabilir: İlk dönem, Fransız şarkılarıyla doludur. 1926'dan sonra Türk halk ezgilerini kullanmaya başlar. 1931'den 1950'ye kadar müziğinde mistik bir atmosfer yaratır. 1950'den sonrası kendi fantezi dünyası içindeki çalışmalarını, büyük çaplı senfonilerini yazdığı, Doğu ve Batı müzik kurallarını iç içe işlediği dönemdir. Tüm yapıtları modal yapıda, tonal ve melodiktir. Ağabeyi Ekrem Reşit Rey'le halkı çokseslilige alıştırmak için operetler ve revüler yazmışlardır. *Lüküs Hayat* bunların en ünlüsüdür. *Onuncu Yıl Marşı* da Cemal Reşit Rey'in bestesidir. 1981'de Devlet Sanatçısı olan Rey, 7 Ekim 1985 tarihinde, 81 yaşındaki ölümüne dek İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Konservatuvarı'nda kompozisyon dersleri vermiştir.

Enstantaneler, İstanbul'un değişik köşelerinde çekilmiş fotoğraflar gibi ele alınmış minyatür yapıda betimsel parçalardır. Her biri kendi içinde ayrı bir gizem ve coşku taşır. Bunlardan sonuncusu olan "Bayram" adlı bölümde şerbetçinin çıngırakla satış yapıp, bayram şenliğine katıldığını duyarız.

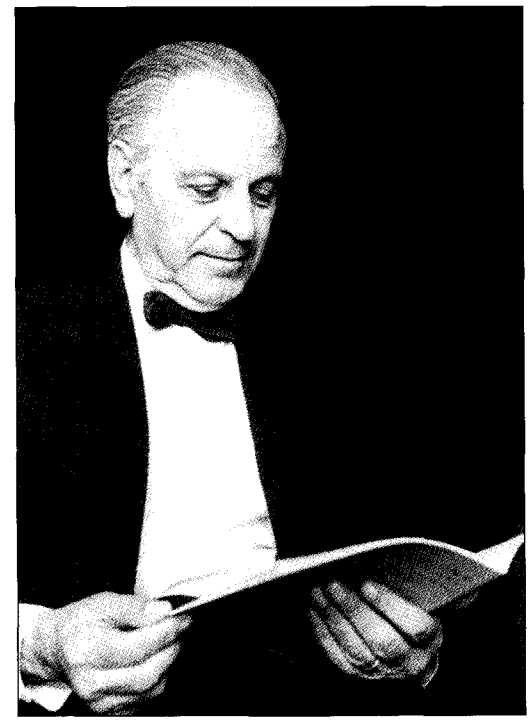
MÜZİK 10/1-REY: ENSTANTANELER-BAYRAM

10/1

Andante-Allegro adlı yapıtı yaylı çalgılar ve keman solo için yazmıştır. İlk bölüm duygusal, lirik bir karakter taşır. İkinci bölüm (Allegro) neşeli ve canlı bir yapıdadır. 10/2

REY'İN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Çelebi. Operet: Üç Saat (1932); Lüküs Hayat (1933); Deli Dolu (1934); Saz ve Caz (1935); Maskara (1936); Hava Cıva (1937); Yaygara 70 (1969). **Orkestra Yapıtları:** Enstantaneler (1931); Türk Manzaraları (1928); Paysages de Soleil (1931); Senfoni No. 1 (1941); Çağrılış Senfonik Şiiri (1950); Fatih Senfonik Şiiri (1953); Kâtibim Çeşitlemeleri (piyano ve orkestra, 1961); Senfonik Konçerto (1963); Senfoni No. 2 (1969); Türkiye Senfonik Şiiri (1971); Ellinci Yıla Giriş (1973). **Konçertolar:** Kromatik Konçerto (piyano, 1932); Keman Konçertosu (1939); Piyano Konçertosu (1945); Gitar Konçertosu (Kâtibim Çeşitlemelerinin uyarlaması, 1978). Introduction ve Dans (çello ve orkestra, 1928); Konsertant Parçalar (çello ve orkestra, 1954); Andante ve Allegro (keman ve orkestra , 1967). **Oda Müziği:** Piyano Sonatı (dört el için, 1924); Üflemeli Çalgılar Beşlisi (1932); Yaylı Sazlar Dörtlüsü (1935); Dörtlü (1939); Sextuor (1939); Sazların Sohbeti (1957). Şan ve Orkestra için: Anadolu Türküleri (1926); Mystique (1938); Vokaliz Fantezi (1975). **Piyano:** Scènes Turques (1928); Fantezi (1928); Paysages de Soleil (1931); Sonat (1936); Hatıradan İbaret Kalmış Şehirde Gezintiler (1941); İki Piyano için 12 Prelüd ve Füg (1969). **Diğer:** Şan ve piyano için şarkılar; koro için halk türküleri; marşlar; film, tiyatro ve radyo oyunu müzikleri.

MÜZİK 10/2-REY: ANDANTE ALLEGRO'DAN ALLEGRO BÖLÜMÜ

Ulvi Cemal Erkin

Ulvi Cemal Erkin

(1906-1972)

Çağdaş Türk müziğinin öncülerinden, besteci, piyanist ve öğretmendir. 14 Mart 1906'da İstanbul'da dünyaya gelir. İlk müzik derslerini annesinden alır, sonra Adinolfi'nin özel öğrencisi olur. 1925'te kazandığı devlet bursuyla Paris'e giderek Paris Konservatuvarı'nda Jean Gallon ve Isidor Philipp'le, ardından Ecole Normale de Musique'te Boulanger'yle çalışır. 1930'da ülkeye döndükten sonra piyano ve kompozisyon öğretmeni olarak görev yapar. 1932'de piyanist ve öğretmen Ferhunde Erkin'le evlenir. 1936'da yeni kurulan Ankara Konservatuvarı'nın piyano bölüm başkanı, 1949-1951 arasında da müdürü olur. 1971'de Devlet Sanatçısı unvanını alır.

Ulvi Cemal Erkin, kendisi de usta bir piyanist olduğundan piyano için pek çok yapıt bestelemiştir. Besteleri, Türk halk dansları, geleneksel modlar ve gizemli İslam felsefesinin öğelerinden kaynaklanıp Batı müziği kurallarıyla birleşir. Melodi zenginliği ve ritim canlılığıyla Erkin, tüm yapıtları seslendirilmiş tek Türk bestecisidir. Besteci 15 Eylül 1972'de 66 yaşındayken, bir kalp krizi sonucu Ankara'da ölmüştür. Erkin'in *Birinci Senfoni*'si, Türk müziğinin modal ve ezgisel özelliklerine bağlı bir yapıttır. 10/3

MÜZİK 10/3-ERKİN: BİRİNCİ SENFONİ 3. BÖLÜM.

ERKİN'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: İki Dans (1930); Bayram (1934); Köçekçeler (1943); Senfoni No. 1 (1946); Senfoni No. 2 (1951); Senfonik Bölüm (1969); Sen-

Cemal Reşit Rey

fonik Parçalar (1971); Yaylı Çalgılar Orkestrası için Sinfonietta (1951-59). **Konçertolar:** Konçertino (piyano ve orkestra, 1932); Piyano Konçertosu (1942); Keman Konçertosu (1947); Senfoni Konsertant (piyano ve orkestra, 1966). **Oda Müziği:** Yaylı Sazlar Dörtlüsü (1936); Piyanolu Beşli (1943); Ninni (keman ve piyano, 1932); Emprovizasyon (keman ve piyano, 1932); Zeybek Türküsü (keman ve piyano, 1932). **Şan ve Orkestra:** Bülbül ve Ayın Ondördü (1932); Yedi Halk Türküsü (1936). **Piyano:** Beş Damla (1931). **Diğer:** Çocuklar için 7 Kolay parça (1937); Şan ve piyano parçaları; sahne müzikleri; koro parçaları.

Hasan Ferit Alnar

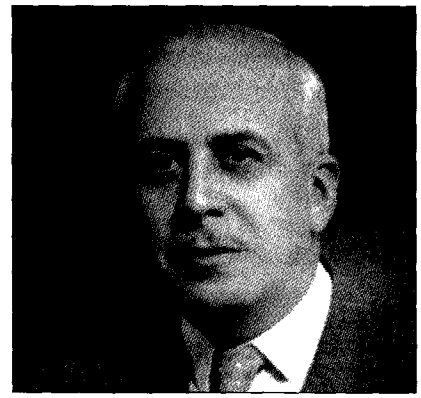
(1906-1978)

Geleneksel Türk müziğine meraklı bir ailenin çocuğu olarak 11 Mart 1906'da İstanbul'da dünyaya gelir. Küçük yaşta iyi bir kanun yorumcusu olarak ün yapar. Saadettin Arel ve Edgar Manas'dan müzik eğitimi alır. 1927'de Viyana Devlet Müzik Akademisi'ne girerek Joseph Marx ve Oswald Kabasta'yla çalışır. 1936'da Ankara Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın şef yardımcısı, 1946'da şefi olur. 1937-46 arasında Ankara Devlet Konservatuvarı'nda kompozisyon öğretmenliği yapar. 30 Temmuz 1978'de Ankara'da ölür.

Hasan Ferit Alnar, geleneksel Türk müziği malzemesinden yola çıkmış, bir veya birden çok makam kullanmış; *taksim*'i andıran uzun geçişlere yer ayırmıştır. Kanun gibi geleneksel bir çalgı, ilk kez Alnar'ın konçertosuyla yaylı çalgılar orkestrasında solist olarak yer almıştır. 10/4

MÜZİK 10/4-ALNAR: KEMAN VE PİYANO İÇİN SÜİT'TEN SCHERZO

HASAN FERİT ALNAR'IN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Romantik Uvertür (1932); Prelüd ve İki Dans (1935); Türk Süiti (1936); İstanbul Süiti (1938). **Konçerto:** Viyolonsel Konçertosu (1943); Kanun Konçertosu (1951). **Oda Müziği:** Trio Fantezi (1929); Süit (keman ve piyano, 1930); Yaylı Dördül (1933); Piyanolu Trio (1966). **Diğer:** Şan ve orkestra için üç türkü; sahne ve film müzikleri; geleneksel Türk müziği stilinde yapıtlar.

Hasan Ferit Alnar

Ahmed Adnan Saygun

Ahmed Adnan Saygun

(1907-1991)

Bir öğretmen çocuğu olarak 7 Eylül 1907'de İzmir'de dünyaya gelen Saygun, çoksesli müziğin öncüsü, etnomüzikolog ve öğretmen olarak Türk müzik yaşamının temel taşlarından biridir. Kırk yıl, aralıksız ve aynı üretkenlikle her çeşit müzik biçimine örnek vermiştir. Ayrıca folklor ve etnomüzikoloji alanında müzikbilimsel araştırmaları, Béla Bartók'la birlikte yazdığı *Folk Music Research in Turkey* adlı bir kitabı da bulunmaktadır.

Saygun, müzik eğitimine 13 yaşında, İzmir'de başlar, armoni ve kontrpuanı kendi kendine öğrenir. 1928'de devlet bursuyla Paris'e giderek Madame Eugène Borrel, Vincent d'Indy, Monsieur Borrel, Souberbielle ve Amadée Gatou'yla çalışır. Türkiye'ye dönünce Ankara ve İstanbul konservatuvarlarında çeşitli öğretim hizmetleri verir. 1936'da Türkiye'ye gelen ünlü Macar bestecisi ve halk müziği uzmanı Béla Bartók'la halk ezgilerini incelemek üzere Anadolu'yu gezer. Bu işbirliği sonucu pek çok halk ezgisi derlenmiş ve notaya aktarılmıştır.

Saygun, 1939'da Halkevleri denetçiliğine getirilir, bu görevle yurdun çeşitli köşelerini gezerek yerel ritim ve melodi yapılarını inceler. Aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu ve TRT Yönetim Kurulu üyelikleri yapar. Müzik profesörlüğündeki son görevi, İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda etnomüziko-

loji ve kompozisyon dersleri vermek olmuştur.

Saygun'un ülke sınırları dışında adını duyurmasını sağlayan ilk olay, 1947'de Paris'in Pleyel Salonu'nda Lamoureux Orkestrası tarafından *Yunus Emre Oratoryosu*'nun seslendirilmesidir. Aynı yıl Uluslararası Halk Müziği Birliği'ne yönetim kurulu üyesi seçilir. Almanya, Macaristan, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi pek çok ülke tarafından ödüllere, nişanlara değer bulunmuş, 1971'de Devlet Sanatçısı olmuştur.

Saygun'un mod öncesi ve mod içi müzikler üzerine yaptığı araştırmalar, bugün Türkiye'deki çoksesli müzik çalışmalarına ışık tutmuştur. Yapıtlarının tümü modal yapıda, bazen de pentatonik karakterdedir. 1934'te yazdığı tek perdelik operaları, Türkiye'de opera türünün ilk örnekleri olmuştur. Bestecinin bundan sonraki opera, oratoryo ve sahne kantatlarında genellikle gerçeği arayan insanın çilesi konu alınır. Besteci Türkçenin konuşma dili olarak kendine özgü söyleyiş ve seslenişini göz önünde tutarak müzik dilinde prozodiye titizlikle özen göstermiştir. Saygun'un opus sayısı 77'ye varan bestelerinde halk ezgileri kadar halk masalları, destanlar ve gizemsel İslam ilahileri de yer alır. Saygun 6 Ocak 1991 tarihinde İstanbul'da kansere yenik düşmüştür.

Saygun'un *Birinci Senfoni*'si, beş senfoni arasında geleneksel biçim anlayışına en bağlı olanıdır. Dördüncü bölümde aksak ritimler belirgindir. Tempo bir ivme kazanarak hızlanır; bölüm, dorukta güçlü bir gürlükle sona erer. **10/5-6**

SAYGUN'UN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Kerem (1952); Köroğlu (1973); Gılgamış (1962-83). **Orkestra:** Sihir Raksı (1934); 5 senfoni (1953-1958, 1960, 1974, 1985); Ayin Raksı (1975); Çeşitlemeler (1985). **Yaylı Çalgılar Orkestrası:** Deyiş "Dictum" (1970); Concerto da Camera (1978). **Konçertolar:** Piyano Konçertosu No. 1 (1958); Keman Konçertosu (1967); Viyola Konçertosu (1977); Piyano Konçertosu No. 2 (1985); Viyolonsel Konçertosu (1987). **Oda Müziği:** Sonat (piyano, çello, 1935); Sonat (piyano, keman, 1941); 4 yaylı çalgılar kuvarteti (1947-1957, 1966, 1990-iki bölüm bitmiş); Demet (keman, piyano, 1956); Trio (obua, klarinet, arp, 1966); Beşli (nefesli çalgılar, 1968); İki Arp için Üç Prelüd (1971); Trio (obua, klarinet, piyano, 1975); Dört Arp için Üç Türkü (1983). **Şan ve Orkestra:** Kızılırmak Türküsü (1933); Eski Üslupta Kantat (1941); Yunus Emre Oratoryosu (1946); Ağıtlar (1932, 1974); İnsan Üzerine Deyişler I-VI (1977, 1983, 1978, 1984); Atatürk ve Anadolu'ya Destan (1981). **Piyano:** İnci'nin Kitabı (1934); Sonatine (1938); Aksak Tartılar Üzerine On Etüd (1964); Aksak Tartılar Üzerine On İki Prelüd (1967); Aksak Tartılar Üzerine On İki Parça (1971); Aksak Tartılar Üzerine On Taslak (1976); Ballade (1975); İki Piyano için Poem; Üç Piyano için Poem (1986). **Diğer:** Çello ve keman partitaları; şan ve piyano yapıtları, koro parçaları.

Necil Kâzım Akses

(1908-1999)

Türk Beşleri'nin en genç üyesi olan Akses, 6 Mayıs 1908 tarihinde müziksever bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelir. Mesut Cemil Bey'yle viyolonsel çalışır. İstanbul Erkek Lisesi ve Belediye Konservatuvarı'nda okur. Cemal Reşit'in öğrencisi olur. 1926'da Viyana Devlet Müzik ve Temsil Akademisi'nde Marx ve Kleinecke'yle çalışır. Prag Devlet Konservatuvarı'nda Josef Suk (1874-1935) ve Alois Hába'yla (1893-1973) lisansüstü eğitimini tamamlar. 1948'de Ankara Devlet Konservatuvarı'na müdür olur. 1949'da Güzel Sanatlar Müdürü olur. Bern ve Bonn'da kültür ateşeliği yapar. Almanya ve Tunus tarafından hizmet nişanlarına, 1971'de Devlet Sanatçılığına değer bulunur. 1993 yılı Sevda Cenap And Vakfı Onur Ödülü Altın Madalyası'nı almıştır. Yapıtlarında geleneksel Türk müziğinin öğeleriyle Batı müziği normlarının ileri çağdaş tekniğini birleştirmiştir.

Besteci uzun yıllar Ankara Devlet Konservatuvarı'nda ve son yıllarda Bilkent Müzik Fakültesi'nde kompozisyon öğretmenliği yapmıştır. 16 Şubat 1999'da Ankara'da yaşamını yitirmiştir.

Orkestra Konçertosu'nun ikinci bölümü "Modo Scherzo" başlığını taşır ve "allegro" tempodadır. Modal karakterde şakacı bir motif giderek ivme kazanır. **10/7**

AKSES'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Çiftetelli (1933); Ankara Kalesi (1942); Ballade (1947); Eskilerden İki Dans (1962); Senfoni No. 1 (1966); Itri'nin Nevakân Üzerine Scherzo (1969); Sesleniş (1973); Senfoni No. 2 (yaylı çalgılar, 1978); Senfoni No. 3 (1980); Orkestra Konçertosu (1977); Barış için Savaş (senfonik şiir, 1981); Senfoni No. 4 (çello solo, 1984); Senfoni No. 5 (Atatürk Diyor ki - Retorik Senfoni, 1988); Senfoni No. 6 (Ölümsüz Kahramanlar bariton ve koro, ilk bölüm, 1991). **Konçerto:** Keman Konçertosu (1969); Viyola Konçertosu (1977); İdil (çello ve orkestra, 1980). **Oda Müziği:** Allegro Feroce (1930); Poème (piyano ve keman, 1930); Sonat (flüt ve piyano, 1933); Üçlü (1945); 4 yaylı çalgılar dörtlüsü (1946, 1972, 1979, 1990). **Şan ve Orkestra:** Senfonik Destan (1973); Bir Divandan Gazel (1976). **Piyano:** Prelüd ve Füğler (1929); Sonat (1930); Minyatürler (1936); On Parça (1964). **Diğer:** Viyola Kapriçyosu, şan ve piyano parçaları, koro yapıtları, sahne müzikleri.

MÜZİK 10/5-SAYGUN-1. SENFONİ, 3. BÖLÜM

MÜZİK 10/6-SAYGUN-KÖROĞLU

MÜZİK 10/7-AKSES: ORKESTRA KONÇERTOSU 2. BÖLÜM

Türkiye Zaman Dizini 1

MÜZİK

1923 Dar-ül Elhan'a Batı müziği eklendi ve İstanbul Belediyesine bağlandı; Cemal Reşit Rey Paris'ten İstanbul'a döndü

1924 Ankara'da Musiki Muallim Mektebi açıldı; Muzika-i Humayun, Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti adıyla Ankara'ya taşındı; Nevit Kodallı doğdu

1926 C.R.Rey: *Anadolu Türküleri* (Paris Pleyel Salonu); İlhan Mimaroğlu doğdu

1928 C.R. Rey: *Türk Manzaraları* (Paris Senfoni)
M.R. Gazimihal: *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz*

1929 C.R. Rey: *Bebek Efsanesi* (Paris Pasdeloup)

1930 İstiklal Marşı Zeki Üngör'ün bestesiyle söylenmeye başlandı

1931 C.R.Rey: *Enstantaneler*

1932 C.R. Rey ve E.R. Rey İstanbul'da "*3 saat*" ile operetler evresi başladı

1933 C.R. Rey ve E.R. Rey: *Lüküs Hayat* ve *Onuncu Yıl Marşı*

1934 Atatürk'ün TBMM 'de müzik üstüne sözleri; Saygun: *İncinin Defteri;* Saygun: *Özsoy*

1935 H.F. Alnar: *Prelüd ve İki Dans* (Viyana Senfoni)

1936 Ankara Devlet Konservatuvarı kuruldu; Bartok Osmaniye'de halk türkülerini derledi; Ş. M. Targan Bağdat Konservatuvarı'nı kurdu; Akses: *Minyatürler*

1937 Gazi Eğitim'de Müzik Bölümü açıldı

1938 H.F. Alnar: *İstanbul Süiti*

1939 Ankara'da Askeri Muzıka Okulu kuruldu; Praetorius CSO'nun başına geldi; Semiha Berksoy Berlin Operası'nda

1940 Türk Musikisi İcra Heyeti kuruldu

1941 Saadet İkesus Duisburg'da; C.R. Rey: *1. Senfoni* (Roma Santa Cecila)

1942 Alnar: *Viyolonsel Konçertosu;* Saygun: *Yunus Emre;*

1943 U.C.Erkin: *Piyano Konçertosu ve Köçekce;* Akses: *Ankara Kalesi* (Berlin); *Tatbikat Sahnesi* kuruldu;

1944 C.R. Rey İstanbul'da Yaylı Sazlar Orkestrasını kurdu

1945 İstanbul Şehir Orkestrası kuruldu

1946 İstanbul Filarmoni Derneği kuruldu

1947 N.K.Akses: *Ballad;* Dame Ninette de Valois: İstanbul'da ilk bale dersleri; U.C.Erkin: *Keman Konçertosu;* İ.Usmanbaş: *Yaylı Dördül*

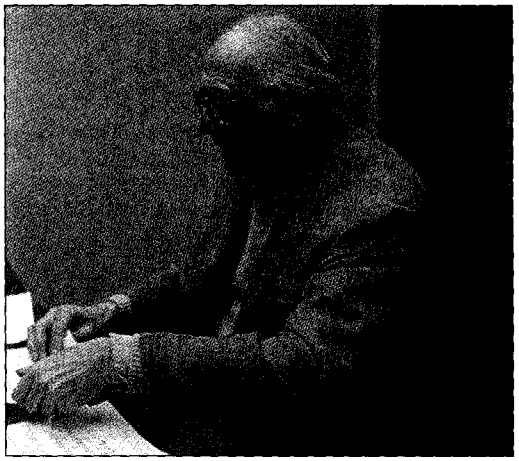
1948 N. Kodallı: *Orkestra Süiti* (Prag Radyosu/Ancerl); H.S. Arel: *Musiki Mecmuası; Ankara Sergi Evi* Ankara Opera Binasına dönüştürüldü

1949 N.K. Akses: *Poem* (Roma RAI Senfoni); Devlet Tiyatro ve Operası birleşti

1950 Ankara Konservatuvarı'nda bale bölümü açıldı; Kodallı: *Sinfonietta* (Darmstadt/Scherhen)

1920 1930 1940 19

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE; SİNEMA
1923	Lozan Barış Anlaşması; Cumhuriyet ilan edildi	R. N. Güntekin: *Çalıkuşu;* Ziya Gökalp: *Türkçülüğün Esasları;* Muhsin Ertuğrul: *Ateşten Gömlek*
1924	Halifelik kaldırıldı; Anayasa ilan edildi; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu; İş Bankası kuruldu; Yunus Nadi *Cumhuriyet* gazetesini kurdu	
1925		Namık İsmail: *Harman*
1926	Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu kabul edildi	F. N. Çamlıbel: *Han Duvarları*
1927	Ankara'da ilk radyo yayını yapıldı	
1928	Harf Devrimi yapıldı; Yargıtay kuruldu	Sanayi-i Nefise Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştü, Arif Hikmet (Koyunoğlu): *Etnografya Müzesi;* Ali Çelebi: *Maskeli Balo*
1929	Dünya Ekonomik Bunalımı başladı	Mimar Kemalettin Bey: *Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü* Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği kuruldu
1930	Serbest Cumhuriyet Fırkası (Partisi) kuruldu; Menemen'de Kubilay şehit edildi	P. Safa: *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu;* E. Egli: *Ankara Devlet Kon.;* Nazmi Ziya: *Koç Kahvesi,* R.Epikman: *Caz*
1931	T.C. Merkez Bankası kuruldu	Suut Kemal Yetkin: *Metafizik*
1932	Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu; İlk Jön Türklerden Abdullah Cevdet öldü; *Kadro* dergisi	Y.K. Karaosmanoğlu: *Yaban;* Nazım Hikmet: Kafatası
1933	Atatürk 10. Yıl Nutkunu okudu; THY, Sümerbank ve Halk Bankası kuruldu Darülfünun kapatıldı, İstanbul Üniversitesi açıldı	Holzmeister: *Cumhurbaşkanlığı Köşkü* ve *Merkez Bankası;* "D" grubu kuruldu; *Varlık* dergisi yayına girdi
1934	Kıyafet Kanunu kabul edildi; Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildi	Muhsin Ertuğrul: *Aysel Bataklı Damın Kızı* Namık İsmail: *Suya Yansıyan Ağaçlar*
1935	Ayasofya müze olarak açıldı	Halide Edip Adıvar: *The Clown and His Daughter (Sinekli Bakkal),* Zeki Kocamemi: *Mekkare Erleri,* Cemal Tollu: *Balerin*
1936	Montreaux Anlaşması imzalandı; Türk Dil Kurumu kuruldu İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi kuruldu	Sait Faik Abasıyanık: *Semaver*
1937	Anayasa'ya "laiklik" ilkesi kondu.	Sabahattin Ali: *Kuyucaklı Yusuf;* İstanbul'da Resim Heykel Müzesi açıldı; Şekip Akalın: *Ankara Garı;* B.R. Eyuboglu: *Deniz Kızları*
1938	Atatürk öldü; İsmet İnönü cumhurbaşkanlığına seçildi; Erzincan Depremi	Donanma Davası: Nâzım Hikmet ve Kemal Tahir'in yargılanması
1939	II. Dünya Savaşı başladı; Türkiye, İngiltere ve Fransa anlaştı	Holzmeister: Büyük Millet Meclisi; Ankara Sergi Evi'nde 1. Devlet Resim ve Heykel Sergisi açıldı
1940	Köy Enstitüleri Yasası çıktı; Milli Koruma Yasası çıktı	F.H. Dağlarca: *Çocuk ve Allah;* Fikret Mualla: *Müzisyenler*
1941	Hitler SSCB'yi işgale başladı; ABD savaşa girdi	Nazım Hikmet: *Memleketimden İnsan Manzaraları;* Şiir'de "Garip Akımı"
1942	Varlık Vergisi yasalaştı; Struma gemisi Karadeniz'de battı	Bedri Rahmi Eyuboğlu: *Çarşı;* M. Ş. İpşiroğlu: *Rönesans Sanatı*
1943	İtalya Müttefikler'e teslim oldu; İstanbul Radyosu yayına başladı	Hilmi Ziya Ülken: *Dini Sosyoloji*
1944	Birleşik Kuvvetler Normandiya'ya çıktı	
1945	Yalta Konferansı; Türkiye Almanya'ya savaş ilan etti; Almanya teslim oldu; Birleşmiş Milletler kuruldu, Türkiye üye oldu	Vedat Nedim Tör *Doğan Kardeş* dergisini yayınlamaya başladı; Emin Onat: İstanbul Radyo Evi
1946	Demokrat Parti kuruldu; Ankara Üniversitesi kuruldu	Oktay Akbal: *Önce Ekmekler Bozuldu;* Cahit Sıtkı Tarancı: *Otuzbeş Yaş*
1947		İlk soyut resim Nejad M. Devrim: *Ayasofya;* 10'lar Grubu kuruldu; Behçet Necatigil: *Evler;* Muhsin Ertuğrul Devlet Tiyatrosu Müdürü oldu; Karikatürist Cemal Nadir öldü
1948	*Hürriyet* gazetesi yayına başladı	Cahit Külebi: *Rüzgâr;* Sabahattin Ali öldürüldü; Sabri Berkel: *Taksim Meydanı*
1949	Türkiye Avrupa Konseyi üyesi oldu; Yıldız Teknik Üniversitesi açıldı	Orhan Kemal: *Babaevi;* E. Onat ve S.H. Eldem: *İstanbul Adliye Sarayı*
1950	Demokrat Parti seçimleri kazandı; Celal Bayar cumhurbaşkanı, Adnan Menderes başbakan oldu; Türkiye Kore Savaşı'na katıldı Köy Enstitüleri ve Halk Evleri kapatıldı	S. H. Eldem: *İstanbul Taşlık Şark Kahvesi,* Nurullah Berk: *Ütü Yapan Kadın; Yeditepe* dergisi yayına girdi

Ekrem Zeki Ün

Türk Beşleri'nden Sonra

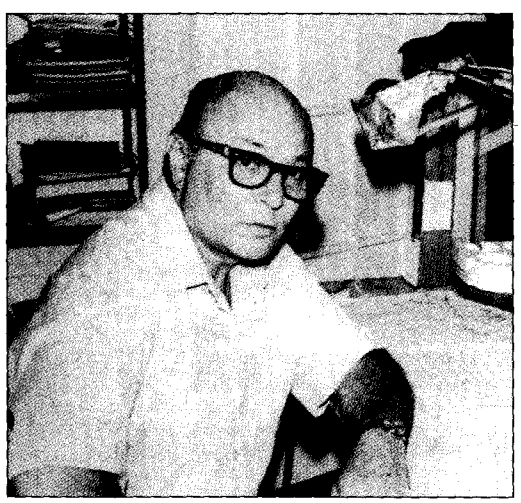
Türk Beşleri'yle aynı kuşaktan olan **Kemal İlerici** (1910-1986) Türk müziğinin sistemi üstüne yaptığı araştırmalarla seçkinleşmiş, *Türk Müziği ve Armonisi* başlıklı bir kitap yazmıştır. Aynı kuşağın diğer bestecilerinden **Ekrem Zeki Ün** (1910-1987), modal ve poliritmik dokudaki yapıtlarında geleneksel müziğin gizemli havasından esinlendiği kadar halk ezgilerinin yalınlığını da işler. **Bülent Tarcan** (1914-1991) aynı zamanda tıp profesörü ve cerrahtır. Halk müziği ritimlerinden kaynaklanan korolu orkestra yapıtları, keman ve piyano konçertoları ve bale müzikleri vardır. **Bülent Arel** (1918-1990), **İlhan Usmanbaş** (1921), **Ertuğrul Oğuz Fırat** (1923); **Nevit Kodallı** (1924), **İlhan Mimaroğlu** (1926) ve **Ferit Tüzün** (1929-1977), ikinci kuşak çoksesli Türk müziği bestecileridir. Arel, Usmanbaş, Fırat ve Mimaroğlu, 1950'li yıllarda sundukları ürünlerinde Batı'daki çağdaşlarıyla birlikte yeni yöntemlerin denenmesine ve müziğin yeni dil arayışına katılırlar. Kodallı ve Tüzün ise geleneksel renkleri korumaya, tonalite ve modalite sınırlarında kalmaya özen gösterirler.

Bülent Arel

(1918-1990)

Elektronik müziğin öncü bestecilerinden biri olan Bülent Arel, Galasataray'da ve Ankara Lisesi'nde okur. 1947'de Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kompozisyon bölümünü bitirir. Ankara ve İstanbul konservatuvarlarındaki öğretmenliğinin yanı sıra radyoda tonmaysterlik ve müzik bölümü şefliği yapar. 1946-1957 arasındaki besteleri geleneksel yapılar içindedir. 1957'den sonra 12 ses yazısı ve elektronik malzemeyi kullanmaya başlar. 1959'da Rockefeller bursuyla Amerika'ya gider, 1962'ye dek yeni kurulan Columbia-Princeton Elektronik Müzik Merkezi'nde yeni yöntemler geliştirir. 1964'te Yale Üniversitesi'nde elektronik müzik laboratuvarı kurar. 1971'den ölümüne dek Stonybrook'ta teori ve kompozisyon dersleri verir, elektronik müzik laboratuvarını yönetir. Aynı çalışma ortamını paylaştığı öncü bestecilerden bazıları Davidovski, Ussachevski gibi isimlerdir. Arel'in kimi çalışması, elektronik aygıtlarla geleneksel çalgıların bir arada kullanıldığı ortamlar için; kimi çalışmaları ise tümüyle elektronik olan ortamlar için bestelenmiştir. Sanatçı 24 Kasım 1990 yılında New York'ta yaşamını yitirmiştir.

AREL'İN BAŞLICA YAPITLARI: Bale Müziği: Çocuklar İçin Eski Tarzda Bale Süiti (1948); Hansel-Gratel (1952); Nasrettin Hoca; Mimmi Garrard Topluluğu için Elektronik Müzik (1968-1973). **Orkestra:** Divertimento (1946); Birinci Senfoni (1951); Suite in Time (1952); İkinci Senfoni (1952); Üçüncü Senfoni (1952); Haydn'a Saygı Senfonisi (1960); Orkestra için Kısa Parça; Konser Allegrosu (piyano solo, 1946). **Oda Müziği:** Sonatin (viyola ve piyano, 1945); Kuvartet (1946); Trio (1949); Klee'nin Resimlerine Emprovizasyon (1951); 6 Bagatel; Yaylı çalgılar dörtlüsü ve ses şeridi için müzik (1960), Keman ve Piyano için Müzik (1967). **Şan ve Piyano:** Les Roses; Beş Sonet (1957). Piyano: Halk Türküleri (1945); Varyasyonlar (1946); La Danse; Arp İçin Eski Bir Maske; Arp için 6 ağır vals; Yalnız keman için müzik. **Elektronik Müzik:** Elektronik frekansmetre için müzik (1957); Stereo elektronik müzik no. 1 (1960); no. 2 (1964); Kutsal Tören (1961); Wall Street İzlenimleri (1964); Video Teyp için Modern Dans (1964); Fragment (1960); Mimiana I, II ve III (1968-1969, 73); Rounding (1985).

Bülent Arel

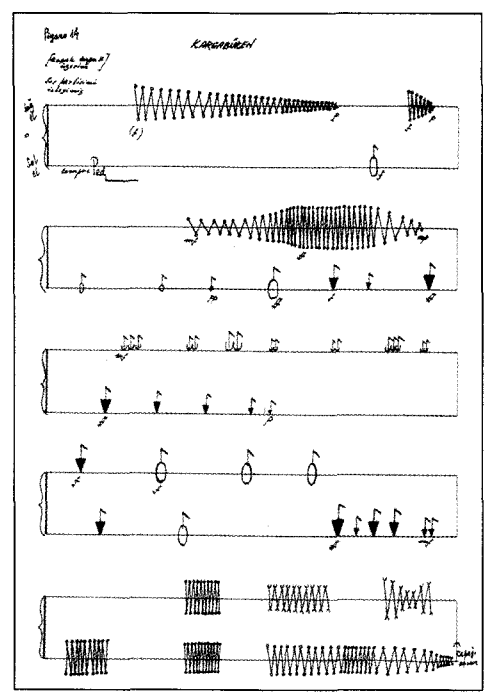
İlhan Usmanbaş

İlhan Usmanbaş

(d. 1921)

23 Ekim 1921'de müziksever bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelir. Galatasaray Lisesi'ndeki öğrenimi sırasında Sezai Asal'la çello çalışır; İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda Cemal Reşit Rey'in kompozisyon öğrencisi olur. 1948'de Saygun, Alnar, Zirkin ve Akses'le çalıştığı Ankara Devlet Konservatuvarı ileri devre kompozisyon bölümünü bitirir. Kemal İlerici ile özel olarak Türk müziği armoni sistemi üzerine çalışır. 1952'de UNESCO bursu, 1957'de Rockefeller bursuyla ABD'ye gider. 1974'te İstanbul Devlet Konservatuvarı müdürü olur. 1954'te Fromm Müzik Ödülü'nü, 1958'de Koussevitzki Ödülü'nü; 1968'de Wieniawski Ödülü'nü alır. 1969'da Bale müziği yarışmasında birinci (İsviçre) olur. 1968'de Paris Besteciler Tribünü'nde ilk on sırada yer alır. 1971'de Devlet Sanatçısı olan Usmanbaş, 1993'te de Sevda Cenap And Vakfı Onur Ödülü Altın Madalyası'na değer bulunur. İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'ndan emekli olmuştur. Radyo programlarının yanı sıra müzik kuramıyla ilgili yayınları vardır. Halen Bilgi Üniversitesi'nde seminerler vermektedir. 1990'dan bu yana önceki radikal yöntemlerini yalınlaştırmış, her yapıta göre farklı materyal kullanmaya başlamıştır. *Perpetuum immobile* ve *Perpetuum mobile* başlıklı iki bölümlük yapıtı, senfonik üflemeli ve vurmalı çalgılar için yazılmıştır. 10/8

USMANBAŞ'IN BAŞLICA YAPITLARI: Bale Müziği: Oluşum (1969); Bulutlar Nereye Gider? (1970); Yurtta Barış, Cihanda Barış (1982). **Orkestra:** Üç senfoni (1948, 1950, 1979); Dört Japon Estampı (1956); Gölgeler (1963); Bölüm (1966); Nutuk (1973); Büyük Orkestra İçin Müzik (1996); İşte Sevgili Viyolonsellerimiz (Viyolonsel grubu ve orkestra için müzik, 1999). Bach'tan sonra-250 (2001); Orkestra İçin Müzik-02/B7 (2002); Orkestra İçin Müzik-03 (2003-2004); Göndermeler II (2005). **Konçerto:** Keman Konçertosu (1947); Kaynak - piyano solo, 8 çello ve 4 kontrbas (1968); Arp ve Yaylı Çalgılar için Konser Aryası (1984). **Oda Müziği:** Sonat (keman ve piyano, 1946); Küçük Gece Müziği (yaylı çalgılar, 1946); Yaylı Dördül (1947); Sonat (obua ve piyano, 1949); Klarinetli Beşil (1949); Çello ve Piyano için Müzik no. 1 ve no. 2 (1951); Dali'den Üç Resim (yaylı çalgılar, 1953); Beş Etüd (keman ve piyano, 1955); Klarinet ve viyolonsel için Üç Parça (1956); Keman ve Viyolonsel için Üç Parça (1960); Sekizli (1960); Boşluğa Atlayış (keman ve 4 yaylı çalgı, 1966); Rastlamsallar (1968); Parçalanan Sinfonietta (1968); Yaylı Dördül (1970); Saksofonlu Dördül (1970); Devri Kebir (vurmalı çalgılar, 1975); Kiarinetli Dördül (1980); Saxmarim (1985); Viva viva la musica (1986); Perpetuum immobile - Perpetuum mobile (1988); Yaylı Dördül '94 (1994); Klarinet ve Piyano için Müzik (1994); Kemanla Piyano için Müzik (1994); Alto Sax ve Marimba için Müzik (1995); Piyanolu Üçül (keman, viyolonsel, piyano, 1995); Yaylı Dördül için Müzik (1996); Viyolonsel için Müzik (1997) İki Viyolonsel İçin Müzik (1998); Yaylı Dördül İçin Müzik-99 (1999); Yaylı Dördül İçin Adagio (1999); Yaylı Dördül İçin Scherzando (1999); Morton Feldman'a Göndermeler (1999); Yaklaşık Duo-03 (2003). **Şan ve Orkestra:** Şenliknâme (1970); Kareler (1958); Repos d'été (1960). **Piyano:** Altı Prelüd (1945); İki Piyano için Üç Bölüm (1957); Ölümsüz Deniz Taşlarıydı (1963); Soruşturma (1963); Biçim/sizler (1968); Dört 12-ton parçası; Piyano için Müzik (1994). **Solo Çalgılar:** Ki Yalnızdılar (keman, 1966); Mavi Üçgen (obua, 1967); FL-75 - flüt (1975); Bas Klarinet x Bas Klarinet (1977); Al Co Sa Gi (klavsen, 1983); Partita (Keman, 1985); Partita (çello, 1985); Çizgiler ve Noktalar (arp, 1992); Partita (viyola, (1989); Viyolonsel için Müzik (1994); Piyano için Müzik (1994); Viyolonsel için Müzik (1997). **Diğer:** Şan ve piyano için, koro için parçalar ve sahne müzikleri vardır.

MÜZİK 10/9-USMANBAŞ: PERPETUUM MOBILE

Usmanbaş: Bakışsız bir kedi kara notası.

Ferit Tüzün

Ferit Tüzün

(1929-1977)

Kısa yaşamında çok renkli yapıtlar üreten Tüzün, 24 Nisan 1929'da dünyaya gelir. 1941'de Ankara Devlet Konservatuvarı'na girer, önce piyano bölümünden, 1952'de de kompozisyon bölümünden mezun olur. 1954'te Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla Münih Devlet Yüksek Müzik Okulu'na gönderilir. Burada Fritz Lehmann, Adolf Mennerich ve Gothold Lessing'in öğrencisi olur. 1958'deki mezuniyetinden sonra Münih Devlet Operası'nda yardımcı şef olur ve Avrupa'nın çeşitli kentlerinde orkestralar yönetir. 1959'da Ankara Devlet Operası şef yardımcısı; sonra da genel müdürü olur. Ferit Tüzün'ün müziği canlı ritmik dokuda, zengin orkestra renkleri içinde ve nükteli bir anlatımdadır. *Çeşmebaşı,* Cumhuriyet tarihine "ilk Türk balesi" olarak geçmiştir. Tüzün, 21 Ekim 1977'de Ankara'da ölmüştür. **10/9**

MÜZİK 10/10-MİMAROĞLU: PRELÜD-No. 17

MÜZİK 10/8-TÜZÜN: ESİNTİLER, 1. BÖLÜM

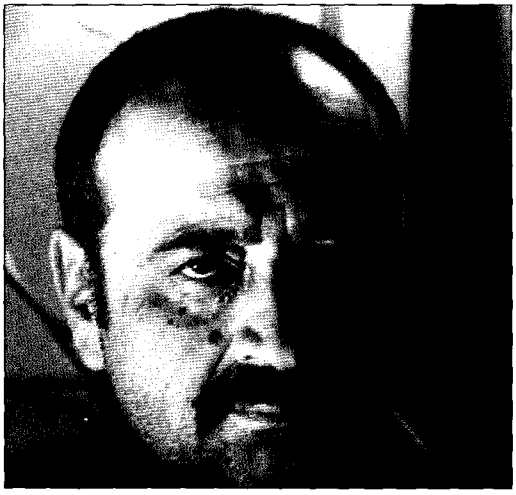
TÜZÜN'ÜN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Midas'ın Kulakları (1969). **Bale:** Çeşmebaşı (1964); Çaydaçıra (1972). **Orkestra:** Ninni (1959); Senfoni (1952); Anadolu Süiti (1954); Türk Kapriçyosu (1956); Humoresque (1957); Çeşmebaşı Süiti (1964); Esintiler (1965). **Oda Müziği:** Üçül (1950); Çeşitlemeler, keman, piyano, 1950). **Piyano:** Piyano Parçaları (1948); Tem ve Çeşitlemeler (1950); Canzonetta ve Gavotta (1950). **Diğer:** Koro parçaları ve sahne müzikleri.

İlhan Mimaroğlu
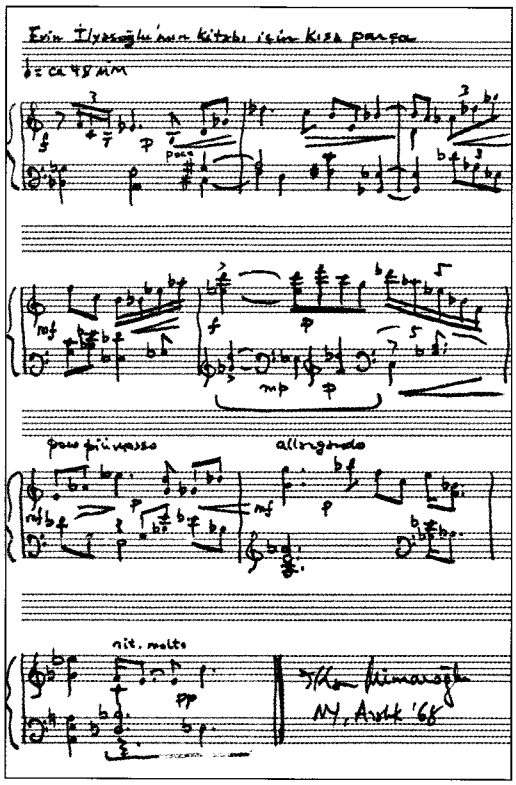
(d. 1926)

Günümüzde elektronik müziğin öncüleri arasında anılan İlhan Mimaroğlu, 11 Mart 1926'da İstanbul'da doğar. Galatasaray Lisesi'nde ve Hukuk Fakültesi'ndeki eğitiminin yanı sıra klarinet dersleri alır. 1955'te kazandığı Rockefeller bursuyla Columbia Üniversitesi'nde Müzikoloji eğitim görür. 1959'da New York'a yerleşir.1966'da master derecesini alır. Yapıtlarının çoğunu Princeton Üniversitesi Elektronik Müzik Laboratuarı'nda gerçekleştiren besteci, burada Ussachevski, Varèse ve Wolpe'yle çalışmıştır. 1968'de Fransız Radyosu'nun Müzik Araştırmaları Merkezi'nde çalışmalar yapmış, 1972'de Guggenheim bursunu kazanmıştır. Ayrıca, Amerika'nın Sesi Radyosu'nda ve WBAI'da uzun süre programlar düzenlemiştir. 1973'te ünlü Fransız ressam Jean Dubuffet'nin *Coucou Bazar* adlı tablosunun animasyonu için Paris ve New York sergilerine müzik bestelemiştir. Fellini'nin Satyricon adlı filminde iki parçası yer almıştır. Mimaroğlu'nun elektronik ortam kadar akustik çalgılar ve akustikle elektroniği birleştiren ortamlar için de besteleri vardır. 1970'ten sonra toplumsal konulara yönelik yapıtlar üretmiştir. Halen New York'ta yaşamaktadır.Bestecinin*Prelüd'*ü İstanbul'un sisli bir sabahını betimler. **10/10**

MİMAROĞLU'NUN BAŞLICA YAPITLARI: Oda Müziği: Monologlar (klarinet, viyola, 1958-1997); Yaylı Dördüller (1947-1978); Trio (1957 ve 1961); Triple Talk (flüt, keman, viyolonsel, 1991); Gece Ezgileri (yaylı çalgılar, 1982); Görmemiş Olduğum Bir Film İçin Müzik (klarinet, keman, çello, 2005). **Piyano:** Üç Parça (1952); Pièces sentimentales (1957); Sonat (1966); Rosa (1978), Valses ignobles et sentencieuses (1984); Öbür Günceden (1992); L'Eruption de la fin (1994); Caps'n'Rollers (1994); Closely Farfetched Refra-

İlhan Mimaroğlu

İlhan Mimaroğlu nota

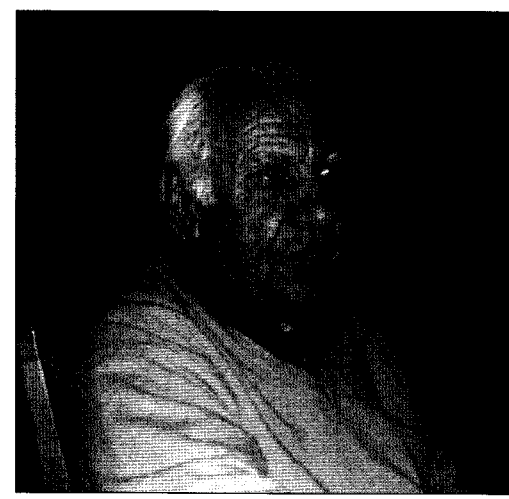
ins (1996). **Çalgılar ve ses bandı:** Nocturne (yaylı çalgılar, 1964); Music Plus One (keman, 1970); Still Life (viyolonsel, 1980); Sleepsong for Sleepers (piyano, klarinet, 1985). **Elektronik Müzik:** Görsel Çalışmalar (1963-1966); Intermezzo (1964); Bowery Bum (1964); Agony (1965); Prelüdler (1966-1994); Poe'nun Mezarında (1964); Çalgıcı ve Besteci için Piyano Müziği (1967); La Ruche (1968); Wings of the Delirious Demon (1969); Sing me a song of Songmy (1971); Dubuffet'nin Cocou Bazar'ı için Müzik (1973); Tract (1974); To Kili a Sunrise (1974); The Offering (1979); Mao Sketches (1980); Immolation Scene (1983); The Last Largo (1989); La Belle et la poubelle (1995).

Nevit Kodallı

(d. 1924)

12 Ocak 1924'te Mersin'de doğmuş, ilk müzik derslerini ağabeyinden almış, 1939'da Ankara Devlet Konservatuvarı'na girmiştir. Burada Necil Kâzım Akses'le kompozisyon, Ferhunde Erkin'le piyano, Ernst Praetorius ve Hasan Ferit Alnar'la orkestra şefliği çalışmıştır. 1947'de konservatuvarın ileri devre kompozisyon ve orkestra şefliği bölümünden mezun olarak Paris'e gitmiş, Ecole Normale de Musique'deki öğrenciliği sırasında Arthur Honegger'le kompozisyon, Jean Fournet'le orkestra şefliği çalışmış, özel olarak da Nadia Boulanger'nin ve Charles Koechlin'in öğrencisi olmuştur. 1953'te Ankara Devlet Konservatuvarı öğretim kadrosuna girmiştir. Bu kurumda, 1995'e kadar kontrpuan, füg, çalgı bilgisi, biçim bilgisi ve kompozisyon öğretmenlikleri yapmıştır. 1955'te Ankara Devlet Opera ve Balesi'ne geçen besteci, burada orkestra şefliği ve Genel Müzik Direktörlüğü görevlerinde bulunmuş, aynı zamanda genel müdür yardımcılığı da yapmıştır. Ankara, İstanbul ve İzmir'de çocuk baleleri, çocuk ve gençlik koroları kuran Kodallı, 1971-1981 arasında Ankara Devlet Balesi yöneticisi olmuştur. 2005 yılına kadar Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda profesör olarak kompozisyon dersleri vermiştir. Halen Mersin Üniversitesi'nde profesörlüğünü sürdürmektedir.

KODALLI'NIN BAŞLICA YAPITLARI: Operalar: Van Gogh (1954-1955); Gılgamış (1962-1964). Baleler: Antigone (bale pantomim, 1958); Sinfonietta (1966); Hürrem Sultan (1976); Bir Düğün. **Orkestra:** Passacaglia ve Füg (1945); Süit (1946); Sinfoni in Do (1947-1948); Sinfonietta (yaylı çalgılar, 1949); Telli Turna (küçük orkestra süiti, 1967); Güzelleme (küçük orkestra süiti, 1969). **Şan ve Orkestra:** Benzetmeler (Pastisches, 1980); Atatürk Oratoryosu (şiir: Cahit Külebi, 1950-1952); Cumhuriyet Kantatı (1973). Solo Çalgı ve Orkestra: Ebru (piyano ve orkestra, 1978); Viyolonsel Konçertosu (1983). **Oda Müziği ve Oda Orkestrası:** Çalgılar Kuvarteti, No.1 (1947); Sextet (yaylı çalgılar, 1945); Yaylı Çalgılar Kuvarteti No.2 (1967); Ebru (piyano ve yaylı çalgılar için kentet, 1971). **Şan ve Piyano:** Şiirler (1946); Benzetmeler (Pastiches, 1949); Garip Şarkılar Albümü (1958); Liedler Albümü (2000). **Solo Çalgı:** Piyano Parçaları (1945); Ostinato (çocuklar için, 1946); Piyano Sonatı (1950); Gençler için Beş Piyano Parçası (1950); Keman İçin Poema (1954). **Koro:** Beş Halk Türküsü (eşliksiz, 1962); Koro için parçalar (2000). **Sahne Müzikleri:** Güzel Helena (1954); Tanrılar ve İnsanlar (1954); Kral Oedipus oyunu için müzik (1959). **Ses ve Işık Gösterisi Müzikleri:** Atatürk'e Saygı (1973); Sultanahmet Camii (1973).

Nevit Kodallı

Türkiye Zaman Dizini 2

MÜZİK

1951 H.F.Alnar: *Kanun Konçertosu;* U.C.Erkin: *2. Senfoni;* Cevat Memduh Altar Devlet Tiyatroları Genel Müdürü oldu

1952 C.R. Rey: *Çağrılış* (Fransız Ulusal Orkestrası); Kodallı: *Atatürk Oratoryosu*

1953 Suphi Ezgi: *Nazari ve Ameli Türk Müziği;* İlhan Usmanbaş: *Dali'den 3 Resim;* C.R. Rey: *Fatih*

1954 Muzaffer Sarısözen, Devlet Radyosu'nda Yurttan Sesleri kurdu

1955 İlhan Usmanbaş Fromm Müzik Ödülünü aldı; Kodallı: *Van Gogh*

1957 *Leyla Gencer La Scala'da;* Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası yasası çıktı

1958 F. Tüzün: *Anadolu Süiti* (Münih Flarmoni); Usmanbaş Koussevitzky ödülünü aldı; Saygun: *Yunus Emre Oratoryosu* (New York Air Senfonisi/Stokowski), Saygun: *2. Yaylı Dörtlü* (Juilliard Dörtlüsü); Erkin: *Keman Konçertosu*

1959 F. C. Erkin: *Sinfonietta*

1960 Aydın Gün, İstanbul Şehir Operası'nı kurdu; Arel: *Stereo Eloktronik Müzik,1*

1961 Müzik araştırmacısı M.R. Gazimihal öldü

1962 Bülent Arel Yale Üniversitesi'nde elektronik müzik stüdyosu kurdu; *Opus* dergisi yayına girdi

1963 Lessing CSO'nun başına geldi; Suna Korat Paris Operasında; Saygun: *3. Senfoni* (Bakü); Mesut Cemil Tel öldü

1964 Ferit Tüzün: *Çeşmebaşı* (İlk Türk balesi); Tura: *Keşanlı Ali Destanı Müziği*

1965 Usmanbaş: *Ölümsüz Deniz Taşları;* F. Tüzün: *Esintiler;* Mumammer Sun: *Yurt Renkleri*

1966 Aydın Gün Paris operasında reji yaptı; Usmanbaş *Wieniawski Ödülü*'nü aldı

1967 B. Tarcan: *3. Süit;* N.Kodallı: *Telli Turna;* A.Saygun: *1. Piyano Konçertosu;* C.R. Rey: *Andante Allegro*

1968 N. K. Akses: *1. Senfoni* (Viyana Tonkünstler) ; İ.Usmanbaş: *Raslamsallar*

1969 Usmanbaş: *Bale için Müzik* (İsviçre); F. Tüzün: *Midas'ın Kulakları;* Akses: *Itri'nin Nevakâri Üstüne Scherzo;* Y.Tura: *Enginlerden, Yücelerden*

1970 İstanbul Operası yasası çıktı; Bülent Arel: *Mimiana II* (Duke Arts Festivali); Usmanbaş: *Bulutlar Nereye Gider*

1971 "Devlet Sanatçılığı" yasası çıktı

1972 Meriç Sümen Bolşoy'da; İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası yasası çıktı; İlhan Mimaroğlu *Guggenheim Ödülü*'nü aldı; U.C. Erkin öldü

1973 Birinci İstanbul Müzik Festivali; İ. Mimaroğlu/Dubuffet: *Coucou Bazar;* Sinangil: *Mevlâna Oratoryosu;* C.R. Rey: *Çelebi*

1974 İzmir Devlet Senfoni Orkestrası kuruldu

1975 İ. Baran: *Dönüşümler;* İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı kuruldu

1976 Ç. Işıközlü: *Judith Balesi* (Capetown); E. Z. Ün: *2. Piyano Konçertosu;* F. Tüzün: *Türk Kapriçyosu;* N.Kodallı: *Hürrem Sultan Balesi*

1977 N.K.Akses: *Bir Divan'dan Gazel;* İ.Taviloğlu: *Klarinet Konçertosu*
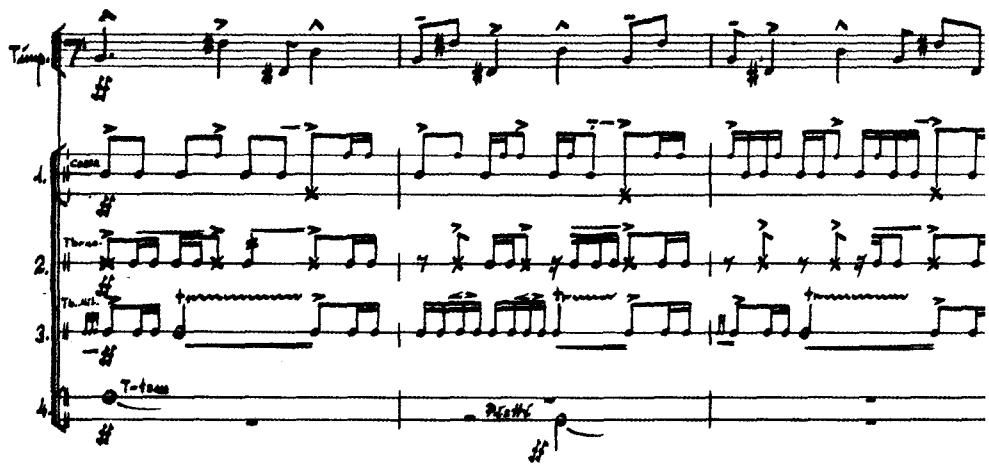
1978 E.O. Fırat: *Gerçek, Simge,* Oyun; H.F. Alnar öldü

1979 Ahmet Yürür: *Galya Ormanları;* Okan Demiriş: *4. Murat*

1980 N.K.Akses: *İdil*

1950 1960 1970 1980

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE; SİNEMA
1951	Denizcilik Bankası kuruldu	Ş. Arel: *Geometrik Armoni,* Nuri İyem: *Sünger Avcıları; Türk Dili* dergisi yayına girdi
1952	Türkiye NATO üyesi oldu	Nurullah Ataç: *Karalama Defteri;* Skidmore, Owigns, ve Merrill: İstanbul Hilton Oteli; S. Berkel: *Simitçi;* Lütfü Akad: *Kanun Narnına*
1953	Atatürk'ün naaşı Etnografya Müzesi'ne taşındı	Emin Onat ve Orhan Arda: *Anıtkabir;* M. Ertuğrul: *Aysel Bataklı Damın Kızı;* Nejat Devrim: *Gece Paris;* Zühtü Müritoğlu: *Kompozisyon*
1954	Genel seçimler yapıldı, DP iktidarı devam etti	Attilâ İlhan: *Sisler Bulvarı, Hadi* Bara: *İki Piramid,* Aliye Berger: *İstihsal;* Fikret Mualla'nın Paris'te ilk sergisi; Haldun Taner: *Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu*
1955	Hürriyet Partisi kuruldu; 6-7 Eylül olayları	Yaşar Kemal: *İnce Memed*
1956		*Pazar Postası* yayına girdi
1957	ODTÜ kuruldu; Genel seçimler yapıldı, DP iktidarı devam etti	Rıfat Ilgaz: *Hababam Sınıfı;* İkinci Yeni Şiir Akımı, Şadi Çalık: *Minimum;* Edip Cansever: *Yerçekimli Karanfil; Dost* dergisi yayına girdi
1958	Öğretmenler Bankası kuruldu	Cemal Süreya: *Üvercinka;* Bedri Rahmi Eyüboğlu Brüksel Dünya Sergisi'nde "Büyük Ödül"ü aldı; Takiyeddin Mengüşoğlu: *Felsefeye Giriş*
1959	Türkiye, Yunanistan Kıbrıs Türk-Rum kesimi Londra Anlaşması'nı imzaladı	Şevket Süreyya Aydemir: *Suyu Arayan Adam;* Yusuf Atılgan: *Aylak Adam;* Turgut Uyar: *Dünyanın En Güzel Arabistanı*
1960	27 Mayıs askeri müdahalesi; Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı oldu; *Yön* dergisi yayınlanmaya başladı	Cevat Bingöl: *Soyut Kompozisyon*
1961	1961 Anayasası ilanı edildi; Menderes, Zorlu ve Polatkan idam edildi; Genel seçimler yapıldı, İsmet İnönü başkanlığında koalisyon kuruldu	Fakir Baykurt: *Onuncu Köy;* Yahya Kemal: *Kendi Gökkubbemiz;* Halikarnas Balıkçısı: *Mavi Sürgün;* S. Eyuboğlu: *Mavi Kara*
1962	Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı kabul edildi	N. Cumalı: *Susuz Yaz;* A. Kaptan: *Gökdelenler;* Turan Erol: *Büyük Mor*
1963		O. Şahinler: *İst. Tic. Odası;* D. Tekeli, S. Sisa ve M. Hepgüler: *İstanbul Manifaturacılar Çar.;* Zeki Faik İzer: *Missa-Solemnis;* B. Necatigil: *Yaz Dönemi*
1964	TRT kuruldu; Talat Aydemir darbe girişiminde bulundu, idam edildi	Haldun Taner: *Keşanlı Ali Destanı;* A.K. Tecer: *Köşebaşı;* Metin Erksan: *Susuz Yaz;* Ankara'da AST kuruldu; *Yeni Dergi* yayına girdi
1965	Genel seçimler yapıldı, Süleyman Demirel başbakan oldu	E. Ayhan: *Bakışsız Bir Kedi Kara;* K. Acar: *Demir;* H. Refiğ: *Haremde Dört Kadın;* D. Sağıroğlu: *Bitmeyen Yol*
1966	Türk otomobili *Anadol* piyasaya çıktı	Sevim Burak: *Yanık Saraylar,* B.R.Eyuboğlu: *Aşık Veysel;* S. Hilav: *Diyalektik Düşüncenin Tarihi*
1967		Kemal Tahir: *Devlet Ana;* Aziz Nesin: *Şimdiki Çocuklar Harika;* Cansever ve Yener: *Ankara Türk Tarih Kurumu*
1968	Ankara Televizyonu yayına başladı	Alaettin Aksoy: *Kına Gecesi,* Ali Teoman Germaner (Aloş): *Zümrüt-ü Anka;* Bekir Yıldız: *Kara Vagon*
1969	Genel seçimler yapıldı, Adalet Partisi iktidara geldi; İstanbul'da Atatürk Kültür Merkezi açıldı	H. Tabanlıoğlu: *Atatürk Kültür Merkezi,* C. Burak: *Başkomutan;* Muzaffer Şerif: *Sosyal Psikoloji;* Ömer Uluç: *Killing 1;* Şerif Mardin: *Din ve Ideoloji*
1970	Atatürk Kültür Merkezi yandı	Sevgi Soysal: *Yürümek,* İlhan Koman: *Derviş;* Aşık Veysel: *Dostlar Beni Hatırlasın;* Y. Güney: *Umut*
1971	12 Mart muhtırası verildi; Nihat Erim hükumeti kuruldu	Oğuz Atay: *Tutunamayanlar;* Orhan Peker: *Aliye Berger portresi;* I. Kuçuradi: *İnsan ve Değerleri*
1972	Bülent Ecevit CHP Başkanlığı'na seçildi, İsmet İnönü partiden istifa etti; Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan idam edildi	Azra Erhat: *Mitoloji Sözlüğü;* Atıf Yılmaz: *Cemo*
1973	F. Korutürk cumhurbaşkanı oldu; İ. İnönü öldü; Genel seçimler; Koalisyonlar dönemi başladı; Boğaziçi Köprüsü açıldı	A. Ağaoğlu: *Ölmeye Yatmak;* S. H. Eldem: *İstanbul Atatürk Kitaplığı;* Lütfü Akad: *Gelin*
1974	Kıbrıs'ta Nikos Sampson darbesi; Türkiye Kıbrıs Barış Harekâtı'nı yaptı	Ç.Altan: *Bir Avuç Gökyüzü;* A. Çoker: Mistik Simetri; Ö. Kavur: *Yatık Emine*
1975		Tomris Uyar: *Diz Boyu Papatyalar*
1976		Nur Koçak: *Nesne Kadınlar II;* Nusret Hızır: *Felsefe Yazıları*
1977	Taksim'de 1 Mayıs kutlamalarında 34 kişi öldürüldü; Genel seçimler yapıldı, koalisyonlar dönemi devam etti	Komet: *Derede Ağaçlar*
1978		Zeki Ökten: *Sürü;* Yüksel Arslan: *Kapital'in Güncelleştirilmesi;* B. Doğançay: *Yırtılmış Afişler*
1979	Abdi İpekçi öldürüldü	Adnan Çoker: *Ultra-Violet Espas;* Bedia Akarsu: *Felsefe Terimleri Sözlüğü*
1980	24 Ocak kararları açıklandı; 12 Eylül askeri darbesi yapıldı	İ. Koman: *Akdeniz;* Macit Gökberk: *Değişen Dünya Değişen Dil;* Salah Birsel: *Boğaziçi Şıngır Mıngır*

Kemal Sünder'in Timpani Konçertosu

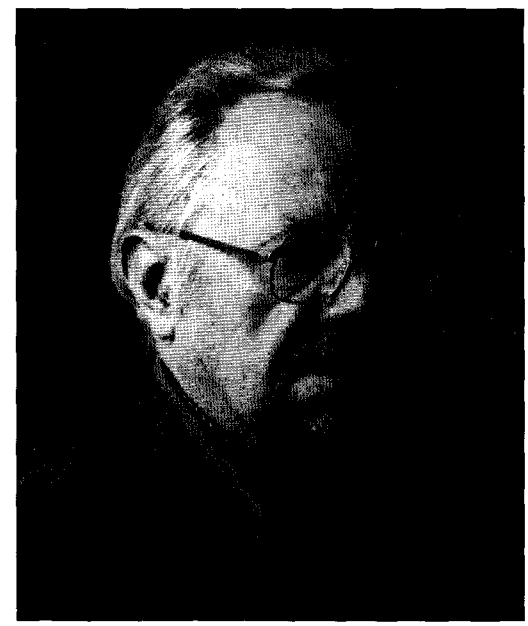
Üçüncü Kuşak ve Sonrası:

Üçüncü kuşak çoksesli müzik bestecilerinden **Kemal Sünder** (1933-2003), modal anlayış içinde yer yer çağın getirdiği karmaşık yöntemleri de kullanmıştır. **İlhan Baran** (d. 1934) Divan müziğiyle halk müziğinin renkleri kadar dirençli bir ritmik yapı, yer yer pentatonik çekirdeklerle atonal ve modal dokunun iç içe işlendiği bir teknik ortaya koyar. Aynı kuşağın bestecilerinden **Ali Doğan Sinangil** (1934), dizisel teknik kadar gizemli Türk müziğinden de kaynaklanır. **Muammer Sun** (d. 1932) ve **Cenan Akın** (1932-2006), geleneksel renkleri korumaya ve eğitim müziğine özen gösterirler. **Çetin Işıközlü** (d. 1939), modal yapıdaki çalışmalarını, uyuşumsuz dokuyla bağdaştıran bir yazı sistemi içinde işler. **Ahmet Yürür** (d. 1941), *Post-Webern* diziselliğinde, ton duygusundan arınmış yapıtlar besteler. **Okan Demiriş** (d. 1942) modal teknik içindeki opera biçimine ağırlık verir.

Cengiz Tanç

(1933-1997)

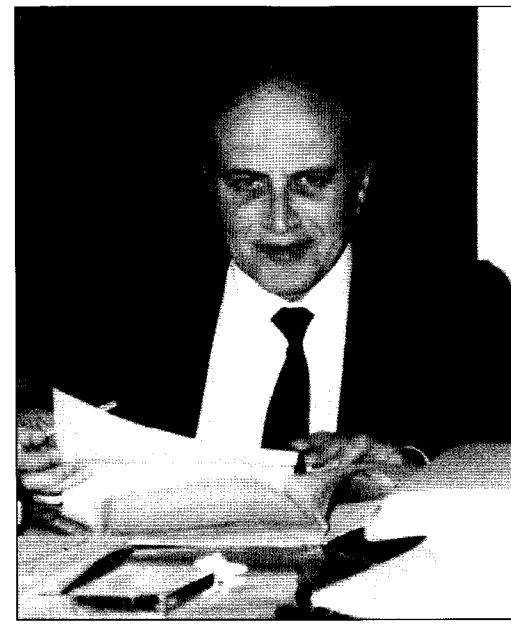
10 Nisan 1933'te İstanbul'da doğan Cengiz Tanç Ankara Konservatuvarı'nda Adnan Saygun, Ferit Alnar ve Eduard Zuckmayer'in öğrencisi olur. Babasının görevi nedeniyle aile İngiltere'ye taşınınca Guildhall Müzik Okulu'na girer, Prof. Compton'la çalışır. 1960'ta Ankara Devlet Konservatuvarı ileri devre kompozisyon bölümünden mezun olur. Ankara Radyosu Batı Müziği Şube Müdürlüğünü üstlenir. 1976'dan sonra Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı'nda kompozisyon öğretmenliği yapar ve Müzikoloji Ana Bilim Dalı Başkanı olur. 1984-1985 yıllarında Fulbright bursuyla New York'taki Juilliard Müzik Okulu'na ve Columbia Üniversitesi'ne giderek, Vincent Persichetti ve Milton Babbitt'le çağdaş teknikler üstüne çalışır. İlk yapıtlarında halk ezgilerinin melodik karakterini yansıttığı kadar Bartók ve Stravinski'den de etkilenmiştir. Giderek geleneksel kavramlardan uzaklaşmış, İzlenim-cilik'ten yola çıkan öznel renkçilik ve modal tetrakordlara dayalı yeni bir dizisel anlayış geliştirmiştir. 16 Aralık 1997'de İstanbul'da yaşamını yitirmiştir. *Lirik Konçerto*, yaylı çalgılar orkestrası, flüt ve obua için yazılmıştır. Yer yer solo çalgının var olduğu, yer yer de tüm topluluğun öne çıktığı, çeşitli bölmelerden oluşan yapıt, İnönü Vakfı'nın si-

Cengiz Tanç

parişi üzerine, İsmet İnönü'nün anısına yazılmıştır. Betimsel hiçbir öğeye bağlı kalmadığı gibi geleneksel konçerto biçimlerine de benzemez. 10/11

TANÇ'IN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Deli Dumrul (1975). **Bale Uyarlamaları:** Çoğul; Yoz Döngü (1974); Çağrışımlar (1980); Yankılar (1981); İnsanın Yükselişi (1987). **Orkestra:** Soyutlama (1961); Divertimento (1964); Çağrışımlar (1973); Sentez (1975); Yankılar (1978); Yaratılış (1981); Metamorfozlar No. 1 (1992), No. 2 (1993); Duyguların Ötesi (1991); Viyola Konçertosu (1987); Viyolonsel Konçertosu (1994). **Oda Müziği ve Oda Orkestrası:** Süit (1960); Üflemeli Beşlisi için Müzik (1968); Doğaçlama (1979); Yükseliş (1981); Lirik Konçerto (1983); Sonat (Keman ve piyano, 1996). **Piyano:** On Küçük Parça (1959); Üç Meditasyon (1975); İmgeler No. 1 (1962), No. 2 (1965); No. 3 (1990); No. 4 (1994). **Diğer:** Şan için, koro için, solo keman, çello ve solo trombon için yapıtları vardır.

Yalçın Tura, 1989

MÜZİK 10/11-TANÇ: LİRİK KONÇERTO-(BÖLÜM)

Yalçın Tura

(d. 1934)

23 Mart 1934 tarihinde İstanbul'da doğan Tura, Cemal Reşit Rey, Seyfeddin Asal ve Demirhan Altuğ'la müzik çalışır. 1954'te Galatasaray Lisesi'ni, 1960'ta İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirir. TRT'de çeşitli dönemlerde danışma kurulu üyeliği ve beşinci Beş Yıllık Plan Komitesi Türk Müziği Başkanlığı yapmıştır. Bestecinin yapıtlarından büyük bir bölümünü film müzikleri, radyo-TV müzikleri ve tiyatro müzikleri oluşturur. Uzun yıllar Türk ses sistemi üstüne araştırmalar yapmış, 1970'ten sonraki yapıtlarına, bu araştırmalardan kaynaklanarak, yeni bir *mikrotonal* anlayış getirmiştir. Müzikbilim üstüne yayınladığı pek çok araştırma yazısı ve *Türk Musikisinin Meseleleri* (1988) adlı bir kitabı vardır. Ayrıca Kantemiroğlu ve Nâsır Abdülbaki Dede'nin Türk müziği inceleme kitaplarını Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevirip yayınlamıştır. Yalçın Tura, makamsal yapıyı canlı ritmik bir dokuda ve renkli orkestrasyonla işlemeyi öngörür. En son görevi olan İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Müziği Konservatuvarı müdürlüğünden 2001'de emekli olmuştur.

TURA'NIN BAŞLICA YAPITLARI: Opera: Karacaoğlan (2002). **Bale:** Yaratılış (1988); Topkapı'da Bir Aşk Masalı (2005). **Orkestra:** Dans Süiti (1956); Orkestra Süiti (1958); Toccata (1962-1996); Birinci Senfoni (1957-1966); Üçüncü Süit (1976); Şah Murat Süiti (1981); Oyun Havaları (1959-1993); Viyolonsel Konçertosu (1956); Keman Konçertosu (1965-1993); Ardışlar (2005). **Oda Müziği:** Surname (1959); Oda Senfonisi (1959-1993); Caz Süiti (1962); Bir Halk Teması Üstüne Varyasyonlar (1963); Yaylı Çalgılar için Adagio (1960); Enginlerden Yücelerden (yaylı çalgılar, 1969); Hüseyni Saz Semaisi (1972); Ballad (keman ve piyano, 1972); Duo (1977); Tulum Havası (1972); Süit (2000). **Koro:** Çocuklar ve Gençler için Müzik (1969); Yeniden Eski Muhabbetleri Tecdid İdelüm (1976); Dies Irae (karma koro, org ve orkestra, 1997); Seni Unutmadım Kerkük (2005). **Piyano:** Beş Kısa Parça (1952); Sonat (1959). **Sahne, Film ve TV Müziklerinden Bazıları:** Keşanlı Ali Destanı (1964); Nafile Dünya (1971); Namus Düşmanı (1956); Otobüs Yolcuları (1961); Yılanların Öcü (1962); İkimize Bir Dünya (1962); Asiye Nasıl Kurtulur (1972); Ağrı Dağı Efsanesi (1971); Bir Yudum Sevgi (1985); Aşk-ı Memnu (1975); Denizin Kanı (1980); Dördüncü Murat (1981); Küçük Ağa (1984); Kırık Hayatlar (1985); Kuruluş (1988); Sevmek Nedir? (1994). **Geleneksel Türk Müziği:** Hüseyni Peşrevi; Mahur Peşrevi; Mahur Saz Semaisi; Irak Saz Semaisi.

Dördüncü Kuşak

1940'ların sonlarından 1970'lere dek uzanan bir zaman dilimi içinde doğanlar, bugün çağdaş Türk müziğinin yeni kuşak bestecileridir. Hemen her biri, önceki bestecilerin öğrencileri oldukları kadar yurtdışında da önemli müzik merkezlerinde eğitilmişlerdir. Ali Darmar (1946); Mete Sakpınar (1954); Nejat Başeğmezler (1950); Selman Ada (1953); Ertuğrul Sevsay (1954), Babür Tongur (1955); Turgay Erdener (1957); Aydın Karlıbel (1957); Betin Güneş (1957); Mehmet Aktuğ (1959) kendilerine özgü müzik dilleriyle dördüncü kuşağı oluşturanlardan birkaçıdır.

Ali Darmar

MÜZİK 10/13-GÜNEŞ: ZUBİS

Ali Darmar

(d. 1946)

13 Mayıs 1946'da İstanbul'da doğan Darmar, İstanbul Belediye Konservatuvarı'nda Verda Ün'le, ayrıca Ferdi Statzer ve Popi Mihailides'le piyano çalışır. 1974'te UNESCO bursuyla Paris'te Nadia Boulanger ve Dieudonné'nin öğrencileri olur. Ulusal Rueil Malmaison Konservatuvarı'nda Bayan Tony Aubin'le çalışarak kompozisyon bölümünü bitirir. Ecole Normale de Musique'ten Jacques Casterede'in öğrencisi olarak yüksek kompozisyon diploması alır. Bestelerinde açık, akılda kalıcı melodi çizgisine önem veren Darmar, önceki kuşak Türk bestecilerinin birikimi ve Fransa'daki çağdaş akımların etkisiyle, yeni bir romantizm anlayışının peşindedir. *Piyano Sonatı*'nın gizemli ikinci bölümünü *attacca* ile izleyen üçüncü bölüm, kendine özgü, stilize bir folklor sergiler. 10/12

MÜZİK 10/12-DARMAR: PİYANO SONATI 2. ve 3. BÖLÜMLER

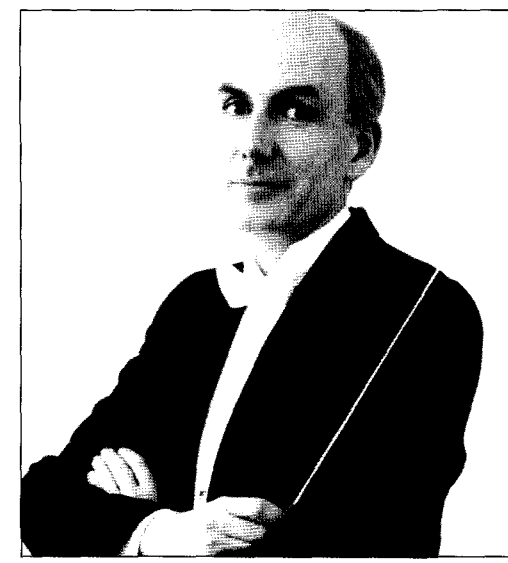
DARMAR'IN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Sümela (senfonik şiir, 1987); Metroda (bale müziği, 1990); Metamorfoz (yaylı çalgılar, 1997). **Keman ve Piyano:** Sessizliğin İçinden (2007). **Piyano:** 6 Piyano Prelüdü (1971-1986); Piyano Sonatı (1986); Dört El Piyano için İki Dans (1992); İki Piyano için Kâtibim Fantezisi (1993); Anılar (1999); Romans (2001); Ağıt (2001). **Liedleri:** 6 Lied (1972-1986); Eşliksiz Koro İçin Dört Parça (1971-1985).

Betin Güneş

(d. 1957)

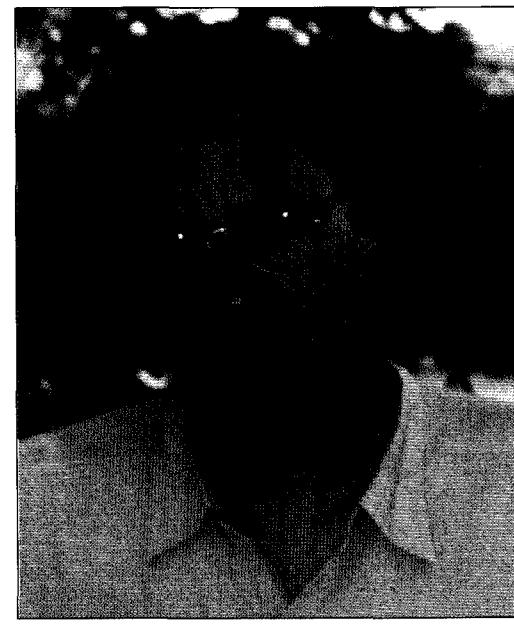
12 Eylül 1957'de İstanbul'da doğan Güneş, 1970'te Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı'nın piyano bölümünü Judith Uluğ'un öğrencisi olarak bitirir. 1980'de Usmanbaş'ın kompozisyon sınıfından da mezun olur. Alman Hükümeti'nin bursuyla Köln Müzik Akademisi'ne giderek şeflik, kompozisyon ve trombon bölümlerinden diploma alır. Prof. Humpert'le özel olarak elektronik müzik çalışır. 1988'den bu yana Köln Senfoni Orkestrası'nın ve Ensemble Mondial'in genel müzik direktörüdür. Besteleri günün yaşayan müzik ortamını yansıtır: Rastlamsallıktan, atonaliteye, değişken ritimlerden akustik ve elektronik çalgı birleşimlerine kadar yeni teknikleri dener. Aksak ritimleri, motorumsu karakteri, küçük hücrelerdeki minimal benzeri yinelemeleri ve tek solukta başlayıp bitmesi yapıtlarındaki belli başlı özelliklerdir. *Piyano Konçertosu*'nun orta bölümü olan *Zubis,* yaylı çalgılar orkestrası için uyarlanmıştır. *Zugabe* ve *bis* sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. 10/13

GÜNEŞ'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Op. 10, Orkestra parçası (1985); Op. 13, Senfoni No. 2 (1986); Op. 14, Veda (1985); Op. 15, İkibuçuk (1986); Op. 24, Orkestra ve Trombon için Promenade (1990); Op. 26, Senfoni No. 4 (1992); Op. 29, Made in Turkey (1992); Op. 32, Dört Mevsim (1992); Op. 33, İzmir (Alto Trombon Konçertosu, 1993); Op. 31, Sessizliğin İçinden (Alto ve Tenor Trombonlar için Konçerto, 1993); Op. 44, Festival Uvertürü (1996); Op. 46 Frieden-I-, (1997); Op. 48, Frieden-II-, (1997); Op. 45, Klarinet Konçertosu (1996); Op. 38, Piyano Konçertosu (1994); Op. 47, Saygı (1997); Op. 60, Senfoni No. 5 (1997); Op. 55, Senfoni No. 6 (1999); Op. 69, Senfoni No. 8 (2001); Op. 79, Senfoni No. 7 (2002); Op. 99, Senfoni No. 10 (2004); Op. 109, Elegie (1997); Op. 110, Kültür (2007). **Ses ve Orkestra:** Op. 82, Rindlerin Ölümü (2003). **Oda Orkestrası:** Op. 17, Karadeniz Sahillerinde (1987); Op. 30, Mondial Oda Senfonisi (1992); Op. 36, Zubis (yaylı çalgılar, 1994); Op. 37, Yaz (trombon ve yaylı çalgılar,

Betin Güneş

1994); Op. 38, Piyano Konçertosu (1994); Op. 82, Kefalonia (2003); Op. 108, Truvur (2007). **Oda Müziği:** Op. 6, Pirinç Çalgılar Sekizlisi (1981); Op. 7, Keman Piyano Sonatı (1981); Op. 9, Trombon Kuvarteti (1984); Op. 22, Klarinet ve Piyano Sonatı (1989); Op. 25, Camogli (viyola ve piyano, 1990); Op. 27, Delphin (flüt ve piyano, 1991); Op. 28, Ayayva (arp, flüt, viyola, 1992); Op. 34, Antakya Çarşıları (klarinet, keman, piyano, 1993); Op. 40, The Trombonite (alto trombon ve piyano, 1994); Op. 41, Türk Dansı (trombon dördülü, 1984); Op. 42, Mitobemi (trombon dördülü, 1984); Op. 43, MuSe, Be piyano keman, klarinet, 1994); Op. 49, Bahçe (flüt, piyano, 1997). **Elektronik:** Op. 16, Bilimde Herşey Vardır (1987); Op. 20 Adatontrum (1988); Op. 50, Spinnen, (1997). **Solo İçin Yapıtlar:** Op. 5, Op. 8 Piyano Parçaları (1979-1980); Op. 11 Kurşunkalem ve Piyano için Müzik (1983); Op. 12, Trombon için süit (1985); Op. 23, Flüt için Parametre (1991); Op. 26/a Mittelmeer (piyano, 1992); Op. 35, Monoton (piyano, 1993); Op. 101, Bildnes Einer Stimme (2005).

Kamran İnce

Beşinci Kuşak ve Sonrası

1960'tan sonra doğan çoksesli Türk bestecilerini beşinci kuşak olarak kabul edersek, 1970'ler ve sonrasında doğanları da en yeni kuşaklar olarak değerlendirebiliriz. Giderek artan sayılarıyla yeni kuşakların çoğu yurtdışı kurumlardan sipariş alıp, uluslararası şirketler tarafından CD'leri yapılan, dünyanın çeşitli sahnelerinde yapıtları yorumlanan, evrensel bir kimlik kazanmaktalar. Yapıtlarında geleneksel çalgılarla elektronik ortamı birleştiriyorlar, yeni akımların tekniğinden yararlanıyorlar, uzak coğrafyalara ve tarihi Türk müziğine göndermeler yapıyorlar. Beşinci kuşak ve ötesi yeni kuşakları bir çırpıda şöyle sıralayabiliriz:

Sıdıka Özdil (1960), Ertuğ Korkmaz (1960), Meliha Doğuduyal (1959), Perihan Önder (1960), Kamran İnce (1960), Ali Hoca (1961), Aydın Esen (1962), Tevfik Akbaşlı (1962), M. N. Beken (1964), Hasan Uçarsu (1965), Server Acim (1965), Semih Korucu (1965), Mehmet Nemutlu (1966), İpek Altınel (1966), Özkan Manav (1967), Emre Aracı (1968), M. Dürrüoğlu-Demiriz (1969), Alper Maral (1969), Fazıl Say (1970), Tuluğ Tırpan (1970), Yiğit Aydın (1971), Tolga Tüzün (1971), Ayşe Önder (1973), Tolga Özdemir (1975), Can Aksel Akın (1977), Mahir Cetiz (1977), Evrim Demirel (1977), Berkant Gençkal (1977), Zeynep Gedizlioğlu (1977).

Kamran İnce

(d. 1960)

6 Mayıs 1960'ta Amerika'nın Montana eyaletinde dünyaya gelir. Babası Türk, annesi Amerikalıdır. Kamran İnce, altı yaşındayken aile Türkiye'ye göç eder. Önce mandolin, ardından çello çalarak başladığı müzik eğitimini İlhan Baran ve Muammer Sun'la sürdürür. İzmir ve Ankara Devlet Konservatuvarlarında eğitim görür. Amerika'daki eğitimini Oberlin Konservatuvarı'nda ve New York Eastman Müzik Okulu'nda sürdürür. Müzik tarihinin en önemli ödüllerinden Roma Büyük Ödülü'nü (Prix de Rome) kazanarak bir yıl Roma'da yaşaması, Kamran İnce'ye Avrupa tarihinin derinliklerini tanıtır. Ardından Guggenheim bursu, Lili Boulanger Ödülü ve Brooklyn Filarmoni'nin sunduğu Rose Ödülü'nü kazanır. Halen Memphis Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Müzik İleri Araştırmaları (MİAM) programında eş başkandır. İnce'nin yapıtları New York'ta Lukas Foss yönetiminde Brooklyn Senfoni Orkestrası, David Zinman yönetiminde Chicago Senfoni Orkestrası, Washington Senfoni Orkestrası, Carnegie Hall'da New York Youth Symphony, Leonard Slatkin yönetiminde St. Louis Senfoni Orkestrası, Leonard Slatkin yönetiminde Minnesota Senfoni Orkestrası gibi topluluklarca seslendirilmiştir. Besteci, piyanist olarak çeşitli topluluklarda yer aldığı gibi kendi yapıtlarının solistliğini de yapmaktadır. İnce'nin yapıtları mistik ve epik bir içerikle seçmeci (eklektik), minimal, post-minimal, caz, pop, rock karışımı teknikleri içeren, günün çok kaynaklı karakterindedir.

Türkiye Zaman Dizini 3

MÜZİK

1981 Ekrem Karadeniz: *Türk Müsikisinin Nazariye ve Esasları;* A. Saygun: *Atatürk ve Anadolu'ya Destan;* Münir Nureddin Selçuk öldü

1983 Adnan Saygun: *Gılgameş;* Tanç: Lirik Konçerto; 1. Ankara Müzik Festivali; İzmir Devlet Opera ve Balesi kuruldu

1984 Pekinel'ler Karajan'ın davetiyle Salzburg Festivali'nde; Sünder: *Timpani Konçertosu*

1985 C.R. Rey öldü; Saygun: *5. Senfoni;* G. Tatu: Kobe Flüt Yarışması birincisi

1986 İdil Biret: Beethoven/Liszt senfonilerini EMI'da kaydetti; Birinci İzmir Müzik Festivali; *Saygun Cultura* Hungarica ödülü; Usmanbaş: *Viva Vivala Musica*

1987 Saygun: *Viyolonsel Konçertosu;* Kamran İnce Roma Ödülü'nü kazandı; Aydın Esen'i Downbeat dergisi Yılın Sanatçısı seçti

1988 Akses: *5. Senfoni*

1989 Tarcan: *Sakarya;* Ankara Devlet Çok Sesli Korosu kuruldu

1990 Bülent Arel öldü; Zeynep Tanbay Martha Graham Dance Co.'da

1991 Saygun öldü; Çukurova Devlet Senfoni kuruldu

1992 Mersin Opera ve Balesi kuruldu

1993 K. İnce: *Bizans'ın Düşüşü;* 1. Aspendos Opera ve Bale Festivali; Betin Güneş Avrupa Festivaller yarışması ödülünü aldı

1994 A. Esen: Equals II; Mete Sakpınar: *Hyperflute*

1995 Fazıl Say *Young Artist* Yarışması birincisi oldu; 1. Eskişehir Müzik Festivali; Turgay Erdener: *"Teo"*; Mehmet Nemutlu: *Güdük Gazel*

1997 Antalya Devlet Senfoni kuruldu; Cengiz Tanç: *Çello Konçertosu* (Sicilya); Zehra Yıldız Heidelberg'de *Fidelio* temsili ardından öldü

1998 Hasan Uçarsu: *Gizemli Parçalar* (Berlin Emsemble Mosaic)

1999 Antalya Devlet Opera ve Balesi kuruldu; Bursa Bölge Senfoni kuruldu; Ali Darmar: *Metamorfoz* (Zürih Oda Orkestrası/Griffiths); N. K. Akses öldü

2000 M. Dürrüoğlu: *Le Tourneur,* Orleans'da en iyi besteci ödülünü aldı; Selman Ada: *Mavi Nokta* (Munih Herküllessalle)

2001 Sıdıka Özdil: *Facing Phaselis* (Covent Garden Orkestrası)

2002 B. Bilgili La Scala'da; 1. Mersin Müzik Festivali; F. Say: *3. Piyano Konç.* (Paris Ulusal Orkestrası/İnbal) E. Korkmaz: *Shades-And* (Berlin Yaz Fes. açılışı); Ö. Manav: *Sforzati* (Köln Deutche Welle ödülü); M. Doğuduyal: *Gizli Alanlar*

2003 Yelda Kodallı: *Busseto* (Teatro Verdi); Evrim Demirel: *Telvin* (Amsterdam)

2004 Burak Bilgili New York Metropolitan'da; Mehmet Aktuğ: *Orchestrestücke*

2005 E. Sevsay: *Handbuch der Intrumentationsplaxis;* Tolga Tüzün *IRCAM*'da; Tolga Özdemir: *Chimera Rituel* Memphis Festivali'nde

2006 Alper Maral: *The Devil's Dictionary* Madrid JIEM'de; M.N. Beken: *Into Dark Moods;* Mahir Cediz: *Gece Yürüyüşü* (Zürih Tonehalle/Zinman)

2007 Usmanbaş: *Orkestra için Müzik-07;* Tuluğ Tırpan: *Mevlana Simyacı;* Z. Gedizlioğlu: *Susma* (Lüksemburg: Arditti Kuvartet)

1980 1990 2000 2010

Kamran İnce'nin *İkinci Senfoni*'si programlı bir içerik taşır: Konstantinopolis'in düşüşünü ve Fatih'in utkusunu duyurur. **10/14**

MÜZİK 10/14-K. İNCE: 2. SENFONİ: FALL OF CONSTANTINOPLE GİRİŞİ.

İNCE'NİN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Bale için Kanatlar (1991); Yalnızca Kızılötesi (1983); Piyano Konçertosu (1984); Kızılötesi Öncesi (1986); Coşkulu Gölgeler (1987); Derin Uçuş (1988); Birinci Senfoni (1989); Ruj (1991); Sıcak, Kırmızı, Soğuk, Titreşimli (1992); Çağlayan (1993); Kubbeler (1993); İkinci Senfoni (1993); Üçüncü Senfoni "Viyana Kuşatması, (1995); Likya'yı Anımsarken (1996); Academica, (1998); 4. Senfoni (2000); Requiem Without Words (2004); 5. Senfoni (2005). **Oda Orkestrası:** Kaç (1983); Köçekçe (1984); Talya'nın Dalgaları (1989);

TARİH	TOPUMSAL OLAYLAR	EDEBİYAT; RESİM-HEYKEL; MİMARLIK; FELSEFE; SİNEMA
1981	Atatürk Barajı faaliyete geçti	Mustafa Ata: *Memleketim*; Şerif Gören: *Yol*; Nermi Uygur: *Yaşama Felsefesi*
1982	Kenan Evren cumhurbaşkanı oldu	Orhan Pamuk: *Cevdet Bey ve Oğulları*; Burhan Doğançay: *Soyut Kompozisyon*, Alaettin Aksoy: *Entellektüellerin Rumeli'ye Geçişi*
1983	KKTC bağımsızlığını ilan etti; Genel seçimler yapıldı, ANAP çoğunluğu sağladı, Turgut Özal başbakan oldu	Nail Çakırhan Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü aldı; Devrim Erbil: *Titreşimler*; Erden Kıral: *Hakkari'de Bir Mevsim*
1984	Türkiye Avrupa Konseyi'ne girdi; İlk vakıf üniversitesi, Bilkent kuruldu	Ergin İnan: *7. Gün*; Erol Akyavaş: *Kimya-i Saadet dizisi*; V. Hacıkadiroğlu: *Algılama, Duyma ve Bilme*
1985	KDV yürürlüğe girdi	Cevat Çapan: *Dön Güvercin Dön*; Bilge Karasu: *Gece*
1986	Celal Bayar öldü	Erol Akyavaş Jackson Pollack ödülünü aldı; Sarkis: *Çaylak Sokak*; Sedat Hakkı Eldem Ağa Han Mimarlık ödülünü aldı
1987	Genel seçimler yapıldı, ANAP kazandı, Turgut Özal başbakan oldu; Türkiye AT'ye tam üyelik için başvurdu	Yavuz Turgul: *Muhsin Bey*; Ömer Kavur: *Anayurt Oteli*; Erol Akyavaş: *Enel Hak*; I. Uluslararası İstanbul Çağdaş Sanat Sergisi
1988	Fatih Sultan Mehmet köprüsü açıldı	Burhan Uygur: *Bodrum*; Balkan Naci İslimyeli: *Flüt Çalan Kız*
1989	Turgut Özal cumhurbaşkanı oldu	Neş'e Erdok: *Tanık*
1990	Çetin Emeç, Muammer Aksoy ve Hiram Abbas öldürüldü; İlk özel TV yayını	Balkan Naci İslimyeli: *Deli Gömleği*
1991	Genel seçimler yapıldı, koalisyonlar dönemi yeniden başladı	Bedri Baykam: *Medüz'ün Şalı*; Ayşe Erkmen: *Bir Yer*
1992		Afşar Timuçin: *Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları*
1993	Turgut Özal öldü; Demirel cumhurbaşkanı, Tansu Çiller başbakan oldu; Nejat Eczacıbaşı öldü; Uğur Mumcu öldürüldü	Asım Bezirci, Metin Altınok ve 34 sanatçı Sivas Madımak olayında yanarak öldüler
1994	Türkcell Türkiye'de ilk cep telefonunu hizmete sundu;	Orhan Pamuk: *Yeni Hayat*; Bedia Muvahhit öldü, C. Tolon: *Baskı Altında*
1995	Türkiye'yle AB arasında Gümrük Birliği imzalandı	Erdağ Aksel: *Ferc-i Alem*; S. Sağlam ve M. Aksoy: *İTÜ Kampusü-Dr. Sedat Üründül Anaokulu*; Arda Denkel: *Gerçeklik ve Anlam*
1997	8 yıllık ilköğrenim yasası kabul edildi; Matematikçi Cahit Arf öldü	Adnan Çoker: *Kubbeler*, Ergin İnan: *99 Günlük*
1998	Refah Partisi kapatıldı	Ömer Uluç: *Küçük İlahe ve Lucy*
1999	Genel seçimler yapıldı, koalisyonlar devam etti; Marmara ve Düzce depremleri; A. Öcalan yakalandı, Türkiye'ye getirildi	Seyhun Topuz: *Kare III*
2000	Ahmet Necdet Sezer cumhurbaşkanı oldu; İstanbul Metrosu açıldı	Ekrem Akurgal: *Anadolu Uygarlıkları*, Hakan Onur: *Türkiye*; Hüseyin Çağlayan: *Afterwords*
2001	Ekonomik kriz patladı; Kemal Derviş devlet bakanı oldu,	Hüseyin B. Alptekin: *Heimat/Toprak*; Cengiz Bektaş Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü aldı
2002	Genel seçimler yapıldı, AKP iktidara geldi, Abdullah Gül başbakan oldu; Yeni Medeni Kanun yürürlüğe girdi	Füsun Onur: *Rıhtımlar Arasında*; Nuri Bilge Ceylan: *Uzak*
2003	R. T. Erdoğan başbakan oldu	
2004	Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırıldı; AB Türkiye'yle üyelik müzakerelerine başlama kararı aldı; Sakıp Sabancı öldü	Fatih Akın "*Duvara Karşı*" filmiyle Berlin Film Festivali "*Altın Ayı*" ödülünü aldı; İstanbul Modern açıldı
2005	YTL tedavüle girdi; Yeni Türk Ceza Kanunu; TürkTelekom, Tüpraş ve Erdemir özelleşti	Orhan Pamuk *Kar* romanıyla "Le Prix Medicis Etranger" ödülünü aldı
2006	Danıştay'a saldırı yapıldı, üye Özbilgin öldürüldü; Bülent Ecevit öldü	Orhan Pamuk Nobel Edebiyat ödülünü aldı; Haluk Akakçe: *Sky is the Limit*
2007	R. T. Erdoğan başbakan, Abdullah Gül cumhurbaşkanı oldu; Erdal İnönü öldü	Süreyya Operası açıldı

Sonnet no. 395 (1989); Matinées (anlatıcı ve üflemeliler için, 1989); Aceleci Kaplumbağa Fantezisi (1990); Çekiçli Müzik (1990); Son Bir Dans (1991); Gece Geçiti (1992); "Aphrodisiac" Konser Süiti (1997); "Kuşatma Altında Aşk" Konser Süiti (1997); Nazar (1996). **Oda Müziği:** İz Sürmek (çello-piyano, 1994); Kemerler (7 çalgıcı için, 1994); Türkuaz (7 çalgıcı, 1996); Kemer (yaylı çalgılar dördülü, 1997); Çizgiler (klarinet-piyano, 1997); Flight Box (2001); Çizimler (2001); Istathenople (2003); Strange Stone (2004); Turquoise (2005). **Piyano:** Mavi Yolculuk (1982); 4-El için Çapraz Kıvılcımlar (1986); Dostum Mozart (1987); An Unavoidable Obsession (1988); Kapılar (2002); Şehrazad (2-piyano, 2003).

Aydın Esen

Aydın Esen

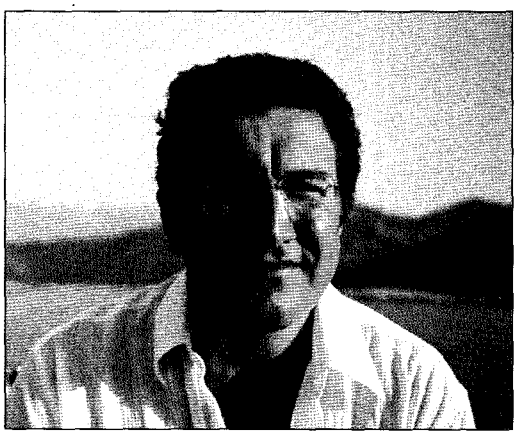
(d. 1962)

12 Mayıs 1962'de İstanbul'da doğan Aydın Esen, İstanbul Belediye Konservatuvarı, Norveç Devlet Müzik Akademisi, İngiltere Kraliyet Müzik Akademisi, Berklee Müzik Koleji, Juilliard Müzik Okulu gibi kurumlarda eğitim görür; New England Konservatuvarı'nda kompozisyondan B.A. derecesi ve Master alır. 1987'de *Downbeat* dergisi tarafından "Yılın Sanatçısı" seçilir. Besteci, değişik müzik türlerini yoğurmakta; cazla klasiğin birleştiği, akustik çalgılarla elektroniğin kaynaştığı bir tür; doğaçlamayı, klasik kalıplar içinde notaya döktüğü bir yöntem geliştirmektedir. Dünyanın en ünlü caz toplulukları arasında klavyeci olarak yer almış, yoğunçalarlar (CD) yapmıştır. Aydın Esen, bugüne dek yerleşmiş tını kavramını irdelemek ve ustalıklı piyanistliğin derinine inerek yeni sesler yakalamak peşindedir. Tüm doğal sesleri kendi duyuşuna göre programlayan bestecinin beyninde artık akustik-elektronik ayrımı söz konusu değildir. Yapıtlarına, bestelediği ortamlar içinde kısıtlanmak yerine değişik ortamlarda çalınabilme özgürlüğü tanır. Elektronik ortam için bestelenen *Equals-II,* aslında büyük bir orkestra yapıtıdır. 10/15

Hasan Uçarsu

MÜZİK 10/15-ESEN: EQUALS II

ESEN'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Piyano Konçertosu (1976); Dede (senfoni, 1979-1980); Deep-Kontrbas (piyano ve orkestra, 1980); Turn (piyano, fagot ve büyük yaylı çalgılar topluluğu, 1984-1985); İnce Memed (Bale Süiti, 1980-1982); Changes (1987-1990); Konçerto I (1985-1986); Konçerto II (1986-1987); Dream Dance (1987); Mystical Tundra (1983); Nefes (klarinet, çello ve orkestra, 1989-1990); Stick (1993); Equals I (1993); Equals II (1994); İz (film müziği, 1993-1994); Stick (1995); Signals (1995); An (1995); Multiverse (2000); Avian Web (2005). **Oda Orkestrası:** Trio-Mu (1995); Badi (1995); Reactants (2005). **Oda Müziği:** Quite (Yaylı Çalgılar Üçlüsü, 1988); Naked City (oda topluluğu, 1984); Clowns (küçük orkestra için 6 parça, 1984-1985); Temas (trompet, trombon, vurmalılar ve teyp, 1978); Bosphorus (piyano, klarinet, viyola, 1976-1977); Keman ve Yaylı Çalgılar Topluluğu için 5 parça (1985); Yaylı Çalgılar Dörtlüsü (1986); Crystalline (çello, obua ve piyano, 1991); Dusk (trompet ve teyp, 1994); Knidos (küçük oda orkestrası için parçalar, 1994); Receptive Field (2004). **Piyano:** Tünel (1990-1992); Etüdler (1975); Space (1975); 2 Etüd (1990-1991); Opus-Focus (1992); Sonat (1987-1988); 6 piyano prelüdü (1972-1974); Sonata (1990); Twist (piyano solo için konçerto, 1993-1994); İki (piyano için parçalar, 1992-1994); Visitor (2004); Es (2005). **Elektronik:** Teyp için Etüdler (1985-1986); Poco a poco (1973); Signals (1993); Muhabbet (1982); Alpha 62 (1984); Taos (1992); An (2005); Ananke (2005); **Koro:** Su (iki büyük koro için, 1987); Bond (karışık koro için, 1993); Diatom (2003). Modern Jazz (Main Stream) Funk-Fusion: The Roll of Time, I, II, III (1991-1992); Finger Wave (1986-1987); Panic (1983-1984); Head Games (1986); Love's Hunts (1990-1992); Speak without Words (1987); Poco a poco II (1985); Paintings (1985); Love has no Eyes (1986); So Many Lifetimes (1987-1988); Anadolu (1990-1992).

Hasan Uçarsu

(d.1965)

9 Nisan 1965'te İstanbul'da uzakyol kaptanı bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelir. 1990'da MSGSÜ'de bestecilik bölümüne girip Saygun'un sınıfından lisans derecesi; 1992'de Cengiz Tanç'ın sınıfından yüksek lisans derecesi alır. 1997'de ABD Pennsylvania Üniversitesi'nde, George Crumb ve Richard Wernick'in sınıflarından müzikte doktora derecesini tamamlar. Halen MSGSÜ'nde doçent olarak kompozisyon desleri vermektedir. *Gizemli Parçalar* adlı yapıtı 1998'de Georgios Sfiridis yönetimindeki Ensemble Mosaik tarafından Berlin'de; *Eski İstanbul'un Arka Sokaklarında* başlıklı yapıtı Chemins Musicaux "İpek Yolu" adlı konserde, 2001'de Nice'de ve 2004 yılında Türkfest kapsa-

mında Clark Rundell yönetimindeki Kraliyet Liverpool Senfoni Orkestrası tarafından Londra'da seslendirilmiştir. Çalışmalarında bilinen ses malzemeleri ve retorik kalıpları farklı biçimler ve ilişkiler içine yerleştirip, kendi müzik diline ulaşmayı amaçlar.

UÇARSU'NUN BAŞLICA YAPITLARI: Bale: İsmail'in Öyküsü-büyük orkestra ve koro, (2002). **Orkestra:** Orkestra için Çeşitlemeler (1988); Çığlıklar, Anılar ve Küçük Bir Düş (1995); Komet (1997); Bir Yaz Yolculuğundan Arda Kalanlar (1999); Orkestra Suiti (2002); Lamento [Cevza'ya] (2005); Sen Gülsün Ben Bülbülüm (2005); Davetsiz Misafir (2008). **Oda Müziği:** Yaylı Çalgılar Dörtlüsü (1990); Divertimento (1991); Monolog (1994); Gizemli Parçalar (1995); Bosna Ormanlarından Rüzgârlar (1996); Schoenberg'e Küçük Bir Füg (1996); "Elif Dedim Be Dedim" (2000); Eski İstanbul'un Arka Sokaklarında (2001); Zamansal Çelişkiler Kenti, İstanbul (2003). **Koro:** Üç Rubai (1991); Yeniden (1999); Güzelleme (2002); Sen Gülsün (2005). **Piyano:** İki Bölüm (1989); Süit (1995); Üç Parça (1986); İki Bölümlü Sonat (1989); Bir Yaz Yolculuğundan Arda Kalanlar (1998). **Arp için:** Mavi Ay Gri, San Gece Duvar (1999).

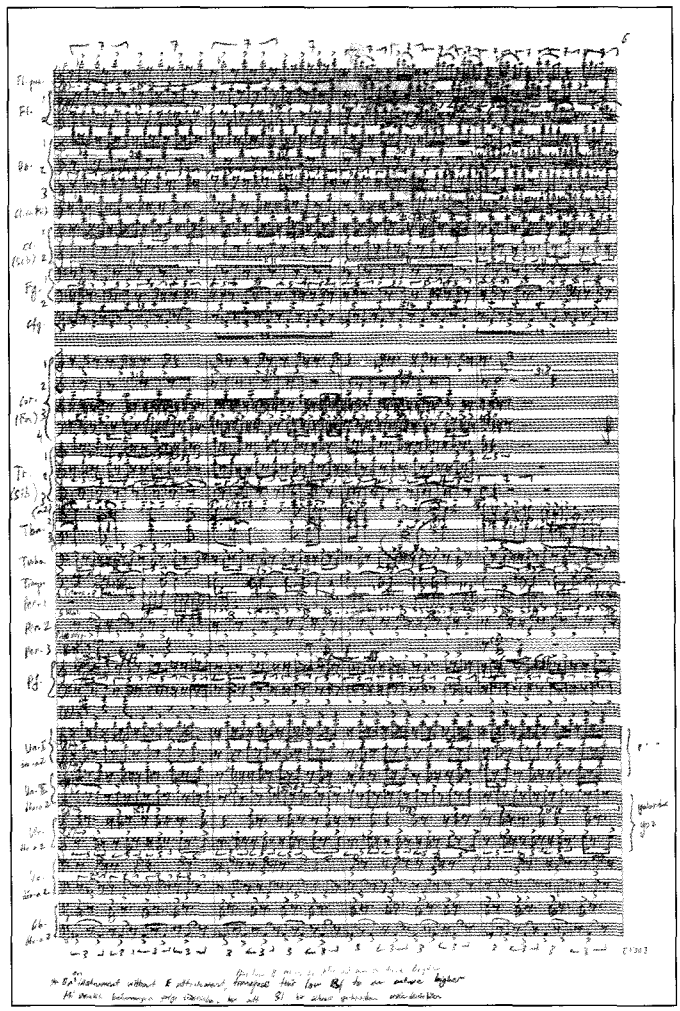

Özkan Manav

Özkan Manav

(d. 1967)

20 Mayıs 1967'de Mersin'de mimar bir babayla balerin bir anneden dünyaya gelir. 1984'te Mimar Sinan Üniversitesi Konservatuvarı'nın Kompozisyon Bölümü'ne yazılıp Ercivan Saydam ve Adnan Saygun'un

Özkan Manav, Sforzandolar'dan nota el yazısı.

öğrencisi olur. 1994'te İlhan Usmanbaş'ın kompozisyon sınıfından yüksek lisans diploması almış, 1996-1999 yıllarında Boston Üniversitesi'nde Lukas Foss ve Marjorie Merryman'ın danışmanlığında kompozisyon çalışmış, 1999'da müzik sanatları doktorası (DMA) alarak Türkiye'ye dönmüştür. Halen Mimar Sinan Konservatuvarı'nda doçent olan Özkan Manav, bu kurumda Kompozisyon Ana Sanat Dalı başkanıdır.

MÜZİK 10/17-AYDIN-"BAŞKA"

İlk opus numarasını verdiği Sinfonietta, Saygun'un modal armonileme anlayışının yanı sıra Bartók ve Stravinski'den de izler taşır. Sonraki çalışmaları soyut bir modalite ve makamsallıkla birlikte atonaliteye de yakın durur. Besteci, yaşadığı coğrafyaya özgü müziksel deyiş ve kavramlardan beslendiği kadar, 20. yüzyılın ikinci yarısındaki akımlardan da etkilenmiştir. *Sforzando*'lar güçlendirmek, zorlamak anlamına gelen İtalyanca müzik terimi çevresinde kurgulanmış bir müziktir. 'Sforzando' kavramı yapıtta türlü yollardan açımlanır: Kimi kez çok hızlı olarak hafifçe yinelenen notaların akışı içinde küçük kıvılcımlar oluşturarak, kimi kez ses kaydırmalarına geçit vererek, kimi kez uzayıp giden seslerin başlangıcında ya da sonunda, kimi kez de art arda/üst üste yinelenen ezgilerin farklı noktalarında. 10/16

MÜZİK 10/16-MANAV-SFORTZATİ-KESİT

MANAV'IN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Sempozyum (senfonik yergi, 1991); Andante Lugubre (büyük orkestra, 1993); Sforzando'lar (1997-1998); Karya Güncesi (2001); Portamento lento (2002). **Oda Müziği:** Sinfonietta (üflemeli çalgılar, timpani, ksilofon, 1989-1990); Artvin Oyunu (bakır üflemeli beşlisi, 2002); Sonat, (keman, piyano, 1992); Müzikli Şiirler (1995-1996); Gezintiler (2004); Senfonik Danslar (1999-2000); Laçin (piyanolu üçlü için düzenleme, 2003); Beş Klarinet için Dört Parça (2003-2004); Yansımalar (2006); Kır Görünümleri: Kış (2007). **Şan ve Piyano:** Nazım Hikmet Şarkıları (1997-1998). **Piyano:** "Bölüm" başlıklı beş ayrı çalışma (1994-2006). **Solo Çalgı:** Partita (viyola), (1992); Saygun'la Yüz Yüze (keman, 2005); Taksim (klarinet, 2005).

Yiğit Aydın

(d. 1971)

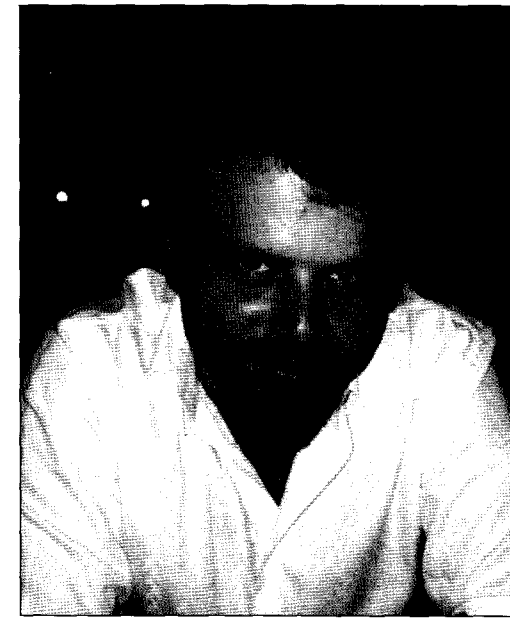
4 Ekim 1971'de Erzincan'da dünyaya gelir. Babasının devlet memurluğu nedeniyle ilköğrenimini Anadolu'nun değişik kentlerinde sürdürmüş, 1986'da, Ankara Atatürk Anadolu Lisesi'ne devam ederken, Hacettepe Üniversitesi Konservatuvarı'na yarı zamanlı olarak girmiştir. 1995'te Bestecilik ve Orkestra Şefliği Bölümü'ne girerek Muammer Sun, İlhan Baran, İstemihan Taviloğlu, Rengim Gökmen ve Ertuğrul Bayraktar'la çalışmış, 2000 yılında mezun olmuştur. Aynı zamanda ODTÜ'deki eğitimini de sürdüren sanatçı, 1995 yılında Makine Mühendisliği'nden lisans ve 2000 yılında da Sosyoloji Bölümü'nden yüksek lisans derecelerini almıştır. Halen, Frankfurt'ta yaşamakta, Marburg Müzikbilimleri Enstitüsü'ndeki doktora çalışmalarını Sabine Henze-Döhring yönetiminde sürdürmektedir. Yapıtlarında, temel olarak, Batılı ve Doğulu alanlar arasındaki müziksel kültür farkını ele alır. 10/17

AYDIN'IN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Adım-Oyun-Ağır-Başka (2002); Onlar (senfonik şiir, 2003); Sahne (üçlü orkestra için konçertino, 2004). **Oda Müziği:** Anders (solo piyano ve 20 yaylı çalgı için bölüm, 2005). **Piyano:** Piyano için parça (1998).

Mahir Cetiz

(d. 1977)

8 Temmuz 1977'de Ankara'da piyanist ve pedagog Tulga Cetiz'in oğlu olarak dünyaya gelir. 1988 yılında Hacettepe Üniversitesi Konservatuvarı'nın Viyolonsel Bölümü'nde Doğan Cangal'ın öğrencisi olur. 1994 yılında aynı okulun Kompozisyon Bölümü'ne de girerek, İstemihan Taviloğlu, İlhan Baran ve Turgay Erdener'le çalışmış, Kâmuran Gündemir'den piyano eğitimi almıştır. 1998 yılında Viyolonsel Bölümü'nden mezun olarak Rengim Gökmen'in gözetiminde orkestra şefliği yüksek lisans programına devam etmiş, 2003 yılında bu programı da tamamlamıştır. 2000 yılında Memphis Üniversitesi'nden aldığı bursla ABD'ye gitmiş ve kompozisyon master programında Chen Yi,

Mahir Cetiz

Zhou Long, Kamran İnce gibi bestecilerle çalışmıştır. 2001 yılında İngiltere'nin Manchester kentinde bulunan Royal Northern College of Music'e lisansüstü öğrenci olarak kabul edilmiş ve bu kurumdaki kompozisyon çalışmalarına iki yıl boyunca Dr. Anthony Gilbert gözetiminde devam ederek Postgraduate Diploma programını tamamlamıştır. 2006'dan itibaren, New York Columbia Üniversitesi'nde doktora eğitimi yapmakta, aynı zamanda bu kurumda dersler vermektedir. Müzik dışı yapıların müziksel anlatımlarından etkilenen besteci, bu eğilimini 2002'den sonra, özellikle *Left* adlı orkestra yapıtıyla ortaya koyar. Başlıca esin kaynakları içinde geleneksel Türk müziği, tasavvuf müziği, geleneksel Japon ve Hint müzikleri, elektro-akustik ve algı estetiği konuları sayılabilir. 10/18

CETİZ'İN BAŞLICA YAPITLARI: Orkestra: Left (2002); Yansımalar (2001); Giriş ve Tango (2001); Dört Tablo (2000); Prelüd (1999); Orkestra İçin Üç Parça (1998); Gece Yürüyücüsü (2006). **Solo Çalgı ve Orkestra:** Piyano Konçertosu (2005). **Oda Müziği ve Grup:** Sis Çanlan (2002-2003); Zamanın Sonsuzluğunda Kaybolmuş Anıların İzinde (2002); Çilehaneden Yükselen Sayıklamalar (2002); Duman (keman ve piyano, 2001); Şafağa Geçiş (keman, çello ve piyano, 2000); Ravel'e Saygı (5 Çello, 1996). **Şan:** Dünyanın En Tuhaf Mahluku (mezzo soprano ve sekizli, 2002); Ayrılık da Sevdaya Dahil, (1998/2005) **Solo Çalgı:** Uzak Düş (arp, 2003); Yedi Epigram (obua, 2003); Üçleme (piyano, 2003); Kaçış-Bakış (kontrbas, 2003); Kutuplaşma (fagot, 2002); Dönüşüm (piyano, 2002); Yüz (piyano, 2000).

New York, 1980.
PINCHERLE, Marc. *An Illustrated History of Music*. Reynal and Co., New York, 1959.
POSELL, Elza Z.. *Russian Composers*. Houghton Mifflin Company, Boston, 1967.

REFİĞ, Gülper. *Atatürk ve Adnan Saygun*. Boyut Yayın Grubu, İstanbul,1997.
RICHARD, Lionel. *Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi*. Çev. Beral Madra - Sinem Gürsoy - İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
RICKARDS, Guy. *Hindemith, Hartmann and Henze*. Phaidons Press, Londra, 1995.
ROBERTSON, Alec ve Denis STEVENS (editör). *Pelican History of Music*. 1. cilt, Pelican Books, Middlesex, 1973.

SADIE, Stanley ve Alison Latham (editör). *Cambridge Music Guide*. Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
SALZMAN, Eric, *Twentieth-Century Music: An Introduction*. Prentice-Hall Inc., NJ, 2001.
SAY, Ahmet. *Müzik Tarihi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 1994, Ankara.
SAY, Ahmet (editör). *Müzik Ansiklopedisi*. 3 cilt, Say Yayınları, Ankara, 2005.
SEAY, Albert. *Music in the Medieval World*. Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1965.
SERMET, Cüneyt. *Cazın İçinden*. PAN Yayıncılık, İstanbul, 1999.
SERULLAZ, Maurice. *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*. Çev. Devrim Erbil, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
SIGNELL, Kari. *Mozart and the Mehter / Turkish Music Quarterly*. Vol. 1, No. 1, Summer, 1988, Center for Turkish Music UMBC Music Department, Catonsville, ABD.
SILVA, Anil de; Von SIMSON, Otto ve HINKS, Roger (editör). *Man Through His Art Music*, 2. cilt, Educational Productions Ltd., London, 1964.
SOLOMAN, Maynard. *Mozart -A Life*. Harper Collins Publishers, ABD, 1995.
STEINBERG. *The Symphony - A Listener's Guide*. Oxford University Press, ABD, 1995.
STRAVINSKY, Igor and CRAFT, Robert. *Dialogues*. Faber & Faber Ltd., London, 1982.
STRAVINSKY, Igor. *Poetics of Music*. Çev. A. Knodel - I. Dahl, Harvard University Press, Boston, 1970.

hausen. Clarendon Press, Oxford, 1987.
TANRIKULU, Orhan. *Tarihsel Akışı İçinde Opera'da Türkler ve Türkler'de Opera*. Yenilik Basımevi, İstanbul, 1983.

ULRICH, Homer. *Chamber Music*. Columbia University Press, New York, 1966.
USMANBAŞ, İlhan. *Müzikte Biçimler*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1974.

VOLKOV, Solomon (editör). *Testimony: The Memoirs of Dimitri Shostakovich*. Faber & Faber, Londra, 1981.

WATSON, Derek (editör). *Dictionary of Musical Quotations*. Wordsworth Reference, Edinburgh, 1994.
WECHSBERG, Joseph. *Verdi*. George Weinderfeld and Nicolson, İngiltere, 1974.
WHITTALL, Arnold. *Music Since the First World War*. J. M. Dent & Sons Ltd., London, 1995.
WHITTALL, Arnold. *Exploring Twentieh-Century Music*. Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
WHONE, Herbert. *The Hidden Face of Music*. Victor Gollancz Ltd., London, 1984.
WILSON, Elizabeth. *Shostakovich - A Life Remembered*. Princeton University Press, Oxford, İngiltere, 2006.
WINTERNITZ, Emanuel. *Musical Instruments and Their Symbolism in Western Art*. Yale University Press, New Haven, 1979.
WITTLICH, Gary E. (editör). *Aspects of Twentieth Century Music*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1989.
WÖRNER, Karl H.. *Stockhausen: Life and Work*. Faber & Faber, Londra, 1973.

YENER, Faruk. *100 Opera*. Bateş Yayınları, İstanbul, 1992.
Yapı Kredi Yayınları. *Cumhuriyetin 75 Yılı*. 3 Cilt, YKY, İstanbul, 1998.

SÜRELİ YAYINLAR

Classic CD. Ed: Paul Fisher, Future Publishing , Bath-Avon. Mayıs 1990 sayısı.
Classical. Ed: Charles Passy, Unique Communications Inc., ABD. Şubat 1990, Nisan 1990, Mayıs 1990, Ocak 1991, Şubat 1991 sayıları.

Gramophone (The Review of Classical recordings). Ed: James Jolly, General Gramophone Publications Ltd., Middlesex. Ekim 1990 ve Ocak 1994 sayıları.

Gramophone (News and Reviews). Vol. 66, No. 787, Ed: Christopher Pollacd, General Gramophone Publications Ltd., Middlesex. Aralık 1988 sayısı.

Music and Musicians International. Ed: Robert Matthew-Walker, Filmrax pic, London.
Ekim 1987 ve Kasım 1987 sayıları.

Ovation - America's Classical Music Monthly. Ed: Frederick R. Selch, Classical Music Publications, Ltd., New York. Kasım 1986, Mayıs 1987, Ekim 1987, Kasım 1987,
Eylül 1988 ve Şubat 1989 sayıları.

Ovation - America's Classical Music Monthly. Ed: Charles Passy, Concect Music Group, Ltd., New York. Mayıs 1989 sayısı.

PanAm (Clipper). Ed: Gayle Welling, Publishers of Airline Inflight Magazines (East/West Netwak), New York. Ağustos 1982 sayısı.

Adlar dizini

Abdülaziz (Sultan), 295
Abdülhamid (II.) Sultan, 296
Abdülmecid, 295-6
Abe, Keiko, 176
Abel, Karl Friedrich, 99
Acim, Server, 315
Ada, Selman, 313
Adam de la Halle, 25, 28, 47
Adams, John, 262, 289
Adès, Thomas, 292
Adinolfi, 301
Adler, Guido, 230
Adler, Samuel, 293
Ahna, Pauline de, 178
Akbaşlı, Tevfik, 315
Akın, Can Aksel, 315
Akın, Cenan, 312
Akses, Necil Kâzım, 242, 297-8, 303, 309
Albéniz, Isaac, 204
Albert (Prens), 114
Albinoni, Tommaso, 55
Albrechtsberger, Georg, 91
Aldrich, Richard, 126
Alfano, Franco, 169
Alfvén, Hugo, 197
Algarotti, Francesco, 147
Ali Hoca, 315
Alnar, Hasan Ferit, 297, 302, 307, 309, 312
Altenberg, Peter, 229
Altınel, İpek, 315
Altuğ, Demirhan, 313
Amati ailesi, 41
Amati, Antonio, 41
Amati, Girolamo, 41
Amati, Nicoli, 41
Ambrosius (Aziz), 21, 22
Anderson, Julian, 292
Angermüller, Rudolf, 84
Anna (Çariçe), 182
Anne (Kraliçe), 65
Antheil, George, 223, 246
Antoinette, Marie, 74
Anton (Prens), 77
Aracı, Emre, 315
Araja, Francesco, 182
Arel, Bülent, 269, 298, 306
Arel, Saadettin, 302
Arenski, Anton, 190
Argento, Dominick, 262-3
Aristoteles, 13
Armstrong, Louis, 220
Arne, Thomas, 76
Asafyev, Boris, 254, 299
Asal, Seyfeddin, 313
Asal, Sezai, 307
Atabinen, Saffet, 296
Atatürk, Mustafa Kemal, 297
Atterberg, Kurt, 197
Auber, Daniel, 144
Aubin, Tony, 314
Auden, W. H., 238, 261
Augustine (Aziz), 20
Auric, Georges, 247
Aydın, Yiğit, 315, 320

Babbitt, Milton, 223, 226, 228, 264, 267, 269, 312
Bach, Carl Philipp Emanuel, 59, 60, 62, 70-1, 75, 177
Bach, Johann Ambrosius, 59
Bach, Johann Christian, 59, 69, 72, 75, 82
Bach, Johann Christoph Friedrich, 59, 61
Bach, Johann Sebastian, 24, 34-5, 41, 43, 47-9, 51, 54-9, 61-4, 69, 75, 76, 84-5, 99-100, 113-4, 116, 119, 135, 137, 141, 161, 182, 191, 212, 226, 233, 239, 240, 243, 275
Bach, Veit, 59
Bach, Wilhelm Friedeman, 59, 60
Bacon, Francis, 39, 44
Bakst, Leon, 182
Balakirev, Mili, 183-5, 189
Balanchine, George, 235-6, 238
Balia, Giacomo, 245
Balzac, Honoré de, 100, 122
Banister, John, 99
Baran, İlhan, 312, 315, 320
Barber, Samuel, 145, 241, 262, 264, 270
Barbieri, Francisco Asenjo, 204
Bardac, Emma, 216
Bardi, Giovanni, 47
Barezzi, Antonio, 155
Barşay, Rudolf, 257
Bartók, Béla, 41, 137, 203, 217, 236, 239, 241-3, 249, 252, 260-1, 270, 272, 283, 297, 302, 312, 320
Basie, Count, 221
Baudelaire, Charles, 165
Baudrier, Yves, 249, 272
Bayazıt, 58, 299
Bayraktar, Ertuğrul, 320
Bazzini, Antonio, 168
Beatles, 293
Beaumarchais, Pierre-Augustin Caronde, 148
Becker, John, 199, 264
Beecham, Thomas, 179, 201
Beethoven, Ludwig van, 24, 41, 57, 59, 67, 69, 71, 73, 75-6, 78, 82, 84-5, 90-5, 98-9, 101-4, 106, 108-11, 114, 116, 119-20, 124, 129, 134-8, 140-1, 146, 149, 161, 165, 171-2, 174, 177, 182, 192, 195, 226-7, 252, 269-70, 283, 286, 299
Behrent, Sigfried, 75, 101
Belasco, David, 169
Belayev, Mitrofan, 187
Bellini, Vincenzo, 31, 97, 102, 122, 124, 132, 137, 143, 145, 147, 150, 152-4, 157, 165, 183, 192
Benedict, Julius, 90
Benjamin, George, 261, 292
Bennett, Richard Rodney, 228
Benois, Albert, 235
Benson, George, 222
Bentzon, Niels Viggo, 197
Berberian, Cathy, 285
Berg, Alban, 198, 224-5, 227-9, 231, 248, 258, 260-1
Berg, Helene, 228
Berger, Ludwig, 113
Berio, Luciano, 241, 253, 272, 276, 285, 288
Berlin, Irving, 263
Berlioz, Hector, 74, 80, 95, 97-9, 102-3, 105-6, 112, 117-8, 122, 126-32, 134-5, 137-9, 143, 146-7, 149, 161, 166, 177, 181, 183
Bernini, Gianlorenzo, 43-4
Bernstein, Leonard, 223, 241, 263, 268, 271
Berwald, Franz, 197
Biber, Heinrich Ignaz, 54
Billings, William, 205
Binchois, Gilles, 32
Bingen, Hildegard von, 176
Birtwistle, Harrison, 262
Bizet, Georges, 143, 146-7, 192, 244, 299
Bjornson, Otto, 199
Blacher, Boris, 226
Blake, William, 101
Blakey, Art, 222
Bloch, Ernst, 241, 265
Blomdahl, Karl-Birger, 198

Blow, John, 50
Boccaccio, 31-2
Boccherini, Luigi, 72
Boccioni, Umberto, 245
Bodin, Lars Gunnar, 293
Boethius, 20
Boieldieu, François Adrien, 145
Boito, Arrigo, 156, 158-60, 168
Boleyn, Anne, 152
Bond, Edward, 253
Borodin, Aleksandr, 184
Borrel, Eugène (Madame), 302
Borromini, Francesco, 44
Bosset, Vera de (Sudeikina) 236
Botticelli, Sandro, 31
Boulanger, Lili, 176, 315
Boulanger, Nadia, 176, 268, 270, 309, 314
Boulez, Pierre, 213, 215, 217, 226, 228, 231, 259, 266, 269, 272-4, 276, 284-5
Boyce, William, 72
Bradbury, William, 205
Brahms, Johannes, 41, 59, 75, 85, 95, 102-3, 106, 111, 116, 118-9, 124, 126-7, 138-42, 166, 173, 177, 181-2, 191, 195-6, 201, 224, 226, 230, 239, 275
Brand, Max, 253
Braque, Georges, 235-6
Brecht, Bertolt, 240, 253
Brecht, George, 288, 290
Breton, André, 288
Bridge, Frank, 261
Bristow, George F., 207
Britten, Benjamin, 200, 238, 241, 260-2, 272
Browning, Elizabeth, 125
Brubeck, Dave, 221
Bruch, Max, 41, 202
Bruckner, Joseph Anton, 95, 102-3, 106, 111, 166, 171-4, 177, 182, 200
Brun, Herbert, 269
Bull, Ole, 198
Bulwer, Edward, 167
Burlington, Lord, 65
Busoni, Ferruccio, 59, 135, 228, 269
Butler, Martin, 292
Buxtehude, Dietrich, 54-5, 59-60, 197
Büchner, Georg, 229
Bülow, Daniela von, 135
Bülow, Hans von, 115, 134, 164, 174, 178, 195
Byas, Don, 221
Byrd, William, 34, 39, 200
Byron (Lord), 100, 119-20, 129, 134-5, 137, 158, 192, 226

Caccini, Giulio, 47-8
Cafarelli, Gaetano, 49
Cage, John, 213, 263-7, 272, 274, 282, 286, 288
Cahil, Thaddeus, 269
Callas, Maria, 153
Calzabigi, Raniero di, 74
Cambini, Giovanni Giuseppe, 72
Cangal, Doğan, 320
Caniglia, Maria, 153
Cannabich, Christian, 70
Cardew, Cornelius, 253
Cardus, Neville, 126
Carlsslmi, Giacomo, 48-9, 65
Caroline (Prenses), 64, 135, 137
Carpenter, John Alden, 223
Carr, Benjamin, 205
Carrillo, Julian, 244
Carter, Elliott, 215, 264, 268, 270, 272
Caruso, Enrico, 275
Casterede, Jacques, 314
Caussade, Simone, 272
Causton, Richard, 292
Cavalieri, Emilio de, 47
Cavalli, Francesco, 48
Cendrars, Blaise, 245
Cerha, Friedrich, 228
Cervantes, Miguel de, 31, 44
Cesti, Antonio, 48
Cetiz, Mahir, 315, 320
Cetiz, Tulga, 320
Cézanne, Paul, 168
Chadwick, George, 208
Chambers, Paul, 222
Charles (II) (İngiltere Kralı), 50
Charlotte (Kraliçe), 59
Charpentier, Gustave, 168, 213
Chateaubriand, François-René de, 100
Chaucer, Geoffrey, 32
Chausson, Ernest, 133, 142
Chavez, Carlos, 241, 244
Cherubini, Luigi, 74, 110, 113, 132, 134, 149
Chirico, Giorgio de, 235
Chopin, Frédéric (François), 75, 84, 90, 97, 100, 102, 117-9, 121-2, 124-7, 134-6, 153, 177, 182, 186-7, 193, 216, 275
Chorley, H. F., 126
Christian, Charlie, 221
Cimarosa, Domenico, 89
Clair, René, 248
Clarke, Kenny, 221
Claudel, Paul, 249
Clementi, Muzio, 75, 89, 92, 102, 144
Cocteau, Jean, 168, 235-6, 247-8, 249
Cohan, George, 263
Colbran, Isabella, 149
Coleman, Ornette, 221
Coleridge, Samuel Taylor, 101
Colles, Henry Cope, 126
Collet, Henri, 247
Colloredo (Piskopos), 83
Coltrane, John, 221, 222
Columbus, Christopher), 239
Compton, 312
Cooper, Barry, 95
Copernicus, 287
Copland, Aaron, 223, 238, 241, 252, 262, 264, 268, 270-2
Corea, Chick, 221-2
Corelli, Arcangelo, 41, 44, 51, 52, 58, 64
Corigliano, John, 264, 282
Couperin, François, 54, 69, 218
Cowell, Henry, 213, 252, 264-6
Craft, Robert, 230, 272
Cramer, Johann Babtist, 75
Cristofori, Bartolomeo, 75
Crowning, John, 269
Crumb, George, 264, 318
Cui, César, 184
Cunningham, Merce, 267, 288
Czerny, Carl, 134

Çaykovski, Piyotr İlyiç, 41, 84, 101-2, 110, 177, 182-3, 185-6, 189, 190-2, 200, 215, 217, 234, 237, 257
Çehov, Anton, 182
Çerepnin, Alexandr, 254
Çuhaciyan, Dikran, 296

d'Agoult, Marie (Kontes), 134
d'Alembert, Jean la Rond, 55
d'Este ailesi, 38
d'Indy, Vincent, 92, 249, 302
da Vinci, Leonardo, 31
Dallapiccola, Luigi, 228
Damrosch, Walter, 268
Dancan-Philidor, François André, 76
Daniel-Lesur, Yves, 249
Dante, Alighieri, 29, 31-2, 135-7, 285
Dargomişki, Aleksandr, 183-4
Darmar, Ali, 313-4
Davidovski, Mario, 262, 269, 306
Davies, Peter Maxwell, 261-2
Davies, Russell, 293
Davis, Miles, 221, 222
Davison, J. W., 126
Debussy, Claude Achille, 102, 118, 126, 131, 133, 137, 142, 165-6, 169, 177, 187, 199, 202, 213-9, 223, 235, 243-5, 248, 258-9, 286
Debussy, Claude-Emma, 216
Defosse, Henri, 300
Degas, Edgar, 213
Delacroix, Eugène, 101, 122
Delibes, Leo, 192
Delius, Frederick, 200-3, 217
della Corna, Giovan Giacomo, 41
Demirel, Evrim, 315
Demiriş, Okan, 312
Denisov, Edison, 287
Descartes, René, 44, 46, 70
Desprès, Josquin, 34

Deutsch, Otto Erich, 109
de Vitry, Philippe, 29, 30
Dieudonné, Annette, 314
Dillon, James, 282, 292
Dine, Jim, 288, 290
Diyagilev, Sergey, 112, 178, 182, 217, 219, 235-6, 254
Dodds kardeşler, 220
Doğuduyal, Meliha, 315
Dohnányi, Ernö, 242
Domingo, Santa Cruz, 244
Donizetti, Gaetano, 102, 132, 135, 143, 147, 150-5, 157, 183, 296
Donizetti, Giuseppe (Paşa), 295-6
Donne, John, 39, 44
Dorsey kardeşler, 221
Dostoyevski, Fyodor, 182, 197
Douglas (Lord) Alfred, 180
Dowland, John, 39, 41, 200
Downes, Olin, 126
Döhring-Henze, Sabine, 320
Druckman, Jacob, 264
Dubuffet, Jean, 308
Dudevant, Aurore (Dupin), 123, 125
Dudevant, Baron Casimir, 125
Dufay, Guillaume, 29, 32
Dukas, Paul, 131, 217, 204, 249, 272
Dumas, Alexandre, 100, 158, 191
Dunstable, John, 30, 32
Dupre, Marcel, 272
Durey, Louis, 247
Dusapin, Pascal, 292
Dussek, Jan Ladislav, 92, 102, 177
Dutrey, Sam, 220
Dürrüoğlu-Demiriz, Muhiddin, 315
Dvořák, Antonín, 102, 111, 177, 194-6, 217, 224, 258

Ebert, Carl, 297
Edison, Thomas, 275
Edward (VII.) (Kral), 201
Egge, Klaus, 198
Egk, Werner, 238
Eichendorff, Joseph Freiherr von, 119
Einstein, Albert, 291
Eisenstein, Sergei, 254, 255
El Greco, 31
Elgar, Edward, 110, 200-1, 215
Eliot, George, 125
Elisabeth-Claude Jacquet de la Guerre, 176
Elizabeth (Kraliçe), 39, 43, 148, 200
Ellington, Duke, 220
Elliot, T.S., 219
Emanuele, Vittorio, 156
Emerson, Ralph Waldo, 101, 209
Enescu, George, 41
Erdener, Turgay, 313, 320
Erkel, Ferenc, 193
Erkin, Ferhunde, 301, 309
Erkin, Ulvi Cemal, 241-2, 297, 301
Ernst Praetorius, 297, 309
Ernst, H. W., 127
Eschenbach, Wolfram von, 167
Esen, Aydın, 315, 318
Esterházy ailesi, 77, 108
Esterházy, Johann (Kont), 107
Esterházy, Paul Anton (Prens), 77, 78
Euripides, 47, 259

Fall, Leo, 299
Falla, Manuel de, 204, 235, 241
Farabi, 25
Farinelli, Andria, 49
Fatih (Sultan Mehmet), 299, 316
Fauré, Gabriel, 199, 300
Fedele, Ivan, 292
Fellini, Federico, 308
Ferdinand (Krai), 108, 203
Fetis, F. J., 126
Feuerbach, Ludwig Andreas, 163
Fırat, Ertuğrul Oğuz, 306
Fine, Vivan, 262
Fitzgerald, S. Scott, 219
Flagg, Josiah, 208
Flaubert, Gustav, 214
Fokine, Michel, 217, 235
Fontana, Ferdinando, 168, 288
Foote, Arthur, 208
Forkel, J. N., 59
Foss, Lukas, 264, 315, 320
Foster, Stephen, 206
Fournet, Jean, 309
Francesconi, Luca, 292
Francis (I.) (İmparator), 82
Franck, César, 102, 105, 131-3, 142, 177
Franck, Johann Wolfgang, 299
Franco, Francisco, 204
Frescobaldi, Girolamo, 46, 48
Freud, Sigmund, 173, 180, 197, 211, 227
Fricken, Ernestine von, 118
Friedrich (Büyük), 59, 62, 71, 75
Fry, William Henry, 207
Fuchs, Johann, 199
Fuenllana, Miguel de, 204
Fuseli, John Henry, 101

Gabrieli, Andrea, 36, 46
Gabrieli, Giovanni, 36, 48, 51
Gade, Niels Wilhelm, 182, 197-8
Galileo, Galilei, 44, 291
Gallon, Jean, 301
Galuppi, Baldassare, 89
Garibaldi, Giuseppe, 156
Gassman, Florian Leopold, 71
Gatoue, Amadée, 302
Gautier, Théophile, 100, 130
Gay, John, 145
Gedizlioğlu, Zeynep, 315
Geminiani, Francesco, 41, 55
Gencer, Leyla, 153-4
Gençkal, Berkant, 315
Gentile, Ada, 176, 293
George (I.), 64-5
George (II.), 65
George, Stefan, 224
Gershwin, George, 142, 223, 249, 262-3, 268, 271
Gerstl, Richard, 224
Gesualdo, Carlo, 38, 46, 48, 287
Geyer, Ludwig, 161
Ghant, Emmanuel, 269
Ghedini, Giorgio, 285
Gibbons, Orlando, 39, 200
Gilbert, (Dr.) Anthony, 321
Gilbert, Henry F., 145, 200, 208
Gillespie, Dizzy, 221
Gilman, Lawrence, 126
Gilmore, Patrick, 208
Ginastera, Alberto, 241, 244
Giordano, Umberto, 160
Giotto, di Bondone, 29, 31, 32
Giraud, Anna, 57
Strepponi, Giuseppina, 155
Glass, Philip, 262-3, 282, 289-91
Glazunov, Aleksandr, 184, 185
Glière, Reinhold, 254
Glinka, Mikhail, 98, 102, 177, 182-4, 190, 236, 258
Gluck, Christoph Willibald von, 56, 69, 71-2, 74, 86, 128, 130, 132, 144, 147, 299
Goebbels, Heiner, 292
Goethe, Johann Wolfgang von, 69, 76, 97, 101, 107, 109, 113, 120, 129, 137, 160-1, 173
Gogol, Nikolai Vasiliyeviç, 98, 184
Goldmark, Rubin, 199, 268
Goldoni, Carlo, 77, 85, 89
Golijov, Osvaldo, 293
Goncharova, Natalia, 235
Gonzaga ailesi, 44
Goodman, Benny, 221
Górecki, Henryk, 282, 287
Gossec, François Joseph, 72
Gottschalk, Louis Moreau, 102, 206
Gounod, Charles, 101, 131, 146
Goya, Francisco, 101, 204, 259
Gozzi, Carlo, 169
Gökmen, Rengim, 320
Granados, Enrique, 182, 204
Grancino, Paolo, 41
Graun, Carl Heinrich, 73
Graun, Johann Gottlieb, 71
Graupner, Gottlieb, 205
Greene, Maurice, 73
Gregorius (Aziz), 22
Grétry, André Ernest Modeste, 76

Grieg, Edvard (Hagerup), 102, 106, 124, 182, 198-9, 201
Griffes, Charles, 217
Gris, Juan, 235
Grofé, Fernand, 268
Grooms, Red, 288, 290
Gropius, Walter, 176
Groven, Eivind, 198
Guarneri, Andrea, 41
Guarneri, Giuseppe, 41
Guarnieri, Camargo, 244
Guatelli Paşa, 296
Gubaydulina, Sofya, 286
Guido, d'Arezzo, 23, 24
Guiraud, Ernest, 146, 215
Gündemir, Kâmuran, 320
Güneş, Betin, 313, 314

Hába, Alois, 303
Haçaturyan, (Khachaturian) Aram, 241, 287
Haendel, Georg Friedrich, 64
Hagerup, Nina, 198
Hale, Philip, 126
Halévy, Jacques Fromental, 145
Halévy, Ludovic, 147
Halffter, Cristóbal, 205
Halffter, Rodolfo, 204
Halvorsen, Johan, 198
Hancock, Herbie, 222
Handel, George Frideric, 43-4, 47, 52, 54, 56, 64-6, 67, 73-4, 76-7, 85-6, 114, 116, 139, 142, 197, 200, 232, 299
Hanslick, Eduard, 126
Harbison, John, 264, 293
Harris, Roy, 264
Harrison, Lou, 265
Hartke, Stefen, 293
Hartmann, Johann Peter, 197-8
Hasse, Johann Adolf, 299
Hastings, Thomas, 205
Hawthorne, Nathaniel, 209
Haydn, Franz Joseph, 59, 67, 69, 70-3, 76, 77-81, 83, 85, 90-3, 99, 102-3, 109, 110-1, 139, 142, 171, 177, 182, 227, 252, 299
Haydn, Michael, 71, 85, 111
Haynes, Roy, 222
Hebbel, Christian Friedrich, 228
Hegel, G. W. F., 98, 101
Heine, Heinrich, 101, 119, 122, 126, 134, 144, 161, 167
Heise, Peter, 197
Henderson, Fletecher, 221
Henderson, W. J., 126, 221
Henry (VIII.) (İngiltere Kralı), 39, 152
Henze, Hans Werner, 253, 259, 272, 276, 320
Herbert, Victor, 263, 269
Herman, Woody, 221, 223
Hérold, Ferdinand, 145
Hewitt, James, 205
Hewitt, John, 207
Heygei, 296
Hidalgo, Juan, 35, 204
Hiller, Ferdinand, 119
Hindemith, Paul, 59, 142, 233, 238-40, 253, 258, 268-9, 297
Hitler, Adolf, 161
Hoboken, Anthony van, 78
Hoffmann, E.T.A., 191
Hofmannsthal, Hugo von, 178-9
Holmboe, Vagn, 197
Holst, Gustav, 200, 203
Holz, Karl, 95
Homeros, 17
Honegger, Arthur, 198, 223, 245, 247-8, 274, 309
Horneman, C. F. E., 197
Horowitz, Vladimir, 188
Hovhaness, Alan, 265
Hugo, Victor, 100, 134, 158, 184
Hume, David, 70
Hummel, J. N., 111, 121
Humperdinck, Engelbert, 166, 171
Humpert, Hans, 314
Huneker, James Gibbons, 126
Hutchinson ailesi, 206
Huxley, Aldous, 284
Huysmans, Joris Karl, 180
Hüttenbrenner ailesi, 110

Ibsen, Henryk, 198-9
Ignatyeviç, Feodor, 234
Imbrie, Andrew, 264
Ireland, John, 261
Isaac, Heinrich, 34
Işıközlü, Çetin, 312
Ives, Charles Edward, 102, 177, 208-9, 211, 249, 264-5, 270

İlerici, Kemal, 298, 306-7
İnce, Kamran, 315-6, 321
İnönü, İsmet, 313

Jackson, Andrew, 98
Jacobsen, Jens Peter, 224
James, Bob, 59
Janáček, Leos, 102, 177, 196-7, 258
Janequin, Clément, 34
Jarnefelt, Aino, 200
Järvenpää, Armas, 200
Jeanrenaud, Cecile, 114
Jefferson, Thomas, 97
Joachim, Joseph, 119, 140, 195, 275
Johansen, David Monrad, 198
Johnson, Ben, 39, 179
Joio, Norman Dello, 262
Jolivet, André, 249, 272
Jommelli, Niccolò, 147
Jones, Elvin, 222
Joseph (II.) (İmparator), 83
Joséphine (Prenses), 132
Josquin, 33
Jüstinyen (I.) (Bizans İmparatoru), 21

Kabalevski, Dimitri, 241, 287
Kabasta, Oswald, 302
Kagel, Mauricio, 244, 260, 276
Kallman, Chester, 238
Kandinsky, Vasily, 224
Kant, Emmanuel, 101
Kanuni (Sultan Süleyman), 299
Kaprow, Alan, 288
Karlıbel, Aydın, 313
Karsavina, Tamara, 235
Katerina (Rus Çariçesi), 182
Kaulbach, Wilhelm von, 137
Keats, John, 101
Keiser, Reinhard, 64-5, 299
Keller, Maria, 77
Kelly, Ellsworth, 289
Kepler, 31, 44, 240
Kern, Jerome, 263
Kilpinen, Yryó, 199
Kinsky, Georg, 95
Kirchner, Ernst Ludwig, 236, 291
Kirchner, Leon, 264
Kitzler, Otto, 171
Kiyose, Yasuji, 286
Kjerulf, Halfdan, 198
Klami, Uuno, 199
Kleinecke, 303
Klimt, Gustav, 180
Klinger, Friedrich Maximilian von, 69
Knight, Joseph, 207
Kodallı, Nevit, 306, 309
Kodály, Zoltán, 241-3
Koechlin, Charles, 309
Kokkonen, Joonas, 199
Kokoschka, Oskar, 227, 229
Kolisch, Gertrude, 225
Konfüçyüs, 16
Konstantin, 21, 22
Korkmaz, Ertuğ, 315
Korucu, Semih, 315
Koussevitzki, Serge, 187, 307
Köchel, Ludwig von, 85, 88
Krehbiel, Henry, 126
Kremer, Gidon, 286-7
Krenek, Ernst, 223, 240, 253
Kruşçev, Nikita, 236
Kuhlau, Friedrich, 197
Kuhnau, Johann, 52, 55
Kundinger kardeşler, 189
Kurosawa, Akira, 286

Lachmann, Hedwih, 180
Lamartine, Alphonse de, 100, 134, 137
Lamond, Frederic, 136
Landini, Francesco, 30
Lanner, Joseph, 112, 140
Laparra, Raoul, 300
Larionov, Mikhail, 235
Larsen, Libby, 262
Larsson, Lars-Erik, 198

Lasso, Orlando di, 35, 38
Lautrec, Toulouse, 211
Lavigna, Vincenzo, 155
Le Corbusier, 265, 284
Lehman, Lilli, 275
Lehmann, Fritz, 308
Leibnitz, Gottfried Wilhelm, 44
Leibowitz, René, 198, 272, 274
Leoncavallo, Ruggiero, 160, 168
Léonin, 28
Leonowa, Darya, 184
Leopold (II.) (Prens), 60, 84
Lermontov, Mikhail, 101
Lerner, Alan Jay, 263
Lessing, Gothold, 308
Lesur, Daniel, 272
Lichnowski (Prens), 91
Ligeti, György, 272, 284, 288-9
Lin, Cho-Liang, 292
Lind, Jenny, 154, 275
Lindberg, Magnus, 292
Lindley, Thomas, 77
Liszt, Franz, 75, 83, 97, 100, 102-3, 105-6, 112, 122, 124, 126-7, 129, 131, 134-9, 141-2, 162-5, 177-8, 181, 184, 187, 193, 195, 199, 211-2, 218, 224, 226, 275, 295
Liyadov, Anatoly, 254
Lobkowitz (Prens), 91
Locke, John, 70, 97
Lomakin, Gabriel, 189
Long, Marguerite, 300
Long, Zhou, 321
Lopokova, Lydia, 235
Loriod, Yvonne, 273
Louis (XII.), 33
Louis (XIV.) (Fransa Kralı), 44, 49
Louis (XV.), 69
Ludwig (II.) (Bavyera Kralı), 164
Ludwig, Christian, 62
Luening, Otto, 264
Lully, Jean-Baptiste, 43, 49
Lumbye, Hans Christian, 197
Lutoslawski, Witold, 127, 283, 272
Lyon, James, 205

Macdowell, Edward, 208
Macellan, Ferdinand, 31
Machaut, Guillaume de, 29
Mackey, John Steve, 293
Macmillan, James, 282, 293
Maddalena, Casulana, 176
Maderna, Bruno, 259, 272, 276
Maeterlinck, Maurice, 216
Maggini, Paolo Giovanni, 41
Mahler, Alma, 176
Mahler, Gustav, 80, 95, 102-3, 110, 120, 130, 131, 171, 173-7, 182, 187, 195, 200, 215-6, 224, 226, 228-9, 260, 271, 283, 285, 287
Mahmut (II.) (Sultan), 295-6
Malibran, Maria, 154
Malipiero, Gian Francesco, 212, 259
Mallarmé, Stéphane, 165, 168, 213, 215, 217, 275
Manas, Edgar, 296, 302
Manav, Özkan, 315, 320
Manguel, 296
Manzoni, Alessandro, 156, 159
Maral, Alper, 315
Marc, Franz, 236
Marcello, Benedetto, 55
Marenzio, Luca, 38
Margherita (İtalya Kraliçesi), 155, 168
Maria Theresa (İmparatoriçe), 82
Marinetti, Filippo Tommaso, 244
Marlowe, Christopher, 31
Marmontel, Antonie François, 215
Marschner, Heinrich, 166
Martenot, Maurice, 269
Martin, Frank, 275
Martinu, Bohuslav, 233
Marx, Joseph, 302, 303
Marxsen, Eduard, 138
Mascagni, Pietro, 160, 168
Mason, Daniel, 205
Mason, Lowell, 205
Massenet, Jules, 168, 213
Massine, Léonide, 235-6, 248
Mattei, Stanislao, 152
Mattheson, Johann, 64, 126
Mayakovski, Vladimir, 245
Mayr, Johann Simon, 147, 152, 296
McPhee, Colin, 213
Meck, Nadezhda von, 189-90, 215
Medici ailesi, 47
Méhul, Etienne, 74
Meilhac, Henri, 147
Mendelssohn, Fanny, 113, 114, 115, 176
Mendelssohn, Felix, Bartholdy, 75, 85, 95, 101-3, 106, 108, 113, 115, 117-8, 120, 121, 144, 161, 163, 176-7, 182, 184, 199
Mendelssohn, Moses, 113
Mennerich, Adolf, 308
Menotti, Gian Carlo, 258-9, 262, 268, 270
Meredith, George, 203
Merelli, Bartolomeo, 155
Merikanto, Aarre, 199
Mérimée, Prosper, 146, 147
Merryman, Marjorie, 320
Messiaen, Olivier, 133, 172, 213, 215, 217, 226, 244, 249, 269, 272-4, 276, 284, 286-7
Mesut Cemil, 303
Metastasio, Pietro, 84, 86
Metternich (Prens), 98
Meyerbeer, Giacomo, 49, 102, 122, 130, 132, 143-4, 161-3, 165
Michelangelo, Buonarroti, 31, 33
Milan, Luis de, 204
Milhaud, Darius, 145, 223, 247-8, 260
Miliukova, Antonina, 189
Miller, Glenn, 221
Millet, Jean-François, 101
Milton, John, 44, 77
Mimaroğlu, İlhan, 306, 308
Miyaskovski, Nikolay, 254, 287
Molière, Jean Baptiste P, 44, 49-50, 299
Mombert, Alfred, 228
Mompo, Federico, 204
Monet, Claude, 168, 213
Moniuszko, Stanislaw, 193
Monk, Thelonious, 221
Monn, Georg Matthias, 71
Montaigne, Michel de, 31
Montechiaro, Zanetto, de Michelis da, 41
Monten, Bennie, 221
Montesquieu, Charles Louise de Secondat, 70
Monteverdi, Cladio, 41, 44, 48, 51, 285
Moore, Douglas Stuart, 208, 262
Moreschi, Alessandro, 49
Morhange, Charles-Valentin, 135
Morley, Thomas, 39, 200
Morrison, Julie, 269
Morzin (Kont), 77
Moscheles, Ignaz, 117
Mossolov, Aleksandr, 246
Moten, Bennie, 221
Mottl, Felix, 162
Mower, Michael, 292
Mozart, Leopold, 81
Mozart, Wolfgang Amadeus, 41, 49-50, 59, 67, 69-93, 100, 102-3, 107, 109-11, 114-5, 119, 121, 135, 139, 144, 146, 148, 171, 174, 177, 181-3, 185, 189, 191-2, 194, 212, 218, 226-7, 233, 238, 299
Mörike, Eduard, 101, 173
Muffat, Georg, 55, 65
Mumma, Gordon, 264
Murat (V.) Sultan, 295
Murillo, Bartolome Esteban, 44
Musset, Alfred de, 100, 122, 125
Mussorgski, Modest, 184-5, 187, 194, 215, 219, 258
Mühlfeld, Richard, 141
Müller, Wilhelm, 109
Münchinger, Karl, 55

Napolyon (III.), 76, 78, 90, 125,130-2, 144, 296
Neefe, Christian Gottlob, 91
Nemutlu, Mehmet, 315
Nepomuk (Maelzel) Johann, 269

Newman, Ernest, 126
Newton, Isaac, 44, 70
Nicholas (II.) (Prens), 78
Nicolai, Elena, 153
Nicolet, Aurele, 286
Nielsen, Carl, 197, 200
Nietzsche, Friedrich, 101, 164, 181, 187-8
Nijinska, Bronislava, 219
Nijinski, Vaslov, 217, 235-6
Nikola (I.) (Rus Çarı), 98
Nikolaus (Prens), 77
Nikolayev, Leonid, 256
Nono, Luigi, 231, 253, 259, 273, 276
Nordraak, Rikard, 198
Norton, Lilian, 154
Nossenko, Katerina, 235
Novak, Vítežslav, 196

Ockeghem, Johannes, 34
Offenbach, Jacques, 143, 145
Oliver, King, 220
Olivier, Emile, 134
Olson, Charles, 288
Orcagna, Andrew, 136
Orff, Carl, 25, 238, 252
Gibbons, Orlando, 39
Orrego-Salas, Juan, 244
Ozawa, Seiji, 286

Önder, Ayşe, 315
Önder, Perihan, 315
Özdemir, Tolga, 315
Özdil, Sıdıka, 315

Pablo, Luis de, 205
Pachelbel, Johann, 54-5
Paer, Ferdinando, 134
Paganini, Niccolò, 41, 100, 102, 121, 127-9, 134-6, 142, 198, 275
Paine, John, 208
Paisiello, Giovanni, 89, 148
Palestrina, Giovanni Pierluigi da, 35, 38
Paribeni, Giulio Cesare, 285
Parker, Charlie, 126, 221
Parker, Horatio, 208-9
Pärt, Arvo, 287
Partch, Harry, 213
Pasatieri, Thomas, 263
Pasta, Giuditta, 154
Pasztory, Ditta, 242
Patti, Adelina, 154
Paulus, Stephen, 263
Pavlova, Anna, 235
Pears, Peter, 261
Pedrell, Felipe, 204
Péllisier, Olymphe, 149
Penderecki, Kryzstov, 223, 272, 282, 283, 284, 287
Pepusch, John C., 145
Pergmayr, Theophilus, 81
Pergolesi, Giovanni Battista, 56, 69, 75, 232, 234
Peri, Jacopo, 47
Pérotin, 28
Persichetti, Vincent, 312
Petrarca, Francesca, 31, 38
Petrassi, Goffredo, 240
Petro (Büyük), 182
Petrucci, Giovanni, 33, 38
Pettersson, Allan, 198
Peyko, Nikolay, 286
Pfitzner, Hans, 181
Philipp, Isidor, 301
Picasso, Pablo, 235-6, 248
Piccinni, Niccolò, 89
Pissarro, Camille, 168
Piston, Walter, 241, 264, 271
Pius (IX.) (Papa), 135
Pizetti, Ildebrando, 212
Planer, Minna, 161
Platon, 13, 16, 19, 20
Pleyel, Ignaz, 90
Poe, Edgar Alan, 186
Pollarolo, Carlo Francesco, 299
Ponce, Manuel, 244
Ponchielli, Amilcare, 160, 168
Ponte, Lorenzo da, 86
Porpora, Nicola, 77
Porter, Cole, 263
Poulenc, Francis, 233, 235, 247, 248, 249, 260
Pousseur, Henri, 215, 260
Powel, Bud, 221
Prévost, Antonio François, 168
Prokofiyev, Sergey Sergeyeviç, 186, 233, 235, 238, 241, 246, 252, 254-7, 287
Proksch, Josef, 193
Proust, Marcel, 214
Provesi, Ferdinando, 155
Puccini, Giacomo, 97, 154, 157, 160, 168-9, 213, 261
Puchberg, Michael, 84
Pugnani, Gaetano, 41
Puluche, Noel-Antonio, 43
Purcell, Daniel, 50, 65, 200, 260-1, 299
Purcell, Henry, 34, 50
Puşkin, Aleksandr, 98, 101, 182-5, 261
Pythagoras, 17, 20

Quantz, J. J., 76
Quinault, Philippe, 50

Racine, Jean, 49, 85
Rahmaninov, Sergey, 75, 102, 127, 142, 177, 185-6, 190
Rakha, Alta, 291
Rameau, Jean-Philippe, 35, 46, 5-6, 64, 69, 74, 132, 147, 249, 299
Rangström, Türe, 197
Ravel, Maurice, 102, 133, 137, 177, 187, 202, 213-4, 218-9, 223, 233, 235, 244, 285
Razumovski (Kont), 93
Recio, Marie, 129
Reger, Max, 59, 102, 142, 177, 181, 226
Reich, Steve, 213, 282, 289-90
Reicha, Antonín, 129, 134
Reichardt, Friedrich, 76
Reinagle, Alexander, 205
Reinhardt, Ad, 289
Reinhardt, Max, 179
Rembrandt, 44, 66
Reményi, Eduard, 138
Renoir, Pierre-Auguste, 213
Respighi, Ottorino, 212, 275
Revueltas, Silvestre, 241, 244
Rey, Cemal Reşit, 297-8, 300, 307, 313
Rey, Ekrem Reşit, 300
Richards, M.C., 288
Richter, Hans, 141, 163, 195
Richter, J. P. F., 116
Richter, Xavier, 70
Riley, Bridget, 289
Rimbaud, Arthur, 261
Rimski-Korsakov, Nikolay, 84, 102, 177, 183-5, 189, 213, 235, 237, 244, 254, 258
Rinuccini, Ottavio, 47
Robertin, Hanna Fuchs, 229
Roberts, Caroline Alice, 201
Rocca, Nick La, 220
Rochberg, George, 127, 264, 282, 283
Rochlitz, J. F., 126
Rodgers, Richard, 263
Rodrigo, Joaquín, 204
Rogeri, G.B., 41
Roller, Alfred, 174
Roman, Helmich, 197
Romani, Felice, 153
Ronconi, Giorgio, 152
Rorem, Ned, 264
Rosenberg, Hilding, 197
Rosenthal, Moritz, 136
Rossi, Luigi, 48
Rossini, Gioacchino, 49, 89, 102, 107, 132, 143-5, 147-50, 152-4, 157, 159, 165, 183, 192, 299
Rostropoviç, Mstislav, 257, 261
Rousseau, Théodore, 43, 55, 70, 101
Roussel, Albert, 213, 233, 248
Rubens, Peter Paul, 44
Rubinstein, Anton, 102, 183, 189, 234, 244, 254
Rubinstein, Ida, 219
Rubinstein, Nikolai, 183, 189
Rudolph (Arşidük), 91
Ruggieri, Francesco, 41
Ruggles, Carl, 264
Rundell, Clark, 319
Ruo, Huang, 293
Russell, Henry, 207
Russolo, Luigi, 245, 246
Rückert, Friedrich, 174

Saeverud, Harald, 198

Safonov, Vasily, 187
Saint-Saëns, Camille, 102, 131, 135, 146, 177, 192
Sakpınar, Mete, 313
Salieri, Antonio, 87, 91, 107, 134, 185
Salò, Gasparo da, 41
Sammartini, Giovanni Battista, 73, 74
Sand, George, 123, 125, 134
Sandtröm, Sven-David, 293
Sardou, Victorien, 169
Satie, Erik, 235, 247-8, 288
Sawallisch, Wolfgang, 293
Say, Fazıl, 315
Saydam, Ercivan, 319
Saygun, Ahmet Adnan, 241-2, 297, 302-3, 307, 312, 320
Scarlatti, Alessandro, 44, 48-9, 54, 56, 64, 72
Scarlatti, Domenico, 52, 55-6
Schaeffer, Pierre, 269
Scherchen, Hermann, 259, 284
Schikaneder, Emanuel, 84, 86
Schiller, Friedrich, 69, 94, 101, 134, 149, 158-9
Schindler, Alma, 174
Schindler, Anton, 95
Schmitt, Florent, 217, 235
Schopenhauer, Arthur, 187
Schönberg, Arnold, 59, 102, 126, 142, 166, 169, 171, 176-7, 197, 209, 211-2, 215, 224-31, 233, 237, 243, 248, 253, 258, 259, 264-7, 270, 272, 276
Schönberg, Mathilde, 225
Schubert, Franz Peter, 75-6, 83, 85, 95, 97, 100, 102-3, 106-12, 114, 118, 120, 124, 134-7, 139, 140-1, 165, 171-3, 177, 182, 226
Schuller, Gunther, 264, 293
Schulz, Peter, 76
Schumann, Clara Josephine, 119, 139
Schumann, Robert, 59, 75, 97, 100-3, 106, 108, 111, 114, 118-20, 122, 124, 126-7, 136, 139-40, 149, 165, 177, 182, 199
Scott, Walter, 100, 152
Scribe, Eugène, 144, 158
Sechter, Simon, 171
Seeger, Ruth Crawford, 176
Selvelli Paşa, 296
Sessions, Roger, 238, 241, 264-5, 267, 291
Seurat, George, 231
Seymour, John Laurance, 299
Sfiridis, Georgios, 318
Shakespeare, William, 31, 39, 113-4, 129-30, 137, 148, 157-61
Sharp, Cecil, 203
Shaw, Artie, 221
Shaw, Bernard, 126
Shelley, Percy Bysshe, 101
Shorter, Wayne, 222
Sibelius, Jean, 126, 199-200, 202
Sidney, Philip, 39
Silbermann, Gottfried, 75
Siloti, Alexander, 136
Silvestrov, Valentin, 287
Sinangil, Ali Doğan, 312
Sinding, Christian, 198
Skriyabin, Aleksandr Nikolayeviç, 102, 126, 165, 177, 186-8
Slatkin, Leonard, 315
Slonimski, Sergey, 287
Smetana, Bedřich, 182, 193-6, 258
Smith, Adam, 98
Smith, Bessie, 220
Smithson, Harriet, 129-30
Sofokles, 47, 235
Solera, Temistocle, 155
Soliman, Angelo, 86
Solomon, Johann Peter, 77-8
Sondheim, Stephen, 263
Souberbielle, Edouard, 302
Sousa, John Philip, 208
Spenser, Edmund, 39
Spies, Hermine, 141
Spinoza, Baruch, 44
Spohr, Ludwig, 102, 111, 177
Spontini, Gaspare, 74, 132, 149, 165
Stalin, Joseph, 4, 255-6, 283
Stamitz, Johann, 70-1, 193
Stamitz, Karl, 70
Stasov, Vladimir, 189
Stein, Erwin, 225
Stein, Getrude, 247
Steinberg, Maximillian, 256
Stenhammar, Wilhelm, 197
Stephani, Gottlieb, 86
Stirling, Jane, 123
Stockhausen, Karlheinz, 213, 215, 231, 241, 259-60, 266, 269, 272-3, 275-7
Stradivari, Antonio, 41
Straram, Walther, 219
Strassburg, Gottfried von, 167
Strauss ailesi, 112, 178
Strauss, Franz, 178
Strauss, Johann, 140, 145, 197
Strauss, Richard, 102, 105-6, 131, 137, 166, 171, 173, 176-82, 187, 215-6, 224, 226, 229, 235, 243, 261
Stravinski, İgor Fedoroviç, 38, 54, 56, 59, 83, 126, 137, 182, 185-6, 213, 215, 217-9, 223, 232-41, 243-4, 246, 248-9, 254-6, 258-62, 264-5, 268, 270-2, 275, 286, 312, 320
Strepponi, Giuseppina, 156
Strozzi, Barbara, 176
Subotnick, Morton, 264
Sudeikina, Vera, 236
Sueur, Jean François Le, 128
Suk, Josef, 196, 303
Sun, Muammer, 312, 315, 320
Sutherland, Joan, 153
Sünder, Kemal, 312
Süssmayr Franz Xaver, 84, 87
Svendsen, Johan, 198
Szymanowski, Karol, 193

Şankar, Ravi, 291
Şaporin, Yuri, 241, 287
Şebalin, Vissarion, 241, 286-7
Şnitke, Alfred, 287
Şostakoviç, Dimitri, 59, 110, 233, 238, 241, 252, 254, 256-7, 272, 286-7
Ştatzer, Ferdi, 314

Tailleferre, Germaine, 176, 247
Takemitsu, Toru, 286
Tallis, Thomas, 34, 39
Tanç, Cengiz, 312
Taneyev, Sergey, 187, 190
Tarcan, Bülent, 306
Tartini, Giuseppe, 41, 228
Tavener, John, 282, 291
Taverner, John, 34
Taviloğlu, İstemihan, 320
Taylor, Cecil, 221
Tebaldi, Renata, 154
Telemann, Georg Philipp, 55-6, 65
Texier, Rosalie, 215
Theodor, Carl, 70
Theremin, Lev, 269
Thibaut, Justus, 117
Thomas, Ambroise, 146
Thompson, Virgil, 241, 262, 264
Thomson, James, 78
Thoreau, Henry David, 101, 209
Tırpan, Tuluğ, 315
Tippett, Michael, 200, 241, 261-2, 272
Tişçenko, Boris, 287
Tiziano, Vecellio, 31
Tolstoy, Lev, 182
Tomášek, Václav Jan, 193
Tongur, Babür, 313
Torelli, Giuseppe, 41, 51
Torke, Michael, 282, 292
Tower, Joan, 262
Tudor, David, 203, 288
Tura, Yalçın, 313
Turner, Eva, 153
Turner, William, 101
Tüzün, Ferit, 241, 306, 308
Tüzün, Tolga, 315
Tye, Christopher, 39
Tyner, McCoy, 222

Uçarsu, Hasan, 315
Usmanbaş, İlhan, 298, 306-7, 314, 320
Ussachevski, Viladimir, 264, 269, 306, 308
Utrillo, Maurice, 235

Ün, Ekrem Zeki, 306
Üngör, Zeki, 296

Valderabano, Enriquez de, 204
Varesco, Giovanni Battista, 86
Varèse, Edgard, 215, 244, 247, 264, 269, 276, 288, 308
Vaughan Wiliams, Ralph, 142, 200, 202-3
Vaughan Williams, Ralph, 142, 200, 202, 203, 233
Vecchi, Orazio, 38
Velasquez, Diego, 44
Velluti, Giovanni Battista, 49
Veracini, Francesca Maria, 41
Verdi, Giuseppe, 97, 102, 106, 135, 138, 143-5, 147-9, 151-2, 154-60, 166, 168-9, 177, 182, 192, 232, 235, 258-9, 299
Verlaine, Paul, 165, 214-5
Véron, Louis, 144
Viadana, Lodovico, 51
Victoria (Kraliçe), 98, 114, 135
Victoria, Tomas Luis de, 35, 204
Vieuxtemps, Henri, 205
Villa-Lobos, Heitor, 241, 244
Viotti, Giovanni Battista, 41
Vişnevskaya, Galina, 257
Vivaldi, Antonio, 41, 43, 55, 57-8, 62, 64, 299
Vladimir (I.) (Prens), 183
Vogl, Johann Michael, 107
Volkonski, Andrey, 287
Voltaire, 70

Wagenseil, Georg Christoph, 71, 167
Wagner, Cosima, 134, 163-5
Wagner, Friedrich, 161
Wagner, Richard, 38, 47, 74, 77, 95, 97, 99-102, 105, 112, 114, 126, 130-1, 133-5, 137-8, 139, 141, 143-7, 149, 154, 157, 160-7, 171-4, 177-8, 180-3, 191, 195, 199, 201-2, 211 213, 215, 224, 226, 230, 235, 247-8, 270, 285
Walsegg-Stuppach (Kont), 87
Walter, Bruno, 271
Walton, William, 240, 252
Wang, Jian, 292
Ward, Robert, 263
Warhol, Andy, 290
Washington, George, 90
Watt, James, 98
Weber, Aloysia, 82-3
Weber, Carl Maria von, 89, 102, 106, 111-2, 126, 144, 149, 161, 165-7, 174, 177, 227, 299
Weber, Constanze, 83
Webern, Anton von, 217, 224-5, 227-8, 230-1, 238, 248, 260, 267, 272, 276
Webster, Ben, 221
Wedekind, Frank, 228
Weelkes, Thomas, 39, 200
Wegelius, Martin, 199
Weill, Kurt, 223, 240, 253
Weingartner, Felix, 136
Weinlig, C. T., 161
Weir, Judith, 293
Wellesz, Egon, 225
Werfel, Franz, 176
Wernick, Richard, 318
Wesendonck, Mathilde, 162-3
Wesendonck, Otto, 162-3
Wesley, Samuel, 73
Weyse, C.E.F., 197
Wheeldon, Christopher, 293
Whistler, J. McNeill, 213, 215
Whitman, Walt, 203
Wieck, Friedrich, 117-8
Wieniawski, Henryk, 307
Wilbye, John, 39
Wilcken, Anna Magdalena, 61
Wilde, Oscar, 178, 180, 211
William (IV.) (İngiltere Kralı), 98
Wirén, Dag, 198
Woetzel, Damian, 293
Wolf, Christian, 126, 173, 177, 182, 266
Wolf, Hugo, 102, 106, 166, 171, 173
Wolpe, Stefan, 228, 308
Wood, Henry, 99
Woodbury, Isaac, 205
Wordsworth, William, 99, 101
Wuorinen, Charles, 264, 269

Xenakis, Yannis, 215, 269, 272-3, 284-5

Yeats, William Butler, 292
Yi, Chen, 320
Young, Aaron, 288
Yönetken, Halil Bedii, 297
Yürür, Ahmet, 312

Zachou, Friedrich W., 55, 64
Zaremba, Nikola, 189
Zeani, Virginia, 153
Zelter, Carl Friedrich, 113
Zemlinsky, Alexander von, 224
Ziegler, Marta, 242
Zikrin, David, 307
Zinman, David, 315
Zuckmayer, Eduard, 297, 312
Zverev, Nikolay, 187
Zweig, Stefan, 179
Zwilich, Ellen Taaffe, 262
Zywny, Wojciech, 121

Zaman İçinde Müzik

İnsanoğlu bir deniz minaresine üfleyip sesini gürleştirmeyi başardığında müzik de tarihini yazmaya başladı. Bu kitapta, en yalın teknikten, en karmaşık dokuya dek Klasik Batı Müziği'nin bin yılı aşkın yolculuğu, diğer sanat dallarıyla alışverişi ve toplumsal olaylarla evrilmesi anlatılıyor.

Başta Naxos olmak üzere, çeşitli arşivlerden alınan 10 CD'lik müzik, en eski örneklerden günümüzün akımlarına dek kitabın tüm bölümlerine eşlik ediyor.

Sesiyle ve tarihiyle sunulan Zaman İçinde Müzik, alanında pek az örneğine rastladığımız yetkin bir başvuru kaynağı...

Talat S. Halman

İlhan Usmanbaş

Doğan Hızlan

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1318-5

9 789751 413185